ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
1
VENDREDI
1er MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·951

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.951

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

(1874 Մարտ 1 — 1974 Մարտ 1)

—o—

Հարիւր տարի առաջ աշխարհ կուգար Աղեքսանդր Խատիսեան, որուն պիտի վիճակէր պատասխանատու դեր մը Հայոց ժամանակակից պատմութեան ճակատագրական ու բախտորոշ օրերուն։

Ծնած էր Թիֆլիս 1874 Փետր· 17/1 Մարտին Խատիսեան հին ազնուական և մտաւորականներով հարուստ ընտանիքին մէջ։ Հայրը՝ Յովհաննէս՝ Թիֆլիս նահանգի պետական կալուածներու կառավարիչ էր։ Մայրը՝ Մարիամ (ծնեալ Ղամբարեան) ղրպիտուհի էր։ Հրատարակած է 3 վէպեր Մարիսեան ծածկանունով։ Մօրենական պապը՝ Ղամբարեան՝ զատախազ էր Թիֆլիսի մէջ։ Մօրեղբայրը՝ Պրոֆ. Իւրիյ Ղամբարեան՝ Հայաստանի նորաբաց համալսարանի տնօրէնն էր։ Մեծ եղբայրը՝ կոստանդին՝ հիմնադիրներէն էր Հ·Յ· Դաշնակցութեան։ Միւս եղբայրներէն Գէորգ իրաւաբան էր, Լեւոն՝ ճարտարապետ։

Ագեքսանդր Թիֆլիսի դիմնազիոնը աւարտելէ ետք բժշկութիւն ուսած էր՝ երեք տարի Մոսկուա, երկու տարի Խարքով, յետոյ՝ Գերմանիա։

Բժշկական ասպարէզը նեղ էր իրեն համար։ Հանրային գործունէութեան նուիրուեցաւ 1900էն սկսեալ, երբ 26 տարեկան էր։ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան խորհրդական 1902–1906, քաղաքագլուխի պետական՝ 1906–1910, իսկ քաղաքագլուխ՝ 1910–1917։ Առաջին աշխարհամարտին՝ 1914–1917 եղած է Կովկասի 44 քաղաքներու միութեան նախագահ, 1915–1917 Հայոց Ազգային Բիւրոյի նախագահ։ 1914ին հայ կամաւորական չարժման գլխաւոր դերակատարներէն մէկն է եղած։

1917ի Փետրուարեան յեղափոխութենէն ետք հրաժարելով Թիֆլիսի քաղաքապետի պաշտօնէն, փոխադրուեցաւ Հայաստան։ Օգոստոսին ընտրուեցաւ քաղաքագլուխ Ալեքսանդրապոլի։ Այդ թուականին մտաւ Հ·Յ· Դաշնակցութեան մէջ, որուն ալեկոծուած էր միշտ Թիֆլիսի 17 տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին, մանաւանդ 1905ի հայ–թաթարական ընդհարումներու օրերուն եւ Դաշնակցութեան դատավարութեան ընթացքին։ Հայաստան հաստատուելու առաջին օրէն ստանձնեց պետական պատասխանատու պաշտօններ։ Անդամ Սէյմի, մասնակցեցաւ Տրապիզոնի թուրքեւկովկասեան խորհրդաժողովին։ Ձեռոյ նախարար կովկասեան դահլիճներուն մէջ։ Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն վերջ ստորագրեց Պաթումի 1918 Յունիս 4ի դաշնագիրը։ Յունիս 14ին գնաց Պոլիս Ահարոնեանի եւ Պապաջանեանի հետ, մասնակցելու կեդրոնի պետութեանց հետ խորհրդաժողովի մը, որ երբեք չգումարուեցաւ։

Ապրաքին նախարար Յ· Քաջազնունիի գահլիճին մէջ, 1919ին անոր Ամերիկա մեկնելէն ետք Խատիսեան դարձաւ վարչապետ։ Պաշտօն, զոր պահեց 14 ամիս, մինչեւ Բիւրօ–կառավարութեան կազմութիւնը, իրրեւ հետեւանք 1920 Մայիս 1ի ցոյցերուն։ 1920ի ամառը ղրկուեցաւ արտասահման՝ կազմակերպելու Հայաստանի առաջին ներքին փոխառութիւնը։ Այցէ – լեց Պոլիս, Իտիր, Աթէնք, Եգիպտոս, Փարիզ, Անգլիա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա՝ ամէն տեղ աննախընթաց խանդավառութիւն ստեղծելով։ Հայաստան վերադարձաւ, երբ քէմալական բանակները հասած էին մինչեւ Ալեքսանդրապոլ, ուր ստորագրեց ծանօթ դաշնագիրը Դեկտ· 2էն 3 լուսնալիք գիշերը, Հայաստանի խորհրդայնացումի վաղորդայնին, յեղափոխական կառավարութեան ներկայացուցիչ ռուս Սիլինի հրահանգով։

Հայաստանէն հեռացաւ Դեկտ· 16ին։ 1921 Փետր· 10ին Թիֆլիսի մէջ հեռագիր ստացաւ Հ· Հ· Պատուիրակութեան նախագահ Ա· Ահարոնեանէն, որ փարիզ կը հրաւիրէր զինքը։ Այնուհետեւ վերջնական հաստատուեցաւ Փարիզ եւ նուիրուեցաւ Հայ Դատի հետապնդումին, իրրեւ անդամ Հ· Հ· Պատուիրակութեան, դրօնակցարար Ազգային Պատուիրակութեան հետ։

1934 Փետրուարին յաջորդեց Հ· Հ· Պատուիրակութեան նախագահ Ահարոնեանի, անոր հիւանդութեան հետեւանքով եւ այդ պաշտօնին վրայ մնաց մինչեւ իր մահը, 1945 Մարտ 10։ 71 տարեկան էր։

Հայութիւնը կորնգուց իր լաւագոյն զաւակներէն մէկը։ Օժտուած էր բազմակողմանի շնորհներով։ Ամէն բանէ առաջ փորձառու ու բանիմաց պետական մարդ էր, մէկը մեր մտաւորականներու այն հոյլին մէջ, որ 1917–1920 Հայաստանի, յետոյ արտասահմանի մէջ պատասխանատու դիրքերու վրայ կը գտնուէին։

Պերճախօս բեմբասաց, գիտէր ոգեւորել բազմութիւնները։ Իրատես քաղաքական գործիչ, փայլուն եւ հեղինակաւոր բանագնաց, զինքը կը յարգէին բոլորը, հայ թէ օտար։ Սերտ յարաբերութիւններ ունէր Կովկասի եւ Ռուսիոյ բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց, նահանգապետներուն, բազմազգի դիւանագէտներուն, մանաւանդ փոխարքայ Վորոնցով–Դաշկովի հետ։ Մինչեւ Ռուսիոյ մայրաքաղքէն էր հասած իր համբաւը։ 1914ին Թիֆլիսի մէջ ներկայացաւ Նիկոլա Բ. ցարին։

Սեւրէն ետք դաշնակից Պետութիւնները դաւաճանեցին Հայկական Դատին։ Ի դէպ եւ զոյդ Պատուիրակութեանց թափած ջանքերը։

Երկրորդ աշխարհամարտին կարելի է ըսել, որ պէտք գ Գերմանները Հրեաներու վիճակին չենթարկեն իրենց տիրապետութեան տակ ինկած երկիրներու Հայերը։

Ազատագրութենէն վերջ, ժամանակաւոր անիշխանութեան ընծայած առիթէն օգտուելով, կարգ մը հայանուն անոպաներ թունաւորեցին իր կեանքի վերջին շրջանը։ Խատիսեան հիւանդ վիճակի մէջ յիսուն օր ճաշակեց բանտի դառնութիւնները՝ իր պատանի զաւկին հետ։

Կ'աշխատակցէր Ցառագի եւ Հայրենիք ամսագրին, ուր հրատարակեց իր յուշերը։ 1930ին Ա.Թէնքի մէջ իրրեւ դիրք լոյս տեսաւ իր փաստաթուղթերու երկը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, որ քանի մը տարի առաջ պատկերազարդ նոր տպագրութեան մը արժանացաւ Պէյրութի մէջ։

Անմոռանալի պիտի մնան իր անունն ու յիշատակը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԷՍՄԷՔ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ ՄԷՍՄԷՔԻ

—o—

Ձորեքշաբթի օրուան մեծ անակնկալն էր Ֆրանսայի կառավարութեան հրաժարումը։ Ճիշդ է որ չաթաթներէ ի վեր, «լաւատեղեակ» աղբիւրներ (կը Փուէն, կ'Էխսփրէս) դուշակութիւններ կ'ընէին, յայտնելով թէ Նախարարապետը պիտի փոխուի, նախարարներ պիտի փոխուին, եւայլն։ Փոփոխութիւն եղաւ երբ այլեւս ոչ ոք փոփոխութեան կը սպասէր։ Ձորեքշաբթի օր սակայն Նախարարաց Հերթական Որոհուրդէն ետք, կառավարութեան բանբերը՝ Լըքա, կը յայտարարէր թէ Հանրապետութեան Նախագահը ընդունած է Մէսմէռի եւ իր կառավարութեան հրաժարականը։ Քանի մը ժամ ետք, երեկոյեան մօտ, Էլիզէէն կը հաղորդուէր թէ Նախագահ Փոնփիտու կընդունի Մէսմէռի կը յանձնէր նոր կառավարութիւնը կազմելու հոգը։ Երրորդ անգամն է որ Մէսմէռ ինքն իրեն կը յանձնէ դէր։ Այսպէս կը յայտարարուէր թէ նոր դահլիճը աւելի սեղմ պիտի ըլլայ եւ աւելի «չաղկապուած»։

Վարկածները չատ են, անշուշտ, այս հրաժարման առթիւ եւ կարելի չէ յստակ դաղափար կազմել դրդապատճառներուն մասին, ցորչափ ծանօթ չեն եղած փոփոխութիւնները։ Պարզ է որ դլխաւոր հարցը ելեկտրուժն է։ Ծանօթ է նաեւ թէ տարակարծութիւնները չատ էին Նախարարապետին եւ կարգ մը նախարարներու կամ միւսն նախարարներու մէջեւ։

Ամէն պարագայի մէջ, նոր կառավարութեան կազմը յայտնի կ'ըլլայ ամէնէն աչքը Ուրբաթ առաւ եւ այն առեն ամէն ինչ աւելի յստակ կը դառնայ։

× Ելմտական նախարարը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն յետաձգեց Ռումանիա կատարելիք իր համբորդութիւնը (Փետր· 28էն Մարտ 2), կառավարութեան հրաժարման իրրեւ հետեւանք։

Քանի մը տող

ԵԹՈՎՊԻՈՑ գինուորական ըմբոստութիւնը տարածուեցաւ։ Ամարայի զօրադունդի ըմբոստութեան չարժումին միացաւ կարմիր ծովի Մասաուա նաւահանգիստի եթովպական նաւատորմը (1700 նաւաղ)։ Որոշ լուրերու համաձայն երրորդ դունդն ալ, որ Հարար քաղաքը կը դտնուի, իր կարդին ըմբոստացած է։ Ամարայի ձայնասփիւռէն ըմբոստ գինուորականները կը չարունակեն իրենց հաւատարմութիւնը յայտնել կայսեր, չեչտելով թէ իրենց չարժումը ուղղուած չէ կայսեր դէմ, այլ պարզապէս թոչակի յաւելում կը պահանջեն։ Միւս կողմէ կայսրը մերժեց ընթացք տալ ըմբոստացած գինուորականներու պահանջին եւ բանակցութեան համար Ամարա դրկեց ըսպայակոյտի պետը եւ երկու զօրավարներ։ Ասոնք դերի բռնուեցան, երբ Ամարա ժամանեցին։ Եթովպիոյ զահլիճն ալ հրաժարեցաւ, ըմբոստներու ճնշումին տակ։

ԳԻՆԵՐՈՒ յաւելումը աւելի կարեւոր եղած է Յունուարին, քան ինչ որ կը նախատեսուէր։ 1,7 առ հարիւր, արդարեւ, արձանագրուածը ծանր է եւ պատկերը աւելի խրախուսիչ չէր Փետրուարի համար։ Ցանցառը միշտ քարիւղը կը նըկատուի բայց ամէն ինչ այդքան ալ դիւրութեամբ կարելի չէ բացատրել։

ՔԻՍԻՆՆԿԷՐ յաջողեցաւ իսրայէլացի պատերազմական դերիներու ցանկը առնել Դամասկոսէն։ Ակէ պարզուեցաւ որ Սուրիա 65 իսրայէլացի դերի ունի։ Ձեռք ձգած այս յաջողութենէն ետք, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը Իսրայէլ մեկնեցաւ։

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին առեւտուրի նախարարը՝ Ն· Պատուլիչեւ, Ուաշինկթընի մէջ յայտարարեց, թէ եթէ Մ· Նահանգները վարկեր չտանին, Մոսկուա կրնայ հարկադրուիլ Արեւմտեան Եւրոպայի դիմել դրամ եւ թեքնոլոժի ապահովելու համար իրեն։ Ամերիկեան Ծեբակոյտը դէմ է, որ Ուաշինկթընը քիչ առկոսով եւ երկար ժամանակի վրայ տրամադրող վարկեր հաստատէ այն երկիրներուն, որոնք արտադրի սահմանափակման քաղաքականութիւն կը կիրարկեն։ Խորհ· Միութիւն այդ երկիրներէն է։

ՀՕԼԱՆՏԱՑԻ վարչապետը տրամադիր է ընթացք տալու Սիւրինամի (նախկին Հոլանտական Կիւյան) կառավարութեան փափաքին, որ Սիւրինամ անկախ Պետութիւն դառնայ 1975ին։

ՔԵՆԻԱՑԻ կառավարութեան որոշումով Նայրոպիի համալսարանը փակ պիտի մնայ «անորոշ ժամանակով» մը։ Ուսանողական ցոյցեր եւ բուռն բախումներ տեղի ունեցած էին վերջերս։

ԼԱՍ ՎԵԿԱՍԻՆ 100 քիլոմեթր հեռու ամերիկացի դիտնականներ հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցին՝ ստորերկրեայ։ Խորհ· Միութիւնն ալ հրթիռներու արձակման փորձեր կատարեց Խաղաղականի ուղղութեամբ։

L'ARMÉNIE, enfant assagi de l'URSS

Un peuple doué

Le taux de croissance démographique de l'Arménie est nettement supérieur à celui de l'ensemble de l'U.R.S.S. il était de 23,3 pour 1.000 en 1965, de 17 pour 1.000 en 1970, alors que dans le reste de l'Union ces chiffres étaient respectivement de 11,1 (1965) et 9,2 (1970). Ce croît naturel élevé vient d'une part d'un taux de natalité plus élevé qu'ailleurs (22,1 contre 17,4 en 1970) et d'autre part d'un taux de mortalité plus faible (5,1 contre 8,2). La longévité moyenne est de l'ordre de 72 ans. Le climat sec, l'altitude, un service médical bien organisé (28,8 médecins pour 10.000 habitants, contre 27,4 pour l'ensemble de l'U.R.S.S.) expliquent ces résultats.

En 1920, 80 p. 100 de cette population vivaient en zone rurale. Actuellement 38 p. 100 seulement sont occupés dans l'agriculture. Avec la mécanisation, l'utilisation de terchniques très poussées, l'augmentation de la productivité, une main-d'œuvre se libère rapidement à la campagne et se dirige vers les cités. Il y a, à l'heure actuelle en Arménie 28 villes grandes ou moyennes contre 3 en 1920.

Mais on cherche à limiter cette croissance urbaine et on voudrait donner pleine efficacité aux décisions du plenum de Septembre 1965, qui visaient pour tout le territoire soviétique à inciter les usines à s'installer en zone rurale, pour éviter la congestion des centres existants. Il n'est que temps dans cette région, quand on voit la pollution déclenchée par l'usine de caoutchouc synthétique d'Erévan.

Le secteur industriel emploie 275.000 personnes, exactement le même chiffre que pour le secteur agricole. Le tertiaire occupe 50.000 individus.

L'agriculture ne fournit que 20 p. 100 du produit national brut d'Arménie. Mais 30 p. 100 de ce revenu agricole proviennent de la vigne, qui n'utilise cependant, en 1973, que 5,7 p. 100 des superficies cultivées. On veut, dans les plans futurs, que cette proportion monte à 15 ou 20 p. 100. A l'heure présente, la répartition globale est la suivante : 45 p. 100 des surfaces arables affectées au céréales, 35 p. 100 aux plantes fourragères, 16 p. 100 aux cultures maraîchères, aux vergers et à la vigne, 4 p. 100 classés sous la rubrique « divers ».

COGNAC, ARMENIAC ARARAC

Les Arméniens se flattent de produire le meilleur vin du monde. Le pays totalise plus de 300 jours d'ensoleillement, toute comme Alexandrie. Cette culture a tout autant d'importance dans l'économie de la République que pour le comportement des habitants. Sous cet angle, l'Arménie est entièrement solidaire des civilisations méditerranéennes.

Le plus beau fleuron de la production viticole est le « cognac », consommé dans toute l'U.R.S.S., exporté en Allemagne de l'Ouest, dans plusieurs démocraties populaires.

Mais des difficultés sont nées avec la France, qui entendait préserver son appellation contrôlée. Alors le nom « Arméniac » fut proposé. Les Français rétorquèrent que ce mot était trop voisin « d'Armagnac ». On songe à l'heure actuelle à diverses marques possibles dont aucune n'a été retenue définitivement ; toutefois « Ararac » semble avoir de chauds partisans.

L'Arménie produit également un fort tonnage de pêches, pommes, poires, melons, pastèques, légumes, tabac. Une irrigation plus complète pourrait encore améliorer les rendements.

En règle générale, dans les régions les plus riches, les kolkhoz dominent. Par contre les zones montagneuses, plus pauvres, les terres nouvellement mises en valeur, les terres viticoles sont plutôt exploitées sous forme de Sovkhoz. Il n'est pas étonnant de constater qu'en raison de l'esprit particulariste des paysans, les lopins individuels sont un peu plus importants qu'ailleurs, et dépassent 1 p. 100 de la superficie totale cultivée.

UNE INDUSTRIE DE POINTE

Le déficit en céréales de l'Arménie est considérable, car dans l'ensemble la terre est peu fertile. Mais par contre l'activité industrielle en plein essor permet un excédent d'exportations. Le pays s'est orienté vers une utilisation rationnelle de ses ressources, et a cherché à faire édifier sur son sol des entreprises de pointe, utilisant une main-d'œuvre qualifiée.

Les Arméniens ont fait de gros efforts pour former les ouvriers dont les usines modernes avaient besoin. Ils font ressortir qu'ils ne font que suivre, en cela, une tradition séculaire, car déjà les Romains vantaient l'habilité et le talent des artisans de la région. Les écoles techniques, faisant suite à l'école moyenne, ont été développées. Les entreprises elles-mêmes ont spécialisé leurs travailleurs. Enfin dans certains cas on n'hésite pas à envoyer des étudiants boursiers dans les instituts de Moscou ou d'autres villes d'U. R.S.S.

Quatre-vingt pour cent de l'énergie sont d'origine hydraulique. Cette richesse en eau est matérialisée, dans la capitale, par la présence de 2.750 fontaines jaillissantes (autant que d'années, d'existence de la cité), et de magnifiques gerbes aquatiques, lumineuses et sonores, dont les jets, le soir, s'enflent ou se contractent au rythme des ondes musicales d'un orchestre symphonique. Il s'agit d'un procédé arménien qui attire constamment des foules de visiteurs.

LA LEGENDE DE LA NONNE

La plus grande centrale est celle du lac Sevan, vaste étendue d'eau limpide de 1.400 kilomètres carrés, située à près de 2.000 mètres d'altitude, à 70 kilomètres d'Erévan, et récemment reliée à la ville par une autoroute.

Au milieu des flots se dressait autrefois un îlôt qu'une légende avaient rendu célèbre.

Tamara était aimée d'un jeune homme, mais elle avait été promise à Dieu. Les religieuses l'éloignèrent et l'isolèrent sur ce roc. La nuit, Tamara guidait son soupirant avec un fanal afin qu'il puisse la rejoindre à la nage. La supérieure du couvent s'en aperçut, fit éteindre le flambeau, et l'amoureux se noya (1).

De nos jours, ce drame n'aurait pu se produire, puisque l'îlôt a été transformé en presqu'île par une baisse de près de 20 mètres du niveau des eaux. Ce phénomène est dû à la canalisation forcée souterraine de Hrazdan qui ponctionne fortement le lac et alimente une usine hydro-électrique d'une puissance de 8 milliards de kwh dont on attend pour les prochains plans une production de 11 milliards. Pour pallier l'inconvénient de cette forte décrue, on creuse en ce moment un tunnel de 48 kilomètres qui permettra à la rivière Arba, qui prend naissance à une altitude encore plus élevée, au-delà des crêtes, de se déverser dans le Sevan, et de faire remonter le niveau.

A l'occasion des Jeux de Mexico, non loin du lac, en direction d'Erévan, a été construite dans la vallée des fleurs Tsachkadzor, une cité préolympique, le Font Romeu soviétique.

DE L'ELECTRICITE A REVENDRE

Une autre centrale hydraulique a été édifiée à Vorodanski.Une autre se bâtit sur le fleuve Voroda, dans la région de Sisian, et sera entièrement automatisée. Enfin la construction d'une centrale atomique a débuté, non loin de la frontière turque, et devrait atteindre ultérieurement une production de 800 millions de kwh, avec des procédés prévoyant un fort refroidissement des eaux avant leur rejet.

Au total l'Arménie, qui était tributaire de l'extérieur pour son énergie, arrive à exporter 600 millions de kwh, et cherche à s'intégrer dans le vaste plan soviétique d'interconnexion que l'on étudie depuis plusieurs années, en jouant sur le fait que, lorsque c'est le jour à Moscou, c'est la nuit à Vladivostok, et que les progrès de transport de courant devraient permettre d'exploiter cette complémentarité.

L'énergie abondante a permis le développement d'industries électrotechniques : usine d'aluminium (câbles) qui doit devenir un vaste combinat dans le futur ; usine de cuivre, dont l'origine est ancienne, puisque les premières mines exploitées, à Sisimadan (devenue ensuite station de repos), étaient des concessions françaises avant la guerre de 1914.

Enfin l'industrie textile est très importante, et permet d'exporter de la soie artificielle vers le reste de l'Union.

ASSAGIS MAIS NON « UNIFORMISES »

Individualistes, mais apparemment capables de s'adapter aux règles collectivistes, et de se ménager une place dans le système, orientés vers l'extérieur, parce qu'ils ont le sentiment que, de par le monde, leur culture se perpétue dans chaque communauté, qu'ils sont une force spirituelle autant qu'économique, les Arméniens jouent moins les enfants terribles qu'ils ne le firent antérieurement. Ils se sont assagis, mais sans perdre leur personnalité pour autant. Dans ce monde collectiviste où l'ennui plane souvent, ils apportent une note de gaieté, de fantaisie, de particularisme, bien que, sur le plan officiel, ils s'en défendent.

Ils savent très bien qu'ils demeurent légèrement « en marge », dans un univers qui rêve d'uniformité parfaite. Ils sont conscients d'être un peuple doué, intelligent, différent des autres.

On dit que Radio-Erévan raconta un jour cette excellente histoire. Dans une tasse de thé tombe une mouche. Six nationalités défilent devant le breuvage. Le premier personnage repousse avec dégoût l'ensemble. C'est un Anglais. Le second enlève la mouche et boit le thé. C'est un Allemand. Le troisième avale l'ensemble. C'est un Russe. Le quatrième prélève la mouche et la mange. C'est un Chinois. Le cinquième enlève la mouche, la vend au Chinois, puis vend le thé à l'Anglais. C'est un Israélite. Le sixième personnage, enfin appelle le garçon, proteste contre le manque d'hygiène du service, et exige une autre tasse. Pendant qu'on part la chercher, il vend la mouche au Chinois, le thé à l'Anglais... et boit le nouveau breuvage quand on le lui apporte.

C'est bien entendu l'Arménien.

Georges FRELASTRE

(*Fin*)

(1) *N.D.L.R. : Cette légende concerne plutôt le lac de Van et Akhtamar.*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Զինքը հանդարտեցուցինք, չանացինք մխիթարել : Մենք ալ խարուած էինք արդարեւ, բայց ո՛ւր մերին խաբուիլը, ո՛ւր իր յուսախաբութիւնը :

Ու պատուելին իր յուսախաբութեան մէջ մեղքցաւ կեղծ Գալուստն ալ :

— Անոր ալ մեղք եղաւ, ըսաւ եւ պատմութիւնը պատմեց.

Անօթի ծարաւ Ադեքսանդրիա կը նետուի այդ Գալուստը ու կը դիմէ Հայերու օթեկ մը, քիչ մը կերակուր խնդրելով, անունը կը հարցնեն :

— Գալուստ, կը պատասխանէ :

— Ի՞նչ ընկեր, ըսած է խեղճ մարդը պատուելիին, անունս Գալուստ է, ուրի՞շ անուն մը տայի, մէյ մըն ալ տեսայ որ եռեւէն Արխանեանց մըն ալ թախմիշ ըրին, չհասկցայ ինչո՞ւ համար : «Պարոն Արխանեանց վեր, պարոն Արխանեանց վար», ըսելով ինծի ձեռքէ ձեռք կը քաշեն : Սենեակ կուտան, կերակուր կուտան, պատիւ կ'ընեն :

— «Մեր ընկերը», կ'անուանեն ինծի երբ ուրիշին ներկայացնեն : Չեմ գիտեր ի՞նչ է դործերնիս որ ինծի ալ ընկեր կ'ըսեն : Մարդ մը եկաւ անունը տուաւ, չճանչցայ, արդէն մէկը չեմ ճանչնար, «որ մեր հերոսը» ըսելով ձեռք երկնցուց : Ինչ որ է, կ'երեւայ թէ Աստուած վրաս գթաց ու ալ նեղութիւններուս վերջ պիտի տայ, կ'ըսէի ինքնիրենս, երբ դուն վրայ հասար : Ի՞նչ ընեմ, ես ի՞նչ ըրի :

Ու պատուելին հառաչելով կ'ըսէր.

— Ա՛խ, կարծեցի թէ կարօտս պիտի առնեմ : Հիմա աւելի չատցաւ, ա՛լ պիտի չդիմանամ : Այն ուրախութենէս եառը՝ երբ Գալուստին կեղծ ըլլալը իմացայ, սրտէս բան մը բզդաւ :

Եւ իրաւ ալ խեղճ պատուելին արդէն մաշած քիչ եառը մեռաւ :

×

Այս կեղծ հերոսը բացառութիւն մը չէր Եգիպտոսի համար : Այդ թուականին դրեթէ ամէն ամիս քանի մը հատ այդ տեսակ հերոսներ կ'իյնային Ադեքսանդրիոյ քարափը, որոնք միշտ ոգեւորու-թեամբ կ'ողջունուէին միամիտներու կողմէ : Անոնք սակայն ճշմարիտ խարեբաներ էին, որոնք կ'ուզէին չահագործել ժողովրդային խանդավառութիւնը :

Ամէնէն չատ երբ թէ պանքան մտնող կեղծ հերոսներ կ'ունենայինք :

Բարեկամ մը, ցուցակի մը մէջը անուններով ու թուականով նշանակած էր բոլոր այն հերոսները որոնք ինքզինքնին ներկայացուցած էին իբրեւ Օսմանեան Պանքան մտնողներէն մէկը : Երկու տարուան մէջատոնց թիւը երկու հարիւրը անցած էր :

Ցետոյ ունեցանք նաեւ մէկ քանի կեղծ Մինաս Օղլուներ, այն քաջարի հրոսակ-պետը որ այնքա՜ն չահատակութիւններ գործած է Սամսունի եւ Սեբաստիայի մէջերը եւ հայկական կեանքեր փրկած՝ առ ու տարան պղտելով վայրագ աւազակներու :

Մէկուն մը նոյնիսկ երկու Մինաս Օղլու ունեցանք Ադեքսանդրիոյ մէջ, ուրիշ մէկ քանի կեղծ Մինաս Օղլուներէ եառը :

Երկուքն ալ իրենց հարապատութեան վրայ կը պնդէին ու փոխադարձաբար զիրար կ'ամբաստանէին իբր խարեբայ :

Որո՞ւ հաւատալ, «զո՞րն առնել եւ զորն թողուլ» :

Շատեր երկուքն ալ կը մերժէին իբրեւ անվաւեր բայց ուրիշներ, երկու խումբի բաժնուած, իր Հաճի Մինաս Օղլուի հարազատութեան վրայ կը պնդէր. այս հակառակամարտ կիրքերէն բնականաբար կ'օգտուէին երկու խաչապողները, որոնք ամէն տեսակ օգնութիւն կը դանէին իրենց մոլեռանդ կուսակիցներուն կողմէ :

Այդ միջոցին սակայն վրայ հասաւ բուն իսկ հարազատ Հաճի Մինաս Օղլուն, յանձնարարագրով, պաշտօնական վաւերաթղթերով, եւ վերջ դրաւ կատակերդութեան մը որ ալ միօրինակ դառնալ կը սկսէր :

Բուն Մինաս Օղլուն, որուն հետ ծանօթանալու հաճոյքը ունեցայ, երկայնահասակ, նիհար, կորովի դիմագիծերով, համեստ ու պատուական անձ մըն էր :

Հակառակ կեղծերուն՝ որոնք իրենց ներեւակայական քաջագործութիւնները կը պատմէին առուրընէ մինչեւ իրիկուն, արճաճաններու անկիւնը, Մինաս Օղլու երբեք չէր սիրեր իր ըրածներուն վրայ խօսիլ, հակառակ դինքը խօսեցնելու համար ըրած մեր ջանքերուն : Ճշմարիտ հերոսի մը պէս՝ այդ մարդը գրեթէ խօսիլ չէր գիտեր եւ կարծես արհամարհանք մը ունէր խօսքին դէմ :

Նաեւ չափազանց մեծանձն էր : Բաւական առեն Ադեքսանդրիա մնաց առանց իր նիւթական վիճակին վրայ տեղեկութիւն տալու եւ մենք ամէնքս այնպէս կը կարծէինք թէ ապրուստի միջոցներ ունէր :

(48 – շար.)

ՇԱԽԱՐԾ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Գրական Ակումբի կազմակերպած Մարտ 3ի մեծարանքի երեկոյին արտիւ:)

———o———

Անցան տարիները... մօտ վեց տարի:
1968ի ամառն էր: Ինչպէս յաճախ, Շաւարշ Նարդունի ժամանած էր Մարսէյլ, իր նախընտրած ու սիրած քաղաքը: Մէյերկրանի բարձր, կապոյտ եւ լուսաւոր երկինքին տակ, այս մեծ քաղաքին մէջ, կը կազդուրուէր Փիղիքապէս եւ հոգեպէս, կը գտնէր իր հանգիստը, իր խաղաղութիւնը:

Բայց 1968ի ամառը, յաջորդելով մայիսեան ծանր տագնապի օրերուն, կարծէք իր սովորական պիեսը չէր հատած, արուեստական գոյն մը ունէր: Շաւարշ Նարդունիի հանգիստը եւ խաղաղութիւնը պիտի ըլլային յաւիտենական:

Մեծ պրպտիչն սիրտը պիտի հրկիզուէր Յուլիսեան կիզիչ օրերուն. իր կեանքին վերջին պայքարը կը սկսէր: Իր մահուանէն մէջ կ'ապերսէր Հայոց Դիցուհի Անահիտին՝

«Լեցո՛ւր զիս լոյսով, ցոլք տուր ցոդերուս,
Լո՛յս, լո՛յս, արդար լո՛յս, արարչական լո՛յս,
Երթամ ցօղ թափեմ հայոց դպրութեան դաշտերուն վրայ,
Աճեցնեմ, հեղուսմ բիւր շող, գերք լուսոյ ցօղ աստուածընծայ,
Եւ արարչագո՛ւմ, ես ալ իմ կարգիս, «Ձեռագ ի ճոյց» Աստուածուբիւն տամ,
Եւ օրհնեմ, գովեմ էեզ յաւերնայն ժամ:

Բայց այլեւս չկար լոյս: Դերակատարը աւարտելու վրայ էր իր կեանքի, իր ոգեկրթութեան վերջին արարը: Մխայն նախանամութիւնը կընար... Ու այդ նախանամութեան կամքն եղաւ՝ որ մարքի եւ պրչի այս մեծ հերոսը միանայ մեր պատմութեան հերոսներու չդչդուն վաղնջին ճիշդ այն Օրը, Յուլիսի 28ին, երբ իր յաւիտենականութեան համար ընտրած քաղաքին մէջ, իր պաշտած հայութիւնը կը ոռնէր «Հերոսներու Օր»ը:

×

Անցան տարիները... մօտ վեց տարի: Սակայն իր կիրը եւ գործը կը մնան ու պիտի մնան: Հայ մշակոյթի հազարամեայ խորանին վրայ Նարդունիի երկը անմար ճրագ մըն է որ իր մշտնջենական հիւթը, իւղը կը ստանայ անուշահոտ եւ թանկարժէք Նարդոսէն: Երբայական պրականութեան եւ Գրիգոր Նարեկացիի այս սիրելի եւ խիտ յարկի տունկը, ծաղիկը պիտի մտնէր հայ գրականութեան մէջ, հայերէն յատուկ անուններու բառարանէն ներս տալու համար Նարդունի անունը, որուն արական ձեւը առնելով, ինքը պիտի յօրինէր իր գրական ծածկանունը՝ Նարդունի:

×

Անցան տարիներ... մօտ վեց տարի:
Նարդունիի մահը միշտ մեզ կը խոցէ, որովհետեւ ինքը եղաւ ու մնաց մէկը այն քիչերէն որոնք մայրենի աւիշով անանեցան, ներշնչուեցան ու ներշնչեցին:
Արմաչէն մինչեւ Փարիզ, եօթանասուն տարիներու իր կեանքը, մանկութեան օրերէն մինչեւ վերջին րոպէ, կը յատկանշուի հայութեան կիրքով:
Այսօր իր գիրով, իր մաքով ներշնչուողները, նոր ոճով եւ նոր ձեւերով ծառայողները կ'ըսեն՝
Ցարգա՞նք իր գործին եւ յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LES ARMENIENS CONNUS ET INCONNUS, par Hagop-Krikor, Ed. La Pensée Universelle, Paris 1974.

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի Մարտ 3ին, կէսօրէ վերջ տեղի կ'ունենայ Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի տարեկան հանդէսը, Սալ տը լա Շիմիի սրահներուն մէջ: Այս տարի 43րդ տարեկան ցերեկոյթն է: 1928էն ի վեր ամէն տարի, Մարտ ամսուան սկիզբին, Հայ Արիները իրենց տարեկան հանդէսով կը ներկայանան հանրութեան: կը ջանան որ ամէն տարի յայտագիրը նորութիւն կը բերէ: Սկաուտական յայտագիրը, գործունէութեան ցուցադրութիւնը, մէկ տարուան ընթացքին եղած յառաջդիմութեանց վաստակն է:

Ներկայ դժուարին պայմաններուն տակ, չնայելու բոլորի ճիգերուն, տարեկան այս հանդէսը հարատած պահելը պիտի ըլլայ Հայ Արիներու Միութեան կենսունակութեան:

Երջանին բոլոր խումբերուն Արենոյէները, Արիները, Գայլիկները եւ Թեւիկները իրենց կարգին պիտի ներկայացնեն սկաուտական խաղեր, պարեջաններ, հայկական պարեր եւ երգեր:

Հայ Արիներու երդչախումբը այս տարի ալ պատրաստած է հայկական երգերու նոր շարք մը, քաջալերուած անցեալ տարուան յաջողութենէն: Պիտի ներկայացնէ նաեւ պարեջա մը հայերէն «Արդիականութիւն»՝ խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի սկաուտական խումբերը, եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Լիոնի շրջանի խմբապետները եւ խմբապետուհիները:

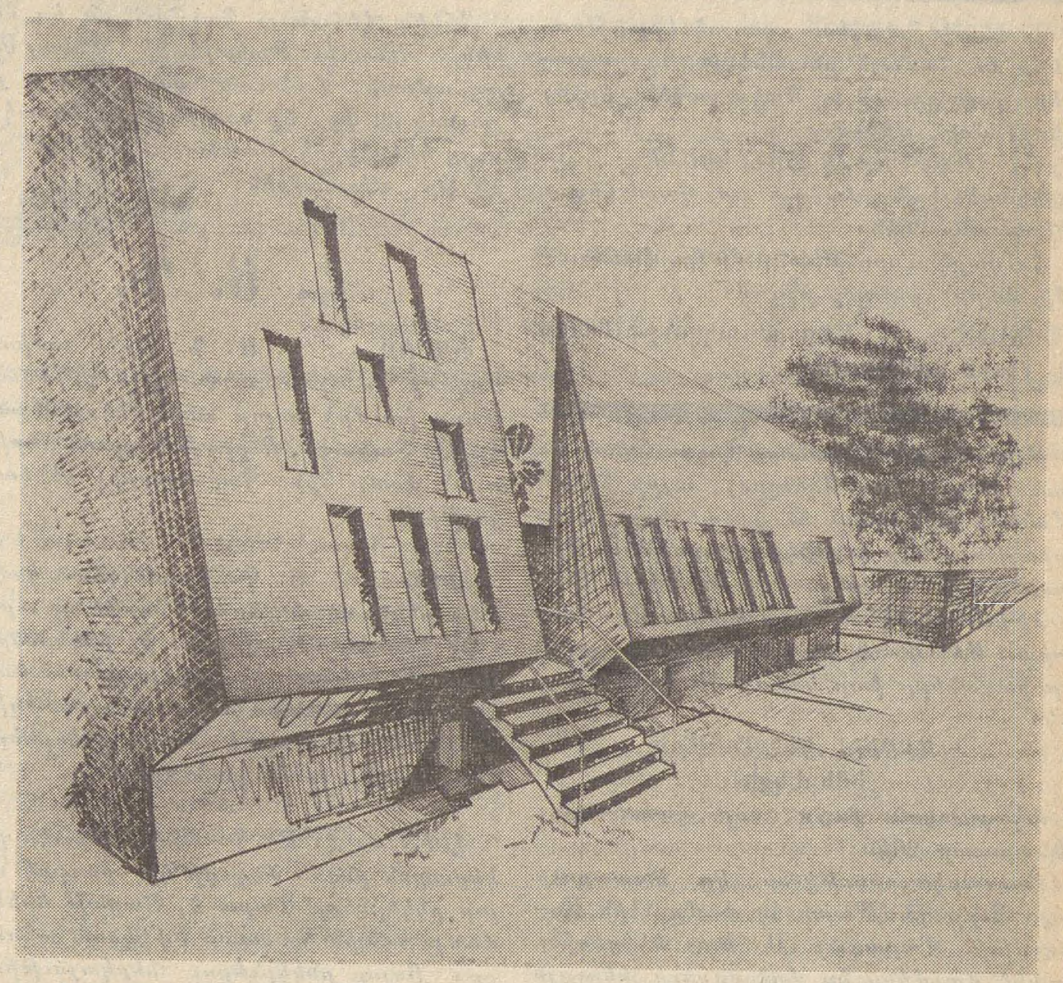
Միջնադարին հանդիսականները պիտի այցելեն, յարակից սրահի մը մէջ կատարուած ցուցահանդէսը Միութեան ազգային եւ միջազգային գործունէութեան, զանազան նկարներով եւ յիշատակներով: Միաժամանակ ձեռագործ աշխատանքներու ցուցադրութիւն մը, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու կողմէ: Այսպէս, հանդիսականները առիթը պիտի ունենան, մանրամասնօրէն տեղեկանալու Միութեան գործունէութեան:

Հայ Արիները Մարտ 3ին պատրաստած են հաճելի եւ զուարճալի օր մը: կը յուսանք թէ այս տարի ալ ծնողքներու եւ բարեկամներու մեծ բազմութիւն մը ներկայ կ'ըլլայ քաջալերելու Հայ Արիներու այս տարեկան ձեռնարկը:

Գ. Մ.

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Փարիզի Օփերայի Նուագախումբի ջութակահարի ընտրութեան մրցումին առաջնութիւնը ապահովող եւ միակ ընտրուածն է ԺԻՐԱՅՐ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, 30 մրցակիցներու մէջէն: Մրցումին ներկայացած էր Պրոկովիեւի Քոնչերթոյով:

ԻՍԻԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Տակաւ իրականութիւն կը դառնայ Իսիի Հայոց եկեղեցին: Շօշափելի իրականութիւն՝ շրջանի գաղութին երկարամեայ ջանքերուն եւ յարատեւ զոհողութեան չնորհիւ, մարմին առած Իսիի Պուրկէն պողոտային վրայ, թիւ 6:

Վերի մասէթը որ կը ներկայացնէ ապագայ եկեղեցիին արտաքին տեսքը, կոչուած է զառնալու իր շրջանի հասարակութեան հոգեւոր եւ նաեւ ազգային կեանքի կեդրոնը՝ որուն անհրաժեշտութիւնը բոլորին միաձայնութեան կեդրոնացումն է եղած ահա քառորդ դարէ ի վեր:

Շինութեան աշխատանքները՝ սկսած անցեալ 1973 Մայիս 31ի հիմնարկէքի արարողութենէն վերջ, կը չարունակուին այժմ տանիքի մետաղեայ սարքերու պատրաստութեամբ:

Եկեղեցւոյ շէնքը պիտի պարփակէ նաեւ յարակից բաժիններ, մէկտեղելու եւ ծառայելու մեր եկեղեցւոյ գարաւոր հովանիին տակ շրջանի ազգային գործունէութիւնը եւ կեանքը: Այս առընչութեամբ նախատեսուած են գասարաններ՝ ընդարձակ սրահ եւ գրօսավայր պատանիներու համար եւ նաեւ առաջնորդ քահանային բնակարանը:

Առաջնորդ Սրբազան Հօր հովանաւորութիւնը վայելող, մեծամասնութեամբ ժիր երիտասարդներէ բաղկացած եկեղեցայչէն Յանձնախումբի առաջադրանքն է նորակերտ եկեղեցւոյ օծումը իրականացնել 1974ի վերջաւորութեան: Այս ուղղութեամբ կը տարուին տարբեր կազմակերպչական այլ աշխատանքներ:

Այս առաջադրանքի իրագործման համար կազմակերպուած առաջին հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Մարտ 4ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ ժամը 20·30ին (տես էջ 4ի յայտարարութիւնը) Սերովբէ Արք. Մանուկեան Սրբազանի հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ:

Ապահովենք Իսիի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ շինութեան նուիրական գործը մեր միահամուռ մասնակցութեամբ Մարտ 4ի երեկոյթին, որպէսզի վառ մնայ Լուսաւորչի եւ Մաշտոցի կանթեղը:

ԻՍԻԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

6·

— Պարոն Ռիվարեց, մի պահու բան կերէք գնալուդ առաջ: Գրեթէ չընթրեցիք, իսկ այժմ ուշ է արդէն:

— Ես մեծ հաճոյքով մի բաժակ թէյ կը խմէի անկասկած: Բայց ցաւում եմ, որ ձեզ այսպէս անհանգստացնում եմ:

— Ոչինչ: Դուէք երեխային դիւանի վերայ, ձեզ յոգնեցնում է: Միայն սպասեցէք, մի սուրճ փռեմ բարձին: Հիմա ի՞նչ էք մտադիր անելու:

— Վա՞ղը: Ման գամ տեսնեմ ուրիշ ազգական չունի՞ այդ հարցած քեռուց պատ: Եթէ ոչ, պէտք է հետեւել տիկին Ռեննիի խորհրդին եւ ապաստարան ուղարկել: Գուցէ աւելի լաւ կը լինէր մի քար կապէինք վիզը ու նետէինք գետը, եթէ իսկապէս կարեկցում ենք նրան, միայն չատ անախորժութիւնների պատճառ կը դառնար դա մեզ համար: Քնեց թըշուառականը: Այ քեզ անբախտ էակ, չատ աւելի անպաշտպան, քան փողոցում ընկած կատուն:

Երբ կէտաին մատուցարանը բերաւ՝ երեխան բացաւ աչքերը ու զարմացած դէմքով սկսեց նայել չուրջը. ճանաչելով Բոռին՝ իսկոյն զարճաւ նրան՝ իր բնական պաշտպանին, իջաւ դիւանից եւ, ահագին ծածկոցի ծալքերի մէջ խճճուած, գնաց նրա մօտ կծկտելու: Աղջէն այնչափ խելքի էր եկել, որ կարողանում էր հարցեր տալ: Յոյժ տալով նրա հաշմ ձեռքը, որով Բոռը մի կտոր կարկանդակ էր բռնել, հարցրեց.

— Ի՞նչ է դա:

— Սա՞: Կարկանդակ: Դո՞ւ էլ ես ուզում: Չէ՛, այս չափն էլ հերիք է: Սպասիր վաղը, բարեկամս:

— Ոչ, սա: — Նա մեկնեց ձեռքը ու դիպաւ Բոռի ձեռքի կարած մատներին ու մեծ ապիին: Բոռն իսկոյն ձեռքը իջեցրեց:

— Ա՛խ, դա՞· դա հէնց նոյնն է, ինչ որ քո ուսը: Ինձել է մի մարդ, որ ուժեղ էր ինձնից:

— Երեւի չատ ցաւեց:

— Ա՛խ, չեմ յիշում· յամենայն դէպս, ոչ աւելի, քան միւս անգամները: Դէ, գնա պառկիր, այսպէս ուշ պիչերով երկար չեն խօսի:

Երբ կատքը եկաւ, երեխան նորից խոր քնել էր, եւ Բոռը, առանց նրան զարթեցնելու, առաւ թեւերին եւ դիմեց դէպի ատնդուխները:

— Դուք այսօր ինձ համար մի փրկարար հրեշտակ եղաք, — ասաց Ջեմմայինն՝ կանգ առնելով սեմի վրայ, — բայց, ի հարկէ, դա մեզ չի խանգարի, որ ապագայում կատւենք, որքան սրտներս ուզում է:

— Ես երբեք չեմ ցանկանում կատւի մանել ոմի հետ էլ որ լինի:

— Հա՞· բայց ես ցանկանում եմ: Կեանքը անտանելի կը դառնար առանց կատւի: Կռիւն է երկրի աղը: Դա նոյնիսկ կրկէսի ներկայացումներից էլ լաւ է:

Ու իջաւ ատնդուխներից՝ տանելով թեւերի մէջ քնած երեխային:

Է· ՎՈՑՆԻՁ

(Շար·)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Պ· Լեւոն Տօնիկեան, զաւակները, թոռները եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26ին։

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յայտնի կը դառնան։

«ՅԱՌԱՋ»·— Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Լեւոն Տօնիկեանի։

Ա.յրի Տիկին Ովաննա Վուգուֆեան եւ զաւակները (Լոս Անճելըս), այրի Տիկին Մաննիկ Սինանեան եւ զաւակները (Աւստրալիա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէլէկեան եւ զաւակը, Օր· Նաիա Սինանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ
(Էվերէկցի)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 1) ժամը 11ին Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Խաչիկ Ճամճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Մարտ 3) առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԱՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ճամճեան զերդաստանի ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Նահանգի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ· ժողովը այս երկուշաբթի, (Մարտ 4) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ–պլէօ։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ զիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 26, ժամը 20·30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վեհանոյշ Պաամաճեան իր սանիկին՝ Անահիտ Թօփալեանի (Ծնեալ Աբրահամեան) մահուան տարելիցին ի յիշատակ 30 Ֆր· կը նուիրէ Իսիի Նորակառոյց եկեղեցիին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 10 Ֆր· «Ցառաջ»ին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշա – կոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, երիկուան ժամը 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԼԻՈՆ·— Հ· Ց· Դ· Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս· Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ՎԻԼՆ·— Հ· Ց· Դ· Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւ· Ֆրանսայի Ազգ· կեդր· վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ՝ հետեւեալ նուէրները·—

Ողբ· Տիկին Մարիամ Պօյաճեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ նուէր իր զաւակներու կողմէ 200 Ֆր·, Արչակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Յուսիկեան 50, Կարապետ Ճանիկեան 20, Աշոտ Յակոբեանի մահուան առթիւ՝ Պուլ Օտտոյի Կ· Խաչ 20, Տէր եւ Տիկին Արմաղանեան Արամ 10, Եաղուտ Հայրապետեանի հոգեհանգիստին առթիւ Սերոբ Հայրապետեան 20, այրի Տիկ· Եղիսաբէթ Սիմոնեան 10, Սէնէք Տէրտէրեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկ· Սեպուհ Ճանիկեան 50, Սարգիսեանի թաղման առթիւ՝ Վահան Յակոբեան 50։

Le Tournoi
1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h.
à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consommation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ
Ամէն Կիրակի ժամը 16էն 24
Մուտք՝ 15 ֆր· խմիչքը՝ մէջը
Հեռաձայն (Կիրակի օրերը)
ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

Ամէն երեքշաբթի

Որովհետեւ ամենուրեք հայեր կան

644 52 00

Ձամբորդող ազգայիններու գործակալութիւնը

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԻԷԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20·30ին Սփյուռքտիւի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ· ՓՕՂԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Տիկ· Ա· Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ· Ֆ· Հրաչեան եւ Վ· Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին Հոգեհանգիստ Սէն–Լուի եկեղեցին, ապա, խմբական այցելութիւն Շ· Նարդունիի դամբանին։

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան չրջանի Խմբապետներուն եւ Խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն պաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ
Միջնարարին պիւֆէ եւ յուցապրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
*
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Անակնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Խօսնակ՝ Ց· ԳԼՋԸՐԵԱՆ
ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ·

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ
Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալագեաղ պարախումբին
Կազմակերպութեամբ Հ· Ց· Դ· Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ· Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

- ԿԱԼԱ -
Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻՋ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ փրանսերէն երգերով)
Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Տոմսերը կը գրուին Իսիի Եկեղեցասէրն Ցանձնախումբի կողմէ։ կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
2
SAMEDI
2 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·952

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.952

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 24)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԳԱՀԱՆԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ՍՐԻՆԳԸ»

Լենինգրադի երգահան Վալէրի Արզումանեանի յօրինած «կարմիր սրինգ» երգաշարքը ջերմ ընդունելութեան արժանացած է Լենինգրադի մէջ տրուած համերգի մը ընթացքին։ Այդ երգաշարքին նիւթը կը կազմէ հին չինական բանահիւսութենէն քաղուած ժողովրդական ասանդավէպ մը։ Երգահանը յօրինած է նաեւ «Հայկական էպոս» երգաշարքը։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ԷՋԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Լոյս տեսած է խորհրդային մեծ հանրագիտարանի 14րդ հատորը՝ բաղկացած 623 էջերէ։ Հայաստանի եւ Հայերու նուիրուած յօդուածները կը սկսին «Կուրղինեանով»։ Բանաստեղծ Շուշանիկ Կուրղինեան (1876–1927), ըսուած է հատորին մէջ, ծնած է Ալեքսանդրապոլ։ Անոր բանահաւաքչութիւնները սպառիլ սկսած են 1899ին։ Բանաստեղծուհին քանի մը հատորներու հեղինակ է։

Նահապետ Քուչակի նուիրուած յօդուածին մէջ նկատել տրուած է, թէ հայ բանաստեղծութեան հնագոյն ձեւը՝ հայրէնները, ան կատարելութեան հասցուցած է։

Երգահան եւ երաժշտութեան տեսաբան Քրիստափոր Քուչնարեանի (1890–1960) նուիրուած բաժնին մէջ յիշատակուած են անոր կարեւոր աշխատութիւնները, ինչպէս «Հայ մոնոդիկ երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան հարցերը» գիրքը։

Արեւելեան լեզուներու Լազարեան հիմնարկութիւնը հիմնուած է 1815ին՝ Հայկական Լազարեան Ուսումնարան անուանով։ 1827ին դարձած է ճեմարան։ Հոն դասաւանդուած են հայերէն, պարսկերէն, թրքերէն եւ արաբերէն։ Ճեմարանը ունեցած է տպարան, ուր հրատարակուած են «Լխինեան ազգագրական ժողովածուն (վեց պրակ), «Արեւելագիտական ուսումնասիրութիւնները (1899–1917)։ Յօդուածին մէջ ներկայացուած են Լազարեան տոհմի կարեւոր անդամները։

Հատորին մէջ տեղ գտած գրութիւն ներքին մէկը կը վերաբերի Ղազար Փարպեցիի (Ե· դար)։ Ազգագրագէտ Երուանդ Լալայեան (1864–1931), ինչպէս յիշատակուած է անոր նուիրուած գրութեան մէջ, ծնած է Ալեքսանդրապոլ, 1894ին աւարտած է Թիֆլիսի համալսարանը, 1896–1916ին հրատարակած է «Ազգագրական Հանդէս»ի 26 հատորները։ Անոր նախաձեռնութեամբ 1909ին Թիֆլիսի մէջ կազմակերպուած է ազգագրական – հնագիտական թանգարանը, որ 1921ին Երեւան փոխադրուած է, որու հիման վրայ ստեղծուած է Հայաստանի պետական Թանգարանը։ Լալայեան գարձած է անոր առաջին տնօրէնը։

Լենինականի (մինչեւ 1924՝ Ալեքսանդրապոլ) նուիրուած յօդուածին մէջ յիշատակուած է, որ քաղաքը կը դտնուի ծովի մակերեսէն 1500 մեթր բարձրութեան վրայ եւ 1972ի տուեալներով ունէր 171·000 բնակիչ (1926ին՝ 42·000)։ Հայաստանի հնագոյն բնակավայրերէն է։ Անոր հոդամասին վրայ մարդիկ բնակած են Ք· Ա· 5րդ դարուն։ Մէջին դարերուն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՇԱՀԵՑԱՆ, ԲԱՅՑ...

—o—

ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԶԿՐՑԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՈՒԺԸ ԸԼԼԱԼ

—o—

Հանրային կարծիքներու քննութիւնները մինչեւ վերջ ապահովութիւն կուտային թէ Հիթլի Պահպանողական կուսակցութիւնը հանգիստ մեծամասնութիւն մը պիտի ապահովէ, բայց Ուրբաթ առաւօտ, հասած առաջին արդիւնքները տարբեր պատկեր մը կը պարզէին։

Ընտրութիւնները կը կատարուէին Հինգշաբթի օր ժամը 7էն 22։ Քուէարկողներու համեմատութիւնը 80 առ հարիւր էր։ Բրիտանական սահմանադրական օրէնքով, երկրին առաջին քաղաքացին՝ Թագուհին իրաւունք չունի քուէարկելու։ Այս իրաւունքէն զրկուած է նաեւ արքայական ամբողջ ընտանիքը։

Ուրբաթ առաւօտ կը պարզուէր որ Աշխատաւորականները չհաած են բայց հարկ եղած մեծամասնութիւնը չեն ապահոված կարենալ կառավարելու համար երկիրը։ Առաջին արդիւնքները 253 աթոռ կուտան Ուիլսընի եւ 177՝ Հիթի։ Մասնագէտներու կարծիքով չորրդ տասը ձայն պիտի պակսի Աշխատաւորականներուն։ Ցի – չենք որ Մեծն Բրիտանիոյ Երեսփոխանական ժողովը 635 անդամներէ բաղկացած է։ Նախորդ ժողովին մէջ Պահպանողականները 331 ներկայացուցիչ ունէին, Աշխատաւորականները՝ 287։ Պարզ է որ Ազատական կուսակցութիւնը դեր մը պիտի խաղայ այս կացութեան մէջ, բայց

քաղաքը մեծ բանակատեղի էր, ուր 1837–ին ռուսական բերդ մը չինուած է։

Յօդուած մը կայ Լէոյի (Առաքել Բախանեան, 1860–1932) մասին. ան ծնած էր Շուշի։ Հեղինակ է չահեկան աշխատութիւններու՝ Հայոց բազմահատոր պատմութիւն, Յովսէփ Արղութեան, Սմ. Նազարեանց, Գր· Աբծրունի եւայլն։ 1924–1932 դասաւանդած է Երեւանի պետական համալսարանը։

Պաւել (Պօղոս) Լիսիցեանի մասին գըրուած է, որ ան ծնած է Վլադիկաւկազ, 1911ին։

Յօդուած մըն ալ կայ աշխարհագրագէտ, ազգագրագէտ եւ պատմաբան Ստեփան Լիսիցեանի մասին (1865–1947). ան աւարտած է Վարշաւայի համալսարանը։ 1924էն ետք դասաւանդած է Երեւանի համալսարանը։ Հիմնած է Հայկական Աշխարհագրական Ընկերութիւնը։

×

ՎԵՐԱԴԱՐՁ՝ ՈՍԿԷ ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ

Խորհրդային արուեստագէտներու խումբի մը հետ Եգիպտոս այցելած եւ Գահիրէի մէջ պալէի արուեստի փառատօնին մասնակցած էր Վ. Գալստեան։ Հայ արուեստագէտը, որ Երեւանի օպերայի մենակատարն է, ոսկէ չքանչան ստացած է։

Հրցաւ դառնալ երկրին այն երբորդ ուժը, որ կ'ուզէր ըլլալ։

Բրիտանական մամուլը յոռետես էր Ուրբաթ առաւօտ եւ Տէյլի Մէյլ կը խորագրէր «Ոչ ոք կը չահի», ձեւով մը համադրելով բոլոր կարծիքները։ Ընդհանուր ձեւով տպաւորութիւնն այն է թէ այս արդիւնքով կարելի չըլլար երկիրը կառավարել եւ անհրաժեշտ կը դառնայ քանի մը ամիսէն նոր ընտրութեանց ձեռնարկել։

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵԹՈՎպԻՈՑ ՄԷՋ

Եթովպիոյ մայրաքաղաքը բանակին հակակշռին տակ անցած է։ Զինուորականները առանց արիւնայեղութեան տէր դարձած են Ատիս–Ապապայի դլխաւոր կեդրոններուն։ Դէսերու հաստատումով Եթովպիոյ գրեթէ բոլոր զօրաղունդերը ըմբոստական չարժումին միացած են։ Կայսրը նոր վարչապետ մը՝ Լինտելքաչիւ Մաքոնին եւ Պաշտպանութեան նախարար մը նշանակած է եւ ընդունած է յաւելում կատարել զինուորականներու թոչակներուն վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը ծանր է եւ կայսեր գահն ալ չատ ամուր չի թուիր այլեւս։ Գալով Հայկ Սելասիէի թոռան, որ հաւանական ժառանգորդը կը նկատուի իր հօրեղբօր ուղեղային արիւնահոսութենէն ի վեր, փախած է։ Իշխան Իսքինտէր Տէսթա, 35 տարեկան, եւրոպական կրթութեան տէր, Ֆրանսախօս եւ Ֆրանսասէր, ճիպոթի ապաստանած է ծովային ուժերու ապստամբութենէն եառք։ Եւ ոչ ոք կրնայ բացատրութիւն մը պտնել այս մասին։

×

Ցիշենք ժամանակագրական կարգով, Եթովպիոյ նախորդ խռովութիւնները.—

1960 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ.— *Յումբ մը սպաներ, օգտուելով կայսեր բացակայութենէն, կը փորձեն իշխանութիւնը ձեռք առնել Ատիս–Ապապայի մէջ։ Կայսրը այդ օրերուն պաշտօնական այցելութեամբ Պրազիլ կը գտնուէր։*

1966 ՆՈՑԵՄԲԵՐ.— *Ռումբ մը կը պայթի մայրաքաղաքին չարժանկարի սրահներէն մէկուն մէջ։ Բազմաթիւ զինուորականներ, որոնց չարքին բանակի փոխհրամանատարը՝ Զօր· Թ· Պիրու, կը ձերբակալուին։*

1967 ԱՊՐԻԼ.— *Խառնակութիւններ Ատիս–Պապայի համալսարանին մէջ· բախումներ տեղի կ'ունենան ուսանողներու եւ ոստիկաններու միջեւ։ Երեք ուսանող մեռած էր։*

1970 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ.— *Պաշարման վիճակի հռչակում Էրիթրէի մէջ, ուր ըմբոստութիւնը, որ կը չարունակուէր ինը տարիէ ի վեր, ծանր կացութիւն կը ստեղծէ։*

1971 ՄԱՐՏ.— *Ուսանողական նոր ցոյցեր Ատիս–Ապապայի մէջ։*

1973 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ.— *Վեց ուսանողներ կը սպաննուին ապահովութեան ուժերու կողմէ չրջանի մը մէջ, ուր կը տիրէր սովը։*

ՊԷՅՐՈՒԹ

"ԱՐԱՐԱՏ„Ի ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Արարատ», որ Փետրուար 21ին, Պէյրութի Մարզասանի դաշտին մէջ 4–1 կէտով փայլուն յաղթանակ մը ապահոված էր Հ·Մ·Ը·Մ· – Հ·Մ·Մ· խառն խումբին դէմ, Փետրուար 24ին 0–1 կէտով անըսպասելի պարտութիւն մը կրած է Լիբանանեան Նըժմէ խումբէն։ Խաղի 24րդ վայրկեանին Ապտէլ Ազիզ Հասան գլխու հարուածով իրեն փոխանցուած գնդակը կոլի վերածած է Աբրահամեանի բերդի ալ անկիւնէն։

«Արարատ»ի խաղը թոյլ եղած է, մինչդեռ Նըժմէ տիրապետած է դաշտին մըրցումի գրեթէ ամբողջ ընթացքին։

Հայ մարզասէրները յուսախաբ եղած են «Արարատ»ի խաղէն։

Թուրքեւիտորհրդային առեւտրական համաձայնագիր

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան թուրքեւխորհրդային նոր համաձայնագրին շուրջ.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Թուրքիոյ եւ Խորհ· Միութեան միջեւ առեւտրական նոր համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Փետր· 22ին, 1974–1975 տարեշրջանին համար եւ 150 միլիոն տոլար արժողութեամբ։

Առեւտրական նախարարութեան տուած տեղեկութեան համաձայն, սովետները պարտաւոր են 1974ին հատուցանել իրենց ճարտարարուեստական հիմնարկներու վերաբերեալ մասնավճարները, որոնց փոխարէն Թուրքիա Խորհ· Միութեան պիտի արտածէ 38 միլիոն 500 հազար տոլարի տեղական զանազան ապրանքներ։ Անցեալ տարի, թուրքեւխորհրդային առեւտրական գործառնութիւնները կը յանդէին մօտաւորապէս իննիսուն միլիոն տոլարի։

Ըստ համաձայնութեան, Թուրքիա Խորհրդային Միութեան պիտի արտածէ մասնաւորաբար ծխախոտ, նարնջեղէն, կաղին, չամիչ, բամպակ, թիֆթիք, արջառ, ալիւմինիում, պոքսիթ, անթիմոան, զմռնիա (զմփարա), վառօդ եւ ճարտարագործական այլ տեսակ արտադրութիւններ։

Իսկ Խորհ· Միութենէն պիտի ներածուի գլխաւորաբար արուեստական պարր, կոճդ, ամիանթ, սոսա, երկաթէ եւ պողպատէ ձողեր, փիք երկաթ, մեքենայ կազմած եւ այլ նախանիւթեր։

թոյլատրութիւնը, որ կը չարունակուէր ինը տարիէ ի վեր, ծանր կացութիւն կը ստեղծէ։

1971 ՄԱՐՏ.— *Ուսանողական նոր ցոյցեր Ատիս–Ապապայի մէջ։*

1973 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ.— *Վեց ուսանողներ կը սպաննուին ապահովութեան ուժերու կողմէ չրջանի մը մէջ, ուր կը տիրէր սովը։*

Քանի մը տողով

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Վրաստան կ'երթայ Մարտ 12–13ին եւ Պիծունտայի մէջ տեսակցութիւն պիտի ունենայ Բրեժնեւի հետ։ Պիծունտա մաս կը կազմէ վրացական Հանրապետութեան և Աբխազիոյ ինքնավար չրջանին ծոցը կը գտնուի, Սեւ ծովու ափին, Սոչիէն 70 քիլոմեթր։

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Գ.

ԷՏԿԱՌ ՄԱՆԱՍ

Նրբակազմ, միջահասակ, վոքը սրածայր մօրուքով եւ ակնոցաւոր անճնաւորութիւն մը, կարելի է զայն նկատել նահապետը մեր երաժիշտներուն, որ մեռաւ Պոլիս 1965ին, իննսունամեայ բայց չիջեցաւ տարեդարձէն մէկ օր առաջ:

Մաէսթրօ Մանաս կը կոչէինք զինքը:

Շատ աւելի կանուխ քան մեր այժմու հայրենի յառաջադէմ երաժիշտները, Մանաս իր սկզբնական շրջանին իսկ կը դրսեւորէ արդիական թեքնիք դաշնաւորման իր հակումը, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է մեր երգահաններու դասաւորման մէջ:

Նախնական ուսումը առած Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, միաժամանակ կը հետեւի երաժշտութեան, մէկ քանի տարիներ Իտալիոյ մէջ ուսումնասիրելով դաշնաւորման եւ տեսական երաժշտութեան արուեստը, կը վերադառնայ Պոլիս, որ կ'ըլլայ իր գործունէութեան օրրանը:

1900ական թուականներուն արդէն հեղինակ է չորք մը գործերու, զանազան նկարագիրներով եւ հակառակ անոր որ ուսած է իտալացի երաժիշտներու մօտ, իր հակումը դէպի ֆրանսական դպրոցը ակներեւ է արդէն իր սկզբնական գործերուն մէջ իսկ որոնք ունին դաշնաւորման նրբակերտ արուեստի մը ցոլացումը:

1912 թուականին Լայփցիկի Փրայթֆոփֆ հանրածանօթ հրատարակիչը ոտպրեր է իր դաշնակի չորքը, իր երգայոնկին մէջ առնելու պատիւն ալ ընծայելով, աւելի ուշ՝ ուրիշ չորք մըն ալ երեք կատորներով (ռոմանս, գեղջկական երգ եւ մազիւրքա):

Զինքը մօտէն ճանչցայ եւ աշակերտեցի իրեն, 1920 թուականին: Այդ շրջանին է որ կազմած էինք Պոլսոյ մէջ երաժշտական միութիւն որ կը կոչուէր «Արուեստասէր»:

Նախ ունեցանք նուագախումբ մը, Յարութիւն Սինանեանի ղեկավարութեան տակ, ինչպէս յիշեցինք նախորդ յօդուածով, որու կարգին կազմուեցաւ նաեւ երգչախումբ մը, ուսուցմամբ եւ ղեկավարութեամբ Մանասի: Այս երկու ուսուցիչները ամասկան կանոնաւոր վարժարութիւն կը սոսկային, անհատական մասնաւոր համահունութեամբ օժտուած էին երկուքն ալ, երաժշտական լուրջ դպրոցի մը ձեւը առաւ մեր միութիւնը: Ունեցաւ քառասուն հոգինոց նուագախումբ, եւ 60–70ի չափ երգիչներ, բոլորը Հայ:

Հաստատուած էր նոյնիսկ ձայնադարձութեան (սոլֆէժ) դասընթացք մը: Ուսումը եւ փորձերը տեղի կ'ունենային Խասեան վարժարանի սրահը, աննախընթաց ոգեւորութիւն ստեղծելով:

Պոլսոյ մէջ այս խանդավառ երեւոյթը կը յիշեցնէր նախ 1912–14 թուականին Կոմիտաս վարդապետի, եւ յետոյ իր «Հինգ Սաներու» կազմած երգչախումբին փորձերու ժամանակաշրջանը:

Մակերեսային երաժիշտ մը չէր Էտկար Մանաս: Իր ուսուցումը սահմանափակ չեղաւ: Սկսելով կոմիտասեան երգերէն, որուելիք համերգի ծրագրին մէջ դրաւ դասական վարպետներու գործեր, ինչպէս Սէն Սաենսի Իրիկնամուտը, Վէնսան Տ'Ինտիի Սէն Քրիսթոֆի Լեժանտը, Շումանի Գնչուները, Ֆօրէի Փավանը, Վակնէրի Վէսօ Ֆանթոմը եւ վերջապէս Թանհաուզէրի մեծադղորդ քայլերգը, այս բոլորը նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Երգերուն թարգմանութիւնը ոտանաւորի ձեւով կը կատարէր բանաստեղծ Գէորգ Կառվարենց:

Կիրակի առաւօտները տեղի ունեցող փորձերը արուեստի իսկական վայելքներ էին:

Այս շրջանին Պոլիս կը գտնուէր Գրիգոր Սիւնի որ իր կարգին հայ երաժշտութեան նուիրուած համերգի մը կը պատրաստուէր:

Կը զարմանար թէ ինչպէս հայ տղաքը կրնային իւրացնել վերոյիշեալ հեղինակներու գործերը որոնք նախապէս երբեք լսած չէին:

Կէս դար առաջ Պոլսոյ հայ երիտասարդութեան կողմէ իրագործուած այս ելոյթը եւ տրուած նուագահանդէսը եթէ բաղդատենք այժմու սփիւռքի հայ երաժշտական չարժումին հետ՝ կ'անդրադառնանք թէ որքա՜ն եւ մնացած են այս վերջիններս:

Էտկար Մանասի ջանքերով եւ լսած իր ճաշակին եւ յուցմունքներուն չնորհիւ է որ տեղի ունեցաւ պատմական նկատուելիք Համերգ – նուագահանդէսը 1922 Յունուար 20ին (Ծննդեան երկրորդ օրը) Բեօրա, վառիէթէ թատրոնին մէջ: Թուականէն երկու չաբաթ առաջ կարելի չէր արդէն տոմսակ գտնել:

Յայտարարին առաջին կտորն էր Կոմիտասի Շողեր Լանը, որմէ եաք նուագախումբը փոխն ի փոխ կը ղեկավարէին Սինանեան եւ Մանաս, այս երկուքին սերտ գործակցութիւնը ապահոված էր խումբին յաջողութիւնը:

Մանասի համբաւը ժողովրդականացած, եւ խանդավառութիւնը այնքան մեծ էր որ ծրագրուեցաւ կրկնել համերգը աւելի ուշ, մինչեւ իսկ Գըշլալը կղզիի մէջ, որ այդ շրջանին կը կրէր Հայ Կղզի անունը, մկրտուած տեղւոյն երիտասարդութեան կողմէ:

Յայտարարութիւնները փակցուեցան: Դեռ աչքիս առջեւ է անոնցմէ մին՝ զեռեղուած կղզիի նաւամատոյցին դրան քով:

Երազը փշրուեցաւ սակայն:

Քէմալական չարժումը, Իզմիրի ազէտը եւ Պոլսոյ անատոյգ վիճակը վերջ տուին այս երաժշտական չարժումին: Երիտասարդները մի առ մի կը լքէին Պոլիսը:

1923 Հոկտեմբեր 23, երեքշաբթի առաւօտ գացի Մանասին, տանելու համար վերջին դաս մը, ողջագուրուելագանք: Նոյն իրիկունը չոգենաւ մտած էի բազմաթիւ երիտասարդներու հետ:

Այս շրջանին անմոռանալի յիշատակը տակաւին վառ կը մնայ սակաւաթիւ անձերու մօտ:

×

Էտկար Մանասի համբաւը իբրեւ յօրինող եւ մանաւանդ թեքնիք ուսմանց մասնագէտ, ուշադրութեան առարկայ եղաւ Պոլսոյ մէջ հիմնուած թրքական երաժշտանոցի անօրէնութեան:

Հրաւիրեցին զինքը իբրեւ ուսուցիչ դաշնաւորման ճիւղին (հարմոնի), ինչպէս նաեւ իբր ղեկավար: Ու Թրքուհիներէ բաղկացած երգչախումբով տուաւ համերգ, այս անգամ թրքական շրջանակի մէջ: Հակառակ անոր որ մեծ դժուարութիւնով հասած են իր մասին թրքական թերթեր, սակայն ազգայնամոլ դժգոհութիւնը ծնունդ առած՝ քիչ յետոյ վերջ արուեր էր իր պաշտօնին:

Մանաս տակաւին ուսուցիչ էր: Կարճ էին իր ցուցմունքները բայց հիմնաւոր:

Չնայած որ իր երաժշտական ըմբռնումը եւ հեղինակութիւնները մօտիկ չէին հայկականին կամ հայրենի ղժգոհութիւնով լի չէին, սակայն մտերիմ բարեկամը եւ հիացող եղաւ Կոմիտասի գործունէութեան: Երբ հարցուցինք թէ ի՞նչ կը մտածէր անոր մասին, ան կարճ եւ խմաւորելիս խօսքը արտասանեց. «Գիտէ՛ք է ինչ կ'ըսէ, եւ ինչ որ կ'ըսէ շատ լաւ է»:

1923էն յետոյ կը սկսի Պոլսոյ մէջ երաժշտական նոր շրջան մը, ուր Մանաս միշտ ներկայ է: Երկար տարիներ կը տանձնէ Մայր եկեղեցւոյ Գողթան երգչախումբի ղեկավարութիւնը, իր գործերն ալ յաճախ կը նուագուին:

Ատոնք են՝ երկու շարք դաշնակի համար, լարային քառեակ մը, ջութակ-դաշնակի համար սոնաթ մը, երկու մեներգ եղ. Գօլանճեանի խօսքերուն վրայ, դաշնակի համար գրուած՝ Իշխանաց Կղզիները (Փրոթի, Անթիկոնի, Հալթի եւ Փրինճիփօ) իւրաքանչիւր կղզիի մէջ երաժիշտին կրած տպաւորութեանց ներշնչումէն ծնունդ առած գործեր, բազմաթիւ խմբերգներ, Դուրեանի «Իմ Մահը», եւայլն:

Հեղինակած է նաեւ պատարագ մը, որուն մայր եղանակը մասամբ նման է մեր եկեղեցական երգեցողութեան, իսկ մեծ մասը հեղինակութիւն է:

Ցաւալի է սակայն նկատել թէ խոսքերուն եւ անոր յարմարցուած երաժշտութեան կապակցութիւնը չունի համապատասխանութիւն մը, որմէ կը տուժէ ոտանաւորին տպաւորութիւնը, գործը կը մնայ սակայն իբրեւ եկեղեցական երաժշտութեան դեղեցիկ նմոյշ մը եթէ նկատի չունենանք վերոյիշեալ անպատեհութիւնը:

Մանասի հեղինակութիւնները ունին ընդհանրապէս բարդ դրութիւն: Կը սիրէ հետաքրքրական դարձնել նոյնիսկ պարզ մեղեդի մը, անոր դաշնաւորման մէջ տալով անակնկալ հնչականութիւններ: Կը դժուարանայ միօրինակութենէ եւ ճապաղ յօրինուածքէ:

Իր ժամանակաշրջանին համար Մանաս եղաւ յոյժ դնահատուած երաժիշտ, բայց եղաւ նուագ ընդհանրացած եւ ժողովրդականացած երաժիշտ:

Պատճառը շատ պարզ է, քանի որ իր հեղինակութիւններուն մէջ առաւելապէս դրսեւորուած է դիւտութիւնը, դաշնաւորման մէջ՝ իր փնտռտուքը եւ արդիականացումը, որուն դուրընթաց մեղեդիական տիրապետող, ըսենք չաքարախառն պիծ մը նուագ տեղ ունի, բան մը որ անհրաժեշտ է երգի մը ժողովրդականացման, մանաւանդ մեր մէջ, երբ կը նախընտրենք պարզը եւ առինքնողը:

Իր հիանալի ձեռագիրներուն մէջ կ'երեւի թծախնդիր մարդը ուր ոչ մէկ բան պատահական է:

Սփիւռքահայ երաժիշտներուն մէջ Մանաս ինքնուրոյն տեղ մը ունի, իբրեւ իր ժամանակին համեմատ արդիական սկզբունքներով իր գործերը օժտող մեծ վարպետ, որուն մեծ հիացող մը եղաւ Պոլսոյ մէջ թեքնիք ճիւղերու մասնագէտ երջահան իտալացի Ռատէլիա:

Էտկար Մանասի աշակերտած են Օննիկ Պէրպէրեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Պոլսահայ հեղինակ Սիրվարդ Գաբամաճեան, ինքս եւ շատ շատեր:

Հայրենի եւ սփիւռքահայ երաժիշտներուն կը մնայ նուագել եւ ժողովրդականացնել իր գործերը, որպէսզի ժամանակը չզայ զանոնք մոռացութեան տալու եւ յաւերժանայ հեղինակին անունը:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ
ԺՐՆԵԻԻ ՄԷՋ

Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, Զուիցերիոյ եւ յատկապէս Ժընեւի հայ գաղութի կրօնական եւ ազգային կեանքը, սկսած է զգալի բարեփոխում մը կրել, շնորհիւ մեր նոր հոգեւոր հովիւ՝ Դուրիթ Ծայր. Վրդ. Սահակեանի բերած խանդավառութեան, լրջախոհութեան, հոգեւոր եւ մտաւոր պատրաստութեան:

Իր կրօնաչուէշ քարոզները, ծխական-տարութեանց կանոնաւորութիւնը եւ սքանչացած հերթական դասախօսութիւնները զգուշութիւս անդամներուն մօտ ոգեւորութեամբ կ'ընդունուին, յատկապէս երիտասարդներու կողմէ:

Նոր բան սորվելու եւ ուսուցանելու, նաեւ քիչ մը անտարբեր անձերու հետ չփումներ ստեղծելու իր ճիգերն ու փորձերը, հովուական գործունէութեան մաս կը կազմեն, աշխատանքներ որոնցմէ չի խուսափիր Դուրիթ Ծ. Վրդ.:

Անոր գործունէութեան յաջող երեկոյ-

հետաքրքրական դարձնել նոյնիսկ պարզ մեղեդի մը, անոր դաշնաւորման մէջ տալով անակնկալ հնչականութիւններ: Կը դժուարանայ միօրինակութենէ եւ ճապաղ յօրինուածքէ:

Իր ժամանակաշրջանին համար Մանաս եղաւ յոյժ դնահատուած երաժիշտ, բայց եղաւ նուագ ընդհանրացած եւ ժողովրդականացած երաժիշտ:

Պատճառը շատ պարզ է, քանի որ իր հեղինակութիւններուն մէջ առաւելապէս դրսեւորուած է դիւտութիւնը, դաշնաւորման մէջ՝ իր փնտռտուքը եւ արդիականացումը, որուն դուրընթաց մեղեդիական տիրապետող, ըսենք չաքարախառն պիծ մը նուագ տեղ ունի, բան մը որ անհրաժեշտ է երգի մը ժողովրդականացման, մանաւանդ մեր մէջ, երբ կը նախընտրենք պարզը եւ առինքնողը:

Իր հիանալի ձեռագիրներուն մէջ կ'երեւի թծախնդիր մարդը ուր ոչ մէկ բան պատահական է:

Սփիւռքահայ երաժիշտներուն մէջ Մանաս ինքնուրոյն տեղ մը ունի, իբրեւ իր ժամանակին համեմատ արդիական սկզբունքներով իր գործերը օժտող մեծ վարպետ, որուն մեծ հիացող մը եղաւ Պոլսոյ մէջ թեքնիք ճիւղերու մասնագէտ երջահան իտալացի Ռատէլիա:

Էտկար Մանասի աշակերտած են Օննիկ Պէրպէրեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Պոլսահայ հեղինակ Սիրվարդ Գաբամաճեան, ինքս եւ շատ շատեր:

Հայրենի եւ սփիւռքահայ երաժիշտներուն կը մնայ նուագել եւ ժողովրդականացնել իր գործերը, որպէսզի ժամանակը չզայ զանոնք մոռացութեան տալու եւ յաւերժանայ հեղինակին անունը:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ցետոյ դիպուածով լսեցինք թէ մարդը անօթի է եղեր գրեթէ ու այն աստեն չիչեցինք թէ ոչ ոք, օր մը ճաշարանի մէջ անոր կերակուր ուտելը տեսած էր:

Եկեղեցիէն ուզեցին իրեն նիւթական օգնութիւն մը ընել. մերժեց:

— Եթէ գործ մը գտնէք՝ կ'աշխատիմ, ըսած էր:

Ցետոյ, Հայկ էֆէնտի Էքիզեանի գրէքի մօտերը ունեցած մէկ ապարակին պահապան կարգուեցաւ ու հոն գնաց՝ ուր բաւական ժամանակ մնաց կարծեմ:

×

Արփիարեան տակաւին եղիպտոս էր երբ Նոր Կեանքի առաջին թիւը հրատարակուեցաւ Լոնտոն 1898 Յունուար մէկին, Լեւոն Բաշալեանի հսկողութեան տակ, որ յատկապէս Փարիզէն Լոնտոն եկած հաստատուած էր՝ այդ հրատարակութեան հոգը ստանձնելու համար:

Այս առաջին թիւին մէջ կ'երեւային Արշակ Զօպանեան՝ իր Մայր Հայաստանի ուղղուած օրօրովը, Արփիարեան՝ որ իր «Ժամանակակից պատմութեան էջեր»ը կը սկսէր, ես՝ իմ «Արեւնոտ Ցիշատակներ»ովս եւ Վահրամ Ծածկանունով եւ վերջապէս Լեւոն Բաշալեան (Լ. Զարթմեան Ծածկանունով) իր մէկ անկրնկնելի հրաշակերտով՝ Կաղանդ վերնադրով:

«Նոր Կեանք» առաջին թիւէն իսկ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ արտասահմանի Հայութեան մէջ: Պոլսոյ «Հայրենիք»ն էր այն որ կը վերածնէր առանց Շահնազարի:

Արփիարի ուրախութիւնը չափ չունէր, իր երազներէն մին էր որ վերջապէս կ'իրականանար, երեք դլխաւոր նպատակներէն մին, որոնց համար կապուած մնացած էր Հնչակեան կուսակցութեան մէջ:

Եղիպտոսի Հայութիւնը մանաւանդ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ այս ազգային, գրական եւ քաղաքական հանդէսին եւ կարծեմ քանի մը թիւ լոյս տեսնելէ եառքը, Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ մէջ, «Նոր Կեանք»ի բաժանորդներուն թիւը երեք հարիւրը անցած, ինչ որ պատկառելի բան մըն էր հայկական հրատարակութեան մը համար:

Բայց ահա՝ օր մը ամբողջ Աղեքսանդրիոյ դրիոյ հայ գաղութը յուզուեցաւ, ալեկոծուեցաւ, անօրինակ տպնապի մը մատնուեցաւ «Նոր Կեանք»ի համար:

Ի՞նչ էր պատահած:

Իր Հոկտեմբեր մէկի թիւով սկսած էր վէպ մը «Մարտիկ աղա» համեստ խորագրով, որուն ներքեւ իբրեւ հեղինակի անուն կ'երեւար Պարոյր ստորագրութիւնը:

Առաջին թիւը իբրեւ դրական դեղեցիկ էջ մը հաճոյքով կարդացուեցաւ եւ շատեր հետաքրքրուեցան իմանալու համար թէ ո՞ր ծանօթ գրիչը ծածկուած էր այդ Պարոյր անունին տակ:

Նոնիսկ Արփիար ու ես չէինք գիտեր ո՛վ ըլլալը, որովհետեւ գրութիւնը ուղղակի Լոնտոն՝ Բաշալեանին ղրկուած էր: Եւ սակայն սկսնակի մը գրութիւնը չէր ապահովաբար:

— Տիգրան Կամսարականը ըլլալու է... չէ՛ անպատճառ Արփիարն է գրողը... Թերեւս Օտեանն է...

Վերջապէս ամէն մարդ ենթադրութիւններու մէջ կը մոլորուէր:

Քանի մը թիւ եառքը՝ վէպը կը ներկայացնէր Աղեքսանդրիոյ մէջ հայկական սալոն մը ուր կ'երեւային պաղթականութեան չատ մը ծանօթ դէմքերը ամենաճշդրիտ՝ եւ սակայն գերազանցօրէն ծաղրանկարուած գիծերով, կին, էրիկ մարդ եւ ո՛չ մէկուն խնայուած էր, ամէնքը հոն իրենց ծիծաղելի կողմերուն բովանդակ մերկութեամբը կ'երեւային: Իրենց դէմքը, մարմինը, խօսուածքը, հագուստը, ամէն ինչ մէջտեղ հանուած էր անպատկառ չարաճճիութեամբ մը:

Տեսէք, օրինակի համար, մէկ քանի խիստ ծանօթ ջոջեր ի՞նչպէս նկարագրուած են.

«Պոլսեցի հարուստ վաճառական Սարգիս էֆ. Խապատաճեան եւ իր կինը: Շատ յարմար լծուած զոյգ մը: Մարդը կարճահասակ, գիրուկ, խոշոր լեռնուտ պուխ մը, ժայռի պէս յամառ ճակատ, հաստ իյնող պեխեր, կախուղ կոր քիթ, խոշոր պոռ, պարարտ ձայնին ելեւէջներուն, մարմնին չարժումներուն՝ ձեւերուն մէջ՝ որոճացող կենդանիներու դանդաղութենէն, կոշտութենէն, պինդ դլխութենէն բան մը: Արդէն դլուխը մխրճուած իր լայն ու ծայրացից ուսերուն մէջտեղ, յիշեցնելով եզի մը դլուխը՝ յամրերէք իր լուծին առջեւ, որուն իր ուսերը չէջադիծը կը ձեւացնեն:

(49 – Շար.)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

թին ներկայ եղանք՝ Հինդչարթի փետրուար 21ին: Վարդանանց ոտնն էր: Նախընթաց Ուրբաթ երեկոյ եկեղեցւոյ ատենին տարկի սրահին մէջ, Հայր Դաւիթ բանախօսած էր Վարդանանցի ապրումին եւ պատմական իմաստին մասին, եւ կոչ ըրած երիտասարդներուն, որ Հինդչարթի փետրուար 21ի երեկոյեան պատարագին խունկերամ փութան եկեղեցի եւ մօտենան նաեւ սուրբ Հաղորդութեան, իսկ վարդանանց օրը երեկոյեան 20·30ին սկսեալ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունենայ պատարագ: Ներկայ էին չուրջ 200 հոգի, որոնցմէ կարեւոր մաս մը ոտիպուած ոտքի մնաց:

Բացի հայ զաղութի անդամներէն, ներկայ էին Թրուանէ չրջանի քոյր եկեղեցիներու զուիցերացի անդամները, ժնեւի աստուածաբանական համալսարանի օտար ուսանողութիւնը իրենց տեսուչին եւ ուսուցիչներու առաջնորդութեամբ: Այս խումբին մաս կը կազմէ մեր հովիւը: Ոչ մէկ այլ առթիւ, մեր ազօթավայրը այդքան բազմութիւն տեսած էր:

Պատարագի ընթացքին մերթ ընդ մերթ արուեցան բացատրութիւններ Ֆրանսերէն լեզուով, որպէսզի ներկաները հետեւին արարողութեան: Առաքելական եւ Աւետարանական ընթերցուածները մեր մայրենի լեզուով կարդացուելէ վերջ, թարգմանուեցան Ֆրանսերէնի: Իսկ քարոզը մեր Հայր Սուրբին կողմէ եղաւ Ֆրանսերէն լեզուով:

Խանդավառ եւ ազդեցիկ էր քարոզը, որ խոր ոգեւորութիւն գործեց յատկապէս օտարներուն վրայ: Թուելէ վերջ պատճառները Վարդանանց պատերազմին, Հայ Սուրբը չեչտեց թէ անոր բարոյական չաղթանակի գաղտնիքը կը կայանար «հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ազգի նոյնացած ըլլալու իրողութեան եւ Ս. Գիրքի թարգմանութեան մէջ»: «Այդ ոգին էր որ փառաւորուեցաւ Վարդանանց ճակատամարտով եւ այդ ոգին պիտի յաւերժանար հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ եւ պիտի գառնար ուժը անոր դոյատեւման»:

Շեշտեց նաեւ թէ «Վարդանանց պատերազմը իր արդիւնքով կ'անցնի հայ ազգային սահմանները, որովհետեւ վարդանանց հերոսներու զիմադրութիւնը ոչ միայն հայ քրիստոնէութեան, այլեւ Արեւելքի ընդհանուր քրիստոնէութեան պաշտպանութեան մեծագոյն երաչխիքն էր»:

Եկեղեցւոյ երգչախումբը յաջողութեամբ կը լրացնէր իր բաժինը:

Պատարագէն ետք օտար թէ հայ ներկաները հիւրասիրուեցան եկեղեցւոյ սովնայարկ սրահին մէջ եւ խօսակցութիւնները հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին մասին չարունակուեցան մինչեւ ուշ գիշեր:

Ներկաներէն չատեր առաջին անգամ ըլլալով ականատես կ'ըլլային հայկական ծիսակատարութեան մը, եւ ոգեւորութեամբ մուտք կը գործէին հոգեւոր եւ մտաւոր նոր աշխարհի մը մէջ: Եւ կը

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—0—

Թուական մը որ կը խորհրդանչէ պատգամ մը: Պատգամ մը որ կուգայ խոր դարերէն ու հայ սերունդներէն ու կ'երթայ դարերուն եւ հայ սերունդներուն: Անիկա Ազատութեան ոգիի պատգամն է, ազատ կամքի բռնութեան ոգին է, որուն չղթաները փշրելու համար սերունդներ ողջակիզուեցան եւ իմացեալ մահու դէհենական ճամբաները բռնեցին՝ հայ ցեղի յաւերժութեան համար:

Ազատութեան այս նուիրական ոգիի եւ ազատ կամքի բռնութեան դէմ ապստամբութեան ոտնն էր Փետրուար 18ը, որ ոգեկոչուեցաւ Կիրակի, Փետր. 24ին՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Կէսօրէն ետքը ժամը 6ին սկսաւ ոտնակատարութիւնը: Կազմակերպիչ Յանձնախումբի անունով հանդէսը բացուած յայտարարեց ընկ. Ս. Փափազեան:

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Հ. Ամէմեան, իր խօսքին մէջ անդրադառնալէ ետք Մայիսեան Անկախութեան եւ անոր յաջորդող Անկախ Հանրապետութեան երկու տարուան կեանքին ընթացքին արձանագրուած նուաճումներուն՝ անտեսական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերուն մէջ, մինչեւ միջազգային քաղաքական դեմնի վրայ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան իրաւական ճանաչումին, Սեւրի դաշնագրին, նշեց քաղաքական պայմաններու դիմագիծի փոփոխութիւնները, որուն իրրեւ հետեւանք՝ 1920 Դեկտ. 2ի քաղաքական ակտը եւ Լոզանի համաձայնագրի բռնաբարումին հետեւանքով կատարուած ամարդի գործունէութիւնը, որուն զոհ գացին Դաշնակցական եւ ոչ-Դաշնակցական գործիչներ ու մտաւորականներ: Ահա այդ վերաբերումին դէմ էր որ 1921 Փետր. 18ին, ամբողջ հայ ժողովուրդը կ'ընդվզի եւ անդամ մը եւս կը փաստէ այն իրողութիւնը, որ Հայը հաւատարիմ կը մնայ իր նախահօր՝ Հայկի պատգամած Ազատութեան ոգիին:

Ապա խօսք տրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսին՝ ընկ. Կ. Փափազեանի, որ Ֆրանսերէն պարզեց Փետր. 18ի պատմական արժէքն ու անոր թելադրանքը հայ երիտասարդութեան: «Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութիւնը մի – այն յիշատակութեան եւ ոգեկոչումի ոտն

ծանօթանալին հայ ժողովուրդի արժէքներուն:

Յանկալի է որ Ժընեւի Հայութեան համար անմոռանալի Վարդանանց ոտնակատարութիւնը սկիզբ մը ըլլայ, եւ նմանօրինակ ազգային, մշակութային եւ եկեղեցական ձեռնարկներ յաճախ տեղի ունենան, ի փառս հայ ժողովուրդին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

պէտք չէ ըլլայ մեզի համար, — ըսաւ ընկ. Փափազեան, — այլ անիկա պէտք է մեր հասնող սերունդներու հոգիներուն մէջ ոչ միայն բոցաբուրծ պահէ Ազատութեան ձգտումը, այլեւ մեր մէջ ամուր պէտք է պահէ այն համոզումն ու հաւատքը, որ մեր ժողովուրդը ճակատագրական պահերուն դիտէ միանալ ու ըմբոստանալ ազատ կամքի բռնութեան դէմ»:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Ց. Սաղճեան, որ հայերէն ներկայացուց Փետր. 18ը նախորդող չրջանի քաղաքական կեանքի ընդհանուր պատկերը, ռուս-թրքական քաղաքական խաղերը, որոնց զոհ զացին Հայաստանի Անկախութիւնը եւ հայապահական հոգեր: Այս անդրադարձաւ այդ օրերու հայ համայնավարներու դաւանած միջազգային գաղափարախօսութեան եւ Դաշնակցութեան ազգային հանգանակներուն, ցոյց տալու համար թէ ինչու կասեցներ եւ Աւելս Նուրիջանեաններ ձգտեցան մաքրադործել ազգայնական տարրերը Հայաստանի մէջ:

Այնուհետեւ, հայրենի գրող Դ. Դեմիրճեանի մէկ պատկերի մէջբերումով՝ ընկ. Հ. Ա.էմեան, ներկայացուց Հայն ու անոր կեանքին գերագոյն խոչընդը՝ Ազատութեան տենչը, եւ վերջացուց իր խօսքը ըսելով. «Փետր. 18ը առիթ մըն է հրապարակաւ յայտարարելու, որ Հայը երբեք չի հանդուրժեր նչանակուած տէրերու իր գլխուն եւ իր գարաւոր պատմութիւնը վկայ, մինչ ամբոստացած է ամէն գոյնի բռնապետական կարգերու դէմ, որոնք հակամէտ եղած են իր ազատութիւնը բռնաբարելու: Օրուան կարգախօսն է՝

«Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»:

Աւարտած էր պաշտօնական բաժինը եւ սկիզբ կ'առնէր խրախճանքը:

Սեղանապետութեան պաշտօնը ձեռնհասօրէն վարեց ընկ. Ժ. Փալամուտեան, որ իր պերճախօսութեամբ ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը սրահին մէջ: Խանդավառ մթնոլորտին չերմութիւն տուին ներկաներուն մէջ դտնուող չնորհալի արուեստագէրներ՝ իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով, ինչպէս նաեւ՝ խօսք առնող ընկերներ, որոնք արտայայտուեցան օրուան խմաստին ու խորհուրդին մասին, դրսեւորելով իրենց սրտագեղ զգացումները այդ առթիւ:

ՇԻՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

SELECTED POEMS, translated from the armenian with an introduction by Garig Basmadjian, Ed. St. James Press, Jerusalem.

×

ՇԹԱՓԱՐԵՐ, բանաստեղծութիւններ եւ պծանկարներ, գրեց Կարիկ Պասմաճեան, տպարան Ս. Յակոբեանց, Երուսաղէմ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹ

Լիբանանի Նախարարաց Խորհուրդը, փետրուար 18ին, պետական պաշտօններու նոր նչանակումներ կատարած է, որ ընդգրկած է 124 պաշտօններ: Այս նչանակումներու չրջագիծին մէջ երեք Հայեր պատասխանատու պաշտօններու կոչուած են: Մելքոն Հազարապետեան նչանակուած է Զրելեկարականութեան նախարարութեան ընդհանուր տնօրէն, Տիգրան Շատարեւեան՝ կենդանաբանութեան գլխաւոր ընդհանուր տնօրէն, իսկ Ալպէր Փապուճեան՝ Պէյրութի Մեծ Գրադարանների Գործադիր Խորհուրդի անդամ:

Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի սրահին մէջ, փետրուար 17ին ոգեկոչումի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Յակոբ Օշականի ի յիշատակ, անոր երեք վէպերուն՝ «Մակ Պատուկը», «Հաճի Մուրատ» եւ «Հաճի Ապտուլլահ» վերհրատարակութեան առթիւ: Երեկոյթը կազմակերպուած է «Բագին» ամսագրի խմբագրութեան կողմէ: Նախագահած է Մուշեղ Իչխան, բանախօսած են Վահէ Օշական եւ Պօղոս Սնապեան:

Կիպրոսի թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ նչանակուած է Ներսէս Ծ. Վրդ. Բախտիկեան, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի որոշումով:

Իրանն – Հնդկաստանի հայոց թեմի Ազգ. պատգամաւորական ժողովը միաձայնութեամբ իր Թեմի Առաջնորդ ընտրած է Մեսրոպ Վրդ. Աչճեան:

Ուաթըրթաունի Ս. Սահականոս եկեղեցիին սրահին մէջ, փետրուար 21ին, պատշաճ չուքով ոտնուած է Վարդանանցը, նախագահութեամբ Գէորգ Տօնապետեանի: Բանախօս Բիւզանդ Եղիայեան յիշատակած է Մամիկոնեան սերունդի բոլոր տիրական դէմքերը, մէկ առ մէկ թուելով անոնց դիւցազնական գործերը, հայրենիքի եւ հաւատքի պաշտամունքը եւ ծառայութեան խոր գիտակցութիւնը: Բանախօսը գիտել տուած է, թէ մեր ժողովուրդը գոյատեւած է այդ բնութագիծերուն անխախտ պահպանումով, մասնաւորաբար ազատութեան պաշտամունքով: Երկրորդ բանախօսը Մարթըն Քանըլի, Պոսթըն Գոլէճի դասախօսներէն եւ ուսուցիչ դրաբարի, խօսած է հայ մշակոյթի եւ Վարդանանց պատերազմի պատմական արժանիքներուն մասին՝ պարզելով հայ մտաւոր եւ հոգեւոր վաստակին արժէքը եւ 451ի դիւցազնական կռուին բախտորոշ կարեւորութիւնը: Փակման խօսքը կատարած է Թորգոմ Քհնյ. Յակոբեան:

ՐՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

7.

Յունուարի սկզբներին Մարտինին հրապիրագիր ուղարկելով բոլորին, որ զան պլսական կոմիտէի ժողովին, Բոռիչ մէկ կարճ ու մատիտով գրուած պատասխան առացաւ. «Շատ եմ ցաւում, բայց գալ չեմ կարող»: Մարտինիին չատ անախորժ եկաւ այդ մերժումը, մանաւանդ որ հրապիրի մէջ ասուած էր, թէ ժողովը խիստ կարեւոր է: Բոռի այդ տեսակ անփոյթ վերաբերումը դէպի գործը գրեթէ յանդգնութիւն էր թուում Մարտինիի աչքին: Բացի դրանից, այդ օրը մի քանի նամակ էր եկել վատ լուրերով, քամին էլ փչում էր արեւմուտքից, այնպէս որ Մարտինին ամենավատ տրամադրութեան մէջ էր: Երբ ժողովին բժիշկ Ռիկարդոն հարցրեց, թէ ո՞ւր է Ռիվարեսը, նա պատասխանեց տրտնջոտ. — Նա զբաղուած է հաւանօրէն մի որեւէ աւելի կարեւոր գործերով ու գալ չի կարող, կամ չի ուզում:

— Ճչմարիտ, Մարտինի, — ասաց Գալլին զրգռուած, — դուք ամենաանարդար մարդն էք Ֆլորենցիայում: Երբ ձեզ մէկը դուր չի գալիս, էլ ամէն բանում սկսում էք նրան մեղադրել: Ռիվարեսը ի՞նչպէս կարող է գալ, քանի որ հիւանդ է:

— Ձեզ ո՞վ ասաց, որ հիւանդ է:

— Մի՞թէ չգիտէիք: Այս չորս օր է անկողնից վեր չի կացել:

— Ի՞նչ ունի որ:

— Չգիտեմ: Չորեքշաբթի լինճ հետ տեսակցելու էր, յետաձգեց հիւանդութեան պատճառով, իսկ երէկ, երբ գնացի մօտը, ասացին, որ ծանր հիւանդ է եւ ոչ ոքի ընդունել չի կարող, կարծում էի Ռիկարդոն է խնամում նրան:

— Ես ոչինչ չգիտէի: Կը հանդիպեմ այս երեկոյ: Տեսնեմ բանի պէտք չունի՞, — ասաց Ռիկարդոն:

Յաջորդ առաւօտ Չեմմայի վոքզհիկ աշխատասենեակը մտաւ Ռիկարդոն՝ զուսպ ու յոգնած: Չեմման նստել էր սեղանի առաջ ու թուանշանների միապաղաղ մի շարք էր կարդում Մարտինիին, որ խոշորացոյցը մէկ ձեռքին, միւս ձեռքի սուր մատիտով թեթեւ նչաններ էր դնում առաջ դրած դրքի երեսին:

Չեմման ձեռքով մի նշան արաւ, որ չխանգարի: Ռիկարդոն գիտէր, որ չի կարելի թուադրերի գրութիւնը ընդհատել, նստեց նրա յետեւը բազմոցին ու յօրանջեց. պարզ էր, որ հազիւ էր ոտքի մնում յոգնածութիւնից:

— 2, 4, 3, 7, 6, 1, 3, 5, 4, 1, — Չեմմայի ձայնը հնչում էր միակերպ, մեքենայի նման. — 8, 4, 7, 2, 5, 1, հաւասարը վերջացաւ, Զեզարէ:

Գնդապետը ամրացրեց թղթին՝ տեղը նչելու համար, ուր կանգ էին առել, եւ բարեւեց Ռիկարդոյին:

— Բարի լոյս, բժիշկ: Ի՞նչ սոսկալի տեսք ունէք: Տկա՞ր էք:

— Ես առողջ եմ, միայն յոգնած: Բայց մի սարսափելի զիշեր եմ անկայրել Ռիվարեցի մօտ:

— Ռիվարեցի՞:

— Այո, չեմ քնել ամբողջ զիշերը, այժմ էլ ստիպուած եմ հիւանդներիս այցելել: Ձեզ հանդիպեցի՝ իմանալու համար, թէ կարո՞ղ էք արդեօք գանել մէկը, որ մի քանի օր խնամի նրան: Ես, ի հարկէ, պատրաստ եմ բոլոր ձեռքից եկածը անել, բայց ժամանակ չունեմ, իսկ նա հիանդապահ կնոջ անունն անգամ լսել չի ուզում:

— Ի՞նչ ունի որ:

— Խիստ բարդ պատմութիւն է, նախ եւ առաջ...

— Նախ եւ առաջ դուրէ նախաճաշիք:

— Լաւ, չնորհակալ կը լինեմ: Ռիվարեցի բոլոր դժբախտութիւնը ջղային բարդութիւններն են, բայց դլխաւորն այն է, որ դա հին ու չափազանց անխնամ թողնուած մի հիւանդութեան նորոգումն է: Շատ վատ է հիմա: Հաւանօրէն հիւանդացել է Հարաւային Ամերիկայի իր կեանքի ժամանակ եւ չի լուժուել ինչպէս հարկն է. բախտ է, նորից որ առողջացել է, միայն մնացել է մի խրոնիկ հակում բորբոքում առանալու, ու ամէն մի չնչին բան կարող է հիւանդութեան կրկնութիւնը առաջացնել:

— Վտանգաւո՞ր է:

— Չէ: Միայն վատն այն է, որ հիւանդը կարող է յուսահատուել ու թոյն ընդունել:

— Շա՞տ է տանջւում:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Պ. Լեւոն Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ–Տարօն Տօնիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Նուրիճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Հանէչերեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սարդիս Տօնիկեան եւ աղջիկը՝ Սիլվիա, Պ. Մելիք Տօնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Կոստանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տօնիկեան եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Անարէ Տօնիկեան եւ աղջիկը, Օր. Մարի Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Տօնիկեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Առաքել Թաթուլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ազնիւ Տէրոյեան, այրի Տիկին Սողոմոն Թէհլիրեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Պ. Գ. Բաղոյեան եւ զաւակները (Լիբանան), Տէր եւ Տիկին Օ. Մուրատեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Կ. Դաւիթեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Լ. Գէորգեան (Լիբանան), Պ. Պ. Սանասար, Պաղտասար Պաղտասարեան, իրենց քոյրը եւ ընտանիքը (Հայաստան), Պ. Պ. Րաֆֆի Սերոբեան, Իշխան Գէորգեան, Սերժ Ներսէսեան եւ իրենց ընտանիքները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Ներսէսեան և զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պահրի Մելիքեան եւ ընտանիքը (Արժանթին), այրի Տիկին Գ. Մելիքեան եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Հելդաթ Թադէոսեան եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թուխմանեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ռ. Կէօնուլեան եւ զաւակները (Հայաստան), այրի Տիկին Արուսեակ Թուխմանեան եւ զաւակները (Սուրիա), Գառնիկ Թուխմանեանի ընտանիքը (Լիբանան եւ Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թուխմանեան եւ զաւակները (Սուրիա), այրի Տիկին Շաքար Երանոսեան եւ զաւակները (Սուրիա), ինչպէս նաեւ խնամիները, բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Մաբրուհի Յովսէփեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 26, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Մարտ 4, ժամը ճիշդ 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէէօ–Քոմիւնալի (Ալբընիւ կարլանտ) գերեզմանատունը, ժամը 17ի առեններըը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ Պսակեան ընտանիքը, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սէն Շամոնի Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Յարութիւն Բոշյեանի մահուան առթիւ.—

Աստ. Ճապուբեան 200, Մ. Աքէլեան 100, Մինաս Ճապուբեան 200, Մխիթար Զալըմեան 50, Տիգրան Զէքեան 30, Բոշյեան քոյրեր 300 ֆր.: Փոքրիկն Յակոբ Մանուէլեանի մկրտութեան առթիւ Պ. Սահակեան (Տէսին) 200, Զօպօեան (Վիէն) 100 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է, իր ղըպրոցին համար հետեւեալ գումարները.—

Այրի Տիկին Կարապետեան, իր ամուսնոյն՝ Ղազար Կարապետեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ 25 ֆր. Նաեւ 30 ֆր. Պ. Սողոմոն Թիլպիեանէ, իր ապաքինման առթիւ:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Պր. Գրիգոր Ուզունեանէ Եղիազար Միւասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

GÉRANCE LIBRE
RUE D'ABOUKIR
Emplacement 1er ordre
Ecrire à l'adresse du journal qui transmettra
×
ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
Ռիւ տ'Ապուքիր
Առաջնակարգ դիրքի վրայ:
Գրաւոր դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱԳԻԶՈՆԻ Նահանգի հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի, (Մարտ 4) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ–պլէօ: Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, կիրակի, ժամը 20·30ին Սէվլաճտիտի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱՓՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ ՎԷՆԻՏԻԿ, ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE
ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ Է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնում Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, կառ տը Լիոնէն
Ժամանում Փարիզ՝ երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8·30ին
Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն.
— Dr. R. Ter-Davtian, 605-81-76
— M. E. Der-Agopian, 970-60-26 (après-midi)
— M. A. Calendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)
— *Հանդերձ ծնողօք 10էն 15 տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ 10 առ հարիւր*

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
կազմակերպուած

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Ընակնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Ժօռնակ՝ Ց. ԳԼՋԸՐԵԱՆ
ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ.

ԿԱԼԱ
Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻՋ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)
Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցւոյն Ծանճնախումբի կողմէ: կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24
ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.
Այս գինին մէջ են.—
— Երթ-ուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:
Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
3
DIMANCHE
3 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·953

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.953

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Ա.— Հեղինակը

Նոր առագանք «Մարաշի առիւծները» խորագրով անգլերէն գիրք մը, լոյս տեսած 1973 Յուլիս 2ին, Նիւ Եորքի Նահանգային Համալսարանի (Ալպընի) տպարանէն, որուն տնօրէնն է Նորման Մանկունի, պատակ Մարաշցի ծնողքի :

Հեղինակն է Պրոֆ· Սթէնլի Քըր Մարաշ կը ծառայէր ամերիկեան բանակի առողջա – պահական բաժնին մէջ : 1919ին կամաւոր արձանագրուելով զրկուած է Հալէպ, իբրեւ պաշտօնեայ «Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյց Կոմիտէ»ին (նիքը Խաթ Րըլիֆ) : Երկար չէ մնացած Հալէպ : Մարաշ փոխադրուած է 1919ի վերջերը, ճիշդ այն պահուն, երբ Անգլիացիք տարի մը իրենց գրաւման տակ պահելէ ետք կը քաշուէին եւ Ֆրանսացիներուն կը յանձնէին քաղաքը :

Սթէնլի Քըր Մարաշ կը գտնուէր 1920 Յունուար 20էն մինչեւ Փետրուար 10՝ երեք չաբաթ տեւող զարհուրելի կռիւներու ընթացքին (նաեւ անկէ վերջ ալ՝ մինչեւ 1922) : Իր գրքի խմբագրութեան համար հիմնուած չէ միայն ականատեսի իր արձակային եւ վաստակի տեղեկու – թիւններուն վրայ : 1967ին սկսած է գրել իր գիրքը : Տարիներով Մերձաւոր Արեւելքի եւ Ամերիկայի մէջ փնտռած ու գտած է Մարաշցի արժանահաւատ ականատեսներ, որոնք իրեն հաղորդած են գլուխ վկայութիւններ : Օգտագործած է բոլոր աղբիւրները, որոնց չարքին հայ եւ օտար հեղինակներու գնահատական լեզուներով եւ վաւերական փաստաթուղթերու վրայ հիմնուած հրատարակութիւնները :

Գիրքը, զոր նուիրած է Մարաշի կռիւներու «անմեղ զոհերուն», կը բաղկանայ իբ+318 էջերէ եւ բնագրէն զուրս ութ տախտակներէ, 24 լուսանկարներով : Ճառաջաբանը գրած է Պայարտ Տաճ, Նեբրասկիոյի Համալսարանի՝ Պրոֆ· Ռիչըրտ Յովհաննէս – եան, դասախօս Լոս Անճելըսի Քալիֆոռնեան Համալսարանի (էլ ԺԹ·–ԻԵ·) :

Հիմիթեան կարեւոր քաղաք մըն էր Մարաշ, որու պարսպապատ միջնաբերդի մուտքին կը կանգնէր առիւծի մը երկաթաքարէ (պազալթ) արձանը : Թուրքերը ժամանակին փոխադրած են զայն Պոլիս, որու հնութեանց թանգարանին զարդը կը կազմէ անիկա երկար տարիներ ի վեր : Երեք հազար տարուան հնութիւն ունի Հիմիթեան արձանագրութիւնները կրող եւ քաղքենիները խորհրդանշող այդ արձանը, որուն ակնարկող արդիական նկար մը կը զարդարէ գրքին ծածկոցը :

Սթէնլի Քըր Մարաշէն մեկնած է Պէյրութ, 1922ին, վերջին կարաւանին հետ հայ որբերու, որոնք տեղաւորուած են Անթիլիասի մանչերու որբանոցը :

Նպաստամատոյցէն բաժնուելէ ետք, Պրոֆ· Քըր Ամերիկա վերադառնալով մըցած է Փենսիլվանիոյ Համալսարանը եւ երեք տարի վերջ ստացած փիլիսոփայութեան վարդապետի տիտղոս : 1925ին գըրկուած է Պէյրութ, չորս տասնեակ տարիներ վարած է Ամերիկեան Համալսարանի կեանք – տաբրաբանութեան բաժանմունքը : Իր կինը՝ Էլզա Րէքմէն Քըր, նախկին ուսուցչուհի Մարաշի Աղջկանց քոլէճին, ուսուցչական պաշտօն վարած է Պէյրութի աղջկանց Քոլէճին եւ ամերիկեան Համալսարանին մէջ : Ամբ եւ կին քառասուն տարուան ընթացքին հարց ու

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԷՍԱԷԹԻ ԵՐԲՈՐԴ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

15 ՆԱԽԱՐԱՐ 22Ի ՏԵՂ

—0—

Ուրբաթ գերեկ, Էլիզէի ընդհ· քար – տուղարը՝ Լուսաւոր Պալատիւր կը հաղորդէր նորակազմ դահլիճին կազմը, որ 22ի տեղ 15 նախարարներէ բաղկացած է միայն : Կարգ մը նախարարներ բոլորովին դուրս կը մնան մինչ ուրիշներ աթոռ կը փոխեն :

Մէսմէնի երրորդ կառավարութիւնը, ուրեմն, հեռեւեալ պատկերը կը պարզէ·

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ .— Թեթէնժէ (չի փոխուիր) :

ԱՐՏԱՔԻՆ .— Ժոպէր (չի փոխուիր) :

ՆԵՐՔԻՆ .— Շերաք (կը փոխուի) :

ԲԱՆԱԿ .— Կալէ (չի փոխուիր) :

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ եւ եմմատան .— Ժիսքար տ'Էսթէն (չի փոխուիր) :

ԿՐԹԱԿԱՆ .— Ֆոնթանէ (չի փոխուիր) :

ՀՈՂԱՄԱՍԻ կարգաւորում, բնակութիւն, Զբօսաշրջիկութիւն եւ Փոխադրութիւն .— Կիշար :

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ հետ յարաբերութիւն· — Ժերմէն (կը փոխուի) :

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԻՒՆ .— Լըքա (չի փոխուիր) :

ՄՇԱԿՈՑԹ եւ Շրջապատ .— Փէյրֆիթ· (կը փոխուի եւ երկու նախարարութիւն կը միացուին) :

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ .— Մարսըլէն (կը փոխուի) :

ԱՌԵՒՏՈՒՐ եւ ճարտարարուեստ .— Կենա (կը փոխուի) :

ԱՇԽԱՏԱՆՔ .— Կոբս (չի փոխուիր) :

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ .— Փոնիաթովսկի (չի փոխուիր) :

ԹՂԹԱՏԱՐ .— Ռուայէ (կը փոխուի) :

Առաջին ակնարկով կը տեսնուին քանի մը կարեւոր փոփոխութիւններ եւ մանաւանդ՝ սեղմումներ : Այսպէս Շերաք եւ Մարսըլէն իրարու աթոռ կ'առնեն, մինչ Շրջապատի նախարարութիւնը կը միացուի Մշակութային հարցերու եւ Փուժատի ու Տրիւոնի պոյդ աթոռները կը գրաւէ Իւ· Տէ· Էռ·ի պարագլուխ՝ Ալէն Փէյրըֆիթ :

Կարգ մը նախարարութիւններ կը վերածուին պետական քարտուղարութիւն – ներու, ասոնց թիւը կը հասնի 15ի եւ այդ պաշտօնները վարողները այլեւս չեն կըրնար մասնակցիլ Նախարարաց Խորհուրդի նիստերուն :

Նախարարապետին մօտ պետական քարտուղարներէն է Ժոզէֆ Քոմիթին, որու կը յանձնուի Անդրծովեան նահանգներն ու հողամասերը :

Ուրբաթ իրիկուն Փիէր Մէմմէ զրոյց մը կ'ունենար հեռատեսիլէն, կառավարական փոփոխութեան առթիւ եւ կարգ մը բացատրութիւններ կուտար եղածին մասին, որ ըստ երեւոյթին մեծ փոփոխութիւն մը չի բերեր :

Ամէն պարագայի մէջ ընդդիմութիւնը չատ խիստ կերպով կ'արտայայտուի այս մասին եւ յանուն ընկերվարականներու Քլօտ Էսթիէ կ'ըսէ «ըսել է Մէմմէն կառավարութիւնը աւելի յարակից պիտի ըլլայ որովհետեւ Շիրաք Հողագործութեան ոստիկանութեան կ'անցնի եւ Մարսըլէն Ոստիկանութենէն Հողագործութեան : Կարելի էր խնդալ եթէ փաստը չըլլար որ իշխանութիւնը երեւակայութեան նշոյլը չունի այլեւս եւ թէ յաւելեալ՝ Ֆրանսայի քիթին կը խնդայ» : Համայնավարներու կողմէ Ժորժ Մառէ կը յայտարարէ թէ եղածը ցոյց կուտայ որ «Հանրապետութեան Նախագահը կ'ուզէ միայն իր ձեռքին մէջ պահել կառավարական մեքենան» : Սոմատականները (ոչ ճախ) կը խորհին թէ Ֆրանսացիներու զանգուածը պիտի չհասկնայ այս պզտիկ խաղը մինչ ճախ–Սոմատականները հարց կուտան թէ ուրիշ ընելիք չկա՞ր եւ կը հաստատեն թէ հանրային կարծիքը բաժնուած է վրդովումի եւ սկեպտիկութեան միջեւ :

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի է անվարան ըսել թէ չատ մարդ բան չէ հասկցած եղածէն :

—

ԱՆԳԼԻԱ

ՀԻՄ ՉԻ ԿԱՇՈՒԻ

—0—

Բոլորովին անսպասելի էին Անգլիոյ ընտրական արդիւնքները : Արդարեւ ճիշդ է որ Աշխատաւորականները չհասնին բայց փոքր ընելով տեղեկութիւններ քաղած են Մարաշցի ծնողքներու զաւակ իրենց հարիւրաւոր երկսեռ աշակերտներէն :

Ի վարձ իր ծառայութեանց, ամերիկեան Համալսարանը Դոկտ· Քըրի շնորհած էր «Ականաւոր ուսուցչապետ»ի տիտղոս : Լիբանանի կառավարութիւնն ալ պատուած է զայն նախ Արժանեաց պատուա – նշանով, յետոյ 1965ին, հանգստեան կոչուած, Պէյրութէն մեկնելէ առաջ, իրեն եւ կնոջը Էլզային շնորհած է Մայրինեռու պատուանշանի Ասպետի աստիճանը :

Սթէնլի Քըր 1919էն սկսեալ հետաքրքրուած է Հայերով եւ Հայկական Հարցով : Այդ թուականէն ի վեր իր հաւաքած նիւթերը, որոնք կորսուած կը կարծուէին, պատահմամբ գտնուեր են Պէյրութի Բժշկական վարժարանի չորրորդ յարկին վրայ անպէտ, նեռուելիք առարկաներու ամբարին մէջ, չնորհիւ նոյն հաստատութեան Բնախօսութեան ճիւղի օգնական հետազօտիչ Անդրանիկ Զէյլէպեանի, որ յաջողած է զանոնք հաւսգնել տիրոջ, Ամերիկա :

Բացի վերը յիշուած աղբիւրներէն՝ գրքին հեղինակը, որ իր մայրենի լեզուէն զատ ծանօթ է նաեւ ֆրանսերէնի եւ թրքերէնի, օգտագործած է ֆրանսացի սպաներու եւ կրօնաւորներու, թուրք պատմագէտներու, Նաղլեան Գերապայծառի, Մարաշցի Մալճեան վարդապետի եւ վերապ· Ահարոն Շիրէճեանի, Սեդրակ Խրլաքեանի, Աւետիս Սէֆէրեանի, Տիգրան Պէրպէրեանի, Մարճորի Յովսէփեանի եւ այլոց յուշերն ու փաստաթուղթերը : Չէլէպեան անգլիերէնի թարգմանած է հայերէն վաւերաթուղթերը :

Գրքի վերջաւորութեան իրրեւ «Յաւելուած» հրատարակած է ամերիկեան երեք տեղեկագիրներ : Քէմալական չարժումին առաջին զոհ Մարաշի աղէտին մասին վաւերական եւ լրիւ մանրամասնութիւններ պարունակող գիրք մըն է Պրոֆ· Սթէնլի Քըրի Մարաշի առիւծները :

Մարաշի Հայրենակցական Միութեան Ամերիկայի Կեդրոնը Սեպտեմբերի իր պատգամաւորական ժողովին մէջ որոշած է գրական կերպով իր երախտագիտութիւնը յայտնել ականաւոր հեղինակին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Աղբիւրն Գուրը

—0—

Իմ մանկութեան երկրին մէջ տեղ մը, կ'ըսեն,
Տանձարէ մը աւերակ
Կը մնայ պատ մը կանգուն·
Եւ պատին մէջ՝ դուռ մը հսկայ,
լայնաբաց՝
Կոչուած Դուռը Արեւուն :
Այսման միայն : Երկու բառով
Քերթուածն արդէն կատարեալ էր·
Իմ մանկութեան սրտերուն մէջ
Ժամանակէն ու ցաւէն վեր, շքեղաշուք՝
Տանձարն արդէն կառուցուած էր·
Կեանքը շրջուած՝ աստուածութիւնն էր
նորայոյզ,
Յորմէ հետէ օր մը, կ'ըսեն,
Օր մը վերջին կամ առաջին,
Բանաստեղծ մը անծանօթ
Արհամարհեց տէր ու արբայ,
Նզովք կարդաց աստուածներուն,
Եւ ազատ,
Ձեռքէն բռնած իր սիրոյն,
Բացաւ դուռը՝ ընդմէջ պատին կամ
հոգիին,
Եւ դէպի արեւը խալեց : —

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Քանի մը տողով

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ Քիսինկէր Իսրայէլացիներու առաջարկները ներկայացուց Նախագահ Ասատի, որ անընդունելի գըտաւ : Ասատ իր կարգին հակառաջարկներ ներկայացուց : Երկուքն ալ ծանօթ չեն : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Թել Ավիվ պատրաստ է հեռանալու այն հողամասերէն, որոնք գրաւուած էին իր բանակներուն կողմէ Հոկտեմբերին, պայմանաւ սակայն, որ սուրիական ուժեր տեղ չգրաւեն Հոն : Թել Ավիվ կ'ուզէ նաեւ որ ուժերու կրճատում ըլլայ սահմանադիծին վրայ եւ ՄԱԿի զինուորներ գիրք գրաւեն Սուրիացիներու եւ իրենց միջեւ : Նախագահ Նիքսըն ընդունեցաւ Եգիպտոս այցելելու Սատաթի հրաւէրը :

ԵԹՈՎպԻՈՁ զինուորական ուժերը չաթաւերջին կը սկսէին հեռանալ Ախս–Ապապայէ եւ Ամարայէ ու քաշուիլ իրենց զօրանոցները : Նոր վարչապետը որոշ լաւատեսութիւն ցոյց տուաւ նոր կառավարութեան մը կազմութեան եւ բանակցութիւններ կատարելու ուղղութեամբ :

Տ. ԶՐԱՔԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«Ժամանակին ետեւ հիմա կը կանգնիս
Ամբողջովին ա՛լ պարզուած, միացած»

Բնաբանը որուն տակ կ'ուզեմ գրել չի պատկանիր Մալարմէի գրիչին: Կուգայ Թէքէեանի մէկ ոչ շատ ծանօթ քերթուածէն գրուած՝ կարծէք իբրեւ Գերեզմանատիպիր Տ. Զրաքեանի: Այս անուններուն խմբումը հոս չի թելադրեր բաղդատութեան ճիգ մը, թէեւ կարելի ըլլայ խօսիլ հասարակաց «կլիմայի» մը մասին ինչպէս կ'ըսեն: Զիս հետաքրքրողը Զրաքեանն է ու իր ժամանակը, այնքան անծանօթ՝ տարաշխարհիկ ըլլալու չափ: Ասոր համար հարց է թէ ի՞նչ չափով Զրաքեան կը կենայ ժամանակին եւեւ «ամբողջովին ա՛լ պարզուած, միացած»: Պարզուած ինքն իր մէջ, միացած թերեւս իր Անհունին, Զրաքեան ինչ է եթէ ոչ հանելուկ մը եկող՝ ժամանակէն առաջ ու ամբողջ պիտակցութեամբ պատսպարուած, բայց նաեւ առօր բեռով:

Սեղանիս վրայ է անոր նամակներուն մէկ ծրարը ուղղուած՝ Միք. Կիւրճեանին (1) որոնք կը բերեն ժամանակին եւեւ կանդնոցն ու անոր պատմութիւնը իբրեւ «հոգեկան կլիմայ» ինչպէս կրնար ըսել ան: Անոնցմով Զրաքեանի անունը կը դառնայ աւելի ընտանի, աւելի «մարդկային» անձնաւորութիւն բայց միեւնոյն առեն կը թանձրանայ մութը եդերող Ինտրայի արտաքրութիւնն ու Զրաքեանի տիպարը:

Ինքնագիր մատեամբ, մատեամբ մը քեննադրեալ Կիւրճեանի խակ կողմէ փրկելու համար զանոնք հաւանական կորուստէ կամ մաշումէ, վստահաբար չեն պատեր Զրաքեանէն Կիւրճեանին գացող աւելի քան 15 տարիներու վրայ երկարող նամակագրութիւն մը: Առաջինը կը սկսի 27 Դեկտ. 1896ին. վերջինը կը կրէ 18–30 Յունիս 1913 թուականը, այսինքն՝ Զրաքեանի կեանքի անկիւնադարձին: Ժամանակաշրջան մը որուն ընթացքին կ'ընդլայնի Զրաքեանի մտաւորական – գրական կեանքը իր դանդաղ բայց վստահ այլակերպումովը «աստուածապաշտութեան» անգիլդ ըմբռնումին մէջ:

Մեղի հասած իր ձեւին մէջ, նամակագրութիւնը անհաւասար կերպով կը ցրուի տարիներուն վրայ: Հպիւ տարուան մը ժամանամիջոցէն (1896–1897) ունինք 13 նամակ որոնցմէ ամէն մէկը յաճախ բազմաթիւ ներքին նամակներէ կը բաղկանայ, ինչ որ նամակագրութիւնը կը վերածէ իսկական օրագրութեան մը: Տարի մը վերջ կապերը կը թուին խզուած եւ կը վերսկսին Վերժին Պէյազեանի – Զրաքեանի ապագայ կինը– միջամտութեամբ: 1900–էն երկու նամակ որուն կը յաջորդէ քանի մը տարուան լռութիւն մինչեւ 1903 եւ այսպէս մէջ ընդ մէջ պարապներ. 1907, 1909–1910, 1912: Նախկին ընդարձակ նամակներուն կը յաջորդեն խիտ, կարճ նամակներ ուր կարծէք Զրաքեանի դէմքը կ'ազատի թերեւս անոր համար որ կը հեռանայ գինք գրականութեան դեռ կապող ամէն յիշատակէ:

Դժուար է որոշադրել նամակագրութեան սթաթիւն, սխալ բառով մը, օրէնքը ինչպէս կ'ըսենք խաղին օրէնքները: Աւանդաբար կը նկատուի հաղորդակցութեան ձեւ մը՝ վերածուող «գեղարուեստական» արտադրութեան որ հաղորդակցութեան հետ կը բերէ արուեստի մէջ հաղորդումի հաճոյքը: Ծանօթ է Տիկին որ Սէվինէյի նամակներու համբաւը. նուազ ծանօթ է նամակագրութեան գրական նորոյթ ըլլալու հանգամանքը:

«Գրական գործ» ասոր այլազան դուռնաւորումով պայմանաւորը, կամ մտերմական կապ՝ նամակը կ'ուզղուի յատակ ու որոշ անձնաւորութեան մը: Մտերմութեան պարագային զանոնք գրողը նկատի ունի մէկ ընթերցող որ ընթերցող իսկ կարելի չէ սեպել այնքան գրողն ու կարգացողը կը կենան մօտիկ իրարու: Կարգացողին դէմքը, ճաշակը, գիրքը, ապրած վայրը, ընկերային ամբողջ կազմածը կը կազմեն չրջանակ մը որուն մէջ նամակագիրը կը մտնէ հարկադրաբար: Բայց յայտօրէն կամ ներյայտօրէն նամակագրի խօսքը դիմառնական է, երկխօսական եւ կ'առնուի դիմացինի դէմքին մէջ: Միւսին աչքը կը բերէ ընկերային արարքին պարտադրած բոլոր արգելքներն ու նեղմտութիւնները:

Ասիկա, հոս, անհրաժեշտ է ճշդումի մը համար. Զրաքեանի նամակագրութեան մէջ կայ նաեւ Կիւրճեանի աչքը իր գրական ու հասարակական արտայոլումով:

Ան որ կ'երեւի այստեղ Զրաքեանի անունին տակ, գաղափարական վէճերու, խաղին, դէպքերու ու մանրամասնութիւններու ցանցին մէջ Զրաքեանի մէկ նմանակն է միայն. այլ խօսքով՝ «Զրաքեան ինչպէս որ էր»ը ցնորք մըն է: Անոր տեղ կայ նոյնքան կենդանի ու բարդ դէմք մը որ իր չուքը կը տարածէ Կիւրճեանի պատառէնն վրայ: Ասով չեմ ձգտիր թելադրելու որ Զրաքեան «կը սակ» կամ «անկեղծ չէ»: Ոչ մէկը ասոնցմէ: Ընդհակառակն, կարելի է ան–օրինակ ճշդութիւն ու «իրաւութիւն» գտնել հոն, կիւրք՝ թանձրութեամբ տրուելու միւսին, բարեկամութեան բարութեամբը նաեւ: Բայց Կիւրճեանի պատառէն վրայ Զրաքեան կը գրէ իր նամակները:

Երկու հիմնական արժանիքներ կ'առանձնացնեն այս նամակները ու կը դարձընեն անոնց հրատարակութիւնը ո՛չ միայն ցանկալի այլեւ անհրաժեշտ (2):

Ա.— Գրա–պատմական արժէք:

Այս նամակները անփոխարինելի վաւերապրերը են հաստատող մեղի ծանօթ երեւոյթներ բայց բերող նաեւ նոր տեղեկութիւններ: Մեկ աղբիւրներն են Զրաքեանի կենսագրութեան ճանաչման ու խորացման համար, թէեւ կը մնան մասնակի: Այսպէս է որ բազմաթիւ թուականներ– եւ ոչ միայն թուականներ – կուգան կէտադրել ու լեցնել այլապէս վերացական մնացող կենսագրութիւն մը ծանո՞թ էր ձեզի Զրաքեանի աշխատակցութիւնը, իրեւ նկարիչ, Թրքական գրական հանդէսի մը: Անոր աշխատութեան թեմանե՞րը(3):

Նամակագրութիւնը տեղեկութիւններ կը բերէ Զրաքեանի ճամբորդութիւններէն – Փարիզ, Ժընեւ – , ընթերցումներէն, գրական ու նկարչական աշխատանքներէն: Այսպէս է որ 16 Հոկտ.1900 թուակիր նամակը գրուած է Ներաշխարհի աւարտման օրը եւ զայն կարելի է նկատել կատարեալ ճառ մը լեզուի մասին ընդհանրապէս, հայերէնի ու անոր առանձնայատկութիւններուն մասին մանրամասնութեամբ եւ ուր կը յառնուի, անսպասելի թերեւս չափերու համար, «հայրենասիրական» ջիղը Զրաքեանի.

«Ինչ մը գիրքիս վրայ խօսիմ, Միքայէլ. ինչպէս մարդ կը խօսի տունէ, անասնակ, խեղդ եւ սիրելի գաւակի մը վրայ: Անցեալ ճամպին մէջ տեղ մը ըսեր էի թէ թարգմանելը դիւրին չպիտի ըլլայ, եւ ասիկա fու փրանսերէնէդ անկախաբար, անտարակոյս: Նոր բառեր շատ կան. այնպիսի բառեր որոնմէ փրանսացնալով (թարգմանութեամբ) պիտի վերլուծուին, եւ նախադասութիւններուն բեռնաւորումը պիտի տրամադրեն: Եւ *բացատրուած* բառերը, որ պիտի ըլլան անոնմէ, խիտ, ու մի բառերուն զօրութիւնը կըրնա՞ն ունենալ: Մեր հայերէնը հիանալի է իր բառերուն համար. անոնց կարողութեամբ՝ իմաստներու կարգով նախադասուած երեւալու. միակտուր երեւոյթի մը մէջ յօդուածաւոր խօսք մը պարունակելու. անշուշտ ասիկա բոլոր բարդող լեզուներու առաւելութիւնն է: Բայց հայերէնին ձայնականութի՞ւնը: Բառեր կան որոնց նշանակութենէն աւելի՛ անոնց ձայնը կ'ըսէ թէ ինչ է իմաստնին: Այս բառերը կարելի՞ է թարգմանել: Չեմ գիտեր թէ ան ձայնի խնդրին վրայ ինչ կը խորհիս. բայց չիկայ լեզուի մը մէջ անկէ աւելի բնական բան: Կ'ենթադրեմ թէ լեզուն խօսող, ծնող ժողովուրդին երկրային մի – ջավայրին սէրը գլխաւոր պատճառներէն մէկն է լեզուինն՝ այդ միջավայրին բնութեան շեշտը, *թոն–ը*, դրոշմը կրելուն: Ենթադրելու բան չիկայ. այսպէս է: Ցուցարէնին շեշտերը որ կը դաշնաւորեն

ՓԱԼԻՈՏՈՍՓՈՓ

ՓԱԹՐԱՑԻ ԱՆԿԻՒՆԷՆ

ԱՆԿԻՒՆԱՓԱՐԸ

—0—

Միւզէ կիմէ՝ Ուրբաթ, 22 փետրուար

Կան գորշ սպիտակ քարեր. բարձր պատերը տակուն որմուած կ'ըլլան անոնց – մով. հատ մըն ալ՝ կարմիր, չարքին վերջինը. անկիւնակալ քարը: Երբեմն աւելի խոշոր: Ու երբ հետիոտն անցնիս պատին առջեւէն, չես գիտեր ինչու կը մտածես աւելի այդ կարմիր քարին: Այն ձեռքերուն որոնք բազմաթիւ անգամներ սպիտակները զետեղելէ ետք քով քովի, քերթւածնովը յղփացած ու կուշտառած ափերուն մէջ առած է գուցէ այդ կարմիրը, անուշահոտ ծաղիկի մը նման: Կը սիրես անկիւնաքարը:

Կայ նաեւ տուեալ պահու մը՝ անկիւնադարձը: Որմէ առաջ ու ետք նոյն կէտայթով պիտի չկրնայ յառաջդիմել շարժումի մը:

Տեղքայլ պիտի չընէ, այլ չարունակէ գնացքը. ապա թէ ոչ հարկ է ընդհատել՝ կանխելու համար առեներն անընդունելի դեպքայլը: Կը վախնաս այդ անկիւնադարձէն:

Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան, Փաթրայի երկու տարիներէ ի վեր տարած մշակութային գործունէութիւնը արուեստի չարժումի մըն է առաւելաբար: Զուտի ընկերային տարբեր որեւէ հանդամանք: Մղիչ ուժ մը հայթայթել, երեւակայութիւնները խթանելով: Գեղին պատրաստել: Տաղանդ մշակել: Երջապատ հասունցնել:

Իր Ուրբաթ երեկոներու չարքէն Փետր. 22ի գիշերը կարծես դէմ առ դէմ դրաւ Փաթրան այդ անկիւնադարձին. գրեթէ դիպուածաւ: Կարելի՞ է հաւատալ սակայն կոյր զուգադիպութիւններու: Հաւատքն ու աշխատանքը միացեր էին լերջօրէն, պատրաստելու համար որակը չարժումին, որուն սրտատրոփ հետեւիլ ուզեց նաեւ միաճոյլ սրահ մը: Իսկ բեմին վրայ կը տրուէր տարուան ընդհանուր ծրագրին ամենախրթին նկատուած յայտագիրը. Փաթրայի նորակազմ դահլիճային նուագախումբի անդրանիկ հանդէսը՝ ամբողջովին յատկացուած Սէպաստիան Պախի գործերուն: Դաշնակի եւ չութակի քոնչերթոներուն:

Պատրաստուած երիտասարդներ բոլորն ալ, լարային քառանուագը, տասնըչորս գործիքներէ բաղկացած եւ պիչերատան վեց մենակատարները յանձինս Ջուլիա – կահարներ Ժիրայր Թորգոմեանի եւ Սեդրակ Գուլաքսըզեանի ու դաշնակահարուհիներ՝ Տոմինիք Պօ, Միշէլ Ժոմ, Այտա Պատմաճեան եւ Ռուպինա Սէթեանեանի:

Համերգէն ժամ մը առաջ. միշտ մտայղ ամպեր՝ չոր թուանշաններ կ'ուրուագծուին մտքիս մէջ: Քաթրայի քառերորդ ելոյթն էր այս մէկը: Վերջի՞նն էր արդեօք: Ութ ժամ փորձ կատարուած էր նոյն օրը: Կարելի էր յաղթահարել երկարաեւ ջղային ճիգերու պատճառած մտային յոգնութեան: Լաւ կրցա՞ծ էինք պատրաստուիլ: Ոչ: Զանազան հանդիսութիւններ կային տարբուած նոյն ժամուն: Սրահը կրնար նաեւ պարապ մնալ կիսով: Ու Քաթրան կը սպասէր մօտաւորապէս իր տասնեւհազարերորդ ունկնդրին այս գիշեր: Որ հաւանաբար եկաւ՝ գուցէ քիչ մը ուշ սակայն՝ լսելու համար լման հատերգը — ոտքի: Եւ կը սկսի երաժշտութիւնը անմահ երգահանին: Ութ չափ ետք ամպերը կը փարատին. յայտնի կ'ըլլայ թէ անխոհեմ բոլորն ալ պիտի կարենան տալ իրենց լաւագոյնը: Շեպաթը բռնած է: Նաեւ ժողովուրդը չուտով կը կարողանայ ըմբռնել հեւքրտա ջանքերուն չընորհած հեչտակեաց մթոլորտը: Երեկոյթը խրթին՝ հեռուհեռ կը փոխակերպուի լուսաւոր անկիւնագարձի մը:

Վերջին փորձին նչմարած էի թէ ընտրուած 5 քոնչերթոներէն երեքը կը զուգադիպէին Պախի կեանքին երջանիկ մէկ չրջանին, ուր ան Քէօթէնի Լէոփոլտ իշխանին հոգածութիւնը կը վայելէր: Եւ երջանկութիւն կը բխի գոյդ գաշնակի համար գրուած տօ մաժէօր քոնչերթոյին վերջին յաղթական քայլերուէն: Ռուպինա Սէթեանեան իր զուսպ բայց զգայուն պատեցիկ հնչակախութեամբ, երփնեռանդ մեղեդիներու ընդմէջէն եւ երաժշտական խորհուրդը տուող անմիջական հաղորդակցութեամբ մը տոպրուն կը փոխանցէր մեղի խրթին փիւկը: Նաեւ՝ չատ վստահ նուագ: Ողեւորիչ նուագ: Որուն նոյն յաղթական կշռոյթով եւ այս անգամ տարբեր ներդործական հնչիւններով երեն յատուկ կը պատասխանէր Այտա Պատմաճեան: Այս վերջինը յայտարերին սկիզբը ի յայտ բերաւ նաեւ Ցա մինչօր քոնչերթոյին մէջին մասի ամբողջ տեւողութեան՝ ուր գրեթէ մինակ կ'երգէր՝ իր անխառն առեղնաչարի արուեստին բոլոր նրբութիւնը: Գիչերուան լաւագոյն պահերէն: Նուագ ծանօթ էր ինձ մեր առաջ

ԱՐԱՄ ՎԱՀԱՆՅԱՆ

ՏՍՏՂՈՒԹՅԱՆ ՁՈՏՈՒՄ

7·

— Սարսափելի՛ բան է պատերազմը, ինչպես ն կոչում են մարդիկ, որոնք տեսել են դրա սարսափները, ինչպես ես դու, Ալիսա ջան, որ դեռ այդքան երիտասարդ ես, բայց արդեն տեսել ես պատերազմի ահավոր դեմքը, որ ինձ նման ծեր կնոջ համար ավելի ներելի է, քան քեզ համար, որ դեռ պետք է ապրես, սիրես, ամուսնանաս և երջանիկ լինես։

— Հուսանք, որ այդպես էլ կլինի։

— Ախր, բայց ինչո՞ւ ես դու այդքան տխուր, ինչո՞ւ ես դու ինձ պատմում այդ ամենը, ինչո՞ւ ես դու ինձ հետ գալիս այդ ամայի տեղերը, ուր ոչ ոք չի գալիս, ուր ոչ ոք չի ապրում, ուր ոչ ոք չի կարող ապրել։

Ալիսան լռեց, ապա ասաց.

— Ես ուզում եմ տեսնել այն տեղերը, որտեղ ես ապրել եմ մանկությունս, որտեղ ես ապրել եմ ուրախ օրեր, որտեղ ես ապրել եմ ինձ համար ամենաերջանիկ ժամանակը։ Ես ուզում եմ տեսնել այն տեղերը, որտեղ ես ապրել եմ ինձ համար ամենաերջանիկ ժամանակը։ Ես ուզում եմ տեսնել այն տեղերը, որտեղ ես ապրել եմ ինձ համար ամենաերջանիկ ժամանակը։

— Ես էլ եմ ուզում տեսնել այդ տեղերը, որտեղ դու ապրել ես ինձ համար ամենաերջանիկ ժամանակը։ Ես էլ եմ ուզում տեսնել այդ տեղերը, որտեղ դու ապրել ես ինձ համար ամենաերջանիկ ժամանակը։

— Ես ուզում եմ

Պ. Լեւոն Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ–Տարօն Տօնիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Նուրիճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Հանէրեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սարդիս Տօնիկեան եւ աղջիկը՝ Սիլվիա, Պ. Մելիք Տօնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Կոստանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Տօնիկեան եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Տօնիկեան եւ աղջիկը, Օր. Մարի Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Տօնիկեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Առաքել Թաթուլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ադնիւ Տէրոյեան, այրի Տիկին Սողոմոն Թէհլիրեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Պ. Գ. Բաւոյեան եւ զաւակները (Լիբանան), Տէր եւ Տիկին Օ. Մուրատեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Կ. Դաւիթեան եւ զաւակները (Պուէնոսարէս), Տէր եւ Տիկին Լ. Գէորգեան (Լիբանան), Պ. Պ. Սանասար, Պաղտասար Պաղտասարեան, իրենց քոյրը եւ ընտանիքը (Հայաստան), Պ. Պ. Րաֆֆի Սերոբեան, Իշխան Գէորգեան, Սերժ Ներսէսեան եւ իրենց ընտանիքները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Ներսէսեան և զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պահրի Մելիքեան եւ ընտանիքը (Արժանթին), այրի Տիկին Գ. Մելիքեան եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Հելդաթ Թադէոսեան եւ ընտանիքը (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թուխմանեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ռ. Կէօնուլեան եւ զաւակները (Հայաստան), այրի Տիկին Արուսեակ Թուխմանեան եւ զաւակները (Սուրիա), Գառնիկ Թուխմանեանի ընտանիքը (Լիբանան եւ Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թուխմանեան եւ զաւակները (Սուրիա), այրի Տիկին Շաքար Երանոսեան եւ զաւակները (Սուրիա), ինչպէս նաեւ խնամիները, բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ աղգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Մաբրուհի Յովսէփեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 26, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Մարտ 4, ժամը ճիշդ 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ–Քոմիւնալի (Սէրընիւ Կարլանտ) դերեզմանատունը, ժամը 17ի առեները:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միլանոյէն Տիկին Սոնա Իպիչեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր աղջկան Անիի ամուսնութեան առթիւ Արտաւազդ Ս. Սրապեանի հետ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ
ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

Պ. Լեւոն Տօնիկեան իր կնոջ՝ Մաբրուհի Տօնիկեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

100 ֆր. Աղքատախնամին, 100 Փարիզի եկեղեցւոյ, 100 Կարմիր Խաչին, 100 Կայոտ Խաչի Պանեէոյի մասնաճիւղին, 100 Պանեոյի հայկ. դպրոցին, 100 «Աչխարհ»ին եւ 100 «Յառաջ»ի:

×

Նոյն տխուր առթիւ Տիկին Ադնիւ Տէրոյեան 100 ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին, 100 Պանոյի դպրոցին, 100 Մշակոյթի Տան եւ 50ական «Աչխարհ»ի եւ «Յառաջ»ի:

×

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զալուքճեան Տիկին Մաբրուհի Տօնիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան:

Հ. Յ. Դ.

Իսիի եւ Շանիւլի Զաւարեան եւ Ալ–դուքեան խումբերու ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 8) իրիկուն ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

×

Իսի.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 7, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ընդառաջ երթալով Փետրուար 15ի արտակարգ ժողովին փափաքին, կը հրաւիրէ բոլոր արձանագրեալ անդամները այս Ուրբաթ ժամը 21ին քաղաքապետարանի փիւսթիս տը Փէյ սրահը: Եւ այս առթիւ բոլոր որոշումները նկատի կ'առնուին ըստ կանոնագրի տրւելիքներուն:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 30ԱՄԵԱԿԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ
Շաբաթ, Մարտ 16ին:

ՕՐ. ՄԱՐՔԷՍ ՄԱՐԻ

ԵՒ

ՊՐ. ՊՈՒՃԱՏԵԱՆ ՌԱՈՒԼ

Ամուսնացած

Մարսէյլ, 17 Փետր. 1974

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Իր մահուան հինգերորդ տարելիցին առթիւ (1969 Մարտ 4), Զարուհի Թորոսեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

Փարիզի Առաք. Մայր եկեղեցիի պայծառութեան 50 ֆր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 50, Մխիթարեան Հայրերու վարժարանին (Սեւր) 50, Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին 50, Կայոտ Խաչի օգափոխութեան կայանին 50, Աղքատախնամի մատուռի չինութեան 50, (առանձին «Յառաջ»էն), «Յառաջ»ի 50 ֆր. «Աչխարհ»ի 50:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ
ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը տանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պզտիկները տանիլ «Թորրի» Հռոմի կանաչագեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քլմ. հեռաւորութեամբ:

Թորրիէն 28 քլմ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ գըլխոյ՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

2167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Ներսէս Շնորհալիի մահուան 8րդ դարադարձի տեղարուեստական երեկոյթը Մարտ 27ին Զորեքշաբթի օր, Սալ տէ Փէնիթան, Սէն Շամոն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս–եան» ենթակոմիտէն չնորհակալութեամբ առացած է Խոմոն Զօրաբաբէլեանի ձեռամբ 50 ֆր., ինչպէս նաեւ 10 ֆր. Կայոտ Խաչին համար, Նուառեան եղբայրներէն (Քրէսլի):

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Գրասենեակը՝ 32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ, բաց է Հինգշաբթի օրերը կէսօրէ յետոյ ժամը 2էն 4:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE
Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ
Մասնակցութեամբ
երկու մեծ նուագախումբերու
JACK KOJA et en attraction GROONG
AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

1974ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ՋԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ *ընթրիք, բոլոր ծախքերով:* Գին՝ 2·150 ֆրանք: (*Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային*):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ եաք ժամը 15–18
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ Ն. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆի — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆի

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V
Մարտ 10, կիրակի, ժամը 15–24
Բարձր հովանաւորութեամբ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ
կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՃԵԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Orchestre SADKO
Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF
եւ
Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով
Կը մասնակցի ԳԱՑԵԱՆԷ պարախումբը
ELECTION MISS CROIX ROUGE
PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES
« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պուֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօնէր քէպապ»:
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 *եւ* 990–66–28
Վերապահուած սեղանները դրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
5
MARDI
5 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·954

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.954

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—o—

Բ·— Դեպքերը՝ աղէտէն առաջ

Հայկական եղեռնապատումի ամէնէն ողբերգական գլուխներէն մէկը կը կազմէ Մարաշի Աղէտը, որուն մասին չատ բան է գրուած հայ եւ օտար ականատեսներու կողմէ։

Պրոֆ· Սթէնլի Լէֆինթըն Քըրի դիրքը վերջինն է եւ ամէնէն ընդարձակը այդ նիւթին չուրջ։

1914ին Կիլիկեան հայաքաղաք Մարաշի եւ իր չրջակայ գիւղերուն մէջ կը բնակէին 86·000 Հայեր։ 1923ին ո՛չ մէկ Հայ մնացեր էր ամբողջ չրջանին մէջ, կը գրէ «Մարաշի Առիւծներ»ուն հեղինակը։ 1915ին քաղաքի 30·000 Հայերէն 24·000ը յայտրդական կարաւաններով աքսորուած էին դէպի Սուրիա։ Պատերազմի վազորդային Մարաշ վերադարձան 16·000 հոգի։ Կորուստն էր մէկ երրորդ։ Սակայն Մարաշի սանճաքի ընդհանուր հայ բնակչութեան կորուստն է եղած 75առ հարիւր, որովհետեւ չրջանի 56·000 գիւղացիներէն միայն 2000ն են վերադարձած (էջ 51)։

Առաջին անդամը չէ, որ Մարաշ ազէտի կ'ենթարկուէր։ 1895 Նոյեմբերին հազար Հայեր դոհ կ'երթային «մեծ կոտորած»ին։ Չէյթունի ապստամբութեան օրերն էին։ Թուրք պինուորները Մարաշէն դէպի Հայկական արձուերդն իրենց ճամբուն վրայ, տեղական վայրագ խուժանին հետ ձեռք ձեռքի կը կազմակերպեն այդ չարգը։

Պրոֆ· Քըր համառօտակի կը յիչէ գայն։ Ցետոյ անցնելով 1915ի դէպքերուն, կը հերքէ Թուրքերու այն ամբաստանութիւնը թէ վանի Հայերուն ապստամբութիւնն էր պատճառ, որ Հայերը տարագրուեցան։ Վանի դէպքերէն առաջ, 1915 Ապրիլ 10ին Չէյթունի Հայերը խարդախութեամբ տեղահանուելով ամբողջովին քչուեցան Քարա Փունար եւ Սուլթանիյէ (Գոնիայի չրջան)։

Չէյթունէն վերջ Թուրքերը փորձեցին նաեւ տարագրել Ջընտըճաքի Հայերը եւ Մարաշէն երկու կրօնապետներ գրկեցին զանոնք համոզելու համար։ Ջընտըճաքցիները մերժեցին անձնատուր ըլլալ, հերոսաբար կռուեցան, հարիւրաւոր Թուրք պինուորներ սպաննեցին, նոր հերոսամարտ մը արձանագրելով մեր ազատագրական չարժումներու տարեգրութեանց մէջ։

Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Ընկերութիւնը Թրքական հողի վրայ իր գործունէութեան սկսած է 1919 Մարտին, հիմնած է 15 կեդրոններ՝ 250 պաչտօնեաներով։ Մեծ մթերանոցը կը գտնուէր Տէրինճէ (Իզմիթի չրջան)։

Չինադաշարին 200·000 Հայեր ապահեր էին Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Պաղեստինի անապատներէն։ Նպաստամատոյցը անոնց հոգատարութիւնն էր ըսանձնած։ Պրոֆ· Սթէնլի Քըր, երբ Հալէպ կը պաչտօնավարէր, — ի մէջ այլոց նաեւ իրրեւ լուսանկարիչ, — մասնակցած է այդ չրջանին, մասնաւորաբար Պապի մէջ արաբ ընտանիքներու մօտ գտնուող Հայ որբերու, որբուհիներու եւ այրի կիներու ազատագրութեան աչխատանքնե – րուն։ Մինչեւ 1919 Սեպտեմբերի վերջը, Նպաստամատոյցի պաչտօնեաները Հալէպ կը յիսուն մղոն հեռաւորութեան վրայ գտնուող արաբական բոլոր գիւղերը այցելելով ազատած են 450 փոքրիկներ եւ Հալէպ փոխադրած գանոնք։ Կարդ մը Հայեր ըսեր են իրեն թէ ասոնք մէկ քա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՂԷՏԸ՝ 345 ՄԵՌԵԱԼ

—o—

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՏԻՍԻ 10 ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՈՒ ՁԶՄՈՒԵՑԱՒ ԷՐՄԸՆՈՎԻԼ

—o—

Փարիզի գարնանամօտ կիրակին յանկարծ սուգի քօղ մը հագաւ երբ ժամը 14էն սկսեալ, հեռատեսիլ ու ձայնասփիւռ բացառիկ հաղորդումներով, դադրեցուցին իրենց ընթացիկ յայտագիրը, յայտնելու համար թէ Թրքիոյ Էոլայնգի (Թրքական Օդանաւային Գիծեր) Տիսի 10 օդանաւ մը ճզմուած էր Էրմընոնվիլի անտառը, Օրլիէն մեկնելէն հազիւ 10–15 վայրկեան ետք։ Ի՞նչ էր պատահած։ Մինչեւ երկուչարթի ցերեկ կարելի չէր եղած որեւէ ձեւով ճչդել արկածին պատճառները։ Զանազան վարկածներ կային, որոնց կարդին նաեւ՝ եղեռնափորձի մը կարելիութիւնը։ Աղէտը, մեծագոյնն է առեւտրական օդանաւորդութեան, որովհետեւ Տիսի 10, մեծ օդանաւ մըն է որ 250էն 334 ճամբորդ փոխադրող տեսակներ ունի։ Այս օդանաւը Պոլիս–Փարիզ–Լոնտոն դիծը կ'ընէր, երբ Փարիզէն վերջին պահուն կ'առնէր 216 յաւելեալ ճամբորդներ (մեծ մասամբ՝ անգլիացի, նաեւ ճափոն, Ֆըրանսացի եւ գերմանացի) իրրեւ հետեւանք բրիտանական օդանաւային Պի· Ի· Էյ· ընկերութեան դործադուլին։ Ճակատագրական դիպուածով մը տեղ չէր մնար ոըըկպիի անգլիական խումբին, որ Շաբաթ օր եկած էր մրցելու Ֆրանսական խումբին հետ եւ կ'ուզէր վերադառնալ։

Արկածը տարօրինակ ձեւով պատահած է եւ կարդ մը երեւոյթներ պատճառ կ'ըլլան նաեւ որ մտածուի պայթումի մը մասին նախքան օդանաւին իյնալը։ Ար – դարեւ դիակներ եւ դիակներու մասեր գտնուած են նաեւ օդանաւին արկածի վայրէն 10–15 քիլոմեթր հեռու։

Թուրքերը անկարելի չեն գտներ խա – փանարարական արարք մը։ Փոխադրու – թեան նախարարը՝ Հալքեան Ֆերտա կիւմէյ յայտարարած է այս առթիւ.— «Տըրուած ըլլալով խափանարարական արարքներու չաճախակիութիւնը աչխարհի մէջ, անկարելի չէ որ այդ տեսակի եղեռնա – փորձ մը ըլլայ այս ազէտին պատճառը»։ Նախարարը աւելի մանրամասնութիւն չէ տուած եւ անչուչտ ամէն ոք կը սպասէ քննութեան արդիւնքին։ Ամերիկեան քննիչ յանձնախումբ մըն ալ եկած է իր քննութիւնը ընելու։ Եղեռնափորձի պատրաստային, ընդհանրապէս կը մտածուի Թուրք ձախապաչտ չարժումներու։ Կը յիչուի նաեւ թէ վերջերս Օրլիի մերձաւոր մէկ արուարձանին մէջ էր որ տասը Թուրքեր ձերբակալուած էին, որոնք Պաղեստինեան ահաբեկչական ցանցի մը կը պատկանէին։

Մեռելներու թիւը 345 կամ 346 է, որոնց մէջ 11ը՝ անձնակազմէն։

Հարկ է ըսել թէ օդնութեանց միջոցները չատ չուտ հասան թէեւ, անչուչտ՝ ապարդիւն։ Բայց այս անդամ ալ ինչպէս այլ առիթներով իսկապէս վրդովեցուցիչ է, ինչպէս նկատել կուտան իչխանութիւնները, տեսնել անպէտ մարդիկ որոնք դործ–բան ճզած կը փութան տեղւոյն վրայ, ախտաւոր հետաքրքրութեան մը կեր տալու համար եւ կը խանգարեն օդնողներուն աչխատանքը։

Թուրքիոյ վարչապետը Պիւլէնթ Էճեվիթ ազգային սուգ հռչակեց երկրին մէջ։ Նախագահ Փոմպիտու ցաւակցական հեռագիրներ ղրկեց նախագահ Քորիւթիւրքի եւ Էլիզապէթ Թագուհիին։

Քանի մը տող

ՖՐԱՆՔՕ ներում չչնորհեց Փուինկ Անթիկի, 25 տարեկան անիչխանական, որ մահուան դատապարտուած էր Պարչելոնայի մէջ ոստիկան մը սպաննած ըլլալուն համար, թէեւ կարելի չէր եղած հաստատել Անթիկի յանցաւոր ըլլալը։ Ցուզումը մեծ էր Շաբաթ օր իսկ, Սպանիա եւ աչխարհի ամէն կողմը տրուած ըլլալով մանաւանդ որ տասը տարի է քաղաքական առաջին դործադրուած մահավճիռն էր եւ այն ալ միջնադարեան բարբարոս դրութեամբ մը՝ ուղնափողով խեղդամահ ընել մահապարտը։ Ֆրանքօ ընթացք չտուաւ Վատիկանի եւ եւրոպական այլ կառավարութիւններու դիմումներուն։ Փոխադարձութիւնները ծայր կուտային անմիջապէս եւ Շաբաթ գիչեր իսկ Փարիզի չորս սպանական դրամատուներ եղեռնափորձի կ'ենթարկուէին մինչ Փարիզ–Պարչելոնա կառախումբը վար կը դրուէր Թուլուզի կայարանը ցուցարարներու կոմէ։ Այլ ցոյցեր եւ եղեռնափորձեր կը կատարուէին Հռոմ (սպանական դեսպանատան վրայ), Պրիւսէլ եւայլն, եւայլն։ Միւս կողմէ Պիլպաոյի եպիսկոպոսը նեղ կացութեան մատնուած է եւ տունը բանտարկուած, իբրեւ հետեւանք Պասքերու ի նպաստ իր մէկ քարոզին։

ԱՆԳԼԻՈՑ մէջ կառավարութիւն կազմելը չատ դիւրին պիտի չըլլայ եւ բոլորովին ապահով չէ որ Հիթ պաչտօնին դըլուխը մնայ։ Ճիշդ է որ Ազատականները տրամադիր են համախմբական դահլիճի մը անդամակցելու բայց որոշած են նաեւ չատ սուղ վճարել տալ Հիթի, իբրեւ մասնակցութիւնը, քանի տէրն են կացութեան։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ մէջ Տիկին Կոլտա Մէյր հրաժարեցաւ կառավարութիւն կազմելէ։ Ծանօթ է որ Մոչէ Տայեան մերժեց մաս կազմել նոր դահլիճին։ Ասկէ դատ Տիկին Մէյր դժուարութիւններ ունէր կրօնական Ազդ· կուսակցութեան հետ եւ որոշած էր փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել, ինչ որ բախեցաւ իր իսկ կուսակիցներուն ընդդիմութեան։

ԷՍԹՈՆԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Տալլինի մէջ, քառասուն հոգիէ կազմուած խումբ մը պաստառներով ցոյց մը կատարած է։ Պաստառներուն վրայ արձանագրուած էր՝ «Անկախ խորհրդային իչխանութիւնը»։ Ըստ երեւոյթին առաջին անդամն է, որ նման ցոյց մը տեղի կ'ունենայ Էսթոնիոյ մէջ 1940էն ի վեր, երբ Պալթեան այս փոքր Հանրապետութիւնը կցուեցաւ Խորհրդային Միութեան։

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Ռումոր իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց։ Ասիկա հետեւանքն էր ելմտական նախարարին հրաժարականին։ Անկարելի չէ որ Ռումոր, կրկին փորձէ համախմբական նոր դահլիճ մը կազմել։

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ աղէտի մը առաջքը կ'առնուէր ծայրը ծայրին։ Պաղեստինցի երկու ահաբեկիչներ Պէյրութէն Ամսթերտամի օդակայանը չեղել տուած էին անգլիական գիծերու Վիսի 10 օդանաւ մը։ Հոն՝ պարպել տալէ ետք օդանաւը, հոն գտնուած ուիսկիով կրակի տուած էին մեքենան։ Քիչ ետք իրենք ալ կը ձերբակալուէին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը չատ դոհ չէ Համպուրկի կիրակնօրեայ ընտրութիւններէն, ուր իր կուսակցութիւնը զգալի նահանջ մը արձանագրեց, չուրջ 14 աթոռ կորսնցնելով, չրջանային Խորհրդարանին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ելեկտրականութիւնը 14,5 առ հարիւր սակերը բարձրացնելու արտօնութիւն ստացաւ կառավարութենէն։

ռորդն են միայն չրջանի Արաբներուն մօտ ապրող փոքրիկներուն։ (էջ 48)։

Զօր· Ալէնպիի «Եգիպտական արչաւարանակ»ն է, որ 1918 Սեպտ· 18/19ի ընդհանուր յարձակողականով օսմանեան բանակները քշած էր մինչեւ Հալէպ։ Գըրաւած էր Կիլիկիան, — Առանձին զատ Այնթապն ու Մարաշը։ Ըստ 1916ի Սայքս–Փիքոյ դաղտնի դաչնագրին, Կիլիկիան բաժին կ'իյնար Ֆրանսայի։ 1919 Հոկտեմբեր 29ին անգլ· բանակին տեղ Մարաչ գրաւուեցաւ Ֆրանսացիներու կողմէ, որոնց պինուորներու թիւը Անգլիացիներէն պակաս էր, — հետեւակազօրայ գումարտակ մը, Հայկական Լեգէոնի վաչտ մը եւ ալժերական հեծելազօրքի չոկատ մը, գումար՝ չուրջ չորս հարիւր Հայեր, հարիւրյիսուն Ֆրանսացիներ եւ Ալժերացիներ։

Հայերը չափազանցուած խանդավառութեամբ ընդառաջ են դացեր Ֆրանսացի – ներուն, ինչ որ հաճոյ չէր Թուրքերուն։

« Մարաշի Առիւծներ »ուն հեղինակը Այնթապ կը դտնուէր, երբ Նոյեմբերի սկիզբը Անգլիացիները կը պարպէին քաղաքը եւ Ֆրանսացիներուն կը յանձնէին գայն։ Ինք լուսանկարած էր արարողութիւնը, որու աւարտին անգլիացի սպայ մը տեղեկանալով որ պաչտօնով Մարաչ պիտի փոխադրուէր, խորհուրդ տուեր է իրեն չերթալ։

«Մի՛ երթաք, ըսեր է։ Կռիւ պիտի ըլլայ։ Մեր թուրք գերիները ազատ արձակեցինք։ Անոնք զինուած են։ Կը պատ –

պաստուին կռուիլ Ֆրանսացիներուն դէմ» (էջ 57)։

Մեր կարդին Եգիպտոսի մէջ 1919 Հոկտեմբերէն առաջ ականատես ենք եղած անգլիական պինուորական իչխանութեանց կողմէ Սալհիէի, Պիլպէյսի եւ Սիոի Պէչիրի թուրք գերիներուն ազատ արձակ – ման, երբ ո՛չ մէկ հաչտութեան դաչնադիր կնքուած էր Թուրքիոյ հետ։ Ասոնք դացին զինուորագրուելու քէմալական բանակներուն մէջ։

Զար լեզուներ կ'ըսեն նոյնիսկ, որ Անգլիացիները Մարաչը պարպելու առեն իրենց բոլոր զէնքերն ու զինուորական պիտոյքները յանձնած են քէմալական Թուրքերուն, ըսելով·

— Մենք կը մեկնինք։ Ուրիչներ պիտի գան մեզմէ վերջ։ Կրնաք պէտք ունենալ անոնց։

Զենք դիտեր թէ ո՛րքան ստոյգ է այս զրոյցը։

Սկսեր էր մրցակցութիւնը յաղթական դաչնակիցներուն մէջեւ։

Անգլիական բանակի հայ թարգման մըն ալ կը հաւաստէր թէ իր սպան Ափիոն Գարահիսարի մէջ 23·000 մաուզէր յանձնած է քէմալականներուն··· Անչուչտ գործածելու համար Հելլէններուն դէմ։ Թիւը չափազանցուած կը թուի։

Անհամանալի խորհուրդներով են պատած միջազգային դիւանագիտութեան խաղերը, որոնց գլխաւոր զոհերէն մէկին ալ հայ բազմաչարչար ազգն է։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Տ. ԶՐԱՓԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Բ.— «Գրական» արժէքը:

Վաւերագրերէ աւելի եւ անդին՝ նամակները դրութիւններ են: Ըսի արդէն թէ Զրաքեան կը գրէ իր նամակները: Ասիկա ակնարկ է առաջին չրջանին գրուածներուն մէջ – մինչեւ 1908:

Պարզամտութիւն է կարծել որ ընդարձակ նամակները, որոնց ծաւալը երբեմն ձեռագիր վիճակի մէջ կը հասնի 21 էջի, չեն ենթարկուիր սրբագրութեան: «Իրաւ» կոչուածը առաջին ժայթքը չէ անշուշտ իր նախնականութեամբ վաւերականութիւն ստացող երբեմն: Սակայն որեւէ սրբագրութիւն կը չարժի արդէն յարդարանքի կալուածին մէջ: Հետաքրքրական է, այս ուղղութեամբ, առաջին նամակի «Յունուար 11,1897 Շաբաթ» թուականը կրող հատուածը.

«Կրնա՞ս գիտնալ որ ինչ ըրի այս 9 օրուան մէջ սակայն: Իրա՛ւ որ վրաս կ'արգահատիմ, կը ծիծաղիմ վրաս· այս անգամ ալ:

Այս ինը օրուան մէջ, բանի մը անգամներ շարունակեցի նամակս, ընդհակառակը: Գրեցի 5·ը, 6·ը, 7·ը եւ գիտե՞ս բանիական անգամ:

Օրինակի համար 3 անգամ գրեցի 5·ը, 2 անգամ՝ 7·ը, գուցէ 4 անգամ՝ 6·ը: Ամէն անգամուն ալ զոհ չեղայ, ու վերջսկսայ գրել, իսկ երբ վերջին 7·ը գրեցի, այնչափ ապշեցայ որ թողուցի նամակըս բանի մը օր, զգուանքով յիշելով ինչ որ գրեր էի, եւ տխրութեամբ մտածելով որ կարդացած պիտի ըլլայիր զանոնք եթէ ղրկէի: Երբեմ այսբան ձախող, խեղճ, ծիծաղելի, անիմաստ, յիմար նամակ գրած չէի բեզի: Բարեբաղդաբար շուտ զգացի թէ այն էջերը այս մակդիրներուն արժանի եմ, եւ չցնցեցի զանոնք»:

Նկատի չեմ առներ ընդհանուր այս երեւոյթը որ երկրորդի մը գացող խօսքը, նախ՝ դրուելուն համար, յետոյ՝ յարաբերութեան կապ ըլլալուն համար արդէն կ'ենթարկուի լեզուի ընկերային պատշաճութեան օրէնքներուն:

Առաննք 27 Դեկտ· 1896 թուակիր նամակը եւ մանուածրագէս «Ուրբաթ իրիկուն 11 1/4» ճշդրիտ ժամ կրող հատուածը: Հոն, թատերականը, ոչ իրրեւ խաղ կամ կեղծիք այլ իրրեւ դիրքորոշում ու տեղորոշում ընթերցողի աչքին, կը տիրապետէ անժխտելի կերպով: Կիւրճեանի նամակին ընթերցման հաճոյքը Զրաքեանէն կը պահանջէ ամբողջ ծէս մը:

«Պանալ քաղ մը ըրած պիտի ըլլամ արդեօք երբ ըսեմ թէ ինչպէս սկսայ նամակդ կարդալ, թէ ինչպէ՛ս չուզեցի որ ամենափոքր արգելք մը նամակիդ ընթերցումը գար ընդհատել, եւ թէ ինչպէ՛ս շուրջս գտնուող ու զգայարանքներուս հետ անմիջական կապ ունեցող իրերը հաճելի դիրքի մը մէջ դրի որպէսզի վայելէս կատարեալ ըլլար: Այս բաներուն թուումը կը կասկածիմ որ *պանալ էչափաթուած* մը համարուի գրելու ճիւթի պակասութեան մը առջեւ: Եւ սակայն պիտի տեսնես ինչ հետը որ գրելու ճիւթ չպակսիր, –թէպէտ առաջադրած եմ ինչ գրել ինչ *ընդունելու համար, աւա՛ղ···*, — եւ պիտի տեսնես նաեւ թէ, երբ այդ թուումը ընեմ, առթիսթ մը (?) ի՛նչպէս կրնայ ամէնէն չնչին բաներէն նեղուիլ, ամէնէն չնչին բաները վայելել՝ երբ արդէն չես գիտեր այս *նրբադատյութիւնը*:

Որպէսզի *ճիշդ* երեւակայես գիս նամակովդ զբաղած, պէտք է որ *ակբոն* ալ (*քու բառովդ*) գիտցած ըլլաս»:

Կուզայ այդ տէֆորը, *այնքան նման* Ներաշխարհի–ի *մուտքը կազմող առաջին էջերուն: Կ'արտագրեմ ամբողջ հատուածը.*

«Մենք հիմա չենք քնակիր այն տունը ուր եկար դուն, Թաշճեանին հետ: Ձեր Իւսկիւտարէն մէկենումին օրը մենք ալ ելանք աս տունէն ու հիմա կը բնակիինք Անիպատէմին վարի ծայրը, Ղուկասեան դեղարանին դէմը՝ Ղուկասեան Նշան էֆէնտիին նոր շինած տունը: Այս տունին մէջ սենեակ մը ունիմ առանձին: Բաւական բարձր ձեղունով պզտիկ, նեղ, երկայնաձեւ սենեակ մըն է, սմանչելի համեմատութիւններով: Մէկ պատուհան մը ունի որ կը նայի տաճիկ գերեզմանոցին վրայ՝ որ սակայն անուշ պուրակի մը երեւոյթը ունի այդ մասին մէջ՝ որովհետեւ գերեզմանաբարեր չկան շատ, եւ մարդ գրեթէ երբեմ առիթ չունենար հոն թաղուած մեռելներուն վրայ խորհելու:

Գրասեղանս, բանի մը գիրք վրան, բազմոց մը, – վրան շնագայլի մորթ ս,– մահճակալ, աթոռ մը, եւայլն կը կազմեն սենեակիս կահաւորումն ու զարդարանքը· նաեւ հայելին որուն մէջ կը սիրեմ մտածումներուս *մխիթը* դիտել, – կազ մը, պատին վրայ, որուն յորդ լոյսը չեմ սիրեր, եւ նրագ մը՝ զոր կը վառեմ յանախ···:

Անկէց է որ վերջալոյսին թախծագին սողոսկումները կը դիտեմ նոճիներուն մէջ, ու անկէց կը լսեմ, գիշերները, առանց մէջէն անցնող ձմրան հովուն ձայնը»:

Եթէ այս երկար հատուածը մէջբերեցի պատճառը բաղդատութիւն մը կարելի դարձնելն է «սենեակի քնակիչին» — Ներաշխարհ — երկու տարանուն արտադրութիւններուն միջեւ: Զրաքեանի դրութիւնը նախատրծն է Ներաշխարհին, այնպէս ինչպէս Տիրանը նախատառն է Ինտրա անդրատառին: Մէկէն միւսը անցումը ոչ միայն անունի չրջում մըն է այլև նոր բաղադրութիւն ուրկէ կը ծնի նոր պատմօնը Ինտրայինն: Բայց այս մասին այլ տեղ կը դրուի: Հոս, ինչ որ Զրաքեան կը դրէ իրրեւ ակբոր վատաօրէն ակբորն է նամակին, որուն վրայ կը չարժի թատերականութիւնը դրագական արարքին: Հաղուագիւտ դրութիւն՝ դրականագէտին համար նաեւ որ նման հատուածի ընթերցումէն մղուած՝ պիտի ուզէ թուական – նադրել սա կամ նա հատուածը Ներաշխարհին առանց պիտնալու — կամ դիտնալ ուզելու — թէ Զրաքեան ու Ինտրա կը գրեն նոյն դրութիւնը բայց ամէն անգամ այլ տեղ:

Թատերականը, վերոյիչեալ իմաստով, կարելի է տեղափոխել դրագականէն ուրիչ տեղ: Ահաւասիկ Զրաքեան «կեանքի» մէջ «արթիսթիք» անակնկալները պատրաստողի դերին մէջ.

«Երբ Օրիորդ Գալէնտէրը պիտի մեկնէր ասկէ եգիպտոս, իրեն բանի մը պատուէրներ տուի՝ զորս հաճեցաւ կատարել ջանալ: Պատուիրեցի իրեն որ բեզի գտնէ *փոստին* մէջ, եկեղեցին, եւն·, ուր որ կարելի ըլլայ, եւ տեսնուի բեզի հետ երկարօրէն՝ անձամբ ճանչցած ըլլալու համար բեզի՝ իմ իրեն տուած բոլոր տեղեկութիւններէս ետքը՝ որոնց մէկն ալ բու նամակներէդ նախկին երկուբին ընթերցումն էր: Խնդրեցի իրմէ նաեւ որ հետը առնէ երաժշտական կտոր մը՝ նուագելու համար զայն բազինոյի դաշնակի մը վրայ, բու բովդ՝ երբ կարելի ըլլար այս բանը: Եւ գիտե՞ս ինչ էր այդ նօթան· *վեռլէնի «Աչեան երկը» «Լէ սանկլօ լոն ակ վիօլոն··»* որուն եղանակը փրանսացի մը շինած է (Շառլիանթիէ) այնքան *ըմբռնումով*՝ որ անկարելի է կարծես երեւակայել այդ ոտանաւորին խորութիւններուն ընդհատ ընդհատ լռութիւններով պատշաճող, անոր յուսահատականութեան՝ երկարաձիգ հառաչանքներով յարմարած ուրիշ եղանակ մը: Պատուիրեցի նաեւ որ··· — պատուիրեցի՛··· Ըսի իրեն որ գրկէ, համբուրէ բեզի՝ զինքը այս անուշութիւնը ընելու չափ տարօրինակ՝ եւ զբեզ՝ այս գործովին արժանի հատատալով, եւ *խիստ բնական, ճակատագրական* նկատելով այս բանը՝ զգայուն *մելոդիսիի* մը եւ անուշ դէմքով պատանի գրագէտի մը հանդիպումին մէջ, որ կը *պատրաստուի* ուրիշ *առթիսթի* մը···:

Արդ, այս ամէնը եթէ պատահէին եւ Օրիորդին վերադարձին եթէ իմանայի ատանէ՝ ես ալ խորին հանոյք մը զգացած պիտի ըլլայի, որ պիտի կազմուէր գեղեցիկ *արթիսթիք* անակնկալներու ապատամիտ պատահումին սիրահար ըլլալուս համար, ուրիշներուն ալ ատանկ հանոյք մը պատճառած ըլլալուս գաղափարէն, եւ սա լաւագոյն մտածումէն՝ թէ այս պզտիկ սիրուն դէպքը պանդխտութիւնդ պիտի բաղցրացուներ բանի մը ժամ, բու տարբիդ մէջ զգացուներով զբեզ:

Բեմադիրը կը սարքէ խաղը, կը յօրինէ նոյնիսկ պահեր: Զախողութենէն վերջ կուգայ դալիք — անցեալի համար — հանոյքին ոչնկոչումը: Խաղէն վերջ խաղին ճշմարտութիւնը:

Զարմանալի չէ որ Թատերականի երբոյ պայ նաեւ անոր տեսութիւնը: Զրաքեան գրեթէ «խստատանական» ճշդրտութեամբ մը կը բացատյատէ արուեստագէտին ցանկութիւնը.

«Ա՛հ, ի՛նչ դիւթութիւն, հոգիներէ, միտքերէ սքանչացուիլը···: Որքան կը նախանձիմ նուագախումբի հեղինակապետին որուն ցնորքը կը խաղայ հոգիներուն հետ· զանոնք իր մտածման գերի հիւլէներ կ'ընէ, անդուդներէն գազաթներուն կը նետէ, կը գահավիժէ, կը մրընկէ, կը թոցնէ զանոնք··· : Ինչ երջանկութիւն ըլլալու է մեծ դերասանին երջանկութիւնը, որուն դէմքի սարսուռները, խաղերը հազարաւոր աչքերէ կը դիտուին, հազարաւոր շնչասպառ սիրտերէ կը սպասուին, որուն սրտին ճշմարտանմանութեան հետզհետէ ճշմարիտ մրրիկին մէջ քնկորներ կ'ըլլան *յուժ*երու երկու ադամանդազարդ տիկինները, *հայ–լայֆ* ըսուած զուարճալի··· դիմակահանդէսը, *պալ–վառի* յաւակնոտները, *յուժ*երէն դիտուելու եկած դիտակաւոր անուշահոտուած–ները, գրագէտները, շուարած բնաղատները, արթիսթները եւ տատապողները – որ անշուշտ Մոլիէռին մահը կ'երազէ (*Քին*) երբ ծափերու տրոփիւններու ճայթիւնը կը սկսի··· այնչափ ահագին ու շքեղ որ այլեւս ահաւոր կը թուի իր ուժասպառ չիղերուն որոնք այդչափ մեծութեան ա'լ չեն կրնար հանդուրժել···:

Ահ, այս փառասիրութիւնը ունիմ ես, այս գերազանց աստիճանը· սիրտերու տիրող փառասիրութիւնը···: Հանոյքի մեռցնող փառքը կը սիրեմ· այն փառքը՝ որուն չկարենալով հանդուրժել՝ շնչասպառ ըլլամ լրնեմ···:

Օր մը Թաշճեանին հետ կը խօսէինք Այվազովսկիին վրայ, որուն՝ Գումգաբու ծափահարուելով արտասուելը, եւ գլխաբաց, ժողովուրդը ողջունելով պատրիարքարան եկլելը պատմեցի: Այս առթիւ կը յիշեմ որ ըսի·

«Մարդ այսբան մեծ եղած ըլլալու է՝ այսբան խոնարհիլ կարենալու համար···»

Եւ ո՞վ գիտէ թէ իմ փառասիրութեանս, եւ ինձմէ շատ վեր մարդերուն առթիսքներուն, բանաստեղծներուն փառասիրութեանը մէկ նպատակն ալ այս չէ··· *կրնալ խոնարհ ըլլալ»*:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Շար· – 2)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

«Իր քովը տատզուած է կինը, նմանապէս դէր, պայթող այտերով, կրկնակ ծնօտով, յոյր ծծերը մսէ ծրարներու պէս նստած ուռած փորին վրայ, ու ձեռքերը կուրծքին վրայ ծալուած: Իր ձեւերը, չեչոը, տեսակ մը գոռոզութիւն, եսեմութիւն ունին, ու չրթունքներուն քովերը արհամարհոտ ծալքեր՝ երբ խօսի: Մի՛շտ իր վրայ, տանը վրայ, հարուստ մէկու մը հետ ամուսնացած աղքատ դասակարգի աղջկան մը չափ պարծենկոտութիւնովը, մեծ քիթութիւնովը մեծաբանող կին մը»:

Ցետոյ ուրիշ նկար մը, Գաֆաֆեան եւ իր կինը·

«Գէր մըն ալ աս: Արջի ու խողի խառնուրդ մը: Էն ցայտող բանը իր մէջ իր պլուխը է, ահագին բազմահատոր պլուխ մը, խոշոր ձմերուկի մը ձեւով, դրեթէ առանց վզի փակցուած կարճոտն պատկառելի մարմնի մը, տակառաձեւ ցցուած փորով մը բեռնաւորուած: Խծուծէ յօնքեր, մացառուտ պեխեր, լայնչի, մեծ փոր քիթ մը, խոշոր աչքեր ուռած, ցցուած ակնագունդներով, ահագին խորշոմներով խորխորատուած դէմք մը, ձայն առանց համեմատ:

«Կինը իրմէ միայն անունը ունի: Ծանր, կոշտ, լայն փոր բաներու այդ դէպը ամուսնացած է չիղերու նիհար ծրարի մը, կնկան պչրող մարմնի մը հետ, քիչ մը անցած դեղեցկութիւնով, անհանդարտ, աշխոյժ, որ կը սրնդէ ու կայծուրծուկ այդ խոշոր թմրուկին, այդ դոմէչին քով»:

Ու այս ձեւով, մէկիկ մէկիկ, Պարոյր անողոք երգիծանքով մը կը նկարագրէ Աղեքսանդրիոյ հայ ծանօթ ութպարները:

Թէեւ անունները չարափոխուած՝ բայց նկարը այնքա՞ն ճիշդ է որ կարելի չէ սխալիլ, եւ ոչ ոք կընայ պնդել թէ ինք չէ ակնարկուած անձը:

Ահռելի փոթորիկ մըն էր փրթաւ քաղքին մէջ: Տուները, սրճարանները, զրօսավայրերը, ամէն մարդ Մարտիկ աղայով կը զբաղէր: Անոնք որ տակաւին վէպին մէջ չէին երեցած՝ սրտատրոփ անձկութեամբ կը սպասէին իրենց կարգին· արդէն իսկ ծաղրուածները կը չանային իրենք զիրենք մխիթարել ըսելով·

— Մենք մեր կարգը անցուցինք:

Եւ սակայն ոչ մէկը կը ներէր Պարոյրին՝ որուն ո՛վ ըլլալը սակայն չէին գիտեր:

Այդ յուզումին առեթն էր երբ օր մը Շարապասէն Աղեքսանդրիա գայլ ուր կը դտնուէր Արփիար որ կը պատրաստուէր վերադառնալ Լոնտոն:

Խեղճը փորձանքի հանդիպած էր Մարտիկ աղային պատճառաւ:

Լեւոն Բաշալեան գաղտնաբար Արփիարի իմացուցած էր Պարոյրին ով ըլլալը, սակայն պատուիրելով որ ինչ գայ եւ ոչ մէկուն յայտնէ: Միւս կողմէ՝ Լեւոն Մկրտիչեան, իրրեւ Հնչակեան պետերէն մին, դիմած էր Լոնտոն հեղինակին իսկական անունը իմանալու համար, սակայն Բաշալեան մերժած էր յայտնելու: Մկրտիչեան պահանջած էր որ վէպին հրատարակութիւնը դադրեցնէն, Արփիար եւ Բաշալեան ընդդիմացած էին ասոր: Մկրտիչեան հեռագրով հրահանգ տուած էր դարձեալ վէպը դադրեցնելու, սակայն չարունակուած էր: Ասոր վրայ Մկրտիչեան սպառնացեր էր հրաժարելու եւ կուսակցութենէն քաշուելու:

Ամէնէն զուարճալին այն էր որ վէպին հերոսը՝ Սուրեան՝ որ իրրեւ Դաշնակցական ներկայացուած է՝ Հնչակեան ծանօթ գործիչ մըն էր: Այս ալ ոչ նուազ գայթակղութիւն կը պատճառէր խնդրին տեղեակ կուսակցականներուն մէջ:

Ինչպէս ըսի՝ երբ Աղեքսանդրիա գայլ ամբողջ Հայերը այս իրարանցումին մէջ էին: Մաղ մնացեր էր որ Ց· Ալփիար ծեծ մը ուտէր, որովհետեւ տեղ մը անխոհեմութեամբ յայտարարեր էր թէ՝

— Առանձին վէպ մը ես միայն կրնամ գրել, ինչ որ թերեւս չափազանց ինքնագովութիւն էր իրեն համար:

Հոն հասնելուս հետեւեալ օրը Արփիար խորհրդաւոր չեչտով մը ըսաւ ինծի, երբ Մէնչիէի հրապարակը նստած էինք·

— Եկուր քեզ Պարոյրին տանիմ:

— Ո՞ւր է որ:

— Տեղ մը մեզի կը սպասէ կոր, քեզի հետ ծանօթանալ ուզեց, միայն թէ խօսք պիտի տաս որ մէկու մը պիտի չյայտնես իր անունը:

Խոստացայ եւ միասին ուղղուեցանք Շէրիֆ փաշա փողոցը, յետոյ կողմնակի փողոց մը մտանք եւ կանդ առինք «Զոլան» կոչուած չաքարավաճառի մը խանութին առջեւ:

(Արփիարեան սովորութիւն ունէր միշտ իր ժամադրութիւնները չաքարավաճառներու խանութը տալու):

Ներս մտանք եւ տեսանք որ անկիւն մը նիհար ու ժժգոյն տղայ մը նստած է:

— Ահաւասիկ Պարոյրը, ըսաւ Արփիար:

— Բայց բուն անո՞ւնը:

— Միքայէլ Կիւրճեան:

(50 – Շար·)

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, փետրուար 21ին, Վարդանանց տօնին առթիւ հաւատացեալները մեծ թիւ մը փութացած էր Ս. Գըլիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի. ներկայ էին Դաւիթեան դպրոցի 87 սաները եւ անոնց կողքին ծնողքները: Դպրոց դասը կազմած էր դպրոցի աշակերտներէ, որոնք երգեցին բաւական յաջող կերպով, յաջորդելով ներկաները: Ճոպիչ էր նաեւ տեսնել պատանիներուն երկիւղած մօտեցումը հաղորդութեան սկիհին: Ապա Նարեկ խոչակը Քհնյ. Վարդանեան մանկավարժի մը դերին մէջ մտնելով դպրոցականներուն բացատրեց Վարդանանց պատերազմին խմաստը: Դաւիթեան դպրոցի սաները 14ամեայ Յեսու Մըսըրեան արտասանեց Վարդանի ձօնած իր ոտանաւորը: Յետոյ աշակերտները խմբովին երգեցին «Իմ հայրենեաց հոգի Վարդանը» եւ «Հայր Մեր»ը:

Կրօնական արարողութենէն եւք դպրոցի սաները խմբովին հասան Հիւսիսեան պուհ, ուր ճաշի սեղաններ պատրաստուած էին Բարեզործականի Վալանսի Տիկնանց մասնաճիւղի անդամուհիներուն կողմէ: Սեղաններու չուրջ բոլորուեցան Դաւիթեան դպրոցի 87 աշակերտները, ուսուցիչները, Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ կրօնական Ընկերակցութեան կրթական մարմնի ներկայացուցիչները: Ճաշին առաջին հաւաքոյթին նպատակը բացատրեց Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց օժանդակ մարմնի առենապետուհի Տիկին Ազնիւհի Ճերանեան, որ չնորհակալութիւն յայտնեց Նարեկ խաչակիր Քհնյ.ին եւ երէցկինին՝ Դաւիթեան դպրոցէն ներս անոնց կատարած օգտակար աշխատանքին համար: Տէր Հայրը իր խօսքին մէջ չեչտեց, թէ զաղութին կեանքը բարգաւաճ պատկեր կը ներկայացնէ: Դպրոցը 13 տարի առաջ 15 աշակերտ ունէր, իսկ ներկայիս 87, եւ դեռ տարիէ տարի կ'աւելնայ. միեւնոյն ատեն դպրոցին չէնքը այսօր մերն է, չնորհիւ այրի Տիկին Դաւիթեանի նուիրատուութեան: Ասոնք փաստեր են յարատեւ եւ հաւատքով կատարուած աշխատանքներու, որոնց պէտք կը դանուին Կրօնական Ընկերակցութեան նուիրեալ ու գործօն անդամները:

Մանուկները մաքուր առոդանութեամբ խմբովին երգեցին եւ արտասանեցին:

Ապա խօսեցաւ Կրօնական Ընկերակցութեան առենապետը՝ Լեւոն Տէր-Սարգիսեան, որ տղոց պատմեց մեր պատմութեան առաջին դէպքը, երբ Հայկ իր տոհմով հաստատուեցաւ Հիւսիսի սարերն ու լեռնաշղթաները. ան պայծառացուց այդ երկիրը, որ կոչուեցաւ Հայաստան: Ցետոյ նախանձոտ արքաները մեր վրայ յարձակեցան Հիւսիսէ, Հարաւէ, Արեւելքէ եւ Արեւմուտքէ ու քարուքանդ ըրին բազմաթիւ չէն ու պայծառ քաղաքներ, հոյակապ եկեղեցիները: Ի հարկէ, թշնամիներու ահարկու բանակներուն դէնքի հարուածով նահատակուեցան մեր վեցքարթիւ կարիճները Տղմուտի, յետոյ Ուրֆայի, Սասունի, Մարզարապատի մէջ: Բայց չմեռաւ Հայոց ոգին, որ կը սաւառնի ամէնուր՝ չնորհիւ Մաշտոցի աստուածատուր տաղերուն եւ մեր կրօնքին: Այդ ոգին պիտի յաղթանակէ վերահաստատուելով մեր Հայկի երկիրը, որ ամրոզջական Հայաստանն է:

Պատանիներու յարմար ժապաւէններու յուցադրութեամբ Տէր Հօր Պահպանիչով ժամը 17ին վերջ գտաւ ճաշը: Ներկաները բաժնուեցան սրահէն, վերստին նորոգուած հայկական չունչով:

Լ. Տ. Ս.

ԶԵԿՈՅՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

1974–1975 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1· Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1974–75 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2· Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն այն ուսանողնե – րուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարգակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ կը փափաքին կանոնաւորաբար հետեւիլ մասնագիտութեան մը: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ-ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3· Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք իրենց բնակավայրին եւ կամ այլ երկրի մը կրթական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի հովանաւորեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսման կ'ուզեն հետեւիլ հեռաւոր երկիրներու համալսարաններուն մէջ: Շատ բացառիկ պարագաներու տակ է միայն որ կրթաթոշակներ կրնան տրամադրուիլ այս վերջիններուն՝ եթէ նախընտրուած մասնագիտութեան կարելի չէ հետեւիլ տեղական համալսարանի մը մէջ:

4· Թեկնածուներ պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սոֆմոր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային:

5· Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն:

6· Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ

ուածով նահատակուեցան մեր վոքրաթիւ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ԳԻՐՔԵՐ

Հայ ժողովրդական հէքեաթներ Թրանսիլվանիոյ մէջ» հատորէն եւք, որ լոյս տեսած էր քանի մը տարի առաջ, ռումանացի բանահաւաք Եոն Ափոսթոլ Փոփեսքու պատրաստած է նոր հատաքածոյ մը՝ «Սոխակներու զեղեցիկը» խորագրի – րով: Այս հատորը, զոր լոյս պիտի ընծայէ Քլուժի «Տաչիա» հրատարակչու – թիւնը՝ ներկայ տարուան երկրորդ եռամսեային, կը բովանդակէ հէքեաթներու չարք մը, պատմուածքներ, հայկական աւանդութիւններ Թրանսիլվանիայէ: Աշ – խատութիւնը միայն երախաներու համար չէ, այլեւ ազգագրագէտներու եւ պատմաբաններու: Դիրքը պիտի գոյէ բացը, որու մասին խօսած է Ն. Եորգա, երբ ըսած է, թէ Հայերուն ֆոլքլորը եւ անոնց ազդեցութիւնը Թրանսիլվանիոյ մշակու – թային կեանքին վրայ, բաւարար կերպով չէ ուսումնասիրուած:

×

Պուքրէշի «Մերիտիանէ» հրատարակչականը, որ կը զբաղի նաեւ ալպոմներու եւ արուեստի աշխատութիւններու հրատարակութեամբ, պատրաստելու վրայ է «Հայկական մանրանկարներ» ալպոմին (կազմուած Տուրնովոյի կողմէ, Երեւան, 1969ին) ռումաներէն հատորը: Թարգմանութիւնը կատարած է Ալիս Փօլատեան, իսկ նախաբանը գրած է արեւելագէտ Քորինա Նիքուլեսքու:

ծրագրէն, եւ նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր այն ուսանողներուն՝ որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներէն օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

7· Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դիմումագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն — պարագային համաձայն — մինչեւ ոչ միւնչեւ 31 Մայիս, 1974, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ 1974 Դեկտեմբեր 15): Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները:

8· Շրխթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել միօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ:

9· Հիմնարկութիւնը սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնական երկրին կամ արտասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ՝ որոնք արդէն նպաստաւորուած են Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն: Հետախուզական աշխատանքներու համար կրթաթոշակ չի յատկացուիր:

10· Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր նկատուած թեկնածուներուն ընտրութիւնները կը կատարուին Օգոստոս – Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ փետրուարի վերջը): Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդուին ուղղակի Լիզպոնի կեդրոնէն:

11· Անհրաժեշտ հարցաթերթերը ստանալու համար դիմումները պէտք է ներկայացնել հետեւեալ հասցէներուն.

Ա) Լիբանան բնակող թեկնածուներ՝
Educational Committee of Caluste Gulbenkian Foundation in Lebanon
Stephen Building
Riad Solh Street
BEIRUT — LEBANON

Բ) Ֆրանսա բնակող թեկնածուներ՝
Service Arménien des Bourses d'Etudes
Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iena
PARIS (16e) — FRANCE

Գ) Անգլիա բնակող թեկնածուներ՝
Calouste Gulbenkian Foundation
U.K. and British Commonwelth Branch
98 Portland Place
LONDON W1N 4ET — ENGLAND

Դ) Վերոյիշեալներէն տարբեր երկիր – ներ բնակող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ հետեւեալ հասցէով.

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs
Avenida de Berna
LISBON 1 — PORTUGAL

12· Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1974–75 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ Մարտ մէկէն մինչեւ Մայիս 31, 1974 (Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 15էն մինչեւ 15 Դեկտեմբեր, 1974) ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Մարտ 1, 1974

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

7.

Անցաւ կէս սենեակը ու դուռը բաց թողնելով՝ դիրքն առաւ ու նստեց: Շուտով լսեց, որ Բոռը անհանգիստ սկսեց շուռ ու մուռ գալ· փակեց դիրքը ու ականջ դրաւ: Յանկարծ մի կարճ լռութիւն. յետոյ նորից լսուեցին անհանգիստ չար – ժումներ եւ ծանր ընդհատ չնչառութիւնը մի մարդու, որ սեղմել էր շրթունքները՝ հեծեծանքը զսպելու համար: Մաւ նորից հիանդի սենեակը:

— Այժմ ինչո՞վ օդնեմ ձեզ, Ռիվարէս:

Պատասխան չառաւ ու մօտեցաւ անկողնին: Բոռը մի վայրկեան նայեց նրան՝ վայրի մեռած մի հայեացքով ու լուռ ցնցեց գլուխը:

— Յանկնո՞ւմ էք օպիում: Ռիվարդօն ասաց, որ տամ, երբ ցաւը սաստկանայ:

— Ոչ, չնորհակալ եմ, դեռ քիչ կը դիմանամ: Ցետոյ, կարելի է, աւելի խըստանայ:

Մարտինին թաք տուեց ուսերը ու նըստեց անկողնին կից: Մի ամբողջ անվերջ ժամ լուռ դիտում էր հիւանդին: Ցետոյ վեր կացաւ ու օպիումը բերաւ:

— Ռիվարէս, էլ այսպէս չարունակել չի կարելի: Եթէ դուք տոկալ կարող էք, ես չեմ կարող: Առէք դեղը:

Բոռն ընդունեց դեղը անխօս, յետոյ չուռ եկաւ պատին ու փակեց աչքերը: Մարտինին նստեց նորից ու ականջ դրաւ նրա չնչառութեանը, որ հետզհետէ սկսեց մեղմանալ եւ հանդարտել: Բոռն այնպէս ուժասպառ էր եղած, որ խակոյն քնեց: Մի քանի ժամ անընդհատ պառկած էր բոլորովին անչարժ: Մարտինին մի քանի անգամ մօտեցաւ նրան ցերեկը ու երեկոյեան եւ դիտում էր նրա դէմքը, որի վրայ կեանքի ոչ մի նշոյլ չկար· եւ այնպէս ժժդոյն էր ու ներս ընկած, որ Մարտինին յանկարծ սարսափ զգաց: Վա՛յ թէ յանկարծ օպիումը չափից աւել տուած լինի: Ծոմռուած ձախ ձեռքն ընկած էր վերմակի վրայ, Մարտինին թեթեւ բռնեց ու ցնցեց, որ զարթեցնի քնածին: Չկոճկած չապիկի թեւը ետ ընկաւ ու բաց արաւ մի չարք խոր ու սոսկալի սպիներ, որոնք կտրատում էին նրա դաստակը արմունկից մինչեւ ձեռքը:

— Երեւակայում եմ ինչ զրուխեան մէջ էր լինելու ձեռքը, երբ այդ վէրքերը թարմ էին, — հնչեց յետեւից Ռիվարդոյի ձայնը:

— Ա՛, եկաք վերջապէս: Տեսէք, Ռիվարդօ, կարծեմ արդէն չափազանց երկար է քնում: Մի տասը ժամ կայ, որ տուել եմ օպիումը եւ այդ վայրկեանից մի մկանն անգամ չի չարժել:

Ռիվարդօն կռացաւ ու ականջ դրաւ:

— Չէ, սքանչելի չնչում է: Քնում է ուժերի սպառումից, որ չատ էլ հասկանալի է այդ տեսակ ցաւերից յետոյ: Բայց մինչեւ լուսաբացը ցաւը կարող է կրկնուել: Ցոյս ունեմ, որ մէկն ու մէկը կը մնայ մօտը:

— Այո, Գալլին: Մարդ էր ուղարկել, թէ տասին դալու է:

— Արդէն տասի մօտերն է: Ա՛յ, պարթնում է: Աչքը աղջկան որ բուլիոնը պատրաստի: Հանգի՛ստ, հանգի՛ստ, Ռիվարէս: Ի՞նչ էք կուտում հետս, ես եպիսկոպոս չեմ:

Բոռը վեր թռաւ սարսափահար:

— Այժմ ի՞մն է դուրս դալու կարդը, — արագ հարցրեց նա խոպաներէն: — Զբաղեցրէք հասարակութիւնը մի վայրկեան: Ես... Ա՛խ, ես ձեզ չտեսայ էլ, Ռիկարդօ:

Նայեց իր չորս կողմը ու բոլորովին չուսրած չփեց ճակատը:

— Մարտինի՛, այստե՞ղ էք դեռ: Ես կարծում էի՝ վաղուց է գնացել էք. երեւի քնել եմ:

— Քնել էք հէքեաթի զեղեցկուհու նըման, ուղիղ տասը ժամ, այժմ բուլիոն կը տան ձեզ ու կը քնէք նորից:

— Տասը ժա՞մ: Մարտինի, յոյս ունեմ, որ այստեղ չէիք դուք բոլոր ժամանակը:

— Չեմ հեռացել: Վախենում էի, որ չափից աւելի տուած լինեմ օպիումը:

Բոռը վրան մի խորամանկ հայեացք ձգեց:

— Ա՛, ուրեմն կը լինէիք: Ինչպէս հանդիստ կ'անցնէին կոմիտէի նիստերը: Եւ ձեր ինչի՞ն եմ պէտք ես, Ռիկարդօ: Թողէք ինձ, ի սէր Աստծու... ես աւելով աւում եմ բժիշկների ճանկում ապրելը:

— Լաւ, լաւ, խմեցէք այս դեղը, ու ես այլեւս հանդիստ կը թողնեմ ձեզ: Երկու օրից ձեզ մի լաւ կը գնեմ. իսկ այժմ, կարծեմ, ամէնից դժուարն արդէն անց է կացել: Փոխուեց ձեր դէմքն էլ. ինչոյքի մէջ ընկած մեռելի էիք նման:

Խ. ՎՈՑՆԻՁ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Ֆաչի Կրընոպլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ֆ· Աբթինեանի, Օր· Պօյաճեանի, այրի Տիկին Վ· Աբթինեանի, իր զաւակներուն եւ հարսերուն Ստեփան Պօյաճեանի մահուան ախուր առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ զպրոցին·— Հերիւոյեան ընտանիք 150 Ֆր· իրենց հանգուցեալ մօրը մահուան քառասունքին առթիւ։ Նոյնպէս բրեսէր Տիկին մը 60 Ֆր· իր հանգուցեալ զաւկին մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ընդառաջ երթալով փետրուար 15ի արտակարգ ժողովին փափաքին, կը հրաւիրէ բոլոր արձանագրեալ անդամները այս Ուրբաթ ժամը 21ին քաղաքապետարանի ժիւսթիս տը Փէի սրահը։ Եւ այս առթիւ բոլոր որոշումները նկատի կ'առնուին ըստ կանոնագրի տալեներուն։

×

Սեբաստիոց Նահանգային Մուրատ Ուսումն· Միութեան Փարիզի Կեդր· վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 10, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Ներկա կարեւոր օրակարգ։

×

Կաղ· Ֆաչի Վալանսի վարչութեան ընդհ· ժողովը Ուրբաթ Մարտ 8, ժամը 3ին, Ա.Հարոնեան ակումբին մէջ, (Ռիւ Պուֆիէ)։ Օրակարգ·— Վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՎԱԼԱՆՍ

Առ ի դիտութիւն Վալանսի Ազգ· Միութիւնը կը տեղեկացնէ թէ սգահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 24 Չորեքշաբթի օր պետական թատրոնին մէջ։ Սոյն առթիւով կը հրաւիրէ Վալանսի երիտասարդական միութիւնները, եւ երաժշտասէր երիտասարդները մասնակցելու սգահանդէսի երգչախումբի նախապատրաստութեանց։

Երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 20·30ին Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վերնատան մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Իսիի եւ Շանիլի Զաւարեան եւ Ա.ր.զուքեան խումբերու ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 8) իրիկուն ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ· Կ·ի ներկայացուցիչը։

×

Իսի·— Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 7, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

GÉRANCE LIBRE

RUE D'ABOUKIR

Emplacement 1er ordre
Ecrire à l'adresse du journal qui transmettra

×

ԱՋԱՏ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
Ռիւ տ'Ապուքիր
Առաջնակարգ դիրքի վրայ։
Գրաւոր դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով պատերու համար են, չորրորդ էջ։

Կանխիկ վճարումով պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած
Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE
Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ
Մասնակցութեամբ
երկու մեծ նուագախումբերու
JACK KOJA et en attraction GROONG
AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le cataloque détaillé

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ
Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՒՃԻՐՃԵԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Orchestre SADKO

Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF
եւ
Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ Հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով
Կը մասնակցի ԳԱՑԵԱՆԻ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE
PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES
« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պուֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօներ-քէպապ»։
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 *եւ* 990–66–28
Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ՝ ՎԷՆԻՏԻԿ, ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE
ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ Է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնում Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, կառ տը Լիոնէն
Դարձում Փարիզ՝ երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8·30ին
Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն.
— Dr. R. Ter-Davtian, 605-81-76
— M. E. Der-Agopian, 970-60-26 (après-midi)
— M. A. Calendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)
— *Հանդերձ ծնողօք* 10էն 15 *տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ* 10 *առ հարիւր*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
6
MERCREDI
6 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·955

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.955

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Գ.— Փոքրորիկի նախօրեակին

Մուսթաֆա Քէմալ Պաշան Անատոլու ղիւեղեայ իբրեւ քննիչ երբոր եւ իննեւ բոլոր բանակներուն, պաշտօն ունենալով խաղաղութեան պահպանումը Թուրքիոյ այդ մասին մէջ, որ դրաւուած չէր յաղթական դաշնակիցներուն կողմէ : Յամաք ելաւ Սամսոն՝ 1919 Մայիս 19ին : Առաջին գործն եղաւ ըմբոստութեան դրօշ պարզել սուլթանական կառավարութեան դէմ եւ կազմակերպել «միլլի» չարժումը՝ Թրքական հողէն վտարելու համար օտարները : Յոյները նոր դրաւեր էին Իզմիրը եւ կը յառաջանային դէպի Անատոլուի ներսերը : Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները Կիլիկիոյ, Իտալացիները Կոնիա — Ատալիա չրջանին մէջ տեղաւորուեր էին :

Նախկին իթթիհատականներ թեւ ու թիկունք կանգնեցան չարժումին :

Մարաշի մէջ ո՛չ մէկ դէպք պատահած էր անգլիական դրաման չրջանին : Հընդիկ իսլամ զինուորներ նոյնիսկ եզբայրացեր էին Թուրքերուն հետ : Քէմալական չէթէներ 1919ի ամառէն սկսեալ Ատանայէն Այնթապ եւ Մարաշ տանող ճամբուն վրայ ոսպատակութիւններ կը կատարէին, կողոպտելով Հայերը եւ խանգարելով երթեւեկը :

Մարաշի մէջ «միլլի» չարժման վարիչն էր զեղազործ Լութֆիի եղբայրը Տոքթ· Մուսթաֆա, որ կարգ մը ընկերներով դնաց Ալեփպոյ, Ֆրանսական դրաւման չրջանէն հեռու Թրքական քաղաք մը, կապ հաստատեց Մ· Քէմալի հետ, որմէ ստացաւ մեծաքանակ զէնք ու ռազմանիւթ : Միլլի չարժման տասը ճիւղեր կազմուեցան Մարաշի մէջ 1919 Նոյ· 27ին գումարուած գաղտնի ժողովէ մը վերջ : Նպատակն էր կազմակերպել դիմադրութիւնը Ֆրանսական դրաւման դէմ :

Շուտով մասնաճիւղեր կազմուեցան նաեւ Մարաշի չրջակայ Թրքական գիւղերուն մէջ : Շուրջ 25–30·000 չէթէներ կը գործէին Մարաշի չրջանին մէջ 1919ի վերջերը : Մ· Քէմալի կողմէ Մարաշ ղրկուեցան, իբրեւ ղեկավար, բանակի քանի մը սպաներ, որոնց չարքին քիւրտ Քլըճ Ալի :

Ֆրանսական ուժերը անբաւարար էին, չէին կրնար պաշտպանել Մարաշի չերը – չակայ հայկական այն գիւղերը, ուր վերադարձեր էին Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած բեկորներ եւ վերաչինած իրենց հայրենի ոլորը : Այս կարգէն էր Գիւլիքլի գիւղը :

Ի նախատեսութիւն վերահաս վտանգին, Հայերը, որքան կը ներէին պայմանները, պաշտպանողական որոշ միջոցներ ձեռք առին քաղաքին մէջ, ուր Հայերն ու Թուրքերը խառն կ'ապրէին, ինչ որ կը դժուարացնէր գործը : Ցաւալին այն է, որ Ֆրանսացիները կը մերժէին զէնք տալ Հայերուն :

Անգլիական դրաման տաճն քաղաքի վարչութիւնը Թուրք կառավարիչին եւ պաշտօնէութեան ձեռքն էր : Ֆրանսացիները վերէն արուած հրահանգով իրենց ենթարկեցին քաղաքային իշխանութիւնը :

Նոյ· 24ին Օսմանիէէն Մարաշ հասաւ հարիւրապետ Փիէր Անդրէ (Բրտան) իրբեւ քաղաքային կառավարիչ, հետը բերելով հարիւր չիւան ոստիկան–զինուորներ, մեծ մասը իսլամ : Տեսնելով Ֆրանսական ուժերու անբաւարարութիւնը, հարիւրապետը հեռագրով օգնական ուժ ուղեց դերադպետ Ֆլի Սէնթ–Մարիէն, որ Այնթապ – Մարաշ չրջանակի հրամանատարն էր : Փոխանակ զինուոր ղրկելու, դերադպետը Նոյ· 30ին Այնթապ հրաւիրեց Անարէն, որ ա՛լ չվերադարձաւ :

Ճիշդ այդ տաեն Սթէնլի Քըր Նպատակամատոյցի կողմէ պաշտօնով Հալէպէն փոխադրուեցաւ Մարաշ, ուր այցելեց հայկական չորս որբանոցները : Ատոնք էին՝ Ա) 1898ին Գերմանական միսիոնարներու կողմէ հիմնուած Պէյքշալում մանչերու որբանոցը, ուր 400 հայ որբեր կը խնամուէին ու կը դաստիարակուէին : Բ) Նոյն Գերմաններու Պէյքէկ աղջկանց որբանոցը, Գ) Անգլիացի միսիոնարներու Էպենիէէր մանչերու որբանոցը եւ Դ) Պէօլա՝ Միս Սալմընտի աղջկանց որբանոցը : Հինգերորդ որբանոց մըն ալ բացեր է Ամերիկեան Նպաստամատոյցը, որ ստանձներ է բոլոր որբանոցներու խնամատարութիւնը, — ընդամէնը չուրջ 1400 երկսեռ որբեր հինգ որբանոցներու մէջ :

Դեկտ· 23ին Մարաշ հասեր են հազարապետ Ռոզ տ'Էզ Օրտոնի հետեւակ եւ թնդանօթաձիգ օգնական ուժերը, ղեկուած Զօր· Տիւֆիւէօի կողմէ : Յաջորդ օրն ալ Այնթապէն հասեր են հետեւակ զօրքեր եւ զնդապետի 3րդ դումարտակը : Յունուար 2ին Իսլահիէէն հազարապետ Քորնըլուի հրամանատարութեամբ դէպի Մարաշ ճամբայ ելած օգնական ուժերը, որոնց մէջ հայ լեգէոնականներ, Սարըղարի մէջ չէթէներու յարձակման են ենթարկուեր : Կորուստ՝ եօթը մեռեալ եւ 21 վիրաւոր :

Զօր· Տիւֆիւէօ լսելով այս դէպքը, Զօր· Քէրէթը Այնթապէն ղրկած է Մարաշ, ուր անիկա հասած է Յունուար 13–ին : Այս զօրավարը, որ Մարաշի աղէտին եւ պարպումին մէջ պատասխանատուութեան կարեւոր բաժին մը ունի, աշխարհամարտի մեծ մասը Գերմանիա անցուցեր էր իբրեւ դերի : Զօր· Քէրէթ իր բանակատեղին կը հաստատէ ամերիկացի միսիոնարներու չէնքին մէջ :

Ինչպէս դեր–զնդապետ Ֆլի Սէնթ–Մարի Այնթապի մէջ, Զօր· Քէրէթ եւս Մարաշի մէջ կը մերժէ զինել Հայերը, որոնք ինքնապաշտպանութեան համար դիմեր էին իրեն՝ զէնք պահանջելով :

Օսմանեան երեսփոխան մեծահարուստ Ցակոր աղա Ժըղլաքեանի որդին Սեդրակ կը յաջողի որոշ քանակութեամբ զէնք — երկու հարիւր հրացան — հայթայթել եւ եօթը կէտերու վրայ տեղաւորել պինեալ կամաւոր երիտասարդներ, որոնք կռիւներու ընթացքին հերոսութեամբ պիտի վարուէին :

Մինչ Ֆրանսացիները ա՛յնքան ժլատ էին Հայերը զինելու համար, Քըլըճ Ալի — որ ինքզինքը կը կոչէր Էմմտուլլահ Զատէ պէյ Քըլըճ Ալի — նոտած փաղարճըքի իր բանակատեղին՝ արդիական զէնքերով կը սպառազինէր չէթէները, որոնց թիւը կ'աւելնար ամէն օր եւ որոնք նորանոր թակարդներ կը լարէին Ֆրանսական ուժերուն դէմ՝ յարձակելով ռազմանիւթ ու զէնք փոխադրող գինուորներու վրայ :

Մարաշ կարուած էր Առանայէն ու Պէյրութէն, որովհետեւ Ֆրանսական սպասակոյը անթելի գործիք չունէր՝ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու համար Այնթապի եւ Առանայի գինուորական վերին իշխանութիւններուն հետ :

1920 Յունուար 20ին, Զօր· Քէրէթի կարգադրութեամբ, հարիւրապետ Ֆոն – թէն 31 կառքերով եւ հարիւր լեգէոնականներով կը ղրկուի Պէլ–Փունար, — Մարաշէն երկու օրուան ճամբայ, — Ֆրանսական բանակի մթերանոցէն գինուորական պիտոյք բերելու համար : Վերադարձին Աք Սուի մօտ չէթէները յանկարծակի կը յարձակին կարաւանին վրայ՝ մեծ կորուստ պատճառելով : Կը գրաւեն բոլոր զէնքերն ու ռազմանիւթերը : Նոյն բախտին ենթարկուեր էր այդ օրերուն Այնթապէն եկող Ֆրանս· ուրիշ կարաւան մը :

Նման դէպքեր սովորական էին դարձեր :

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտային, որ մօտ էր փոթորիկը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՒՆ ԱՐԿԱԾԸ

*Երեքշաբթի օր դեռ կարելի չէր եղած ապահով կերպով յայտնել թէ Թըրթիշ Էոլայնզի Տիսի 10 օդանաւին ահաւոր արկածը, իսկապէս արկա՞ծ մըն էր թէ եղեռնափորձի արդիւնք : Կարգ մը խոհվիճ յայտնութիւններ պատճառ կը դառնային որ երկրորդ վարկածը բաւական հող չունենայ եւ այս առթիւ նաեւ երեւակայական լուրեր սկսած էին շրջան ընել ինչպէս միշտ : Թերթեր, ձայնասփիւռի կայաններ եւ մամուլի գործակալութիւններ հեռաձայններ կամ հեռագրեր կը ստանային մարզոցմէ որոնք կը յայտնէին թէ իրենք են եղեռնափորձին պատասխանատուները : Այսպէս Ֆրանս–Սուար նման լուրեր կը ստանար մինչ Ֆրանս–Փրէս գործակալութեան Թեհրանի գրասենեակը կը հաղորդէր Փարիզ թէ «Հայաստանի Ազատագրման կազմակերպութիւն» մը տէր կը կանգնի եղածին : Այս հեռագրին առթիւ, «Յառաջ»ի կը հեռաձայնէին Մոնթէ–Գարլոյի ձայնասփիւռի կայանէն, երկուշաբթի իրիկուն տեղեկութիւններ առնելու համար այդ «Ազատագրման կազմակերպութեան» մասին… : Աւելորդ է ըսել թէ նման եղերական պայմաններու մէջ, չատ լուրջ գործեր չեն նման յիմարութիւններու տարածել, որոնք միայն թրքական դրգռութիւններ կրնան ըլլալ : «Հայկական Ազատագրման» ոչ մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի որեւէ տեղ : Արդէն Onnn որ արձագանգ կը հանդիսանայ լուրին, կ'աւելցնէ· «Այս ամէնը լուրջ բաներ չեն թուիր ըլլալ» : Աւելորդ է խոկ ծանրանալ նման «մտասյ»ներու վրայ :

Նախագահ Փոնփիտու որոշեց, ի նշան սուգի, բացումը չհետաձգել Թուսաշեռալ տը Կօլ օդակայանին : Այդ պաշտօնը յանձնեց Մէսմէրի :

Քանի մը տող

ԻՍՐԱՅԵԼԻ նախագահը յայտարարեց, թէ Տիկին Կոլտա Մէյր ընդունած է զգլխի մը կազմելու նոր փորձ կատարել : Աշխատաւորական կուսակցութեան գեկավարները ուզած են, որ Տիկին Կոլտա Մէյր չքաշուի եւ անգամ մը եւս փորձէ : Իսրայելեան քաղաքական չրջանակներու կարծիքով Տիկին Մէյր պիտի աշխատի աշխատաւորական եւ անկախ ազատական կուսակցութիւններով համախմբական կառավարութիւն մը կազմել : Հաւանական չի նկատուիր, որ Զօր· Տայեան ընդունի Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը ստանձնել :

Հիմ այլեւս հրաժարեցաւ Անգլիոյ գահլիճը կազմելէ, որուան ըլլալով որ չէր ընդուներ Ազատականներու պայմանները : Թագուհին երեքշաբթի օր կը տեսնուէր Աշխատաւորականներու պարագլուխ Ուիլսընի հետ, որ որոշած է փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել :

ԽԻՍՏ ՄԻԶՈՑՆԵՐ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

—0—

Լը Մոնտ, *Մարտ 5ի իր թիւով յօդուած մը հրատարակած է Ազրբէջանի ներքին կացութեան մասին ուր ըստ իշխանութեանց խոխոջումը, ապականութիւնը եւ կաշառքը աւեր կը գործեն : Իր յօդուածին սկիզբը ժաք Ամալրիք կը գրէ·— «Ճիշդ ինչպէս Վրաստան եւ Հայաստան, Ազրբէջան միշտ լաւ համբաւ չի վայելեր Մոսկուայի մէջ : Կաշառակերութիւնը եւ ամէն տեսակի թրաֆիքները, ա – մէնէն առարկելի գործելակերպե – րը եւ ամէնէն քիչ՝ ընկերվարական, հոն կը ծաղկին…» : Ապա, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ այս կացութեան դէմ պայքարելու համար է որ 1969 Օգոստոսին խորհրդային գեկավարները փոխած էին Բագուի գեկավար կազմը եւ կուսակցութեան գլուխը դրած «մաքուր» համբաւ վայելող մէկը՝ Կէյտար Ալիէվ, որ Բրեժնեւի պաշտպանեալը կը նկատուէր : Ալիէվ գործի անցած է եւ կարեւոր մաքրագործումներու ձեռնարկած (չաճախ աւելի հասարակայ յանցանքի քան՝ գաղափարի) բայց կը թուի թէ չորս տարի ետք բոլորովին չէ յաղթած : Երիտասարդ համայնավարներու համագումարին առթիւ, Ալիէվ չատ խիստ ճառ մը խօսած է, որ իսկական ամբաստանագիր մը կը նկատուի : Կոչ մըն է նաեւ որ կոմսոմոլները աւելի զգաղին տնտեսական գէշ գեկավարներու դէմ տարուած պայքարով : Ալիէվի յայտնած թերիները բազմաթիւ են·— Շինութեան բանուորներու արհեստական գէշ պատրաստութիւն, թրաֆիքէօր վարողներու անբաւարար թիւ, անկայուն աշխատաւորական ճեռք, եւայլն : Ըստ Ալիէվի սակայն թերին չէ տակմանափակուած արտադրութեան եւ ուսման մէջ : «Քաղքենի գաղափարաբանութիւնն է» որ ցաւին աղբիւրն է, գաղափարաբանութիւն մը որ Ազրբէջան կը մանէ զանազան խողովակներով (ճամբորդութիւն արտասահման, չփում օտարներու հետ, եւն·, եւն·) : Շարժանկարներն ալ կը վնասեն եղեր, բայց տրուած ըլլալով որ արեւմտեան ֆիլմերու ներածումը չատ սահմանափակ է, կը թուի թէ Ալիէվ կ'ակնարկէ լեհ եւ հունգար ֆիլմերու :*

Իր յօդուածի վերջաւորութեան Ամալրիք կը գրէ·—

«Հաչուեկչիռը, կը տեսնուի, խիստ է : Կրկնենք սակայն թէ երեւան հանուած կացութիւնը բացառիկ չէ այլ բաւական խորհրդանչական հարաւի երեք Հանրապետութեանց անցուդարձին : Վրաստան, ուր Խռուչով Շեվարտնացէի յանձնուած էր 1972ին ամէն ինչ կարգի դնել, չատ խիստ մաքրագործումի մը թատերաբեմը եղած է : Դեռ մէկ տարի չեղած, չրջանային երկու քարտուղար (երեքի վրայ) եւ մեծ քաղաքներու տասը քարտուղար (11ի վրայ) պաշտօնազրկուած են ինչպէս նաեւ մարզի 70 քարտուղարներու երեք քառորդը : Հայաստան, ինք ալ, վերջերս քանի մը փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ : Կրնայ ըլլալ որ այդքանով ալ չգոհանան ի տես տնտեսական այն միջակ արդիւնքներուն, որ կան երեք տարիէ ի վեր·— ճարտարարուեստական արտադրութիւնը, որ 31 առ հարիւր պիտի բարձրանար այդ ժամանակաչրջանին, միայն 19 առ հարիւր յաւելում կրած է եւ գիւղատնտեսական արտադրութիւնը նախատեսուած 14 առ հարիւրին տեղ 8 առ հարիւր միայն բարձրացած է» : (Այս մասին «Յառաջ» մանրամասն անդրադարձած է տաեն) :

Տ. ԶՐԱՓԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

(Գ· եւ վերջին մաս)

Կը սկսի պրական վէճը Կիւրճեանի մէկ ֆրանսերէն կտորին չուրջ: «Վէճ» կ'ըսեմ երբ Զրաքեան ամբողջ նամակի մը մէջ կը զուարճանայ հակասութիւնները գըտնելով: «Յաղթական» իր խաղին մէջ կ'առնէ նաեւ միւսի լրջութիւնը, կը խաղայ ինչպէս կ'ըսեն թէ կ'ընէ կատուն մկան հետ·

«Բայց անդիմադրելի մղում մը կը զգամ սա խօսքդ իբրեւ վերջաբան (երանի՛ թէ) հոս դնելու·

«Կը խոստովանիմ որ թերեւս *ռեվելասիոնը* ինծի՝ գիս շլացնելով ինչ մը չափազանցած ըլլայ յարգանքս»:

«Ա՛լ, սիրելի Միհայէլս, *կ'ուզեմ* հրաժարիլ այս նախադասութեանդ *թերեւսը* ու *քիչ մըն* առնել ու հետերնին խաղալէ··· Արդէն *կարծեմ* թէ պէտք եղածէն աւելի բեզի հետ զուարճացայ, վիճաբանութեան վախճանը տօնելու ատեն՝ յաղթանակս տօնելու··· կարելի է վատութիւնը ըրի, եւ մոռցայ այսպէս՝ այն տխուր աղուոր ճայուածքդ որով հիմա այս գիրերուն կը ճայիս, եւ որով ինչ յետոյ պիտի յառիս պարապութեան ··· Նամակս ամբողջ ընելու համար պէտք է ըսեմ որ՝ բանի ըսի թէ զառանցողին պատասխանողը զառանցող մը միայն կրնայ ըլլալ՝ այս ճամակը գրելո՞ւս ալ չեմ զարմանար···»: 21 *Մարտ* 1897 *Ուրբաթ*»:

Քանի մը օր անց՝ անդրադառնալով ծպդրանքին նամակագիրը իր աչքերը կը դարձնէ Թուղթէն անդին, կարծէք տեսնելու համար միւսին դէմքին տառապանքը անոր անցեալի պատկերին վրայ:

«Նամակս այնքան ծպդրական է որ, չեմ կարծեր թէ չվիրաւորէ զեզ ա՛յնքան անձնասիրութիւնդ՝ որքան մտերմական զգացումներդ: Ուստի զեզ կը յիշեմ, ուժգին, պատկերացնելով զեզ *ֆու* ժպիտդ, հաւանող, համակիր, անբռնազբօս խաղցրութեամբ լի ճայուածքդ, որպէսզի համոզուիմ թէ չես վշտացներ···»: 25 *Մարտ* 97 *Երեքշաբթի դիշեր*:

Ահաւասիկ Կիւրճեանի դիմանկարը իր կարգին: Բայց պատառին վրայ կը մնայ Զրաքեանի մեծ դիմաստուերը ուր համառութիւն, խորհելու կարողութիւն, «արուեստի զգայարանք», փառասիրութիւն ու խոնարհութիւն, բարութիւն ու հեգնանք կուգան հաւաքուիլ: Կը յայտնուի նաեւ «դրադէտը» Կիւրճեանի բառով բայց բառը պատասխանն է խորքին մէջ, արձագանգը: Քանի որ Զրաքեանի համար նամակ դրելը «արձակ գրական կտոր մը չարտադրելու չափ հաճոյք» կը պատճառէ·

«Ինչպէս առաջները ըսած եմ ճամակի մը մէջ, — կարծեմ առաջինին մէջ, — բեզի ճամակ գրելը՝ արձակ գրական կտոր մը շարադրելու չափ հաճոյք կը պատճառէ ինծի: Երբեմն, ունենալով գրելու տրամադրութիւն մը, ինքնիրենս կ'ըսեմ· «Բանաստեղծութի՞ւն մը գրեմ՝ թէ Միհայէլին ճամակ մը»: Այս երկու ճոյնատեսակ *թանթասիոնները*, սակայն, անշուշտ առաւելակշռութիւն մը կ'ունենան իրարու վրայ, պարագային հաւեմատ, եւ ես երկուքէն մէկը կ'ընտրեմ:

«Միայն թէ, շնորհիւ, կամ իմ *կռուաձէր վայրկեաններուս*՝ իմ ճամակներս եւ հետեւաբար *ֆուկիճներդ* ալ, յօդուածներու երեւոյթ առնել սկսան, ինչ որ դժգոհ կ'ընէ զիս: Կարծես թէ մտերմութիւնը կը պակսի այս··· փաստաբանութիւններուն մէջ»: 29 *Մարտ* 97 *Շաբաթ կէսօր*:

Մտերմութիւնը, հակառակ «վաստակաբանութիւններուն» բացակայ չէ առնուազն առաջին նամակներէն: Ահաւասիկ նոճիներու «բանաստեղծութիւնը»·

«Դուրսը, նոճիներուն մէջ, օրուան վերջին ճառագայթները կը վարանին··· Թռչուններու ճռուողիւններ կան, ո՞րոնք ինչ մը խօսը պիտի դադրին···: *Պէտք է* ննջէն պտըտելու երթալ, ուշ՝ ճակ···»: 7 *Ապրիլ* 97:

*Մտերմութիւնը — իր կրկնակ իմաստով — կը սկսի սակայն խզուիլ: Նամակները կը դանդաղին: Զրաքեան կ'անդնի *Փարիզ*, *ժրնեւ* ուրկէ դրուած նամակ մը կը խօսի նէօրասթենիի մը մասին, բայց նաեւ *ընդհանուր ծուլութենէ*, *թըշուառութենէ*, *աչխատելու անկարողութենէ*: Ահաւասիկ *ինքնանկարը*·*

«Ասիկա, ինչպէս ամէն հիւանդութիւն որ բարոյական մարդուն վրայ կ'ազդի զըլխաւորաբար՝ խիստ վնասակար է զարգացման, յառաջդիմութեան տեսակէտով՝ քանի որ *դործելու* տրամադրութիւնը կը վերցնէ, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի անոր յարձակելով: Մտապատկերները գործադրելու, խտացնելու, թանձրացնելու կ'արգիլէ, որով՝ ի զուր նկարել կ'ուզեմ, ի զուր կը փորձեմ բերթուած գրել· դիւրին է հետեւցնել թէ ի զուր կ'ուզեմ *աչխատիլ* բեզի համար:

« ··· Յետոյ, թշուառութիւնը գիտես որ հիմիկուկ կ'ընէ: Ինչէն գիտնամ որ իմ արուեստս, գրականութիւնս, որոնց աւելի կամ նուազ խառնուրդը կը ներկայացնէ իմ հասարակ կեանքի գործունէութիւնս՝ թանձրացուելու, *մանիֆէսթէ* ըլլալու համար *էկօլիզմի* չեն կարօտիր, խրոխտ ինքնավստահութեան մը արդիւնք կամ երախտապարտ չեն: Թշուառ ըլլալով՝ խալխլեցաւ պղտական խրոխտութիւնս, եւ կարելի է հիմա աւոր *քաոթիւռն* է որ ունիմ՝ տձեւ ու անտանելի *փոդի* մը մէջ···: Այս անկումը, կ'ենթադրեմ որ գէթ պատճառներէն եղած ըլլայ այս երազող, ծոյլ, աւորոշ ու խոռված ինէռսի···»: *Ժընեւ* 5 *Հոկտ*· 97:

•

Թշուառութիւն, դրամի պակաս եւ ապագոյ բերած անկումը, ինքզինքին օտարանալու եւ ինքզինքին օտարութեան մէջ ապրելու զգայնութիւն, որը կը կազմէ նախորդ նամակներուն յաղթական չեզոքին հակապիր եզրը: Նշմարենք սակայն որ Զրաքեան դրեթէ միշտ ընդհանուր կացութեան մը կ'երթայ· դիտակցութիւնը անդադար մտանուրը կը տանի իր պատճառին, ինչ որ նամակը կը վերածէ ինքնավերլուծումի որուն չի պակսիր որոշ հաճոյամտութիւն:

Հակապիր եզրէն կուգայ 1900 Հոկտ· 16ի նամակը, դրուած աչխատանքի թափին մէջէն, եւ կ'աւետէ Ներաշխարհի ծընունդը եւ Ինտրա անունի ընտրութիւնը իբրեւ «ծածկանուն»: Ահաւասիկ Զրաքեան արդէն այլակերպումի ճամբուն վրայ: Տէքորին վրայ դրագէտ մը՝ որ կը կրէ ինքզինքին դիմակը ու ձեռքը՝ դիրք մը իբրեւ դիմակին դիրքը·

«Գիրքս լմնցուցի այսօր:

···Ինչ մը առաջ Ինտրա բառը գրեցի··»

Ներաշխարհով Զրաքեան կը մտնէ Ինտրա անդրաստառին մէջ, այլափոխելով դրութիւնը, կարծէք դայն վերագրելով Հնդիկ աստուածոյ: Գրքին հրատարակութեան առաջ եւ վերջը Զրաքեան պիտի դրէ իր անունին տակ կարծէք ըլլար անոր դիմակցութիւնը կամ մեկնաբանը·

«Հիմա որ տեսար, գիտես Ներաչարհը, եւ կ'ըսես թէ յուզմամբ՝ պէտք է ըսեմ որ շատ լաւ գիտէի կրելիք տպաւորութիւնդ: Որքան *անդիտակից* եղած ըլլալու էի, եթէ չգիտնայի գործիս արժէքը ընդհանուր կերպով, նաեւ մանրամասնութեան»: *Մալկարա*, 1/14 *Փետր*· 1903:

Այդ դիտակցութիւնը՝ այնքան յատկանշական է Զրաքեանի որ կարելի է ըսել թէ ան, Մեծարենցի հետ — ան ալ առաքրաքած է ինքնաքննադատութիւն մը — քիչերէն է որոնք գիտեն իրենց դրութեան տարողութիւնը: Զրաքեանի մօտ այս դիտակցութիւնը կը հասնի պրոմէթեական ճգտումի մը տիրապետելու համար դրութիւնը, թերեւս ճիշդ անոր համար որ դրութիւնը կը խուսափի, սկիզբէն, նման տիրապետութեան մը սահմաններէն:

Ներաշխարհէն վերջ հազիւ քանի մը ակնարկութիւններ կան Զրաքեանի իսկ դրականութեան: Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ նամակագրութիւնը կրճնցուցած է իր կանոնաւորութիւնը, ինչ որ կը դժուարացնէ դրականութենէն հեռանալու ձըղտումին որոշադրումը:

Վերջին նամակները վերջին կամուրջներն են, կարելի է ըսել, հեռվհեռէ լայնցող լռութիւններու վրայ: Գրուած նամակներ չեն ուղարկուիր, կամ կը ղըրկուին ամիսներ վերջ: Աւելի վերջ Զրաքեան կը դադրի դրելէ եւ գրելէ իր նամակները: Նախավերջինը կը չարունակէ դրականութեան չուրջ դառնալ բայց նկատի ունի Կիւրճեանի գործերը: Զրաքեան չի դրեր եւ կուտայ հետեւեալ պատճառաբանութիւնը, որ խորքին մէջ — ինչպէս ամէն ինչ Զրաքեանի մօտ — կրկնիմաստ է·

« Կը խորհիմ թէ մեր չգրգռակցելուն պատճառը, ոչ թէ, անշուշտ, անտարբերութիւնն էր իրարու նկատմամբ, այլ կանոնաւոր գրգռակցութեան մը արժէքին նուազութիւնը բաղդատմամբ բոնուած կեանքին որուն իրաւանց մենք հետզհետէ աւելի ծանօթ ու անոնց հնազանդելու վարժ, պիտի աստիճանաբար դադրէինք հպատակելէ այնպիսի պէտքերու եւ հարկերու որոց վրայ իր խիստ կնիքը չէ դրած կեանքը···:

« Լուսանցքիդ խօսքը՝ այսպիսի մտածողութիւն մըն է որ կը կրկնեմ ուրիմն. «կարծես թէ բենէ ճամակ ստանալու իրաւունքը կորսնցուցած եմ, ախո՛ն». — վասնզի նուազ երիտասարդ եմ հիմա: Երեւակայէ՛ որ անցեալ օր, Սեպտ· 11ին, ամբողջ 36 տարեկա՛ն եղայ· եւ այլեւս, բիչ բիչ, ոչ ոք պիտի զարմանայ տեսնելով ներմակներու առատութիւնը մագերուս մէջ»: 29/9 – 12/10–1911:

Զարմանալի հատուած ուր նամակագրութիւնը, եւ թերեւս նոյնիսկ գրականութիւնը կը վերագրուի երիտասարդութեան: Չգրելը կը բխի ոչ միայն կեանքի պարտադրանքներուն հպատակութենէն, սովորականութենէն, այլ նաեւ կեանքին մէջ «հիննալէ»: Առօրեային մէջ խրտչը կը մտնէ «բնականոնի» սահմաններուն մէջ, բայց դիտակցութիւնը, այնքան լուսաւոր Զրաքեանի մօտ, կ'ենթարկուի չէջափոխումի: Եթէ գրելը խուսափումն մըն է կեանքէն — ինտրա դրելուն մէջ կենսաւէտութիւն պիտի փնտռէ, — բայց նաեւ տարօրինակ կերպով կեանքին կատարում մը: Կը մնայ դտնել խուսափումի այլ եղանակ· կրօնքը·

« Կը տարակուսիմ թէ, հակառակ մտաւորականութեանդ կանխահաս եւ *էնթուզիազմ* ընդլայնուն, եկած վերջապէս խարխափ ընդլայնելու ա՛յն կայաններ ուրկէ լաւ եւս ո՛ւրկէ միայն կարելի է տեսնել սեմականութիւնն այն կարեւորութեան զոր կ'ընծայենք աշխարհի իրերուն· կամ ուրկէ՛ միայն կը ճշմարտենք թէ ի՛նչ է ճշդիւ անոնց նշանակութիւնը, թէ հետեւաբար ինչպիսի՛ ընդլայնում էր կարեւորութիւնը զոր անոնց ընծայել պարտէինք: Չեմ ալ սակայն յուսար, ի պատիւ իմացականութեանդ, թէ եղած ընդլայնումին այն *էսփրի ֆոռերէն* որ մէկ տեսակ իրականութիւն միայն կը

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նստեցանք եւ սկսանք իրարու հետ տեսակցիլ: Առաջին վայրկեանէն ջերմ համակրութիւն մը զգացինք փոխադարձաբար իրարու հանդէպ, համակրութիւն մը որ յետոյ, կամաց կամաց, հաստատուն ու բարեկամական անխառն սիրոյ մը փոխուեցաւ:

Ինչպէս վերը ըսի՝ Կիւրճեան այդ թըւականին նիհար ու ժժգոյն տղայ մըն էր որ թոքախտաւորի տպաւորութիւն կը դործէր տեսնողին վրայ:

Ինք Մարտիկ Աղային մէջ ինքզինքն ալ նկարագրած է:

« ··· Կար նաեւ 19–20 տարեկան երիտասարդ մը, ժժգոյն, նիհար, ամքած, սատկած երեւոյթով, երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր մոլոր բառնող նորածիլ պեխեր, մօրուքի կտսկած մը թուչին ծայրը մրոտող, թաւ տղեղ յօնքեր՝ մարած մարմրած աչքերուն վրայ: Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, աս տղան իր մտահոգ սիլուէթը կը պարտցնէր ամբոխին մէջէն, ակնարկը տարտամ, քալուածքը փլփլուղ, անցօգուն: Հակառակ այս բաներուն՝ կրցեր էր աղուոր պաչտօն մը ձեռք ձգել պետական պաչտօնատան մը մէջ, ի մեծ ապշութիւն չատերու որոնց համար սէրսէմութիւնը վաւերական էր: Անունն էր Քուրջեան, չատ լաւ պատկերացնող իր անձը ու նկարագիրը»:

Անոնք որ կատած էին «Նոր կեանք»ի Պարոյրին դէմ այս տողերը կարդալով ու Քուրջեանի մէջ ճանչնալով Մինքայէլ Կիւրճեանը, սրամտած կ'ըսէին իրարու:

— Անպիտանը, այս խեղճ Մինքայէլէն ի՞նչ կ'ուզէ, հանդարտ, խելօք տղայ մը որ մէկու մը սիրտը կոտրել չուզեր···:

Եւ սակայն այս վէպին յարուցած դայթակղութիւնը այնքա՞ն մեծ էր որ ի վերջոյ «Նոր կեանք» ստիպուեցաւ զայն կարճ կապել, ամբողջ գլուխներ կրճատելով, այնպէս որ հազիւ թէ կէս հրատարակուած է: Եւ այդ պակասաւոր վիճակին մէջն էր որ Ամերիկայի «Ազդ»ը զայն քանի մը տարի առաջ արտատպեց:

Լոնտոն դանուած Մինոյիս, երբ սըրտերնիս նեղանար դիշերները, Լեւոն Բաչլեանի հետ, կը հանէինք Մարտիկ Աղային մը: Քանի որ Զրաքեանի համար նամակ դրելը «արձակ գրական կտոր մը չարտադրելու չափ հաճոյք» կը պատճառէ·

«Ինչպէս առաջները ըսած եմ ճամակի մը մէջ, — կարծեմ առաջինին մէջ, — բեզի ճամակ գրելը՝ արձակ գրական կտոր մը շարադրելու չափ հաճոյք կը պատճառէ ինծի: Երբեմն, ունենալով գրելու տրամադրութիւն մը, ինքնիրենս կ'ըսեմ· «Բանաստեղծութի՞ւն մը գրեմ՝ թէ Միհայէլին ճամակ մը»: Այս երկու ճոյնատեսակ *թանթասիոնները*, սակայն, անշուշտ առաւելակշռութիւն մը կ'ունենան իրարու վրայ, պարագային հաւեմատ, եւ ես երկուքէն մէկը կ'ընտրեմ:

«Միայն թէ, շնորհիւ, կամ իմ *կռուաձէր վայրկեաններուս*՝ իմ ճամակներս եւ հետեւաբար *ֆուկիճներդ* ալ, յօդուածներու երեւոյթ առնել սկսան, ինչ որ դժգոհ կ'ընէ զիս: Կարծես թէ մտերմութիւնը կը պակսի այս··· փաստաբանութիւններուն մէջ»: 29 *Մարտ* 97 *Շաբաթ կէսօր*:

Մտերմութիւնը, հակառակ «վաստակաբանութիւններուն» բացակայ չէ առնուազն առաջին նամակներէն: Ահաւասիկ նոճիներու «բանաստեղծութիւնը»·

«Դուրսը, նոճիներուն մէջ, օրուան վերջին ճառագայթները կը վարանին··· Թռչուններու ճռուողիւններ կան, ո՞րոնք ինչ մը խօսը պիտի դադրին···: *Պէտք է* ննջէն պտըտելու երթալ, ուշ՝ ճակ···»: 7 *Ապրիլ* 97:

*Մտերմութիւնը — իր կրկնակ իմաստով — կը սկսի սակայն խզուիլ: Նամակները կը դանդաղին: Զրաքեան կ'անդնի *Փարիզ*, *ժրնեւ* ուրկէ դրուած նամակ մը կը խօսի նէօրասթենիի մը մասին, *բայց նաեւ ընդհանուր ծուլութենէ*, *թըշուառութենէ*, *աչխատելու անկարողութենէ*: Ահաւասիկ *ինքնանկարը*·*

«Ասիկա, ինչպէս ամէն հիւանդութիւն որ բարոյական մարդուն վրայ կ'ազդի զըլխաւորաբար՝ խիստ վնասակար է զարգացման, յառաջդիմութեան տեսակէտով՝ քանի որ *դործելու* տրամադրութիւնը կը վերցնէ, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի անոր յարձակելով: Մտապատկերները գործադրելու, խտացնելու, թանձրացնելու կ'արգիլէ, որով՝ ի զուր նկարել կ'ուզեմ, ի զուր կը փորձեմ բերթուած գրել· դիւրին է հետեւցնել թէ ի զուր կ'ուզեմ *աչխատիլ* բեզի համար:

« ··· Յետոյ, թշուառութիւնը գիտես որ հիմիկուկ կ'ընէ: Ինչէն գիտնամ որ իմ արուեստս, գրականութիւնս, որոնց աւելի կամ նուազ խառնուրդը կը ներկայացնէ իմ հասարակ կեանքի գործունէութիւնս՝ թանձրացուելու, *մանիֆէսթէ* ըլլալու համար *էկօլիզմի* չեն կարօտիր, խրոխտ ինքնավստահութեան մը արդիւնք կամ երախտապարտ չեն: Թշուառ ըլլալով՝ խալխլեցաւ պղտական խրոխտութիւնս, եւ կարելի է հիմա աւոր *քաոթիւռն* է որ ունիմ՝ տձեւ ու անտանելի *փոդի* մը մէջ···: Այս անկումը, կ'ենթադրեմ որ գէթ պատճառներէն եղած ըլլայ այս երազող, ծոյլ, աւորոշ ու խոռված ինէռսի···»: *Ժընեւ* 5 *Հոկտ*· 97:

•

Թշուառութիւն, դրամի պակաս եւ ապագոյ բերած անկումը, ինքզինքին օտարանալու եւ ինքզինքին օտարութեան մէջ ապրելու զգայնութիւն, որը կը կազմէ նախորդ նամակներուն յաղթական չեզոքին հակապիր եզրը: Նշմարենք սակայն որ Զրաքեան դրեթէ միշտ ընդհանուր կացութեան մը կ'երթայ· դիտակցութիւնը անդադար մտանուրը կը տանի իր պատճառին, ինչ որ նամակը կը վերածէ ինքնավերլուծումի որուն չի պակսիր որոշ հաճոյամտութիւն:

Հակապիր եզրէն կուգայ 1900 Հոկտ· 16ի նամակը, դրուած աչխատանքի թափին մէջէն, եւ կ'աւետէ Ներաշխարհի ծընունդը եւ Ինտրա անունի ընտրութիւնը իբրեւ «ծածկանուն»: Ահաւասիկ Զրաքեան արդէն այլակերպումի ճամբուն վրայ: Տէքորին վրայ դրագէտ մը՝ որ կը կրէ ինքզինքին դիմակը ու ձեռքը՝ դիրք մը իբրեւ դիմակին դիրքը·

«Գիրքս լմնցուցի այսօր:

···Ինչ մը առաջ Ինտրա բառը գրեցի··»

Ներաշխարհով Զրաքեան կը մտնէ Ինտրա անդրաստառին մէջ, այլափոխելով դրութիւնը, կարծէք դայն վերագրելով Հնդիկ աստուածոյ: Գրքին հրատարակութեան առաջ եւ վերջը Զրաքեան պիտի դրէ իր անունին տակ կարծէք ըլլար անոր դիմակցութիւնը կամ մեկնաբանը·

«Հիմա որ տեսար, գիտես Ներաչարհը, եւ կ'ըսես թէ յուզմամբ՝ պէտք է ըսեմ որ շատ լաւ գիտէի կրելիք տպաւորութիւնդ: Որքան *անդիտակից* եղած ըլլալու էի, եթէ չգիտնայի գործիս արժէքը ընդհանուր կերպով, նաեւ մանրամասնութեան»: *Մալկարա*, 1/14 *Փետր*· 1903:

Այդ դիտակցութիւնը՝ այնքան յատկանշական է Զրաքեանի որ կարելի է ըսել թէ ան, Մեծարենցի հետ — ան ալ առաքրաքած է ինքնաքննադատութիւն մը — քիչերէն է որոնք գիտեն իրենց դրութեան տարողութիւնը: Զրաքեանի մօտ այս դիտակցութիւնը կը հասնի պրոմէթեական ճգտումի մը տիրապետելու համար դրութիւնը, թերեւս ճիշդ անոր համար որ դրութիւնը կը խուսափի, սկիզբէն, նման տիրապետութեան մը սահմաններէն:

Ներաշխարհէն վերջ հազիւ քանի մը ակնարկութիւններ կան Զրաքեանի իսկ դրականութեան: Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ նամակագրութիւնը կրճնցուցած է իր կանոնաւորութիւնը, ինչ որ կը դժուարացնէ դրականութենէն հեռանալու ձըղտումին որոշադրումը:

Վերջին նամակները վերջին կամուրջներն են, կարելի է ըսել, հեռվհեռէ լայնցող լռութիւններու վրայ: Գրուած նամակներ չեն ուղարկուիր, կամ կը ղըրկուին ամիսներ վերջ: Աւելի վերջ Զրաքեան կը դադրի դրելէ եւ գրելէ իր նամակները: Նախավերջինը կը չարունակէ դրականութեան չուրջ դառնալ բայց նկատի ունի Կիւրճեանի գործերը: Զրաքեան չի դրեր եւ կուտայ հետեւեալ պատճառաբանութիւնը, որ խորքին մէջ — ինչպէս ամէն ինչ Զրաքեանի մօտ — կրկնիմաստ է·

« Կը խորհիմ թէ մեր չգրգռակցելուն պատճառը, ոչ թէ, անշուշտ, անտարբերութիւնն էր իրարու նկատմամբ, այլ կանոնաւոր գրգռակցութեան մը արժէքին նուազութիւնը բաղդատմամբ բոնուած կեանքին որուն իրաւանց մենք հետզհետէ աւելի ծանօթ ու անոնց հնազանդելու վարժ, պիտի աստիճանաբար դադրէինք հպատակելէ այնպիսի պէտքերու եւ հարկերու որոց վրայ իր խիստ կնիքը չէ դրած կեանքը···:

« Լուսանցքիդ խօսքը՝ այսպիսի մտածողութիւն մըն է որ կը կրկնեմ ուրիմն. «կարծես թէ բենէ ճամակ ստանալու իրաւունքը կորսնցուցած եմ, ախո՛ն». — վասնզի նուազ երիտասարդ եմ հիմա: Երեւակայէ՛ որ անցեալ օր, Սեպտ· 11ին, ամբողջ 36 տարեկա՛ն եղայ· եւ այլեւս, բիչ բիչ, ոչ ոք պիտի զարմանայ տեսնելով ներմակներու առատութիւնը մագերուս մէջ»: 29/9 – 12/10–1911:

Զարմանալի հատուած ուր նամակագրութիւնը, եւ թերեւս նոյնիսկ գրականութիւնը կը վերագրուի երիտասարդութեան: Չգրելը կը բխի ոչ միայն կեանքի պարտադրանքներուն հպատակութենէն, սովորականութենէն, այլ նաեւ կեանքին մէջ «հիննալէ»: Առօրեային մէջ խրտչը կը մտնէ «բնականոնի» սահմաններուն մէջ, բայց դիտակցութիւնը, այնքան լուսաւոր Զրաքեանի մօտ, կ'ենթարկուի չէջափոխումի: Եթէ գրելը խուսափումն մըն է կեանքէն — ինտրա դրելուն մէջ կենսաւէտութիւն պիտի փնտռէ, — բայց նաեւ տարօրինակ կերպով կեանքին կատարում մը: Կը մնայ դտնել խուսափումի այլ եղանակ· կրօնքը·

« Կը տարակուսիմ թէ, հակառակ մտաւորականութեանդ կանխահաս եւ *էնթուզիազմ* ընդլայնուն, եկած վերջապէս խարխափ ընդլայնելու ա՛յն կայաններ ուրկէ լաւ եւս ո՛ւրկէ միայն կարելի է տեսնել սեմականութիւնն այն կարեւորութեան զոր կ'ընծայենք աշխարհի իրերուն· կամ ուրկէ՛ միայն կը ճշմարտենք թէ ի՛նչ է ճշդիւ անոնց նշանակութիւնը, թէ հետեւաբար ինչպիսի՛ ընդլայնում էր կարեւորութիւնը զոր անոնց ընծայել պարտէինք: Չեմ ալ սակայն յուսար, ի պատիւ իմացականութեանդ, թէ եղած ընդլայնումին այն *էսփրի ֆոռերէն* որ մէկ տեսակ իրականութիւն միայն կը

ՏԱՄԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նստեցանք եւ սկսանք իրարու հետ տեսակցիլ: Առաջին վայրկեանէն ջերմ համակրութիւն մը զգացինք փոխադարձաբար իրարու հանդէպ, համակրութիւն մը որ յետոյ, կամաց կամաց, հաստատուն ու բարեկամական անխառն սիրոյ մը փոխուեցաւ:

Ինչպէս վերը ըսի՝ Կիւրճեան այդ թըւականին նիհար ու ժժգոյն տղայ մըն էր որ թոքախտաւորի տպաւորութիւն կը դործէր տեսնողին վրայ:

Ինք Մարտիկ Աղային մէջ ինքզինքն ալ նկարագրած է:

« ··· Կար նաեւ 19–20 տարեկան երիտասարդ մը, ժժգոյն, նիհար, ամքած, սատկած երեւոյթով, երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր մոլոր բառնող նորածիլ պեխեր, մօրուքի կտսկած մը թուչին ծայրը մրոտող, թաւ տղեղ յօնքեր՝ մարած մարմրած աչքերուն վրայ: Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, աս տղան իր մտահոգ սիլուէթը կը պարտցնէր ամբոխին մէջէն, ակնարկը տարտամ, քալուածքը փլփլուղ, անցօգուն: Հակառակ այս բաներուն՝ կրցեր էր աղուոր պաչտօն մը ձեռք ձգել պետական պաչտօնատան մը մէջ, ի մեծ ապշութիւն չատերու որոնց համար սէրսէմութիւնը վաւերական էր: Անունն էր Քուրջեան, չատ լաւ պատկերացնող իր անձը ու նկարագիրը»:

Անոնք որ կատած էին «Նոր կեանք»ի Պարոյրին դէմ այս տողերը կարդալով ու Քուրջեանի մէջ ճանչնալով Մինքայէլ Կիւրճեանը, սրամտած կ'ըսէին իրարու:

— Անպիտանը, այս խեղճ Մինքայէլէն ի՞նչ կ'ուզէ, հանդարտ, խելօք տղայ մը որ մէկու մը սիրտը կոտրել չուզեր···:

Եւ սակայն այս վէպին յարուցած դայթակղութիւնը այնքա՞ն մեծ էր որ ի վերջոյ «Նոր կեանք» ստիպուեցաւ զայն կարճ կապել, ամբողջ գլուխներ կրճատելով, այնպէս որ հազիւ թէ կէս հրատարակուած է: Եւ այդ պակասաւոր վիճակին մէջն էր որ Ամերիկայի «Ազդ»ը զայն քանի մը տարի առաջ արտատպեց:

Լոնտոն դանուած Մինոյիս, երբ սըրտերնիս նեղանար դիշերները, Լեւոն Բաչլեանի հետ, կը հանէինք Մարտիկ Աղային մը: Քանի որ Զրաքեանի համար նամակ դրելը «արձակ գրական կտոր մը չարտադրելու չափ հաճոյք» կը պատճառէ·

«Ինչպէս առաջները ըսած եմ ճամակի մը մէջ, — կարծեմ առաջինին մէջ, — բեզի ճամակ գրելը՝ արձակ գրական կտոր մը շարադրելու չափ հաճոյք կը պատճառէ ինծի: Երբեմն, ունենալով գրելու տրամադրութիւն մը, ինքնիրենս կ'ըսեմ· «Բանաստեղծութի՞ւն մը գրեմ՝ թէ Միհայէլին ճամակ մը»: Այս երկու ճոյնատեսակ *թանթասիոնները*, սակայն, անշուշտ առաւելակշռութիւն մը կ'ունենան իրարու վրայ, պարագային հաւեմատ, եւ ես երկուքէն մէկը կ'ընտրեմ:

«Միայն թէ, շնորհիւ, կամ իմ *կռուաձէր վայրկեաններուս*՝ իմ ճամակներս եւ հետեւաբար *ֆուկիճներդ* ալ, յօդուածներու երեւոյթ առնել սկսան, ինչ որ դժգոհ կ'ընէ զիս: Կարծես թէ մտերմութիւնը կը պակսի այս··· փաստաբանութիւններուն մէջ»: 29 *Մարտ* 97 *Շաբաթ կէսօր*:

Մտերմութիւնը, հակառակ «վաստակաբանութիւններուն» բացակայ չէ առնուազն առաջին նամակներէն: Ահաւասիկ նոճիներու «բանաստեղծութիւնը»·

«Դուրսը, նոճիներուն մէջ, օրուան վերջին ճառագայթները կը վարանին··· Թռչուններու ճռուողիւններ կան, ո՞րոնք ինչ մը խօսը պիտի դադրին···: *Պէտք է* ննջէն պտըտելու երթալ, ուշ՝ ճակ···»: 7 *Ապրիլ* 97:

*Մտերմութիւնը — իր կրկնակ իմաստով — կը սկսի սակայն խզուիլ: Նամակները կը դանդաղին: Զրաքեան կ'անդնի *Փարիզ*, *ժրնեւ* ուրկէ դրուած նամակ մը կը խօսի նէօրասթենիի մը մասին, *բայց նաեւ ընդհանուր ծուլութենէ*, *թըշուառութենէ*, *աչխատելու անկարողութենէ*: Ահաւասիկ *ինքնանկարը*·*

«Ասիկա, ինչպէս ամէն հիւանդութիւն որ բարոյական մարդուն վրայ կ'ազդի զըլխաւորաբար՝ խիստ վնասակար է զարգացման, յառաջդիմութեան տեսակէտով՝ քանի որ *դործելու* տրամադրութիւնը կը վերցնէ, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի անոր յարձակելով: Մտապատկերները գործադրելու, խտացնելու, թանձրացնելու կ'արգիլէ, որով՝ ի զուր նկարել կ'ուզեմ, ի զուր կը փորձեմ բերթուած գրել· դիւրին է հետեւցնել թէ ի զուր կ'ուզեմ *աչխատիլ* բեզի համար:

« ··· Յետոյ, թշուառութիւնը գիտես որ հիմիկուկ կ'ընէ: Ինչէն գիտնամ որ իմ արուեստս, գրականութիւնս, որոնց աւելի կամ նուազ խառնուրդը կը ներկայացնէ իմ հասարակ կեանքի գործունէութիւնս՝ թանձրացուելու, *մանիֆէսթէ* ըլլալու համար *էկօլիզմի* չեն կարօտիր, խրոխտ ինքնավստահութեան մը արդիւնք կամ երախտապարտ չեն: Թշուառ ըլլալով՝ խալխլեցաւ պղտական խրոխտութիւնս, եւ կարելի է հիմա աւոր *քաոթիւռն* է որ ունիմ՝ տձեւ ու անտանելի *փոդի* մը մէջ···: Այս անկումը, կ'ենթադրեմ որ գէթ պատճառներէն եղած ըլլայ այս երազող, ծոյլ, աւորոշ ու խոռված ինէռսի···»: *Ժընեւ* 5 *Հոկտ*· 97:

•

Թշուառութիւն, դրամի պակաս եւ ապագոյ բերած անկումը, ինքզինքին օտարանալու եւ ինքզինքին օտարութեան մէջ ապրելու զգայնութիւն, որը կը կազմէ նախորդ նամակներուն յաղթական չեզոքին հակապիր եզրը: Նշմարենք սակայն որ Զրաքեան դրեթէ միշտ ընդհանուր կացութեան մը կ'երթայ· դիտակցութիւնը անդադար մտանուրը կը տանի իր պատճառին, ինչ որ նամակը կը վերածէ ինքնավերլուծումի որուն չի պակսիր որոշ հաճոյամտութիւն:

Հակապիր եզրէն կուգայ 1900 Հոկտ· 16ի նամակը, դրուած աչխատանքի թափին մէջէն, եւ կ'աւետէ Ներաշխարհի ծընունդը եւ Ինտրա անունի ընտրութիւնը իբրեւ «ծածկանուն»: Ահաւասիկ Զրաքեան արդէն այլակերպումի ճամբուն վրայ: Տէքորին վրայ դրագէտ մը՝ որ կը կրէ ինքզինքին դիմակը ու ձեռքը՝ դիրք մը իբրեւ դիմակին դիրքը·

«Գիրքս լմնցուցի այսօր:

···Ինչ մը առաջ Ինտրա բառը գրեցի··»

Ներաշխարհով Զրաքեան կը մտնէ Ինտրա անդրաստառին մէջ, այլափոխելով դրութիւնը, կարծէք դայն վերագրելով Հնդիկ աստուածոյ: Գրքին հրատարակութեան առաջ եւ վերջը Զրաքեան պիտի դրէ իր անունին տակ կարծէք ըլլար անոր դիմակցութիւնը կամ մեկնաբանը·

«Հիմա որ տեսար, գիտես Ներաչարհը, եւ կ'ըսես թէ յուզմամբ՝ պէտք է ըսեմ որ շատ լաւ գիտէի կրելիք տպաւորութիւնդ: Որքան *անդիտակից* եղած ըլլալու էի, եթէ չգիտնայի գործիս արժէքը ընդհանուր կերպով, նաեւ մանրամասնութեան»: *Մալկարա*, 1/14 *Փետր*· 1903:

*Այդ դիտակցութիւնը՝ այնքան յատկանշական է Զրաքեանի որ կարելի է ըսել թէ ան, Մեծարենցի հետ — ան ալ առաքրաքած է ինքնաքննադատութիւն մը — քիչերէն է որոն

Ինչո՞ւ տեսաւ Քոնֆորտի հրապարակը

—0—

Քոնքորտի ներկայ հրապարակը ոչ միայն դեղեցիկ վայր մըն է, այլև կը ներկայացնէ պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող անցքեր:

Ժ. դարէն սկսեալ մարդիկ չկրցան ինչպէս արժեցնել քաղաքէն դուրս դտնուղ այդ հարթավայրը, զոր մխեւնոյն ատեն կը զործածէին իրրեւ բանջարանոց:

Երկու դարէ ի վեր յաջորդական վարչաւեները իրենց կնիքը դրին անոր վրայ: Ամէն նոր անուն, որ անոր կը տրուի, ցոյց կուտայ նոր փոփոխութիւն մը պատմութեան թատերաբեմին վրայ:

Ամէնէն առաջ կոչուեցաւ Լուի ԺԵ. հրապարակ, նուիրագործելու համար անոր ծանր հիւանդութենէ ապաքինումը եւ արձանագրծ Լամոն Պուչատոնի յանձնուեցաւ չինել հսկայական արձանը Լուի ԺԵ-ի զոր ժողովուրդը կը կոչէր «Լուի լը պիէն էմէ»:

Ժաք-Անժ-Կապրիէլն էր որ որոշեց վայրը, արձանը տեզատուրելու: Անոր համար ամէնէն յարմար տեղը նկատուեցաւ այն հարթավայրը, որ կը դտնուէր Թուիլըրիի պալատին պարտէզներուն եւ ներկայ Շան դ'Էլիզէին միջեւ, որ այդ միջոցին դեղջական տնտեսական մը էր:

Լուի ԺԵ-ի հրապարակը վերջացած չէր բոլորովին երբ 1763 Յունիս 20ին կատարեցին բացումը մեծ շուքով: Հսկայական պղինձէ արձանը կը ներկայացնէր Լուի ԺԵ-ը նստած ձիուն վրայ, հնազդրչմ հագուստով եւ դափնեպսակ մը դլխուն վրայ իրրեւ թագ:

Հեռաքրքիրներու բազմութեան մը ներկայութեան վեր առնուեցաւ քօղը: Խանդավառ չէր ժողովուրդը եւ արդէն հիասթափ թագաւորէն, որուն անառակ կեանքը դարձած էր հրապուրելէ հպատակները:

Յուցատախտակները սկսան չրջան ընել: Օր մըն ալ անծանօթ մը արձանին աչքերը կապելով կախեց երկաթէ կաորի մը վրայ թուղթ մը, որուն վրայ դրուած էր «Մի՛ մոռնաք այս խեղճ կոյրը», ակնարկելով Լուի ԺԵ-ի թէ կուրօրէն կործանումի կը տանէր Ֆրանսան դհշացում տալու համար իր հոմանուհիներուն քմայքներուն:

Տասնըհինդ տարի տեւեց հարթավայրը իր վերջնական ձեւին բերելու համար: Հիւսիսային երեսին վրայ սկսան երկու պալատանման չէնքերու չինութեան: Ամոնց ճակատի կողմը 48 մեթր երկարութիւն եւ 25 մեթր բարձրութիւն ունէր: Մինչեւ այսօր ալ անփոփոխ կը մնան չէնքերը, իրրեւ վկայութիւն ճարտարապետ Կապրիէլի անթերդատելի արուեստին: 1775ին վերջացան չէնքերը, Լուի ԺԵ-ի մահէն մէկ տարի եառ: Այդ չէնքերէն մէկը Քրիյոն պանդոկն է, միւսը Ծովային նախարարութեան չէնքը — կառա Մէօպլը որ լա Քուրն:

Լուի ԺԵ-ի յաջորդեց Լուի ԺԶ.: Սակայն արդէն թագաւորութիւնը կը դեղուէր:

Քոնքորտի ներկայ կամուրջը կիսովին աւարտած էր, երբ ժողովուրդը դրաւեց Պաստիլը եւ կարծես իրրեւ խորհրդանշան թագաւորութեան փլուզումին, սիւներու վերի մասին համար զործածեցին քանդուած Պաստիլի քարերը:

1792 Օգոստոս 10ին Մարսիլիացիներու բանակը այս հրապարակէն անցաւ Մարսէյէզը երգելով եւ Օգոստոս 11ին վար առնուեցաւ Լուի ԺԵ-ի արձանը եւ թրնդանօթ չինելու յատկացուեցաւ: Պատուանդանին վրայ կանդնեցուցին ոսկեզօծ զաճէ արձան մը իրրեւ խորհրդանիշ Ազատութեան եւ Լուի ԺԵ-ի հրապարակը կոչուեցաւ Յեղափոխութեան հրապարակ եւ հոն փոխադրեցին կառափնաւոը: Յեղափոխութեան չրջանին 2498 գլխատուածներէն 1119ը տեղի ունեցան Քոնքորտի հրապարակին վրայ:

1793 Յունուար 21ին հոն է որ գլխատեցին Լուի ԺԶ.ն, որ բարձրաձայն պոռաց. «Անմեղ կը մեռնիմ, կը ներեմ թշնամիներուս եւ կը յանկամ որ մահս հանդարտեցնէ Աստուծոյ բարկութիւնը»: Ժամը 10ը անց ցոյց տուին թագաւորին գլուխը, մինչ ժողովուրդը «կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը» կը պոռար:

1793 Հոկտեմբեր 16ին Մարի Անթուանէթ նէթ՝ թագուհին ճերմակ հագուստ եւ ինքն իսկ կարած իր մազերը, իր կարգին հասաւ «Յեղափոխութեան Հրապարակը», մեծ քաջութիւն ցոյց տալով, եւ երբ անուշադրութեամբ դահիճ Սանսոնի առքին կոխեց կախաղան բարձրացած ատեն, «Ներողութիւն, պարոն, ըսաւ, դիտմամբ չըրի»:

Քոնքորտի հրապարակին վրայ գլխատուեցան նաեւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան կարկառուն դէմքերը:

Քոնքորտի հրապարակը հետզհետէ դիմագիծ կը ստանար: Շան գ'Էլիզէն կը կազմուէր: Նախկին հին ծառերը կը քանդէին, հողը կը հարթէին եւ նոր ծառեր կը տնկէին: 1794ին Փրկութեան Կոմիտէն ընդարձակեց հրապարակը, մուտքին դնելով նշանաւոր Մարլիի Զիները:

1800ին Նափոլէոն Ա. վար առնել տուաւ Ազատութեան արձանը եւ երբ կայսր ընտրուեցաւ, ծրագրեց պղպջային կոթող մը կանդնել, բայց ատոր չհասաւ, կայսրութիւնը կործանեցաւ: Մտածեցին վայրկեան մը վար առնուած արձանին տեղը դնել նահատակ թագաւորին արձանը: Շառլ Ժ. թագաւորը պատուանդանին առջին քարը դնել տուաւ 1826 Մայիս 3ին, բայց 1830ին երբ գահընկէց եղաւ, միայն պատուանդանը չինուած էր, իր յաջորդը Լուի-Ֆիլիպ Քոնֆորտ(Համերաչխութիւն) կոչեց հրապարակը եւ Ֆրանսայի մեծ քաղաքներու անուններով արձաններ կանդնել տալով չորս կողմը:

Կեդրոնը չինուեցան նաեւ երկու աղբիւրներ, երեք աւազաններով մէկը միւսին վրայ, ցայտաղբիւրներով, ներչըն-չուած Հռոմի Ս. Պետրոսէն: Մէկ աւազանը նուիրուած էր դետերուն, միւսը՝ ծովերուն:

Կը մնար ճիշդ կեդրոնը դրուելիք կոթոը: Եգիպտոսի Մուհամէտ Ալի թագաւորը նուիրած էր Շառլ Ժ. թագաւորին Լիւքսորի երկու կարմիր կրանիթեայ քարկոթողները, Ռամսէս Բ-ի թուականէն մըննացած: Նշանաւոր եդիպտագէտ Շամփոլէոնի խորհուրդով ընտրեցին փոքրը, որու վրայ բեւեռագիրերով գրուած էին Ռամսէսի եւ Սեսոսթրոսի աշխատանքներու մասին:

1833 Դեկտ. 23ին չափազանց դժուարութեամբ միայն յաջողեցան խարիսխ նետել տալ նաւուն Քոնքորտի կամուրջին առջեւ, եւ վեր հանեցին կոթողը, որ 173 թոն կը կշռէր, ճարտարադէտ Իփոլիթ Լըպայի եւ բազմահազար ժողովուրդի խանդավառ ծափերուն տակ:

Քոնքորտի հրապարակէն Լուի-Ֆիլիպի 1848ին կառք նստաւ երթալու իր աքսորավայրը:

1871ին անկէ անցան Փրուսացի զինուորները:

1940էն եառ չորս տարի Քոնիյոն պանդոկը կեդրոնը դարձաւ գերման սպայակոյտին: Անկէ է որ Յունիսի առաւօտ մը ժամը 3ին Հիթլէրը այցելեց Փարիզ գաղտնօրէն: Եւ առիկ չորս տարի եառ երբ դաշնակիցները մայրաքաղաք կը մըտնէին, դարձեալ մահեր պատահեցան Քոնքորտի հրապարակին վրայ Գերմաններու եւ Ֆրանսայիներու միջեւ: Յետոյ եկաւ Ազատագրութեան փառաւոր յաղթանակը, երբ ժողովուրդին խանդավառ ծափերուն մէջ զօրավար սը Կոլ իջաւ Շան գ'Էլիզէ եւ ոտքով գնաց Քոնքորտի հրապարակը, ինչպէս կը պատմէ Սեռժ Ամոլի:

Մ. Մ.

(Ամփոփուած)

ՀԻՆԸ՛Ր տեսաւ Քոնֆորտի հրապարակը

—0—

ճանչնաւ, եւ մնացեալը զառանցանքի կը համարին. մէկ տեսակ իրականութիւն. այսինքն աչքով տեսնուածն ու ձեռքով շօշափուածը: ... Որչափ փոխուած են տեսակէտներս հիմա: Մարդ մը դատելու համար (իշնչ յատկանիշ եւ անխոհեմութիւն) իր նկարագիրն ու կարողութիւնները գիտնալու պէտք չունիմ. կը նայիմ թէ ի՛նչ է այդ մարդը՝ յարաբերութեամբ մարդկային բանականութեան եւ կրօնքին հետ: Ըսել չէ թէ ասով մարդուն ամբողջութիւնն ու արժէքը լիովին ճանչցած կ'ըլլամ. բայց գէթ տեսած կ'ըլլամ այդ մարդուն դէպի ճշմարիտը հնարաւորութիւնները. մարդուն կարեւորութիւնները դէպի Բարին»: 18/31 Յունիս 1913:

Դէպի ճշմարիտը ձգտումները, նոյնիսկ քօղարկուած՝ կրօնքին տակ, նոր չեն: Նորը «աշխարհի իրերուն՝ եւ արժէքներուն կորստան է: Այնքան ատեն որ Զրաքեան կը դրէ, այս կամ այն ձեւով ու կը մնայ կապուած աշխարհին: Գրելը այդ կապն իսկ է: Բայց երբ աշխարհը կը կորսուի, ճշմարիտի վնտռտուքը իր ուղղութիւնը պրականութենէն կը զարձնէ դէպի Աստուած: Այս ուղեւորումը Զրաքեանի գրութեան տրամաբանութեան մէկ պարտադիր արտադրութիւնն է:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Վարդանանցի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգային Միութեան, տեղի ունեցաւ Փետր. 24ին:

Առաւօտեան պատարագին, որուն իր մասնակցութիւնը բերաւ «Կոմիտաս» երգչախումբը, քարոզեց պատարագիչ Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ կէսօրէ եառ, Ազգային Տան սրահը, որ լեցուած էր բազմութեամբ:

Բացումը կատարուեցաւ «Բամ փորտան» խմբերգով՝ երգուած հայկ. դպրոցի աշակերտութեան կողմէ: Յաջորդաբար եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Ապա պատկերներ ներկայացուեցան Վարդանանց դիւցազնամարտէն, աշակերտութեան կողմէ: Ուսուցչուհիներ Տիկին Գայթանճեան եւ Օր. Սահիանեան դնահատելի աշխատանք կատարած էին երախաներուն սորվեցնելով օրուան խմաւոր պատկերացնող դրուագները:

Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան ամփոփ կերպով պատմականն ըրաւ Վարդանանցին չեչտելով, թէ «Ազգերու պատմութեան մէջ կան դէպքեր եւ դէմքեր, որոնք երբեք չեն մոռցուիր. ասոնցմէ է Վարդանանցը. 15 դար անցած է այդ դիւցազնամարտի օրէն, այսուհանդերձ հայ ժողովուրդը միշտ կը փառաբանէ զայն: Երկու հզօր կայսրութիւնները՝ Հռոմ եւ Տիգրան փորձեցին Հայաստանը ենթարկել իրենց. Տիգրան ձգտեցաւ ղրաղաչատակատնութիւնը տարածել մեր ժողովուրդին մէջ, սակայն ի զո՛ւր. Վարդաններու պայքարը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Հայութեան ազատութեան եւ անոր կրօնքին անկախութեան պահպանման կռիւը: Շնորհիւ այդ պայքարին մենք այսօր կանք ու կը մնանք, եւ կը բարգաւաճինք»:

Ազգ. Միութեան կողմէ Վարուժան Աճէմեան ներկաներուն պարզեց Հայկազեան մանկապարտէզի նիւթական կացութիւնը: Ի նպաստ դպրոցին չուտով դոյացաւ 2·000 Ֆրանք:

Ընտանեկան խնջոյքով չարունակուեցաւ հանդիսութիւնը մինչեւ ուշ դիշեր:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

7.

— Շնորհակալ եմ. արդէն ամէն ինչ անց կացաւ: Այդ եկողը ո՞վ է, Գալլի՞ն: Բոլոր չնորհքները մօտս են հաւաքուել այսօր:

— Եկայ, որ պիչերը ձեզ մօտ մնամ:

— Ի՛, յիմարութիւն. ոչ ոքի կարիք չունեմ. գնացէք տուն. նոյնիսկ եթէ ցաւը կրկնուի էլ, միեւնոյն է, օդնել չէք կարող: Չօ չարունակ օպիում չե՞մ խմելու: Դա լաւ է մխայն մի անգամ:

— Դժբախտաբար, ճիշդ էք ասում, — պատասխանեց Ռիկարդօն: — Բայց ի՛նչպէս դժուար է այդ խմասուն վճռին հետեւելը:

Բոռը ժպտալով բարձրացրեց աչքերը:

— Մի վախենաք: Եթէ այդ ճամբով գնալ ուզէի, արդէն վաղուց արած կը լինէի:

— Ցամենայն դէպս ձեզ այժմ առանձին թողնել չի կարելի, — պատասխանեց Ռիկարդօն չոր: — Գնանք միւս սենեակը, Գալլի, ասելիք ունեմ: Գիչեր բարի, Ռիվարեց. կը դամ վաղը:

Մարտինին կամենում էր հետեւել նրան, երբ լսեց, որ մի մեղմ ձայն կանչում էր.

— Շնորհակալ եմ:

— Ցիմարութիւն: Աւելի լաւ՝ քնեցէք:

Ռիկարդոյի մեկնելուց յետոյ Մարտինին մի քանի վայրկեան էլ մնաց միւս սենեակում՝ Գալլիի հետ խօսելով: Երբ քիչ վերջը դուրս էր ուզում դալ, լսեց, թէ ինչպէս մի կառք կանգ առաւ պարտէզի դրանը ու տեսաւ մի կանացի կերպարանք, որ իջաւ կառքից ու մօտեցաւ նրան: Զիտտան էր եւ, անշուշտ, վիրադառնում էր մի որեւէ երեկոյթից: Մարտինին բարեւեց ու մի կողմ քաշուեց, որ կինը անց կենայ, յետոյ դուրս եկաւ ու բռնեց մութ ծառուղին, որ տանում էր դէպի Պոչիո-Իմպերիալէ: Յանկարծ դրուները բացուեցին իր յետեւից, ու արագ քայլեր լսուեցին ծառուղում:

— Սպասեցէք մի վայրկեան, — ասաց Զիտտան:

Մարտինին եւս դարձաւ ու դէմը գնաց. կինը թեթեւացրեց քայլերը ու մօտ եկաւ դանդաղ, նրա մի ձեռքը քսւում էր շալոնակ ցանկապատին: Փողոցի անկիւնից լապտերը լուսաւորում էր, եւ այդ լոյսի մէջ կանգ առաւ կինը, գլուխը կախ՝ մի բանից կարծես ամաչած ու ընկճուած:

— Ի՞նչ դրութեան մէջ է: — հարցրեց առանց Մարտինիին նայելու:

— Առաւօտը չատ աւելի լաւ էր: Ամբողջ օրը քնեց ու հիմա այնպէս ուժասպառ չէ: Կարծես արդէն անցնում է:

Կինը դեռ աչքերը չէր բարձրացնում:

— Իսկ չա՞տ էր վատ:

— Ինչքան որ կարող էք երեւակայել:

— Այդպէս էլ կարծում էի: Երբ չի թողնում, որ մօտը գնամ, նշանակում է լաւ չէ:

— Ցաճա՞խ է կրկնւում նրա այդ հիւանդութիւնը:

— Այնպէ՛ս, անկարող է: Անցած ամառ Զուիցերիայում բոլորովին առողջ էր. բայց սարսափելի էր նախորդ ձմեռը, երբ Վիէննա էինք: Ամբողջ օրերով չէր թողնում մօտը գնամ: Իմ ներկայութիւնը տանել չի կարող, երբ հիւանդ է:

Մի վայրկեան բարձրացրեց աչքերը խօսակցի դէմքին, յետոյ նորից իջեցրեց ու չարունակեց.

— Նա ինձ միչտ մի որեւէ տեղ է ուղարկում. պարահանդէս, նուագահանդէս կամ մի այլ պատրուակով, հէնց որ զգում է հիւանդութեան մօտենալը: Ցաճախ էլ մտնում է սենեակ ու կողպում: Ես երբեմն վերադառնում էի զոյչ ու նստում դրան յետեւը, բայց կատաղում էր, եթէ խանդում էր վերջը: Նա չանը ներս կը թողնի, բայց ինձ՝ ոչ. չանը ինձանից աւելի է սիրում:

Մի վիրաւորուած ու դժգոհ չեչտ կար նրա ձայնի մէջ:

— Ցոյս ունեմ, որ այժմ կը լաւանայ, — ասաց Մարտինին քաղցր տոնով: — Բժիչկ Ռիկարդօն լրջօրէն զրաղուելու է նրա հիւանդութեամբ. կարելի է, որ յաջողուի ու բոլորովին ապաքինուի: Ցա-մենայն դէպս, միչտ կարելի է մեղմել չարչարանքը, երբ ցաւն սկսւում է: Ուրիչ անդամ ուղղակի նրան կանչել տուէք: Շատ աւելի քիչ կը տանջուէր, եթէ մենք առաջուց պիտենայինք: Գիչեր բարի:

Ու ձեռքը մեկնեց. բայց կինն իսկոյն եռ քաչեց իրը:

— Ձեր ինչի՞ն է պէտք նրա սիրուհու ձեռքը:

— Ինչպէս որ կը կամենաք, — պատասխանեց տղան չփոթուած:

Կինը ոտքը խփեց դետին:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տրապիզոնի Հայրենակցական Միութիւնը Տիկին Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 50ական ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն։ (Տառնալ «Ցառաջ»էն)։

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը 100 ֆր. կը նուիրէ Իսիի նորակառոյց եկեղեցւոյ Փոնտին, Տիկին Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ։ (Տառնալ «Ցառաջ»էն)։

×

Տիկին Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մկրտիչեան 100 ֆր. կը նուիրեն Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան եւ 50 ֆր. «Ցառաջ»ի։

×

Նոյն տխուր առթիւ, Տարօնուհի մը 30 ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուիրատուութիւնները։—

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ։—

Վարդուհի Տէր-Պօղոսեանի թաղման առթիւ Պ. Պ. Ա. Ջամանդեան, Մ. Սօլաքեան 30ական, Գ. Գասպարեան 20, Տիկին Ունճեան 10։ Խորէն Սօքիքեանի թաղման առթիւ Պր. Գ. Գալուստեան 30, Տիկին Սիմոնեան 10։ Ժոզէֆ Ժամկոչեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Թ. Աթթոյեան 100, Պ. Պ. Օ. Հայկազեան Պ. Պէրպէրեան, Հ. Մարտիրոսեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Զ. Ալեքսանեան 30, Ա. Ջամանդեան 20, Ս. Շօփեան 10։ Մելքի Պէրպէրեանի քառասունքի հոգեհանգիստ-ին Տէր եւ Տիկին Փ. Պէկէմմուրեան 50։ Վանիկ Անդրանեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տիկին Ս. Անդրանեան եւ զաւակը 50։ Ազատի Աֆարեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ց. Աֆարեան 50։ Ցարութիւն Կարպիսի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Վարդանեան 100։ Գեղանոյշ Կոպալեանի տարելիցի հոգեհանգիստին Տէր եւ Տիկին Ե. Մելքոնեան 20։ Զարուհի Փափազեանի թաղման առթիւ Տիկին Ն. Մուղիքեան, Մկրտիչեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկին Տ. Փափազեան 30, Պր. Կ. Խիրզէեան 20։ Զարուհի Բաբարիկեանի քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ս. Բաբարիկեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Սէմէրճեան (Ամերիկա) 100ական, Օր. Մ. Սէմէրճեան, այրի Տիկին Մալեմէդեան 30ական, այրի Տիկին Զ. Մելիտոսեան 20 ֆր.։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Արեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻԻ եւ ՇԱՒԻԼԻ Զաւարեան եւ Ա.ը – դուէեան խումբերու ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 8) իրիկուն ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ·ի ներկայացուցիչը։

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 7, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Նշան Քորթոշեանի մահուան առթիւ (Պօմոն), փոխան ծաղկեպսակի Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Փրանկեան եւ Նշան Կօշկարեան կը նուիրեն 50ական ֆ. Լիոնի Հայկազեան վարժարանին։ Նոյն առթիւ «Ցառաջ»ի բարդաւաճման կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Ցովհաննէս Գարօեան 50 ֆր. եւ Կարապետ Փափազեան 30 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թերմի Թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է.— Ողբացեալ Կարպիս Շամլըեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ այրի Տիկին Ովսաննա Նեվչէհիրլիեան եւ զաւակները 50, Տէր եւ Տիկին Ց. Նեվչէհիրլիեան եւ զաւակները 50, Թուլումճեան Գրիգոր 10, այրի Տիկին Բալամուտեան 20։ Ողբացեալ Գէորգ Աւետիսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ցովհ. Գըլըճեան 30, այրի Տիկ. Սարգիսեան 50, Պ. Բուրուտեան 10 ֆր.։

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մատակարար մարմինը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները որպէս իւղագին, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ այլ ուխտերու.—

Տիկին Աղնիւ Օհանեան 30 ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Անդրէասեան, Պր. Գրիգորեան 20ական, Տիկին Հ. Թէրզիպաշեան 30, Տիկ. Քափաքճեան 20, Պր. Ցովհաննէս Կուսոսուզեան, Տիկ. Անիկ Սըվաճեան, Տիկին Տէրտէրեան 10ական, Տիկին Նեկտար Մանասէեան 20, Ծերիկեան եւ Կուսոսուզեան ընտանիք 10, Տիկին Գ. Սինանեան եւ բարեպաշտ տիկին մը 20ական, Տիկին Թաթիկեան եւ Տիկին Սանդուխտ Թէրզեան 10ական, Տիկին Պզիրճեան 20, փոքրիկն Բաֆֆի Թեղիկեան 50, Տիկին Գասպասեան եւ Տիկին Պրիւնօ Մարալեան 10ական, Տիկին Թրիկեան 20, Տիկին Մառի Զաքարեան եւ Տիկին Գաբրիէլեան 10ական ֆր.։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա.ԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ընդառաջ երթալով փետրուար 15ի արտակարգ ժողովին փափաքին, կը հրաւիրէ բոլոր արձանագրեալ անդամները այս Ուրբաթ ժամը 21ին քաղաքապետարանի փիւաքիս տը ֆէյ սրահը։ Եւ այս առթիւ բոլոր որոշումները նկատի կ'առնուին ըստ կանոնագրի տալեւառնելոյն։

×

ՍԵՖԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Միութեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 10, կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Մարտ 8, ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (Ռիւ Պուֆիէ)։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով աղդերու համար են, չորրորդ էջ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՒԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE
Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ
Մասնակցութեամբ
երկու մեծ նուագախումբերու
JACK KOJA et en attra ction GROONG
AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Մարմինէ Գասեանէ 100 ֆր. իր ամուսնոյն մահուան տխուր առթիւ։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի
Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ
(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)
Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն
Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։
45, *Ռիւ տը լա Տէֆանս*։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ
Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ
Շաբաթ, Մարտ 16ին։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը։

Քոյրերը կը սառնձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըղտիկները տանիլ «Թորրիէ» Հոսմի կանաչադեղ բլրան վրայ, Հոսմէն 80 քլմ. հեռաւորութեամբ։

Թորրիէն 28 քլմ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ։ Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան։

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ ղեղեակ՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար։

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V
Մարտ 10, կիրակի, ժամը 15–24
Բարձր հովանաւորութեամբ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ
Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՐՃԵԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՒԱՆԴԷՍ
Orchestre SADKO
Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF
եւ
Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով
Կը մասնակցի ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբը
ELECTION MISS CROIX ROUGE
PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES
« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պուֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօներքէպապ»։
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 *եւ* 990–66–28
Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին
Մուտք 20 ֆրանք

1974ի *ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ*
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12ԷՆ 25
ՁԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ
Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը։ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ։ Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ։ Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ։ Նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք, բոլոր ծախքերով։ Գին՝ 2·150 ֆրանք։ (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային)։
Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ եաք ժամը 15–18
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԻՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
7
JEUDI
7 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·956

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.956

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Դ.— Փոքրորիկը

Քէմալական հրոսակներու ասպատա – կութիւնները, մանաւանդ պէնք ու ռազ – մանիք փոխադրող Ֆրանսական կարա – ւանները վրայ կատարուած դարանակալ յարձակումները յորդեցուցեր էին բա – ժակը։

Զօր· Քէրէթ 1920 Յունուար 21ի առա – ւօտուն իր մօտ կը հրաւիրէ Մարաշի փոխ–միւթէսարրըֆ Ճէվտէթ պէյը, ռա – զիկանապետ Ապտլան պէյը, քաղաքային եւ զինուորական պատասխանատուները, քանի մը կրօնապետներ եւ երեւելիներ, որոնք կը գործակցէին չէթէներուն հետ։ Միւս կողմէ կը հրահանգէ իր վաշտա – պետներուն, որ գրաւեն քաղաքին ռազ – մավիատական կէտերը։ Սակայն Թուրքերը կէս ժամ առաջ արդէն գրաւեր էին զա – նոնք։

Զօրավարը իբրեւ պատանդ վար կը դնէ ժողովականներէն լեց հոգի, որոնց չար – քին Ճէվտէթ պէյը, ռազմիկանապետ–զօ – րավար հրամանատարն ու քաղաքապետական ժողովի նախագահը։

Հազիւ վերջացեր էր ժողովը, երբ թուրքի մը օդին մէջ պարպած մէկ կըն – դակը ազդանշանը կուտայ ընդհանուր յարձակողականի։ Թուրքերը ամէն կողմէ՝ միջնաբերդէն, մինարէներէն եւ փողոց – ներէն կը սկսին կրակել Ֆրանսական դիր – քերուն եւ Հայոց տուներուն վրայ։

Սթէնլի Քըր մանրամասնօրէն կը նկա – րագրէ կռիւները։ Կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Ս· Գէորգ, Ս· Աստուածածին եւ Ս· Սահ – փանոս եկեղեցիները, ապաստանած հա – րիւրաւոր Հայեր, կիներ ու երախաներ ողջակիզուեցան։ Հայկական որոշ թաղե – րու մէջ գինեալ Հայեր ինքնապաշտպա – նութեան դիմելով հարիւրաւոր Թուրքեր կը սպաննեն։ Ֆրանսացիները թնդանօ – թով եւ գնդացիրներով կը ռմբակոծեն Թրքական դիրքերը։ Երեք չաբաթ տեւող կռիւներու ընթացքին սպաննուած են 4500 Թուրքեր։ Հայերու կորուստը կրկինն էր, ըստ Մարաշի միւթէսարրըֆին։

Ֆրանչիսկեանները բացի Մարաշէն՝ ե – կեղեցիներ ունէին չրջանի Տէօնկէլէ, Ե – նիճէ Քալէ եւ Մուճուք Տէրէ հայկական գիւղերուն մէջ։ Անոնք ալ կը հրկիզուին Թուրքերուն կողմէ։ Հազար Հայեր կը պահուին անոնց մէջ։ Ֆրանչիսկեաններու Մարաշի լատինական եկեղեցւոյ մեծաւոր Բելժիայի Հ· Մաթէըն Միւրէ 1921ին Պրիւսէլի «Լը Ֆլամպօ» պարբերականին մէջ հրատարակեց ականատեսի իր վկա – յութիւնները «Մարաշի ողբերգութեան» մասին, սրտաճմլիկ տողերով։

Զանց կ'առնենք 1920 Յունուար 21էն մինչեւ Փետր· 10 տեւող կռիւներու ման – րամասնութիւնները՝ նկարագրուած գըր – քին մէջ։

Զօր· Քէրէթի պահանջած օգնական ուժերը կ'ուշանային։ Երկու օդանաւեր կուգան, Մարաշի վրայ թռիչք կատարելէ եւ ծածկագիր հրահանգներ ձգելէ վերջ կը հեռանան։

Վերջապէ՛ս Փետրուար 7ին Մարաշ կը հասնին գնդապետ Ռոպէր Նորմանի ա՛յն – քան սպասուած օգնական ուժերը։ Այս զինուորականի կատարած դերին մասին պաշտօնական աղբիւրներու տեղեկու – թիւնները բացասական են։ Գնդապետը առաջին վայրկեանէն իսկ անտեսելով Զօր· Քէրէթը, որուն պէտք է ենթար – կուէր, հրաման կուտայ հազարապետ Քորնըլուի, որ Ֆրանսական զինուորները — ընդ որս հայ լեգէոնականները — քաշէ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քաւիլ մը տոպով

ՈՒԻԼՍԸՆ կազմեց իր կառավարութիւ – նը, որու գործը բաւական դժուար է։ Առաջին առթիւ պէտք է կարգադրել հան – քաղործներու գործադուլը եւ բանակցու – թիւնները վերսկսիլ։ Ընդհանուր կացու – թիւնը կարելի է համադրել, ըսելով ին – պէս փարիզեան օրաթերթ մը, որ Հիթլի ձախողութիւնը Ուիլսընի յաջողութիւնը չի նշանակեր։ Արտաքին նախարարն է ճէյմս Քալէհան, որու կ'իյնայ եւրո – պական հարցերով զբաղիլ, որուած ըլ – լալով որ այդ անունը կրող նախարա – րութիւնը չնչուած է։

ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ կրցաւ ի վերջոյ կազմել իր կառավարութիւնը եւ Մոչէ Տայեան միտքը փոխեց ու կրկին տէր դարձաւ Պաշտպանութեան նախարարութեան։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ պանդոկի (Աղեքսանդրիա) մը տնօրէնութիւնը մերժեր է կապիկի միսէ պատրաստուած ճաշ սպասարկել Զայիրի ոռնագնդակի խումբին, որ ափ – րիկեան Ցրտ ախոյեանական մրցումներուն մասնակցելու համար Աղեքսանդրիա կը գտնուի։ Խումբին անդամները հարկա – դրուած են իրենք մորթել եւ եփել եւ ի – րենց սենեակներուն մէջ ուտել կապիկ – ները։ Ասոնք Զայիրէն իրենց հետ բերած էին։

ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆԻ եւ Իրաքի սահմանա – յին բախումները կը չարունակուին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ընկերութեան Տիսի 10 օգա – նաւին աղէտին պատճառները դեռ կարելի չէ եղած երեւան հանել, բայց արկածի հաւանականութիւնները աւելի հոգ կը չա – հին։ Դուռի երկու կառրները որոնք գտնուած են Սէն–Փաթիւս, քննութեան առնուած են, քանի կարելի կը նկատուի որ որեւէ պատճառով դուռը յանկարծ բացուած ըլլայ։ Թուրք Օդաչուներու Միութիւնը չուզեր նաեւ ընդունիլ այն տեսակէտը ըստ որուն օդանաւը յա – խնամուած չէր, մինչ կարգ մը դէպերու կարծիքով խնդրոյ առարկայ է օդանաւն իսկ, եւ կ'ըսուի թէ երեք օրինակ ծախ – ուած է Թուրքիոյ առանց նախապէս կա – տարեալ քննութիւններ կատարած ըլլա – լու։

ԵՒՐՈՊԱՑի Ինները համաձայնեցան 20 տարի երկիրներու հետ խորհրդաժողով մը դումարել։ Արտաքին նախարարներու այս խորհրդաժողովին քննութեան կ'ու – զեն առնել տնտեսական, առեւտրական, դիտական եւ մասնագիտական հարցեր։ Ուշէինկթըն դէմ էր նման խորհրդաժո – ղովի մը դումարման, բայց այս անգամ Ֆրանսական տեսակէտը ընդունուեցաւ։

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ պատմաբան եւ գրագէտ Ռոյ Մեդվեդեվ Սոլժենիցինի արտաքսու – մին անդրադառնալով նկատել տուաւ, թէ ասիկա «բարոյական պարտութիւն» մըն է խորհրդային վարչակարգին հա – մար։ Մեդվեդեվի այս յայտարարութիւնը տեղ գտած է գրութեան մը մէջ, որ ա – րեւմտեան լրագրողներու ձեռքը հասած է Մոսկուա։

ՊՈՐՏՈՑի քաղաքապետը՝ Շապան – Տելմաս յայտարարեց թէ մաս չի կազմեր «Էլիզէի մրցավազքին» եւ թէ անտեղի ու անպատշաճ կը գտնէ նման վազք մը, պա – տճէ մեծամասնութենէն ներս։

ՓԻՆԻ հրաժարեցաւ «Անկախներու Ազգ· կեդրոն»ի նախագահի պաշտօնէն։ Ատեն մը կայ, երբ պէտք է դիտնալ քաշուիլ, ըսաւ Ելմատական նախկին նախարարը։

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ մէջ, մանաւանդ Քրեակ – Լիտնէ ընկերային մթնոլորտը կը ծանրանայ։

Փետրուար 10ին քէմալականներու գըլ – խաւոր ներկայացուցիչ Տոքթ· Մուսթա – ֆա — սպիտակ գրօշակիր Մուսթաֆա Պալճըի ընկերակցութեամբ — տեսութեան կ'երթայ Զօր· Քէրէթի բանակատեղին, — ամերիկեան չէնքը։ Մինչ բանակցող բժիշկը կը խօսի հաշտութեան մասին եւ կ'ուզէ հասկնալ Թուրքերու անձնատուու – թեան պայմանները, զօրավարը կը հաս – կըցնէ անոր թէ Ֆրանսացիները արդէն պիտի քաշուին այդ դիչեր։

Հայեր լսեր էին խօսակցութիւնը։ Եւ որպէսզի լուրը Թրքական բանակատեղին չհասնի, Տոքթ· Մուսթաֆա եւ գրօչա – կիրը կը սպաննուին ճամբան, գերմանա – կան հիւանդանոցին մօտերը։

Սթէնլի Քըր երկար կը ծանրանայ այս դէպքին վրայ, որ մեծապէս մտահոգած էր Ամերիկացիները, մինչդորդ Թուրքեւ – Ֆրանսական տեսակցութեան։ Ցիսուն տարի վերջ Ամերիկայի մէջ ականատես Մարաշցիներէն կը հաստատէ թէ Հայերն էին սպաննիչները։

Հակառակ Մարաշի Հայ Ազգային Մի – ութեան եւ երեքչարանուանութեանց կրօ – նապետներուն դիմումներուն, Ֆրանսա – կան բանակը 1920 Փետր·10ի գիչերը դադ – տադրի կը հեռանայ Մարաշէն, առանց լուր տալու Հայերուն, անպաշտպան ձգե – լով զանոնք դէմ յանդիման սպառազէն Թշնամիին։

ՀՐԱՆՏ–ՄԱՄՈՒԼ

ՎՐԻՊԱԿ·— Երէկուան խմբագրականին մէջ, Բ· սիւնակ, 11րդ տող՝ Պէյթէկ պէտք է ըլլայ Պէյթէլ, 13րդ տող՝ էպէ – նէչէր պէտք է ըլլայ՝ Էպէնէզէր։

A propos de la catastrophe du DC 10

Certains de nos confrères de la presse parlée et écrite, ont cru devoir se faire l'écho d'une nouvelle, pour le moins fantaisiste, en provenance de Téhéran, d'après laquelle une « Organisation de Libération de l'Arménie » revendiquait la responsabilité de la catastrophe aérienne du DC 10 de la Turkish Airlines. Le bureau de l'Agence France-Presse de Téhéran aurait reçu un appel anonyme à ce sujet.

Il va sans dire, que dans des circonstances aussi tragiques, une telle « nouvelle », alors que l'enquête n'a pas encore conclu à un attentat et qu'au contraire la thèse de l'accident gagne du terrain, ne peut avoir qu'un caractère de provocation, à moins qu'elle ne soit l'œuvre d'irresponsables.

Il nous semblerait par ailleurs superflu d'ajouter qu'il n'existe aucune « Organisation de Libération de l'Arménie » (sauf peut-être dans quelques esprits imaginatifs...), si nous n'avions à nous étonner du zèle avec lequel d'aucuns propagent des nouvelles aussi incontrôlées.

S'ils est vrai qu'il existe un contingent arméno-turc, par suite du génocide de 1915, ce n'est certes pas par de telles provocations (et nous espérons que les Turcs mêmes n'ont pas le cœur à cela) qu'on résoudra le problème.

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳԷՈՐԳ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ Սոֆիայի (Պուլկարիա) մէջ, յառաջացած տարիքի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Պուլ – կարիոյ վաստակաւոր ուսուցիչ ընկ· Գ· Փիլիպպոսեան։

Հանգուցեալը բնիկ Սիլիվրիի էր, ա – ւարտած էր Պոլսոյ Պէրպէրեան վարժա – րանը։ Երկար տարիներ Պոլսոյ եւ գա – ւառի մէջ՝ Սիլիվրի, Ռոտոսթօ, Խարբինէ, եւայլն, ուսուցչական պաշտօններ վարած է։ Պալքանեան պատերազմին Խարբինէի մէջ ղերի ինկած եւ գինադադարին անցած է Պուլկարիա, եւ հոն ալ ուսուցչութեամբ զբաղած։ Ցետոյ, երկու տարի հետեւած է Ժընեւի համալսարանի գրականութեան դասախօսութիւններուն՝ իբրեւ ազատ ու – սանող։ Վերադարձին, Սոֆիայի ազ – գային վարժարանին մէջ երկար տարի – ներ հայերէն դասաւանդած է, մինչեւ Բ· Համաշխարհային պատերազմ, ապա ու – սուցչութենէ հեռացուած եւ հանդստեան կոչուած է, չնչին կենսաթոշակով։ Կ'աշ – խատակցէր «Ցառաջ»ի։

Ունեցած է հանրային եւ կուսակցական դործունէութիւն։ Ցամառ եւ անդիջող էր իր զաղափարներուն մէջ։ Տարիներով ան – դամակցած է Հ· Ց· Դ· Պալքանեան Կ· Կ·ին։ Վարած է երկար աեն Պալքան – եան Գթ· Ընկ (ՀՕՄ) կեդր· Վարչու – թեան քարտուղարութիւնը։

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Սով. Հայաստան» թերթը խմբագրականով մը (Փետրուար 24), որ կը կրէ «Արմատապէս բարելաւել Ռուսաց լեզուի ուսուցումը դպրոցում», խորագիրը, նկատել կուտայ, թէ «Սովորողների գիտելիքների հարստացման, նրանց ընդհանուր մտահորիզոնի ընդարձակման գործում խիստ կարեւոր նշանակութիւն ունի Ռուսաց լեզուին տիրապետելը: Լեզուն դպրոցականներին լայն հնարաւորութիւններ է տալիս իւրացնելու ռուս մեծ ժողովրդի կուլտուրան, քնագրերով ուսումնասիրելու կոմունիստական կուսակցութեան հանճարեղ առաջնորդ Վ. Ի. Լենինի, ռուս մեծագոյն մտածողների աշխատութիւնները: Ռուսաց լեզուն դարձել է սովետական բազմազգ ժողովուրդների փոխադարձ կապի, համախմբման կարեւոր միջոց··· ռուսերէնը մեր բազմազգ հայրենիքում քնակուող բոլոր ազգերի ու ազգութիւնների երկրորդ մայրենին է»:

Թերթը այնուհետեւ չեչոր կը դնէ այն աշխատանքներուն վրայ, որոնց մասին յատուկ որոշումներ արուած են վերջերս. «Դպրոցական իւրաքանչիւր կոլեկտիվի պատուի խնդիրը պէտք է լինի մեծ եռանդ ու էներգիա գործադրել՝ բարձրացնելու Ռուսաց լեզուի ուսուցման մակարդակը հայկական դպրոցում, որպէսզի միջնակարգ դպրոցի իւրաքանչիւր շրջանաւարտ մայրենի լեզուից բացի կարողանայ լաւ տիրապետել ռուս մեծ ժողովրդի լեզուին» կ'եզրակացնէ թերթը:

«Սով. Հայաստան»ի խմբագրականը կապ ունի երկու կարեւոր ժողովներու հետ, որոնք տեղի ունեցած էին անցեալ Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին: Արդարեւ, Նոյեմբերին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը միացեալ նիստի մը ընթացքին քննութեան առած էին «Հանրապետութեան հանրակրթական դպրոցներում Ռուսաց լեզուի դասաւանդման յետագայ բարելաւման մասին» հարցը (1): Հայաստանի կուսակցական եւ պետական վերին մարմինները այդ ժողովի ընթացքին հաստատած էին, թէ ռուսերէնի դասաւանդութեան մակարդակը Հայաստանի դպրոցներուն մէջ «դեռեւս չի համապատասխանում կեանքի աճած պահանջներին», որով կը հրահանգէին պատկան մարմիններուն «վճռական միջոցներ»ու ձեռնարկել «հայկական դպրոցներում Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը արմատապէս բարելաւելու համար»: Այս ուղղութեամբ յատուկ հրահանգներ ալ կը արուէին, որոնցմէ յիշատակենք մէկ քանին. «Միջոցառումներ մշակել Հանրապետութեան դպրոցները Ռուսաց լեզուի որակեալ դասատուներով լիովին կոմպլեկսաւորելու համար: Ընդլայնել հանրակրթական դպրոցներում փակուլտատիվ պարապմունքների անցկացումը՝ մի շարք գլխաւոր առարկաների ուսուցումը ռուսերէն վարելու համար: Պրակտիկա դարձնել արտադասարանական եւ արտադպրոցական միջոցառումների անցկացումը Ռուսաց լեզուով», եւն.:

Տրուած որոշումները գործնականացնելու մտադրութեամբ, Դեկտեմբեր 6–8ին, Երեւանի պետական համալսարանի մէջ «գիտապրակտիկ կոնֆերանս» տեղի ունեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան եւ մանկավարժական գիտութիւններու պետահետազօտական հիմնարկութեան:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարներու Խորհուրդի Նոյեմբերի միացեալ նիստէն երկու ամիս ետք, Յունուար 28ին, Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը (կուսակցական հատուածը), իր կարգին, ժողով մը կը գումարէ՝ մասնակցութեամբ Հայաստանի Լուսաւորութեան, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութիւններու, Լոյս հրատարակչութեան աշխատակիցներու: Ժողովին օրակարգն էր «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցական ծրագրերում» (2): Զեկուցաբերները, ինչպէս նաեւ միտքերու փոխանակութեան մասնակցող գրագէտները (Ռ. Աթայեան, Մ. Շաթիրեան, Գ. Էմին, Ս. Խանզադեան եւ ուսուցիչները) կուգային այն եզրակացութեան, թէ «Թէեւ որոշակի աշխատանք է կատարուել, սակայն ներկայ վիճակը դեռեւս գոհացուցիչ չէ եւ մանկավարժներից, ծրագրերն ու դասագրքերը կազմողներից մեծ աշխատանք է պահանջւում՝ միջնակարգ դպրոցներում Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցումը բարձր հիմքերի վրայ դնելու համար»: Մասնաւորապէս կը չեշտուէր, թէ «դպրոցական ծրագրերում պակասել են Հայոց լեզուին եւ գրականութեան յատկացուած ժամերը: Իսկ 9րդ եւ 10րդ դասարաններից ընդհանրապէս հանուած է լեզուի ուսուցումը: Հետեւանքը լինում է այն, որ մեր պատանիներից ու աղջիկներից շատերը միջնակարգ դպրոցն աւարտում են լեզուական խիստ ցածր գիտելիքներով: Այդ են ապացուցում նաեւ բուհական (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) ընդունելութեան քննութիւնների արդիւնքները»: Ժողովին եղրակացութիւններէն մէկն այն էր, որ «հանգամանօրէն մշակուած ծրագրով եւ նորմալ դասաժամերով Հայոց լեզուի ուսուցումը շարունակուի մինչեւ դպրոցական ուսուցման վերջին օրը»:

Գրագէտներու, մանկավարժներու այս վրդովմունքն ու պահանջը հին պատմութիւն ունի: Արդարեւ, մօտ տասը տարի առաջ, այդ թուականներու Լուսաւորութեան նախարար Շ. Սիմոնեանի անհետեւեթ կարգադրութեամբ, հայերէնի դասաւանդութիւնները ջնջուած էին բոլոր ձրագոյն կարգերուն մէջ: Այդ կարգադրութեամբ հայ երախան ու պատանին իրենց մայրենի լեզուն հնարաւորութիւն կ'ունենային սորվելու մինչեւ 8րդ կարգ, այսինքն մինչեւ 14–15 տարեկան, իսկ անկէ ետք՝ 9–10րդ դասարաններուն մէջ կը ղրկուէին այդ կարելիութիւններէն: Այս կարգադրութեան դէմ բազմաթիւ բողոքներ ներկայացուեցան տարիներու ընթացքին: Այսպէս խումբ մը դրագէտներ, մտաւորականներ եւ մանկավարժներ «Գրական Թերթ»ի 1965 Օգոստոս 27ի մէջ «Բաց նամակ» մը հրատարակեցին՝ ուղղուած Լուսաւորութեան նախարարին. «Մեր երեխաները հազիւ են փոխադրւում իններորդ դասարան, հազիւ են ուժ դրւում հասունութեան սանդուխին, մենիմ դրօշակը բարձրացնում ենիմ, «ստոպ»: Դուժ արդէն հրաշալի գիտէիմ մայրենի լեզուն: Եւ այսպէս, մայրենի լեզուն, որպէս առարկայ, 9–10–11րդ(3)դասարանից հանուած է: Այսինքն՝ հանուել է ճիշդ այն ժամանակ, երբ նոր պէտք է սկսուէր իսկական, գիտակցական ուսուցումը»:

Տարիներ ետք Երեւանի ուսուցիչներէն մէկը՝ Հ. Անանեան, իր կարգին, վրդովում կը յայտնէր, թէ «Վերջին տարիներս, չգիտեմ ինչու, բարձր դասարաններում պակասեցրել են մայրենի լեզուի դասերը··· Միթէ պարզ չէ, որ բարձր դասարաններում լեզու պարապելը մեծ նշանակութիւն ունի» («Գարուն», 1970 Յունուար):

Այս արդարացի նկատողութիւններն ու բողոքները, դժբախտաբար, անարձագանգ մնացին պատկան մարմիններու կողմէ: Այդ կը փաստէ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Յունուար 28ի ժողովը, ուր նոյն մտահոգումներն եղած ու պահանջները կրկնուած են:

Աւելորդ պիտի չըլլայ կարգ մը հասումներ կատարել: Այսպէս, Նոյեմբերի վերջերը, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն (որուն Բ. քարտուղարը 1973 Մարտէն ի վեր Ռուս մըն է՝ Անխիմով) եւ Նախարարներու Խորհուրդը միացեալ նիստով որոշումներ կուտային ռուսերէնի դասաւանդութեան մակարդակը բարձրացնելու համար: Պատկան մարմիններուն (շրջկոմ, գործկոմ, Լուսաւորութեան մինիստրութիւն եւայլն) տրուած հրահանգներուն մէջ կը չեշտէին նաեւ, թէ պէտք է «Ընդլայնել հանրակրթական դպրոցներում փակուլտատիվ պարապմունքների անցկացումը՝ մի շարք գլխաւոր առարկաների ուսուցումը ռուսերէն վարելու համար: Պրակտիկա դարձնել արտադասարանական եւ արտադպրոցական միջոցառումների անցկացումը Ռուսաց լեզուով»:

Երկու ամիս ետք կը դումարուի Հայ-

յաստանի Գրողներու Միութեան ժողովը, այս անգամ նուիրուած հայերէնի եւ դպրոցական դասաւանդման հարցերուն դպրոցներու մէջ: Գրագէտներ եւ ուսուցիչներ անբաւարար կը դանեն Հայոց լեզուին եւ գրականութեան յատկացուած ժամերը («դպրոցական ծրագրերում պակասել են Հայոց լեզուին եւ գրականութեան յատկացուած ժամերը»): Անհրաժեշտ կը դանեն նոյնպէս, որ հայերէն եւ հայ գրականութիւն դասաւանդուի բարձրագոյն կարգերու մէջ եւս: Աւելին՝ կարեւոր կը դանեն նաեւ դրաբարի ուսուցումը («անհրաժեշտութիւն է գոգացում բարձր դասարաններում նախատեսել նաեւ գրաբարի գոնէ տարրական ուսուցում»):

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ մինչ մէկ կողմէ՝ վերէն, պահանջ կը ղրուի աւելցնել ռուսերէնով դասաւանդուող նիւթերը, միւս կողմէ՝ վարէն, գրագէտ եւ մտաւորական կը պահանջէին աւելցնել հայերէնի եւ հայ գրականութեան դասաժամերը:

Գրողներու Միութեան Յունուար 28ի ժողովէն ցայսօր, «Սով. Հայաստան» թերթը ո՛չ խմբագրականով եւ ո՛չ ալ որեւէ յօդուածով երկրորդեց Հայաստանի մտաւորականներու սրտցաւ առաջարկներուն: Սակայն, այդ ժողովէն գրեթէ ամիս մը ետք՝ Փետրուար 24ին, խմբագրականով կը յիշեցնէ կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարներու Խորհուրդի Նոյեմբերի որոշումները՝ չատագովելով պահանջ: Աւելին՝ մինչ գրական ժողովին կը չեշտուի, թէ «ոմանք անտեսում են այն հանրայայտ ճշմարտութիւնը, որ իւրաքանչիւր մարդ, գիտութեան որեւէ բնագաւառ խորապէս ուսումնասիրելու համար, պէտք է լաւ իմանայ իր մայրենի լեզուն», «Սով. Հայաստան» կը հակադարձէ գրելով, թէ «սովորողների գիտելիքների հարստացման, նրանց ընդհանուր մտահորիզոնի ընդարձակման գործում խիստ կարեւոր նշանակութիւն ունի Ռուսաց լեզուին տիրապետելը»:

Ցամենայն դէպս, հայրենի գրագէտներն ու մտաւորականները պնահատելի սրտցաւութեամբ կը մօտենան մեր լեզուին եւ գրականութեան ուսուցման հարցերուն՝ օգտակար եւ գործնական բանաձեւումներ կատարելով:

Պատկան իշխանութիւնները գոնէ այս անգամ ընդառաջ պիտի երթա՞ն տասնամեակէ ի վեր կրկնուող պահանջներուն: Կամ՝ հնարաւորութիւնը պիտի ունենա՞ն ընթացք տալու անոնց այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ վերէն կը պարտադրուի տարածել ռուսերէնը, «իւրացնել ռուս մեծ ժողովուրդի կուլտուրան, բնագրերով ուսումնասիրել կոմունիստական կուսակցութեան հանճարեղ առաջնորդ Վ. Ի. Լենինի, ռուս մեծագոյն մտածողների աշխատութիւնները»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

---

(1) «Սով. Հայաստան», 1973 Նոյ. 22:
(2) «Գրական Թերթ», 1974 Փետր. 1:
(3) Նոր ուսումնական ծրագրով ջնջուած է 11րդ դասարանը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՀԱՆ ԴՈՒԼՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ու պայքար մը կը մղուէր իր բոլոր – տիքը Հնչակեաններու եւ Դաշնակցական – ներու միջեւ, նորեկ հերոսը իւրացնելու, իրենց սեփականելու համար: Ճանկիւլեան նախկին Հնչակեան մըն էր, բայց ասիկա պատճառ մը չէր որ այժմ ալ Հնչակեան մնացած ըլլար եւ յաճախ տեսնուած էին բանտի մէջ տեղի ունեցած զարհուրներ: Բանտ մտնող Հնչակեան մը անկէ դուրս ելած էր իրրեւ թուղթ Դաշնակցական եւ փոխադարձաբար:

Աւար համար ահա՛ յեղափոխական ընդդիմամարտ սիրտերը անձկութեամբ կը սրսփէին հասկնալու համար թէ նոր հերոսը զո՞վ պիտի ընդունէր եւ զո՞վ պիտի մերժէր:

Վերջապէս Լեւոն Մկրտիչեան, Միհրան Տամատեան եւ ուրիշ Հնչակեան կարեւոր դործիչներ յաջողեցան Ճանկիւլեանը իրենց կողմը չահելու:

Եւ այս յաղթանակը պանծացնելու համար բանախօսութիւններ կազմակերպուեցան Լեւոն Մկրտիչեանի նախաձեռնութեամբ, որոնց մէջ Ճանկիւլեան կը ներկայացուէր հանրութեան եւ ուր Պ. Ցարութիւն Ճանկիւլեանն ալ ինքզինքը կը ներկայացնէր այն ինքնայատուկ պերճախօսութեամբ որուն նմոյշները, այժմ ալ աստեն աստեն կը տեսնենք Ազգային Ժողովին մէջ, ուր նախկին յեղափոխականը իր ծննդավայրը կը ներկայացնէ խիստ բնորոշ կերպով:

Բայց, ափսո՜ս, Ճանկիւլեանի Հնչակեականութիւնը երկար չտեւեց եւ օր մըն ալ իմացանք որ Դաշնակցականներուն Ճանկը ինկեր է մեր Պապա Գասպարի, կամ ինչպէս զինքը կը կոչէինք Եղիպատոս Պարոն Պապաեանցի եւ կամ ինչպէս հիմա զինքը կը կոչեն հոս Պ. Խաժակի անխոնջ Ջանքերովը:

Պ. Ճանկիւլեան գոհ չեղաւ միայն լրիվ մնջիկ Դաշնակցութեան յաբելով՝ այլ պարտաւորեցաւ մըն ալ հրատարակել Դիմակաւորները անուն, որուն մէջ բուռն յարձակումներ կ'ընէր բոլոր այն Հնչակեան գործիչներուն դէմ որոնք իր բանտը դանուած միջոցին կուսակցութիւնը վարած էին եւ որոնց արարքները ինք յետոյ բերնէ բերան իմացած էր վանդան ապրիւրներէ: Այդ տետրակը ճշմարտութիւնները պարունակելով հանդերձ կարդ մը անհիմն ամբաստանութիւններ ալ կ'ընէր, անշուշտ գոհ երթալով իր դիւրահաւատութեան, որովհետեւ Ճանկիւլեան անկեղծ նկարագրի տէր մէկը կը թուէր ըլլալ այն ատեն:

Այդ տետրակէն հատ մըն ալ իմ ձեռքս անցաւ Աղեքսանդրիա դտնուած միջոցիս եւ սկսայ հետաքրքրութեամբ կարդալ, — այն ատեն այս տեսակ ապուշ բաներ կ'ըսէին, — տեսայ որ Ճանկիւլեան իր կարդ մը յախուռն ամբաստանութիւններուն մէջ եղբօրս մասին ալ կարդ մը ցնորական բաներ գրած էր:

Որովհետեւ մօտէն տեղեակ էի թէ ի՛նչ պարագաներու մէջ երայրս Պօղոսէն փախաւ, չկրցայ պաղարիւնութեամբ կարդալ այդ խեղաթիւրումները:

Իրիկունը դացի Ճաշելու ծովեզերեայ Ճաշարան մը զոր կը բանեցնէին երկու յեղափոխական գործիչներ, Անտոն Ռըշտունի եւ ընկեր Վահագն, որուն պատրաստած ձկեղով պաուլիճանի տոլմաները համբաւաւոր էին օրկրամօլներու չրջանակին մէջ:

Ռշտունիին ըսի որ պիտի երթամ բացատրութիւն պահանջեմ Դիմակաւորներուն մէջ եղբօրս մասին գրուածներուն համար:

— Կարեւորութիւն մի տար, խորհուրդ տուաւ Ռշտունի, ինծի համար ալ բաներ մը գրած է, բայց ես...

Եւ պարոն Անտոն Ռշտունի իրեն յատուկ հում բացատրութիւն մը գործածեց այդ տեղ, զոր գրական ամօթխածութիւնը թոյլ չի տար ինձ հոս կրկնելու:

Ափսոս որ չհետեւեցայ այդ խմբագրուն խորհուրդին եւ երբ ճաշարանէն ելլելով Մէնիչի հրապարակը տեսայ Պ. Ճանկիւլեանը որ սեղանի մը քով նստած էր եւ ինծի գոյց տուին, որովհետեւ զինքը տակաւին չէի տեսած, քովը մօտեցայ եւ անունս տալէ ետքը, ըսի·

— Պարոն Ճանկիւլեան, կարդացի ձեր «Դիմակաւորներ»ը, որոնց մէջ եղբօրս մասին ալ կարդ մը ամբաստանութիւններ կան, կարդացի նաեւ ձեր յառաջարանը, որուն մէջ կ'ըսէք թէ ձեր գրքույկին մէջ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները եթէ հարկ ըլլայ պատրաստ էք գրաւոր կամ բերանացի ապացուցանելու: Արդ, կը խնդրեմ որ ապացոյցները տաք ինծի:

— Ես բանտն էի եւ բանէ մը տեղեկութիւն չունէի, պատասխանեց Ճանկիւլեան, երբ բանտէն ելայ մեր ընկերները շատ բաներ պատմեցին ինծի եւ ես ալ անոնցմէ լսելով գրեցի:

(51 – Շար.)

ՀԱՅ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ

Ջորեքշաբթի, Փետրուար 20ի երեկոյեան ժամը 6ին Միւնիխի Մանրագիտական բարձրագոյն վարժարանի չքեղ սրահներէն մէկուն մէջ բացումը կատարուեցաւ Հոր-դորդին մինչեւ 18րդ դարը ներկայացնող Հայ Ձարտարապետութեան ցուցահանդէսին, նախաձեռնութեամբ Իտալիոյ Մշակութային Միութեան եւ Միւնիխի Հայ Գաղութի Ակումբին:

Բացման առթիւ կազմակերպուած էր պաշտօնական ընդունելութիւն «fnfpէյլ» որուն ներկայ եղան տեզական եւ արուարձանական բազմաթիւ թերթերու թղթակիցներ, Պէլճիոյ, Իրանի, Իտալիոյ եւ Թունուզի ընդհանուր հիւպատոսները կեդրուեալ, Ճարտարապետութեան, հին քրիստոնէական պատմութեան եւ Բիւզանդական մարզերու մէջ յայտնի փրոֆէսօրներ, Միւնիխի հայ գաղութի եւ ձայն-հետատեսիլի ներկայացուցիչներ եւ Պավարիոյ Մշակութային նախարարութեան ընդհ. տնօրէնը՝ Փրոֆ. Տոքթ. Գայմ:

Ընդունելութեան բացումը կատարեց Միւնիխի Հայ Ակումբի նախագահ երաժշտագէտ Լուտվիկ Պաղիլ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնց ճիգերու արդիւնքն էր այս ցուցահանդէսի կազմակերպման դժուարին գործը: Ցետոյ խօսք առաւ Տոքթ. Գայմ որ տուաւ հայ ժողովուրդի հակիրճ պատմութիւնը եւ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց Իտալական մշակութային կազմակերպութիւններուն որոնք օժանդակած էին այս ձեռնարկի կազմակերպման: Վերջին խօսողը եղաւ Պ. Հրանդ Բամպակեան որ Իտալիոյ Մշակութային Միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Պավարիոյ իշխանութեանց եւ բոլոր անոնց որոնք կարելի դարձուցին այս ձեռնարկի յաջողութիւնը: Պ. Բամպակեան նաեւ տուաւ ամփոփ տեղեկութիւններ հայ ճարտարապետութեան եւ անոր պատմութեան մասին:

Հիւրերը դիտելով հայկական եկեղեցիներու, վանքերու եւ այլ ճարտարապետական յուշարձաններու պատկերները, որոնք նկարահանուած էին մեծ ճաշակով եւ տպաւորիչ դոյներով, մեծապէս տպաւորուեցան ցուցահանդէսէն եւ հետաքրքրութեամբ հարցեր տուին ներկայ գտնուող Հայերուն հայկական զանազան խնդիրներու վերաբերեալ: Այսպէսով այս ցուցահանդէսը մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ օտար հասարակութեան ծանօթացնելով ոչ միայն հայ ժողովուրդի գարաւոր մշակոյթը, այլ նաեւ անոր պատմութիւնն ու դառը, գարձ մը որ տակաւին չատ տակաւ է եւ յաճախ պէտք է կրկնուի Գերմանիոյ մէջ:

Ցուցահանդէսը վակուեցաւ Մարտ 5ին եւ ամէն օր մեծ թիւով մասնագէտներ եւ գեղարուեստասէր հասարակութիւն մը եկան ծանօթանալու հայ մշակոյթի գոհարներուն:

Գ. Պ.

Քարիւղը եւ ... ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

—0—

Ռոժէ Պոտուրեան, 32 տարեկան, Մարսէյլէն, կեդրոնական դէմքը դարձած է ժամանակէ մը ի վեր, քարիւղի մեծ ընկերութիւններու ծանօթ դայթակղութեան մէջ: «Երէկ միլիառատէր, այսօր քարիւղի սպասարկութեան կեդրոնի մը տէր է էքսի մէջ», կը գրէ «Ֆրանս Սուար»ի Մարսէյլի Թղթակիցը անոր կեանքին անդրադառնալով: 1971ին, Ռ. Պոտուրեան իր ձեռքին տակ ունէր հարիւրաւոր մարդիկ եւ ութ պատառներու մէջ վառելանիւթի պահեստները կը լեցնէր: Անոր ընկերութիւնը՝ Սպիւփ, ճանչցուած եւ յարգուած էր: Այսօր, ան մինակ մնացած մարդ մըն է: Կ'ապրի համեստ պայմաններու մէջ: Այսուհանդերձ ան ապրիլ կը կարդայ քարիւղի շրջանակներուն. արդարեւ, ասոնք պահպան միջոցներու դիմեցին, որպէսզի անդորձութեան դատապարտեն զինքը: Ըստ իրեն, քարիւղի կարգ մը ընկերութիւններ (որոնց դէմ դատ պահանջած է) իրարու միանալով աշխատած են, որ իր ընկերութիւնը չբանայ հրապարակէն: Այսպէս է, որ 1971 Ապրիլ 30ին Սպիւփ, որ քարիւղ կը գնէր զատարաններէ կամ ներածողներէ եւ զայն կը ծախէր վառելանիւթի կեդրոններու, կը հարկադրուի քաչուիլ հրապարակէ:

Ռ. Պոտուրեան եթէ մէկ կողմէ պատրանաթափ կ'ըլլայ, միւս կողմէ, սակայն կը պահպանէ պայքարի իր ջիղը: Էքսի, Փարիզի զրադարաններուն մէջ կը կարդայ իրաւագիտական եւ օրէնսգիտական բնոյթի գիրքեր, կը սորվի օրէնքները իրենց յետին մանրամասնութեամբ: Երեք տարուան մէջ կը թղթատէ թոնելով փաստաթուղթեր եւ կը բախէ դատարաններու եւ Ելմտական նախարարութեան դուռները, որպէսզի ցոյց տայ եւ հաստատէ, թէ քարիւղի մեծ ընկերութիւնները ապօրինի միջոցներով փորձած են հրապարակէն քշել զինքն ու իր ընկերութիւնը, որպէսզի մենաշնորհը պահեն քարիւղի հայթայթումին Մարսէյլի եւ շրջակայքին մէջ, մինչեւ Քոթ տ'Ազիւր:

Երկուշաբթի օր, էքսի մէջ Պոտուրեան մամուլի ասուլիս մը կազմակերպեց, պարզելով եղածը:

ՀԱՅԵՐ ԴԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

—0—

Վիէն.— Սփիւռքի մէջ կազմակերպուած հայկ. բոլոր հանդէսները հայապահպանման գործին ստացող եւ տալ – պաղը զաղութները գօտեպնդող ազգակներ են: Իսկ հայկ. ակումբներն ալ հայրենի հողին բուրմունքը ներշնչող թաղարներ են, որոնց դռնէն հազիւ թէ ներս մտնենք՝ իսկոյն մենք մեզի Հայաստանի գիւղերէն մէկուն մէջ կը գանք՝ միջոցին մէջ տարածուող տոհմիկ եւ յեղափոխական երգերուն շնորհիւ:

Նման ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցաւ Կիրակի Փետրուար 17ին՝ Փետրուար 18ը Գ. Իփէկեան սրահը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ հովանաւորութեամբ Անի կամիէի:

Ժամը 4ին բեմը բացուելուն պէս երկսեռ Նոր Սերնդականները երդեցին Մշակ բանուոր եւ Մեր Հայրենիք փառերգները, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Նախագահ ընկերուհի Աստղիկ Սան – ճեան հանդէսը բացաւ եւ քանի մը տողով զրաւոր ուղերձ մը կարդաց, Փետր. 18ի նշանակութիւնը պարզելով:

— Փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը 20րդ դարու մէջ յար և նման է ինչ որ էր Վարդանանց պատմական դէպքը 5րդ դարուն: Որովհետեւ, ռուս քեռին հազիւ իշխանութեան գլուխ անցած, իր ընթացքով երկիրը քաղաքացիական կռիւներու բեմ դարձուց: Ազատագրութեան կարօտ ժողովուրդը անդամ մը եւս ապրեցաւ գժնդակ եւ ողբերգական օրեր, իրենց սարքած մութ եւ խարդախ ելոյթներով, որոնք առթիւ տուին Փետր. 18ի համաժողովրդական ընդվզումին»:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Ա. Գրիգորեան որ հետեւեալ խորհրդածութիւնները ըրաւ օրուան առթիւ.

Նկատելով, որ սրահին մէջ օտար հիւրեր կային, նախ ֆրանսերէն քանի մը խօսքով օրուան դէպքին առթիւ տուղ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

պատճառներն ու իմաստը պարզեց եւ յետոյ սկսաւ հայերէն խորհրդածութիւնները ընել: Ընկերը հանգամանօրէն անդրադարձաւ դէպքերուն եւ դէմքերուն եւ մանաւանդ ապստամբութեան առիթ տուող պատճառներուն:

Երկուքուկէս տարի անկախ Պետութիւն մը ապրեցէք յետոյ, արդէն երեք ամիսէ ի վեր իշխանութիւնը յանձնուած էր «խաղաղասէր», «մարդասէր» եւ «բանուորասէր» ռուս քեռին: Որովհետեւ ուժգնամ եղած ժողովուրդ մը ինչպիսին հայ ժողովուրդը, խաղաղութեան եւ հանդիստի կարօտ էր, մանաւանդ ինքն ալ ձիթենիի ճիւղերով պինուած խոստումներով՝ կարելի՛ է բան մը մերժել նման «ապահովական» ոդիով չարժող կառավարութեան մը...: Սակայն ընդունելութիւնը եղաւ այնքան ջերմ, որքան յուսախաբութիւնը՝ խորհ. եկուորին հանդէպ:

Համայնավար կառավարութեան ներկայացուցիչ Լըզրանին յանձնուեցաւ իշխանութիւնը, որ խոստացաւ թէ ոչ մէկ հալածանք պիտի ըլլայ հանրապետական կառավարութեան գործօն անդամներուն դէմ...: Սակայն իրր խոստում արձանագրուած յօդուածներուն մեծագոյնը չէորցած, մէկ կողմէ Թուրքերու հետ ի վնաս Հայաստանի սիրաբանութեան, միւս կողմէ երկրին մէջ սկսաւ դաւադիր գործունէութեան. ագտոր, թալան, ձերբակալութիւն եւ զրպարտութիւններ չուտով երկիրը քաղաքական մութ հաշիւներու կըրկէս դարձուցին, ուրանալով իրենց չոայլ եւ «բանուորասէր» խոստումները:

Ժողովուրդը համբերութեամբ դիտեց, բայց բաժակը յորդեցաւ քանիերու մէջ եղած գնդակահարութիւններու եւ կացնահար եղած բազմաթիւ դէմքերու ի տես, ինչպէս գնդ. Ղորդանեան եւ Համազասպ: Ժողովուրդը տեսնելով կատարուած զանցութիւնները մէկ օրէն միւսը տարերային թափով ընդվզեցաւ եւ բանտերուն վրայ յարձակելով բոլոր կալանաւորները ազատեց եւ ձիւնագնդակի պէս հետզհետէ մեծնալով եւ տարածուելով, բոլշեւիկ իշխանութիւնը դուրս նետեց, իր քաջարի խոյանքներով: Ուրեմն, սիրելի հանդիսականներ, Փետր. 18ի դէպքը խորհրդանիշն է ազատ ապրելու կամքին, որ ցցուած է բերան, վայրագ, բռնակալ վար – չաճեւի մը, ինչպիսին է կարմիր լուծը:

Հանդէսի ընթացքին գեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը բերին ընկ. Օր. Ա. Քղեչեան (մեներգ), Օր. Ծովինար Ժորժեան (արտասանութիւն): Կապոյտ Աչէլ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ խմբապար, զոյգ–պար եւ մենապար, Օր. Քրիսթինի Կարապետեան եւ Օր. Թոքատչեան (մեներգ):

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինէն յետոյ սկսաւ խնջոյքը որ խանգավառ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ մասնաւորաբար երիտասարդներու կողմէ, մինչեւ ուշ ատեն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

7.

— Ես ատում եմ ձեզ, — պոռաց նա՝ վիկացած ածուխի պէս կայծկլտող աչքերը նրան յառած: — Ես ատում եմ ձեզ բոլորիդ: Դուք գալիս էք, խօսում էք հեռը քաղաքականութիւնից, եւ նա թոյլ է տալիս, որ դիւերը մօտը հակէք, դեղերտաք, իսկ ես զռնից նայել անգամ չեմ համարձակւում: Նա ձեր ի՞նչն է: Ի՞նչ իրաւունքով էք գալիս եւ նրան խլում ինձնից: Ես ձեզ ատում եմ, ատում:

Բարձր հեծկլտալով՝ նա վայրկեան պարտէզ եւ ուժով խփեց դուռը:

«Տէր Աստուած, — չչնչում էր Մարտինին ինքն իրեն՝ իջնելով ծառուղին ի վեր: — Այդ կինն իսկապէս որ սիրում է նրան: Զարմանալի բան»:

8.

Բոռի ապաքինումը չատ արագ էր ընթանում: Ցաջորդ չարաթ Ռիկարդօն գըտաւ նրան բազմոցին նստած, թուրքական վերնազգեստով՝ Մարտինիի ու Գալլիի հետ խօսակցելիս. նոյնիսկ պատյտի մասին էր խօսում արդէն: Բայց Ռիկարդօն ծիծաղեց նրա այդ դիտաւորութեան վրայ ու հարցրեց կատակով՝ չէ՞ր ցանկանայ արդեօք իրրեւ առաջին քայլ գնալ Ֆիեզոլէ:

— Կամ, դուցէ, կը գնաք այցելելու Գրասոսինիէ՞ն, — կցեց հիւանդին հեգնելու համար: — Վատահ եմ, տիկին Գրասոսինին չափազանց ուրախ կը լինի, մանաւանդ հիմա, որ այդպէս ժժդոյն ու նուաղ տեսք ունէք:

Բոռը սաստիկ կերպով ձեռքերը իրար զարկեց:

— Աստուած իմ, դրա մասին ես չէի էլ մտածել: Տիկինն ինձ իտալացի նահատակի տեղ է դնելու եւ խօսելու է հայրենասիրութեան մասին: Ես էլ դերիս յարմարուելու համար պէտք է պատմեմ նրան, թէ ինձ բանտում կատը-կատը արին ու վերջն էլ նորից կպցրին իրար, թէեւ բաւական վատ: Նա էլ անպատճառ մանրամասնօրէն պիտի ուզի իմանալ, թէ ես ի՞նչ էի զգում այդ միջոցին: Ի՞նչ, Ռիկարդօ, կարծում էք չէ՞ հաւատայ. դրազ կը դամ, նրան կարելի է ամէն բան հաւատացնել: Համաձա՞յն էք. թէ ես տարուեմ, ձեզ հնդկական մի զանակ տամ. իսկ դուք էլ ինձ՝ ձեր աշխատասենեակի սպիրտի մէջ դրած մի սոլիտեր:

— Շնորհակալ եմ, մահացու դործիքները ես չեմ սիրում:

— Սոլիտերն էլ մահացնում է, միայն թէ այնքան դեղեցիկ չէ:

— Յամենայն դէպս, բարեկամս, ես դանակի պէտք չունեմ, ես պէտք ունեմ սոլիտերի: Դէ՛ չատախում եմ: Մարտինի, մինչեւ ե՞րբ էք մնում այս քամահաճ հիւանդի մօտ:

— Մինչեւ երեքը. ես էլ գնալու եմ Սանմինիատօ, իսկ մինչեւ իմ գնալը կը դայ տիկին Բոլլան:

— Տիկին Բոլլա՞ն: — Հարցրեց Բոռը վրդովուած: — Ո՛չ, Մարտինի, դա կրեւի չէ: Ես չեմ կարող թոյլ տալ, որ կանայք զբաղուեն ինձնով ու իմ հիւանդութեամբ: Ես նրան որտե՞ղ եմ ընդունելու: Հօ՛ չի՞ կարող նստել այստեղ:

— Ո՞ր ժամանակից էք այդպէս ձեւացկան դարձել, — հարցրեց Ռիկարդօն ժըպտուն: — Տիկին Բոլլան, սիրելիս, մեզ բոլորիս էլ խնամում է, երբ պէտք է լինում: Նա հիւանդապահուհին էր անում, երբ դեռ կարճ շրջազգեստով էր մանգալիս, եւ խնամում է դիւութեան քոյրից էլ լաւ: Ինչպէս կը գայ ձեր սենեա՞կը: Նրա մասին այնպէս էք խօսում, կարծես տիկին Գրասոսինին լինի: Նրան հրահանգներ տալու էլ պէտք չունեմ: Բայց արդէն երկուսուկէսն է, գնամ:

— Իսկ այժմ, Ռիվարեց, ընդունեցէք ձեր դեղը մինչեւ սիկնոզ գալը, — ասաց Դալլին՝ բազմոցին մօտենալով, մի բաժակ ձեռքին:

— Կորցրէք: — Բոռը դրդռուած տրամադրութեան մէջ էր, ինչպէս յաճուկ է ապաքինուղ հիւանդներին, ու իր անձնուէր բժիշկներին կարգին չարչարում էր:

— Ինչո՞ւ էք ինձ ստանջում այդ յիմար բանով, երբ ցաւերն անցել են:

— Հէնց նրա համար, որ էլ չվերադառնան: Զէ՞ որ չէիք ուզի ցաւը կրկնուի տիկին Բոլլայի առաջ, ու նա էլ ստիպուի ձեզ օպիում տալու:

— Ս–սիրելի ը–բժիշկ, եթէ ցաւը գալու է՝ կը դայ. դա աստմի ցաւ չէ, որ վախեցնէք ձեր հեղուկներով: Դրանք այնքան կ'օգնեն, ինչքան մի խ–խաղալիք–ցնցուղի ջուրը հրդեհի ժամանակ: Բայց, ի հարկէ, տեղի եմ տալու:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՏԷր եւ Տիկին Արամ Յակոբեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Յակոբ Ֆէհէայեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Յակոբ Ֆէրէչէթեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Գալաճեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն լրեննց քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, մեծ հօրաքրոջ եւ զարմուհիին՝

ՕՐ. ԶԱՊԷԼ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 4ին, 70 տարեկանին, Սէն-Քլու։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Մարտ 8, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնրուժի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԷր եւ Տիկին Յարութ Յարութիւնեան, Տիկին Մաքրուհի Տօնիկեանի մահուան տխուր, առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան եւ 50 Ֆր. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման (ստանալ «Ցառաջ»էն)։

×

Նոյն տխուր առթիւ Պ. Գէորգ Միրոյեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Ցառաջ»ի։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Նազելի Գորթոչեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ողբացեալ Նշան Գորթոչեանի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առթիւ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Պր. Շահնուր Գասպարեանէ 20 Ֆր., Օր. Անահիտ եւ Պր. Լեւոն Արզումանեանէ 10 Ֆր.։

Ստացած է նաեւ հեռեւեալ նուէրները. Այրի Տիկին Գօզլեան իր հանդուցեալ ամուսնոյն Սարգիսի եւ զաւկին կարապետի հոգւոյ 10 Ֆր., Պ. Հայկ Էլմայեանէ 30 Ֆր.։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒՍ. ՔՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԱՃԻՒՂ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 20·45ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

31, Rue Paul-Déroulède, Bois Colombes

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Ծանօթ պարուհի ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ ու երգչուհի ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (Երեւանի Երաժշտանոցէն)։

Կը ներկայացուի «ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ» երեք բաժիններէ բաղկացած, ձայնագիր լուսաբաճակում հին եւ նոր Հայաստանի մասին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Երիտասարդաց ակումբին կողմէ տրամադրուած։

Մուտք 10 Ֆր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մատակարար մարմինը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները որպէս իւղագին, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ այլ ուխտերու.—

Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Պօղոսեան 20, Պր. Վահրամ Գրիգորեան 100, Տէր եւ Տիկին Ազատեան 20, Տիկին Հռիփսիմէ Տօրումեան 30, Տիկին Վարդուհի Մարալեան եւ Տիկին Ինճէ Թէրզեան 20ական, այրի Տիկին Լեւոն Ճերահեան 100, բարեպաշտ տիկին մը 10, Նաճարեան ընտանիք 15, Պր. Ծատուկեան, Պր. Տիգրան Հօրուեան, Տիկին Հռիփսիմէ Պէրպէրեան, Տիկ. Տէրտէրեան 10ական, Տիկ. Բիւրանեան 30, Մխաքեան ընտանիք եւ Տիկ. Ռոզ Տօրումեան 20ական, Տիկ. Մաքինաճեան 50, Պր. Հայկազ Մարտիրոսեան 20, Օր. Անոտնեան եւ այրի Տիկ. Տէրտէրեան 50ական, Պր. Վահրամ Մխթիք 10, Օր. Համբարձումեան Նազրիկ եւ Օր. Համբարձումեան Տիգրիկ 15ական, այրի Տիկ. Գասպարեան 50, այրի Տիկ. Գօչօլեան 10, Պր. Հայկ Էլմայեան 40 Ֆր.։

Հ. Ց. Դ.

ԻՍԻԻ եւ ՇԱԽԻԼԻ Զաւարեան եւ Ա. Ղուքեան խումբերու ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 8) իրիկուն ժամը 20·30ին Իսիի Մչակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

×

ԻՍԻ.— Հ. Ց. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 7, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Ց. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յակոբ Իսկենտէրեան։

×

ԿՐՔՆՈՊԼ.— Հ. Ց. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 8·30ին դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Նմանապէս Նոր Սերնդականները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին Հինգշաբթի Մարտ 7 երեկոյեան ժամը 9ին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Անի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը։

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

45, Ռիւ տը լա Տէֆանս։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ ՅՕԱՄԵԱԿԸ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանին մէջ

Շաբաթ, Մարտ 16ին։

GÉRANCE LIBRE

RUE D'ABOUKIR

Emplacement 1er ordre

Ecrire à l'adresse du journal qui transmettra

×

ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ռիւ տ'Ապուքիր

Առաջնակարգ դիրքի վրայ։

Գրաւոր դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Խաղնաճեանէ 20 Ֆր. իր ամուսնոյն Յարութիւն Խաղնաճեանի մահուան 3րդ տարելիցին առթիւ։

×

Պր. Անանիա Խաղնաճեանէ 20 Ֆր. իր եղբօր Յարութիւն Խաղնաճեանի մահուան 3րդ տարելիցին առթիւ։

×

Տիկ. Թագուհի Զալաքեանէ 20 Ֆր. իր քրոջ Վերժին Տատուրեանի մահուան առթիւ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ՄՐՆՈՂՈՐՏ

ՃՈՆ ՊԻՒՖԷ

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e

Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h. à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F. consommation comprise

Tél. : (le Dimanche) GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 ֆր. խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (կիրակի օրերը) ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

Imprimé sur les Presses DU JOURNAL «HARATCH» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ընդառաջ երթալով փետրուար 15ի արտակարգ ժողովին վախճանին, կը հրաւիրէ բոլոր արձանագրեալ անդամները այս Ուրբաթ ժամը 21ին քաղաքապետարանի փիւսթիս տը փէի սրահը։ Եւ այս առթիւ բոլոր որոշումները նկատի կ'առնուին ըստ կանոնագրի պահանջներուն։

×

ՍԵՒԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Միութեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 10, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լը Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Մարտ 8, ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (Ռիւ Պուֆիէ)։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Աւետաւոր արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱԽՊՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE

Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ

երկու մեծ նուագախումբերու

JACK KOJA et en attraction GROONG

AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՐՃԵԱՆ

ՅԵՐԵԿՈՑՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Orchestre SADKO

Ensemble Folklorique Musical Russe

Balalaïka et Chants

14 exécutants

Sous la direction de SERGE IVANOFF

եւ

Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ Հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւնով

Կը մասնակցի ԳԱՑԵԱՆԷ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE

PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES

« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS

Rév. Père FRANÇOIS ZELLER

Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պուֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօներքեպապ»։

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 եւ 990–66–28

Վերապահուած սեղանները դրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
8
VENDREDI
8 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·957

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.957

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Ե·— Եղերական վախճան

Սթէնլի Քըր կը գրէ թէ Մարաշի պարպումը մեծ հարուած մը տուաւ Ֆրանսայի հմայքին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Միւս կողմէ միլլի շարժումը արձանագրեց կարեւոր յաղթանակ մը ճիշդ այն պահուն, երբ պարտուած եւ ընկճուած էին քէմալականները։ Քրլըճ Ալի եւ ընկերները փախած էին քաղաքէն եւ Տոքթ· Մուսթաֆա Զօր· Քէրքէթին կը պիմէր անձնատուութեան պայմանները հաստատելու համար։

Առանցի մէջ «Զօր· Տիւֆիւէօ զար – մացաւ, երբ իր դէմն առջեւ տեսաւ Մարաշի զօրագունդերը։ Անհրաժեշտ նկատեց պաշտօնական տեղեկագիր մը ներկայացնել ազգին մասին։ Զօր· Քէրքէթ դատաստանի ենթարկուեցաւ Ֆրանսայի մէջ։ Արդիւնքը երբեք չհրապարակուեցաւ, սակայն Զօր· Քէրքէթ հանդստեան կոչուեցաւ» (էջ 193)։

Ֆրանսացիներու պաղտնի մեկնումէն վերջ նոր ողբերգութիւն մը, իսկական դողդոջայ մը կը սկսէր Հայերուն համար։ Շուրջ երկու հազար հոգի չուա լսելով դրամի բանակին հեռացումը՝ մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը հետեւին անոր։ Ուշ լոդները — մօտաւորապէս 1400 հոգի — Փետրուար 11ի առաւօտ ժամը 10ին հասնելով ճամբայ կ'իյնան՝ հասնելու համար Ֆրանսացի – ներու եռանկիւն։ Թուրքերը իմանալով այս վերջիններուն հեռացումը, իրենց թաքըստացուներէն դուրս ելլելով կը յարձակին փախչող Հայերուն վրայ, որոնց մէջ էր Օսմ· երեսփոխան Ճակոր ազա Խըրլաքեան։ Տեղն ու տեղը կը սպաննեն զայն եւ պլուխը ձողի մը ծայրը անցընելով յաղթական կը պարտցնեն փողոցներու մէջ։

Գերմանական հիւանդանոցի ճարտար վիրաբոյժ Տոքթ· Յարութիւն Տէր Ղա – զարեան (ներկայիս Հալէպ) կ'ապաստի։ Երիտասարդ բժիշկ Ընձայիկ Տէր–Սահ – հանեան Աք–Սուի առջեւ կը սպաննուի չէթէներուն կողմէ։ Վերջին կարաւանով մեկնողները մեծ կորուստներու կ'ենթարկուին։

Այսպէս, 1920 Փետրուար 11ին երկու սեռէ եւ ամէն տարիքէ չուրջ 3400 Հայեր կը փախչին Մարաշէն, հետեւելով Ֆրանսական բանակին դէպի Իսլահիյէ։ Զիւնամեռ օրով, առանց փոխադրական միջոցներու եւ պարէնի հետիոտն տաժա – նելի, յոդնեցուցիչ եւ երկար ճամբորդութեան մը կը ձեռնարկեն անոնք, որ պաշտպան ընտանիքի հայրեր, կիներ, աղջիկներ եւ անչափահասներ։

Կարաւանը Փետր· 11ին կը հասնի առաջին հանգրուանը՝ Թրքական Էլօղլու դիւղը, ուր կը հանգստանայ մինչեւ յաջորդ առաւօտեան ժամը 6ը, երբ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պէլ Փունար, ուր կը հասնի Փետր· 12ի իրիկուան ժամը 5ին, աստիճ գուրս օդով։ Գիչերը հանգստանալու յարմարութիւններ չկային դիւղին մէջ։ Բնութիւնն ալ կատաղած էր եւ Թուրքեր – ուն կէս ճամբը լրացնել կ'ուզէր կարծես։ Փետր· 12ին 13 լուսնալիք դիչերը կը սկսի ձիւնամրրիկ մը, որ հետզհետէ պիտի աւտկանար օրուան ընթացքին։ Առաւուան ժամը 6ին, մութնուլուսին ճամբայ կ'իյնան բոլորը։ Հաչիւ չունէին անոնք որ առնամանիքին զոհ էին գացած։ Քալելու անկարող կիներ, փոքրիկներ ճամբուն մէջտեղ ինկեր մնացեր էին։ Աչքն մարդ իր գլխուն ճարը կը նայէր։ Զիւնամրրիկը աչք բանալ չէր տար։ Բազմաթիւ երա–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱԹՈՂԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

—ո—

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԻՐԱՐԿԵԼ

Մէսմէդի երրորդ կառավարութիւնը իր Ա· նիստը կը դումարէր Զորեքշաբթի օր, Հանրապետութեան Նախագահին նախագահութեան տակ։ Բացառաբար, Նա – խագահ Փոնփիտու քիչ մը կ'երկարէր իր բացման խօսքը եւ Թոյլ կուտար որ հեռատեսիլը ներկայ ըլլար այդ կարճ ա – րարողութեան, որու ընթացքին կարգ մը թելադրանքներ կ'ընէր իր նախարարներուն։

Փոնփիտու, այս առթիւ, չէշտը կը դնէր գահլիճին հաւաքական պատասխանատուութեան վրայ եւ կ'ըսէր թէ պէտք չէ որ նախարար մը տեղ մը կամ մէկու մը ըսէ թէ ի՛նք տարբեր բան կ'ուզէ բայց կառավարութիւնը չի հետեւիր իրեն։

Նոյն օրը կը հրապարակուէր կառավարութեան խնայողութեան ծրագիրը, որու գլխաւոր կէտերն են.—

ՋԵՐՄՈՒԹԻՒՆ.— Ջերմութիւնը պէտք չէ 20 աստիճանէն աւելի ըլլայ չէնքերէ եւ բնակարաններէ ներս եւ սահմանա – փակուի Հոկտ· 15էն Ապրիլ 15ի չրջանին։

ՕԴԱՆԱՒԱԳԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր ձեւաւորումներ մէջտեղ դնել։

ԾՈՎԱԳԻՆ.— Հիւլէական մզումով ա–

խաներ կ'անչնչանան իրենց անգօր մայրերուն գիրկը։

Պէլ Փունարէն Իսլահիյէ հեռաւորու – թիւնը երեսուն քիլոմեթր է։ Զինուոր – ներն ու վերապրող փախստականները Իսլահիյէ կը հասնին Փետրուար 13ի իրիկունը, բոլորովին ուժասպառ, հալումաշ եղած։ Մարաշէն Իսլահիյէ ճամբուն վրայ ձիւներու մէջ մեռած էին աւելի քան հազար Հայեր եւ բազմաթիւ պինուորներ, համաձայն Օրադութեանը Երիտասարդ Քրիստոնէից Ընկերակցութեան ամերի – կացի քարտուղար Քրէքըրնի, որ մաս կը կազմէր փախստականներու կարաւանին (էջ 270)։

Մարաշէն ճամբայ ելեր էին 3400 Հայեր, Իսլահիյէ հասած են չուրջ 2400 հոգի, որոնք հետզհետէ կառախումբով կը փոխադրուին Առանա։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցն ու Ազգային Միութիւնը իրենց հոգածութեան առարկայ կը դարձնեն այդ դժբախտները։

Շատեր գրած են Մարաշէն Իսլահիյէ դողդոջայի ճամբուն մասին։ Ամէնէն յուզիչ նկարագրութիւնն է ըրած Ֆրանսացի պինուորական մը՝ Մաֆսիմ Պէրժէս, որ Հայերուն հետ բաժնած է 1920 Փետր· 11–13ի սահմռկեցուցիչ արհաւիրքները։ Բոլորովին անծանօթ մնացած եւ անպատնէշի է դարձած «Լա Քոլոն տը Մարաշ» խորագիրը կրող եւ 198 էջէ բաղկացած այս գիրքը, գրուած Գահիրէ – Փարիզ՝ 1920–1921ին։

Մարաշի ողբերգութիւնը եկաւ անդամ մը եւս հաստատելու թէ միջազգային դիւանագիտութեան համար աւելի արժէք կը ներկայացնէ քաղաքական – նիւթական չահը՝ քան հայկական արիւնը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊՈԼՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 6ի Փարիզիէն Լիպերէն արձագանգ կը հանդիսանար Պոլոյ Պատրիարքին մէկ յայտարարութեան, ուր Շնորհք Արք· կ'ըսէ թէ «բացարձակապէս անկարելի» կը դտնէ որ հայկ· ազատագրական կազմակերպութիւն մը ըլլայ օգնական ազէտին պատասխանատուն, ինչպէս յայտարարած է այդ խումբե – րէն (???) մէկուն բանրերը Թեհրանի մէջ։ Իսկ եթէ այդպէս ըլլար, նման արարք միայն «զարչանք եւ ամէնէն խիստ դատապարտումը» կրնայ ներչնչել։

Դեռ չենք ստացած Մարտ 4ի յաջորդող Պոլոյ թերթերը, աւելի մանրամասնութիւն կարենալ տալու համար։

ռեւտրական նաւեր չինել, խնայելու համար քարիւղը։

ՅԱՄԱՔԱՑԻՆ.— Նախապատուութիւն տալ երկաթուղիին եւ հաւաքական փոխադրութեանց միջոցներուն։ 1974ին Փարիզ – Հարաւ· արեւելք նոր գիծ մը պիտի չինուի։

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ.— Զարկ տալ հաւաքական փոխադրութեանց, բազմապատկել հանրակառքերու առանձնաչնորհեալ գոտիները։ Փարիզի համար վերամշակել հանրակառքերու ցանցը եւ աւելցնել մետրոյի կառախումբերու թիւը։

Այս խնայողութիւնները բաւական խընդրոյ առարկայ կ'ըլլան, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ջերմութեան։ Արդարեւ ո՞վ կրնայ որոշել որ ցուրտը անպայման պիտի սկսի միայն Հոկտ· 15ին եւ վերջ դրած Ապրիլ 15ին։ Ցետոյ ի՞նչպէս կարելի է առուղել թէ ներքին ջերմութիւնը 20 աստիճանը չանցնիր երբ Ֆրանսայի մէջ ջերմութեան մէկ կարեւոր մասը անհատական է։ Աոնք դեռ օրինագիծեր են, որոնք կրնան չգործադրուիլ։

Ինչ կը վերաբերի գիներուն, քարիւղը չի փոխուիր բայց ածուխ եւ կազ հարիւրէն 15 յաւելում կ'ընեն։

Կառքերու ռահմանափակ արագութիւնը չի փոխուիր ճամբաներու վրայ (90 քիլոմ·) բայց կառուղիներու վրայ 120էն 140ի կ'անցնի։ Աոիկա զարկ տալու համար կառքերու ճարտարարուեստին, որ դժբաղդաբար վնասած է արագութեան ռահմանափակումէն, մանաւանդ արագ կառքերու համար (Ֆեռարի, Մասերաթի եւն·)։

Նախարարապետ Մէսմէդ ձայն–հեռատեսիլէն կարճ զրոյց մը ունեցաւ եւ բացատրեց կառավարութեան ծրագրին դըրդապատճառներն ու նպատակները։

Քանի մը տողով

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը տարածուի դրամատուներուն եւ Քրեմի Լիոնէն եաք, ազդայնացած այլ դրամատուներ ալ զոհ են կացութեան։ Հինգշաբթի օր, ոստիկանութիւնը գրաւեց Պանք տը Ֆրանսի կեդրոնատեղին։

ԱՆԳԼԻՈՑ ածխահանքերու գործադուլը վերջ գտաւ։ Աշխատաւորական կառավարութիւնը տեղի տուաւ հանքագործներու պահանջներուն՝ աշխատավարձերու յաւելումին մասին։ Այս համաձայնութեամբ 25էն 32 սթերլինի կը բարձրանայ աշխատավարձի չարաթականը նուազագոյն թոշակ ստացողներուն համար եւ 36էն 52 սթերլինի այն հանքագործներուն, որոնք գիչերը կ'աշխատին։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ հազարի մօտ բանտարկեալներ, որոնց չարքին երկու Ֆրանսացիներ՝ 22 եւ 23 տարեկան, կամաւոր ծոմի գիմեցին բողոքելու համար, որ իրենք մաս չեն կազմեր ներուժի արժեւնացուցիչներուն։

ՊԷՅՐՈՒԽ

"ԱՐԱՐԱՏ" ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

«Արարատ» Պուրճ Համուտի դաշտին վրայ 3–0 կէտով պարտութեան մատնած է լիբանանեան «Ռասինկ» խումբը։

Առաջին կիսախաղի 14րդ վայրկեանին Մարզարեան կոլ մը արձանագրած է։ Երկրորդ կիսախաղի սկիզբները Բոնդարենկօ, փոխարինելով Իշտոյեանը, երկրորդ կոլը նշանակած է։ Երրորդ կէտանալ նշանակելու առիթը ստեղծած է խաղի 75րդ վայրկեանին Մարզարեան։

Մրցումի վերջաւորութեան Պողոսեան գնդակը «Ռասինկ»ի բերդը մտցուցած է, սակայն իրաւարարը չէ ընդունած, որովհետեւ արդէն իսկ խաղը վերջացած նկատած էր սուլիչի ազդանչանով։

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր· 26–27)

ՕԴԱՆԱՒԱԳԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի քաղաքային օդանաւերը 1973ին սպասարկած են մօտ կէս միլիոն ճամբորդ։ Օդանաւերը միաժամանակ փոխադրած են 15·000 թոն բեռ եւ նամակ, թերթ ու ծրար։

×

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԱՇԻՔ

Երեւանի «Պլաստիկ» գործատունը պատրաստած է արուեստական կաշիէ չինուած կիներու նորաձեւ պայուսակներ, մանուկներու խաղալիքներ։ Երեւանի «Կրասնի Շվեյնիկ» գործատունն ալ արտադրութեան համար պատրաստած է կիներու գարնան վերարկուներ՝ արուեստական կաշիէ։ Աոնք կը համապատասխանեն այս տարուան նորաձեւութեան։

×

ԵՐԳԱՀԱՆ ԳՐ· ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Երգահան Գրիգոր Առաքելեանի ծննդեան 80ամեակին առթիւ «Թուրքմենսկայա Իսկրա» թերթը յօդուած մը նուիրած է անոր մասին։ Յօդուածագիրը՝ Գէորգի Դրժեվսկի գրած է, թէ Առաքելեան մօտ կէս դարէ ի վեր նուիրուած է թուրքմենական երաժշտութեան զարգացումին։ Աչխատարաղ հաստատուելով ան տեղւոյն թատրոնին — այժմ ռուսական թատրոնի վերածուած է — երաժշտական բաժնին վարիչը դարձած է։ այնուհետեւ դարձած է վարիչը թուրքմենական ձայնասփիւռի երաժշտական հաղորդումներու եւ խմբավարը սէնֆոնիք նուագախումբի։

Գ· Առաքելեան ուսումնասիրած է թուրքմէն երաժշտութիւնը եւ ազգային նուագարանները եւ կազմած է նուագախումբ մը՝ ժողովրդական նուագարաններով։ Յօրինած է երգեր եւ նուագներ թուրքմէն ժողովրդական նիւթերով։

×

ՈՌՈԳՈՒՄԻ ՓՈՔՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Այս տարի Հայաստանի կոլտնտեսութիւններն ու սովխոզները ոռոգումի համար պիտի ծախսեն աւելի քան 150·000 ռուբլի։ Տնտեսութիւնները պէտք է ոռոգեն 120 հեկտար հող։ Աոնք ընդհանրապէս գիւղատնտեսութեան համար ոչ պիտանի հողեր են։

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

(1890 — 1974)

—o—

Թափուր է իր բաղկաթոռը: Ամբողջ կեանք մը անցուցած ենք միասին, ու հիմա կը դիտեմ իր պարապ բազկաթոռը: Շարժապատկերի պէս՝ մտքէս կ'անցնին անցեալ օրերը եւ յստակ կերպով կը տեսնեմ զինք, աւելի քան կէս դարու վերյիշումներու ժապաւէնի մը վրայ:

Երկար ամիսներ տառապեցաւ անորոշուն: Իր բազմամեայ կեանքին վերջաւորութիւնն էր: Օրերը համրուած էին — դիտե՞ր այս բանը — ու կը տանջուէր անողոք հիւանդութեան մը յօշոտող ճիրաններուն մէջ, որ իր ներսիդին կը բզկտէր: Ի՞նչ մարմին էր, ի՞նչ սիրտ էր, որ ա՛յդքան դիմացաւ:

Բայց իր միտքը պահած էր նոյն ուշիմութիւնը, ու հակառակ հիւանդութեան գործած ֆիզիքական աւերին՝ մնացած էր նոյն սրամիտ Լաչինը:

Բայց հիմա, մեզմ թախիծ մը կար իր ձայնին մէջ: Տարի ու կէս պայքարած էր անողորմ հիւանդութեան դէմ: Բժիշկներուն, քանալով երկարաձգել իր կեանքը, փճացուցած էին իր կեանքին մնացած օրերը: Յոգնած էր այլեւս: Դժուար էր բաժնուիլ իր սիրելիներէն, մանաւանդ իր թոռնիկներէն եւ իր հարսէն: Դժուար է հրաժարիլ կեանքէն: Դիւրին չէ մեկնիլ աշխարհ կոչուած այս օթեւանէն, մանաւանդ երբ կը սիրես կեանքը: Բայց կուգայ առեն մը՝ երբ կեանքը այլեւս անհամ կաթակ մը կը դառնայ ու անիմաստ կ'ըլլայ ապրիլ: Հիւանդութիւն չէր վայելեր իրեն: Ծանր սիրտով համակերպած էր անխուսափելիին: Ուրեմն ա՛յս էր վերջաւորութիւնը:

×

Իր սերունդէն քիչեր մնացած են, եւ քիչեր կրնան այսօր գրել կարիճի վայել իր մահագրութիւնը: Ինք չէր խօսեր իր մասին: Բայց ես լաւ եմ իր սխրագործութիւնները ուրիշներէն, ու կարդացած եմ իր հերոսութիւնը զանազան գիրքերու մէջ:

Տարիներ առաջ ձեռքս անցած էր «կիլիկիոյ Աղէտը» անունով հատոր մը որ կը պարունակէր «Ականատեսներու ցնցաբգրութիւններ, վաւերաթուղթեր, պաշտօնական տեղեկագիրներ, թղթակցութիւններ եւ վիճակագրութիւններ, ամէնէն կարեւոր պատկերազորով»: Կ. Պոլիս տպուած 1912ին, այս գիրքը կազմած է Յակոբ Յ. Թէրզեան:

Էջ 40ի վրայ կայ մեծադիր լուսանկար մը որուն տակը գրուած է «Ատանայի Հայոց իճիճապաշտպանութեան վարիչ եւ ճշմարիտ հերոս՝ Պ. Կարապետ Լաչինեան որուն «Սաչլը փէտայի» անունը տուին թուրքերը»: Փառահեղ եւ զեղեցկադէմ տանուէրնը տարու երիտասարդ մը կը նայի այդ պատկերէն... խարտեաշ մազեր՝ մէջտեղէն ճեղքուած, կանոնաւոր այլ կարծես քանդակուած դիմագիծ, հեռուն դիտող ուղիղ նայուածք, նուրբ բերան եւ ամրաձեւ կզակ:

Տարիներու մառախուղին մէջէն՝ այժմ լոկ ազօտ յիշատակի մը վերածուած է Ատանայի Դէպքը: Բայց այն օրերուն — 1909ին — Կիլիկիոյ Աղէտը ցնցեց ոչ միայն այլողջ հայութիւնը այլեւ օտար աշխարհը: Եւ կարապետ Լաչինեան կատարեց իրեն վիճակուած դերը... «Ատանայի Հայոց իճիճապաշտպանութեան վարիչ եւ ճշմարիտ հերոս»:

Թերեւս կարծուի թէ բարեացակամ միամտութեամբ կը չափազանցնենք հայ արիի մը քաջագործութիւնը: Կարդանք օտարներուն վկայութիւնը: Միացեալ Նահանգներու այն առեղուան մեծագոյն ամսագիրներէն, Փիրսընզ Մեկըզին, խմբագրին ստորագրութիւնը կրող՝ երկար յօդուած մը (էջ 283–304) յատկացուցած է Կիլիկիոյ Դէպքին: Այս հանդէսը ճարեցի Պոսթընի հանրային գրադարանի դիւանատան մէջ.

Ահաւասիկ օտար թղթակիցին վկայութիւնը, զոր թարգմանութեամբ կուտանք ստորեւ: Ի մէջ այլոց կը գրէ

— «Երկու հայ հայրենակցական միութիւնները ունէին գաղտնի զինուորական մարմին մը, շուրջ 200 երիտասարդներէ բաղկացած, որոնք փէտայի կը կոչուէին: Այսկամաւոր զինուորները երդում ըրած էին իրենց կեանքը բոլորովին նուիրելու Հայ Դատին: Անոնք զինավարժութիւն կ'ընէին, նոյնիսկ իսլամներու ներկայութեան: Անոնց մեծը երիտասարդ հայ մըն էր, պզտիկեան անունով: Բայց անոնց ամէնէն սարսափազդու խմբապետը կարապետ Լաչինեանն էր. դալկադէմ, նուրբ երիտասարդ մը՝ երկար շէկ մազերով որ կը հասնէին իր նիհար ուսերուն: Իրենց ուխտը կը պարտադրէր ցմահ հնազանդութիւն իրենց պետերուն»: (1)

«Մթնոլորտը լեցուած էր կասկածանքով եւ ատելութեամբ: Ու երդուեալ փէտայիները կը շարունակէին իրենց զինավարժութիւնը իրենց շիկահեր ռազմապետի Կարապետ Լաչինեանի առաջնորդութեամբ»:

Ե. Լ.

(1 – Շար.)

---

(1) «*Ատանայի Հայոց Պատմութիւն*» գիրքին մէջ (էջ 232) Բիւզանդ Եղիազեան կը գրէ, «Իճիճապաշտպանութեան երիտասարդներուն ամբողջը կը համրուէին 173 հոգի, 30·000–նոց խուժանին դէմ: Անոնց վարիչներէն ու ճշմարիտ հերոսներէն մէկն էր *Կարապետ Լաչինեան*, որուն «*Սաչլը Փէտայի* անունը պիտի տային թիւրքերը»:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԳՐ. ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ «ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ»

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկութիւնը աշխատանք կը կատարէ հրատարակելու համար Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեանը»:

Այս նախապատրաստական աշխատանքներուն առիթով Ա. Ղազինեան, «Պատմա-բանասիրական Հանդէս»ի 1973ի 4րդ հատորին մէջ չափեկան տեղեկութիւններ կուտայ «Մատեան ողբերգութեան» ձեռագրներուն, Նարեկացիի երկին հրատարակութիւններուն եւ անոնց կապուած կարգ մը հարցերու շուրջ:

«Մատեան ողբերգութիւն»ը Նարեկացի աւարտած է 1002ին: Այս երկը մեկի հատած է բազմաթիւ ընդօրինակութիւններով՝ ամբողջական, ոչ–ամբողջական կամ հատուածներով: Ընդհանուր թիւը աւանդ 200էն աւելի է, որուն շուրջ 150ը կը պահուի Երեւանի Մատենադարանը, 19ը՝ Վենետիկ, 27ը՝ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքը: Դժբախտաբար չէ մնացած Նարեկացիի ձեռագիրով շարադրուած օրինակը: Ամէնէն հին ձեռագիրը ԺԲ դարու կը պատկանի: Այս օրինակը, որ կը պահուի Երեւան, Ներսէս Լամբրոնացիի պատկանած է եւ գրուած է 1173ին: Մատենադարանին մէջ կը պահուին ԺԴ. դարէն մեկի հատած շուրջ 10, ԺԴ. դարէն՝ 20է աւելի թուակիր եւ անթուակիր ձեռագիրներ: Վենետիկի եւ Երուսաղէմի թուակիր հնագոյն ձեռագիրները ԺԴ. դարէն սկսեալ են: Ընտիր ձեռագիրներ ալ կան ԺԵ. դարէն:

Բոլոր ձեռագիրներուն համեմատաբար քիչը հնարաւորութիւն կուտայ պահնելու չորս խումբերու՝ ըստ բնագիրներու տարբերութեան: 1) Ձեռագիրներ, որոնք կը ծագին Լամբրոնացիի օրինակէն կամ ունին ընդհանուր աղբիւր. 2) Ձեռագիրներ, որ կը ծագին Մխիթար վարդապետի օրինակէն կամ ունին ընդհանուր աղբիւր. 3) Ձեռագիրներ, որոնք կը ծագին Գրիգոր Մլաթեցիի օրինակէն կամ ունին ընդհանուր աղբիւր եւ չորս ձեռագիրներ, որոնք ունին չեզած հատուածներ:

Անշուշտ այս բաժանումը որոշ առումով պայմանական է, քանի որ ընդօրինակողները, իրենց իսկ վկայութեամբ, յաճախ ձեռքի տակ ունեցած են քանի մը ձեռագիրներ եւ ընդօրինակելու առեն նախապատուութիւնը տուած են երբեմն մէկուն, երբեմն ալ միւսին, լուսանցք–ներուն վրայ մատնանշած են տարբերութիւնները:

Նարեկացիի գործը, այնուհետեւ նկատել կուտայ Ա. Ղազինեան, մեր հին պատկանութեան ամէնէն չատ հրատարակուած գործն է. անոր տպագրութիւններու թիւը 50ը կ'անցնի: Առաջին անգամ «Մատեան»ի տպագրութեան ձեռնարկած է Ռոկան Երեւանցի: 1673ին Մարսէյլի մէջ սկսած է տպել, սակայն անաւարտ մնացած է անոր մահուան պատճառով (տպագրուած է միայն 48 էջ):

Առաջին ամբողջական տպագրութիւնը լոյս տեսած է 1701ին, Կ. Պոլիս: Լոյս ընծայած է Երուսաղէմի պատրիարք Մեսրոպ Եպս. Ամդեցի, ձեռքի տակ ունենալով էջմիածինի, Խոր Վիրապի, Սեւանի, Սալմոսավանքի եւ Երուսաղէմի ձեռագիրներէ կազմած բնագիրը:

«Մատեան»ը երկրորդ անգամ լոյս տեսած է 1726ին դարձեալ Կ. Պոլիս: 1736ին Կ. Պոլսոյ մէջ երրորդ անգամ ըլլալով հրատարակուած է դիրքը: Առիկա նախորդին վերհրատարակութիւնն է, եւ բնագիրներու առումով հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ: 1755ին, միշտ Կ. Պոլսոյ մէջ, լոյս տեսած է չորրորդ անգամ ըլլալով:

Նարեկացիի գիրքին տպագրութեան պատմութեան մէջ նշանաւոր է Կ. Պոլսոյ 1774ի հրատարակութիւնը, որ լատինին է ցայսօր հրապարակ հանուածներուն մէջ: Հրատարակողները իրենց ձեռքի տակ ունեցած են մօտ 30 ձեռագիր: Տպագրութիւնը նախաձեռնած է Գասպար ամիրա Մուրատեանց:

Մեծ եղած է այս հրատարակութեան դիտական եւ բանասիրական արժէքը: Ջնչին բացառութեամբ՝ անիկա գործած է յետագայ հրատարակութիւններու վրատահելի աղբիւրն ու հիմը: Միայն Վենետիկի մէջ անիկա վերհրատարակուած է տասը անգամ (առաջին անգամ՝ 1789ին, վերջին անգամ՝ 1926ին):

1948ին Պուէնոս – Այրէսի մէջ լոյս տեսած է «Նարեկ, Մատեան ողբերգութեան Ս. Գրիգոր Նարեկացիի, գրաբար բնագրի հանդիպադրութեամբ աշխարհաբարի վերածեց Գարեգին Եպս. Տէրտէրեան» գիրքը: Առիկա չափածոյ հրատարակութիւն է եւ ասոր պատճառով ալ ունի առանձին արժէք: Իսկապէս, «Մատեան ողբերգութիւն»ը չափածոյ ստեղծագործութիւն է, յաճախ՝ յանդուգն, հիմնականին մէջ գրուած հնդաւանկ անգամներով, ինչպէս դիտել տուած է Մ. Աբեղեան:

Հայաստանի մէջ «Մատեան»ը երբեք ամբողջութեամբ չէ հրատարակուած: Ընտրուած հատուածներ տպուած են առանձին հատորներու մէջ, որոնցմէ կարեւոր են «Ընտիր էջեր» (1946) եւ «Մարգարիտներ հայ քնարերգութեան» (1971) հատորները: Ամէն պատ, լոյս տեսած են «Մատեան ողբերգութեան» աշխարհաբար երկու թարգմանութիւններ, մէկը դրեթէ լրիւ (թարգմանած է Մկրտիչ Թէրեան), միւսը՝ ծագկաքաղ (վարպետ Գէորգեանի թարգմանութեամբ):

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909
ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— *Ո՞ր ընկերը պատմեց եղբօրս մասին ձեր զրածները, հարցուցի:*

Ճանկիւլեան անուն մը տուաւ զոր չեմ յիշեր, Մարկոս կամ Գրիգոր եւ աւելցուց.

— *Նա՛ ասաց:*

— *Հո՞ս է այն մարդը:*

— *Ոչ, մեկնեցաւ, Ռուսաստան գնաց:*

— *Ա՞յդ է ձեր բոլոր ապացոյցը:*

— *Այո՛:*

— *Ուրեմն ահա այդ ապացոյցին պատասխանը:*

Եւ ձեռքս վեր վերցուցի՝ իբր թէ ապտակելու համար, բայց հազիւ վեր բարձրացուցած՝ Ճանկիւլեան ոտքի ելաւ եւ սկսաւ աղաղակել բոլոր ուժովը թէ զինքը կը ծեծեն, կը սպաննեն:

Հրապարակին վրայ պտըտող ոստիկան մը խկոյն վազեց եկաւ, հոն նստող բազմաթիւ ծանօթներ ոտքի ելան ու մեր քով վազեցին ու ամէնքս միասին առօք փառօք առաջնորդուեցանք Մէնիլէի պահականոցը, ուր կարճ քննութենէ մը ետքը մեզ ազատ թողուցին, միջադէպին անկարեւորութեանը պատճառաւ:

Բայց խնդիրը այդտեղ չվճռցաւ: Կէս դիշերէն ետքը՝ երբ Բարեպաշտին ընկերակցութեամբ, որ Աթէնքէն Ազեքսան – դրիա եկած ու հոն հաստատուած էր, Օթէլ Պոնար կը վերադառնայի եւ արդէն օթէլի դրան առջեւ հասած էի, յանկարծ քովընտի մութ փողոցէ մը երեք հոգի պոռչտուքներ արձակելով ու դաւադանին բարձրացուցած վրաս յարձակեցան:

Բարեպաշտ փութաց ինձ օգնութեան եւ իրարանցում մըն է տիրեց փողոցը:

Ոստիկանները խկոյն վրայ հասան: Այդ միջոցին յարձակողներէն մին վախաւ քովընտի մութ փողոցէն, իսկ ես, Բարեպաշտը եւ ուրիշ երկու յարձակողները՝ որոնց մին էր Ճանկիւլեան, պահականոց առաջնորդուեցանք:

— *Արդէն ձեր գլուխն կը սպասէի կոր, ըսաւ մէմուրը ժպտելով:*

— *Ի՞նչպէս, հարցուցի զարմացած:*

— *Որովհետեւ այս մարդիկը, (եւ ցոյց տուաւ Ճանկիւլեանը եւ ընկերը) ձեզ կը հետապնդէին կոր գուբսը չլսան ըրած միջոցիս:*

— *Ուրեմն քանի որ մեր անմեղութիւնը դիտէք թոյլ տուէք որ տեղերնիս երթանք ըսի:*

— *Չէ, պատասխանեց, պէտք է հարցաքննութիւն մը կրէք եւ հիմա ժամանակը ուշ է, առտուան երկուքն է, այս իրիկուն հոս բանտը մնացէք, վաղը առտու ձեր խնդիրը կը քննեն:*

Ես ու Բարեպաշտ քիչ մըն ալ պնդեցինք, բայց տեսանք որ անկարելի էր ու հարկ էր համակերպիլ:

Ճանկիւլեանի ընկերը գրպանէն ամերիկեան անցագիր մը հանեց եւ յայտարարեց թէ ինք ամերիկեան հպատակ է:

Ասոր վրայ դինքը անմիջապէս ազատ թողուցին: Իսկ մեզ երեքս առաջնորդեցին վար, պահականոցի առժամեայ բանտը որ արդէն լեցուած էր նոյն պիչերը ձերբակալուած զողերով, դինովներով, կռուարարներով եւ հաշիշամոլներով:

Ճանկիւլեանի ճակատը թեթեւ սկրտուք մը կար, ամբողջ արդիւնքը տեղի ունեցած յարձակողական եւ պաշտպանողական կռիւին: Գրեթէ անհնարելի բան մը որուն ինքն ալ նախապէս կարեւորութիւն տուած չէր, բայց բանտին մէջ Ճանկիւլեան նշմարեց այդ սկրտուքը եւ սկսաւ երկու ձեռքերուն եղունդներովը զայն քերթել մինչեւ առտու, այն ատեհան որ այդ աննշան սկրտուքը չէնք չնորհք ափիւնլուայ վէրք մը դարձաւ որ տաժանելիօրէն կը տզեղցնէր իր արդէն ոչ դեղեցիկ դէմքը:

Այս յանպատրաստից վէրքը ստեղծելէ ետքը՝ Ճանկիւլեան բանտին դուռը պահպանող ոստիկանէն բժշկական օգնութիւն տալ կուտայ Ա. Ղազինեան, մեր հին պատկանութեան ամէնէն չատ հրատարակուած գործն է. անոր տպագրութիւններու թիւը 50ը կ'անցնի: Առաջին անգամ «Մատեան»ի տպագրութեան ձեռնարկած է Ռոկան Երեւանցի: 1673ին Մարսէյլի մէջ սկսած է տպել, սակայն անաւարտ մնացած է անոր մահուան պատճառով (տպագրուած է միայն 48 էջ):

Առաջին ամբողջական տպագրութիւնը լոյս տեսած է 1701ին, Կ. Պոլիս: Լոյս ընծայած է Երուսաղէմի պատրիարք Մեսրոպ Եպս. Ամդեցի, ձեռքի տակ ունենալով էջմիածինի, Խոր Վիրապի, Սեւանի, Սալմոսավանքի եւ Երուսաղէմի ձեռագիրներէ կազմած բնագիրը:

«Մատեան»ը երկրորդ անգամ լոյս տեսած է 1726ին դարձեալ Կ. Պոլիս: 1736ին Կ. Պոլսոյ մէջ երրորդ անգամ ըլլալով հրատարակուած է դիրքը: Առիկա նախորդին վերհրատարակութիւնն է, եւ բնագիրներու առումով հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ: 1755ին, միշտ Կ. Պոլսոյ մէջ, լոյս տեսած է չորրորդ անգամ ըլլալով:

Նարեկացիի գիրքին տպագրութեան պատմութեան մէջ նշանաւոր է Կ. Պոլսոյ 1774ի հրատարակութիւնը, որ լատինին է ցայսօր հրապարակ հանուածներուն մէջ: Հրատարակողները իրենց ձեռքի տակ ունեցած են մօտ 30 ձեռագիր: Տպագրութիւնը նախաձեռնած է Գասպար ամիրա Մուրատեանց:

Մեծ եղած է այս հրատարակութեան դիտական եւ բանասիրական արժէքը: Ջնչին բացառութեամբ՝ անիկա գործած է յետագայ հրատարակութիւններու վրատահելի աղբիւրն ու հիմը: Միայն Վենետիկի մէջ անիկա վերհրատարակուած է տասը անգամ (առաջին անգամ՝ 1789ին, վերջին անգամ՝ 1926ին):

1948ին Պուէնոս – Այրէսի մէջ լոյս տեսած է «Նարեկ, Մատեան ողբերգութեան Ս. Գրիգոր Նարեկացիի, գրաբար բնագրի հանդիպադրութեամբ աշխարհաբարի վերածեց Գարեգին Եպս. Տէրտէրեան» գիրքը: Առիկա չափածոյ հրատարակութիւն է եւ ասոր պատճառով ալ ունի առանձին արժէք: Իսկապէս, «Մատեան ողբերգութիւն»ը չափածոյ ստեղծագործութիւն է, յաճախ՝ յանդուգն, հիմնականին մէջ գրուած հնդաւանկ անգամներով, ինչպէս դիտել տուած է Մ. Աբեղեան:

Հայաստանի մէջ «Մատեան»ը երբեք ամբողջութեամբ չէ հրատարակուած: Ընտրուած հատուածներ տպուած են առանձին հատորներու մէջ, որոնցմէ կարեւոր են «Ընտիր էջեր» (1946) եւ «Մարգարիտներ հայ քնարերգութեան» (1971) հատորները: Ամէն պատ, լոյս տեսած են «Մատեան ողբերգութեան» աշխարհաբար երկու թարգմանութիւններ, մէկը դրեթէ լրիւ (թարգմանած է Մկրտիչ Թէրեան), միւսը՝ ծագկաքաղ (վարպետ Գէորգեանի թարգմանութեամբ):

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909
ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— *Ո՞ր ընկերը պատմեց եղբօրս մասին ձեր զրածները, հարցուցի:*

Ճանկիւլեան անուն մը տուաւ զոր չեմ յիշեր, Մարկոս կամ Գրիգոր եւ աւելցուց.

— *Նա՛ ասաց:*

— *Հո՞ս է այն մարդը:*

— *Ոչ, մեկնեցաւ, Ռուսաստան գնաց:*

— *Ա՞յդ է ձեր բոլոր ապացոյցը:*

— *Այո՛:*

— *Ուրեմն ահա այդ ապացոյցին պատասխանը:*

Եւ ձեռքս վեր վերցուցի՝ իբր թէ ապտակելու համար, բայց հազիւ վեր բարձրացուցած՝ Ճանկիւլեան ոտքի ելաւ եւ սկսաւ աղաղակել բոլոր ուժովը թէ զինքը կը ծեծեն, կը սպաննեն:

Հրապարակին վրայ պտըտող ոստիկան մը խկոյն վազեց եկաւ, հոն նստող բազմաթիւ ծանօթներ ոտքի ելան ու մեր քով վազեցին ու ամէնքս միասին առօք փառօք առաջնորդուեցանք Մէնիլէի պահականոցը, ուր կարճ քննութենէ մը ետքը մեզ ազատ թողուցին, միջադէպին անկարեւորութեանը պատճառաւ:

Բայց խնդիրը այդտեղ չվճռցաւ: Կէս դիշերէն ետքը՝ երբ Բարեպաշտին ընկերակցութեամբ, որ Աթէնքէն Ազեքսանդրիա եկած ու հոն հաստատուած էր, Օթէլ Պոնար կը վերադառնայի եւ արդէն օթէլի դրան առջեւ հասած էի, յանկարծ քովընտի մութ փողոցէ մը երեք հոգի պոռչտուքներ արձակելով ու դաւադանին բարձրացուցած վրաս յարձակեցան:

Բարեպաշտ փութաց ինձ օգնութեան եւ իրարանցում մըն է տիրեց փողոցը:

Ոստիկանները խկոյն վրայ հասան: Այդ միջոցին յարձակողներէն մին վախաւ քովընտի մութ փողոցէն, իսկ ես, Բարեպաշտը եւ ուրիշ երկու յարձակողները՝ որոնց մին էր Ճանկիւլեան, պահականոց առաջնորդուեցանք:

— *Արդէն ձեր գլուխն կը սպասէի կոր, ըսաւ մէմուրը ժպտելով:*

— *Ի՞նչպէս, հարցուցի զարմացած:*

— *Որովհետեւ այս մարդիկը, (եւ ցոյց տուաւ Ճանկիւլեանը եւ ընկերը) ձեզ կը հետապնդէին կոր գուբսը չլսան ըրած միջոցիս:*

— *Ուրեմն քանի որ մեր անմեղութիւնը դիտէք թոյլ տուէք որ տեղերնիս երթանք ըսի:*

— *Չէ, պատասխանեց, պէտք է հարցաքննութիւն մը կրէք եւ հիմա ժամանակը ուշ է, առտուան երկուքն է, այս իրիկուն հոս բանտը մնացէք, վաղը առտու ձեր խնդիրը կը քննեն:*

Ես ու Բարեպաշտ քիչ մըն ալ պնդեցինք, բայց տեսանք որ անկարելի էր ու հարկ էր համակերպիլ:

Ճանկիւլեանի ընկերը գրպանէն ամերիկեան անցագիր մը հանեց եւ յայտարարեց թէ ինք ամերիկեան հպատակ է:

Ասոր վրայ դինքը անմիջապէս ազատ թողուցին: Իսկ մեզ երեքս առաջնորդեցին վար, պահականոցի առժամեայ բանտը որ արդէն լեցուած էր նոյն պիչերը ձերբակալուած զողերով, դինովներով, կռուարարներով եւ հաշիշամոլներով:

Ճանկիւլեանի ճակատը թեթեւ սկրտուք մը կար, ամբողջ արդիւնքը տեղի ունեցած յարձակողական եւ պաշտպանողական կռիւին: Գրեթէ անհնարելի բան մը որուն ինքն ալ նախապէս կարեւորութիւն տուած չէր, բայց բանտին մէջ Ճանկիւլեան նշմարեց այդ սկրտուքը եւ սկսաւ երկու ձեռքերուն եղունդներովը զայն քերթել մինչեւ առտու, այն ատեհան որ այդ աննշան սկրտուքը չէնք չնորհք ափիւնլուայ վէրք մը դարձաւ որ տժգունելիօրէն կը տզեղցնէր իր արդէն ոչ դեղեցիկ դէմքը:

Այս յանպատրաստից վէրքը ստեղծելէ ետքը՝ Ճանկիւլեան բանտին դուռը պահպանող ոստիկանէն բժշկական օգնութիւն հայցեց յայտարարելով որ վէրքին ցաւը չէր կրնար դիմանալ:

Բժիշկը եկաւ, հարկ տեսաւ որ «վիրաւորը» հիւանդանոց փոխադրուի «քննութեան համար»:

Բնականաբար պարոն Ճանկիւլեանի դիւցազնաբար իր ճակտին վրայ դայուցած վէրքը սահմանուած էր մեր գլխուն ցաւցնելու, որովհետեւ ոստիկանին բժիշկը եթէ տեղեկագրէր թէ վէրքը առնուազն տասնըհինգ օրուան դարմանումի պէտք ունի՝ մենք իրրեւ ենթադրեալ հեղինակները այդ վէրքին՝ կ'ըլլայինք ոճրագործներ եւ կը դրկուէինք Ոճրագործներու Ատեանին:

Բարեբախտաբար այս հանճարեղ տակտիկան չյաջողեցաւ եւ բժիշկը յայտարարեց թէ այդ վէրքը դաւադանի հարուածներու արդիւնք չէր, ինչպէս կը պնդէր ճակատին ափը, այլ պարզապէս քերուքտուքի:

Այսուհանդերձ այս միջադէպը պատճառ եղաւ որ փոխանակ հետեւեալ առտու կանուխ ադատ ձգուելու՝ մինչեւ իրիկունը բանտը անցունենք ու կարգ մը քննութիւններու եւ ձեւակերպութիւններու ենթարկուինք: Եւ ի վերջոյ նոյնիսկ հազի Րէիկեան պէյի երաշխաւորութեամբ դիս ու Բարեպաշտը արձակեցին բանտէն:

Եւ սակայն նորէն օձիքս չազատեցաւ այս խնդրէն:

(52 – Շար.)

ՀԱՅԵՐ ԳԱՀԱՏԷՆ

ՀԱՃԵԼԻ ՀԱԻԱՔՈՅԹ ՄԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատ.).— Կիրակի փետրուար 24ին, Հարաւային Ֆրանսայի թեմի Ազգ. Առաջնորդարանը կազմակերպած էր հակերոյթ մը Պօմոնի սրահին մէջ։

Ճաշի պատրաստութեան ծանր աշխատանքները սառնձնած էին Կապոյտ Ծաչի Սէն Ժերմէն, Պուլ. Օտեոյի, Մարսէյլ-քաղաքի, Պօմոնի մասնաճիւղերը եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը։

Այս ազնիւ ուիկիններէն իւրաքանչիւրը նուիրումով սատարեցին սոյն ձեռնարկի բարոյական եւ նիւթական լայն յաջողութեան։

Կրկնութիւն եղած չըլլար եթէ անդամ մը եւս մեծապէս գնահատենք անոնց աշխատելու պատրաստակամութիւնը եւ զոհողութեան ոգին ու մաղթենք որ այս առաքինութիւնները վարակեն նաեւ երիտասարդ ուիկիններն ու օրիորդները, որպէսզի մեր ազգային կազմակերպութիւնները ըլլան միշտ պատնէշի վրայ։

Այս պատեհ առիթով խօսք առին Պարոններ՝ Կ. Ճանիկեան բացումը կատարելով, Յ. Պապիկեան որ բացատրեց Ազգ. Առաջնորդարանի մը դերը մեր գաղութներու մէջ, Տ. Խայիկեան որ յայտնեց իր գոհունակութիւնը գանուելու հանուր նպատակը ազգային է եւ կը պահանջէ բոլորին աջակցութիւնը եւ գործակցութիւնը, Կ. Փօլատեան որ ջերմ խօսքերով շնորհաւորեց Կապոյտ Ծաչուհիներու եւ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ուիկիններու սիրայօժար աշխատանքը եւ իրենց ազգային նուիրումի սուր պահակութիւնը։ Օրուան հիւրն էր Պր. Յ. Իսկենտէրեան, Լիբանանէն, որ ըրաւ գրաստութեան խօսքը որպէսզի միշտ կանգուն մնայ Մարսէյլի գաղութը որ իր հոծ Հայութեամբ կոչուած է ճակատագրական դեր ունենալ մեր ազգային առաջադրանքներու կիրարկման ճամբուն վրայ։

Մթնոլորտը եղաւ միշտ ջերմ եւ խանդավառ շնորհիւ հայկական հաճելի նուագախումբի մը մեկնած գրաւիչ եղանակներուն եւ շնորհիւ գեղեցիկ ձայներու ինչպէս երէցկին Ե. Տէմէեան եւ աքանչելի առոգանութեամբ եւ ապրումով արտասանուած բանաստեղծութիւններու ինչպէս Վ. Ճառայեան։

Այլ խօսքով հաճելի հաւաքոյթ մը։

×

Սակայն նման պարագաներուն օգտակարը պէտք է աւելցնել հաճելիին։ Օգտակարը այն է որ մեր ձեռնարկները պէտք չէ որ սկսին ու վերջանան սրահին մէջ կամ սեղանին չուրջ։ Անոնք անհրաժեշտօրէն պէտք է ունենան իրենց անմիջական անդրադարձը եւ չարունակութիւնը մեր առօրեայ կեանքի մէջ, անոնք պէտք է ըլլան կոչեր արժանաւորութեան ապրելու եւ մեր ազգային հաւաքական կեանքը անխոցելի պահելու։

Ասոր համար պէտք է դիտակցինք մեր վրայ ապառնացող վտանգներուն ու կազմակերպուած պահենք մեր դաղութները։ Մեր դաղութներու կազմաւորութեան ու կազմակերպութեան մէջ հիմնական տեղ կը դրաւէ, առաջին կարգի վրայ կուդայ Ազգ. Առաջնորդարանը իբր ազգ. հաստատութիւն, իբր ազգ. իշխանութիւն, իբր դաղութի ազգ. եւ եկեղեցական կեանքը թիւավարողը, առաջնորդողը։

Ուստի ազգ. դիտակցութեամբ, առողջ ըմբռնումներով պէտք է ներկայ ըլլալ մեր ձեռնարկներուն, մասնակցիլ անոնց, հաղորդուիլ անոնց ոգիին հետ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1974–1975 կրթական տարեշրջանի համար Հ. Բ. Ը. Միութեան համալսարանական կրթաթոշակներու բաշխումի պայմաններն են.—

1.— Միութեան այժմու 270 համալսարանական սաներէն 88 հոգի այս տարի չրջանաւարտ պիտի ըլլան։ Մնացեալ 186 սաներէն 1974–1975ին կրթաթոշակ պիտի սաանան անոնք որ յաջողած են տարեվերջի քննութեանց մէջ։

2.— Վերոյիշեալներէն զատ կրթաթոշակ պիտի յատկացուի սահմանափակ թիւով նոր թեկնածուներու։

3.— Կրթաթոշակի այս յատկացումներէն կրնան օգտուիլ արդէն իսկ պաշտօնի վրայ գտնուող ուսուցիչները, երբ անոնք մասնաւոր կերպով յանձնարարուին իրենց վարժարաններուն անօրէնութեան կամ հոգաբարձութեան կողմէ։

4.— Համալսարանական ուսմանց համար թեկնածու ներկայացողները պէտք է անպայման երկրորդական վարժարանէ մը վկայուած ըլլան։

5.— Նոր թեկնածուներուն մէջ նախապատուութիւն պիտի տրուի անոնց, որ գործօն մասնակցութիւն բերած են կամ կը բերեն հայ կեանքին, եւ հայ մշակոյթին կամ հայ իրականութեան սատարելու կոչուած ուսմանց պիտի հետեւին։

6.— Բոլոր թեկնածուները, ուսուցիչ թէ ուսանող, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ իրենց դիմումը պէտք է կատարեն մինչեւ Մարտ 15, 1974 Միութեան հետեւեալ մարմիններուն.—

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Lebanon
P. O. Box 715
BEIRUT, LEBANON

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Syria
P. O. Box 348
ALEP, SYRIA

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité Régional de France
11, Square Alboni, PARIS (16e)

7.— Այլ վայրերէ թեկնածուներ մինչեւ Մարտ 15, 1974, իսկ Հարաւային Ամերիկայէն եւ Աւստրալիայէն ինդրագրուներ մինչեւ Նոյեմբեր 1, 1974, պէտք է դիմեն ուղղակի կեդր. վարչ. ժողովին, հետեւեալ հասցէով.—

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
628 Second Avenue
NEW-YORK, N.Y. 10016 — U.S.A.

8.— Դիմումնագիր ներկայացնողները հարցաթերթիկ մը պիտի սաանան այն մարմնէն, որուն դիմած են։ Թեկնածուները պէտք է պատասխանեն բոլոր հարցումներուն եւ հետեւին հարցաթերթիկին մէջ արուած ուղղութեան։

9.— Միութեան Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի Շրջանակային Յանձնաժողովներուն կրթական Յանձնախումբերը այդ վայրերու թեկնածուներուն թղթածրարները ուսումնասիրելէ եւ զանոնք մինչեւ Մայիս 1 պիտի փոխանցեն կեդր. վարչ. ժողովին, արժանաւորներուն մասին պատճառաբանեալ յանձնարարութեամբ։

10.— Ներկայիս իրենց ուսումը չարունակող Հ. Բ. Ը. Միութեան սաները ընթացիկ դպրոցական տարեշրջանի վերջաւորութեան, իրենց քննութեանց արդիւնքը եւ կարգափոխութեան ու շրջանաւարտութեան պարագաները պէտք է անպայման մինչեւ Յունիս 28 հաղորդեն ուղղակի կեդր. վարչ. ժողովին։

11.— Կրթաթոշակ չի յատկացուիր այն նոր թեկնածուներուն, որոնց վերջին տարուան նիշերուն ընդհանուր միջինը 80 առ հարիւրէն պակաս է։

12.— Թեկնածուներուն հայերէնագիտութիւնը եւ ի մասնաւորի հայ վարժարաններէ շրջանաւարտներուն վերջին 3 տարիներու հայերէնի եւ առընչակից նիւթերու նիշերը կարեւորութեամբ նկատի պիտի առնուին։

13.— Իրենց համալսարանական ընթացքին առանց մեր գիտութեան եւ հաւանութեան ճիւղ, ոստան կամ համալսարան փոխող սաները կը դադրին կրթաթոշակ սաանալէ։

Այս յայտարարութիւնը միաժամանակ հրատարակութեան կը տրուի Ամերիկայի եւ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ։

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, Փետր. 7, 1974

Խորէն Կաթողիկոս Քուէյթէն վերադարձաւ

—o—

Փետրուար 24ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Խորէն Ա., ընկերակցութեամբ Լիբանանի Զբօսաշրջիկութեան նախարար Ս. Խանամիրեանի, պետական երեսփոխան Ա. Երեւանեանի, Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք.ի, Ազգային կեդրոնական Վարչութեան առենապետ Մեթր Վ. Շամլեանի, Քուէյթ ժամանած է։ Օդակայանին մէջ դիմաւորուած է պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, կրօնապետներու, Հայ համայնքի ազգային վարչութեան ներկայացուցիչներուն, Լիբանանի դեսպանին եւ Քուէյթի Արտաքին եւ Զբօսաշրջիկութեան նախարարութեանց ընդհանուր տնօրէններուն կողմէ։ Ներկայ գտնուած են երեք հազար Հայեր։

Փետրուար 25ին, Քուէյթի Հայոց եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցուած է, իսկ նոյն օրը կէսօրէ ետք պաշտօնական բացումը կատարուած է Քուէյթի ազգային նորակառոյց վարժարանին, որու ընթացքին խօսք առած են ազգային վարժարանի տնօրէնը, համայնքի ազգային վարչութեան ներկայացուցիչները, Մեթր Վ. Շամլեան, Տաճատ Արք., Ա. Երեւանեան եւ Խորէն Ա.։

Կաթողիկոսը Պէյրութ վերադարձած է Փետրուար 27ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Իրերօգնութեան մարմինը (Աղքատախնամ) որ կազմուած էր 1940ին, 33 տարիներէ ի վեր, իր կարեւորութեան սահմաններուն մէջ կ'օգնէր թաղին եւ շրջանին ծեր եւ անտէր կարօտեալներուն։

Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի 1973 Հոկտեմբեր 25 թուակիր նամակի որոշման վրայ (նկատելով որ շրջանիս մէջ ամէն օր նիւթապէս բարւոք դիրքի տէր է եւ կարօտեալ չէ մնացած) այլեւս աւելորդ կը նկատէ սոյն մարմնին դոյութիւնը եւ լուծուած կը յայտարարէ։ 1974 Յունուար 1էն սկսեալ Իրերօգնութեան մարմինս լուծուած է եւ չի կրնար ընդունիլ նիւթական որեւէ նուիրատուութիւն։

Ի դիմաց
Պօմոնի Իրերօգնութեան Մարմնի
վարչութեան

Ատենապետուհի
ԶԱՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գանձապահ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

«ԾԱՌԱՉ» ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԲՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8.

Առաւ բաժակը ձախ ձեռքով, ու առաջին սլիները տեսքը յիշեցրեց Գալլիին նախորդ խօսակցութիւնը։

— Ի դէպ, — հարցրեց նա. — ի՞նչպէս է եղել, որ ձեզ այդպէս ջարդուռել էք. պատերազմում, հաւանօրէն։

— Չէ՞ որ հէնց քիչ առաջ պատմում էի ձեզ դաղանի բանաերի մասին ու...

— Այդ բացատրութիւնը ոչինչ Գրասլինի համար։ Բայց, լրջօրէն, դրանք իրաղիեան արշաւանքի հետքեր են, չէ՞։

— Այո, այնտեղ էլ եմ տանջուել, յետոյ էլ ճախողանք եմ ունեցել որսի գնալիս վայրի տեղերում, այլեւ ուրիշ արկածներ։

— Հաւանօրէն ձեր ուսումնական արշաւանքի ժամանակ։ Կարծեմ դժուար օրեր էք անցկացրել։

— Ի հարկէ, վայրի երկրներում ապրել չես կարող առանց ամէն տեսակ արկածների, — ասաց Բոռը անփոյթ մի տոնով, — եւ այդ արկածներն էլ ամէն անգամ հաճելի չեն լինում։

— Բայց եւ այնպէս չեմ հասկանում՝ ի՞նչը կարող էր ձեզ այդպէս ջարդուռել։ Գուցէ մի խայն մաքառումը վայրի դազանների հե՞տ։ Ա՛յ, այդ սլիները, օրինակ, ձեր ճախ ձեռքին։

— Ախ, հա՛. մի որսի հետեւանք են դրանք։ Հասկանո՞ւմ էք. ես արձակեցի հրացանը...

Լսուեց դրան բախումը։

— Սենեակը կարդի՞ն է, Մարթինի, հա՛։ Այն ժամանակ խնդրեմ բացէք դուռը։ Ինչպէս բարի էք, տիկին։ Ներեցէք, որ ոտքի երնել չեմ կարող ձեզ դիմաւորելու։

— Ի սէր Աստծու, մի բարձրանաք, ես հիւր չեմ։ Ես մի քիչ կանուխ եկայ, Չերչիլ. դուցէ պէտք է չտապէք։

— Դեռ մի քառորդ ժամ կարող եմ մընել։ Տուէք ինձ ձեր վերարկուն, ոտանեմ միւս սենեակը։ Ջամբի՞ղն էլ տանեմ։

— Ջդոյչ, թարմ ձուեր կան մէջը։ Կեանքին էր բերել այս առաւօտ Մոնդէ-Օլիվեստոյից։ Մի քանի հատ էլ ծննդեան վարդեր կան այդտեղ ձեզ համար, պարոն Ռիվարեց, դիտեմ, որ ծաղիկը սիրում էք։

Նստեց սեղանի մօտ, սկսեց ցօղունները մաքրել, որ ջուրը դնի։

— Էհ՛, Ռիվարեց, — ասաց Գալլին, — չարունակեցէք ձեր որսի արկածը։ Կանդ առաք հէնց սկզբին։

— Լաւ։ Գալլին ինձ հարցնում էր Հարաւային Ամերիկայում իմ անցրած կեանքի մասին, տիկին. ես էլ պատմում էի, թէ ինչպէս վնասեցի ձախ ձեռքս։ Դէպքը պատահեց Պերուում, դնում էինք դեսի հունով։ Բլթակը քաշեցի, բայց չարաքեց. դուրս եկաւ, որ վառօդը թրջուել էր։ Իսկ դազանը, ի հարկէ, չէր սպասելու, որ իմ անզգուշութիւնն ուղղէի, եւ ահա մեր ընդհարման հետեւանքը։

— Սարսափելի է։

— Է՛, ոչ այնչափ, հաւատացէք։ Ի հարկէ, չատ անախորժ բաներ էլ են պատահում մարդու դլխին լաւերի հետ միասին, բայց ընդհանրապէս առած սքանչելի կեանք էր։ Ա՛յ, օրինակ, օձերի որսը...

Ու չարունակում էր այդպէս, մէկ անեկդոտը միւսի յետեւից, մէկ արշաւնեան պատերազմի մասին, մէկ բրազիլեան դիտական արշաւի, մէկ որսորդական արկածներ կամ հանդիպումներ վայրենի – ների հետ ու վայրի դազանների։ Գալլին լսում էր մի երեխայի լարումով, որին կախարդական հէքեաթներ են պատմում, եւ չարունակ ընդհատում էր նրան զանազան հարցերով։ Մի դազան նեապոլցի էր նա ու սիրում էր ամէն տեսակ յուղիչ լուրեր։ Ջեմման հանել էր զամբիւղից իր բանուածքը ու դլուխը կախ աշխատում էր լուռ։ Մարթինին մոայլ էր ու անհանդիստ չարժուում էր աթոռի վրայ։ Նրան դուր չէր գալիս պատմիչի պարծենկոտ ու ինքնավստահ չեչոը։ Թէեւ ակամայ զարմանք էր դդում այդ մարդու դիմաց, որն այդպէս արիւթեամբ դիմանում էր ֆիզիկական տանջանքին, բայց սրտանց չէր սիրում նրան ու նրա խօսելու ձեւը։

— Ա՛յ, հրաչալի կեանք է լինելու, — բացականչեց Գալլին մի միամիտ նախանձով ու հառաչեց։ — Ջեմ հասկանում, ինչպէս կարողացաք Բրազիլիայից հեռանալ։ Բոլոր երկրներն այլեւս ձեզ այնպէս ձանձրալի են թուալու...։

— Ամէնից հետաքրքիրը Պերուն էր եւ էքզոտիզը, — ասաց Բոռը։ — Ա՛յ, իսկապէս, որ զարմանալի աշխարհ։ Ճիշդ է, չատ է չոգ, մանաւանդ ծովի ափին, ու դժուար է կլիմային վարժուելը, բայց տեղի ղեղեդկութիւնը գերազանցում է ամէն երեւակայութիւն։

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մարիամ Գոտոյեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Գոտոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Նալպանտեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Թուրպէ եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ ազգականին՝

ՅՈՐԻՆ ԳՈՏՈՑԵԱՆԻ

(Սքաւնզցի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 62 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 8, ժամը14ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, եւ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը ժամը 15։15ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

«Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամու – թիւն» ընկերակցութիւնը կը նուիրէ 150ական ֆրանք «Ծառայ»ի եւ «Աչխարհ»ի, փոխան ծաղկեպսակի, իր պանձապահին Զարեհ Զաքմիչեանի մօր, իր անդամներէն Լեւոն Օննիկեանի կնոջ եւ Յակոբ Մալխասեանի աներհօր մահերուն առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Թորոս Ալանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մարտ 10, ժամը 11։15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօրեղբօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Լեւոն Օննիկեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Մաբրուհի Օննիկեանի մահուան տխուր առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Առնուվիլէն Տէր եւ Տիկին Վարդան եւ Աչխէն Աւետիսեան, Տիկին Լեւոն Օննիկեանի մահուան առթիւ 50 ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ի։

ՀՍԿՈՒՄ

Սէն Ժեռմի Թաղականութիւնը կը յայտարարէ թաղի եւ շրջակայքի բարեպաշտ ժողովուրդին թէ ամէն Շաբաթ եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 8։30ին տեղի կ'ունենան հսկումի արարողութիւններ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ԱՆԻԼՒ – ՊՈՒԱ ՓՈԼՄՊԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 20։45ին Պուա Փոլմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

31, Rue Paul-Déroulède, Bois Colombes

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ պարուհի ԵԻՄ. ԱՐՋՈՒԵԱՆ ու երգչուհի ԱՍՏՂԻԿ ՏԻՏԻԵԱՆ (Երեւանի երաժշտանոցէն)։

Կը ներկայացուի

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ»

երեք բաժիններէ բաղկացած, ձայնապիր լուսարձակում հին եւ նոր Հայաստանի մասին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի երիտասարդաց ակումբին կողմէ տրամադրուած։

Մուտք 10 ֆր.

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻԻ եւ ՇԱԻԻԼԻ Զաւարեան եւ Արդուեհեան խումբերու ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 8) իրիկուն ժամը 20։30ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կամիթէի ընկերական ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յակոբ Իսկենտէրեան։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ Մարտ 8ին, երեկոյեան ժամը 8։30ին դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ընդառաջ երթալով փետրուար 15ի արտակարգ ժողովին վճիռին, կը հրաւիրէ բոլոր արձանագրեալ անդամները այս Ուրբաթ ժամը 21ին քաղաքապետարանի փիւսթիս տը Փէի սրահը։ Եւ այս առթիւ բոլոր որոշումները նկատի կ'առնուին ըստ կանոնադրի տրուելիքներուն։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Միութեան Փարիզի կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 10, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհ. ժողովը Ուրբաթ Մարտ 8, ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (Ռիւ Պուֆիէ)։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ՝ ՎԵՆԵՏԻԿ, ՀԱՏԿՈՒԱՆ ՍՈՒՐԲ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE

ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ Է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնումը Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, կառ տը Լիոնէն

Par Train-couchettes

Դարձումը Փարիզ՝ երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8։30ին

Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն.

— Dr. R. Ter-Davtian, 605-81-76

— M. E. Der-Agopian, 970-60-26 (après-midi)

— M. A. Calendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)

— *Հանդերձ ծնողօք 10էն 15 տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ 10 առ հարիւր*

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՐՃԵԱՆ

ՅԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Orchestre SADKO

Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF

եւ

Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով

Կը մասնակցի ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE

PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES

« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պիւֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօներքէպապ»։

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 եւ 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Աբեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11։15ին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՆԻ Մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ամիի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20։30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը։

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԵՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

ԱՊՐԻԼ 24 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Զորեքչաբթի, Ապրիլ 24ին համապետական նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՁՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8։30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 300 ֆր. Պ. Լեւոն Օննիկեանէ իր կնոջ յիշատակին։ Նոյն տխուր առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ այրի Տիկին Մարիամ Տակառեանէ եւ Պ. Մարտիկ Տակառեանէ 50 ֆր.։

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կը վերակազմէ իր երգչախումբը։ Անժամաբար փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ ժամը 19էն սկսեալ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, եկեղեցւոյ սրահը։

Կը հրաւիրուին հայ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները իրենց մասնակցութիւնը բերելու, Հայ Երգին յարատեւման համար։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16։30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՃՈՒ ՊԻՒՖԼ *ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ*

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE

Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ

երկու մեծ նուագախումբերու

JACK KOJA et en attraction GROONG

AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
9
SAMEDI
9 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·958

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.958

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Ջ.— Փոթորիկէն վերջ

Ի՞նչ պատահեցաւ Ֆրանսական բանակի եւ հպարտուր Հայերու քաղաքէն հեռանալէն վերջ: Այդ պատմութիւնը, որքան դիտեմ, չէ գրուած երբեք: Ուստի չատ հետաքրքրական են Սթէնլի Քըրի ակռաների վկայութիւնները այդ մասին:

Օր մը առաջ պահուըռտելիք ծակ մը փնտռող Թուրքերը «հերոսաբար» դուրս կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն եւ փողոցներու մէջ թափօր կազմած՝ դրօշակներ – րով եւ տավուլ-զուռնայով կը ծօնեն յաղթանակը:

Ամերիկացի միսիոնարներ Տօքթ· Ռիվլըն եւ Լայմըն Թուրքերէն խօսք կ'առնեն, որ այլեւս պիտի չկոտորեն Հայերը: Յաջորդ օրը, 1920 Փետր· 12, երեք յարաբերութեանց պետերը՝ Գերապայծառ Աւետիս Արփիարեան (եաքէն պատրիարք), Տ· Սահակ Ա· Քհնյ· Տէր-Պետրոսեան եւ Վերապատուելի Աբրահամ Յարութիւնեան, ռուսիական զօրքերու հրամանատարութեան տակ, կը տարուին կառավարական պալատը, ուր զիրենք կ'ընդունի ռուսիականապետ Արսլան պէյ, նախագահ Թրքական Իրաւունքներու Պաշտպան Կոմիտէին, իբրեւ պաշտօնական ներկայացուցիչ Մուսթաֆա Քէմալի, ի ներկայութեան Քըլըճ Ալիի, որ դեկավարն էր եղած Մարաշի երեք չաբթուան կռիւներուն:

Արսլան պէյ հայ կրօնապետներուն բացատրեր է, որ ապստամբութիւնը կազմակերպողը կառավարութիւնը չէր, այլ Մուսթաֆա Քէմալի շուրջ բոլորուած ազգայնականներն էին, որոնք կը կռուէին Ֆրանսացիներուն դէմ:

Եւ իրեւ առաջին պայման ազատութիւնը վերահաստատելու Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ, Արսլան պէյ երեք կրօնապետներէն կը պահանջէ կառավարութեան յանձնել բոլոր զէնքերը:

Թուրքերը դործի կ'անցնին անմիջապէս եւ կը խուզարկեն այն բոլոր չէնքերը, ուսկից ինքնապաշտպանութեան դիմեր էին Հայերը: Ամիսներով կը փորեն Քըրանչիկեանններու եւ հայ կաթոլիկ եկեղեցիներու բակերը՝ պահուած զէնքեր դտնելու յոյսով: Միաժամանակ կը բանտարկեն կարդ մը երեւելիներ, որոնց չարքին Սեդրակ Պըրլըքեանը, որ երկու դնդապետով եւ ութսուն հրացանով պաշտպանած էր հայ կաթոլիկ եկեղեցին ապստամբող Հայերը:

Օրերով ահ ու սարսափ տիրեր է քաղաքին մէջ: Հայերը չեն համարձակած փողոց ելլել եւ բանալ չուկայի իրենց կողպուտած եւ քանդուած խանութները: Ուռելիքի պակասէն մեծապէս տառապած են բնակիչներն ու որբերը: Ամերիկեան Նպաստամատոյցը դերադոյն ճիգերով փորձեր է ապահովել այս վերջիններուն ապրուստը: Դարանակալ չէթէներ կողպտեր են Այնթապէն Մարաշ պարէնի փոխադրող կարաւանը եւ սպաննած չորս հոգի, երկուքը ամերիկացի, Նպաստամատոյցի պաշտօնեայ, Փէրրի եւ Ճոնսըն:

Նպաստամատոյցի Հալէպի ընդհանուր տնօրէն Տր· Ռոպէրթ Լամպըրթ՝ ընկերակցութեամբ Տօքթ· Շէփըրսի — որդին Այնթապի մեծահռչակ վիրաբոյժ Տր· Ֆրետերիք Շէփըրսի — Մարաշ կ'այցելեն՝ քննելու համար որբանոցներու եւ Ամերիկացիներու վիճակը: Կը տեսնեն քաղաքին հայկական թաղերուն, լուսահոգի Սարգիս Պէրպէրեանի վեց եւ բողոքականներու երեք եկեղեցիներուն, կեդրոնական վարժարանի եւ հայկական բոլոր դպրոցներ – րու աւերակները: Տեսեր են նաեւ այլուած եօթը մզկիթներ:

Ամերիկացի երկու բժիշկները կ'այցելեն Մարաշի նոր կառավարիչ Իրֆան պէյի, նշանակուած Պոլսոյ սուլթանական կառավարութեան կողմէ: Ու կը թելադրեն անոր, որ կատարեալ խաղաղութիւն հաստատելու համար պէտք է հաւաքել տայ Թուրքերու զէնքերն ալ: Միւթէսարըֆը կը պատասխանէ, որ եթէ այդպիսի ձեռնարկ մը ընէ, ազգայնականները ամէնէն առաջ դինքը կը զարնեն, որովհետեւ հարիւր ոսոխական–գօրք միայն ունի իր հրամանին տակ: Մարտ 5ին երկու Ամերիկացիները մեծ դժուարութեամբ լրենց տեղերը կը վերադառնան: Հպարտ չէթէներ բռներ էին Մարաշ–Այնթապի ճամբան:

Այնթապի կռիւներու օրերուն — Ապրիլ 18ին — ըսոյց չորս է, որ Ֆրանսացիները մտադիր են վերադրաւել Մարաշը: Եւ թէ 15·000 Ֆրանսացի զինուորներ կը յառաջանան Նիզիպէն դէպի Այնթապ եւ թէ Զօր· Տիւֆիւէօ այս նպատակով պահանջեր է ութ վաշտ թարմ զինուորներ, որոնք ցամաք պիտի հանուէին Պէյրութ: Դեր–գնդապետ Ֆլի Սէնթ–Մարի, Այն – թապի Ֆրանս· հրամանատարը, հակառակեր է այս ծրադրին՝ ամերիկացի երկու բժիշկներուն պէս, որոնք հետադրեր էին Պոլիս՝ մարզպան Ծովակալ Պրիսթոլի թէ Մարաշի վերադրաւումը կրնայ վտանգել այնտեղ մնացած տասը հազար Հայերու կեանքը:

Անիշխանական վիճակ կը տիրէր Մարաշի մէջ: Արսլան պէյ յայտներ է Ամերիկացիներուն թէ ազգայնականները ծրադրեր էին ջարդել բոլոր Հայերն ալ, նաեւ՝ Ամերիկացիները: Ինք արդիլեր է: Ապրիլ 20ին քէմալականները ցոյց կատարեր են միւթէսարըֆի Իրֆանի դէմ, որ կը պաշտպանէր Հայերը, կեավուր կոչեր են դինքը եւ սպառնացեր են սպաննել՝ եթէ համարձակի իր պաշտօնատեղին մանել: Իրֆան բողոքեր էր, երբ Թուրքերը կողոպտեր եւ այրեր են Հայոց տուները: Միւթէսարըֆը հրաժարեր է, բայց Մարաշ մնացեր է ոսոխականապետին պաշտպանութեան տակ:

Ապրիլ 23ի Ուրբաթ օր լուր առնուած ըլլալով, որ Մուսթաֆա Քէմալ Անգարայի Առաջին Ազգային Խորհրդարանին կողմէ իրրեւ նախադահ վաւերացուեր է, նամակէն եաք խուռն բազմութիւն մը զրօշակներով ցոյց է կատարեր, տէրվիշ մը «Կեցցէ՛ Մուսթաֆա Քէմալ» պոռացեր է: Քաղաքէն դուրս ալ Թուրքերը պարտէզներու մէջ խրախճանք են սարքեր: Շուկաները զոցուեր են:

Մայիսի վերջը Այնթապի կռիւները դադրած ըլլալով, Քիլիսի ճամբան բացուեր է եւ Նպաստամատոյցի ամերիկացի կարգ մը պաշտօնեաներ կրցեր են Մարաշէն իրենց երկիրը վերադառնալ:

Յունիս 22 Ուրբաթ օր Տէրվիշ Ալի ձէնար Ուլուճամի մեծ մզկիթին մէջ յայտներ է, որ Ֆրանսական զինուորները կը մօտենան Մարաշին եւ պէտք է անոնց հասնելէն առաջ ջարդել ներքին թշնամիները: Հայերը լեզապատառ ապաստաներ են հռովմէադաւան երկու եկեղեցիները, ամերիկացի միսիոնարներու չէնքերը եւ գերմանական հիւանդանոցը: Միւթէսարըֆին ու ազդեցիկ իսլամ մը՝ Զուհտաարզատէ Մէհմէտ յաջողեր են փոդոցներէն մզկիթ վերադարձնել ամբոխը, որ պատրաստուեր էր ջարդելու մնացած անպաշտպան Հայերը:

Յաջորդ ամիսներուն ոչ մէկ փոփոխութիւն մտեր է Հայերու կացութեան մէջ: Ո՛չ արտերն ու այգիները կրցեր են մշակել, ոչ առեւտուր ընել: Նպաստամատոյցն է, որ ստիպուեր է օդնել ապրուստի միջոցներէ զրկուածներուն:

Մարաշի լեռնային չրջան կէօքսիւնի եւ Ալպիստանի մէջ երկու որբանոցներ ունէր Նպաստամատոյցը, որոնց ամիսներէ ի վեր չէր կրցեր օդնել: Տնօրէն Մր· Լայմըն եւ պաշտօնեայ Թէոտոր հարիւր Թրքական ոսկիով եւ երկու ոսոխական զօրքով ճամբայ կ'ելլեն դէպի Կէօքսիւն: Քիւրտերն ու Չէրքէզները կը կողոպտեն զանոնք:

«Մարաշի Առիւծները»ուն հեղինակը 1920 Յուլիս 16ին կը մեկնի Ամերիկա, Փեն – սիլվանիայ համալսարանի վերջին դասարանի քննութիւններուն համար: Մարաշ կը վերադառնայ իր քրոջ հետ 1921 Նոյեմբերին իրրեւ տնօրէն Ամերիկեան Նպաստամատոյցի: Իր բացակայութեան չատ դէպքեր պատահեր էին Կիլիկիոյ մէջ: Փոխուեր էր Մարաշի միւթէսարըֆը: Իրֆանի յաջորդեր էր Թունդ հակահայ Քէմալ պէյ:

Զինադադարին, անգլիական դրաւումէն վերջ, չուրջ հազար Հայեր վերադարձեր էին Զէյթուն, որ վարչականօրէն ենթակայ էր Մարաշի: Քէմալ պէյ 1921 Յունիս 18ին կը հրամայէ Զէյթունցիներուն կառավարութեան յանձնել բոլոր դէնքերը եւ պարպել Թրք· զօրանոցը· երիտասարդներն ալ կը հրաւիրէ զինուորագրուիլ բանակին մէջ: Սալահէտտին փաչայի պարտականութիւն կը տրուի գործադրել հրամանները: Ռաֆայէլ Պըրլաքեան Մարաշէն Զէյթուն կը դրկուի իրրեւ միջնորդ՝ առանց արիւնահեղութեան կարգադրելու համար խնդիրը: Ռաֆայէլ կը տեսակցի Զէյթունցի մարտիկներու վարիչ Արամ պէյ Զոլաքեանի հետ, որ իր երկու հարիւր զինակիցներուն հետ տեսնուելէ եաք, կը մերժէ Թուրքերու անձնատուութեան հրամանը: Ազգային Միութիւնը որոշումի ազատութիւն կուտայ իւրաքանչիւր ընտանիքի: Յանձնուելու կողմնակիցները Ռաֆայէլին հետ կը մեկնին Մարաշ ու կը տեղաւորուին ամերիկեան չէնքերը: Մնացեալ Զէյթունցի – ները լեռներու մէջ կը կռուին Թուրքերուն դէմ եւ հարիւրաւոր զինուորներ կը սպաննեն: Զօրանոցը մնացող եւ չարժելու անկարող Հայերը անխնայ կը ջարդուին: Մարաշ ապաստանող Զէյթունցիները առանձին չէնքի մը մէջ համախմբուելով ճամբայ կը հանուին դէպի... Տիարպէքիր: Ո՛չ մէկ լուր առնուեր է անոնց մասին: Կառուղներէն վերապրողները ողջամբ հասեր են Հալէպ: Արամ պէյ եւ քոյրը սպաննուեր են կուսներու ընթացքին:

Ա՛յսպիսի ողբերգական վախճան կ'ունենայ դարերով Հայութեան պատիւը փրկող հերոս Զէյթուն, որուն անունն անդամ քարտէսէն ջնջած են Թուրքերը, պայն մկրտելով Սիւլէյմանիյէ, ի յիշատակ Հայերու կողմէ սպաննուած Սիւլէյման անուն «հերոս»ի մը:

ՀՐԱՆՏ–ՇԱՄՇՈՒԼ

Օրագուաչափի արկած մը Հայկ. դատը եւ «Լիպերասիոն»

Հինդշաբթի օր, Լիպերասիոն օրաթերթը լայն տեղ կը տրամադրէր Թրքական դիմերու օդանաւային արկածին առթիւ կարդ մը թերթերու մէջ տեղ գտած անպատասխանատու լուրերուն: Ժան–Փօլ Սարթրի պատասխանատուութեան տակ լոյս տեսնող թերթը կը դրէր·— «Էրմընվիլի արկածէն ի վեր, մեծ մամուլը — երբ դեռ քննութիւնը իր սկզբնական չրջանը կ'ապրի եւ ոչ մէկ բան թոյլ կուտայ հաստատել — կը նետուի հիսթերիֆ արչաւի մը մէջ վարկ տալու համար եւ դեռնափորձին տեսակէտին: Այս առթիւ նամակ մը ստացանք հայ լրագրողէ մը»:

Ու թերթը կը հրատարակէ նամակը, որ նամակէ աւելի տրամաբանութեամբ չարադրուած յօդուածի մը բնոյթն ունի: Նամակագիրը նախ կը չեչտէ թէ «մամուլը, այնքան ժլատ լուրեր հաղորդելու երբ հարցը կը վերաբերի հայ ժողովուրդի դատին մասին խօսելու, չի վարանիր Թուղթ մսխելէ զգայացունց բաներու համար» ու կը չարունակէ տարօրինակ դտնելով որ Թրքական դիմերու օդանաւին արկածին առթիւ է որ «Հայաստան» բառը մէջտեղ կ'ելլէ եւ ասիկա չատ կը նմանի Թուրք կառավարութեան դրդռութեան, որ միշտ պատրաստ է Թուրք աչխատաւոր դասակարդերու ազդային զգացումները դրդռելու 100 հազար Հայերու դէմ եւ անոնց ուշադրութիւնը ցրուելու ընկերային բուն հարցերէն:

Ապա նամակագիրը կ'անդրադառնայ «Ընկերվարական Խորհրդային Հայաստանի» անդամահատուած իր մեծ մասէն: «Այդ Հայաստանը կ'ապրի եւ կը չարչարուի Մոսկուայի ռուսացման քաղաքականութեան դէմ»: Ցիշելէ եաք Սեւրի դաչնագիրը եւ Հիթլերի «պատմական» խօսքը (ո՞վ կը յիչէ այսօր Հայկ· Ջարդերը), նամակագիրը կը վերջացնէ իր դրութիւնը խօսելէ եաք Ֆրանսահայ զաղութի, Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց հարցերու մասին ու կը չեչտէ «Կարելի չէ ցեղասպանութիւն մը անպատասխան ձգել: Կարելի չէ առանց մշակոյթիդ ապրիլ: Հայ ժողովուրդի պայքարը, երկրաչունչ պայքար, մաս կը կազմէ ճնշուած ժողովուրդներու պայքարին իրենց անկախութեան համար»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քաւի մը տոդով

ԱՆԳԼԻՈՑ կառավարութեան որոչումով եօրեայ աչխատանքի դրութիւնը վերցուեցաւ եւ վերահաստատուեցաւ չաբաթական հինդ օրուան աչխատանքի դրութիւնը: Եօրեայ աչխատանքի ժամանակացոյցը հաստատուած էր Դեկտ· 31ին:

ԵԹՈՎպԻՈՑ մէջ ընդհանուր գործադուլ մը ծայր տուած է, որ համաձայն արհեստակցական միութիւններուն կատարեալ յաղողութիւն մըն է: Առաջին անդամն է, որ ընդհ· գործադուլ տեղի կ'ունենայ Եթովպիոյ մէջ: Գործադուլը պիտի չարունակուի ցորչափ կառավարութիւնը ընթացք չտայ արհեստակցական միութիւններու պահանջներուն, որոնցմէ գլխաւորը աչխատավարձերու յաւելումն է:

ԹՐԻՒՇ ԼՈՒԱՑՆՉԻ նոյն տեսակի օդանաւ մը, Տիսի 10, քիչ էր մնացեր որ նոր ծանր արկած մը ունենար Լոնտոն: Հաղիւ մեկնած օդակայանէն, օդաչուն անդրադարձած է որ երեք ինքնամուդնեբէն մէկը չի բանիր ու վերադարձած եւ «աղէտի» վայրէջք մը կատարած է: Այս պարագան չի կրնար չհետաքրքրել այն քննիչները, որոնք Փարիզի մէջ կը չարունակեն իրենց հետաքննութիւնները, գըտնելու համար կիրակի օրուան աղէտին պատճառները: Յարդ ամէնէն հաւանականը դուռը դէշ դոցուելուն պարագան է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ անդամ ընտրուեցան Մօրիս Շուման եւ Ռոպէր Ամոն, վէպագիրներ ա՛Օրմէսոնի եւ Ժորժ Իպարի աթոռներուն:

ԱՆՀԵՏԱՁՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

(1890 — 1974)

——o——

(Բ. եւ վերջ)

«Խուժանը կատղած էր: Սովորական հայեր պիտի խուսափէին այդ ամբոխէն: Բայց ուխտեալ փէտայիները հաւաքուեցան շուկայի կեդրոնատեղին: Իրենց երիտասարդ, մանկադէմ խմբապետը, Կարապետ Լաչինեան, իր երկար մազերը հովին տուած՝ կանգնած էր աւեռց մէջտեղը, դալկադէմ բայց վճռական: Յորդորեց իր ընկերները որպէսզի իրենք գիրենք ցոյց տան իբրեւ ճշմարիտ Հայ եւ Քրիստոնեայ»:

«Խուժանը սկսաւ դալանի եւ կոտորածի: Իրենց խմբապետին առաջնորդութեամբ, փէտայիները եւ իրենց ընկերները սկսան կանոնաւոր եւ կազմակերպուած դիմադրութիւն, պաշտպանելով հայոց թաղը: Լաւ ճշան առնողներ տեղաւորեցին կարեւոր դիրքերու վրայ: Փողոցներուն մէջ պատնէշներ բարձրացուցին: Սկսան կրակել տանիքներէն եւ իրենց անվրէպ փամփուշտներուն տակ՝ ինկան բազմաթիւ թուրքեր»:

«Խուժանը սկսաւ ետարի ու խլեց Հայոց խանութներուն վրայ, բայց չկրցաւ մուտք գործել հայկական թաղերէն ներս: Կը շարունակուէր այդ երիտասարդ հայերու հրացաններու կրակը, եւ թշնամւոյն արիւնը սկսաւ փողոցները ներկել»:

«Այլեւս կառավարութիւն մնացած չէր: Բաղաքին մէջ կը տիրէր անիշխանութիւն, բացի հայոց այն թաղամասերէն որոնց պաշտպանութիւնը ստանձնած էին փէտայիները»:

«Իսլամ ամբոխէն շատեր, պատրուակելով թէ պահեստի զինուոր են, գիւտրակեան հրացաններ ստացան պետական զինարանէն եւ իսկոյն միացան խուժանին: Իրենց յարձակումը հայոց վրայ եղաւ ահաւոր, բայց հայերը չզիջեցին: Նոյնիսկ կռուի ամէնասաստիկ միջոցին, փէտայիներու խումբեր ղրկուեցան թրքական թաղամասին մէջ՝ հայ կիներ եւ երախաներ ազատելու համար»:

«Այդ միջոցին՝ փէտայիներու երկարահեր խմբապետը, Կարապետ Լաչինեան, ֆանի մը ընտրեալ ընկերներով՝ ներմակ փաթթոց անցընելով իրենց գլխին իրենք գիրենք իբրեւ իսլամ ծպտեցին: Ցառաջացան դէպի մօտակայ մզկիթը, սպաննեցին պահակները եւ մինարէին վրայ բարձրանալով՝ սկսան կրակել միւս մինարէներուն եւ աշտարակին վրայ: Ժամերով շարունակուեցաւ կռիւը օդին մէջ, եւ զայրոյթի աղաղակներ բարձրացան խուժանէն ֆանի կը տեսնէին որ միւսիւլմաններ իրարու հետէ կ'իյնային մինարէներէն: Երբ այլեւս իր փամփուշտները սպառած էին, հայ խմբապետը ֆաշուեցաւ մինարէէն, միացաւ իր ընկերներուն, հանեց փաթթոցը իր գլխէն եւ խարտեաշ մազերը թափթփած իր դէմքին վրայ՝ շարունակեց կռիւը փողոցներուն մէջ»:

«Կ'ըսուի թէ այս հայ կտրիճը մինակը սպաննեց երեսունեւեօթը թշնամի իր ձեռքով, եւ ասիկա միայն մէկ վայրի մէջ, պայֆարին երրորդ օրը: Եւ երբեմն իր տժգոյն դէմքը և ծաւի աչքերը կը փայլէին ներքին կրակով մը վառուած: Տասնեւերիքը տարու պատանի մըն էր միայն: Թողած էր իր հօր կօշկակարի խանութը ուսուցիչ ըլլալու համար Հայոց վարժարանին մէջ, ու ետքը ձգած էր իր գիրքերը եւ ուսուցչական ասպարէզը նուիրուելու համար Ազատութեան»:

×

«Սաչլը փէտաի»ին սխրագործութեան լուրը տարածուեցաւ կիլիկիոյ նոյնիսկ ամենայետին գիւղերը:

Բայց երիտասարդ քաջամարտիկը ստիպուեցաւ հեռանալ իր ծննդավայրէն: Գնաց մինչեւ Գահիրէ, Փարիզ, Լոնտոն, Նիւ Եորք ու մինչեւ...: Եւ ամէն տեղ հայերը, ինչպէս նաեւ օտարները, հերոսավայել ընդունելութիւն ըրին իրեն: Սակայն իր խառնուածքին մէջ հակում չկար տպաւորուելու այդ պատիւներէն: Իր լռակեաց ու խիստ ինքնուրոյն հիւմնուրով՝ կը պատմէր հեռեւեալ պատմութիւնը:

«1910ին՝ օրուան հրատապ ճիւթը տակաւին կիլիկիոյ Դէպէն էր, եւ իրրեւ այդ կռիւին մասնակցողներէն մէկը՝ հայ գաղութներու հետաքրքրութեան առարկան դարձած էի: Նիւ Եորքի մէջ, պատուոյ սեղանէ մը ետք, ընկերներով գացինք կիւլպէնկին սրճարանը երրորդ փողոցի վրայ: Շուրջս հաւաքուեցան ամէնքը եւ կռիւին մանրամասնութիւնները ուզեցին լսել: Երբ մեկնելու վրայ էինք, ծերունի սրճարանապետ կիւլպէնկ գիս մէկ կողմ ֆաշելով՝ մտերմաբար հետեւեալ խրատը տուաւ, ըսելով.— «ՏՂԱ՛Ս, ԱՅՍ ՔԵԶԻ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍ – ՄԵՐՈՍԻ ՓԱՂԱՔՇԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐՈՒՆ ՇԱՏ ԱԿԱՆՋ ՄԻ՛ ԿԱՒԵՐ: ՀՈՆ ԱՆԿԻՒՆԸ ԿԸ ՏԵՍՆԵ՞Ս ԱՅԴ ՄԱՐԴԸ, ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԵՒ ՄԻՍ ՄԻՆԱԿԸ՝ ՄԷԿ ԿՈՂՄ ՔԱՇՈՒԱԾ: ԱՆ ԱԼ ԶԷՅԹՈՒՆԻ՛ ՀԵՐՈՍՆ Է»:»

×

Երբեք չեմ լսած իր բերնէն իր սպրդումներու նկարագրութիւնը: Իր մտքէ՞ն իսկ չէր անցներ որեւէ արժանիք վերագրել իր գործին:

Համեստութիւնը իրաւ կտրիճի անբակրայ նշանն է: Ամէն հերոս, ի վերջոյ, ճանճրացուցիչ կը դառնայ՝ երբ սկսի կարեւորութիւն տալ ինքն իր գործին: Անոնցմէ չէր կարապետ Լաչինեան:

Իր կեանքը կարելի է ամփոփել քանի մը բառով: Գիտակից եւ նուիրեալ Հայ էր... 66 տարուան հաւատաւոր եւ գործօն Դաշնակցական: Ընտանիքի արժանաւոր հայրն էր, ինչ որ հեռու կը պահեն պատանին ու երիտասարդը ճանճրոյթէ:

Այս կէտը պէտք չէ երբեք երկրորդական նկատել գարաշրջանի մը եւ միջավայրի մը մէջ, որոնց առանձնայատկութիւններն են դասաւանդութեան մէջ մեծ գործին յատկացնել նաեւ աչքին՝ պատկերը նկատելով առանցքը նիւթը միտքին մէջ դրոշմելու համար:

Այս մարդին մէջ հեղինակը որդեգրած է գործնական եղանակ մը: Նիւթերը հրամցուցած է այնպիսի նկարներով (ամերիկեան արտաքին տեսարաններ, տարազներ, կենցաղ եւայլն), որոնք առաւել եւս «ըմբռնելի» են Մ. Նահանդներ ապրող պատանիին կամ երիտասարդին համար, քանի որ ասոնք իր առօրեային եւ չրջապատին հետ աղերս ունին: Միւս կողմէ, դասնատիպ նկարներով, որոնք ամբողջական էջեր կը գրաւեն, պատրաստած է մեր հայրենիքը (Թանգարաններ, ժողովրդական պարեր, տեսարժան վայրեր, յուշարձաններ, եւայլն): Մեր պատմութեան, աշխարհագրութեան, մշակոյթին եւ հայրենիքին մասին անգլերէն խտացեալ ծանօթագրութիւններ ընդհանուր գաղափար կուտան ամերիկածին հայ երիտասարդին՝ իր ժողովուրդին անցեալին, ներկային եւ իր հայրենի երկրին մասին:

Հ. Ղուկաս Առաքելեանի ուսուցման եղանակը կեդրոնացած է հայերէն տառերու, բառերու եւ նախադասութիւններու անգլերէն բացատրականներու եւ անոնց անգլերէն ճայնական հնչիւններու մեկնաբանութեան վրայ: Այսպէս, հայերէն տառերը եւ անոնցմով ստեղծուած բառերն ու նախադասութիւնները դասագիրքին էջերուն մէջ տեղ գտած են իրենց համապատասխան թարգմանութիւնով եւ անգլերէն համահնչիւն արտասանութիւնով: Աւելի առաջ երթալով, հեղինակը դասագիրքին մէջ զործածուած բառերուն ցանկը (բառարան) տուած է, իւրաքանչիւր բառին առջեւ դնելով անոր անգլերէն համանիշը եւ լատինատառով անոր հայերէնի հնչիւնը:

Այս եղանակով անգլիախօս հայ աշակերտը հնարաւորութիւն կ'ունենայ զիրութեամբ կարդալու, սորվելու եւ հասկընալու հայերէնը:

Դասագիրքը, այս հիմունքով, հինգ աւելի բաժին ունի: Նախ ներկայացուած է հայերէնի այբուբենը եւ կէտադրութիւնը. ապա երկար բաժինով մը առօրեայ խօսակցական արտայայտութիւններ, նախադասութիւններ: Ձչդենք, որ հեղինակը այս զոյգ բաժիններուն մէջ ևս դասաւորումի ուղղութեան հետեւած է. օրինակ, առօրեայ խօսակցութեան յատկացուած աւելի քան չիսուն մեծադիր էջերը «նիւթ»երու համակարգման ենթարկած է՝ զրաղում, ընտանիք, ժամանակ, ուսեասեղէն, չափեր, թիւեր եւայլն:

Քերականութիւնը հիմնական գիծերով ներկայացուած է, ինչպէս բայերու հոլով (կանոնաւոր եւ անկանոն ձեւեր), դերբայ, դոյական եւ ածական, եղակի եւ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԱՆԳԼԻԱԽՕՍ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՄԱՐ

——o——

Ծրագրուած եւ մանկավարժական հիմունքներով զնահատելի աշխատանք մըն է կատարած Հ. Ղուկաս Առաքելեան, Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտէն, հրատարակ հանելով հայերէնի դասագիրք մը Մ. Նահանգներու անգլիախօս հայ սերունդին համար: Առաջին յատկանշական գիծն այն է այս այբբենարանին, որ ամբողջ գրաւիչ եղանակով կ'ուսուցանէ մեր լեզուն անգլիախօս պատանիներուն եւ երիտասարդներուն: Այսպէս՝ խօսակցութեան վարժեցնող էջերը, քերականութեան զործնական կանոնները, բառապաշարը, ընթերցանութիւնը եւայլն ներկարգուող բացատրականներով տրուած

եւ մեծ հայը: Ինաւորութիւնով դիւրահաղորդ էր... ընկերական, սրամիտ եւ դաւարթախոհ: Այս առաւելութիւններու կողքին՝ նժարին վրայ պէտք է դրուին նաեւ իր թերութիւնները: Բայց ո՞ր մահկանացուն անթերի է: Աստուած մարդս ստեղծեց, ան ալ թերի դուրս եկաւ: Կարապետ Լաչինեան ունէր իր թերութիւնները, սակայն իսկական մարդ էր: Ճըշդիմ բաներու կարեւորութիւն չէր տար, քանի որ հասկցած էր կեանքի դաւարճալի կողմերը:

×

Մեծահարուստներ չ՛ուտ կան: Հոդեւորականնե՛ր չատ կան: Գիտնականնե՛ր ու մտաւորականնե՛ր ալ չատ կան: Հերոսները քիչ են:

Այն քիչերէ՛ն էր կարապետ Լաչինեան: Այս քանի մը տողերը թող թեթեւ մը վերցնեն ժամանակի փոչին իր քաջախտաղաս անցեալի վրայէն: Տարիներու փաղաղիչ ժանգը չի կրնար նսեմացնել իրաւ կտրիճի մը յիշատակին փայլը:

Ըսենք թէ չէ մեռած, այլ արթնցած է կեանքի երազէն: Իր ազնիւ եւ խրոխտ հոգին թող այժմ կապոյտ հորիզոնը անցնի ու սաւառնի Հայոց քաջերու փառաղին հետ Հայաստանի սէգ լեռներուն վրայ:

×

«Զհանգիստ յաւիտենական պարգեւեա՛ նմա, Տէ՛ր ,եւ լոյս մշտնջենաւոր ծագեսցի ի նա՝ զի հանգիցէ ի խաղաղութեան...

Ե. Լ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հետեւեալ օրն իսկ վերադարձայ տպարակ, ուր ամիս մը եռքըը դատարանի կողմէ կոչնագիր մը սպացայ դիս Ազեքսանդրիա հրաւիրող:

Ընդհանուր դատախազը ամէնուս դէմ դատ բացած էր իրրեւ «դիւերային տգմուկ յարուցանող եւ հանրային անդորրութիւնը վրդովող»:

Ազարակէն Ազեքսանդրիա երթալ, քանի մը օր կենալ ու վերադառնալ բաւական ծախքի դուռ մըն էր:

Գացի խորհուրդ հարցնել Մկրտիչ էֆ. Անդրանիկեանի:

— Տեղէդ մի երերար, խրատեց, Թող ի բացակայութեան դատապարտեն զեզ. առ առաւելն քանի մը հարիւր ղրուշ տուդանքի պիտի դատապարտուիս եւ զար – ձեալ դուն չահաւոր կ'ելլես:

Հետեւեցայ այս խորհուրդին ու երկու կոչնագիրներն ալ անպատասխան թողուցի:

Եւ ահա դատը տեղի ունեցաւ, ներկայացողները մէյ–մէկ ոսկի տուգանքի դատապարտուեցան, իսկ ես բացակայ ըլլալուս համար՝ երկու ամսուան բանտարկութեան:

Այս լուրը Արփիար հաղորդեց ինձ հեռագրով:

Ստիպուեցայ հետեւեալ օրն իսկ Ազեքսանդրիա երթալ, փաստաբան մը բռնել, որուած վճիռին դէմ բողոքել եւ վերաքննութիւն պահանջել:

Երկու շաբաթ մնացի, կրկին դատարան ներկայացայ, բանտարկութեան վճիռը բեկանեցին, եւ ի փոխարէն 400 ղրուշ տուգանքի դատապարտեցին:

Դատարանական, փաստաբանի, տուգանքի, ճամբորդութեան, եւ այլ բոլոր ծախքերը 25–30 ոսկիի նստեցան ինծի՝ բայց վերջապէս օձիքս ազատեցի ու ա՛լ անկէ եռքը երդում ըրի ձեռագիր կամ տպագիր ղրուած քներու բնաւ կարեւորութիւն չտալ, մանաւանդ երբ հեռուէն կամ մօտէն ինծի հետ վերաբերում ունին:

Այս միջոցէն պատմութիւնը առաջին անգամ երեցաւ «Ժամանակ»ի մէջ, երբ արտասահմանեան յիշատակներս իրրեւ թերթօն կը հրատարակէի: Ես իրողութիւնը պատմած էի կէտ առ կէտ, առանց ճշմարտութիւնը ամենափոքր չափով մը խեղաթիւրելու, որովհետեւ միտքս ղրած եմ բոլոր այս պատմութեանս մէջ բացարձակօրէն անկեղծ ըլլալ:

Եւ ահա այդ հրատարակութիւնէն եռքը երեւցան Ց. Ճանկիւլեանի Ցիշատակները որուն հինգերորդ մասին մէջ վերոյիշեալ միջադէպը կը պատմէ այլանդակօրէն խեղաթիւրելով ու անպատկառ ստութիւններ ըսելով:

Իրողութեան վկաներ չ՛ուտ կան տակաւին եւ ինծի համար չ՛ուտ հեշտ էր ապացուցանել թէ երկու պատմութիւններէն ո՞րն է ճշմարիտը: Բայց դէպքը արդէն մեծ կարեւորութիւն չունի եւ եթէ ես պայն մանրամասնօրէն պատմեցի՝ պատճառը այն էր որ շատ տարօրինակ երեւցած էր ինծի, ինքզինք «նշանաւոր հերոս» դաւանող մէկը, որ սկրտուք մը ընդունքներով կը քերթէ զայն արիւնլուայ վէրքի մը վերածելու համար, որպէսզի իր հակառակորդին կրելիք պատիժը ծանրանայ:

Այս տեսակ «անճնադոհութիւն»ներու կարող հերոս մը անշուշտ կրնայ ի պահանջել հարկին սեւը ճերմակ ու ճերմակը սեւ ներկայացնել:

×

Ըսի որ Արփիար Եդիպտոս եկաւ, առաջին անգամ, Հնչակեան պատգամաւորական ժողովին ներկայ գտնուելու համար: Ժողովին նիստերը տեղի կ'ունենային Ազեքսանդրիոյ մէջ ուր հաւաքուած էին պատգամաւորները: Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուէր Ցունաստանի պատգամաւորը Սիմոն Մանիկեանը որուն մասին առիթ ունեցայ խօսելու արդէն:

Իրիկուն մը Մանիկեանի հետ պայմանը ճաչելու:

Հակառակ իր սովորական մելամաղձութեան ուրախ եւ յաղթական երեւոյթ մը ունէր այդ օրը եւ հասկցայ որ պատգամաւորական ժողովին մէջ վայրկեան մը տեսած էին:

— Ի՞նչ ըրիք այսօր, ժողովնիդ չատ երկար տեւեց, հարցուցի մէջտեղ մը:

— Վերջապէս գործ մը վերջացուցինք, պատասխանեց զուարթ դէմքով մը:

— Ի՞նչ գործ:

— Եղբայր դուն ալ Թուլբերան տղայ մըն ես, խօսք մը ըսելու չի ղար:

— Կը խոստանամ որ մինչեւ կերեկոյեան հետս պիտի տանիմ գաղտնիքը, եւ եթէ կը պահանջես՝ նոյնիսկ անկէ ալ անդին:

— Խնդիրը այնքան կարեւոր չէ, միայն թէ խօսք տուած ենք որ ժողովին վիճաբանութիւնները գուրսը չյայտնենք:

— Լաւ, լաւ, վստահ եղիր վրաս:

(53 – Շար.)

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— «Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքներ եւ հեռանկարներ» նիւթն էր դասախոսութեան, զոր կազմակերպած էր Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն Երեքշաբթի փետրուար 26ին, Սալ Մաղընոյի մէջ։

Ուշագիր հասարակութիւն մը, որուն մէջ զգալի թիւով երիտասարդներ, եկած յոյնակի, որուչիչ եւ անորոշ յօդ եւայլն։ Այս բաժնին կը հետեւի դրական էջերու ընթերցումը։

Մեկնաբանութեան եղանակը նոյնն է. օրինակ, Դ. Վարուժանի «Կարօտի նամակը» բառ առ բառ, վերէն վար առաջին սիւնակին վրայ արտագրուած է. ամէն մէկ բառի դիմաց դետեղուած է անոր հնչիւնը լատինատառ, ապա այդ բառին քերականական պատկերը եւ, վերջապէս, անոր անգլերէն համանիշը։ Այսպէս քերթուածին ընթերցումը կը դառնայ հասկընալի, չնորհիւ մեկնաբանութեանց։

Հաւորին վերջին բաժինը բառարանն է, որուն մասին անդրադարձանք արդէն։

Հ. Ղուկաս Առաքելեան տարիներէ ի վեր այլապէս գնահատելի աշխատանքի թուած է եւ, չնորհիւ իր փորձառութեան՝ ուսուցչական ասպարէզէ ներս, ինչպէս նաեւ թծախնդիր մօտեցումին՝ առաջադրուած նպատակին իրագործման համար, յաջողած է օգտակար դասագիրք մը պատրաստել Մ. Նահանգներու անգլախօս սերունդին համար։

Մխիթարեան վարդապետը 1967ին արդէն լոյս ընծայած էր այս չարքին առաջինը։ Ներկայ հատորը, բաղկացած 256 մեծադիր էջերէ, հարուստ նկարազարդումներէ, դունաւոր լուսանկարներէ, ցայտուն տառատեսակներէ, բովանդակալից եւ գրաւիչ դասագիրք մըն է. ասիկա կրնայ մեծ օժանդակութիւն բերել անգլիախօս սերունդին՝ իր մայրենի լեզուն սորվելու։

Հեղինակը գիրքին ներածական բաժնին մէջ չնորհակալութիւն կը յայտնէ տասնեակ մը մտաւորականներու, որոնք իրենց ցուցմունքներով օգտակար հանդիսացած են դասագիրքին պատրաստութեան։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

էր ունկնդրելու օրուան դասախօսը՝ Յակոբ Իսկենտէրեան (Լիբանանէն)։

Յ. Իսկենտէրեան մասնագէտի եւ դերակատարի հանդամանքով նախ տուաւ Հայ Դատի բնորոշումը՝ իբր մեր ազգութեան իսկ իմաստը, մեր ճակատագիրը, մեր լինելութիւնը ամբողջ։ Հայ Դատը բազրատունեաց անկումէն ի վեր, մօտաւորապէս հազար տարի, կը մնայ անլոյծ, պզտիկ փայլատակումներով, որոշ իրագործումներով, բայց գոհեպնդիչը այս բոլորին մէջ այն է որ կանք մենք։

Դասախօսը յայտարարեց որ Հայ Դատը գտած է իր վերջնական բանաձեւումը, այսինքն՝ «ամբողջական Հայաստան, ամբողջական Հայութեամբ» Սեւրի դաշնագրով։ Եթէ Հ. Յ. Դ.ն 1947ին Սան-Ֆրանսիսքոյի ժողովին, յանուն միւս նահանջութեան, մեծ զիջումներ կատարեց որպէսզի Հայութեան պահանջը ներկայացուի մէկ բանաձեւով, այսօր ա՛լ աւելի կառչած կը մնայ իր հիմնական հանդանակին կոթնելով իր ժողովուրդին, մեկնաբանելով անոր զգացումները եւ ազգային ցանկութիւնները։

Յետոյ Յ. Իսկենտէրեան թուեց Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքները, մանաւանդ Եղեռնի յիսնամեակէն ի վեր ուր հոգեբանական ալիք մը առեղծուելով, Հայութիւնը տեսակ մը հոգեշարժի ենթարկուեցաւ։ Այսպէս Հ. Յ. Դ.ի հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ, անոր դաշտիարներուն հաւատացող, հաւատարիմ հայ ժողովուրդի զաւակներու գործակցութեամբ եղան դիւանագիտական եւ քարոզչական աշխատանքներ ինչպէս՝ կրկնակի հեռատեսներու, նամակներու, յուշագրերու յղում մեծ պետութիւններու, Սեւրի դաշնագրի տասրապիր ութ պետութիւններու, ընդունելութիւններ եւ տեսակցութիւններ զանազան երկիրներու կառավարականներու պատասխանատու պաշտօնատարներուն հետ։

Յետոյ սկսաւ կազմակերպուած ձեւով տարածուն եւ ծաւալուն քարոզչական աշխատանք հանրային կարծիքը լուսաբանելու, մանաւանդ աշխարհի նոր սերունդներուն, որոնք անտեղեակ են, ըլլայ որպէս ժողովուրդ, ըլլայ որպէս ղեկավարութիւն զանազան երկիրներու։ Նաեւ դասախարակչական եւ քարոզչական երկրորդ աշխատանք մը տարուեցաւ ու կը տարուի մեր ազգային ծիրէն ներս։

Այս քարոզչական աշխատանքները եղան ու կը շարունակեն ըլլալ Հայ Դատի յանձնախումբերու անունով, որոնք օգտագործեցին ամէն առիթ, ճամբորդեցին երկրէ երկիր, ներկայ եղան զանազան միջազգային քաղաքական կազմակերպութիւններու համագումարներուն, կամ զանազան երկիրներու համաժողովներուն, Մարզկային Իրաւանց համաժողովին։

Դասախօսը ըսաւ նաեւ որ յուշարձանները Հայ Դատի աշխատանքներու ճամբուն վրայ անպայման որ մեր ժողովուրդի միասնական տրամադրութեան մէկ արտայայտութիւնը կարելի է սեպել, առ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ժէն Թերամի եւ ընկերակից Ս. Սահակեան Մեսրոպ եկեղեցւոյ նորընծաներ Թաղական Խորհուրդը Յունուար 23ին իր առաջին նիստը գումարեց ընտրելու համար իր դիւանը, հետեւեալ կազմով. Նուպար Տէր-Մինասեան (առենապետ), Բարէն Սաֆարեան (փոխ-առենապետ), Գէորգ Մինասեան (առենադպիր եւ հաշուապահ), Պերճ Կարապետեան (եկեղեցւոյ դանձապահ), Աւետիս Զալլաղեան եւ Յակոբ Իսկիճեան (հոգաբարձուներ), Յակոբ Իսկիճեան (դպրոցի դանձապահ), Համբարձում Ենովքեան եւ Պետրոս Զիչէքեան (հոգաբարձուներ)։ Բարէն Սաֆարեան եւ Ռուբէն Ասաբլըգեան (սրահի մատակարարներ, առաջինը նաեւ դանձապահ)։ Պատուոյ անդամ Օննիկ Ժամկոչեան, խորհրդականներ Արմենակ Հիւսեան եւ Տիգրան Մուշեղեան։

Նուպար Տէր-Մինասեան դրաւոր զեկոյցով չնորհակալութիւն յայտնեց նախորդ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն, որոնք գնահատելի աշխատանք կատարած են եւ պահպանած են համերաշխական ոգին թաղեցիներու եւ վարչական կազմին միջեւ։ Այս առթիւ կոչ ուղղեց նորակազմ վարչութեան, որպէսզի առաւել եռանդով ու զոհաբերութեամբ չարունակէ ազգային եւ կրօնական դարձուածքները թաղին մէջ։

նուազն, եւ միւս կողմէ՝ անոնք մնայուն դէմ յուշարարներ են մեր թշնամիներուն համար, որովհետեւ իրենց քաղաքական հանգիստը կը խռովուի իրենց ժողովուրդին եւ Դաշնակիցներու աչքին։

Յակոբ Իսկենտէրեան յիշեցուց կիպրոսի Ազատական նախարարի ելոյթը ՄԱԿի մէջ, Ուրուկուէյի Խորհրդարանին մէջ տարուած աշխատանքները, Միացեալ Նահանգներու մէջ կատարուած մեկէկ աւելի ձեռնարկները՝ ցուցահանդէսներ, հրատարակութիւններ, ընդունելութիւններ մեր Դատը պետական չրջանակներու ուշադրութեան արժանացնելու համար։

Դասախօսը վերջացուց հետեւեալ խօսքերով՝ ուղղուած յատկապէս երիտասարդութեան. «... Մեր երիտասարդութիւնը այս ազատ աշխարհներու մէջ, իր անձնական եսով, իր սեփական պզտիկ կեանքով մոռացութեան պէտք չէ տայ իր հայրերու կռակը։ Պէտք է աշխատի այն հաւատքով որ քար մը դրած պիտի ըլլայ այս երկար ճանապարհին վրայ, որպէսզի անպայմանօրէն իրականանայ մեր բոլոր նահատակուողՀ պայքարող եւ ապրող սերունդներուն դեղեցիկ երազը»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Առ ի պատուիրան Ֆրանսահայ մեր ժողովուրդին, ներկայիս կը ծանուցանենք «Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութիւն» անուան ներքեւ պաշտօնապէս ճանչցուած ընկերակցութեան կազմութիւնը։

Քաղաքական դունաւորումներէ բացարձակապէս վերծ սոյն ընկերակցութիւնը, իրեն վարքագիծ ընտրած է, բոլոր բարի կամեցողութիւնները ի մի հաւաքելով համազգային չարժում մը յառաջ բերել, աւելի տարածուն չափերով մէկզմէկու ծանօթացնելու համար Ֆրանսան եւ Հայաստանը։

Նորակազմ ընկերակցութեան միակ նպատակը, երկու հինաւուրց ժողովուրդներու միջեւ արդէն գոյութիւն ունեցող պատմական – մշակութային կապերը աւելի խորացնել ըլլալով, վստահ է որ ընտրած համբան պիտի կրնայ Ֆրանսահայ ժողովուրդը բոլորել առաջադրուած նպատակին չուրջ, որուն իրականացումը ամէն դիտակից Հայու սրտին խօսող գեղեցիկ գործ մը պիտի ըլլայ ապահովաբար։

Անդամակցութեան արչաւը բացուած է։ Փափաքողները կրնան դիմել ընկերակցութեան գրասենեակը, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 14–16, առանալու համար համապատասխան տեղեկութիւններ։

Ընկերակցութեան առժամեայ կեդրոնական Վարչութեան կազմը.—

ՆԱԽԱԳԱՀ Գէորգ Պագրեեան
ԳԱՆՁԱՊԱՀ Զարեհ Զաքմիշեան
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Սուրէն Յակոբօֆ
ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐ Բիշար Թերաճեան, Անդրանիկ Մալաճեան, Արքիւր Պէյլերեան եւ Սարգիս Պոյաճեան

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՖՐԱՆՍԱ. – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ»
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(կնիք)

SOUTENANCES DE THESES

Մարտ 5ին, Երեքշաբթի օր, Փարիզի մէջ, Գրիգոր Պըլտեան իր փիլիսոփայութեան տոքթորայի իրրեւ աւարտաճառ (թէզ) ներկայացուցած է.—

M. Heidegger et le dépassement de d'Esthétique

եւ առացած «Շատ լաւ» յիշատակութիւնը դատակազմին կողմէ։

«ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԲՕՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8.

— Իսկ ինձ թուում է, — ասաց Գալլին, — որ կեանքի կատարեալ ազատութիւնը մի վայրի երկրում չատ աւելի հրապուրիչ է բնութեան ամէն գեղեցկութիւնից։ Այնտեղ մարդ այնպէս լաւն է զգալու իր մարդկային արժանաւորութիւնը, ինչպէս ոչ մի ուրիշ տեղ մեր այս խիտ բնակուած քաղաքներում։

— Այո, — պատասխանեց Բոռը, — այսինքն...

Ջեմման բարձրացրեց հայեացքը իր բանուածքից ու նայեց նրան։ Բոռը յանկարծ թունդ կարմրեց ու կանդ առաւ խօսքի կէսին։ Յաջորդեց մի կարճ լռութիւն։

— Մի՞թէ նորից սկսում է ցաւը, — հարցրեց Գալլին վախով։

— Ա՛, ոչ, ոչինչ։ Արդէն գնո՞ւմ էք, Մարտինի։

— Այո, գնանք, Գալլի։ Ուշանում ենք։

Ջեմման դուրս եկաւ նրանց ճամբու դնելու, եւ իսկոյն էլ վերադարձաւ, ձեռքին մի բաժակ կաթ՝ ճուով յարած։

— Խմեցէք, խնդրեմ, — ասաց նա մեղմ, բայց վճռաբար. ու նորից նստեց իր գործին։

Բոռը հնազանդ կատարեց պատուէրը։

Մի կէս ժամուայ չափ լուռ էին երկուսն էլ։ Յետոյ Բոռը զարձաւ չատ կամաց.

— Տիկին Բոլլա։

Տիկինը նայեց նրան. Բոռը ձիպ էր տալիս ծածկոցի ծոպերից ու չէր բարձրացնում աչքերը։

— Դուք չհաւատացիք, չէ՞, ինչ որ ես պատմում էի։

— Մի վայրկեան անգամ չեմ կասկածել, որ այդ բոլորը հնարած բան է, — պատասխանեց կինը հանդիստ։

— Եւ կատարեալ իրաւունք ունէք։ Ամբողջ ժամանակը սուտ էի։

— Այսինքն, երբ պատմում էիք պատերազմի՞ մասին։

— Այո, նոյնպէս եւ միւսների։ Ես երբեք պատերազմում չեմ եղած, իսկ ինչ պիտական արշաւին է վերաբերում, ի հարկէ, արկածներ պատահել են, ու պատմածիս չատերը ճիշդ են, միայն այնտեղ չէ, որ ձեռքս հաշմ է դարձել։ Մի սոի մէջ բռնեցիք դուք ինձ, լաւ է ես ինքս խոստովանեմ միւսները։

— Մի՞թէ ուժերի աւելորդ կորուստ չէք համարում այդքան սուտ հնարելը, — ասաց տիկինը։ — Ինձ թուում է, աչխատելը չարժէ։

— Ի՞նչ արած։ Անգլիական առածը ընտէք, չէ՞. «Մի հարցնի, ու չեն սուի»։ Ինձ բնաւ ախորժելի չէ մարդ խաբելը, բայց պէտք է մի բան պատասխանեմ, երբ հարց են տալիս, թէ ուր եմ ձեռքս վնասել. իսկ եթէ պէտք է մի բան հնարես, պէտք է անես կարելի եղածին չափ հետաքրքիր։ Տեսա՞ք՝ ինչպէս դուր եկան իմ պատմածները Գալլիին։

— Մի՞թէ դուք աւելի զերազատում էք դուր գալ Գալլիին, քան թէ խօսէք ճըշմարիտը։

— Ճչմարի՞տը։ — Ու Բոռը նայեց նրան՝ ձեռքին բռնած ծոպի փետուած մի կտորը։ — Մի՞թէ դուք կ'ուզէիք, որ ես այդ մարդուց ասէի ճչմարիտը։ Աւելի լաւ է լեզուս պոկ տամ,

Յետոյ աւելացրեց մի զարմանալի կերպով երկչոտ ու ընդհատուող ձայնով.

— Ես մինչեւ հիմա զեռ ոչ ոքի չեմ ասել ճչմարիտը, բայց կ'ասեմ ձեզ, եթէ լսել ցանկանում էք։

Կինը լուռ դէն հրեց ձեռքի բանուածքը։ Նա մի խոր տրտմիկ բան էր տեսնում այդ տարօրինակ, անդուրեկան, չոր մարդու մէջ, որն այդպէս յանկարծ ուզում էր թափ տալ իր հոգին մի կնոջ առաջ, որին հազիւ էր ճանաչում եւ զէպի որը ունեցած զգացումը բարեկամական չէր։

Յաջորդեց մի երկար լռութիւն։ Ջեմման նայեց նրան։ Բոռը չենուել էր մօտի փոքրիկ սեղանին ու ծածկել էր աչքերը առողջ ձեռքով. եւ Ջեմման նկատեց, թէ ինչպէս չզաճգօրէն լարուել էին մատները ու ինչպէս ուռել էր յուզումից դաստակի սպիի եղերքը։ Ջեմման մօտեցաւ ու մեղմ ձայնով տուաւ նրա անունը։ Բոռը ամբողջ մարմնով դողաց ու բարձրացրեց դլուխը։

— Ես մ–մոռացայ, — ասաց նա կակազելով, — պ–պատմէի պ–պիտի ձեզ...

— Այն արկածը, ուր դուք այդպէս վնասուեցիք։ Բայց եթէ անախորժ է ձեզ...

— Արկա՞ծը. ա՛խ, կռուի համար էք ասում։ Ոչ մի արկած էլ չկար. կար միայն մի կրակխառնիչ։

Ջեմման ապշած յառեց աչքերը։ Բոռը դողդողուն ձեռքով եա նետեց մազերը ու ժպտուն նայում էր նրան։

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Թորոս Աալանեան կը ծա-նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Մարտ 10, ժամը 11·15ին Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօրեղբօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԿՈՒՄ

Սէն Ժեռմէ թաղականութիւնը կը յայ-տարարէ թաղի եւ շրջակայքի բարեպաշտ ժողովուրդին թէ ամէն Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 8·30ին տեղի կ'ունենան հոկումի արարողութիւնները։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՆԱՁԻԿ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 20·45ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետա-րանի սրահին մէջ

31, Rue Paul - Déroulède, Bois Colombes

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ պարուհի ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ ու երգչուհի ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (երեւանի երաժշտանոցէն)։

Կը ներկայացուի

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ» երեք բաժիններէ բաղկացած, ձայնապիր լուսարձակում հին եւ նոր Հայաստանի մասին, Հ· Բ· Ը· Մ·ի երիտասարդաց ակումբին կողմէ տրամադրուած։

Մուտք 10 ֆր·

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵԻԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց)

կազմակերպութեամբ

վարժարանի աշակերտութեան

կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը դեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ ձայնապիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի մասին

Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն այրի Տիկին Մարիամ Մարգսեան իր ողբացեալ ամուսնոյն Մարտիրոս Մարգարեանի յիշատակին 50 ֆր· կը նուիրէ իր չատ սիրած «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ռասմն· Մխիթեան Փարիզի Կեդր· վար-չութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 10, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կը խօսի

Հ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ· ՊԱՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(սկիզբէն միջեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ 45, *Ռիւ տը լա Տէֆանս։*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

VIENT DE PARAITRE

LES ARMENIENS CONNUS ET INCONNUS

de Noé à nos jours

par

HAGOP - KRIKOR

« L'Evêque de Monaco adresse de tout cœur ses fécilitations pour l'ouvrage très habilement présenté qui aidera les Français à comprendre l'Arménie »

Jean RUPP

Editions
LA PENSEE UNIVERSELLE
3 bis, Quai aux Fleurs
75004-Paris — Tél. : 325-85-44

Prix 20 F. T. C.
En vente chez les libraires

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՂԱՆՍ.— Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Կո-միտէի ընկերական ընդհ· ժողովը երկու-շաբթի, Մարտ 11, ժամը 21ին, Ա.Հարոն-եան ակումբը։ Իւրաքանչիւր ընկերներու ներ-կայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ· Յակոբ Իսկէնտէրեան։

Ի ՆՊԱՍՏ
ԻՍԻԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Զ· ՅԱՆԿ

Պ· Ռընէ (սրճարան) 100, Տէր եւ Տիկին Մարկոս Հայրապետեան 300, Պ· Պալա-պանեան Գասբար 500, Տէր եւ Տիկին Լօչանօ եւ Պ· Խաճեան Միհրան 100ական, Տէր եւ Տիկին Ալան Համբարձումեան 50, Տէր եւ Տիկին Պարսեղ Գրիգորեան 600, Տէր եւ Տիկին Վահէ Դիւմաճիպեան 100, Տէր եւ Տիկին Թորոս Աալանեան 20, Տէր եւ Տիկին կարապետ Ճանճիկեան 200, Տիկին Մարթա Ճանճիկեան եւ Սողոմոն Հայրապետեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Գաչդարեան եւ Մարնոս Շերմանեան 50-ական, Պ· Պանլեան Աբգանաս 100, Տէր եւ Տիկին Դարբինեան Մկրտիչ 30, Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Փեհլիվանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ասիէնօֆ 120 ֆր·։

ԾՆՈՒՆԴ

Օննիկ-Ժան Ալէքեան եւ Տիկինը (ծնեալ Տոմինիճ Մարթէն) ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւկին՝

ՏԱՃՆԷ - ԱՅՏԱ Ի

ծնուելդը, Փարիզ, Փետրուար 24, 1974։

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուց-ուի։ Աբեւագալի արարողութիւնները յա-ւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Անի կո-միտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը։

կը խօսի ընկ· ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած
Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
HOTEL CROIX D'OR — Place de la République — VALENCE
Շաբաթ Մարտ 9, երեկոյեան ժամը 21էն սկսեալ
Մասնակցութեամբ
երկու մեծ նուագախումբերու
JACK KOJA et en attraction GROONG
AMBIANCE ARMENIENNE — COTILLONS, BUFFET

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Սեբաստի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ *ՀԱՃԵԼԻ ՄՐԹՈՒՈՐՏ*

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՐՃԵԱՆ

ՅԵՐԵԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Orchestre SADKO

Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF

եւ

Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով

կը մասնակցի ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE

PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES

« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պիւֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօներ-քէպապ»։

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 *եւ* 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24
ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ են·—

— երթ-ուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգիանոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա· կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
10
DIMANCHE
10 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·959

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.959

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

Է·— Վերջաբան

Քէմալական չարժումը հեռվհեռէ կը ծաւալէր: Մարաչէն եաթ Ուրֆա եւ Հաճըն կ'իյնային Անգարայի մակարդակ: Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր կարգին ծանր հարուած կը սառնար 1920ի աշնան: Օրակարգի խնդիրը կը դառնար ամբողջ Կիլիկիոյ պարպումը Ֆրանսական բանակին կողմէ:

1921 Փետրուարին Լոնտոնի մէջ կը դումարուէր խորհրդաժողով մը՝ վերաքննելու համար Սեւրի դաշնագիրը, որ զաշնագիր Պետութիւնները չէին վաւերացուցած: Ցոյները կը յառաջանային Անատոլուի մէջ: Խորհրդաժողովին հրաւիրուած էին սուլթանական Թուրքիոյ պատուիրակներու կողքին Անգարայի քէմալական ներկայացուցիչները, որոնց հետ գաղտնի բանակցութեան մէջ մտան Ֆրանսայի պատուիրակները:

Վարչապետ Արիսթիտ Պրիան Անգարա ղրկեց ծանօթ Թրքասէր Ֆրանքլէն–Պույեոնը, որ Քէմալի կառավարութեան Արտաքին գործոց նախարար Եուսուֆ Քէմալի հետ կնքեց 1921 Հոկտ· 20ի ծանօթ չարաչուք համաձայնագիրը, որով Ֆրանսացիք մինչեւ 1922 Յունուար չորս պէտք է պարպէին Կիլիկիան, փոխարէնն ստանալով անհեռական չահաւէտ մենաշնորհներ:

Ի գուր անցեր էին Կիլիկիոյ հայ պաշտօնական մարմիններուն, Վեհափառ Սահակ Բ. կաթողիկոսի, Թէրզեան պատրիարքի, Ատանայի Հայ Ազգային Միութեան եւ այլոց դիմումները Հանրապետութեան նախագահ Ռէյմոն Փուանքարէին, Պրիանին եւ Հայերու բարեկամ ականաւոր Ֆրանսացիներուն: Ի գուր անցեր էին Զինադադարի առաջին տարին անգլիական եւ Ֆրանսական իշխանութեանց կատարած նպաստական ու բարոյական զոհողութիւնները՝ անապատէն փրկուած հայ բեկորները տեղաւորելու համար Կիլիկիոյ մէջ, որ պիտի դառնար Հայկական օջախ մը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Փարիզի երեսփոխանական ժողովին մէջ մանաւանդ ընկերվարական երեսփոխանները կը պոռային «ո՛չ մէկ գիւմուր, ո՛չ մէկ սու կիլիկիոյ համար»: Ֆրանսա նախընտրեց միլիառներ ծախսել Սուրիա–Լիբանանի հողին վրայ իբրեւ հողատար, քառորդ դար եաք ընդմիշտ հեռանալու համար այդ ապերախտ հողերէն, զոհ՝ անգլիական դաւերու:

Անգարայի համաձայնագրին արձագանգները կը հասնին Մարաշ, ընդհանուր յուսահատութիւն պատճառելով: Ի՞նչ պիտի ըլլար իրենց վիճակը: Յոր· Հոկտ· 1921 Նոյեմբեր 12ին «Կիլիկիոյ, Այնթապի եւ Քիլիսի բնակչութեան ուղղուած ցայտարարութիւնով մը կը հաստատէր թէ Ֆրանս· կառավարութիւնը անհրաժեշտը կատարած է պաշտպանելու համար իրաւունքները փոքրամասնութեանց, որոնոք պէտք է մնան իրենց տեղերը· հեռանալ կը նշանակէ ազգի ինքնասպանութիւն»: Հրաման տուեր էր ո՛չ մէկ դիւրութիւն ընծայել Հայերուն՝ Կիլիկիան հեռանալու համար — ո՛չ մասնաւոր կառախումբ, ո՛չ չոգենաւ, ոչ ալ գաղթականաց պատսպարան Սուրիոյ մէջ:

Անգլիացիները կը փակէն Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի դուռները Հայերուն առջեւ: Կիպրոս երթալու արտօնագիր կուտան միայն անոնց, որ պիտի ճամբորդէին առանձին եւ երկրորդ կարգով: Մէբրանի մէջ իսալական նաւ մը Նպաստամատոյցի 3000 որբերը, յունական նաւեր ալ հազարաւոր գաղթականներ կը փոխադրեն:

Հայերը կը մնային Մարաշ: Թուրքերը տարապարհակ աշխատանքի կը լծէին պանոնք, ոստիկանական երկու նոր չէնքեր չինելու համար: Ո՛չ միայն օրավարձք չէին վճարեր, այլ տուրք կը դանձէին Հայերէն՝ նահանգիւթի ծախքերուն համար: Հայոց դերեզմանատան քարերը կը դործածէին չինութեանց համար:

Հայ Ազգային Միութեան անդամները բանտարկուած կը մնային, իբրեւ դաւաճան: Զինուորները կը դրաւեն Պէյթչալմի ընդարձակ որբանոցը եւ 500 որբեր կը տեղաւորուին փոքր չէնքերու մէջ: Դաստանդութիւնը կ'արդիլուի: Թուրքերը կը դրաւեն նաեւ դերմանական հիւանդանոցը, որ Ամերիկացիներու ձեռքն էր: Կը փակեն ամերիկեան աղջկանց քոլէճը: Երեք կրօնապետներ բողոքի համար կ'երթան կառավարական fonctionը, ուր կ'անարդուին: Ոստիկանապետը մատը կը կոխէ Վեր· Յարութիւնեանի աչքին մէջ:

Մարաշի նոր միւթէսարըֆը Մուսթաֆա Րէմզի չիսուն կարմիր ոսկի կաշառք կը պահանջէ՝ Պէյթչալմը ամերիկեան Նպաստատյատոյցին վերադարձնելու համար: Կաշառակերութիւնը իր դագաթնակէտին կը հասնի: Քաղաքէն հեռանալ ուզողներուն արտօնագիր տալու համար կաշառք կը պահանջեն:

Անգարայի համաձայնագիրը ընդհանուր ներում կը չնորհէր եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները կը պաշտպանէր: Մարաշի թուրք իշխանութիւնները կը չարունակէին կեղեքել Հայերը: 1921 Սեպտ· 28ին կը հրատարակեն օրէնք մը, որով պետական սեփականութիւն կը հռչակեն չարժուն եւ անշարժ դոյքերը այն Հայերուն, որոնք կը հեռանան Թրքական հողէն: Որբերու առաջին կարաւան մը Մարաչցի վաթսուն հեծեալ չէթէներու կողմէ ճամբան կը կողոպտուի: Մնացեալ որբերը հեռվհեռէ կը փոխադրուին Լիբանան եւ կը տեղաւորուին Անթիլիասի որբանոցը:

1922 Յունուար 7ին հրաման կուտան Հայերուն՝ երեք օրէն մեկնիլ Մարաշէն: Պայմանաժամը քանի մը օր կ'երկարաձգեն: Երեք հազար Հայեր կ'ուզեն Մարաշ մնալ: Ճամբու ծախք եւ ապրուստի միջոցներ չունէին: Կառավարութիւնը կը ստիպէ դանոնք ալ մեկնիլ անպայման, եթէ... չեն ուզեր ջարդուիլ:

Թուրքերը կը դրաւեն Հայերու բոլոր հարստութիւնները՝ առանց հատուցումի:

Մարաշի Հայերը դժնդակ պայմաններու տակ կը հեռանան իրենց դարաւոր հայրենի քաղաքէն, անիծելով չար բախտը հայ ազգին:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

ՊԷԾՐՈՒԹԷՆ հասած լուրերու համաձայն մթնոլորտը չատ լարուած է Քիւրտերու եւ Իրաքցիներու միջեւ մինչ Մարտ 11ին է որ գործադրութեան պէտք է դրուի Քիւրտերու ինքնավարութիւնը, բատ քիւրտ – իրաքեան համաձայնութեան որ ստորագրուած է չորս տարի առաջ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ հրեայ չորս կիներ ազատնուած են բատ հաւատարի ազբիւր – ներու:

ՄԻՍՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Եւրոպայի մէջեւ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են եւ ոչ Քիսինկէր, ոչ Ժոպէր կը ծածկեն իրենց զգացմունքները: Ամերիկացիին համար Ֆրանսան է կատարեան պատասխանատուն: Ֆրանսայի նախարարը յայտարարած է թէ ամերիկեան ուժերու Եւրոպա մնալը հիմնական չէ: Ժոպէր, որ կը խօսէր Եւրոպա Մէկ կայանէն, աւելցուցած է թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Միացեալ Նահանգներու նկատմամբ կը կայանայ յոյց տալու մէջ, որ Ֆրանսա չատ հաւատարիմ դինակից մըն է, չատ վստահելի բայց ոչ հաճոյակատար քանի կ'ըսէ ինչ որ կը մտածէ:

ՌՈՒԱՍԻ ԱՆ ՖՐԱՆՍԻ Շաղ մը կայ օդակայանին, որ ամէնէն արդիականը կը նկատուի Եւրոպայի, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Ուրբաթ օր Նախարարապետ Մէսմէռի կողմէ: Ամէն ինչ նախատեսուած է այս օդակայանին մէջ բացի Փարիզի հետ հաղորդակցութեան դործնական միջոցներէ: Արդարեւ օդակայանը պիտի գործածուի Մարտ 14էն սկսեալ եւ ամէն ոք կը սարսափի խորհելով թէ ժամեր պիտի կորսնցնէ հիւրերը, յունական նաւեր ալ հազարաւոր գաղթականներ կը փոխադրեն:

Հայերը կը մնային Մարաշ: Թուրքերը տարապարհակ աշխատանքի կը լծէին պանոնք, ոստիկանական երկու նոր չէնքեր չինելու համար: Ո՛չ միայն օրավարձք չէին վճարեր, այլ տուրք կը դանձէին Հայերէն՝ նահանգիւթի ծախքերուն համար: Հայոց դերեզմանատան քարերը կը գործածէին չինութեանց համար:

Հայ Ազգային Միութեան անդամները բանտարկուած կը մնային, իբրեւ դաւաճան: Զինուորները կը դրաւեն Պէյթչալմի ընդարձակ որբանոցը եւ 500 որբեր կը տեղաւորուին փոքր չէնքերու մէջ: Դաստանդութիւնը կ'արդիլուի: Թուրքերը կը դրաւեն նաեւ դերմանական հիւանդանոցը, որ Ամերիկացիներու ձեռքն էր: Կը փակեն ամերիկեան աղջկանց քոլէճը: Երեք կրօնապետներ բողոքի համար կ'երթան կառավարական fonctionը, ուր կ'անարդուին: Ոստիկանապետը մատը կը կոխէ Վեր· Յարութիւնեանի աչքին մէջ:

Մարաշի նոր միւթէսարըֆը Մուսթաֆա Րէմզի չիսուն կարմիր ոսկի կաշառք կը պահանջէ՝ Պէյթչալմը ամերիկեան Նպաստատյատոյցին վերադարձնելու համար: Կաշառակերութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի: Քաղաքէն հեռանալ ուզողներուն արտօնագիր տալու համար կաշառք կը պահանջեն:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍԻՒՆ

(Արմէնփրէս, Փետր· 28 Մարտ 1)

ՔԱՐՔԱՐՈՑ ՀՈՂԵՐԸ ՄԵԱԿԵԼԻ ԴԱՐՁՆԵԼ

Այս տարուան ծրագրով 11·000 հեկտար քարքարոտ հողեր մշակելի պէտք է դառնան: Ասիկա հազար հեկտար աւելի է անցեալ տարուան համեմատութեամբ: Բարերեր գարձած այդ հողերուն վրայ պիտի անկուին պղպատու ծառեր եւ խաղողի վազեր: Ղեռերը (քարքարոտ հողերը) մեծ ազբիւրներ են դիւղատնտեսութեան ցանքատարածութիւնները մեծցնելու համար: Լքեալ հողերը օգտագործելու նպատակով աշխատանքներ կը կատարուին Հանրապետութեան բոլոր չորջանակներուն մէջ, մասնաւորապէս այն վայրերը, ուր ջրատնտեսական մեծ աշխատանքներ կը կատարուին:

ՆՈՐ ՆՄՈՇՆԵՐ

Հայաստանի ձեռական արուեստի գործատունը Յունուարին նախատեսուածէն աւելի 66·000 ռուբլի ապրանք արտադրած է: Այս գործատունը կ'արտադրէ բրուտագործական իրեր, սրճամաններ, չաքարամաններ, դդալներ, ծաղկամաններ, ափսէներ՝ ազգային ոճով զարդարուած: Անցեալ տարի 80·000 ռուբլի արժողութեամբ իրեր ղրկուած են օտար երկիրներ: Այս տարուան ապսպրանքները արդէն 70·000 ռուբլիի հասած են: Ապրանքները եկած են Լեհաստանէ, Չեխոսլովաքիայէ, Ֆրանսայէ եւ Արեւելեան Գերմանիայէ:

×

15 ՏԵՍԱԿ ԳՈՐԳ

«Հայգորգ» ձեռնարկութիւնը փետրուարին արտադրած է 965·000 ռուբլի արժողութեամբ գորգ: Անցեալ տարի ձեռնարկութիւնը արտադրած է «Լոռի» գորգի հինգ եւ «Երեւանեան»ի երեք նոր նմոյշներ, որոնք ցուցադրուած են Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Իտալիոյ ցուցահանդէսներուն:

Նախատեսուած է այս տարի 15 նոր տեսակ գորգ պատրաստել:

×

«ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՆ ՈՒ ԿԵՆՑԱՂԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՄ»

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ասողիկ Գէորգեանի պատրաստած «Արհեստներն ու կենցաղը հայկական մանրանկարներուն» albom–ուսումնասիրութիւնը: Ասիկա հեղինակին բազմամեայ աշխատանքին արդիւնքն է: Ան մօտ 10·000 ձեռագիրներէ հաւաքած եւ դասաւորած է արհեստներու եւ արուեստներու վերաբերեալ նկարները, որոնց միջոցով կարելիութեան սահման – ներուն մէջ ամբողջական պատկերը կարելի է կազմել մեր նախնիքներու առօրեայ կեանքին մասին՝ երկրագործութենէ, դարբինութենէ մինչեւ թատերական արուեստն ու մարմնամարզութիւնը: Նիւթը ներկայացուած է 48 բաժիններով: Յատկապէս չահեկան են այն բաժինները, ուր ներկայացուած են նաւարկութիւնը, կահկարասին եւ նուագարանները: Գաղութներու մէջ պատրաստուած մանրանկարներու մէջ պատկերացուած են նաւեր, իսկ կահ–կարասիները մասնաւորապէս լաւ ներկայացուած են կիլիկեան մանրանկարներով· ասոնք գոյց կուտան, որ Կիլիկիոյ մէջ կահ–կարասին բարձր մակարդակի հասած էր:

×

ԽԱՂՈՂԻ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Այս տարի այդիներու մէջ պիտի տնկուին խաղողի նոր տեսակի վազեր: Ասոնք են «Հայկական մուսկատը» եւ «Ռչիտունի»ն· այս վերջինը՝ նախալեռնային չրջաններու այդիներուն մէջ:

ՀԱՑ ՄԸ՝

Ձոան Հանէսեան

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾԻՆ
345 ՁՈՀԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

Պոսթընի «Հայրենիք»էն կ'իմանանք թէ Մարտ 3ին, Էրմընովիլի վրայ ինկած թրքական պիծերու Տի–Սի 10 օդանաւին 345 զոհերուն մէջ, ձոան Հանէսեան:

Հանէսեան ձորձ Ուաչինկթըն համալսարանի երիտասարդ դասախօս էր եւ նախագահը Հայկ· Համախմբումի (Ար – միներըն էսէմպլի):

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԳԸ

—o—

Նախասենեակին զաշնակաւոր ժամա-
ցոյցը կէս գիշերուան հարուածները նուա-
զեց: Ուստի Տրդատ անդրադարձաւ որ
ծանրացեր էին կոպերը: Հեռեւաբար
զգրեցուց ընթերցումը եւ վիրքը դրաւ
ցայգասեղանին վրայ: Ապա ձախ ցուցա-
մատը սահեցուց անարին երեկորեան
կոճակին տղորկ մակերեսն ի վար:

Յանկարծ, մթութեան արշաւը հալիւ
վերջացած, ահա քակուեցաւ սուր ճիչե-
րու յանկերգ մը:

— Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,..

Ոչ մէկ կասկած, ծղրիդ մը ինքնակոչ
հիւրն էր սենեակին: Անխմանալի ներկա-
յութեան: Վասն զի չկար ծխան, ծխնե-
լոյզ, կրակարան, վառարան կամ գիւ-
ղական բուխերիկ:

Տրդատ զիմեց կոճակին: Ու վերաղար-
ձող լոյսին հետ, խակոյն, ընդհատուեցաւ
ցայգերգը որ, ուրեմն, մութէն կ'առնէր
իր անունը, կ'ոգեւորուէր հեզհեզ, կը
սառակացնէր իր թափը եւ կը բարձրաց-
նէր ձայնաչարը որուն չափը կ'ելեւէջէր
մեծ եռանդով.

— Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,...

Ընդհանրապէս համբերատար, համա-
կերպող, մինչեւ անգամ ձայնասիրուհին ու
հեռատեսիլին միլիոնանոց եւ բազաձայն ե-
ղանակներուն հանդուրժող, ահա պոռթ-
կայ Տրդատ յանկարծ: Ոչ, աննշան մի-
ջատ մը պէտք չէ որ խռովէ իր քունը:
Անգոր էակ մը ինչպէ՞ս կը համարձակի
հզօրին հանգիստը խանգարել: Հարկ է
խափանել տկարին ճայնը: Հարկ է վերջ
տալ անոր երգին:

Ու Տրդատին լարուած լսողութիւնը,
յանկերգին մեկնակէտին ուշադիր, հեռա-
զօտեց առ խառնաշփ, չբջանն ըրաւ սեն-
եակին: Այո, վատահաբար, ջերմարձակն
էր մեր եերդիչին թաքստոցը, դրան ե-
ւին: — Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,...

— Երգէ՛, հոգ չէ, պահ մը երգէ՛ վեր-
ջին ողջ, ըսաւ Տրդատ եւ սենեակը լու-
սաւորեց:

Ու մեռաղեայ թղթահատին սուր ծայ-
րը չերմարձակին ծակը մտաւ:

Ահաւասիկ պահ մը: Ճղաած մարմին
մը դեղնորակ, բղկուկներով, թեւակնե-
րով եւ թաթերով: Թղթամատը, ի պաչ-
ոյնէ անմեղ զործիք, յոյժ հաճելի, մը-
խտուած էր, ահա, խեղճ ծղրիդին վախ
կուրծքը:

Լռած էր, յանէա, ազատ երգը: Երգը
վշտին, ուրախութեան: Գուցէ քաղցին եւ
ծարաւին: Երգը սիրոյ եւ կարօտի: Կամ
քաջութեան ու յաղթութեան: Պարզուկ
երգը քաղցր կեանքի եւ բուսմունքը ան-
մեղութեան: Կամ պարտութեան ու զառ-
նութեան թախծոտ երգը: Բայց հարա-
զատ եւ սրտառուխ: Թերեւս երգն էր խա-
զաղութեան եւ երկնատուր ազատութեան:
Բայց մանաւանդ, իր սեփական երգը աշ-
խոյժ: Ինչո՞ւ մեռնէր հէք ծղրիդին ա-
նոյշ երգը պանդուխտի:

Համր զիչեր: Սեւ լռութիւն իջեր էր:
Յաղթական ու տիրակալ լռութիւն: Եւ
սակայն, Տրդատ զարձաւ, չարունակ, աչ
ու ձախ: Կարելի՞ էր քնանալ: Պատռուած
էր հզօրը: Անգոր էակը յաղթած էր: Ան-
չունչ մարմնին ներկայութեամբը, այժմ
աւելի ուժգնօրէն զգալի, լիացեր էր սեն-
եակը: Անոնցմէ արարքին մութ սուտերը
կը յածէր: Ի զուր զոհուած անբծութեան
երեւոյթը հալածանքի ելեր էր: Անողոք
է անզառնալի կորուստի մը կսկիծը:

Տրդատ ելաւ նստաւ անկողնին եզերքը,
աչ ափին մէջ ծղրիդը: Մրմունջին մէջ
արցունք կար.

— Ո՛վ հէք միջատ, ինչո՞ւ լքէիր հայ-
րենի բոյնդ սիրալի, հեռանայիր անտատ-
ներէդ, ծաղիկներէդ ու մարզերէդ: Հոն
կ'երգէիր, ազատօրէն, խաղաղ կեանքը,
զարնանային զիչերները, ընակիսարհիղ չը-
նորհները: Ինկած, ահա, ո՛վ խեղճ նըմ-
դեհ, այս վայրերը քաղաքակիրթ, խորթ
եւ օտար, ուր ոչինչը զոր կ'ուտէիր, ա-
ւելցուքը ապահ մարդոց, քեղ վերածեց
մաշած, ծիւրած արարածի: Մինչդեռ,
այնտեղ, ձեր հեռակայ ոլորանին մէջ,
ցեղդ կ'ըլլայ առոյգ, մսեղ եւ առողջ:

Ի՜նչ երկար է այս զիչերը: Անվերջ զի-
չեր: Ու կարծէք թէ ժամանակը չի չար-
ժիր: Պիտի չգա՞յ առաւօտը:

Տրդատին գանկը պիտի պայթի: Բզզիւն
կը վխտայ գլխուն մէջ: Ու ճակատը բո-
ցերու մէջ կը ճարճատի: Մուրճ կը զար-
նեն կուրծքի սալին: Իր խոր վիչտը
կ'ուզէ պոռալ ողջ աչխարհին: Ինք ի՞նչ
կ'ուզէր այդ անպաչտպան էակէն, այդ
մեհեաւոր եւ անվնաս երգիչէն: Ան՝ ծըզ-
րիդը, ի՞նչ էր ուզած մեր աչխարհէն:

Զնչին կեր մը եւ երգելու ազատութիւն:

Ազէի խայթը, մարզուն ներքին կչտամ-
բանքը անզիջող, որ վկան է չարիքին,
ամբաստանը՝ զառաբանին, խոտագոյնը՝
զառաւորաց, զիչերն ի բուն, մագիլնե-
րուն մէջ ոճրագործը բռնատրկեց:

Իր զղջումի արարին մէջ, լռզճահարը
երբեւիցէ իր արարքին արդարացում եւ
փրկութիւն չվնտռեց: Զոր օրինակ, մին-
չեւ անգամ չմտածեց թէ ի՞նչ կ'արժէ
մէկ յաղթ մը: Ընդհակառակն, բացագանչեց.

— Ի՞նչ իրաւունքով մենք կը սպաննենք
ինչ որ կ'ապրի, ով որ կ'ապրի: Ե՞րբ վեր-
ջապէս մարդ բառածը պիտի ջնջէ չմար-
դը, ամարդը, անբանը եւ զազանը իր
հոգւոյն մէջ: Մարդկօրէն մարդ պիտի
չըլլայ մարդ էակը:

Սենեակին դուռը մեղմիկ բացուեցաւ:
Սպիտակահեր ծերունի մը յայտնուեցաւ:
Ցուչիկ, մէկ քանի քայլ յառաջացաւ:
Ծոհուն աչքերը կը ժպտէին տրտմօրէն:
Եւ սակայն, իր նայուածքը վճիռ էր: Լայն
ճակատին ակօսները ապրած տարիներուն
թիւը կը տանէին մինչեւ ութսուն եւ թե-
րեւս իննսուն: Ալեխարխամ մօրուքը կ'ին-
կէր ստոծանիին սահմանները: Ախորժելի
ձայն մը ունէր:

— Որդի՛, ըսաւ հանդարտօրէն, մար-
թած մարդդ անկարելի երազ մըն է:

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Ե.

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

—o—

Մեծանուն դաստիարակ ուսուցիչ Ռի-
թէոս Պէրպէրեանի որդին էր, իրեն հետ
հաճելի է յիչել նաեւ եղբայրը՝ Շահան,
փիլիսոփայութեան ուսուցիչ, ինչպէս
նաեւ բանաստեղծ – երգահան, եւ քոյրը՝
Մաննիկ, նախ համակրելի երգչուհի ա-
պա բանաստեղծուհի:

Օննիկ Պէրպէրեանի սէրը հանդէպ ե-
բաժչութեան կը կազմաւորուի փոքր
տարիքէն, Պոլսոյ արուարձան Սկիւտարի
բանաստեղծական չրջապատէն, ուր նուա-
պի յաճախակի ունկնդրութիւններու ներ-
կայ ըլլալով երեւան պիտի գար յետոյ իբր
յօրինող երաժիչտ:

Բարձրադոյն ուսմամբ օժտուած, հա-
մալսարանական, իր հօր մահէն յետոյ
ժամանակ մը կը սահմռկնի նաեւ Պէրպէր-
եան վարժարանի տնօրէնութիւնը, պաչ-
տօն որ կը փոխարինէ իր եղբօր Շահանի,
եւ ինքը կը մեկնի Փարիզ հետեւելու հա-
մար երաժչտութեան մասնագիտութեան:

Օննիկ առաջին դասերը առած է Ջա-
րութիւն Սիմոնեանէ եւ Լիակոս Մանասէ,

— Ո՞վ էք եւ ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց
Տրդատ այլայլած:

— Տղա՛ս, կեանքին կերտած իմաս-
տունն եմ: Վերջ չի ճանչնար փորձառու-
թեան մեր ճիգը: Պիտի ընդմիչտ սխա-
լինք: Մեր այօրը կը վերսկսի երէկը:

— Ուրեմն, այդպէս, որբագրուելու ոչ
մէկ յոյս:

— Որդի՛, անչուչտ, պիտի ձգտինք ա-
նընդհատ:

Ափսո՜ս, սակայն, չատ յաճախ մարդուն
սիրտը գլխուն մէջ է: Սէրն անհատ, ի
վերջոյ, բացառական արարքով մը մեզա-
ւոր է:

Քաղցրահայեաց ալեւորը անյայտացաւ
աննշմարելի:

Տրդատ բացաւ Նահատակն Հրանդի
«Պանդուխտի կեանքէն»հատորը եւ, խո-
չաճեւ, ծղրիդը տեղաւորեց հայ զարիպին
քովիկը, իբրեւ անոյշ յիչատակ կամ թե-
րեւս, իբրեւ յետին մխիթարանք: Ու
ատրեւ, այսպէս զրեց.

«Ահա հանդչի մի ծղրիդ երգեցիկ եւ
ազատ»:

×

Այդը հասաւ, մտաւ սենեակ: Փոքրիկ
չոգ մը Տրդատին թափանցիկ կոպերը
փայփայեց:

Լոյսը փրկեց Տրդատը խղճի խայթին
տաժանելի հարուածներէն: Խռոված հո-
գին հանդարտեցաւ:Սրտին զարկը վերըս-
տացաւ կանոնաւոր կշռոյթը: Օ՛, բերկր-
անքը անդորրութեան:

Տաբօրինակ երազներ կ'ապրինք երբեմն:

Ա.ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

իսկ Փարիզի մէջ աչակերտած է Գան
Հիւոէի եւ քիչ մըն ալ Վէճսան տ'Ինտիի:

Նախնական քայլերէն իսկ հակում ու-
նեցած է դէպի Ֆրանսական արդիական
դպրոցը:

Վերադառնալով կրկին Պոլիս, ապա
Գահիրէ, տարիներով վարած է այնտեղ
Պէրպէրեան վարժարանի ուսուցչապետի
պաչտօն:

Այնուհետեւ բոլորովին կը նուիրուի
երաժչտութեան ասպարէզին, ինքնօգնու-
թեամբ կը հասնի որոչ հեղինակութեան
եւ կը յօրինէ բազմաթիւ գործեր, սկսե-
լով նախ զաշնակի համար վեց կտորներէ:

Սկզբնական չրջանին կը պատկանին
քանի մը պարախաղեր, ինչպէս՝ ժամե-
րու բայլը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, վար-
դանաւանք, իր նախընտրութիւնը սակայն
գործիական երաժչտութիւնն է, եւ նպա-
տի ունենալով այդ մարզին մէջ իր գրե-
լու ձեւը, ակներեւ է որ արդիական ե-
րաժչտութեան հետեւող մը կ'ուզէր ըլ-
լալ:

Մտածումը ունեցաւ գործիաւորել եւ
մեր գեղջուկ երգերուն տալ համահաւա-
զային հանդամանք, կամերտած ներկա-
յացուցած եւ մչակած երգերուն կ'ուզէ
տալ ընդլայնում եւ զանոնք հասցնել բար-
ձրը մակարդակի մը, չանալով տալ ա-
նոնց միջազգային երաժչտութեան հան-
գամանք:

Այս աչատանքին մէջ սակայն, կը հան-
գիպէր անակնկալ դժուարութիւններու,
որովհետեւ իր իսկ համոզումով, այդ
տեսակի երգերը ընդլայնուելով թերեւս
կը կորնչցնէին իրենց բոյրը եւ կ'ենթար-
կուէին այլափոխման:

Այսպէս՝ ունկնդրած ենք ես գիշեր,
լուսնակ գիշեր երգին վրայ հիւսուած
համանուագային գործ մը, որ գեղեցիկ
սկզբնաւորութենէ մը վերջ, չարունակու-
թեան մէջ չէր կրցած ունենալ հետա-
քրքրական ծաղկում մը, հակառակ անոր
որ հեղինակը ունէր դաչնաւորման եւ
գործիաւորման բարձր փոեւիքը:

Բայց Օննիկ Պէրպէրեան, յարատեւող
եւ աչխատող մարդ, կրցած է չահեկան
կերպով օգտագործել չարք մը երգեր,
ինչպէս Գարուն ա, խումար, Շորորա
եւայլն, ատոնք համազգելով ջութակի
համար գրուած քոնչերթոյի մը մէջ:

Այսպէս՝ ինքը կ'ըսէ յօդուածի մը մէջ.

— «Ինչո՞ւ չփորձէինք բերել միւս գ-
գերուն համահաւասար մեր երգերուն
նպաստը, չէ՞ որ մարզկութիւնը եթէ
հետզհետէ կը բարձրանայ, իւրաքանչիւր
արուեստի բերած նպաստին պինդն է»:

Իր գլխաւոր ցանկութիւնն էր, ինչ-
պէս ըսինք, Կոմիտասեան երգերու ընդ-
լայնումով եւ գործիաւորումով տալ ա-
նոնց միջազգային երաժչտութեան հան-
գամանք:

Այս առաջադրութիւնը իրագործելու
համար Պէրպէրեան չունէր սակայն կեն-
սական միջոցները, որոնցմէ ամէնէն ան-
հրաժեչտներն են չրջապատ, եւ մանա-
ւանդ նիւթական ապահովութիւն:

Սիփւռքահայ յօրինող երաժիչտին յա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վերջապէս Մանիկեան կրկին ու կրկին
լուռ մնալուս մասին երաչխաւորութիւն-
ներ պահանջելէ ետք ըսաւ.

— Ճանըմ, Արփիարեանի ձմեռուան
բալթօ մը եւ երկու ֆանէլա պիտի տա-
նուէր, մէկ քանի ընկերներ համաձայնած
էինք, ուրիչներ դիտողութիւն ըրին իբր-
դիրը ծանր հանդամանք մը առաւ, վեր-
ջապէս այսօր Ամերիկայի եւ Պուլկարիոյ
պատգամաւորներն ալ մեզի միացան եւ
ժողովը որոչեց բալթօն ու ֆանէլաները
առնել...

— Գանճարանը ատոր համար հարկ ե-
ղած գումարը կա՞յ, հարցուցի ամենայն
լրջութեամբ:

— Չէ, պատասխանեց, բայց Լեւոն
Մկրտիչեան հաւանեցաւ փոխառութիւն
մը ընել այս նպատակով:

— Ուրեմն Հայաստան փրկուած է:

Գուցէ ընթերցողներէ չատեր կարծեն
թէ կը չափազանցեմ, կը խեղաթիւրեմ
ժամանակակից հայ պատմութիւնը: Բայց
իմ պատմած իրողութիւններուս բոլոր
վկաները, բարեբախտաբար ողջ առողջ
են տակաւին եւ ի հարկին կրնան ըսել
թէ որեւէ չափազանցութիւն չկայ յիչա-
տակներուս մէջ:

Այո, կը կրկնեմ, 1898ին, Աղեքսան –
դրիոյ մէջ գումարուած Հնչակեան պատ-
գամաւորական ժողովի օրակարգին մէջ
գտնուած գլխաւոր խնդիրներէն մին էր
Արփիարի ձմեռուան բալթոյին եւ ֆանէլա
վարձքներուն խնդիրը...

Եւ մտածե՛լ որ խեղճ Արփիարեան յոյս
դրած էր այդպիսի կուսակցութեան մը
վրայ, Հայաստանը փրկելու համար:

Ցոյս դրա՞ծ էր...

Այս բանը ահա՛ մինչեւ այսօր չեմ կըր-
ցած հասկնալ եւ ասկէ ետքն ալ, հաւա-
նաբար, հասկնալիք չունիմ:

Երբեք չեմ կրնար հաւատալ որ Արփիար
ա՛յնքան միամիտ ըլլար զործակցելու հա-
մար կուսակցութեան մը, որ իրեն ձմեռ-
ուան բալթօ եւ ֆանէլա վարձիք առնելու
համար պատգամաւորական ժողովի մէջ
օրերով վիճաբանութիւններ կը կատարէր:
Այս բանը այնքան տարօրինակ թուեցաւ
ինծի որ առանց կարևորութիւն տալու Սի-
մոն Մանիկեանի տուած խոստումիս, ո-
րուն համեմատ, երբեք երեւան պիտի
չհանէի պատգամաւորական ժողովի մէջ
տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները, երբ
մէկ քանի օր ետքը տեսայ Արփիարեանը
նոր բալթոյով մը զեղազարդուած, չկըր-
ցայ ինքզինքս զսպել եւ ըսի.

— Հիմա փրկեցիր Հայաստանը:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Արփիար զար –
մացած:

Մատովս ցոյց տուի իր նոր բալթօն
որուն մէջ հեչտալիօրէն պարուրուած էր
հէ՛ք սիրելի բարեկամս:

Արփիար անմիջապէս հասկցաւ թէ ի՛նչ
բանի կ'ակնարկեմ եւ ըսաւ.

— Երանդ, ի՞նչ ընեմ, եթէ գործէն
քաչուիմ՝ իմ տեղս խենթեր պիտի գան
որոնք իրենց յախուռն գործերով նորա-
նոր չարդերու պատճառ պիտի ըլլան, իսկ
եթէ ես մէջերնին ըլլամ դոնէ այդ բանը
կ'արգիլեմ:

Այս նկատողութիւնը այնքան ճիշդ էր
որ չէի կրնար պատասխան մը դտնել եւ
Արփիար մինչեւ հաքը իր յեղափոխական
մնալուն իրրեւ արդարացուցիչ պատճառ
ցոյց կուտար իր հակայեղափոխական
դաւանանքը...

Կարելի՞ է երեւակայել կուսակցութեան
մը պետը որ այդ կուսակցութեան գոր-
ծունէութեան համոզումով հակառակ ըլ-
լալով կը չարունակէ իր պաչտօնը միմի-
այն իր կուսակցութեան գործունէու –
թիւնը չեզոքացնելու համար:

×

Հայրենաքաղաքացի՜ներ...

Ահա հիւանդութիւն մը, որուն անունը
յաճախ լսած էի առանց տակէ վարակ-
ուած մէկը տեսնելու:

Եղիպտոսի մէջ, առաջին անգամ ըլ-
լալով, այդ ախտէն բռնուած հիւանդ մը
տեսայ:

Այդ հիւանդն էր Տիգրան Արփիարեան,
Արփիարի մեծ եղբայրը, որ հաստատուած
եւ համեմատաբար նախանձելի վիճակի
մը տիրացած ըլլալով հանդերձ, առ-
տուընէ մինչեւ իրիկուն Պոլիսը կ'երա-
կէր ու մէկուդ մը կը փնտռէր ինքզինքը
հոն նեռելու:

Ի զո՛ւր զինքը կը չանայինք համոզել
թէ կատարեալ յիմարութիւն մը պիտի
ըլլար իր հանդիստ վիճակը ձգել եւ եր-
թալ Պոլսի դժոխքին մէջ մտնել: Եղբօր
բարեկամներուն, համակիրներուն յոր-
դորներն ու բարի խրատները որեւէ օգուտ
չունէին: Տիգրան Արփիարեան անդոս-
նալիօրէն որոշած էր Պոլիս երթալ:

— Եթէ հոս մնամ, կը մեռնիմ, կը
կրկնէր չարունակ:

(54 – Շար.)

ՀՈդուԹեան եւ ժողովրդականացման խընդիրը բոլորովին սարբեր է մենակատարին պարագային:

Այս վերջինը՝ առանձինն արժէք է, եւ կրնայ դիտուիլ իր տաղանդը այնքան չափով որ ունի, մինչդեռ առեղծագործող դեկավարը կարիք ունի գործադրողներու մասնակցութեան, որոնց թիւը երբեմն շատ բարձր է, ինչպէս նաեւ նիւթականը, եւ այս պատճառաւ ալ սիւնաքահայ երգահանի մը լուն արժէքը երբեք ալ կարելի չէ եղած ծանօթացնել: Անոնց գործերը մեծ մասամբ մնացած են ձեռագիրը, յաճախ չեն ալ նուագուած մեկնաբանող բազմաթիւ ուժերու պակասէն եւ մանաւանդ նիւթական միջոցներու անբաւարարութենէն:

Այս պատճառաւ, ինչպէս շատեր՝ Օննիկ Պէրպէրեան եւս շատ տառապած է բաժիլա մը եղաւ, իր նուագահանդէս – ներու յաջողութեան համար հանդիպած – լով անակնկալ դժուարութիւններու:

Ձեմ պիտեր թէ ուրիշ պաղութիներու մէջ արքան դիւրութեամբ յաջողեցաւ, սակայն Փարիզի մէջ ահաւոր էին այդ դժուարութիւնները:

Աւելցնենք որ Պէրպէրեանի խմբագրութիւնը ինքնին բարդ է, եւ նուագախումբի փորձերու անբաւարարութենէն, նուագողներուն ալ անփոյթ վարմունքէն՝ հաճախին գործը չէ կրցած պատշաճօրէն ներկայացուիլ հասարակութեան:

Աւելորդ չէ նշել որ Պէրպէրեան արքան հմուտ եւ մտային պատաւորումով կը խմբագրէր իր մանաղրութիւնը, եւ սակայն անոր պատշաճ կատարման համար ղեկավարի մարդին մէջ նուազ յաջող էր քան իր յօրինող:

Ցաճախակի պարապայ մը եղած է ասիկա չատերու համար: Ցօրինող մը իր գործին մեկնաբանութիւնը կ'իւրացնէ նուագածուներուն օժանդակութեամբ ալ եւ քանի մը փորձերէ վերջ մխայն, ինչ որ կարելի չէ միշտ ապահովել: Բաւական ժամանակ յետոյ կարելի եղաւ ելք մը գտնել, եւ փորձի սկսիլ: Կատրն էր «Հերոսի մը կեանքը»:

Անբաւարար փորձէ մը վերջ տեղի ունեցաւ նուագահանդէսը, բայց հեղինակին ոքնչան աշխատութեան արդիւնքը թոյլ մնաց, մինչդեռ իր գործը բարձրորակ երաժշտութեամբ օժտուած էր:

Օննիկ Պէրպէրեան սակայն դիւրաւ յուսահատող մարդ չէր: Այս անհամ դժուարութիւնները անտարբեր կը ձգէին գինքը եւ յամառօրէն չարունակեց իր գործը պաղութէ պաղութ:

Կ'ըսուի թէ Ամերիկայի մէջ աւելի լայն պայմաններով չրջապատուած եղաւ:

Այս տխուր մէջբերումները ըսինք այն պատճառաւ որ մեր պաղութի հասարակութեան կարեւոր մէկ մասը լրիւ գաղափար չէր կրցած ունենալ Օննիկ Պէրպէրեանի իսկական երգահանի արժէքին մասին: Ըլլայ անոր համար որ ներկայացուած գործերը բարդ էին իրեն համար, եւ կամ այն պատճառաւ որ տիրական եւ հաղորդական ձեւով չէին հրամայական – լեզուաբան: Անոր հայապետական հետաքրքրութիւնները նախ կապ ունեցած են Հայոց լեզուի պատմութեան հետ: «Հայոց լեզուի պատմութեան ուսումնասիրութեան ներածութիւն» աշխատութեամբ (1937) ան փորձած է ներկայացնել Հայոց լեզուի պատմութեան դիտական չրջանները, հիմնական դիծերով բնութագրած է գրաբարը, միջին հայերէնը, աշխարհաբարը (երկու տարբերակներով) եւ բարբառները:

Լեզուաբանը, սակայն, հետզհետէ աւելի հետաքրքրուած է բարբառներով: Անոր չանքերով մինչեւ այժմ յայտնաբերուած եւ դիտականօրէն նկարագրուած են 15 հայերէն բարբառներ. ան առաջկած է նաեւ որ վեց ենթաբարբառներ ալ ընդունուին իբրեւ ինքնուրոյն բարբառներ:

Ա. Ղարիբեանի բարբառագիտական մեծ վաստակը ամփոփուած է բազմաթիւ աշխատութիւններու մէջ, որոնցմէ առանձնապէս յիշատակութեան արժանի են «Հայերէն բարբառների մի նոր ճիւղ» (1939), «Համառօտութիւն հայ բարբառագիտութեան» (1941), «Հայ բարբառագիտութիւն» (1953) գործերը: Ուշագրաւ է այն փաստը, որ ան ըմբռնելով հայ բարբառներու բազաձայն համակարգին առանձնայատկութիւնները եւ անոնց արժէքը պատմա – համեմատական լեզուաբանութեան կարգ մը կնճռոտ խնդիրները լուսարանելու գործին մէջ, ան իր աշխատանքին հիմնական արդիւնքները եւ առնուազն բնած եզրակացութիւնները արծարծած է խորհրդային դիտական մամուլին մէջ եւ այս ճամբով պանոնք հաղորդակից դարձուցած է արտասահմանի անուանի մասնագէտներուն: Այս ձեւով բարբառագիտութիւնը, որոշ առումով, միջազգային հետաքրքրութիւն առեղծած է: Ակադեմականը դեկուցումներով մասնակցած է չարք մը միջազգային համագումարներու:

Ակնբախ եղած է Ղարիբեանի անխոնջ աշխատանքը հայ բառարանագիտութեան առաջդիմին մէջ: Բառարանագէտ Ղարիբեանի այս բնագաւառին մէջ կատարած աշխատանքին պսակը եղած է անոր ռուս-հայերէն ընդարձակ բառարանը, մէկ հատոր, լոյս տեսած 1968ին, որ կը պարունակէ 85·000 բառ:

Ա. Ղարիբեան միջնակարդ եւ բարձրագոյն դպրոցներու համար հայերէնի դասագիրքեր կազմած է: 1934ին լոյս տեսած է անոր Հայոց լեզուի դասագիրքերը՝ դրուած միջնակարդ դպրոցի 5–6րդ դասարաններուն համար: Աւիկա անընդհատ վերամշակուելով եւ կատարելագործուելով երեսուն տարուան ընթացքին ունեցած է 25 հրատարակութիւն: Ցետագայ տարիներուն համուտ մանկավարժը դասագիրքեր պատրաստած է միջնակարդ դպրոցի գրեթէ բոլոր դասարաններուն, ինչպէս նաեւ օտար դպրոցներու համար:

1954ին լոյս տեսած է անոր պատրաստած «Հայոց լեզուի դասաւանդման մեթոդիկան»:

Ա.ԿԱԴ. Ա. ՂԱՐԻԲԵԱՆ

—o—

Ակադ. Աբրահամ Ղարիբեանի ծննդեան 75ամեակին առթիւ Փրոֆ. Աչոտ Աբրահամեան յօդուածով մը անդրադարձած է ակադեմականին բեղուն գործունէութեան: «Սով. Հայաստան»ի մէջ լոյս տեսած այդ դրութեամբ փրոֆեսօրը մասնաւորապէս չեչտած է, թէ բազմաբովանդակ եղած է Աբոտաչատրի հողագործի զաւակ, այժմ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Ա. Ղարիբեանի կեանքը: Անոր բեղուն գործունէութիւնը ընթացած է քանի մը ուղղութիւններով՝ հետազօտական, կազմակերպչական եւ մանկավարժական:

Ա. Ղարիբեան ասպարէզ իջած է իբրեւ

յուած, մինչդեռ Պէրպէրեանի արժէքը պէտք էր փնտռել իր մտածման եւ երաժշտական թեքնիք արուեստին մէջ:

Պէրպէրեանի գլխաւոր գործերն են նաեւ «Հայրենիք»ը, «Նարեկ»ը երգչախումբի բաժինով մը, Ջութակի քոնչերթօ մը հիմ ունենալով Կոմիտասեան երգերէն՝ Քաղհան կ'անեմ, Գարուն ա, եւ նմանապ կտորները: Ունի նաեւ պատարագի ամանդական եղանակներով հիւսուած գործ մը, ձայներու եօթը բաժանումներով:

Այստեղ՝ տեղին է յիշել իր քրոջ Մանրիկի գնահատական արտայայտութեան մէջ հետեւեալ մէջբերումը.

— «Ժողովրդային երաժշտութիւնը, Ֆոլքլորը, չի կրնար եւ ոչ մէկ քաղաքակրթուած ազգի մը մշակոյթական երաժշտութիւնը կազմել»:

Նմանօրինակ արտայայտութիւն մենք ալ ունեցած ենք, եւ որուն ամանք տուած են դիտումնաւոր կամ այլափոխուած մեկնաբանութիւն:

Իրականն այն է որ Պէրպէրեան հասկըցած էր այս պարագան, արդի հայրենի երաժիշտներն ալ շատ լաւ հասկցած են, եւ կը բանան նոր հորիզոններ:

Այս տողերը դրելով կ'ուզենք նշել որ Պէրպէրեան դուցէ ըստ արժանւոյն չհասկըցուեցաւ իր ժամանակակիցներէն, բայց հեղինակը մնաց միշտ իր սկզբունքներու բարձր հասկացողութեան մակարդակին վրայ:

Անողոք հիւանդութեամբ աւանդեց հոգին Փարիզի արուարձաններէն Փոնթուազի հիւանդանոցին մէջ:

Տարի մը յետոյ, իր ազգականներու չանքով Երեւան դրկուեցաւ երաժշտական բոլոր գործերը: Անոնք ցարդ կը մնան դարակներու մէջ, սպասելով որ բարի օր մը անոնք փոխադրուին նուագահանդէսի սրահի մը դրգռակալներուն վրայ, խըզճամիտ դեկավարի մը հոգածութեան ատարկայ դառնալով:

Ա. ՊԱՐԹԵԻԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ

ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Փետր. 27ին, հանդիսաւութեամբ մը վերջ գտած է Ներսէս Շնորհալիի ութերորդ դարադարձի փառատօնը, որ կազմակերպուած էր Խաչեան Սանուցի ազնակատարութեան յանձնախումբին կողմէ եւ սկսած էր Յունուար 12ին: Վերջին հանդիսաւութիւնը տեղի ունեցած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ՝ նախագահութեամբ հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զոլաքեանի, որ արտասանած է Հուսկ Բանքը հանդէսի վերջաւորութեան: Բանախօսած է Յակոբ Սվազլեան:

Շիրակացիի լուսերծող միջազգային չարժանկարի փառատօնին ներկայացուած են մօտաւորապէս հազար ժապաւէններ: Աոաջնութեան մրցանակը տրուած է Վարօ Գրիգորեանի, «Գիշեր մայրամուտի մէջ» խորագրեալ իր փառատնկար ժապաւէնին համար:

ՊՈԼԻՍ ժամանած է Մարտ 2ին կիւլ – պէնկեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչը Վահրամ Մալեան, Լիզպոնէն:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ» ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՑԱՆՁՆՈՒՄ

Փետր. 25ին Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար մարզին յանձնուած է «Ժողովուրդների բարեկամութեան» չքանչանը: Ցանձնումը կատարուած է «կուսակցութեան Լեռնային Ղարաբաղի մարզային կոմիտէի եւ աչխատաւորների դեպուտատների մարզային սովետի համատեղ հանդիսաւոր նիստ»ի ընթացքին:

Նիստին բացումը կատարած է Լեռնային Ղարաբաղի աչխատաւորներու երեսփոխաններու չրջանի խորհուրդին դոբծադիր կոմիտէի նախագահը՝ Ա. Ասլանով: Ապա խօսած է Ադրբեջանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ Ա. Իբրահիմով, որ իր ճառին մէջ ըսած է, թէ «անտեսութեան ու կուլտուրայի զարգացման բնագաւառի իրենց յաջողութիւններով Ադրբեջանի, այդ թուում Լեռնային Ղարաբաղի աչխատաւորները պարտական են լենինեան կուսակցութեան իմաստուն ղեկավարմանը, ռուս մեծ ժողովրդի, մեր երկրի բոլոր ժողովուրդների համակողմանի, անչահախնդիր օգնութեանը, ՍՄԿԿ կենտկոմի, նրա գլխաւոր քարտուղար ընկ. Լ. Բրեժնեւի հայրական հոգատարութեանը»:

Խօսած է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի կուսակցական կոմիտէի առաջին քարտուղարը՝ Բ. Կեորկով:

«ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8·

— Չէ՞ք նսեմ: Մօտեցրէք ձեր աթոռը, խնդրեմ: Այնպէս ցաւում եմ, որ չեմ կարող ձեզ ծառայել: Ձէմարիա, որ մըտածում եմ, այն ժամանակ ես ուղղակի մի դիւտ կը լինէի Ռիկարդոյի համար, եթէ նրա ձեռքն ընկնէր իմ բժշկութիւնը: Նա իսկը որ մի մոլութիւն ունի դէպի ջարդուած ոսկորները, իսկ այն ժամանակ իմ վրաս ջարդուած էր այն ամէնը, ինչ որ կարող է ջարդուած լինել, բացի վզից:

— Եւ ձեր արիութիւնը, — աւելացրեց Ջեմման: — Բայց դուցէ դուք այդ յաջողութեան համար էք ձեր անխորտակելի մասերի թո՞ւմ:

Բոռը չարժեց գլուխը:

— Ո՛չ· իմ արիութիւնն էլ յետոյ միայն մի կերպ կարկատուեց միւսների հետ միասին: Այն ժամանակ նա էլ էր ջարդուած բոլորովին, ջարդուփշուր եղած ամանի պէս· ամէնից սարսափելին էլ դա է արդէն: Հա՛, ձեզ սկսեցի կրակխառնիչի պատմութիւնը: Դա պատահել է մօտ տասներեք տարի սրանից առաջ, Լիմում: Աստմ էի, որ Պերուն սքանչելի երկիր է եւ այնտեղ ապրելը ախորժելի· միայն մի չքաւորի համար, ինչպիսին ես էի այն ժամանակ, այդ կեանքը նուազ ախորժելի էր: Նախ Արգենտինայում էի, յետոյ անցայ Չիլի· թափառում էի ամէն կողմ ու մեծ մասով քաղցած: Վալպարաոյից մեկնեցի տավար փոխադրող մի նաւով, ուր ծառայում էի օրավարձով: Լիմում աչխատանք բնաւ չկայ·դրա համար էլ գնացի կալլաոյի նաւահանգիստը բախտս փորձելու: Ի հարկէ, բոլոր այդ տեսակ նաւահանգիստներում կան կեղտոտ անկիւններ, ուր հաւաքւում են ափ իջնող նաւաստիները եւ ուղեւորները: Մի քանի ժամանակ յետոյ ծառայ մտայ տեղական խաղատներից մէկում: Պէտք է խոհարարութիւն անէի, բիլիարդ խաղացողների հաշիւը պահէի, ծառայէի նաւաստիներին ու նրանց կանանց· մի մասնաւոր ախորժելի դրաղում չէը, բայց ես դրան էլ ուրախ էի, գոնէ ուտելու բան կար, եւ ես միջոց ունէի մարդու երես տեսնելու ու լսելու մարդկային ձայն, ինչ էլ որ լինէը: Գուցէ դուք մտածէք, որ դա մի մասնաւոր ուրախանալու բան չէ, միայն ես այն ժամանակ նոր էի ելլել դեղին տենդից եւ երկար ժամանակ տարտափելի խրճիթում երեսից ընկած միայնակ պառկելուց՝ ուղղակի տարտամ էի մենակութիւնից: Մի անգամ դիչերը ինձ հրամայեցին, որ դռնից դուրս դցեմ մի հարբած նաւաստի, որ սկսել էր աղմուկ բարձրացնել: Հաւանօրէն նոյն օրը իջել էր ափ, տանուլ էր տուել իր բոլոր փողը ու տստիկ կատաղած էր: Ես, ի հարկէ, պարտաւոր էի հրամանը կատարել, որ տեղիցս չզրկուեմ ու նորից քաղցած չմնամ: Բայց նաւաստին երկու անգամ ուժեղ էր ինձնից (ես հաղիւ քսան կիլոյ տարեկան էի այն ժամանակ), բայց դրանից ձեռքումս էլ մի վառարանի խառնիչ ունէր բռնած:

Բոռը կանգ առաւ մի վայրկեան, մի տարօրինակ հայեացք դցեց կնոջ դէմքին ու չարունակեց·

— Անտարակոյս ուզում էր հէնց տեղն ու տեղը ինձ սպանել, բայց իր դիտաւորութիւնը իրագործել չկարողացաւ· դարմանալի անչնորհք մարդիկ են այդ նաւաստիները: Նա ինձ ճիշդ այնքան ողջ թողեց, ինչքան անհրաժեչտ էր ապրելու համար:

— Իսկ միւսները մէջ չմտա՞ն: Մի՞թէ բոլորը վախենում էին մէկից:

Բոռը նայեց նրան ու ծիծաղեց·

— Միւսնե՞րը: Այսինքն՝ խաղացող – ներն ու տէրե՞րս: Ի՞նչպէս ոչինչ չէք հասկանում: Չէ՞ որ դրանք նեդրեր էին, Ջինացիք ու ամէն տեսակ տականք, իսկ ես նրանց ծառան էի, նրանց սեփակա – նութիւնը: Նրանք կանդնել էին չուրջս եւ, ի հարկէ, զուարճանում էին: Այդ տե – սակ դէպքերը այնտեղ զուարճութիւն են համարում· եւ դա իսկապէս որ զուարճալի է, եթէ մարդ պատահմամբ ինքը չէ զուարճութեան առարկան:

Ջեմման ցնցուեց:

— Եւ ինչո՞վ վերջացաւ:

— Ձմարիտը չեմ կարող ասել: Այդ կարգի արկածներից յետոյ սովորաբար կորցնում է մարդ յիչողութիւնը մի առ ժամանակ: Մօտերքում ապրելիս է լի – նում մի ծովային անդամահատ, որին եւ կանչում են· երեւի մեկն ու մեկի աչքովն է ընկնում, որ ես դեռ բոլորովին չեմ մեռած: Մարդը ինձ մի կերպ ոտնձգում է, Ռիկարդոյի ասելով, բաւականին վատ, բայց, կարելի է, որ այդպէս է ասում բժշկական նախանձից:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վիքթորիա Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Լափերուզ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Առաքելեան եւ իրենց զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լափերուզ եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւագեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Սըբուհի Տուտիքեան եւ զաւակները (Ար – ժանթին), այրի Տիկին Մանուէլեան զաւակներն ու թոռները (Սահարա), Տիկիններ Անժէլ, Էլիզ եւ զաւակները (Ամերիկա), խնամիներն ու ազգականները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 10·15ին Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցին 295 Ռիւ Պուալօ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պրոնի դերեզմանատունը եւ թաղումը կը կատարուի ժամը 11·30ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց)

կազմակերպութեամբ

վարժարանի աշակերտութեան

կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԳԻՈՐԳ ԵԱՆԳԻԿԵԱՆԻ

ձայնապիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի

մասին

Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՒԷՐ՝

Ան. Իպիչեանի եւ Արտաւազդ Սրապեանի ամուսնութեան առթիւ (Միլանօ) Եափպարաչեան ընտանիքը 200 ֆր· կը նուիրէ «Ծառայ»ին եւ 50 ֆր· Կապոյտ Քաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

×

Օր· Լօժէնի Հալէպլեան, Տիկին Սիլվարիի Սանթուրճեան, ի յիշատակ իրենց ծնողաց, կը նուիրեն 100 ֆր· «Ծառայ»ի, 100 ֆր· «Աշխարհ»ի։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ա· Տապաղեան կը նուիրեն 200 ֆր· Հայ կարմիր Քաչի օգափոխութեան կայանը կեդր· ջեռուցումով օժտելու նպատակին։ Նոյն նպատակին համար Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան կը նուիրեն 30 ֆր·։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Առաքել Թաթուլեան Տիկին Մաֆրուճի Տօնիկեանի մահուան առթիւ 100 ֆր· կը նուիրեն Իսի լէ Մուլինոյի նորակառոյց եկեղեցւոյ, 50 ֆր· Առնուվիլի Վարագայ Ս· Քաչ եկեղեցւոյ, 50 ֆր· «Աշխարհ»ի (սառնալ «Ծառայ»էն) եւ 50 ֆր· «Ծառայ»ի։

×

Տիկին Նուարդ Պասմաճեան 100 ֆր· կը նուիրէ Աղաքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի Օր· Զապէլ Յակորեանի մահուան առթիւ (սառնալ «Ծառայ»էն)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
Հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)
Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ
Կը դասախօսէ
Բանասեղծուհի ՄԱՌԻ ԱՔՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ դեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Հ· Ց· Դ· Վարանդեան կոմիտէն չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարոնեանէ (Սեւրան) 200 ֆր· իրենց մօր՝ Տիկին Մակարեանի (Լիոն) ապաքինման առթիւ։ Ապագային մը 200 ֆր· Սալ Ռամոյի մէջ կազմակերպուելիք «Մայիս 28»ի փառատօնին իբրեւ մասնակցութիւն ծախքերու։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակ· Տան կեդր· յանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.—

Կաչեվաճառ Պ· Վարուժան Պօզաճեան 5000 ֆր·, ողբացեալ Տիկին Մարիճա Պօյաճեանի մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ իր զաւակներուն կողմէ 500 ֆր·, Պ· Զուլալ Գազանճեանէ 100, Անդրանիկ Խրիմեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ· Ժան Գէորգեանէ 50, Սէն–Լու Տիրամայր Գաղթրիկ Տէտէեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա· Աչճեանէ 20, Տէր եւ Տիկ· Սարգիս Գուլումճեանէ այրի Տիկին Եղսա Սիմոնեանէ 10ական ֆր·։

(Շար·)

ԼԻՈՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ.— Մարտ 3ի Ազգ· Տան մէջ (295 Ռիւ Պուալօ) տեղի ունեցած խնջոյքին, վիճակահանութեան չահող թիւերն են.— 105, 229, 443, 118, 343, 90, 15, 102, 496։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ Քաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ՄՐՆՈՂՈՐՏ

ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՂԱՆՑ.— Հ· Ց· Դ· Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը Երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 21ին, Ահարոնեան սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ· Յակոբ Իսկէնտէրեան։

Ի ՆՊԱՍՏ
ԻսԻի ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Զ· ՅԱՆԿ

Տիկին Վարդանեան 50, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ակոր Եղկիլ եւ Տիկին Նուէր Մխիթարեան 50ական, Տիկին Կիւլիւզար Շերվանեան եւ Տէր եւ Տիկին Քաչիկեան 200ական, Տէր եւ Տիկին Աուէնօֆ 50, Տէր եւ Տիկին Արման Դարբինեան եւ մի ոմն 100ական, Տէր եւ Տիկին Տիւդկեղանլեան 40, Տէր եւ Տիկին Աչոտ Ասլանեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալէքսանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օլսեղ, Տէր եւ Տիկին Փօղ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Խաենաի, Տէր եւ Տիկին Կիւլեղ Թորոս 50ական, Օր· Գանուրի Մարիամ 10, Տիկ·Էլնամար Աննա 20, Տ· և Տիկ· Խաենաի Վահան, Պր· Խաենաի Մուրատ 50ական, Տիկին Գիւլաղդեան Շուշան 200 ֆր·։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԼՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Ց· Դ· Անի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը։

Կը խօսի ընկ· ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

The Latest, Best, Complete Textbook

A.B.C. OF ARMENIAN#2

PLUS incorporating the essentials of our earlier books #01 & #1

• READING • CONVERSATION
• GRAMMAR • WRITING
• UNIQUE THREE-WAY DICTIONARY

8-1/2 x 11 256 PAGES

BY FATHER LUKE ARAKELIAN
Mekhitarist of Vienna

• FANTASTIC ILLUSTRATIONS
• PAGES OF COLOR PIX
• ALL ARMENIAN TEXT:
-Translated -Syllabified
-Transliterated
• HISTORICAL FACTS & FIGURES

FOR CHILDREN AND ADULTS, BEGINNERS & ADVANCED

BOOK #2 ..... $12.95
RECORD #2 ..... 4.95
BOOK & RECORD #2 ... 14.95

BUY TWO SETS & SAVE $4.00
TWO SETS ... ONLY $25.95

ALL ORDERS POSTPAID

SEND FOR FREE LEAFLET
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street
Cambridge, Mass. 02138
Tel. (617) 547-2132

QUANTITY LARGE DISCOUNTS

ԻսԻի ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐՃՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի

Հ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ· ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ 45, *Ռիւ տը լա Տէֆանս*։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՊՐԻԼ 24 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախապահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

Վիէնի մէջ՝ Ցունիս 2ին։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայբենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը։

Քոյրերը կը սառնձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պզտիկները տանիլ «Թորրիճ» Հոսմի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հոսմէն 80 քիլմ· հեռաւորութեամբ։

Թորրիճէն 28 քիլմ·, «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ։ Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան։

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ գլխաւոր՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար։

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Քաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պ· Արշաւիր Կլոբիկեան 3000 լիր, Պ· Սուքիաս Պապիկեան փոխան ծաղկեպսակի եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ 50 ֆր·, Տիկին Ժիլս 50, Տ· Մեսրոպ Քիչ· Ժամկոչեան 50, Տիկին Ալէքսանեան իր ամուսնոյն Ալէքսան Ալէքսանեանի մահուան 8րդ տարեդարձին առթիւ 100 ֆր· (կայանին համար)։

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
10
DIMANCHE
10 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·959

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.959

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՐԱՇԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐԸ»

—0—

է·— Վերջաբաց

Քէմալական չարժումը հետզհետէ կը ծաւալէր: Մարաչէն եաք Ուրֆա եւ Հաճըն կ'իյնային Անգորայի մականին տակ: Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր կարգին ծանր հարուած կը ստանար 1920ի աշնան: Օրակարգի խնդիր կը դառնար ամբողջ Կիլիկիոյ պարպումը Ֆրանսական բանակին կողմէ:

1921 Փետրուարին Լոնտոնի մէջ կը դումարուէր խորհրդաժողով մը՝ վերաքննելու համար Սեւրի դաշնագիրը, որ դաշնագիր Պեռլիւթիւնները չէին վաւերացուցած: Ցոյները կը յառաջանային Անատոլուի մէջ: Խորհրդաժողովին հրաւիրուած էին սուլթանական Թուրքիոյ պատուիրակներու կողքին Անգորայի քէմալական ներկայացուցիչները, որոնց հետ դաշնի բանակցութեան մէջ մտան Ֆրանսայի պատուիրակները:

Վարչապետ Արիսթիտ Պրիան Անգորա ղրկեց ծանօթ Թրքասէր Ֆրանքլէն–Պույոնը, որ Քէմալի կառավարութեան Արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալի հետ կնքեց 1921 Հոկտ· 20ի ծանօթ չարաչուք համաձայնագիրը, որով Ֆրանսացիք մինչեւ 1922 Ցունուար չորս պէտք է պարպէին Կիլիկիան, փոխարէնն ստանալով տնտեսական չահաւէտ մենաշնորհներ:

Ի դուր անցեր էին Կիլիկիոյ հայ պաշտօնական մարմիններուն, Վեհափառ Սահակ Բ. Կաթողիկոսի, Թէրզեան պատրիարքի, Ատանայի Հայ Ազգային Մխութեան եւ այլոց դիմումները Հանրապետութեան նախագահ Ռէյմոն Փուանքարէին, Պրիանին եւ Հայերու բարեկամ ականաւոր Ֆրանսացիներուն: Ի դուր անցեր էին Զինադադարի առաջին տարին անգլիական եւ Ֆրանսական իշխանութեանց կատարած նիւթական ու բարոյական զոհողութիւնները՝ անապատէն փրկուած հայ բեկորները տեղաւորելու համար Կիլիկիոյ մէջ, որ պիտի դառնար Հայկական օջախ մը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Փարիզի Երեսփոխանական ժողովին մէջ մանաւանդ ընկերվարական երեսփոխանները կը պոռային «ո՛չ մէկ զինուոր, ո՛չ մէկ սու կիլիկիոյ համար»: Ֆրանսա նախընտրեց միլիառներ ծախսել Սուրիա–Լիբանանի հողին վրայ իբրեւ հողատար, քառորդ դար եաք ընդմիշտ հեռանալու համար այդ ապերախտ հողերէն, զոհ՝ անգլիական դաւերու:

Անգարայի համաձայնագրին արձագանգները կը հասնին Մարաշ, ընդհանուր յուսահատութիւն պատճառելով: Ինչ պիտի ըլլար իրենց վիճակը: Զօր· կուրօ 1921 Նոյեմբեր 12ին «Կիլիկիոյ, Այնթապի եւ Քիլիսի բնակչութեան ուղղուած Ցայտարարութիւնով մը կը հաստէր թէ Ֆրանս· կառավարութիւնը անհրաժեշտը կատարած է պաշտպանելու համար իրաւունքները փոքրամասնութեանց, որոնց պէտք է մնան իրենց տեղերը· հեռանալ կը նշանակէ ազէտի ենթարկուիլ»: Հրաման տուեր էր ո՛չ մէկ դիւրութիւն ընծայել Հայերուն՝ Կիլիկիան հեռանալու համար — ո՛չ մասնաւոր կառախումբ, ո՛չ չոգենաւ, ոչ ալ զաղթականաց պատսպարան Սուրիոյ մէջ:

Անգլիացիները կը փակէն Պաղեստինի եւ եգիպտոսի դուռները Հայերուն առջեւ: Կիպրոս երթալու արտօնագիր կուտան միայն անոնց, որ պիտի ճամբորդէին առջին եւ երկրորդ կարգով: Մէբսինի մէջ խանգարկան նաւ մը Նպաստամատոյցի 3000 գաղթականներ կը փոխադրեն:

Հայերը կը մնային Մարաշ: Թուրքերը տարապարհակ աշխատանքի կը լծէին զանոնք, ռազմիկանական երկու նոր չէնքեր չինելու համար: Ո՛չ միայն օրավարձք չէին վճարեր, այլ տուրք կը դանձէին Հայերէն՝ նախանիւթի ծախքերուն համար: Հայոց ղեկեմանատան քարերը կը դործածէին չինութեանց համար:

Հայ Ազգային Մխութեան անդամները բանտարկուած կը մնային, իբրեւ դատաճան: Չինուորները կը դրաւեն Պէյթչալմի ընդարձակ որբանոցը եւ 500 որբեր կը տեղաւորուին փոքր չէնքերու մէջ: Դասաւանդութիւնը կ'արգիլուի: Թուրքերը կը դրաւեն նաեւ ղեկեմանական հիւանդանոցը, որ Ամերիկացիներու ձեռքն էր: Կը փակեն ամերիկեան աղջկանց քոլէճը: Երեք կրօնապետներ բողոքի համար կ'երթան կառավարական fonճաբը, ուր կ'անարգուին: Ոստիկանապետը մատը կը կոխէ Վեր· Ցարութիւնեանի աչքին մէջ:

Մարաշի նոր մխիթարբերը Մուսթաֆա Բէմզի յիսուն կարմիր ոսկի կաշառք կը պահանջէ՝ Պէյթչալմը ամերիկեան Նպաստայաստոյգին վերադարձնելու համար: Կաշառակերութիւնը իր դպրոց – նակէտին կը հասնի: Քաղաքէն հեռանալ ուզողներուն արտօնագիր տալու համար կաշառք կը պահանջեն:

Անգարայի համաձայնագիրը ընդհանուր ներում կը չնորհէր եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները կը պաշտպաներ: Մարաշի թուրք իշխանութիւնները կը չարունակէին կեղեքել Հայերը: 1921 Սեպտ· 28ին կը հրատարակեն օրէնք մը, որով պետական սեփականութիւն կը հռչակեն չարժուն եւ անշարժ գոյքերը այն Հայերուն, որոնք կը հեռանան թրքական հողէն: Որբերու առաջին կարաւան մը Մարաշի վաթսուն հեծեալ չէթէներու կողմէ ճամբան կը կողոպտուի: Մնացեալ որբերը հետզհետէ կը փոխադրուին Լիբանան եւ կը տեղաւորուին Անթիլիասի որբանոցը:

1922 Ցունուար 7ին հրաման կուտան Հայերուն՝ երեք օրէն մեկնիլ Մարաշէն: Պայմանաժամը քանի մը օր կ'երկարաձգեն: Երեք հազար Հայեր կ'ուզեն Մարաշ մնալ: Ճամբու ծախք եւ ապրուստի միջոցներ չունէին: Կառավարութիւնը կը ստիպէ զանոնք ալ մեկնիլ անպայման, եթէ... չեն ուզեր ջարդուիլ:

Թուրքերը կը գրաւեն Հայերու բոլոր հարստութիւնները՝ առանց հատուցումի:

Մարաշի Հայերը դժնդակ պայմաններու տակ կը հեռանան իրենց դարաւոր հայրենի քաղաքէն, անիծելով չար բախտը հայ ազգին:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

ՊԼՅՐՈՒԹԷՆ հասած լուրերու համաձայն մթնոլորտը չատ լարուած է Բիւրեու եւ Իրաքցիներու միջեւ մինչ Մարտ 11ին է որ դործադրութեան պէտք է դրուի Բիւրաերու ինքնավարութիւնը, ըստ քիւրտ – իրաքեան համաձայնութեան որ ստորագրուած է չորս տարի առաջ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ հրեայ չորս կիներ ապաննուած են ըստ հաւաստի աղբիւրներու:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Եւրոպայի միջեւ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են եւ ոչ Քիսինկէր, ոչ Ժոպէր կը ծածկեն իրենց զդացումները: Ամերիկացիին համար Ֆրանսան է կամ – պութեան պատասխանատուն: Ֆրանսայի նախարարը յայտարարած է թէ ամերիկեան ուժերու Եւրոպա մնալը հիմնական չէ: Ժոպէր, որ կը խօսէր Եւրոպա Մէկ կայանէն, աւելցուցած է թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Միացեալ Նահանգներու նկատմամբ կը կայանայ ցոյց տալու մէջ, որ Ֆրանսա չատ հաւատարիմ դինակից մըն է, չատ վստահելի բայց ոչ հաճոյակատար քանի կ'ըսէ ինչ որ կը մտածէ:

ՌՈՒՄԱՍԻ ԱՆ ՖՐԱՆՍԻ Շաղ տը կոլ օդակայանին, որ ամէնէն արդիականը կը նկատուի Եւրոպայի, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Ուրբաթ օր Նախարարապետ Մէմմէռի կողմէ: Ամէն ինչ նախատեսուած է այս օդակայանին մէջ բացի Փարիզի հետ հաղորդակցութեան գործնական միջոցներէ: Արդարեւ օդակայանը պիտի գործածուի Մարտ 14էն սկսեալ եւ ամէն ոք կը սարսափի խորհելով թէ ժամեր պիտի կորսնցնէ Հիսիսի կառուղիին վրայ, որ արդէն չատ խճողուած է:

ՊԱՐՍԻԿ ուսանողներ գոյցեր կատարած են եւրոպական չորս մայրաքաղաքներու մէջ, բողոքելու համար Պարսից Շահին վարչակարգին դէմ: Կ'ըսեն թէ քաղաքական բանտարկեալները չարչարանքի են – թարկուած են եւ դնդակահարուած: Լա Հէյ մէկ արուարձանին մէջ, 40 ուսանողներ ցոյց կատարած են Պարսից դեսպանին տան առջեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

(Արմէնփրէս, Փետր· 28 Մարտ 1)

ՔԱՐՔԱՐՈՏ ՀՈՂԵՐԸ ՄՇԱԿԵԼԻ ԴԱՐՁՆԵԼ

Այս տարուան ծրագրով 11·000 հեկտար քարքարոտ հողեր մշակելի պէտք է դառնան: Ասիկա հազար հեկտար աւելի է անցեալ տարուան համեմատութեամբ: Բարեբեր դարձած այդ հողերուն վրայ պիտի անկուին պտղատու ծառեր եւ խաղողի վազեր: Ղեռերը (քարքարոտ հողերը) մեծ աղբիւրներ են դիւղատնտեսութեան ցանքատարածութիւնները մեծցնելու համար: Լքեալ հողերը օգտագործելու նպատակով աշխատանքներ կը կատարուին Հանրապետութեան բոլոր շրջաններուն մէջ, մասնաւորապէս այն վայրերը, ուր ջրատնտեսական մեծ աշխատանքներ կը կատարուին:

×

ՆՈՐ ՆՄՈՇՆԵՐ

Հայաստանի ձեռական արուեստի դործատունը Ցունուարին նախատեսուածէն աւելի 66·000 ռուբլի ապրանք արտադրած է: Այս գործատունը կ'արտադրէ բրուտագործական իրեր, սրճամաններ, չայքամաններ, դգալներ, ծաղկամաններ, ափսէներ՝ ազգային ոճով զարդարուած: Անցեալ տարի 80·000 ռուբլի արժողութեամբ իրեր ղրկուած են օտար երկիրներ: Այս տարուան ապսպրանքները արդէն 70·000 ռուբլիի հասած են: Ապրանքները եկած են Լեհաստանէ, Չեխոսլովաքիայէ, Ֆրանսայէ եւ Արեւելեան Գերմանիայէ:

×

15 ՏԵՍԱԿ ԳՈՐԳ

«Հայգորգ» ձեռնարկութիւնը Փետրուարին արտադրած է 965·000 ռուբլի արժողութեամբ գորգ: Անցեալ տարի ձեռնարկութիւնը արտադրած է «Լոռի» գորգի հինգ եւ «Երեւանեան»ի երեք նոր նմոյշներ, որոնք ցուցադրուած են Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Իտալիոյ ցուցահանդէսներուն:

Նախատեսուած է այս տարի 15 նոր տեսակ գորգ պատրաստել:

×

«ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՆ ՈՒ ԿԵՆՑԱՂԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՄ»

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ատաղիկ Գէորգեանի պատրաստած «Արհեստներն ու կենցաղը հայկական մանրանկարներում» albom–ուսումնասիրութիւնը: Ասիկա հեղինակին բազմամեայ աշխատանքին արդիւնքն է: Ան մօտ 10·000 ձեռագիրներէ հաւաքած եւ դասաւորած է արհեստներու եւ արուեստներու վերաբերեալ նկարները, որոնց միջոցով կարելիութեան սահմաններուն մէջ ամբողջական պատկերը կարելի է կազմել մեր նախնիքներու առօրեայ կեանքին մասին՝ երկրագործութենէ, դարբինութենէ մինչեւ թատերական արուեստն ու մարմնամարզութիւնը: Նիւթը ներկայացուած է 48 բաժիններով: Ցատկապէս չահեկան են այն բաժինները, ուր ներկայացուած են նաւարկութիւնը, կահ–կարասին եւ նուագարանները: Դպրութիւններու մէջ պատրաստուած մանրանկարներու մէջ պատկերացուած են նաւեր, իսկ կահ–կարասիները մասնաւորապէս լաւ ներկայացուած են կիլիկեան մանրանկարներով· ասոնք ցոյց կուտան, որ Կիլիկիոյ մէջ կահ–կարասին բարձր մակարդակի հասած էր:

×

ԽԱՂՈՂԻ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Այս տարի այդիներու մէջ պիտի սըրսկուին խաղողի նոր տեսակի վազեր: Ասոնք են «Հայկական մուսկատը» եւ «Ռչետունի»ն· այս վերջինը՝ նախալեռնային շրջաններու այդիներուն մէջ:

ՀԱՑ ՄԸ՝
Ձան Հանէսեան
ՕԴԱՆԱԻԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾԻՆ
345 ԶՈՀԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

Պոսթընի «Հայրենիք»էն կ'իմանանք թէ Մարտ 3ին, էմբընոնվիլի վրայ ինկած Թրքական դիծերու Տի–Սի 10 օդանաւին 345 զոհերուն մէջ, Ձան Հանէսեան:

Հանէսեան ձորձ Ուաշինկթըն համալսարանի երիտասարդ դասախօս էր եւ նախագահը Հայկ· Համախմբումի (Ար – միճիըն էսէմպլի):

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԳԸ

—o—

Նախասենեակին դաշնակաւորը ժամա-
կոյցը կէս գիշերուան հարուածները նուա-
դեց։ Ուստի Տրդատ անդրադարձաւ որ
ծանրացեր էին կոպերը։ Հեռեւարար
զգրեցուց ընթերցումը եւ գիրքը դրաւ
գայգաստեղանին վրայ։ Ապա ձախ կուգա-
մառը սահեցուց անարին ելեկտրական
կոճակին ուղրկ մակերեսն ի վար։

Ցանկարծ, մթութեան արշաւը հազիւ
վերջացած, ահա քակուեցաւ սուր ճիչե-
րու յանկերգ մը։

— Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,..

Ոչ մէկ կասկած, ծղրիդ մը ինքնակոչ
հիւրն էր սենեակին։ Անիմանալի ներկա-
յութեան։ Վասն զի չկար ծխան, ծխնե-
լոյզ, կրակարան, վառարան կամ գիւ-
ղական բուխերիկ։

Տրդատ դիմեց կոճակին։ Ու վերազար-
ձող լոյսին հետ, իսկոյն, ընդհատուեցաւ
ցայգերգը որ, ուրեմն, մութէն կ'առնէր
իր անունդը, կ'ոգեւորուէր հեզհեզ, կը
սառակացնէր իր թափը եւ կը բարձրաց-
նէր ձայնաչարը որուն չափը կ'ելեւէջէր
մեծ եռանդով։

— Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,...

Ընդհանրապէս համբերատար, համա-
կերպող, մինչեւ անդամ ձայնասիրուհին ու
հեռատեսիլին միօրինակ եւ բաղաձայն ե-
ղանակներուն հանդուրժող, ահա պոռթ-
կաց Տրդատ յանկարծ։ Ոչ, աննշան մի-
ջատ մը պէտք չէ որ խռովէ իր քունը։
Անգօր էակ մը ինչպէ՞ս կը համարձակի
հզօրին հանդիսաւ խանդարել։ Հարկ է
խափանել ակարին ձայնը։ Հարկ է վերջ
տալ անոր երգին։

Ու Տրդատին լարուած լսողութիւնը,
յանկերգին մեկնակէտին ուշադիր, հետա-
զօտեց առ խառնափ, չքնաղն ըրաւ սեն-
եակին։ Այո, վստահաբար, ջերմարձակն
էր մեր եերգիչին թաքստոցը, դրան ե-
տին։ — Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ,...

— Երգէ՛, հոգ չէ, պահ մը երգէ՛ վեր-
ջին ողբդ, ըսաւ Տրդատ եւ սենեակը լու-
սաւորեց։

Ու մեռապեայ թղթահատին սուր ծայ-
րը ջերմարձակին ծակը մտաւ։

Անհատական դիակ մը։ Ճղռած մարմին
մը դեղնորակ, բոզկուկներով, թեւակնե-
րով եւ թաթերով։ Թղթամատը, ի պաշ-
տօնէ անմեղ զործիք, յոյժ հաճելի, մը-
խտուած էր, ահա, խեղճ ծղրիդին վտիտ
կուրծքը։

Լռած էր, յաւէտ, ապա երգը։ Երգը
վշտին, ուրախութեան։ Գուցէ քաղցին եւ
ծարաւին։ Երգը սիրոյ եւ կարօտի։ Կամ
քաջութեան ու յաղթութեան։ Պարզուկ
երգը քաղցր կեանքի եւ բուսմունքը ան-
մեղութեան։ Կամ պարտութեան ու զոհ-
ուելութեան թախծոտ երգը։ Բայց հարա-
զատ եւ արտաբուխ։ Թերեւս երգն էր խա-
զաղութեան եւ երկնատուր ազատութեան։
Բայց մանաւանդ, իր սեփական երգը աշ-
խոյժ։ Ինչո՞ւ մեռնէր հէք ծղրիդին ա-
նոյշ երգը պանդուխտի։

Համբ պիչեր։ Սեւ լռութիւն իջեր էր։
Յաղթական ու տիրակալ լռութիւն։ Եւ
սակայն, Տրդատ զարձաւ, չարունակ, աջ
ու ձախ։ Կարելի՞ էր քնանալ։ Պարտուած
էր հզօրը։ Անզօր էակը յաղթած էր։ Ան-
չունչ մարմնին ներկայութեամբը, այժմ
աւելի ուժգնօրէն զգալի, լիացեր էր սեն-
եակը։ Անոնցմէ արարքին մութ սառերը
կը յածէր։ Ի զուր զոհուած անբծութեան
երեւոյթը հալածանքի ելեր էր։ Անողոք
է անզառնալի կորուստի մը կսկիծը։

Տրդատ ելաւ նստաւ անկողնին եզերքը,
աչ ափին մէջ ծղրիդը։ Մրմունջին մէջ
արցունք կար։

— Ո՛վ հէք մէջատ, ինչո՞ւ լքեիր հայ-
րենի բոյնդ սիրալի, հեռանայիր անտառ-
ներէդ, ծաղիկներէդ ու մարզերէդ։ Հոն
կ'երգէիր, ապատօրէն, խաղաղ հեծանքը,
պարնանային պիչերները, բնաչխարհիդ չը-
նորհները։ Ինկած, ահա, ո՛վ խեղճ նըժ-
դեհ, այս վայրերը քաղաքակիրթ, խորթ
եւ օտար, ուր ոչինչը զոր կ'ուտէիր, ա-
ւելցուքը ապահ մարդոց, քեզ վերածեց
մաշած, ծիւրած արարածի։ Մինչդեռ,
այնտեղ, ձեր հեռակայ որբանին մէջ,
ցեղդ կ'ըլլայ առոյգ, մսեղ եւ առոյգ։

Ի՜նչ երկար է այս գիչերը։ Անվերջ գի-
չեր։ Ու կարծէք թէ ժամանակը չի շար-
ժիր։ Պիտի չգա՞յ առաւօտը։

Տրդատին գանկը պիտի պայթի։ Բզզիւն
կը վխտայ գլխուն մէջ։ Ու ճակատը բո-
ցերու մէջ կը ճաքճատի։ Մուրճ կը զար-
նեն կուրծքի տակին։ Իր խոր վիչտը
կ'ուզէ պոռալ ողջ աշխարհին։ Ինք ի՞նչ
կ'ուզէր այդ անպաշտպան էակէն, այդ
մենաւոր եւ անվնաս երգիչէն։ Ան՝ ծըղ-
րիդը, ի՞նչ էր ուզած մեր աշխարհէն։

Ջնչին կեր մը եւ երգելու ազատութիւն։

Ցզճի խայթը, մարդուն ներքին կշտամ-
բանքը անզիջող ,որ վկան է չարիքին,
ամբաստանը՝ դատարանին, խոտոզոնը՝
դատաւորաց, գիչերն ի բուն, մագիլնե-
րուն մէջ ոճրագործը բանտարկեց։

Իր զղջումի արարին մէջ, խղճահարը
երբեմն իր արարքին արդարացում եւ
փրկութիւն չգտաւ։ Զոր օրինակ, մին-
չեւ անգամ չմտածեց թէ ի՞նչ կ'արժէ
մէջատ մը։ Ընդհակառակն, բացագանչեց.

— Ի՞նչ իրաւունքով մենք կը սպաննենք
ինչ որ կ'ապրի, ով որ կ'ապրի։ Ե՞րբ վեր-
ջապէս մարդ ըսուածը պիտի ջնջէ չմար-
դը, ամարդը, անբանը եւ դազանը իր
հոգւոյն մէջ։ Մարդկօրէն մարդ պիտի
չըլլայ մարդ էակը։

Սենեակին դուռը մեղմիկ բացուեցաւ։
Սպիտակահեր ծերունի մը յայտնուեցաւ։
Ցուչիկ, մէկ քանի քայլ յառաջացաւ։
Ծոհուն աչքերը կը ժպտէին արամօրէն։
Եւ սակայն, իր նայուածքը վճիտ էր։ Լայն
ճակատին ակօսները ապրած տարիներուն
թիւը կը տանէին մինչեւ ութսուն եւ թե-
րեւս իննսուն։ Ալեհարթամ մօրուքը կ'ին-
էր ստոծանիին սահմանները։ Ախորժելի
ձայն մը ունէր։

— Ողջի՛, ըսաւ հանդարտօրէն, մաղ-
թած մարդ անկարելի երազ մըն է։

— Ո՞վ էք եւ ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց
Տրդատ այլայլած։

— Տգա՛ս, կեանքին կերտած իմաս-
տունն եմ։ Վերջ չի ճանչնար վտրձառու-
թեան մեր ճիղը։ Պիտի ընդմիշտ սխա-
լինք։ Մեր այսօրը կը վերսկսի երէկը։

— Ուրեմն, այդպէս, սրբագրուելու ոչ
մէկ յոյս։

— Ողջի՛, անշուշտ, պիտի ձգտինք ա-
նընդհատ։

Ափսո՜ս, սակայն, շատ յաճախ մարգուն
սիրտը պլխուն մէջ է։ Ամէն անհատ, ի
վերջոյ, բացառական արարքով մը մեզա-
ւոր է։

Քաղցրահայեաց ալեւորը անյայտացաւ
աննշուկ։

Տրդատ բացաւ Նահատակն Հրանդի
«Պանդուխտի կեանքէն»հատորը եւ, խո-
հաձեւ, ծղրիդը տեղաւորեց հայ զարիպին
քովիկը, երբեւ անոյշ լիշատակ կամ թե-
րեւս, երբեւ յետին մխիթարանք։ Ու
ատրեւ, այսպէս զրեց.

«Ասա հանդչի մի ծղրիդ երգեցիկ եւ
ազատ»։

×

Այդը հասաւ, մտաւ սենեակ։ Փոքրիկ
շող մը Տրդատին թափանցիկ կոպերը
փայփայեց։

Լոյսը փրկեց Տրդատը խղճի խայթին
տաժանելի հարուածներէն։ Խռոված հո-
գին հանդարտեցաւ։ Սրտին զարկը վերըս-
տացաւ կանոնաւոր կշռոյթը։ Օ՛, բերկր-
անքը անդորրութեան։

Տարօրինակ երազներ կ'ապրինք երբեմն։

Ա. ԽԱՆԶՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Ե.

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

—o—

Մեծանուն դաստիարակ ուսուցիչ Ռե-
թէոս Պէրպէրեանի որդին էր, իրեն հետ
հաճելի է յիչել նաեւ եղբայրը՝ Շահան,
փիլիսոփայութեան ուսուցիչ, ինչպէս
փիլիսոփայութեան դուստեղծ – երգահան, եւ քոյրը՝
Մաննիկ, նախ համակրելի երգչուհի ա-
պա բանաստեղծուհի։

Օննիկ Պէրպէրեանի սէրը հանդէպ ե-
րաժշտութեան կը կազմաւորուի փոքր
տարիքէն, Պոլսոյ արուարձան Սկիւտարի
բանաստեղծական չրջապատէն, ուր նուա-
պի յաճախակի ունկնդրութիւններու նը-
կայ ըլլալով երեւան պիտի զար յետոյ իբր
յօրինող երաժիչտ։

Բարձրագոյն ուսմամբ օժտուած, հա-
մալսարանական, իր հօր մահէն յետոյ
ժամանակ մը կը տատանձնէ նաեւ Պէրպէր-
եան վարժարանի տնօրէնութիւնը, պա-
տճառ որ կը փոխարինէ իր եղբօր Շահանի,
եւ ինքը կը մեկնի Փարիզ հետեւելու հա-
մար երաժշտութեան մասնագիտութեան։

Օննիկ առաջին գասերը առած է Ցա-
րութիւն Սիմոնեանէ եւ Խոսրով Մանասէ,
իսկ Փարիզի մէջ աշակերտած է Ծան
Հիւտէի եւ քիչ մըն ալ Վէճնաւի տնէնտիի։

Նախնական քայլերէն իսկ հակում ու-
նեցած է դէպի Ֆրանսական արուեստական
դպրոցը։

Վերադառնալով կրկին Պոլիս, ապա
Գահիրէ, տարիներով վարած է այնտեղ
Պէրպէրեան վարժարանի ուսուցչապետի
պաշտօն։

Այնուհետեւ բոլորովին կը նուիրուի
երաժշտութեան ասպարէզին, ինքնօրնու-
թեամբ կը հասնի որոշ հեղինակութեան
եւ կը յօրինէ բազմաթիւ գործեր, սկսե-
լով նախ դաշնակի համար վեց կտորներէ։

Սկզբնական չրջանին կը պատկանին
քանի մը պարախաղեր, ինչպէս՝ ժամե-
րու քայլը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, վար-
դանանք, իր նախընտրութիւնը սակայն
դործիական երաժշտութիւնն է, եւ նախ-
ապէ ունենալով այդ մարզին մէջ իր գրե-
լու ձեւը, ակներեւ է որ արդիական ե-
րաժշտութեան հետեւող մը կ'ուզէր ըլ-
լալ։

Մտածումը ունեցաւ գործիւսուրել եւ
մեր գեղջուկ երգերուն տալ համանուա-
գային հանդամանք, Կոմիտասի նկրկ-
յացուցած եւ մշակած երգերուն կ'ուզէ
տալ ընդլայնում եւ դանոնք հասցնել բար-
ձրը մակարդակի մը, ջանալով տալ ա-
նոնց միջազգային երաժշտութեան հան-
պամանք։

Այս աշատանքին մէջ սակայն, կը հան-
դիպէր անակնկալ դժուարութիւններու,
որովհետեւ իր խոկ համոզումով, այդ
տոհմիկ երգերը ընդլայնուելով թերեւս
կը կորսնցնէին իրենց բոյրը եւ կ'ենթար-
կուէին այլափոխման։

Այսպէս՝ ունկնդրած ենք էս գիշեր,
լուսնակ գիշեր երգին վրայ հիւսուած
համանուագային գործ մը, որ գեղեցիկ
ակզբնաւորութենէ մը վերջ, չարունակ-
ութեան մէջ չէր կրցած ունենալ հետա-
քրքրական ծաղկում մը, հակառակ անոր
որ հեղինակը ունէր դաշնաւորման եւ
գործիւսուրման բարձր գիտելիքը։

Բայց Օննիկ Պէրպէրեան, յարատեւող
եւ աչխատող մարդ, կրցած է չհեգնել
կերպով օգտագործել չարք մը երգեր,
ինչպէս Գարուն ա, Խումար, Շորոթա
եւայլն, ասոնք համադրելով ջութակի
համար գրուած քոնչերթոյի մը մէջ։

Այսպէս՝ ինքը կ'ըսէ յօդուածի մը մէջ.

— «Ինչո՞ւ չփորձէինք բերել միւս ազ-
գերուն համահաւասար մեր երգերուն
նպաստը, չէ՞ որ մարդկութիւնը եթէ
հետզհետէ կը բարձրանայ, իւրաքանչիւր
արուեստի բերած նպաստին գինովն է։

Իր գլխաւոր ցանկութիւնն էր, ինչ-
պէս ըսինք, Կոմիտասեան երգերու ընդ-
լայնումով եւ գործիւսուրումով տալ ա-
նոնց միջազգային երաժշտութեան հան-
պամանք։

Այս առաջադրութիւնը իրագործելու
համար Պէրպէրեան չունէր սակայն կեն-
սական միջոցները, որոնցմէ ամէնէն ան-
հրաժեչտներն են չրջապատ, եւ մանա-
ւանդ նիւթական ապահովութիւն։

Սփիւռքահայ յօրինող երաժիչտին յա-

×

Հայրենասիրութի՞ւն...

Ահա հիւանդութիւն մը, որուն անունը
չատ լսած էի առանց տակէ վրան
ուած մէկը տեսնելու։

Եգիպտոսի մէջ, առաջին անգամ ըլ-
լալով, այդ ախտէն բռնուած հիւանդ մը
տեսայ։

Այդ հիւանդն էր Տիգրան Արփիարեան,
Արփիարի մեծ եղբայրը, որ հասատատած
եւ համեմատաբար նախանձելի վիճակի
մը տիրացած ըլլալով հանդերձ, առ-
աքնէ մինչեւ իրիկուն Պոլիսը կ'երա-
կէր ու միջոց մը կը փնտռէր ինքզինքը
հոն նետելու։

Ի գո՛ւր զինքը կը ջանայինք համոզել
թէ կատարեալ յիմարութիւն մը պիտի
ըլլար իր հանգիստ վիճակը ձգել եւ եր-
թալ Պոլիսի դժոխքին մէջ մտնել։ Եղբօր
բարեկամներուն, համակիրներուն յոր-
դորներն ու բարի խրատները որեւէ օգուտ
չունէին։ Տիգրան Արփիարեան անդոս-
նալիօրէն որոշած էր Պոլիս երթալ։

— Եթէ հոս մնամ, կը մեռնիմ, կը
կրկնէր չարունակ։

(54 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Վերջապէս Մանիկեան կրկին ու կրկին
լուռ մնալուս մասին երաչխաւորութիւն-
ներ պահանջելէ ետք ըսաւ.

— Ձաքըմ, Արփիարեանի ձմեռուան
բալթօ մը եւ երկու ֆանէլա պիտի տա-
նուէր, մէկ քանի ընկերներ համաձայնած
էինք, ուրիչներ դիտողութիւն ըրին խըն-
դիրը ծանր հանդամանք մը առաւ, վեր-
ջապէս այսօր Ամերիկայի եւ Պուլկարիոյ
պատգամաւորներն ալ մեզի միացան եւ
ժողովը որոչեց բալթօն ու ֆանէլաները
առնել...

— Գանձարանը ատոր համար հարկ ե-
ղած գումարը կա՞յ, հարցուցի ամենայն
լրջութեամբ։

— Չէ, պատասխանեց, բայց Լեւոն
Մկրտիչեան հաւանեցաւ փոխառութիւն
մը ընել այս նպատակով։

— Ուրեմն Հայաստան փրկուած է։

Գուցէ ընթերցողներէ չատեր կարծեն
թէ կը չափազանցեմ, կը խեղաթիւրեմ
ժամանակակից հայ պատմութիւնը։ Բայց
իմ պատմած երեոյթներուս բոլոր
վկաները, բարեբախտաբար ողջ առողջ
են տակաւին եւ ի հարկին կրնան ըսել
թէ որեւէ չափազանցութիւն չկայ յիչա-
տակներուս մէջ։

Այո, կը կրկնեմ, 1898ին, Ազգքան –
դրիոյ մէջ գումարուած Հնչակեան պատ-
գամաւորական ժողովի օրակարգին մէջ
գտնուած գլխաւոր խնդիրներէն մին էր
Արփիարի ձմեռուան բալթոյին եւ ֆանէլա
վարձքներուն խնդիրը...

Եւ մտածե՛լ որ խեղճ Արփիարեան յոյս
դրած էր այդպիսի կուսակցութեան մը
վրայ, Հայաստանը փրկելու համար։

Ցոյս դրա՞ծ էր...

Այս բանը ահա՛ մինչեւ այսօր չեմ կըր-
ցած հասկնալ եւ ասկէ ետքն ալ, հաւա-
նաբար, հասկնալիք չունիմ։

Երբեք չեմ կրնար հաւատալ որ Արփիար
ա՛յնքան միամիտ ըլլար գործակցելու հա-
մար կուսակցութեան մը, որ իրեն ձմեռ-
ուան բալթօ եւ ֆանէլա վարձիք առնելու
համար պատգամաւորական ժողովի մէջ
օրերով վիճաբանութիւններ կը կատարէր։
Այս բանը այնքան տարօրինակ թուեցաւ
ինծի որ առանց կարևորութիւն տալու Սի-
մոն Մանիկեանի տուած խոստումիս, ո-
րուն համեմատ, երբեք երեւան պիտի
չհանէի պատգամաւորական ժողովի մէջ
տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները, երբ
մէկ քանի օր ետքը տեսայ Արփիարեանը
նոր բալթոյով մը զեղազարդուած, չկըր-
ցայ ինքզինքս զսպել եւ ըսի.

— Հիմա փրկեցիր Հայաստանը։

— Ի՞նչպէս, հարցուց Արփիար զար-
մացած։

Մատովս ցոյց տուի իր նոր բալթոն
որուն մէջ հեչտալիօրէն պարուրուած էր
հէ՛ք սիրելի բարեկամս։

Արփիար անմիջապէս հասկցաւ թէ ի՛նչ
բանի կ'ակնարկեմ եւ ըսաւ.

— Երանդ, ի՞նչ ընեմ, եթէ գործէն
քաչուիմ՝ իմ տեղս խենթեր պիտի գան
որոնք իրենց չխուռն գործերով նորա-
նոր չարդերու պատճառ պիտի ըլլան, իսկ
եթէ ես մէջերնին ըլլամ դոնէ այդ բանը
կ'արգիլեմ։

Այս նկատողութիւնը այնքան ճիշդ էր
որ չէի կրնար պատասխան մը դտնել եւ
Արփիար մինչեւ ետքը իր յեղափոխական
մնալուն իրրեւ արդարացուցիչ պատճառ
ցոյց կուտար իր հակայեղափոխական
դաւանանքը...

Կարելի՞ է երեւակայել կուսակցութեան
մը պետը որ այդ կուսակցութեան գոր-
ծունէութեան համոզումով հակառակ ըլ-
լալով կը չարունակէ իր պաչտօնը միմի-
այն իր կուսակցութեան գործունէու-
թիւնը չեղոքացնելու համար։

ջողութեան եւ ժողովրդականացման խընդիրը բոլորովին տարբեր է մենակատարին պարագայէն:

Այս վերջինը՝ առանձինն արժէք է, եւ կընայ գրսեւորել իր տաղանդը այնքան չափով որ ունի, մինչդեռ ստեղծագործող դեկավարը կարիք ունի գործադրողներու մասնակցութեան, որոնց թիւը երբեմն շատ բարձր է, ինչպէս նաեւ նիւթականը, եւ այս պատճառաւ ալ ամերիկահայ երգահանի մը բուն արժէքը երբեք ալ կարելի չէ եղած ծանօթացնել: Անոնց գործերը մեծ մասամբ մնացած են ձեռագիրը, յաճախ չեն ալ նուագուած մեկնաբանող բազմաթիւ ուժերու պակասէն եւ մանաւանդ նիւթական միջոցներու անբաւարարութենէն:

Այս պատճառաւ, ինչպէս չատեր՝ Օննիկ Պէրպէրեան եւս շատ տառապած է ժամբիշ մը եղաւ, իր նուագահանդէս – ներու յաջողութեան համար հանդիպած – լով անակնկալ դժուարութիւններու:

Չեմ պիտեր թէ ուրիշ պաղութներու մէջ որքան դիւրութեամբ յաջողեցաւ, սակայն Փարիզի մէջ ահաւոր էին այդ դժուարութիւնները:

Աւելցնենք որ Պէրպէրեանի համբաւութիւնը ինքնին բարդ է, եւ նուագահաւմբի փորձերու անբաւարարութենէն, նուագողներուն ալ անփոյթ վարմունքէն՝ հետզհետէ գործը չէ կրցած պատշաճօրէն ներկայացուիլ հասարակութեան:

Աւելորդ չէ նշել որ Պէրպէրեան որքան հմուտ եւ մտացի դասաւորումով կը խմբագրէր իր մանրագրութիւնը, եւ սակայն անոր պատշաճ կատարման համար դեկավարի մարզին մէջ նուազ յաջող էր քան իրը յօրինող:

Ցաճախակի պարագայ մը եղած է ասիկա չատերու համար: Ցօրինող մը իր գործին մեկնաբանութիւնը կ'իւրացնէ նուագածուներուն օժանդակութեամբ ալ եւ քանի մը փորձերէ վերջ միայն, ինչ որ կարելի չէ միշտ ապահովել: Բաւական ժամանակ յետոյ կարելի եղաւ ելք մը գտնել, եւ փորձի սկսիլ: Կարուն էր «Հերոսի մը կեանքը»:

Անբաւարար փորձէ մը վերջ տեղի ունեցաւ նուագահանդէսը, բայց հեղինակին աքնային աշխատութեան արդիւնքը թոյլ մնաց, մինչդեռ իր գործը բարձրորակ երաժշտութեամբ օժտուած էր:

Օննիկ Պէրպէրեան սակայն դիւրաւ յուսահատող մարդ չէր: Այս անհամ դժուարութիւնները անտարբեր կը ձգէին գինքը եւ յամառօրէն չարունակեց իր գործը պաղութէ պաղութ:

Ի'ըսուի թէ Ամերիկայի մէջ աւելի լայն պայմաններով չրջապատուած եղաւ:

Այս տխուր մէջբերումները ըսինք այն պատճառու որ մեր պաղութի հասարակութեան կարեւոր մէկ մասը լրիւ գաղափար չէր կրցած ունենալ Օննիկ Պէրպէրեանի իսկական երգահանի արժէքին մասին: Ըլլայ անոր համար որ ներկայացուած գործերը բարդ էին իրենց համար, եւ կամ այն պատճառաւ որ տիրական եւ հաղորդական ձեւով չէին հրամայուած, մինչդեռ Պէրպէրեանի արժէքը պէտք էր փնտռել իր մտածման եւ երաժշտական թեքնիք արուեստին մէջ:

Պէրպէրեանի գլխաւոր գործերն են նաեւ «Հայրենիքի»ը, «Նարեկ»ը երգչախումբի բաժինով մը, Ջութակի քոնչերթօ մը հիմ ունենալով Կոմիտասեան երգերէն՝ Քաղհան կ'աճեմ, Գարուն ա, եւ խումար կտորները: Ունի նաեւ պատրաստի աւանդական եղանակներով հիւսուած գործ մը, ձայներու եօթը բաժանումներով:

Այստեղ՝ տեղին է յիշել իր քրոջ Մանիկի վնահատական արտայայտութեան մէջ հետեւեալ մէջբերումը.

— «Ժողովրդային երաժշտութիւնը, ֆոլքլորը, չի կրնար եւ ոչ մէկ քաղաքակրթուած ազգի մը մշակոյթական երաժշտութիւնը կազմել»:

Նմանօրինակ արտայայտութիւն մենք ալ ունեցած ենք, եւ որուն ոմանք տուած են դիտումնաւոր կամ այլափոխուած մեկնաբանութիւն:

Իրականն այն է որ Պէրպէրեան հասկըցած էր այս պարագան, արդի հայրենի երաժիշտներն ալ չատ լաւ հասկցած են, եւ կը բանան նոր հորիզոններ:

Այս տողերը գրելով կ'ուզենք նշել որ Պէրպէրեան դուցէ ըստ արժանւոյն չհասկըցուեցաւ իր ժամանակակիցներէն, բայց հեղինակը մնաց միշտ իր սկզբունքներու բարձր հասկացողութեան մակարդակին վրայ:

Անողոք հիւանդութեամբ աւանդեց հոգին Փարիզի արուարձաններէն Փոնթուազի հիւանդանոցին մէջ:

Տարի մը յետոյ, իր ազգականներու ջանքով երեւան գրկուեցաւ երաժշտական բոլոր գործերը: Անոնք ցարդ կը մնան դարակներու մէջ, սպասելով որ բարի օր մը անոնք փոխադրուին նուագահանդէսի սրահի մը գրգռակալներուն վրայ, խըզճամիտ դեկավարի մը հոգածութեան առարկայ դառնալով:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Ա.ԿԱԴ. Ա. ՂԱՐԻԲԵԱՆ

—0—

Ակադ. Արարատ Ղարիբեանի ծննդեան 75ամեակին առթիւ Փրոֆ. Աչոտ Աբրահամեան յօդուածով մը անդրադարձած է ակադեմականին բեղուն գործունէութեան: «Սով. Հայաստան»ի մէջ լոյս տեսած այդ գրուածքով փրոֆեսէօրը մանուածապէս չեչտած է, թէ բազմավանդակ եղած է Արտաչատցի հոգածգործի զաւակ, այժմ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Ա. Ղարիբեանի կեանքը: Անոր բեղուն գործունէութիւնը ընթացած է քանի մը ուղղութիւններով՝ հետազօտական, կազմակերպչական եւ մանկավարժական:

Ա. Ղարիբեան ասպարէզ իջած է իբրեւ հայագէտ – լեզուաբան: Անոր հայագիտական հետաքրքրութիւնները նախ կապ ունեցած են Հայոց լեզուի պատմութեան հետ: «Հայոց լեզուի պատմութեան ուսումնասիրութեան ներածութիւն» աշխատութեամբ (1937) ան փորձած է ներկայացնել Հայոց լեզուի պատմութեան դիտական ընթացքները, հիմնական դիծերով բնութագրած է գրաբարը, միջին հայերէնը, աշխարհաբարը (երկու տարբերակներով) եւ բարբառները:

Լեզուաբանը, սակայն, հետզհետէ աւելի հետաքրքրուած է բարբառներով: Անոր ջանքերով մինչեւ այժմ յայտնաբերուած եւ գիտականօրէն նկարագրուած են 15 հայերէն բարբառներ. ան առաջարկած է նաեւ որ վեց ենթաբարբառներ ալ ընդունուին իբրեւ ինքնուրոյն բարբառներ:

Ա. Ղարիբեանի բարբառագիտական մեծ վաստակը ամփոփուած է բազմաթիւ աշխատութիւններու մէջ, որոնցմէ առանձնապէս յիշատակութեան արժանի են «Հայերէն բարբառների մի նոր ճիւղ» (1939), «Համառօտութիւն հայ բարբառագիտութեան» (1941), «Հայ բարբառագիտութիւն» (1953) գործերը: Ուշագրաւ է այն փաստը, որ ան ըմբռնելով հայ բարբառներու բազաձայն համակարգին առանձնայատկութիւնները եւ անոնց արժէքը պատմա – համեմատական լեզուաբանութեան կարգ մը կնճռոտ խնդիրները լուսաբանելու գործին մէջ, ան իր աշխատանքին հիմնական արդիւնքները եւ անոնցմէ բխած եզրակացութիւնները արծարծած է խորհրդային գիտական մամուլին մէջ եւ այս ճամբով զանոնք հաղորդակից դարձուցած է արտասահմանի անուանի մասնագէտներուն: Այս ձեւով բարբառագիտութիւնը, որպէս առարմով, միջազգային հետաքրքրութիւն ստեղծած է: Ակադեմականը դեկուցումներով մասնակցած է չարք մը միջազգային համագումարներու:

Ակնբախ եղած է Ղարիբեանի անխոնջ աշխատանքը հայ բառարանագիտութեան ասպարէզին մէջ: Բառարանագէտ Ղարիբեանի այս բնագաւառին մէջ կատարած աշխատանքին պսակը եղած է անոր ռուս-հայերէն ընդարձակ բառարանը, մէկ հատոր, լոյս տեսած 1968ին, որ կը պարունակէ 85·000 բառ:

Ա. Ղարիբեան միջնակարգ եւ բարձրագոյն դպրոցներու համար հայերէնի դասագիրքեր կազմած է: 1934ին լոյս տեսած է անոր Հայոց լեզուի դասագիրքը՝ գրուած միջնակարգ դպրոցի 5–6րդ դասարաններուն համար: Աւելի անընդհատ վերամշակուելով եւ կատարելագործուելով երեսուն տարուան ընթացքին ունեցած է 25 հրատարակութիւն: Ցետագայ տարիներուն համուտ մանկավարժը դասագիրքեր պատրաստած է միջնակարգ դպրոցի գրեթէ բոլոր դասարաններուն, ինչպէս նաեւ օտար դպրոցներու համար:

1954ին լոյս տեսած է անոր պատրաստած «Հայոց լեզուի դասաւանդման մեթոդիկան»:

ԳԱՂՈՒԹՔ

ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍՏՈՆ մէջ, Փետր. 27ին, հանդիսաւութեամբ մը վերջ գտած է Ներսէս Շնորհալիի ուխերորդ դարադարձի փառատօնը, որ կազմակերպուած էր Խաչեան Սանուց օծնականաարութեան յանձնախումբին կողմէ եւ սկսած էր Յունուար 12ին: Վերջին հանդիսաւութիւնը տեղի ունեցած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ՝ նախագահութեամբ հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Զօլաքեանի, որ արտասանած է Հուսկ Բանքը հանդէսի վերջաբանութեան: Բանախօսած է Յակոբ Սվազլեան:

ՇԻՔԱԿՈՑԻ լիներորդ միջազգային չարժանկարի փառատօնին ներկայացուած են մօտաւորապէս հազար ժապաւէններ: Ասրաջնութեան մրցանակը տրուած է Վարօ Գրիգորեանի, «Գիշեր մայրամուտի մէջ» խորագրեալ իր փառատնկար ժապաւէնին համար:

ՊՈԼԻՍ ժամանած է Մարտ 2ին կիլիկիոեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչը Վահրամ Մալեան, Լիզպոնէն:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ» ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Փետր. 25ին Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար մարզին յանձնուած է «Ժողովուրդներուն բարեկամութեան» շքանշանը: Յանձնումը կատարուած է «կուսակցութեան Լեռնային Ղարաբաղի մարզային կոմիտէի եւ աշխատաւորներուն պետական մարմինների մարզային սովետի համատեղ հանդիսաւոր նիստ»ի ընթացքին:

Նիստին բացումը կատարած է Լեռնային Ղարաբաղի աշխատաւորներու երեսփոխաններու չրջանի խորհուրդին դործադիր կոմիտէի նախագահը՝ Ա. Ասլանով: Ապա խօսած է Ադրբեջանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ Ա. Իբրահիմով, որ իր ճառին մէջ ըսած է, թէ «անտեսութեան ու կուլտուրայի զարգացման բնագաւառի իրենց յաջողութիւններով Ադրբեջանի, այդ թուում Լեռնային Ղարաբաղի աշխատաւորները պարտական են լենինեան կուսակցութեան իմաստուն դեկավարմանը, ուսս մեծ ժողովրդի, մեր երկրի բոլոր ժողովուրդների համակողմանի, անչահախնդիր օգնութեանը, ՍՄԿԿ կենտկոմի, նրա գլխաւոր քարտուղար ընկ. Լ. Բրեժնեւի հայրական հոգատարութեանը»:

Խօսած է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի կուսակցական կոմիտէի առաջին քարտուղարը՝ Բ. Կեորկով:

«ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ՐՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8·

— Չէ՞ք նստի: Մօտեցրէք ձեր աթոռը, խնդրեմ: Այնպէս ցաւում եմ, որ չեմ կարող ձեզ ծառայել: Ձմարիտ, որ մըտածում եմ, այն ժամանակ ես ուզակի մի դիւտ կը լինէի Ռիկարդոյի համար, եթէ նրա ձեռքն ընկնէր իմ բժշկութիւնը: Նա իսկը որ մի մոլութիւն ունի դէպի ջարդուած ոսկորները, իսկ այն ժամանակ իմ վրաս ջարդուած էր այն ամէնը, ինչ որ կարող է ջարդուած լինի, բացի վզից: — Եւ ձեր արհութիւնը, — աւելացրեց Ջեմման: — Բայց դուցէ դուք այդ յաջողութիւնը դասում էք ձեր անխոցապակելի մասերի թիւ՞ը:

Բոռը չարժեց գլուխը:

— Ոչ· իմ արհութիւնն էլ յետոյ միայն մի կերպ կարկատուեց միւսների հետ միասին: Այն ժամանակ նա էլ էր ջարդուած բոլորովին, չարզուփշուր եղած ամանի պէս· ամէնից սարսափելին էլ դա է արդէն: Հա՛, ձեզ սկսեցի կրակիատ – նիչի պատմութիւնը: Դա պատահել է մօտ տասներեք տարի սրանից առաջ, Լիմում: Ասում էի, որ Պերուն սքանչելի երկիր է եւ այնտեղ ապրելը ախորժելի· միայն մի չքաւորի համար, ինչպիսին ես էի այն ժամանակ, այդ կեանքը նուազ ախորժելի էր: Նախ Արդենտինայում էի, յետոյ անցայ Չիլի· Թափառում էի ամէն կողմ ու մեծ մասով քաղցած: Վալպարաիզոյից մեկնեցի տավար փոխադրող մի նաւով, ուր ծառայում էի օրավարձով: Լիմում աշխատանք բնաւ չգտայ·դրա համար էլ գնացի Կալլաոյի նաւահանգիստը բախտս փորձելու: Ի հարկէ, բոլոր այդ տեսակ նաւահանգիստներում կան կեղտոտ անկիւններ, ուր հաւաքւում են ափ իջնող նաւաստիները եւ ուղեւորները: Մի քանի ժամանակ յետոյ ծառայ մտայ տեղական խաղատներից մէկում: Պէտք է խոհարարութիւն անէի, բիլիարդ խաղացողների հաշիւը պահէի, ծառայէի նաւաստիներին ու նրանց կանանց· մի մասնաւոր ախորժելի զբաղում չէր, բայց ես դրան էլ ուրախ էի, գոնէ ուտելու բան կար, եւ ես միշտ ունէի մարդու երես տեսնելու ու լսելու մարդկային ձայն, ինչ էլ որ լինէր: Գուցէ դուք մտածէք, որ դա մի մասնաւոր ուրախանալու բան չէ, միայն ես այն ժամանակ նոր էի ելլել դեղին տենդից եւ երկար ժամանակ սարսափելի խրճիթում երեսից ընկած միայնակ պառկելուց՝ ուղղակի սարսափում էի մենակութիւնից: Մի անգամ դիչերը ինձ հրամայեցին, որ դռնից դուրս գցեմ մի հարբած նաւաստի, որ սկսել էր աղմուկ բարձրացնել: Հաւանօրէն նոյն օրը իջել էր ափ, տանուլ էր տուել իր բոլոր փողը ու սաստիկ կատաղած էր: Ես, ի հարկէ, պարտաւոր էի հրամանը կատարել, որ տեղիցս չզրկուեմ ու նորից քաղցած չմնամ: Բայց նաւաստին երկու անգամ ուժեղ էր ինձնից (ես հազիւ քառասնմէկ տարեկան էի այն ժամանակ), բայի ղրանից ձեռքումն էլ մի վառարանի խառնիչ ունէր բռնած:

Բոռը կանգ առաւ մի վայրկեան, մի տարօրինակ հայեացք գցեց կնոջ դէմքին ու չարունակեց·

— Անտարակոյս ուզում էր հէնց տեղն ու տեղը ինձ սպանել, բայց իր դիտաւորութիւնը իրագործել չկարողացաւ· զարմանալի անչնորհք մարդիկ են այդ նաւաստիները: Նա ինձ ճիչդ այնքան ողջ թողեց, ինչքան անհրաժեշտ էր ապրելու համար:

— Իսկ միւսները մէջ չմտա՞ն: Մի՞թէ բոլորը վախենում էին մէկից:

Բոռը նայեց նրան ու ծիծաղեց·

— Միւսնե՞րը: Այսինքն՝ խաղացող – ներն ու տէրե՞րս: Ի՞նչպէս ոչինչ չէք հասկանում: Չէ՞ որ դրանք նեգրեր էին, Ջինացիք ու ամէն տեսակ տականք, իսկ ես նրանց ծառան էի, նրանց սեփակա – նութիւնը: Նրանք կանդնել էին չուրջս եւ, ի հարկէ, զուարճանում էին: Այդ տե – սակ դէպքերը այնտեղ զուարճութիւն են համարում· եւ դա իսկապէս որ զուարճալի է, եթէ մարդ պատահմամբ ինքը չէ զուարճութեան առարկան:

Ջեմման ցնցուեց:

— Եւ ինչո՞վ վերջացաւ:

— Ճշմարիտը չեմ կարող ասել: Այդ կարգի արկածներից յետոյ սովորաբար կորցնում է մարդ յիշողութիւնը մի առ ժամանակ: Մօտերքում ապրելիս է լի – նում մի ծովային անղամահատ, որին եւ կանչում են· երեւի մեկն ու մեկի աչքովն է ընկնում, որ ես դեռ բոլորովին չեմ մեռած: Մարդը ինձ մի կերպ ասոնճում է, Ռիկարդոյի ասելով, բաւականին վատ, բայց, կարելի է, որ այդպէս է ասում բժշկական նախանձից:

Է· ՎՈՑՆԻՁ

(Շար·)

Այրի Տիկին Վիքթորիա Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Լափերուզ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Առաքելեան եւ իրենց զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լափերուզ եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւագեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Սերբուհի Տուտիքեան եւ զաւակները (Ժանթին), այրի Տիկին Մանուէլեան զաւակներն ու թոռները (Սահարա), Տիկիններ Անժէլ, Էլիզ եւ զաւակները (Ամերիկա), խնամիներն ու ազգականները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 10·15ին Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցին 295 Ռիւ Պուալօ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պրոնի գերեզմանատունը եւ թաղումը կը կատարուի ժամը 11·30ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵԻԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց)

Կազմակերպութեամբ

վարժարանի աշակերտութեան

Կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԳԻՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Ձայնադիր լուսարձակումբ Պարոյր Սեւակի

մասին

Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՒԷՐ

Անի Իպիշեանի եւ Արտաւազդ Սրապեանի ամուսնութեան առթիւ (Միլանօ) Եփրեմեան ընտանիքը 200 Ֆր· կը նուիրէ «Ծառայ»ին եւ 50 Ֆր· կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

×

Օր· Լօժէնի Հալէպլեան, Տիկին Սիպարիի Սանթուրճեան, ի յիշատակ իրենց ծնողաց, կը նուիրեն 100 Ֆր· «Ծառայ»ի, 100 Ֆր· «Աշխարհ»ի։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ա· Տապաղեան կը նուիրեն 200 Ֆր· Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդր· Չեռուցումով օժտելու նպատակին։ Նոյն նպատակին համար Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան կը նուիրեն 30 Ֆր·։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Առաքել Թաթուլեան Տիկին Մաբրուհի Տօնիկեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր· կը նուիրեն Իսի լէ Մուլինոյի Նորակառոյց եկեղեցւոյ, 50 Ֆր· Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ, 50 Ֆր· «Աշխարհ»ի (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 50 Ֆր· «Ծառայ»ի։

×

Տիկին Նուարդ Պասմաճեան 100 Ֆր· կը նուիրէ Աղաքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի Օր· Զապէլ Յակոբեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Ծառայ»էն)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ

(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)

Նախագահութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ

Կը դասախօսէ

Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին

8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)

Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն·— Հ· Յ· Դ· Վարանդեան կոմիտէն չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարոնեանէ (Սեւրան) 200 Ֆր· իրենց մօր՝ Տիկին Մակարեանի (Լիոն) ապաքինման առթիւ։ Ազգայինէ մը 200 Ֆր· Սալ Ռամոյի մէջ կազմակերպուելիք «Մայիս 28»ի փառատօնին իբրեւ մասնակցութիւն ծախքերու։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակ· Տան կեդր· յանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները·—

Կաչեվաճառ Պ· Վարուժան Պօզաճեան 5000 Ֆր·, ողբացեալ Տիկին Մարիճա Պօյաճեանի մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ իր զաւակներուն կողմէ 500 Ֆր·, Պ· Զուլալ Գազանճեանէ 100, Անդրանիկ Խրիմեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ· Ժան Գէորգեանէ 50, Սէն–Լու Տիրամայր Գաղցրիկ Տէսէեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա· Աչճեանէ 20, Տէր եւ Տիկ· Յարգիս Գուլումճեանէ այրի Տիկին Եղսա Սիմոնեանէ 10ական Ֆր·։

(Շար·)

ԼԻՈՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լիոն·— Մարտ 3ի Ազգ· Տան մէջ (295 Ռիւ Պուալօ) տեղի ունեցած խնջոյքին, վիճակահանութեան չահող թիւերն են·— 105, 229, 443, 118, 343, 90, 15, 102. 496։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի,

Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՃՈՒ ՊԻՒՖ

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ·— Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Կամիէէի ընկերական ընդհ· ժողովը երկուշաբթի, Մարտ 11, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ· Յակոբ Իսկենտէրեան։

Ի ՆՊԱՍՏ

ԻՍԻԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Զ· ՅԱՆԿ

Տիկին Վարդանեան 50, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ակոր Եղկիլ եւ Տիկին Նուէր Մխիթարեան 50ական, Տիկին Կիւլիւղար Շերվանեան եւ Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 200ական, Տէր եւ Տիկին Աւիէնօֆ 50, Տէր եւ Տիկին Արման Դարբինեան եւ մի ոմն 100ական, Տէր եւ Տիկին Տիւզկեղանլեան 40, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Ալանեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեքսանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օլսեղ, Տէր եւ Տիկին Փօլ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Խաճոյ, Տէր եւ Տիկին Կիւլեղ Թորոս 50ական, Օր· Գանուրի Մարիամ 10, Տիկ·Էլնամար Աննա 20, Տ· և Տիկ· Խաճոյ Վահան, Պր· Խաճոյ Մուրատ 50ական, Տիկին Գիւլաղդեան Շուշան 200 Ֆր·։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը։

Կը խօսի ընկ· ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

The Latest, Best, Complete Textbook
A.B.C. OF ARMENIAN#2
PLUS incorporating the essentials of our earlier books #01 & #1
• READING • CONVERSATION
• GRAMMAR • WRITING
• UNIQUE THREE-WAY DICTIONARY
8-1/2 x 11 256 PAGES
BY FATHER LUKE ARAKELIAN
Mekhitarist of Vienna
• FANTASTIC ILLUSTRATIONS
• PAGES OF COLOR PIX
• ALL ARMENIAN TEXT:
-Translated -Syllabified
-Transliterated
= HISTORICAL FACTS & FIGURES
FOR CHILDREN AND ADULTS, BEGINNERS & ADVANCED
BOOK#2 ..... $12.95
RECORD#2 ..... 4.95
BOOK & RECORD#2...14.95
BUY TWO SETS & SAVE $4.00
TWO SETS... ONLY $25.95
ALL ORDERS POSTPAID
SEND FOR FREE LEAFLET
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street
Cambridge, Mass. 02138
Tel. (617) 547-2132
QUANTITY LARGE DISCOUNTS

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՀԻՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ,

կը խօսի

Հ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ· ՊԱՏՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 15, երեկոյեան ժամը 8·30ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՊՐԻԼ 24 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախապատրաստութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն։

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

Վիէնի մէջ՝ Յունիս 2ին։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը։

Քոյրերը կը տանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըղտիկները տանիլ «Թորբի» Հոսքի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հոսքէն 80 քլմ· հեռաւորութեամբ։

Թորբիէն 28 քլմ·, «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ։ Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան։

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ գըլըրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար։

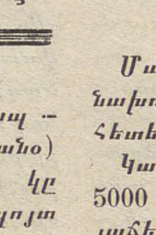
167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է·—

Պ· Աբշաբիր Կլտրիկեան 3000 լիր, Պ· Սուքիաս Պալիկեան փոխան ծաղկեպսակի Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր·, Տիկին Ժիլօ 50, Տ· Մեսրոպ Քնյ· Ժամկոչեան 50, Տիկին Ալեքսանեան իր ամուսնոյն Ալեքսան Ալեքսանեանի մահուան 8րդ տարեդարձին առթիւ 100 Ֆր· (կայանին համար)։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ՝ ՎԷՆԵՏԻԿ, ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՍՈՒՐԲԻ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE

ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ Է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնում Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, կառ տը Լիոնէն

Par Train-couchettes

Ժամանում Փարիզ՝ երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8·30ին

Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն·

— Dr. R. Ter-Davtian, 605-81-76
— M. E. Der-Agopian, 970-60-26 (après-midi)
— M. A. Calendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)
— *Հանգերձ ծնողօք 10էն 15 տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ 10 առ հարիւր*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
12
MARDI
12 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՆԴԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·960

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.960

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

—o—

Ռուսացման քաղաքականութիւնն կա՞յ թէ ոչ Խորհրդային Միութեան մէջ։

Ցանկայ գրած ենք այս հարցի մասին, յիշելով բազմաթիւ փաստեր, որոնք անհերքելիօրէն կ'ապացուցանեն թէ կրեմլինի վարիչները մեծապէս հետաքրքրուած են Խորհրդային Միութեան բազմապատիկ ազգերը ռուսական մեծ հալոցին մէջ լուծելու հարցով։

Վերջին տարիները խորհրդային կարգ մը Հանրապետութեանց, մասնաւորաբար Ուկրայինայի, Պալթեան երկիրներու, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ ազգայնական «նեղմտութիւններ» երեւան եկած ըլլալով, Մոսկուա համապատասխան ազդու միջոցներ ձեռք էր առած՝ իր ապդմին մէջ խեղդելու համար նման չարժումներ։

Այդ բոլոր երկիրներու կուսակցական պատասխանատու մարմիններուն մէջ դասին Ռուսեր տեղաւորուեցան՝ իբրեւ «Մոսկուայի աչքը»։

Հայաստան ալ անմասն չմնաց այս կարգադրութենէն, իբրեւ կանխարգելիչ միջոց, քանի որ, որքան դիտենք, մեր հայրենիքին մէջ կեդրոնախոյս ձգտումներ չկան։ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին մէջ, առաջին քարտուղար Անաստաս Քոչինեանի կողքին իբրեւ երկրորդ քարտուղար Անիսիմովի մը պարտադրուիլը ի՞նչ կը նշանակէ։

Հայաստանի պաշտօնական լեզուն հայերէնն է։ Սակայն երբ Ռուս մը կը մտնէ կոմկուսի կենտկոմին մէջ, բնականաբար ժողովները տեղի կ'ունենան ռուսերէնով։ Կրեմլին այնքան «ողորմածութիւն» չունի, որ հայադէտ քարտուղարներ ղրկէ Երեւան՝ հակակշռելու համար կուսակցութեան գործունէութիւնը։

Այս ձեւով ռուսերէնը պարտադիր կը դառնայ պատասխանատու պաշտօններու կոչուած Հայերուն համար։

Մեր երկրի պարմաններուն մէջ հասկնալի է ու ներելի է այս։

Սակայն ասով չի վերջանար խնդիրը, որ շատ աւելի ծանր հանգամանք կը ներկայացնէ մեր երկրին համար։ «Ռուսաց լեզու»ի պարտադրութիւնն է այդ։

Այն պահուն, երբ Հայաստանի դպրոցներուն ուսուցիչները հրապարակաւ, պաշտօնական տեղեկագիրներով կը գանգատին, որ նոյնիսկ հայկական բարձրագոյն նախակրթարաններն աւարտող երկսեռ աշակերտները անթերի հայերէն չեն գիտեր, վերէն տրուած հրահանգով ո՛չ միայն պարտադիր կը դառնայ ռուսերէնը, այլ եւ մասնաւոր հոգ պէտք է տարուի անոր ուսուցումը արմատապէս բարելաւելու համար։

Այս մասին յատկանշական է Սով· Հայաստան օրաթերթի փետր· 24ի խմբագրականը, որուն խորագիրն է՝ արմատապէս բարելաւել Ռուսաց լեզուի ուսուցումը դպրոցում։

Ինչո՞ւ բարելաւել։

Որովհետեւ «Ռուսաց լեզուին տիրապետելը դպրոցականներին լայն հնարաւորութիւններ է տալիս իւրացնելու ռուս մեծ ժողովրդի կուլտուրան, բնագրերով ուսումնասիրելու կոմունիստական կուսակցութեան հանճարեղ առաջնորդ Վ·Ի·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՆՓԻՏՈՒ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ԱՓԻՆ

ԲՐԵԺՆԵԻ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԴՐՈՂՆԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Վեցերորդ հանդիպումն է զոր կ'ունենան Բրեժնեւ եւ Փոնփիտու, այս անգամ Սեւ ծովու ափին, Պիցունդա, ուր խորհրդային կուսակցապետը պիտի ընդունի Ֆրանսայի Նախագահը։

Առաջին հանդիպումին, 1967 Յուլիսին, Լենինի, ռուս մեծագոյն մտածողների աշխատութիւնները»։

Շնորհիւ Լենինեան ազգային քաղաքականութեան Խ· Միութեան բոլոր լեզուները կ'օգտուին հաւասար իրաւունքներէ։ «Իսկ ռուսերէնը մեր բազմազգ հայրենիքում բնակուող բոլոր ազգերի ու ազգութիւնների երկրորդ մայրենին է»։

Հայաստանի դպրոցներուն մէջ «Ռուսաց լեզուի» դասաւանդման որակը բարձրացնելու համար զգալի աշխատանք է կատարուած, անոր ուսուցումը առաջին դասարանէն սկսելով։ Ռուսերէնի ուսուցիչներուն աւելի քան 64 տոկոսը բարձրագոյն կրթութիւն ունի։ Կարգ մը դպրոցներու մէջ ռուսերէնի դասաւանդումը կը տարուի բարձր մակարդակով։

Սակայն Սով· Հայաստան կը գանգատի, որ «չնայած կատարուած զգալի աշխատանքին, Հանրապետութեան, յատկապէս գիւղական դպրոցներում Ռուսաց լեզուի ուսուցման գործում դեռեւս կան լուրջ թերութիւններ»։ Մասնագէտ ուսուցիչներու, տեխնիկական միջոցներու, դիդակտիկ նիւթերու, մեթոտական ղեկանութեան պակասն է պատճառը, որ «դպրոցների չէջանաւարտները վատ են տիրապետում Ռուսաց լեզուին, աղքատիկ է նրանց բառապաշարը, թոյլ՝ խօսակցական հմտութիւնները»։

Կոմկուսի պաշտօնաթերթը ուրիշ թերութիւններ ալ կը մատնանշէ։ Սակայն ուրախ է, որ Կոմկուսն ու կառավարութիւնը վերջերս որոշեր են յետադիմական բարելաւել ռուսերէնի ուսուցումը Հայաստանի հանրակրթական դպրոցներուն մէջ։ Ու կը թելադրէ որոշակի աշխատանքներ տանիլ «բոլոր դպրոցները Ռուսաց լեզուի որակեալ ուսուցիչներով կոմպլեկտաւորելու համար։ ... Հրատապ միջոցներ են հարկաւոր դպրոցներում լինգաֆոնայիի եւ Ռուսաց լեզուի կաբինետներ ստեղծելու, նիւթական բազան ամրապնդելու համար»։

Եւ իրրեւ եղրակացութիւն կը պահանջէ որ «դպրոցական իւրաքանչիւր կոլեկտիւի պատուի խնդիրը պէտք է լինի մեծ եռանդ ու էներգիա գործադրել՝ բարձրացնելու Ռուսաց լեզուի ուսուցման մակարդակը հայկական դպրոցում»։

«Ռուսաց լեզուի» մակարդակը բարձրացնելէ առաջ խորհուրդ կուտանք Սով· Հայաստանի խմբագրին, որ արմատապէս բարելաւէ իր մայրենի լեզուի մակարդակը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Փոնփիտու կրեմլին կ'ընդունուէր երբ դեռ միայն նախարարապետ էր։ 1970 Հոկտեմբերին կը կատարէ պաշտօնական առաջին այցելութիւնը իբրեւ Պեռեժնեան ղեկավար, ապա 1971 Հոկտեմբերին, Բրեժնեւ Փարիզ կ'այցելէր։ 1973 Յունիսին Նախագահ Փոնփիտուն էր կրկին որ Մինսկի մէջ կը տեսակցէր Բրեժնեւի հետ, որ քիչ եաք, Ամերիկայէն վերադարձի ճամբուն վրայ Փարիզ կը հանդիպէր եւ Ռամպույէի մէջ անձնական խօսակցութիւններ կ'ունենար Փոնփիտուի հետ։

Այս անգամ Ֆրանսայի Նախագահը Սոչի պիտի հասնի երեքշաբթի օր, ժամը 16·45ին եւ ընդունուի պինուորական պատիւներով ուրկէ կառքով կը փոխադրուի Պիցունդա (80 քիլոմեթր)։ Ժամ մը եաք արդէն երկու ղեկավարները առաջին տեսակցութիւնը կ'ունենան։ Յաջորդ օրը խօսակցութիւնները կը շարունակուին մէկ կողմէ Բրեժնեւի եւ Փոնփիտուի, միւս կողմէ Ժոպէրի եւ Գրոմիկոյի միջեւ։ Կէսօրէ եաք, Նախագահ Փոնփիտու մամուլի ասուլիս մը կուտայ Փարիզ վերադառնալէ առաջ։

Կիրակի օր է որ Բրեժնեւ 13 Ֆրանսացի լրագրողներ կ'ընդունէր, որոնց չորքին անչուշտ «Իմանիթէ»ի խմբագիրը՝ Ռընէ Անտրիէօ եւ անխուսափելի Լէոն Զիթրոնը։

Բրեժնեւ կը դժգոհի որ չատ նկարներ կ'առնուին իրմէ, ծխած պահուն, ապա կը պատասխանէ հարցումներուն, առաւելաբար ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութեանց եւ միջազգային հարցերու վերաբերեալ։ «Մեր ժամանակակիցին, կ'ըսէ Բրեժնեւ, մամուլը հսկայ դեր կը խաղայ զանազան երկիրներու գործակցութեան մէջ։ Պիտի չուզէի միջամտել ըլլալ ձեր լրագրական դերիչխանութեան կամ խնդրոյ առարկայ ընել Ֆրանսական մամուլի որեւէ անդամ, բայց կը նկատեմ որ հոն չաճախ լոյս կը տեսնեն բաներ որոնք չեն համապատասխաներ խորհրդային իրականութեան։ Ի՞նչ նպատակով»։

Ֆիկառոյի թղթակիցը կ'ուզէ դիտնալ թէ Սոլժենիցինի՞ կը մտածէ այդ նկատողութիւնը ըրած առեն, բայց Բրեժնեւ կ'ըսէ· Ո՛չ, ատոր չէի մտածեր։ Այլ եւ բաղմաթիւ հարցեր չատ առարկայական ձեւով չեն ներկայացուած։ Երբեմն հարցեր կը ծագին, որոնք հակախորհրդային ոգիով կը քննուին։ Չեմ հասկնար այս վարուելակերպին դրդապատճառները։ Չեմ խորհիր թէ Սոլժենիցինին առանձին կարեւոր ամբողջ Պետութեան մը քաղաքականութիւնը ներկայացնել»։

Իմանիթէի խմբագրապետը կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը մտածէ Բրեժնեւ երբ Արեւմուտքի մէջ չաճախ դեր–Պետութիւն կ'ըսուի Խորհ· Միութեան համար։ «Մեր հղամասը տարածուն է։ Մեր բնակչութիւնը չատ է։ Եւ ահա, որ մէկը դեր–Պետութիւն բառը կը հնարէ։ Եթէ չեմ սխալիր առաջին անգամ Զինաստանի մէջ է որ գործածուեցաւ։ Այդ հաշուով կարելի է ըսել որ Զինաստան դեր–Պետութիւն մըն է քանի իր բնակչութիւնը լայնօրէն կ'անցնի Խորհ· Միութեանը»։

Քանի մը տող

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Գիւղատնտեսութեան նախարարը՝ Քորգուտ Օզալ յայտարարեց, թէ այս ամիսէն սկսեալ պետական փորձառական ագարակներու մէջ մեկնի մը չակումը պիտի վերսկսի։ «Այս մշակութիւններուն նպատակն է պահպանել մեկնի հունտերուն բարձր որակը։ Հունտերը արտաքսին կ'աւերուին, երբ չեն ցանուիր»։ Այն հարցումին, թէ կառավարութիւնը ծոյլ պիտի տա՞յ, որ մեկոն մշակուի անհատական ագարակներու մէջ, նախարարը դիտել տուաւ, թէ այս մասին դրեթէ որոշում տրուածէ, եւ պիտի հաղորդուի ի մօտոյ։

ԵԹՈՎպԻՈՅ մէջ վերջ դուաւ ընդհանուր գործադուլը, երբ կառավարութիւնը ընդունեցաւ արհեստակցական միութիւններու 17 կէտերէ բաղկացած պահանջները գոհացնել· ասոնք կը վերաբերին աշխատավարձերու յաւելումին եւ աշխատանքի օրէնքի բարեփոխումին։ Մոկույի մէջ եթովպացի 80 ուսանողներ երեք ժամ «Ղրաւեցին» իրենց երկրին դեսպանատունը պահանջելով կայսեր գահընկեցութիւնը, այս վերջինին եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու դատավարութիւնը գործուած «անարդարութիւններուն» համար եւ, վերջապէս, ժողովրդավարական Հանրապետութեան մը հաստատումը։

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Քալհան նկատել տուաւ, թէ պիտի փորձեն հիմնական վերաքննութեան ենթարկել Անգլիոյ անդամակցութեան պայմանները Հասարակաց Շուկային, եւ հարկ եղած ժամանակին հանրաքուէի դնել, որպէսզի անգլիացի ժողովուրդը ինք որոշէ ապագայի իր ներկայութիւնը Հասարակաց Շուկայէն ներս։

ԻՍՐԱՑԻԼԻ նոր դահլիճը վաւերացուեցաւ Քնեսէթի (Խորհրդարան) կողմէ 62 ձայնով։ 46 հոգի դէմ քուէարկեցին եւ ինը հոգի ձեռնպահ մնացին։

ԹՐՔԱԿԱՆ օդանաւային դիծերու արկածեալ օդանաւին քննիչները Նիւ Եորքի մէջ դիտել տուին, թէ օդանաւին եաեւի դուռը հաւանաբար բարեփոխուած չէր, ինչպէս որ յանձնարարած էին օդանաւը շինողները ապահովութեան նպատակներով։ Թուրքիոյ Հաղորդակցութեան նախարարը յայտարարեց, թէ Թրքական օդանաւային ընկերութիւնը 500 միլիոն Թրքական ոսկիի հաւուցում պիտի ընէ աղէտեալներուն, եւ Պոլսոյ մէջ ալ յուշարձան մը պիտի շինուի՝ աղէտեալներուն ի յիշատակ։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 1)

Մ· ԿՈՐԻՒՆԻ «ԱՌԱԿՆԵՐ»Ը

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Մկրտիչ Կորիւնի «Առակներ»ը հատորը, ուր ամփոփուած են մանկապիղին վերջին տարիներու անտիպ առակները։ Մ· Կորիւն գրած է մօտ 500 առակ։

×

ՊԵՌԼԻՏ– ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՆԱԽԱՆԻՒԹ Է

Հրաբխային պեռլիտները՝ կիրճ ճեր – մակ քարեր, որոնք տարածուած են լեռնային գօտիներու մէջ, քիմիական մշակումէ եաք կրնան չինարարութեան մէջ փոխարինել բնական փայտը։ Այս համոզումին եկած են Հայաստանի քարի եւ սիլիկատներու գիտահետազօտական հիմնարկութեան մասնագէտները։

×

ՀԱՑ ԾՈՎԱԿԱԼԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ

Երեւանի պետական համալսարանը լոյս ընծայած է Արշակ Վարդանեանի «Յ· Ս· Իսակով» գիրքը՝ նուիրուած Ծովակալ Յովհաննէս Իսակովի (1894–1967) կեանքին։

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԸ
ՄՈՆՂՈԼԻ ԵՒ ՀՐԵԱՅԻ ԽԱՌՆՈՒԻՐԴ...

—o—

ԼԵՆԻՆԻ ԾԱԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նիւ Եորքում հրատարակուող ռուսե – րէն «Նովոյէ Ռուսսկոյէ Սլովո» մեծ օրա – թերթը վերջերս հրատարակեց մի «Բաց Նամակ»ը կն. Ա. Շչերբատովի, որի մէջ հեռաքրքրական եւ փաստացի վկայու – թիւններ է տալիս Վլադիմիր Իլիչ Լենի – նի մոնղոլական եւ հրէական ծագման մա – սին: Մէջբերենք «Բաց Նամակ»ը, թարգ – մանաբար.—

«Լենինի ծագման մասին»

«Ճարդելլի խմբագիր,

« *Մեծ հեռաքրքրութեամբ կարդացի Ն. Նեֆեդովի « Լենին–Մաօ » յօդուածը, ձեր թերթի Յունիս 22ում (1973 թ.): Կ'ուզեմ մի քանի լրացումներ անել եւ ուղղել անճշդութիւնները:*

«Ն. Նեֆեդովը, հիմնուելով Մարիէ – թա Շահինեանի (1) «Ուլեանովների ըն – տանիքը» գրքի վրայ, Լենինին Մոնղոլ է դարձնում: Այդպէ՞ս է արդեօք:

«*Մի քանի տարի առաջ ես պատմական հետազօտութիւններ կատարեցի Ռոբերդ Պէյնի համար, որ հեղինակն է «Լենին» գրքի (1964 թ.) եւ բաւական մանրամաս – նօրէն ուսումնասիրեցի Ուլեանով ընտա – նիքի ծննդաբանութիւնը:*

«*Լենինի պապ Նիկոլայ Վասիլեվիչ Ուլեանովը (1765–1838 թ.) Զուվաշ (2) էր: Նա գերճակ էր Աստրախանում, ուր ամուսնացաւ Աննա Սմիրնովայի հետ, որը նոյնպէս Զուվաշ–Ֆիննական ծագում ունէր: Զուվաշների մէջ Ուլեանովներ, Ուլեանիններ եւ Սմիրնովներ յաճախ հան – դիպում են:*

«*1831 թուի եկեղեցական Մննդականնե – րի մէջ, Աստրախանում, մենք գտնում ենք, որ Նիկոլայ Ուլեանովը կնքել է իր երկրորդ տղային՝ Իլիային, Լենինի հօրը:*

Իլիա Նիկոլայեւիչը ժառանգական գը – վորեանականութիւն (աղնուական) ստա – ցաւ եւ 1870–1880 թուերին Սիմբիրսկի նահանգի զպրոցական հետաքրքութիւն – ների հոգաբարձու էր:

Հետաքրքրական է նշել, որ Ի. Ն. Ուլեանովի ենթականերից մէկն էր Ֆ. Ի. կերենսկին, հայրը Ալեքսանդր Ֆեոդոր – վիչ Կերենսկու (3):

Իլիա Նիկոլաեւիչ Ուլեանով ամուսնա – ցաւ Աննա Ալեքսանդրովնա Բլանկի հետ 1863 թուին, նրանց որդի Վլադիմիրը ծնուեց 1870 թուին:

Ո՞վ էր, սակայն, Ալեքսանդր Բլանկը: Ըստ Ս. Մ. Գինզբուրգի, որը բոլշեւիկ – եան յեղափոխութենից յետոյ աշխատում էր արքայազնական Սինոդի արխիւներում, Ա – լեքսանդր Դմիտրեւիչ Բլանկը հրէական ծագում ունէր, հրէական «կանտոնիստ» – ներից: Գինզբուրգը այս տեղեկութիւն – ները յանձնեց Դաւիթ Շուբին, որը հրա – տարակեց «Հրէական Տրիբուն»ի մէջ:

Հետաքրքրական է նշել, որ լինքը Լե – նինը այս բոլորը լաւ գիտէր: Իր մի խո – սակցութեան մէջ, Մաքսիմ Գորկու հետ, Լենինն ասել է. «Հրէները մեր մէջ քիչ են: Մենք դերապնդօրէն տաղանդաւոր ժողովուրդ ենք, սակայն՝ ծոյլ մարդով: Ռուսական խելօքը համարեա՛ միշտ Հըր – եայ է եւ կամ մարդ՝ համարեա՛ միշտ հրէական արեան խառնուրդով» (տե՛ս Մ. Գորկի, « Վ. Լենին », Լենինգրատ, 1924 թ. էջ 20): Սա բացայայտօրէն պա – տահական նախադասութիւն չէ: Ի միջի այլոց, այս գրքի յետագայ հրատարա – կութիւնների մէջ այն խօսքերը Լենինի թէ՝ «Ռուս խելօքը համարեա՛ միշտ Հըր – եայ է կամ մարդ՝ հրէական արեան խառ – նուրդով», դուրս են արուած (տե՛ս, Մ. Գորկի, հատոր 17, 1925 թ. էջ 36):

Ալեքսանդր Բլանկը ամուսնացած էր Աննա Իվանովնա Գրոսպոպսի հետ, ամե – նայն հաւանականութեամբ մերձբալթեան Գերմանուհուս:

Ցիշատակել այն մասին, որ Լենինի պապը Հրեայ էր, յատկապէս հետա – քրքրական է այսօր, երբ հրեայ մտաւո – րականութիւնը եւ կրօնը հալածւում են խորհրդային կառավարութեան կողմից, որ ստեղծել է Լենինը»:

×

Ինչո՞ւ զարմանալ միայն Լենինի հրէական ծագման եւ Հրեաների հալածանքի մասին Խորհ. Միութեան մէջ. մի՞թէ Լեւ Տրոց – կին, Զինովեւը, Կամենեւը, Կառլ Ռա – դեկը, Ն. Բուխարինը եւ ուրիշներ Հրեա – ները չէին, որ մօրթոտուեցին Լենինի ըս – տեղծած բոլշեւիկեան վարչակարգում:

Մի՞թէ Թիւրք – Մոնղոլները չէին Հա – յերին ջարդող–ցեղասպանները, որ այ – օր «Հայապզի» Մարիէթա Շահինեանները դովաբանում ու փառաբանում են մոնղո – լական ծագում ունեցող Լենիններին...

«*Օ՛ ժամանակ, օ՛ բարքեր*», պիտի կրկնէր Ցիցերոնը, եթէ կենդանի լինէր:

Նայեցէք Լենինի դէմքին. իր այտոս – կրները եւ աչքերը ակռիկ մոնղոլական – թաթարական են:

Ցաջորդիւ պիտի ներկայացնենք կառլ Մարքսի կարծիքը Ռուս–Մոնղոլների մա – սին, ի հաճոյս ա՛յն «Հայերի», որ պաշ – տամունք ունեն դեռեւս մոնղոլածինների նկատմամբ:

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

Թեհրան

---

(1) Մարիէթա Շահինեանը հայազգի համայնավար է, գրագիտուհի, այժմ ապ – րում է Խ. Միութեան մէջ, խորը ծերու – թեան մէջ եւ ներքողում է Մոնղոլ Լե – նինին...: Ա. Ա.

(2) Զուվաշները թուրանական ծագում ունեն: Ա. Ա.

(3) Յետագայում կերենսկիները հոգա – ցին Լենինի ուսման ծախքերը: Սակայն բոլշեւիկեան յեղափոխութեան ժամանակ կերենսկին փախաւ իր սանի ձեռքից: Ա. Ա.

ԿԸՐՆՈՊԼԻ ԳԱՂՈՒԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Ի յիշատակ Միհաս Տէր–Սարգիսեանի

—o—

Ա.

«Ճառագ»ի Յունուար 30ի թիւին մէջ, Գաղութ – Գաղութ սիւնակին տակ կը կարդամ գոյժ մը. «Նիւ Ձըրզիի մէջ, Յունուար 24ին մեռած է Դաշնակցութեան մեր վեթերան ընկերներէն Միհաս Տէր–Սարգիսեան: Ծնած էր Սեւերկ 1895ին. պատանեկան տարիքէն իսկ անցած է Դաշ – նակցութեան շարքերը: Հանրային – կու – սակցական բեղուն գործունէութիւն ցոյց տուած է Գահիրէի մէջ: Վերջին քանի մը տարիներուն հաստատուած էր Նիւ Ձըր – զի ընտանեօք»:

Ուրեմն, ա՛չ եւս է մեր սիրելի աղնիւ Միհասը, որ նախ քան Գահիրէ հաս – տաւուելը ընտանեօք Կըզնոպլը կը ընա – կէր: Տեղին է, որ այս առթիւ խօսիմ մեր գաղութի առաջին օրերու մասին, քանի որ ողբացեալ ընկերը օգտակար աշխա – տանք կատարեց ուրիշներու հետ:

1927 Հոկտեմբեր 17ին Կըզնոպլը հաս – տատուած՝ աշխատած գործատանս մէջ կը ծանօթանամ ընկերոջ: Շուտով կը դառնանք գաղափարակից մտերիմներ: Ինք քանի մը ամսով ինձմէ առաջ հաս – տատուած էր Կըզնոպլը, եւ լսած էր, թէ Հայեր ցիրուցան կ'ապրին Հոն՝ գործա – տուներու աշխատանքներով մեկուսացած կեանք մը վարելով: Գարնան մեր երկու – քիս որոշումը կ'ըլլայ՝ կազմակերպել Հա – յաստանի անկախ Հանրապետութեան տա – րեդարձի հանդիսութիւնը ճիշդ թուա – կանին: Ապա նաեւ՝ գաղութահայութիւ – նը ի մի հաւաքելով ազգային մարմին մը ստեղծել:

Մեր թաղամասէն՝ Քրաա–Ռուժ, ծա – նօթ դէմք մը Ցարութիւն Օնպաշեան (մե – ռած), ինչպէս նաեւ Սարգիս Սարգիսեան յանձն առին հանդիսավար մը դանել եւ յայտարարութեան թուդիկները ցրուել Հայերու: Մեր դիմումին վրայ Վա – լանի կոմիտէն բանախօս մը տրամադ – րած էր: Տիկին Հայկանոյշ Ա.յվազեան (մեռած) մեներգով պիտի մասնակցէր հանդիսութեան:

Քաղաքի (Ժառանգն տը լա Վիլ) թաղա – մասի սրահը ձրի տրամադրուած էր մե – զի. 1928 Մայիս 28ի կիրակին սրահը լեցուած է խուռներամ բազմութեամբ: Միհաս Տէր–Սարգիսեան հանդիսը բանա – լով օրուան իմաստը բացատրեց, ապա՝ քեմ հրաւիրեց բանախօսը՝ Ե. Թերզեան: Մայիս 28ի մասին խօսելէ ետք չեշտեց, թէ անհրաժեշտ էր Հայ կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնել, հայապահպան – ման գործունէութեան լծուելու համար: Այս կոչը մեծ ապաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ: Հանդէսը վեր – ջացաւ եւ ներկաները տպիճն ունեցան խ – րատու ծանօթանալու: Տեղւոյն վրայ ո – րոշուեցաւ չարաթ մը եռաք, յաջորդ կի – րակին, կրկին հաւաքուիլ եւ հիմը դնել Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին:

1928 Յունիս 4. ազգային կեանքով հե – տաքրքրուող Հայուհիներու ներկայու – թեան հիմը դրուեցաւ այս կանացի կազ – մակերպութեան մասնաճիւղին (յետագա – յին՝ դարձաւ Կապոյտ Խաչ): Իբրեւ պատմութեան աղբիւր յիշատակենք հիմ – նադիրներու անունները.— Նախագահ՝ Միհաս Տէր–Սարգիսեան, առեներապետու – հի՝ Տիկին Եպրուհի Մամճեան, քարտու – ղար՝ Օր. Հերմինէ Միսկճեան, դանձա – պահ՝ Օր. Յուլիանէ Սարաճեան, խոր – հրդականներ՝ Տիկին Մարի Զարպճեան (այժմ՝ Միքայէլեան), Տիկին Նուարդ Տէր–Կումսեան եւ Երուանդ Տէր–Կումս – եան:

Շատ չանցած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոտնպղն – դակի խումբ մը կազմեցինք՝ մարզիչ Վա – զգինակ Միսկճեանի դեկավարութեամբ. ան էր նաեւ որ Հայկ. դրպտարանի մը հիմը դրաւ «Լոյս, աւելի լոյս» անունով: Ոտնպղնդակի խումբը լուծուելէ ետք, դրպտարանի գոյքերը փոխանցուեցան Հ. Կ. Խաչի:

Շերակի եւ Փիլիպէի երկրաշարժի հայ աղէտեալներուն օգնելու համար «Ճառագ» հանդանակութեան մը ձեռնարկեց. կըզ – նոպլը կոկիկ գումարով մը մասնակից – եաւ: Կ. Խաչի նախաձեռնութեամբ գա – զութի Հայերուն մարզահամարը կատար – ուեցաւ. Օր. Յ. Սարաճեան, Յակոբ Ա – ւետեան եւ այս տողերը ստորագրողը 250 Հայ արձանագրեցին: 1937ին Հայ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ մարզա – համարը կատարելով մեր չքնաղ Հայե – րուն՝ գաայ որ Կըզնոպլը հպարտ ապրի Հայ ունէր:

1928 Յուլիս 10ին, Հ. Կ. Խաչի նախա – ձեռնութեամբ հայկական ծէսով պատա – րագ տեղի ունեցաւ: Լիոնի Ազգ. Միու – թիւնը Կըզնոպլը ղրկած էր պատարա – գիչը՝ Իմմիրցի Ծերունազարդ Յարութիւն Քհնյ. Ազրալեանցը: Ին. Պայարի վարձու սրահը չատ փոքր եկաւ հաւատացեալ ժո – ղովուրդին համար: Ժողովուրդը սրտի անհուն զոհունակութեամբ բաժնուեցաւ՝ հազար օրհնէք տալով Կ. Խաչին:

Հաղիւ երեք ամիս անցած, օր մը, Կ. Խաչի վարչական ժողովին, Մ. Տէր – Սարգիսեան իր հրաժարականը ներկա – յացուց, որովհետեւ Գահիրէ պիտի մեկ – նէր վերջնապէս Հոն հաստատուելու: Այ – պէս, ան հեռացաւ Կըզնոպլէն, հանրային օգտաչատ աշխատանք կատարելէ ետք: Հանդիսա իր յաղնատանջ մարմնին:

ԵՐ. ՏԷՐ–ԿՈՒՄՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ իրա՛ւ ալ օրէ օր սեւ մեքամաղձու – թիւն մը կը տիրէր վրան: Պոլիսի վեր – յիշումներովը կ'ապրէր մինչեւ եռքը եւ Պոլսոյ սուրհանդակը եկած օրերը, նա – մակաբաժութենէն մէկ քանի ժամ առաջ կ'երթար թղթատան կիշէին առջեւ կը կենար՝ ամէնէն առաջ ստանալու հա – մար Պոլսէն եկող նամակներն ու թեր – թերը:

Վերջապէս օր մըն ալ բացարձակապէս որոշեց ճամբայ ելլել, հակառակ այն վտանգներուն՝ որ իրեն կը սպասէին հոն:

Բայց մեկնելէ առաջ ուզեց քիչ չատ ապահովութիւն մը ձեռք բերել եւ ասոր համար դիմեց Տիկին Լէքէճեանի՝ խըն – դրելով որ իր Պոլիս վերադառնալու դի – տաւորութիւնը նամակով մը հաղորդէ եղբօրը՝ Օրմանեան Սրբազանի՝ եւ այս *մասին անոր կարծիքը հարցնէ:*

Նամակին պատասխանը ուշացաւ եւ Տիգրան ալ սպասումէն համբերութիւնը սպառած՝ պայուսակը կապեց ու Գահի – րէն Ալեքսանդրիա իջաւ չոգենաւ մտնե – լու համար:

Ես ալ Շարապաշէն եկայ հոն զինքը ճամբու դնելու: Հոն էր նաեւ Արփիարը, որուն հետ կրկին չանացինք Տիգրանը եւ կեցնել իր խորհուրդէն բայց ի զուր:

— *Եթէ Թիարան ալ ղրկեն՝ պիտի եր – թամ Պոլիս, կը կրկնէր յամառօրէն:*

Այսուհանդերձ ինքզինք չվտանգելու համար, փողոցին մէջ իր եղբօրը հետ չէր պատեր: Իսկ երբ դիպուածաւ յեղափո – ական խնդրի մը վրայ խօսք բացուէր իր դէմը, իսկոյն ձեռքերովը ականջները կը պոցէր՝ որպէսզի բան մը չլսմանայ:

— *Թերեւս դիս Պոլիս տանջանքի կ'են – թարկեն ու բերնէս կը փախցնեմ լսած – ները, կ'ըսէր:*

Իր մեկնելուն նախորդ օրը Տիկին Լէ – քէճեանէն նամակ մը ստացաւ՝ որով իմաց կը տրուէր իրեն թէ Օրմանեան Սրբազան համամիտ չէր իր Պոլիս գառնալուն եւ խորհուրդ կուտար առ այժմ Եդիպտոս մնալու:

Այդ նամակն ալ չկրցաւ զսպել իր հայ – րենադարձութեան վրայ:

— *Ինչ որ ալ ըլլայ պիտի երթամ, յայ – տարարեց եւ հետեւեալ օրը խոխմական չոգենաւը նստաւ, ուր ողջերթ մաղթելու պագի ես, իսկ Արփիարը՝ զգուշութեան համար՝ չեկաւ:*

Տիգրան Պոլիս հասնելով՝ իսկոյն ոս – տիկանատուն կը տարուի ու հոն կը բան – տարկուի մէկ երկու ամիս եւ ի վերջոյ կ'ազատի Օրմանեան Սրբազանի չնորհիւ:

×

Երբ չոգենաւէն վերադարձայ Արփիար ըսաւ, Տիգրանին ակնարկելով.

— *Խենթ ապուշը, չկրցաւ մէկ քանի ամիս ալ համբերել որպէսզի ամէն բան կարգադրուէր ու ամէնքս միասին Պոլիս դառնայինք...:*

Արփիարի մէկ սեւեռուն գաղափարն էր այս. միշտ կը կարծէր թէ քանի մը ա – միսէն Հայկական խնդիրը պիտի կար – գադրուի ու ամէնքս յաղթականօրէն Պո – լիս պիտի վերադառնանք:

Քաղաքական ամէնէն աննշան հետգիր մը բաւ էր զինքը յուսագրելու, խանդա – վառելու համար: Ոչինչ լուրէ մը, կաս – կածելի տեղեկութենէ մը քաղաքական ամենամեծ հետեւութիւնները կը հանէր ու անով կը սնանէր օրերով:

Օր մը միասին Մէնչիէի հրապարակը նստած էինք երբ միջոց մը քովէն հեռա – ցայ Լուվրի սրճարանը երթալու եւ օր – ուան հետգիրները աչքէ անցընելու հա – մար:

Որեւէ կարեւոր լուր մը չկար:

Վերադարձին պիտնալով որ Արփիար անպատճառ տեղեկութիւն պիտի հարցնէր օրուան հետգիրներուն մասին, սուտ մը պատրաստեցի, այնպիսի սուտ մը որմէ չկրնայ քաղաքական մեծ հետեւութիւն – ներ հանել:

— *Ինչ լուր, հարցուց երբ քովը եկայ:*

— *Ոչինչ, բան մըն ալ չկայ:*

— *Պոլսէն հեռագիր չէ՞ եկած:*

— *Հեռագիր մը կայ, բայց անկարեւոր բան է...*

— *Ի՞նչ է, ըսէ տեսնենք:*

— *Կաթոլիկ աշտարակը ճաթեր է եւ չուրջը երկաթ շրջանակներ անցուցեր են որ չփլչի, ըսի անտարբեր կերպով մը:*

— *Իրա՞ւ կ'ըսես, գոչեց Արփիար իսկոյն անցած:*

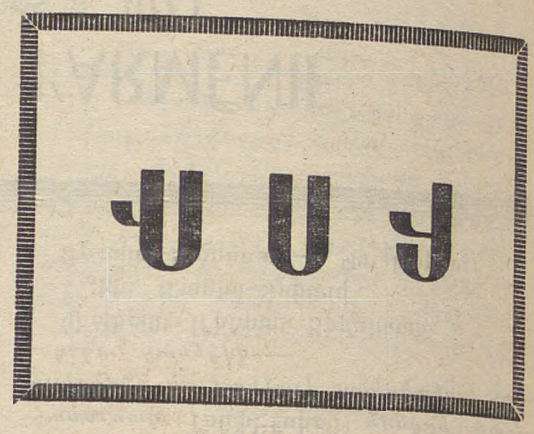
— *Այո, աշտարակը ճաթեր է, ի՞նչ կա – րեւորութիւն ունի...*

— *Եթէ իրաւ է, տակիկա չա՛տ կարեւոր բան է ու մեր խնդրին համար մեծ օգտա – կարութիւն ունի, ըսաւ Արփիար խանդա – վառուած:*

— *Խենթ խօսքեր մի ըներ, կաթոլիկ աշտարակին ճաթիլը ի՞նչ կապակցու – թիւն կրնայ ունենալ հայկական խնդրին հետ, պատասխանեցի:*

Բայց Արփիար արդէն իր հետեւութիւն – ներուն սկսած էր:

(55 – Շար.)

ՏԱՍՆՁԵՐԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՈՒՄ ԿՅՈՒՐԻՆ

8.

Ոչինչ էին ասում, երբ ես ուշքի եկա։ Ամենքն իրենց գործերով էին զբաղված, ոմանք ինձ նայում էին հետաքրքրությամբ, ոմանք՝ ուշադրություն չէին դարձնում։ Ես ինքս էլ չգիտեի, թե ինչ պիտի անեմ։ Ոտքի վրա կանգնելու ուժ չունեի։ Ամբողջ մարմինս ցավում էր, ասես ինձ ծեծել էին։ Ուզում էի պառկել, հանգստանալ, բայց ամաչում էի։ Ինձ թվում էր, թե ամենքը ինձ են նայում, ինձ են քննում։ Ես ինձ ոչ մի տեղ չէի զգում։ Ամենից վատն այն էր, որ ինձ ոչ ոք չէր հարցնում, թե ինչ է պատահել, ինչ է եղել։ Ես ինքս էլ չգիտեի, թե ինչ պիտի ասեի։ Ինձ թվում էր, թե ամենքն էլ գիտեն ամեն ինչ, ինչ որ ես ինքս գիտեի։ Ես ամաչում էի, որ ինձ ոչ ոք չէր հարցնում։ Ես ուզում էի, որ ինձ հարցնեին, ինչ որ ես ինքս գիտեի։ Ես ուզում էի, որ ինձ հարցնեին, ինչ որ ես ինքս չգիտեի։

Ես ուզում էի, որ ինձ հարցնեին, թե ինչ է պատահել, ինչ է եղել։ Ես ուզում էի, որ ինձ հարցնեին, թե ինչ պիտի անեմ։ Ես ուզում էի, որ ինձ հարցնեին, թե ինչ պիտի աս

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն տը Շերլի Ազգ. Մխիթեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 10.000 ֆր. Պ. Պահատուրեանէ եւ զաւակներէն (Լիոն) սրահին չինութեան համար:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Մխիթեան ժողովը Մարտ 18ին, երկուշաբթի ժամը 3ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը 17, Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց)

Կազմակերպութեամբ

վարժարանի աշակերտութեան

Կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը դեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ ձայնադիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի մասին

Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ի ՆՊԱՍՏ

ԻՍԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Զ. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Ներկարարեան Պետրոս 100, Տիկին Ուզունեան Գուլի 700, Տիկին Զեփիւրեան Արշակուհի 2000, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Աղլուզեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Կիւլէզեան եւ Տէր եւ Տիկին Ծառուգեան 50ական, Տիկին Ղուկասեան 500, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 50, Պր. Պալեան Յարութիւն 75, Տիկին Վերոն Մխաքեան 500, Տիկին Տօնականեան Աղաւնի, Պր. Կարակէօզեան Գրիգոր1000ական, մի ոմն 1500, Տէր եւ Տիկին Ստեփանեան Յովհաննէս 50, Տիկին Զիպուքեան Իսկուհի 100, Տիկին Պետրոսեան 50, Տիկին Մանուկեան Հայկազ 300, Տէր եւ Տիկին Քաչիկեանեան Լուսիկ 60 ֆր.:

Գումար 14.575

Նախկին գումար 71.700

Ընդհ. գումար 86.275

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20.30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը:

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻԶՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իմխրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 7ին Փաւիլիոն պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Ծաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ճաշը Մարտ 31ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱՊՐԻԼ 24 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ջորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն:

ՄԱՅԻՍ 28 Ը

Վիէնի մէջ՝ Ցունիս 2ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

Հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱՒԻ

(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)

Նախագահութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ

Կը դասախօսէ

Բանաստեղծուհի ՄԱՒԻ ԱՓՄԱՃԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին

8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)

Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակ. Տան կեդր. յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները.—

Պուլ Օտտոյէն *ողբ. Ե. Հայրապետեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան, Պր. Լեւոն Ճընտօեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Ս. Քիւոսեան 20, Աչոտ Յակոբեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Յակոբեան եւ զաւակները 100, Պր. Յակոբ Յակոբեան 20, Հոգեհանգստեան առթիւ այրի Տիկին Յակոբեան եւ զաւակները 50, Ց. Յակոբեան 20: Հանգուցեալ Նիկողոսեանի թաղման առթիւ Թէճիրեան ընտ. 50, Հանգուցեալ Մարզար Սուքիասեանի թաղման առթիւ Հրաչեան ընտ. 100, Ա. Նազարէթեան ընտ. 60, Սողոմոնեան ընտ., Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդ, Տէր եւ Տիկին Ա. Սուլալեան 50ական, Քինոսեան ընտ. 40, Տաւուտեան ընտ., Վ. Ստեփանեան ընտ. 20ական, Տէր եւ Տիկին Ալանեան, Ութուզեան ընտանիք, Պր. Գրիգոր Համբարձումեան 10ական, այրի Տիկին Սուքիասեան 50:*

×

Պօմոնէն *հանգուցեալ Տիկին Սաթենիկ Սարաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Ա. Լէն Պաքրճեան 50, Տիկին Ղազարեան, Պ. Տիգրան Ղազարեան 25ական, ոմն 10, փոքրիկն Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի մկրտութեան առթիւ Տիկին Սվազլեան 30, ողբացեալ Ց. Աւետիսեանի մահուան առթիւ Շ. Թահմիզեան, Պ. Գր. Թուրքեան 10ական, ողբ. Ց. Քօճակէօղեանի մահուան առթիւ Պր. Արզուեան 20, ողբ. Ե. Դանիէլեանի մահուան առթիւ Պր. Գ. Գըլըճեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 20, իր մօր հոգեհանգստեան առթիւ այրի Տիկին Եաղճեան 100, Պր. Գ. Ալանեան 50, ողբ. Օր. Ալիս Թորոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պր. Երուանդ Թորոսեան 50 ֆր.:*

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Ծաչի Սէն Ժերմէն մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկին Մարիամ Պօյաճեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ՝ իր զաւակներէն 100 ֆր. եւ Աբշակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Շամլեան 20, Կապահեան Սերովբէ 50, Հրանտ Սամուէլեան 100 ֆր.:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

*

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

Հայկական Ճարտարապետութիւնը

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 15 ԺԱՄԸ 20.30 ԻՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ (45, Ռիւ տը լա Տէֆանս)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապոյտ Ծաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16.30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՃՈՒ ՊԻՒՖԼ — ՀԱՃԵԼԻ ՄՐՆՈՂՈՐՏ

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

VIENT DE PARAITRE

LES ARMENIENS CONNUS ET INCONNUS

de Noé à nos jours

par

HAGOP - KRIKOR

« L'Evêque de Monaco adresse de tout cœur ses fécilitations pour l'ouvrage très habilement présenté qui aidera les Français à comprendre l'Arménie »

Jean RUPP

Editions

LA PENSEE UNIVERSELLE

3 bis, Quai aux Fleurs

75004-Paris — Tél. : 325-85-44

Prix 20 F. T. C.

En vente chez les libraires

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Դաւիթ Մուրատեանէ 50 ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Ստիպողաբար կը խնդրուի Պր. Երուանդ Գասապեանէ, որ կը կարծուի թէ փարիզեան չրջանին կամ ընդհանրապէս Ֆրանսայի մէջ կը բնակի, որպէսզի փութքով կապ հաստատէ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ դիւանատան հետ, գինք չհասպրդռող խիստ կարեւոր հարցի մը համար:

Կը խնդրուի նաեւ անոնցմէ, որոնք կը ճանչնան կամ ճանչցած են, կամ որեւէ տեղեկութիւն ունին յիշեալ անձնաւորութեան մասին, որպէսզի բարի ըլլան եկեղեցւոյ դիւանին հաղորդել:

Պր. Երուանդ Գասապեան Իզմիրցի է, պէյրութէն Ֆրանսա հաստատուած է 1912–13 թուականին: Հօր անունն է Պաղտիկ, մօր անունը՝ Սօֆի, ունէր քոյր մը պէյրութի մէջ՝ Աբրուսեակ պէրպէրեան անունով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պուլկարիոյ Սբ. Զակօրա քաղաքէն Կիւլեանէ Միհրան Սիմոնեան կը փնտռէ իր մօրաքոյրը Կիւլեանէ Մկրեան, լուր ունի որ կը գտնուի Ֆրանսայի Մարսէյլ քաղաքը եւ կը գրաղի պատրաստահադուստի (ֆոնֆէֆխոն) գործով: Ձանձրոցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

Կիւլեանէ Միհրան Սիմոնեան

4 Ռիւ Մարին–Տրինով,

Սբ. Զակոբա — Պուլկարիա:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեն ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ

H. PASDERMADJIAN

HISTOIRE DE l'ARMENIE,

3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԳԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

26 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Էսաեան Սանուցի հետ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ ՕԴԱՆԱԻՈՎ

Ամբրցելի գինով եւ ամենահանգստաւէտ պայմաններով

Ցայտագիրը պիտի ծանուցուի ի մօտոյ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
13
MERCREDI
13 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·961

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.961

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 5–6–7)

ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս տարի համամիութենական քանի մը մրցաշարքեր տեղի պիտի ունենան Հայաստանի մէջ։ Ապրիլ 5–12 Երեւանի մէջ պիտի մրցին Մարհ. Միութեան վոլէյ – պոլի ախոյենական մրցաշարքի եզրափակիչ փուլին մասնակցող բարձրագոյն դասի արական խումբերը։ Մայիս 30էն մինչեւ Յունիս 2 տեղի պիտի ունենան հեծանիւի համամիութենական, իսկ Յուլիսի կէսերուն՝ մէյլպզպային մրցումները։ Յուլիս 4ին Երեւանի մէջ պիտի սկսին համամիութենական լողալու ախոյենութեան եզրափակիչ մրցումները։ Օգոստոս 22–23ին Հրազդան գետին վրայ տեղի պիտի ունենայ թիավարութեան եւ մակոյկավարութեան Մարհ. Միութեան առաջնութեան մրցաշարքը։

Աշնան եղանակին ալ մրցումներ տեղի պիտի ունենան։ Հոկտեմբեր 9–13ին դասական ոճի ըմբշամարտի համամիութենական չարքը։ Նոյն ամսուան 22–27ին՝ կռիւամարտի ախոյենական մրցումները։ Նոյեմբեր 10էն մինչեւ Դեկտեմբեր 4 իրարու դէմ պիտի մրցին ճատրակի Անդրկովկասի լաւագոյն խաղացողները։

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Լենինգրադի մէջ Սբսէն Կոտիկեան պարտութեան մատնած է դասական ըմբշամարտի Եւրոպայի ախոյեան Պուլկարացի Ե· Տրայկովիցը։ Սբսէն Կոտիկեան 18 տարեկան է եւ կը յաճախէ Երեւանի միջնակարգ դպրոցներէն մէկը։ Ցայսօր Մարհ. Միութեան պատանիներու դասի ախոյեանն էր։

×

ՓԻՆԿ–ՓՈՆԿ

«Արաքս» մարզասրահին մէջ տեղի ունեցան Մարհ. Միութեան փինկ–փոնկի ախոյենական մրցումները։ Սարգիս Սարխոյեան, Պաթումէն, 3–1 կէտով պարտութեան մատնեց Մարհ. Միութեան հինգ տարուան առաջնուան ախոյեանը՝ Մոս – կուացի Ստանիսլավ Գոմոզկովը։ Սարգիս Սարխոյեան ախոյեան հռչակուեցաւ։ Հայ մարզիկը չորս տարիէ ի վեր ախոյեան է։

×

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Հայաստանի մէջ քանի մը օրուան ընթացքին սպառած է Անտրէ Մօրուայի նորավէպերուն հաւաքածոն, որ լոյս տեսած էր 30·000 տպաքանակով։ Ֆրանսական դասական եւ ժամանակակից գրականութեան թարգմանութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ «Հայաստան» հրատարակութեան գործունէութեան մէջ։ Հայ ընթերցողները մայրենի լեզուով ծանօթացած են Վոլթէրի, Պալզաքի, Ռ· Ռոլանի, Զոլայի, Ռոսթանի, Տիւմայի, Արակոնի, Սէնթ Էկզիւպերիի, Էլզա Թրիոլէի, Ապոլինէրի ստեղծագործութիւններուն։

Վոլթէրի եւ Էլիւարի ստեղծագործութիւնները թարգմանած են Վահագն Դաւթեան եւ Րաֆֆիկ Դաւոյեան։ Այս բնագաւառին մէջ արդիւնաւէտ աշխատանք կատարած է 60ամեայ Արփուն Տայեան, որ երկար տարիներ ապրած է արտասահման։ Գնահատուած են Մօփասանի, Սթենտալի եւ Մօրիաքի գործերու անոր թարգմանութիւնները։

Վերջին քանի մը տարիներուն թարգմանաբար լոյս տեսած են Ֆրանսացի գրագէտներու մօտ 50 գիրքեր՝ մէկ միլիոն ընդհանուր տպաքանակով։

×

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼԻՃԵՐ

Հանրապետութեան ջրաչինարարները Արարատեան դաշտին, Նոյեմբերեանի, Իջեւանի եւ այլ վայրերու մէջ սկսան գարնան հեղեղներու դէմ պայքարելու նախապատրաստական աշխատանքներու լծուիլ։ Ծանօթ է, որ ձնհալէ եւ անձրեւներէ զոյացած ջուրերը գարեր շարունակ աննպատակ հոսած են, երբեմն ալ հեղեղած են հողերը՝ վնասներ պատճառելով։ Բայց մարզիկ գտած են ջուրերու մեծ կորուստները կանխելու ուղիները։ Ձորերու եւ կիրճերու մէջ կը կառուցուին կրաշիւաղ ամբարտակներ, որոնք կը փակեն գետերու եւ գետակներու հունը։ Ջուրերը իջնելով լեռներէ եւ բլուրներէ, կ'ամբարուին ջրամբարներու մէջ եւ կը դառնան լիճեր ու լճակներ։ Այս ձեւով ստեղծուած են Մանթաշի եւ Արարանի մեծ ջրամբարները։ Ներկայիս կառուցուելու վրայ են Մարմարիկի, Սառնաղբիւրի, Տոլորսի, Սպանդարեանի, Տաուշի, Ազատանի եւ այլ արուեստական լիճերը։ Ասոնց մէջ տարեկան կը կուտակուի 850 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր։

Արուեստական լիճերը զգալի կերպով կը բարեփոխեն չրջապատի կլիման՝ զովութիւն կը ստեղծեն։ Ասոնց մէջ կը բուծուին տարբեր տեսակի ձուկեր, արժէքաւոր մորթ ունեցող ջրային կենդանիներ, իսկ լճափներուն կը ստեղծուին հանգստեան տուներ եւ մարզական ճամբարներ։

Լիճերէն ջրհաններու միջոցով ջուրերը պիտի բարձրացուին դէպի լեռնալանջերը եւ պիտի ոռոգեն տասնեակ հազար հեկտար հողեր։

×

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական Թատերական Ընկերութիւնը հրատարակած է «Երեւանի պետական հանդիսատես Թատրոն» գիրքը, որու հեղինակն է Խաչատուր Աւագեան։

Գիրքը ուսումնասիրութիւն է համանուն Թատրոնին՝ անոր հիմնադրութեան ժամանակէն մինչեւ մեր օրերը։ Գիրքին մէջ ցոյց տրուած է Պետականեան Թատրոնին անցեալն ու ներկան։

×

ՊԱՆԵԷՈՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրովական այցելեց Պանեէոյի պատուիրակութիւնը՝ գլխաւորութեամբ փոխքաղաքապետ Թիրայր Պեդանեանի։

×

ԲԺՇԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Քանաքեռի բարձունքին վրայ սկսած է կառուցուիլ Ռէօնթկէնի պիտութեան եւ Ուռուցքաբանութեան պիտահետազօտական հիմնարկութեան ու հիւանդանոցին նոր շէնքը, որ պիտի ունենայ ինը յարկ եւ պիտի ըլլայ բաւական մեծ։ Շէնքը, ըստ նախագիծին, պիտի ըլլայ եռաթեւ։ Ասոնցմէ մէկը պիտի ծառայէ Ռէօնթկէնի դիտութեան օգտագործման, իսկ միւս երկուքը՝ հիւանդանոցի բաժինները պիտի ըլլան՝ 450 մահճակալով։ Մնեակները մէկ, երկու եւ չորս մահճակալներ պիտի ունենան։

Կառոյցը նախագծած է ճարտարապետ Ա· Գալիկեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

ԲԱՒ ՉՓՈԽՈՒԵՑԱՒ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Ընտրութիւններու արդիւնքը անակնկալ չեղաւ արուած ըլլալով որ գրեթէ բոլորը կը նախատեսէին թէ ընտրութիւնները փոփոխութիւններ չեն կրնար բերել։ Արդարեւ գրեթէ նոյն կազմն է որ վերընտրուեցաւ եւ այսօր Պելժիա ունի հետեւեալ ժողովը։— Քրիստոնեայ–ընկերվարական 72 (նախապէս՝ 67), Ազատական 33 (34), Վոլքսիւնի 22 (21), Ֆրանսախօս կուսակցութիւններ 22 (24), Ընկերվարական 59 (61), Համայնավար 4 (5)։ Կը տեսնուի թէ կորսուած զանազան աթոռները, որ մեծ թիւ մըն ալ չեն կազմեր, չհաց են Քրիստոնեայ – ընկերվարականները։ Պարզ է որ այս պայմաններու մէջ չատ դիւրին պիտի չըլլայ նոր կառավարութեան կազմութիւնը։ Հաւանական կը նկատուի որ դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնուի Լէոն Թինտէմանսի (Ընկերվարական)։ 52 տարեկան, Անվերացի, Թինտէմանս վայլուն դէմք մըն է։

Ծանօթ է որ տագնապը ծնաւ, ընկերվարականներու իսկ պատճառով, պելժպարսկական քարիւղի զտարանի չինութեան ծրագրին ձախողութենէն ետք։

Քանի մը տող

ՁԱՓՈՆԱԿԱՆ օդանաւային դիծերու Պոյինկ 747 մը չեզոքի գոհ դնաց երեք շաբթի առաւու։ Ըստ առաջին լուրերուն, ահաբեկիչը առանձին մէկն է, երիտասարդ ճափոնցի ուսանող մը որ ստիպած էր օդաչուին որ Թոքիոյէն մեկնելէ ետք, իջնէ Նահայի օդակայանը (Օքինաուայի կղզի)։ Հոն թոյլ տուած է որ կիներն ու երախաները իջնեն եւ 409 հոգիի վրայ չուրջ 260 մնացած է։ Ահաբեկիչը կ'ուզէր որ օդանաւը Թոքիօ վերադառնայ, իրեն տրուի 200 միլիոն իէն (26 միլիոն ֆրանք) եւայլն, եւայլն։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ դրամատուներու մէկ գործադուլը ծանրացած է մինչ լուծում գտնուած էր Պանիֆ տը Ֆրանսի մէջ։ Ըստ սենատիքաններուն գործադուլի մասնակցողներու համեմատութիւնը 60 առ հարիւրի կը հասնի։ Այս չարժումին դէմ ուղղուած պատճառներն են.— Ա.) 400 ֆրանքի պարգեւ մը, զոր կարդ մը հաստատութիւններ արդէն իսկ կուտան, Բ) Սկզբնական աշխատավարձք 1300 Ֆր· ամիսը, եւայլն, եւայլն։

ԻՐԱՔի նախագահը՝ Ահմէտ Հասան էլ Պաքր Քիւրտիստանի չրջանի ինքնավարութիւնը հռչակեց։ Այս ուղղութեամբ Ցեղափոխութեան հրամանատարութեան Մարհուրդը որոշեց բարեփոխել Սահմանադրութիւնը, որպէսզի հոն ճչդուի թէ «այն չրջանը, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը Քիւրտ է՝ ինքնավարութիւն կը ստանայ»։

ԵԹՈՎպիոՑ կայսրը յայտարարեց, թէ կ'ուզէ փոխել Սահմանադրութիւնը եւ եթովպացի ժողովուրդին կեանքը։ Այսուհետեւ ժողովուրդին փափաքով եւ պահանջով պիտի առաջնորդուի։ Առջի օր նոր միջադէպեր պատահեցան Ասիս Աբապայի համալսարանին մէջ ուսանող – ներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆի թագաւորը պաշտօնական այցելութեամբ Ուաշինկթըն ժամանեց։ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Յորդանան – Մ· Նահանգներ յարաբերութիւններու չուրջ խօսակցութիւններ ունենալու համար նախագահ Նիքսընի եւ ամերիկացի պետական դէմքերու հետ։ Իսրայէլի Արտաքին նախարարն ալ Ուաշինկթըն ժամանեց։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ օդանաւային ներքին պիծերու ընկերութիւնը՝ Էր Ինթէր 16 առ հարիւր բարձրացուց իր գիները։

ԼԻԲԱՆԱՆ

"ԱՐԱՐԱՏ"Ի ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Թրիփոլիի մէջ, Մարտ 3ին, «Արարատ» 3–0 կէտով փայլուն յաղթանակ մը ապահոված է տեղւոյն Ռիասա Ատալ – Սալամ միացեալ խումբերու խառն կազմին դէմ։ 10·000 հանդիսականներ ներկայ գտնուած են։

Մրցումի 27րդ վայրկեանին, Մարգարեան նչանակած է իր խումբին առաջին կոլը։ Երկրորդ կիսախաղին Բոնդարենկօ, բոլորովին ազատ ձգուած, 30 մեթրէն ղօրաւոր հարուածով մը նչանակած է «Արարատ»ի երկրորդ կոլը։ Երկու վայրկեան ետք Մարգարեան նչանակած է երրորդ կոլը։

Այսուհետեւ «Արարատ» գոհացած է միայն գնդակը չրջելով եւ ցուցադրելով ժողովուրդին հաճոյք պատճառող խաղարկութիւն մը, մինչեւ իրաւարարին վերջին սուլոցը։

«ՔՈՄՊԱՍ»ՑԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Քոմպա օրաթերթը չաբաթներէ ի վեր ծանր դժուարութիւններու կը բախի եւ խմբագրապետէն ետք (Ֆիլիփ Թէսոն), հրաժարեցաւ նաեւ խմբագրական կազմը։ Ասոնց դժգոհութիւնն այն է թէ թերթը նախնական եւ անգործնական տպագրական պայմաններու տակ լոյս կը տեսնէ եւ կարելի չէ խօսք հասկցնել թերթին տէրոջ՝ Անրի Սմաճայի։ Այս վերջինը մամուլի ասուլիս մը տուաւ պարզելու համար կացութիւնը։ Սմաճա կ'ընդունի թէ Քոմպա պէտք է արդիականայ (ներկայիս օրական 3000 Ֆր· բաց ունի, հակառակ անոր որ Քոմպայի բոլոր աշխատաւորները ամէնէն դէշ — այսինքն ցած — վճարումները կ'առնեն) բայց ատիկա կ'ըլլայ 3–4 տարիներու ընթացքին (Սմաճա 77 տարեկան է)։ Մինչ այդ Սմաճա չուզեր որեւէ արտաքին օժանդակութիւն, կարեւորը իրեն համար այն է որ թերթ մը կարենայ պահել իր անկախութիւնը։

Նոյն օրը խմբագրական հրաժարեալ կազմը ղեկոյցով մը կը յայտնէր թէ վարկաբեկիչ կը գտնէ Սմաճայի կարդ մը արտայայտութիւնները (Մարտ 11ի խմբագրականով եւ մամուլի ասուլիսով) եւ պատրաստ է դատական հետապնդումներու դիմելու։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Ա.

Ճեմարանն հիմնել է Պոլսեցի Գէորգ Դ. «Մեծադործ» կաթողիկոսը: «Մեծադործ» ածականն յատերժացրել է կաթողիկոսի կենսագիր Մանուկ Աբեղեանը, որովհետեւ Գէորգ Դ. բազմակողմանի եւ արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունեցաւ իր ընտրուելու առաջին օրից իսկ: Կարդի դրեց մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը, Շարականոցը եւ իր հրատարակութիւնը, պատարագի եւ հոգեւոր ծառերի եղա – նակների կարգաւորումը Պոլսից հրաւիրուած երաժիշտ Թաշճեանի ձեռամբ: Հիմնեց «Արարատ» հանդէսը, կարգի դրեց վանքի եւ հոգեւոր կառավարութեան գործակալութիւնը, ինչպէս նաեւ մեր ծրագրային կազմակերպելը: Պէտք էր յաղթահարել բազում խոչընդոտներ:

Ամէնից առաջ ռուսական միահեծան կառավարութեան բացասական վերաբերմունքը պէտք էր չեզոքացնել: Կայսերական Պետութիւնը յամառօրէն ուզում էր Հայերին եւ այլ փոքր ու մեծ ազգութիւններին ձուլել, ռուսացնել: Միւս կողմից հայ եկեղեցին պէտք էր ուղղափառ դարձնել, ինչպէս նաեւ հայկական դպրոցները պետականացնել, ռուսացնել: Այժմ, ի՞նչպէս կարելի էր փոխանակ հայ դպրոցները փակելու, մի բարձր ուսումնական հաստատութիւն էլ հիմնել:

Էջմիածնի նիւթական վիճակը ծանր էր եւ իր միջոցներով անհնար էր մի մեծ դպրոց կազմակերպելը:

Գլխաւոր խոչընդոտներից էր նաեւ դպրոցական շէնքեր կառուցելը: Երկաթուղի չկար, ճանապարհներ չկային շինանիւթերը մատակարարելու, մասնաւոր վարպետների պակասութիւնը եւն.:

Գէորգ Դ. յուսահատուող չէր, ան – յողդողդ կամքով ու քաջութեամբ գործը գլուխ հանեց: Յարի համաձայնութիւնը դժուարութեամբ ստացաւ: Բազմաթիւ դիմումներով նիւթական միջոցներ հաւաքեց, այս ու այն կողմից մնայուն դրամագլուխների կազմներ ստացաւ անուանի հայրենասէր անձնաւորութիւններից, ինչպէս Սանասարեան, Լէվոն Արզուման եւայլն:

Էջմիածնայ վանքի ընդարձակ չրջափակի վրայ յարմարագոյն շէնքերի չգոյութեան պատճառով վանքի արեւելեան պարսպին կից չատ ընդարձակ մի հողամաս յատկացրեց եւ հիմքերը դրեց ճեմարանի գլխաւոր շէնքերի՝ ուսումնական գլխաւոր շէնքը, ընդարձակ ննջարանը եւ սեղանատուն–հիւանդանոցի շէնքը: Ճարտարապետն էր մի Ռուս, Մոսկուայից եկած, իսկ ծրագիրը կազմողն՝ ինքը կաթողիկոսը:

Շէնքի ոճը եւրոպական էր, երեւի գոթական, Ֆրանս. (17–18րդ դար), ծածկը՝ թիթեղեայ, կանաչ ներկած, կենտրոնում, ընդարձակ բոլորակաձեւ հանդիսասրահը փառահեղ կիսագունդ բարձր գմբէթով:

Ննջարանը, երկար ու ընդարձակ մի շէնք, արդիական մեծ պատուհաններով, մաքուր կահաւորուած, յատակը տախտակէ, կարմիր ներկած, միշտ մոմած: Ջեռուցումը՝ հոլանդական մեծ վառարաններով:

Սեղանատունը մի անհրապոյր շէնք էր կարմիր աղիւսով, ընդհատակ կապած մեծ շէնքին: Յետագային, 1905 թուին շինուեց նոր սեղանատունը եւ, ննջարանի նման կազմակերպելը: Պէտք էր յաղթահարել բազում խոչընդոտներ:

Ամէնից առաջ ռուսական միահեծան կառավարութեան բացասական վերաբերմունքը պէտք էր չեզոքացնել: Կայսերական Պետութիւնը յամառօրէն ուզում էր Հայերին եւ այլ փոքր ու մեծ ազգութիւններին ձուլել, ռուսացնել: Միւս կողմից հայ եկեղեցին պէտք էր ուղղափառ դարձնել, ինչպէս նաեւ հայկական դպրոցները պետականացնել, ռուսացնել: Այժմ, ի՞նչպէս կարելի էր փոխանակ հայ դպրոցները փակելու, մի բարձր ուսումնական հաստատութիւն էլ հիմնել:

Էջմիածնի նիւթական վիճակը ծանր էր եւ իր միջոցներով անհնար էր մի մեծ դպրոց կազմակերպելը:

Գլխաւոր խոչընդոտներից էր նաեւ դպրոցական շէնքեր կառուցելը: Երկաթուղի չկար, ճանապարհներ չկային շինանիւթերը մատակարարելու, մասնաւոր վարպետների պակասութիւնը եւն.:

Գէորգ Դ. յուսահատուող չէր, ան – յողդողդ կամքով ու քաջութեամբ գործը գլուխ հանեց: Յարի համաձայնութիւնը դժուարութեամբ ստացաւ: Բազմաթիւ դիմումներով նիւթական միջոցներ հաւաքեց, այս ու այն կողմից մնայուն դրամագլուխների կազմներ ստացաւ անուանի հայրենասէր անձնաւորութիւններից, ինչպէս Սանասարեան, Լէվոն Արզուման եւայլն:

Էջմիածնայ վանքի ընդարձակ չրջափակի վրայ յարմարագոյն շէնքերի չգոյութեան պատճառով վանքի արեւելեան պարսպին կից չատ ընդարձակ մի հողամաս յատկացրեց եւ հիմքերը դրեց ճեմարանի գլխաւոր շէնքերի՝ ուսումնական գլխաւոր շէնքը, ընդարձակ ննջարանը եւ սեղանատուն–հիւանդանոցի շէնքը: Ճարտարապետն էր մի Ռուս, Մոսկուայից եկած, իսկ ծրագիրը կազմողն՝ ինքը կաթողիկոսը:

Շէնքի ոճը եւրոպական էր, երեւի գոթական, Ֆրանս. (17–18րդ դար), ծածկը՝ թիթեղեայ, կանաչ ներկած, կենտրոնում, ընդարձակ բոլորակաձեւ հանդիսասրահը փառահեղ կիսագունդ բարձր գմբէթով:

Ննջարանը, երկար ու ընդարձակ մի շէնք, արդիական մեծ պատուհաններով, մաքուր կահաւորուած, յատակը տախտակէ, կարմիր ներկած, միշտ մոմած: Ջեռուցումը՝ հոլանդական մեծ վառարաններով:

Սեղանատունը մի անհրապոյր շէնք էր կարմիր աղիւսով, ընդհատակ կապած մեծ շէնքին: Յետագային, 1905 թուին շինուեց նոր սեղանատունը եւ, ննջարանի նման կազմակերպելը: Պէտք էր յաղթահարել բազում խոչընդոտներ:

Ամէնից առաջ ռուսական միահեծան կառավարութեան բացասական վերաբերմունքը պէտք էր չեզոքացնել: Կայսերական Պետութիւնը յամառօրէն ուզում էր Հայերին եւ այլ փոքր ու մեծ ազգութիւններին ձուլել, ռուսացնել: Միւս կողմից հայ եկեղեցին պէտք էր ուղղափառ դարձնել, ինչպէս նաեւ հայկական դպրոցները պետականացնել, ռուսացնել: Այժմ, ի՞նչպէս կարելի էր փոխանակ հայ դպրոցները փակելու, մի բարձր ուսումնական հաստատութիւն էլ հիմնել:

Էջմիածնի նիւթական վիճակը ծանր էր եւ իր միջոցներով անհնար էր մի մեծ դպրոց կազմակերպելը:

Գլխաւոր խոչընդոտներից էր նաեւ դպրոցական շէնքեր կառուցելը: Երկաթուղի չկար, ճանապարհներ չկային շինանիւթերը մատակարարելու, մասնաւոր վարպետների պակասութիւնը եւն.:

Գէորգ Դ. յուսահատուող չէր, ան – յողդողդ կամքով ու քաջութեամբ գործը գլուխ հանեց: Յարի համաձայնութիւնը դժուարութեամբ ստացաւ: Բազմաթիւ դիմումներով նիւթական միջոցներ հաւաքեց, այս ու այն կողմից մնայուն դրամագլուխների կազմներ ստացաւ անուանի հայրենասէր անձնաւորութիւններից, ինչպէս Սանասարեան, Լէվոն Արզուման եւայլն:

Էջմիածնայ վանքի ընդարձակ չրջափակի վրայ յարմարագոյն շէնքերի չգոյութեան պատճառով վանքի արեւելեան պարսպին կից չատ ընդարձակ մի հողամաս յատկացրեց եւ հիմքերը դրեց ճեմարանի գլխաւոր շէնքերի՝ ուսումնական գլխաւոր շէնքը, ընդարձակ ննջարանը եւ սեղանատուն–հիւանդանոցի շէնքը: Ճարտարապետն էր մի Ռուս, Մոսկուայից եկած, իսկ ծրագիրը կազմողն՝ ինքը կաթողիկոսը:

Շէնքի ոճը եւրոպական էր, երեւի գոթական, Ֆրանս. (17–18րդ դար), ծածկը՝ թիթեղեայ, կանաչ ներկած, կենտրոնում, ընդարձակ բոլորակաձեւ հանդիսասրահը փառահեղ կիսագունդ բարձր գմբէթով:

Ննջարանը, երկար ու ընդարձակ մի շէնք, արդիական մեծ պատուհաններով, մաքուր կահաւորուած, յատակը տախտակէ, կարմիր ներկած, միշտ մոմած: Ջեռուցումը՝ հոլանդական մեծ վառարաններով:

Սեղանատունը մի անհրապոյր շէնք էր կարմիր աղիւսով, ընդհատակ կապած մեծ շէնքին: Յետագային, 1905 թուին շինուեց նոր սեղանատունը եւ, ննջարանի

խական եւ թեմական դպրոցների կազմակերպութիւնը եւայլն, չմոռանալով նաեւ ամենագլխաւորը — նիւթական միջոցներ ճարել իր ձեռնարկութիւնների համար:

Էջմիածնի մէջ հնուց դոյութիւն ունէր Ս. Մեսրովբ Մաշտոցի հիմնած Դպրեվանքը: Այդ դպրոցը բազմաթիւ կարճ ու երկար ընդհատումներից յետոյ հասել էր մինչեւ 1860ական թուականները «ժառանգաւորաց դպրոց» անունով, որտեղ ուսանել են բազմաթիւ հոգեւոր եւ աշխարհական անուանի գործիչներ, որոնց չարքին՝ Խաչատուր Աբովեանը:

Գէորգ Դ., հանգիստ թողնելով «ժառանգաւորաց դպրոցը» չարունակելու իր գործունէութիւնը, վճռեց հիմնել նոր ճեմարանը, բարձր ոգիով, եւրոպական ուսումնական ծրագրով: Դիւրին չէր այդ ժամանակներին այդպիսի մի ուսումնարան կազմակերպելը: Պէտք էր յաղթահարել բազում խոչընդոտներ:

Ամէնից առաջ ռուսական միահեծան կառավարութեան բացասական վերաբերմունքը պէտք էր չեզոքացնել: Կայսերական Պետութիւնը յամառօրէն ուզում էր Հայերին եւ այլ փոքր ու մեծ ազգութիւններին ձուլել, ռուսացնել: Միւս կողմից հայ եկեղեցին պէտք էր ուղղափառ դարձնել, ինչպէս նաեւ հայկական դպրոցները պետականացնել, ռուսացնել: Այժմ, ի՞նչպէս կարելի էր փոխանակ հայ դպրոցները փակելու, մի բարձր ուսումնական հաստատութիւն էլ հիմնել:

Էջմիածնի նիւթական վիճակը ծանր էր եւ իր միջոցներով անհնար էր մի մեծ դպրոց կազմակերպելը:

Գլխաւոր խոչընդոտներից էր նաեւ դպրոցական շէնքեր կառուցելը: Երկաթուղի չկար, ճանապարհներ չկային շինանիւթերը մատակարարելու, մասնաւոր վարպետների պակասութիւնը եւն.:

Գէորգ Դ. յուսահատուող չէր, ան – յողդողդ կամքով ու քաջութեամբ գործը գլուխ հանեց: Յարի համաձայնութիւնը դժուարութեամբ ստացաւ: Բազմաթիւ դիմումներով նիւթական միջոցներ հաւաքեց, այս ու այն կողմից մնայուն դրամագլուխների կազմներ ստացաւ անուանի հայրենասէր անձնաւորութիւններից, ինչպէս Սանասարեան, Լէվոն Արզուման եւայլն:

Էջմիածնայ վանքի ընդարձակ չրջափակի վրայ յարմարագոյն շէնքերի չգոյութեան պատճառով վանքի արեւելեան պարսպին կից չատ ընդարձակ մի հողամաս յատկացրեց եւ հիմքերը դրեց ճեմարանի գլխաւոր շէնքերի՝ ուսումնական գլխաւոր շէնքը, ընդարձակ ննջարանը եւ սեղանատուն–հիւանդանոցի շէնքը: Ճարտարապետն էր մի Ռուս, Մոսկուայից եկած, իսկ ծրագիրը կազմողն՝ ինքը կաթողիկոսը:

Շէնքի ոճը եւրոպական էր, երեւի գոթական, Ֆրանս. (17–18րդ դար), ծածկը՝ թիթեղեայ, կանաչ ներկած, կենտրոնում, ընդարձակ բոլորակաձեւ հանդիսասրահը փառահեղ կիսագունդ բարձր գմբէթով:

Ննջարանը, երկար ու ընդարձակ մի շէնք, արդիական մեծ պատուհաններով, մաքուր կահաւորուած, յատակը տախտակէ, կարմիր ներկած, միշտ մոմած: Ջեռուցումը՝ հոլանդական մեծ վառարաններով:

Սեղանատունը մի անհրապոյր շէնք էր կարմիր աղիւսով, ընդհատակ կապած մեծ շէնքին: Յետագային, 1905 թուին շինուեց նոր սեղանատունը եւ, ննջարանի

ԿՐՕՆՈՊԱԼԻ ԳԱՂՈՒԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առաջին ձեռնարկներէն եաք Գրիգոր Քիրազեանի հետ որոշեցինք Ապր. Միութեան մասնաճիւղ մը հիմնել, որպէսզի դրացի դաղութին ազգային գործերով: Լիտնի Ապր. Միութեան մասնաճիւղը ըլլալու պաշտօնական վաւերաթուղթերը

միւս երեսի դիմաց՝ նոր հիւանդանոցը:

Շինարարութիւնները չատ մեծ դժուարութիւններով կատարուեցին: Շինանիւթերը գժուարութեամբ էին տեղ հասնում. քար, կիր, գաճ, աւազ: Փայտը պէտք է գար Տաճկաստանից (Սարըղամիշ) կամ Ասորաստանից, ապակին՝ Ռուսաստանից...:

Վերջապէս բազում գժուարութիւններն յաղթահարուեցին եւ ճեմարանի առաջին դասարանն սկսեց իր դասերը 1874ին:

Բոլոր շէնքերը ամուր եւ գիմացկուն էին, մինչեւ հիմա մնացած արդիական: Ջեռուցման համար չատ լաւ մեկուսացուած էին ներսի ծուխերը հատ պատերի եւ պատուհանների կրկնակ ապակիներով, որոնց արանքի անչարժ օդը մեկուսիչ է ցրտին եւ տաքին: Դասարանները տաքացուում էին պատերի մէջ տեղադրուած ադիւսէ հոլանդական վառարաններով, որոնց մէջ վառում էին ծիրանի փայտ, չատ թեթեւ ծխով:

Ամէն ինչ կատարեալ էր, օրինակելի մաքրութեամբ:

Մէկ օր էլ, ճեմարանը վառուեց, մեծ շէնքի արեւմտեան թեւը մնասուեց, հրոյ ճարակ դարձաւ: Նորից վերաշինեցին կարճ ժամանակի մէջ:

Ննջարանում պառկում էին վեց դասարանի մօտ 200 աշակերտները:

Լսարանի աշակերտների համար խոհանոցի վերին յարկն էր յատկացուած, չերծուած, հում կաւէ ադիւսով կատուցած:

Հինգ շէնքերին յետագային աւելացան երկու զեղեցիկ ընդարձակ շէնքեր, վերաբերեալ Բազրատ եպիսկոպոս Վարդապետեանի ջանքերով:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(Շար. – 1)

(*) Յօդուածագիրը յայտնութիւնը չունի Ճեմարանի լրիւ պատմականը տալու, չունենալով ձեռքի տակ պատմական փաստաթղթեր: Տրուած տեղեկանքը հիմնուած է գլխաւորապէս անձնական յիշողութեան վրայ:

ատանալով՝ դիմում կատարեցինք նահանգապետին. ան, սակայն, չարտօնեց: Նատ չանցած նահանգապետին քարտուղարին ծանօթանալով եղբայրս յայտնեցաւ արտօնագիրը ստանալ: Գաղութի անդամները ընդհ. ժողովի հրաւիրելով՝ 1928 Սեպտեմբեր 28ին, մշակեցինք Ապր. Միութեան ծրագիրը – կանոնագիրը, եւ նորընտիր վարչութեան անդամներու անուանացանկով զայն յղեցինք նահանգապետարանին՝ Ասոսիասիոն Նասիոնալ Արմէնիէն անունով: Նահանգապետարանը վաւերացուց 1928 Հոկտեմբեր 8ին: Սոյնեւ առաջին վարչականներու ցանկը– Ատենապետ՝ Գրիգոր Քիրազեան (մեռած), ատենադպիրը՝ Երուանդ Տէր – Կարմազեան, դանձապահ՝ Յարութիւն Մարգարեան (մեռած), խորհրդականներ Յակոբ Ալաւեան եւ Բարթող Տիրիտասեան:

Ապր. Միութիւնը իր ծրագրով պաշտպանին հայկական դպրոցը պիտի վարչէր եւ արտօնութիւն ձեռք ձգած էր: Քրտւա Ռուժի հայկական թաղամասին (Շամլէն Լափլէն) մէջ սենեակ մը վարձեցինք. դպրոցին վայրը քննելու եկած նահանգապետարանի պաշտօնեան յարմար գտաւ եւ արտօնութիւն ստացանք դպրոցը բանալու:

Դպրոցի գործարարական եւ յարակից բոլոր գործերը վարելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ Հայ Կարմիր Խաչին: Ապր. Միութիւնը տարեկան ենթադրամարի յատկացում կատարեց: Կ. Խաչը սիրայօժար առանձնելով այս գործը կրթական աշխատանքները յանձնեց Օր. Հերմինէ Միսկճեանի եւ Մարի Զարդանեանի (ներկայիս՝ Միքայէլեան): Հայերէնի դասերը տեղի կ'ունենային կիրակի առաւօտները: Ծաղկոցի աշակերտութեան թիւը չատ մեծ էր: Մեղաւոնոց մըն էր: Դրուագ մը մեր ծաղկոցի օրերէն: Փոքրիկ աշակերտուհի մը իր գործած չարաճճիութիւններուն համար ուսուցչուհիին կողմէ տուն կը ճամբուի: Մայրը անակնկալի եկած, փոքրիկին ձեռքէն բռնած դպրոցին դրան առջեւ գալով կը սկսի հեկեկալ. դրացիներ հետաքրքրուելով պատճառը կ'ուզեն հասկնալ. «Ի՞նչպէս չարտասուեմ, գաւակս չարութիւն ըրած ըլլալուն համար տուն ղրկած են. գաւակս առանց հայերէն ուսումի պիտի մնայ, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր ապագան, պիտի կորսուի»: Դաստիարակը ի տես այս յուզումին, մայրը մխիթարելով փոքրիկը դպրոց կ'ընդունի:

Հո՛ս, գրիչով կարելի չէ բացատրել երկու խաչուհիներու անճնուէր աշխատանքը: Անվճար նուիրուեցան հայեցի դաստիարակութեան գործին: Օր. Հ. Միսկճեան եւ Տիկին Միքայէլեան, առաջինը Քրտւա Ռուժ եւ երկրորդը Ռոնտօ թաղերուն մէջ տարիներով մեր լեզուն սորվցուցին հայ երախաներու: Դպրոցի աշակերտութիւնը կարճ ատենէն սկսաւ փայլիլ հանդէսներու, խնջոյքներու մէջ՝ հայկ. պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով: Կազմուեցաւ նաեւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան կամխէն. այսպէս հա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՓՈՂԱՆ ԴՕԽՐՈՒ

ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Կալաթայի աշտարակին ճաթիլը, յայտարարեց դերմանական ազդեցութիւնը պիտի ջնջէ Թուրքիոյ մէջ, եւ հետեւաբար անգլիական քաղաքականութիւնը անոր տեղը պիտի անցնի:

— Բայց ինչո՞ւ համար...

— Կեցիր որ բացատրեմ. դիտես որ այս օրերս Գերմանիոյ Թագաւորը Պոլիս եկաւ. այս առթիւ թերթերը ծանուցին որ Կալաթայի աշտարակին վրայ թրքական դրօշակին քով դերմանական դրօշակ ալ բարձրացուցած են ի պատիւ Վիլհելմ կայսեր: Այդ, երբ դերմանական դրօշակին իր վրայ ծածանումէն անմիջապէս եաքը՝ Կալաթայի աշտարակը կը ճաթի՝ բնականաբար տգէտ ժողովուրդը պիտի ըսէ թէ յանցանքը դրօշակինն է եւ ասկէց հակագերմանական բուռն հոսանք մը առաջ պիտի գայ թուրք ժողովուրդին մէջ եւ որովհետեւ Ապտիւլ Համիտ չատ կը վախնայ ժողովրդային յուզումներէ, պիտի ստիպուի տեղի տալ ու իր գերմանասէր քաղաքականութիւնը փոխել: Միւս կողմէ Անգլիա որ առիթի մը կը սպասէ իր կորսնցուցած դիրքը վերստին ձեռք բերելու համար...:

Ու այսպէս Արփիար ամբողջ ժամ մը հետեւութիւններ հանեց Աչտարակին ճաթելէն ու ի վերջոյ դնաց այդ կարեւոր լուրը աչքովը կարդալու եւ խմբագրական մը պատրաստելու «Նոր Կեանք»ին:

Ափսո՛ս, սակայն, աչտարակը չէր ճաթած եւ դերմանական ազդեցութիւնը անխախտ կը մնար:

×

1898ի վերջերը Տիպրան Երկաթ եկաւ Եդիպտոս չատ տկար վիճակի մէջ:

Անողոք հիւանդութիւնը, թոքախտը, արդէն յառաջացած էր ու խեղճ տղան դրեթէ քալելու կարողութիւն չունէր:

Քանի մը ամիս Գահիրէ մնալէ եաքը Աղեքսանդրիա դնաց, հոնկէ Յունաստան երթալու համար. ճամբայ չելած անկողին ինկաւ:

Աղեքսանդրիոյ Հայութիւնը դուրգուրանքով չրջապատեց տաղանդաւոր հիւանդը եւ ամէն խնամք տարաւ անոր:

Իր այդ հիւանդագին վիճակին մէջ, Տիպրան Երկաթ անկողնին մէջ պառկած, ոտքերն ու թեւերն մկկը յօդացաւէ անչարժութեան դատապարտուած՝ կը չարունակէր «Ռըվիւ տէ Ռըվիւ»ին յօդուածներ գրել որոնք հիացումով կը կարդացուէին:

Թուրքիոյ մասին գրած ուսումնասիրութիւնները այն աստիճան ուչադրութիւն գրաւեր էին որ Ֆրանսայի Ազատութեան Գործերու նախարարը Պ. Տէլքասէ, մարդ ղրկելով «Ռըվիւ»ի տնօրէնին հարցուցած էր թէ արդեօք Հանօթօ՞ն է այդ յօդուածները գրողը:

Տիպրան Երկաթ բաւական ժամանակ Աղեքսանդրիա մնալէ եաքը, երբ քիչ մը կազդուրուեցաւ Աթէնք երթալու պատրաստուեցաւ, բայց, ափսո՛ս, ճամբորդութիւնը հանգստաւէտ պայմաններու մէջ կատարելու համար պէտք եղած դրամը չունէր:

Այն աստէն էր որ պահարանի մը մէջ առաջին կարգի չոգենաւի տոմսակ մը ատացաւ Աղեքսանդրիայէն Բիրկ երթալու համար, անձնաւոր համակիրի մը կողմէ:

Յետոյ իմացանք որ այդ անձնաւորը Տիպրան Կամսարականն էր:

Երկաթ Յունաստանի մէջ ալ մէկ քանի ամիս հիւանդանոցին մէջ ստատպելէ եաքը դնաց Պոլիս իր ծնողքին քով ու Հալքի կղզիին մէջ մեռաւ, չկրնալով ազատիլ իր անողոք հիւանդութենէն, 1899ի վերջերը:

Ճեմարանական վերապատրաստութիւն մըն էր Տիպրան Երկաթ կամ բան անունով կարապետ Պիլէզիքճեան զոր նոր սերունդը չճանչցաւ եւ ընդհանրապէս Պոլսեցի հայութեան անծանօթ մնաց:

Ֆրանսա մեծցած ու հոն կրթուած, հոն սկսած էր նախ իր կեանքի գործունէութիւնը, Ֆրանսացի մըն էր ինք մտքով ու լեզուով: Իր ցեղը սակայն երբեք իր իրաւունքները կորսնցուցած չէր իր նուիրական խորը, որոնք պեղեցիկ թափով մը արթնցան մեր աղէտքներուն հետ: Պոլսէն արդէն Ֆրանսական հանդէսներու կ'աչխատակցէր, յետոյ, ինչպէս յիշատակներուս սկիզբը պատմեցի, պահ մը մասնակցեցաւ յեղափոխական չարժումին ու կ. Պոլսոյ դեսպաններուն ուղղուած յիշատակագիր մը խմբագրեց որ պարզանք ու հիացում պատճառեց դիւանագէտներուն:

Ակադեմական Մոռիս Պառէս որ մտերիմ բարեկամը եղած էր իրեն, հետեւեալ տողերով «Ժուռնալ»ի մէջ որակած է գինքը. «Ընչանաւոր դէմք մը, հայրենասէր մը, երիտասարդ հայը որ Ռըվիւ տէ Ռըվիւի մէջ Տիպրան Երկաթ անունով կը ստորագրէ առաջնակարգ ուսումնասիրութիւններ»:

(56 – Շար.)

ՀԱՅՐԵՐ ԳԱՀԱՒՈՐԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

Լիոն (Ցաուաջ).— Կիրակի, Մարտ 3ին անկեղծօրէն, յիշատակելի օր մը ապրեցանք: Տեղւոյն «Վարանդեան» կոմիտէն ընտանեկան խնջոյք մը կազմակերպած էր Հայ Ազգային Տան սրահին մէջ, Փետրուար 18ի առթիւ: Գործի լծուած էին առաւելապէս մեր երիտասարդ ընկերները եւ իրենց աշխատանքը անսպասելի յաջողութիւն մը արձանագրեց:

Տօնակատարութիւնը յայտարարուած ժամուն արդէն բոլոր սեղանները պատուած էին ու չատեր նեղութեան ենթարկուեցան տեղ մը ճարելու համար:

Յաջորդած հանդիսութիւնները, տօնակատարութիւններ չատ ունեցած ենք, բայց այս անզամուանը, անկե՛ղծ, գերազանցեց բոլորը: Սրահին խաւտնեղամ բազմութեան մէջ նշմարեցինք անձեր, հայրենակից – ներ որոնք չատ քիչ անգամ «տեղ չարժ» կ'ըլլան այսպիսի ձեռնարկներու առթիւ, ու վստահ ենք որ զոհունակ սրտով սրահէն մեկնեցան:

Ժամը հինգ չորսուկէսին ընկեր Գեղամ Կանանեան հանդիսին բացումը կատարեց մեր աչքի երբեակ կազմած՝ Ազգ. Մխուիթեան, Հ. Կարմիր Խաչ եւ կուսակցութեան դրացիներէն զաղութին ազգային կեանքով:

Եւ ինչո՞ւ չունենայինք թատերասիրաց խումբ մը՝ տեղական կարող ուժերով կազմուած: Այս գործին լծուցաւ Ժողհանդիս Արապեան (մեռած) եւ յաջողեցաւ թատերական ներկայացումներով երկար տարիներ կենդանութիւն տեղծել մեր նոր հաստատ զաղութին մէջ:

Ազգ. Մխուիթեան հիմնադրութեան թը – ւականէն մինչեւ հիմա 46 տարիներ անցած են: Այդ տասնամեակներու ընթացքին ազգային կեանքով հետաքրքրուած, ազգային կեանքը վարած, զայն կենսունակ գործուցած են չատ չատեր: Անուններու մատնանշումը թերթին սիւնակները կրնայ զրաւել: Ցամենայն դէպս յուշերուս մէջ արձանագրած եմ բոլորին անունները:

Ներկայ գրութիւնը՝ իւ յիշատակ Մ. Տէր–Մարգիսեանի, նպատակ ունէր ներկայացնել միայն զաղութին առաջին օրերու ազգային կեանքին կազմաւորումը:

ԵՐ. ՏԷՐ–ԿՈՒՄՍԵԱՆ

արտասանելով Ռուբէն Զարզարեանի Բագինի փառաբանութիւնը, ապա առաջարկեց որ ընտրուի թատաւա մը խնջոյքը վարելու համար:

Ընկեր Կարապետ Ցովակիմեանի յանձնուեցաւ այդ պաշտօնը զոր վարեց ձեռնհասութեամբ: Ակէ եաք ճոխ և բեռնաւոր սեղաններու չուրջ սկսաւ ընտանեկան, ըսենք հայկական խրախճանքը:

Բեմի վրայ «Սայաթ Նովա» նոպատախումբը անդադար կը հնչեցնէր հայկական երգի եւ պարի ոգեւորիչ եղանակներ որոնց կ'ընկերանային պարերն ու խմբական երգերը:

«Ալափեաղ» պարախումբին մեր տղաքը խանդավառեցին բոլորը:

Թատաւային հրաւէրով եղան բազմաթիւ արտասանութիւններ, երգեր, խմբական երգեր որոնց անունները մէկիկ մէկիկ յիշելը չատ երկար պիտի ըլլար:

Օրուան տօնին առթիւ արտայայտուեցան ընկերները Տիգրան Զէքեան եւ Մինաք Միրզէ: Առաջինը չեչտեց թէ «ընկերութիւնը տեւական երապը եղած է Հայուն եւ անոր համար անհաչիւ արիւն թափած է: Մայիս 28ով եղանք անկախ, ունեցանք մեր փոքրիկ հայրենիքը, բայց հիւսիս եւ հարաւի մեր հարեւանները քաղաքական ինչ ինչ նպատակներով խարտակեցին զայն: Ժողովուրդն խոստումնեբով եկողներ արիւն, հուր, թալան բերին մեր երկիրը, Հայը որ անկախութեան համը ճաչակած էր, չկրցաւ հանդուրժել եկող բռնաւորներու ու պատահեցաւ անխուսափելին, այլ խօսքով՝ Փետրուար 18ի համաժողովրդային ընդվզումը»:

Երկրորդ խօսողը նչեց այն բոլոր չարաբաստիկ դէպքերը որոնք տեղի ունեցան նախ քան Փետր. 18 եւ եզրակացուց ըսելով թէ անխուսափելի էր «հղրայրապան» այդ կռիւը: «Հիմա որ 53 տարիներ անցած են, — ըսաւ — կիրքերը ոչ չափով խաղաղած, նախկին մոլեռանդներուն տեղ հայ աչխարհի մէջ այսօր նոր, բանիմաց սերունդ մը հասած է, կամաց – կամաց սիրտ ու հոգի ունեցող պատմաբաններ անպայման որոշիչ մը կը դնեն Փետրուար 18ին դիմացը: Այսօր, այնտեղ մեր նպատակներուն նուիրուած, անկուած մէկուկէս միլիոն ծառեր ունինք: Ցուչարձան ունինք Ապրիլեան նահատակներուն, յուչարձան ունինք Սարդարապատի հերոսներուն համար»:

Այսպէս կերուխումով, երգ ու պարով խնջոյքը չարունակուեցաւ մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն: Ցատկապէս երիտասարդներ հաւաքուած սեղաններու չուրջ, անդադար կը հնչեցնէին ազգային եւ կեդրոնական երգեր:

Արժէ սրտանց չնորհաւորել «Վարանդեան» կոմիտէն, մասնաւորապէս յանձնախումբի մեր երիտասարդ տղաքը որ ամէն չանք թափեցին այս ձեռնարկին յաջողութեան համար, եւ յաւադոյնս վարձատրուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

Հալէպի «Մէգմուն» մարզադաչտին մէջ, Փետրուար 23ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատ – քէթ–պոլի արական եւ իգական խումբերը պարտութեան մատնած են «Նէյտի ձէլէ» (նախկին Սերքլը Կաթոլիկ») խումբերը: Հալէպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի արական խումբը 69–67 կէտով յաղթած է «Նէյտի ձէլէ»ին, որ Սուրիոյ երկար տարիներու ախոյեան է: Հ. Մ. Ը. Մ.ի աղջկանց խումբն ալ յաղթած է 34–29 կէտով:

Ա֊ԹԷՆԻ մէջ, Փետրուար 24ին, բացառիկ չուքով տօնուած է Վարդանանցը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական վարչութեան: Բացումը կատարած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. վարչութեան առաջնորդը՝ Լ. Գայեան, իսկ բանախօսած է Հրայր Վրդ. Նիկոլեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային վարչութիւնը Մարտ մէկին, ընդունելութիւն մը սարքած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէյրութի ակումբի սրահին մէջ, ի պատիւ «Արարատ»ի մարզիկներուն: Ներկայ գտնուած են «Արարատ»ի պատասխանատուներն ու մարզիկները, Հ. Մ. Մ. ակումբի ներկայացուցիչները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային եւ մասնաճիւղերու վարչութեանց անդամներն ու մարզիկները: Հայրենի ախոյեան խումբի պատուիրակութեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային վարչութեան առենապետը Ցովհաննէս Շահինեան եւ ոտնագնդակի կեդրոնական Յանձնախումբի առենապետը՝ Երուանդ Տէմիրճեան: «Արարատ»ի կողմէ խօսք առած է Ռոպէր Ծաղիկեան, որ չնորհակալութիւն յայտնած է իրենց հանդէպ ցոյց արուած ջերմ վերաբերումին համար:

LIVRES REÇUS

Initial Vowel and aspiration in classical Armenian, by John A. C. Greppin, Mekhitaristen - Buchdruckerei, Vienne, 1973.

×

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ազգային Մատենադարան չարքէն ՏԱՃԻ, ԴՐԱՅԻՒ ԵՒ ԽՈՏՈՐԶՈՒՐ (պատմական – տեղագրական ուսումնասիրութիւն), հատոր Ա., գրեց Հ. Յ. Տաչեան (Մխիթարեան Ուխտէն), հրատարակութիւն Մխիթարեան Միաբանութեան, Վիէննա 1973:

– ՀԱՅԱՍՏԱՆ –

ԵՐԵՒԱՆ ԻՐ ՄԵԹՐՕՆ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՑ

Քանի մը տարիէ ի վեր նախապատրաստական աչխատանքներ կը կատարուին արագ աճող Երեւանի բնակչութեան փոխադրութեան ապատարկութիւնը բացելաւելու համար: Այդ նախապատրաստական աչխատանքները արդէն վերջացած ըլլալով, այսօր մեթրոյի դիծերու հաստատման փաստաղիները կը փորուին Աբովեան եւ Սունդուկեան փողոցներու, Կիեւեան հրապարակի եւ Բարեկամութեան պողոտային տակ:

Շինարարական չորս կեդրոններ հաստատուած են մեթրոյի ապագայ կայարաններու մօտ: Այդ կայարանները պիտի ըլլան «Լենինի հրապարակ»ին, «Ռուսանովական – Թատերական»ի, «Աբրեկամութեան»ը, եւ «Կիեւեան»ը: Առաջին կայարանը պիտի գտնուի կառավարական չէնքին մօտ, երկրորդը՝ նախկին «Լոռի» ճաչարանին մօտ, երրորդը՝ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան չէնքի դիմացի հանրային պարտէզին մէջ, իսկ չորրորդը՝ համանուն հրապարակին վրայ: Այս կայարաններու եւ գանոնք իրարու միացնող մօտ 10·000 մեթր փապուղիներու կառուցումը ծրագրով պէտք է վերջ գտնէ 1978ին:

Ապագային մեթրոյի դիծերը պիտի երկարին մինչեւ Թազամասերը· այսպէս պիտի հաստատուին «Արինբերդ», ապա՝ «Կասչուկ», «Գործարանային», «Սպանդարեանի հրապարակ» կայարանները: «Կիեւեան» կայարանէն եաք մեթրօն պիտի երկարի մէկ կողմէ դէպի Շահումեան չրջանը, ուր պիտի հաստատուին «Արագած» եւ «Հրազդան» կայարանները, իսկ հիւսիս – արեւելքէն մինչեւ երեկ – տրալամբերու զործատունը (Կոմիտաս փողոց) եւ Թիֆլիս խճուղիէն չեզուելով մինչեւ Նորք: Նախատեսուած է Նորքը մայրաքաղաքին կապել նաեւ ուղիղ դիծով՝ «Ռուսանովական – Թատերական» — «Տուրիստական բազա» — «Նորք 2» դիծով:

×

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

1975 Հոկտեմբերին պիտի յիշատակուի Աւ. Իսահակեանի ծննդեան 100ամեակը: Այս կապակցութեամբ կազմուած է պետական յոբելենական յանձնախումբ մը:

Փետր. 27ին դումարուած է պետական յոբելենական յանձնախումբին առաջին նիստը՝ Ա. Քոչինեանի նախագահութեամբ: Նիստին քննութեան առնուած են այն հարցերը, որոնք կապ ունին յոբելենական հանդիսութեանց նախապատրաստական աչխատանքներուն հետ: Ընտեղծուած են ենթայանձնախումբեր:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8·

— Նշմարեցի, որ ինձ խարում են եւ ուղում են հաւատացնել, ինչ որ ճշմարիտ չէր, մի չատ պարզ պիտա, ինչպէս տեսնում էք: Բայց, չէ՞, ձեզ ասացի, որ ես երիտասարդ էի ու հպարտ, եւ կարծում էի, որ սահմանների տեղը զժոխքն է: Փախայ անից ու գնացի Հարաւային Ամերիկա, որ կամ կորչեմ, կամ մի կերպ դլուխս պահեմ: Գրպանումս ոչինչ չկար, մի բան չդիտէի խոսաներէն ու ոչինչ չուներ նէի հաց աչխատել կարողանալու համար, բացի սպիտակ ձեռքերից ու փարթամ կեանքի սովորութիւններից: Հետեւանքը եղաւ այն, որ ես խրուեցի խակական դըժոխքը, փոխանակ երեւակայականի:

Ու խրուեցի չատ խորը, ճիշդ հինգ տարի առաջ Դիւբրէսի ուսումնական արչանդից, որը եւ նորից կեանքի վերադարձրեց ինձ:

— Հինգ տարի՞· սարսափելի է: Եւ դուք բարեկամներ չունէի՞ք:

— Բարեկամնե՞ր, ե՞ս, — բացականչեց նա մի յանկարծակի դրդռումով. — ես երբեք բարեկամ չեմ ունեցած:

Մի վայրկեան յետոյ կարծես ամաչեց իր խոստովանից ու չարունակեց·

— Լուրջ չկարծէք: Իսկապէս ասած, ես չափազանց սեւ նկարեցի իմ օտարութեան մէջ անցկացրած կեանքս· առաջին երկու տարին ամենեւին այդպէս վատ չէր: Երիտասարդ էի, ուժեղ եւ հետաքրքիր կերպով ճամբայ էի բաց անում ինձ համար, մինչեւ որ այդ անիծած նաւատաին չարդուեց ինձ: Այդ ժամանակից սկսած էլ աչխատանք գտնել չէի կարողանում: Վառարանի խառնիչը զարմանալի կերպով վարպետ գործիք է գործածել պիտցող մարդու ձեռքին, իսկ ոչ ոք, ի հարկէ, տեղ տալ չի ուղում հաչմանդամ մարդուն:

— Ուրեմն ի՞նչ էիք անում այդ ժամանակ:

— Ինչ որ կարողանում էի: Մի ժամանակ ապրում էի պատահական աչխատանքով, նեգրերի չաքարեղէգի տնկարաններում, բեռնակրութիւն էի անում: Շատ հետաքրքիր է, ի միջի այլոց, որ սարուկները միչտ աչխատում են իրենք էլ իրենց սարուկը ճարել· մի նեգրի համար աւելի հաճոյալից բան չկայ, քան մի սպիտակ սարուկի վրայ ծիծաղելը: Բայց այդտեղ էլ ես բախտ չունեցայ· կաղութեանս պատճառով չէի կարողանում արագ աչխատել ու ոչ մի կերպ ուժս չէր պատում չատ ծանր բաներ վերցնելու· բացի դրանից, չարունակ կրկնւում էր ջերմս եւ ինչ–որ մի ուրիչ անիծած հիւանդութիւն: Մի քանի ժամանակից յետոյ գնացի արծաթի հանքերը ու ջանացի այնտեղ աչխատանք ճարել, այդ էլ չեղաւ: Տէրերը ծիծաղում էին ինձ աչխատանքի վերցնելու մտքից անդամ, իսկ աչխատաւորները սարսափելի հալածում էին ինձ:

— Ինչո՞ւ:

— Հէնց այնպէս, մարդկային բնաւորութիւն: Տեսնում էին, որ մեզանից մի ձեռք ունեմ պաչտպանուելու համար: Զղուելի մարդիկ են բոլորը, խառնուրդ ցեղեր, մեծ մասով նեգրեր ու գամբռներ, սարսափելի հնդկական կուլիներ: Վերջապէս այդ բոլորից ճանճրացած՝ սկսեցի թափառել ուր որ աչքս կարում էր, միչտ յուսալով, որ մի գործ կը ճարեմ:

— Ոտքո՞վ, վիրաւո՞ր:

Բոռը նայեց նրան մի տանջուած, խրճճուկ նայուածքով:

— Քաղցած էի, — ասաց նա: Ջեմման չուռ տուաւ գլուխը ու ժպիտը հենեց ձեռքին: Քիչ յետոյ Բոռը նորից սկսեց խօսել ու ձայնը հետզհետէ դարձաւ աւելի ու աւելի մեղմ:

— Գնում էի ու գնում, քիչ էր մնում զժուէի ման գալուց, բայց դրանից էլ ոչինչ դուրս չեկաւ: Հասայ Էկագոր, իսկ այնտեղ ամէն տեղից աւելի վատթար էր: Երբեմն թիթեղագործութիւն էի անում, բաւական լաւ թիթեղագործ եմ ես, կամ դէս ու դէն էին ուղարկում դանազան յանձնարարութիւններով, կամ գոմերն էին մաքրել տալիս: Երբեմն նոյնիսկ··· էլ չդիտեմ ինչ: Եւ վերջապէս, մի անգամ···

Նրա նուրբ, թուխ ձեռքը սեղմուեց, դարձաւ բռունցք ու զարկեց սեղանին, իսկ Ջեմման բարձրացրեց գլուխը ու վրդովուած նայեց: Նրան զարմացրած էր Բոռի կիսադէմը, ու կինը տեսաւ, թէ ինչպէս խփում էր նրա քունքի երակը արագ ու անհաւասար:

Ջեմման թեքուեց քիչ դէպի նա եւ հպուելով նրա ձեռքին, ասաց սիրալիր·

— Լաւ է՝ թողնենք· սարսափելի է:

Բոռն անհասատատ նայուածք ձգեց նրան, չարժեց գլուխը ու չարունակեց ամուր ձայնով·

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աննիկ Փափազեան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Մարտ 17, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Ալժերիա մահացած

ՏՈՒԹ. ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՄՈՒՐՇԱՏԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Փափազեան եւ Ումուր – չատեան համայն ննջեցեալոց յիշատակին

Ա յս տխուր առթիւ իր սիրեցեալ ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Ա. Փափազեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

×

ՄԱՐՍԷԼ.— Այրի Տիկին Աբշակ Սա – մուէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Սէն Ժերմէն Հայոց եկեղեցին ժամը 10·30ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՇԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ինչճեան եւ Գէորգեան ընտանիքներ՝ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր, Յակոբ Ինչճեանի մահուան 10րդ տարեդարձին առիթով, կը նուիրեն 100 Ֆր. Ֆաթրային (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷԼ.— Հայր եւ որդի Վարդան եւ Համազասպ Մուրատեան, Օրիորդ Օղտա Կարապետեան (Պարսկաստան), իրենց սիրելի կնոջ, մօր եւ քրոջ Տիկին Սառա Մուրատեանի մահուան երրորդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն.—

100 Ֆր. Մարսէյլի Կապոյտ Խաչին, 50 Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, 50 «Յառաջ»ի բարդաւաճման, 100 Ֆր. «Հայաստան» Թերթին (այս վերջինը առանձ «Յառաջ»էն):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց)
կազմակերպութեամբ
վարժարանի աշակերտութեան
կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը
ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԻԼԿԵԱՆԻ
ձայնադիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի մասին
Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն–Ժերմէն Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Խաչիկ Գոգոյեանի մահուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Կ. Գոգոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասաբլըգեան 50 (եւ 50 դպրոցին), այրի Տիկին Արաքսի Գոգոյեան եւ զաւակները 100 (եւ 50 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 20, Տէր եւ Տիկին Յ. Պիպէրեան 20, Ն. Զիրիխլեան 10, Տէր եւ Տիկին Վ. Խոզեան 10 (եւ 10 դպրոցին), Օ. Ժամկոչեան 10, Ճ. Գասպարեան, Պատ Թոնէլ 20ական, Հ. Զուզուրեան, Գ. Մարուքեան 10ական, Ռ. Ժամկոչեան 30 (եւ 20 դպրոցին), Թովմաս Մարկոսեան 10 (եւ 10 դպրոցին), Շ. Համբարձումեան 10, Ա. Մանկասարեան, Ա. Մէլքմէճեան, Մանկեան ընտանիք 10ական, դպրոցին՝ Պատ–Թապա Ա–քուավիվա 20, Մ. Շարգուրիէ, Փ. Գասպարեան 10ական, Տէր–Մինասեան ընտանիք 50 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ջերջեանի ընկերական ընդհ. ժողովի Շարու – նակութիւնը Մարտ 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերը – ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
Հայ առաջին Ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)
Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱՐՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ժերմէն ան Լէյէն այրի Տիկին Հանրիէթ Նազարաշեան, Տիկին Գիւլիմլեճեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընդ.

Կապոյտ Խաչին 100 Ֆր., Կարմիր Խաչին 100 Ֆր. (առանձ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին 20 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան ժողովը Մարտ 18ին, երկուշաբթի ժամը 3ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը 17, Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

**ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ**

*

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՃԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

Հայկական Ճարտարապետութիւնը

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 15 ԺԱՄԸ 20.30 ԻՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ (45, Ռիւ տը լա Տէֆանս)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԼՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթէլ տը լա Փոսթի սրահը:
Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական Դատը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Յաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Ստիպողաբար կը խնդրուի Պր. Երուանդ Գասապեանէ, որ կը կարծուի թէ փարիզեան շրջանին կամ ընդհանրապէս Ֆրանսայի մէջ կը բնակի, որպէսզի փութքով կապ հաստատէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ դիւանատան հետ, գինք չհատրդռող խիստ կարեւոր հարցի մը համար:

Կը խնդրուի նաեւ անոնցմէ, որոնք կը ճանչնան կամ ճանչցած են, կամ որեւէ տեղեկութիւն ունին յիշեալ անձնաւորութեան մասին, որպէսզի բարի ըլլան եւ կեղեցւոյս դիւանին հաղորդել:

Պր. Երուանդ Գասապեան Իզմիրցի է, պէյրութէն Ֆրանսա հաստատուած է 1912–13 թուականին: Հօր անունն է Պաղտիկ, մօր անունը՝ Սօֆի, ունէր քոյր մը պէյրութի մէջ՝ Արուսեակ Պէրպէրեան անունով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պուլկարիոյ Սբարա Զակօրա քաղաքէն Կիւլեանէ Միհրան Սիմոնեան կը փնտռէ իր մօրաքոյրը Կիւլեանէ Մկրեան, լուր ունի որ կը գտնուի Ֆրանսայի Մարսէյլ քաղաքը եւ կը զբաղի պատրաստ հագուստի (ֆոնֆէխոն) գործով: Ձանձրոյղներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

Կիւլեանէ Միհրան Սիմոնեան
4 Ռիւ Մարին–Տրիոով,
Սբարա–Զակորա — Պուլկարիա:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի պարանցիկ երեկոյթը Մարտ 23ին, Շաբաթ իրիկուն:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը տանձնեն պարապանութիւնը՝ իրենց յանձնուած պզտիկները տանիլ «Թորթիլ» Հոմի կանաչապեղ բլրան վրայ, Հոմէն 80 քլմ. հեռաւորութեամբ:

Թորթիլէն 28 քլմ., «Գաթինոյ» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ գլխոյ՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ԿՈՉ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ՝ ՈՒՂՂԵԱԼ ԲՈԼՈՐ
ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայ հասարակութեան քալ ծանօթ է որ Հայկ. Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան «Նուպարեան» մատենադարանը մօտ կէս դարէ ի վեր կը ջանայ միջազգային այս Լոյսի Ոստանին մէջ տանելու հանրօգուտ առաքելութիւն մը՝ իր բազմահարիւր հայ թէ օտար հատորներով հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը ծանօթացնելու իր հայ եւ օտար ընթերցողներուն եւ ուսումնասիրողներուն, մանաւորապար հայագիտական մարզերու մէջ:

Շնորհակալ ենք որ բազմաթիւ հեղինակներ ու հրատարակիչներ ու թերթերու վարիչներ ինքնաբերաբար իրենց առաքումներով կը ճոխացնեն Մատենադարանը ու այդ կերպով զօրավիգ կը հանդիսանան մեր ջանադրութեան արդիւնաւորման:

Բայց կը թուի որ անոնց անծանօթ ըլլալ Մատենադարանին այս գերը ու կան հեղինակութիւններ որոնցմէ գրկուած կը մնանք:

Հետեւաբար կը խնդրենք բոլոր հեղինակներէն ու հրատարակիչներէն, ու նաեւ բոլոր մեր ազգայիններէն որոնք իրենց մօտ ի պահ ունին մասնաւորապար հայութիւնը չհատրդռող հին թէ նոր հրատարակութիւններ, թերթերու կամ պարբերաթերթերու հաւաքածոներ, ամէն լեզուէ, — նոյնիսկ երաժշտական, թատերական եւ նկարչական, — որ բարեհաճին զանոնք նուիրել «Նուպարեան» Մատենադարանին որպէսզի վերջինս լաւագոյնս կարենայ չարունակել իր առաքելութիւնը ու ընդարձակել իսկ պէտք:

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով՝

BIBLIOTHEQUE NUBAR de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni — 75016 Paris
(FRANCE)

Կանխայայտ ջերմ չնորհակալութեան – ներով,

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
«Նուպարեան» Մատենադարանի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
14
JEUDI
14 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.962

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.962

ԼԵԶՈՒ ՄԲԱԶՆԱԳՈՅՆ

ԳՐԵՑ՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀԱՆՈՒՐ

Երբ փողոց իջայ, ցոյցը ստացած էր ահարկու համեմատութիւն: Ուսանողութիւնը ցոյց կ'ընէր, ցոյց ընելու իրաւունք ստանալու համար. Հերթապահ խուժանէն հեռու փախայ վագելով: Կոպտօրէն զարնուեցայ անցորդի մը, որ ճովս ի վեր սկսաւ վագել, հայհոյէ մը արձակելէ վերջ: Ճովընտի փողոցի մը մէջ շունչ առիւ: Հոգ է որ ճանչցայ մարդը, երբ եկաւ դէմ դէմի:

— Դուն Անդրանիկն ես, ըսի:

Փոխանակ ինծի պատասխանելու, աճ բացաւ դեղին թաքսիի մը դուռը եւ անոր ներքնամասը խուզարկեց: Թաքսիին պարապ էր:

— Այս տեսակ դեղին թաքսիի մը մէջ կորսնցուցի:

Իմ այն հարցումին թէ ի՞նչ բան կորսնցուցած էր, Անդրանիկ պատասխանեց.

— *Անգեալ կառաբեաններս* եւ ֆանի մը *անկանոն բայեր*: Միասին ծրար ըրած էի: Պարզ առասանով մը կապած էի:

Քիչ մը մտահոգ՝ ֆայլ մը մօտեցայ Անդրանիկին:

— Կը յիշե՞ս, ըսի, երբ վերջին անգամ *եզ* տեսայ, երեք կամ չորս տարի առաջ, սպիտակ աղաւնի մը թառած էր աչ ուսիդ վրայ:

— Կը յիշեմ, ըսաւ, այն ատեն բանաստեղծ էի:

Այն ատե՞ն: Ահաւասիկ բացատրութիւն մը որ չէի կրնար ընդունիլ: Գիտէի թէ նշմարիտ բանաստեղծը կը մնայ ցմահ բանաստեղծ, մէկ կամ միւս կողմով: Ներփողեցի իր էրբ-ողագիրբը, ինչպէս նաեւ իր արձակը, որոնց մէջ գտած էի խորունկ ողբերգութեան մը արձագանգը, ինչպէս նաեւ լեզուական կատարելութիւն: Անդրանիկ ըսաւ.

— Կեղծաւո՛ր... Շատ լաւ գիտես թէ իմ արեւմտահայերէնը փտուկ է եւ ոչ թէ կատարեալ: Մեր լեզուն դատապարտուած է կորստեան:

— Ճի՛շդ է, ըսի, ժամանակին ես ալ գրած եմ սա տեսակ բաներ. «Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն...»:

— Կը նահանջէ՞ ըսիր, այդ մէկը *երբոր դէմքն է ահմանական ներկայի*:

Վախցայ որ բարեկամս կորսնցուցած էր *ահմանական ներկան, անցեալ կատարեալին* հետ միասին: Բայց արդէն իսկ աճ բռնած էր թեւէս եւ գիս մէկ կողմ կը հաշէր: Ճով ճովի նստաճիճ գոց մուշտակավաճառի մը շէմին վրայ, եւ Անդրանիկ, որ գրպանէն հանած էր *Հայաստան* թերթը, կարդաց.

«Արեւմտահայ լեզուն դատապարտուած է կորստեան: Տխուր է, բայց այս այսպէս է: Թերեւս աճ տեւէ չորս դար, հինգ դար, բայց պիտի ցամքի, կամաց կամաց պիտի կորսուի անխուսափելիօրէն»:

Մուշտակավաճառի ցուցափեղկէն կը նայէր զմռսուած աղուէս մը, որ իր երախը բացաւ եւ ըսաւ ինծի.

— Ունի՞ս առարկութիւն:

Չունէի: Տխուր՝ բայց ակնբախ ընշումարտութեան դէմ չունէի ոչ մէկ առարկութիւն: Բացի բազուկներս Անդրանիկի դէմ, որ իսկոյն նետուեցաւ վիզիս: Համբուրուեցանք: Մեր լեզուին անխուսափելի մահը յուզած էր մեզ: Հանեցի թաշկինակս: Անոր ծայրը պլորեցի ցուցամատիս շուրջ, լաւ մը քրջեցի եւ սկսայ Անդրանիկի ուսին վրայէն մաքրել աղաւնիին թողած ծիրտը:

— Ուշադրութի՛ւն, ըսաւ Անդրանիկ, աղաւնին *էզ*՝ հաւկիթները ինծի:

Այսպէս ըսաւ ան եւ շարունակեց իր ընթերցումը.

«Հայաստան ներգաղթող Արեւմտահայը իրեն հետ կը տանի նաեւ իր արեւմտահայերէնը: Բայց իրողութիւն է որ, ատեն մը ետք, հայրենադարձը, որ Սփիւռքի մէջ գործի *կ'երթայ-կուգայ*, այնտեղ, անզգալաբար *գնում-գալիս* է»:

Եթէ կար բան մը որ կ'երթայ-կուգար, ան ալ Անդրանիկի ազատ ձեռքն էր, որ կ'երթար կուգար իր բանկոնի գրպանները վրայ, գանոնք շօշափելով:

— Մե՛ղք, ըսաւ, հետս առած էի *մակբայներս*, չկա՛ն: Գրպանէս ինկեր են...

Բանաստեղծները մտացիր կ'ըլլան: Գոնէ հսկէ *կէտադրութեանդ* վրայ:

— Այդ մէկը դժուար չէ, ըսաւ, անոնք շատ տեղ չեն բռներ: Հապա ի՛նչ ընել *դերադրական ածականները*:

— Մեր էերականութեան մէջ սղում ըսուած բան մը կայ: Սղէ՛, սղէ:

— Վտանգաւոր բան է, ըսաւ, օրինակով խօսիմ որ ըմբռնես: Ամէն անգամ որ եղբայրս կ'ըսէ Ախալցխա, կուշտ ու կուռ կը թքնէ: Դուն ինծի փորձէ եւ պիտի տեսնես հետեւանքը — Ախալցխա, գլա՛, գլա՛: Երբ բառը սղեցի, եղբայրս սկսաւ խեղդուիլ: Թուէր չէր գար:

— Եթէ ցաւդ միայն էերականական է, մեծ բան չէ:

— Հապա՞ մնացեալը: Ձշմարիտ ողբերգութիւն մըն է որ կ'ապրիմ օրերէ եւ շաբաթներէ ի վեր: Տիկին Արուսեակը անկարող է խօսելու: Անխօս երախայի պէս կ'ըսէ՝ տա-տա, վա-վա:

— Թեթեւ կաթուած մը ըլլալու է, կ'անցնի...

— Խենթ բաներ մի՛ ըսեր: Ֆեղդ կինը վաթսունըհինգ տարեկան է, զգալապէս յառաջացած է ժամանակին մէջ, որով նաեւ իր աշխարհաբարը հիւծած է եւ մաշած: Կաղանդին կորսնցուց *դերանուն*ները, իսկ Զատիկին՝ *ապառնին*:

— Ըսել կ'ուզես թէ կաղանդէն առաջ իր մտածումը *կ'երթայ-կուգար*, իսկ հիմա *գնում-գալիս* է:

— Վա՛յ, ճչաց:

— Ի՞նչ կայ, ըսի:

— Մատս ծակեցի: Տափատիս գրպանը մոռցեր եմ ֆանի մը հատ *փակագիծ*: Ծոեր են: Շան լակոտները որ ծուռ էին արդէն, աւելի եւս ծոեր են:

Կ'ուզէի հարցնել թէ ի՞նչ նպատակաւ փակագիծի մէջ առած էր իր յետոյէր: Բայց չէի կրնար հարցնել: Պատճա՞ռը: Ժամանակը կը սահէր, եւ ֆանի կը սահէր, այնճան կը շեշտուէին Անդրանիկի խորշոմները, այնճան կը ճերմկէին մազերը եւ ճեռքերը կը դողդողային: Հեռու չէր վերջնական փլուզումը: Ինծի կը մնար դեղին թաքսիին մէջ տեղաւորել ծերունին եւ փնտռել դեղ ու դարման: Այդպէս ալ ըրի:

Անդրանիկ վերագտաւ իր փայլուն ելբիտասարդութիւնը, իր խանդն ու կորովը, անմիջապէս որ լսեց Հայրենի Գրագէտը: Սրահը լեցուն էր, ջերմագին եւ ընտիր հասարակութեամբ: Դեղեցիկ տղամարդ մըն էր բանախօսը: Կ'ըսէր թէ արեւմտահայերէն սորված էր, Երեւանի դասական Լեզուներու *Ինսթիթիւտին* մէջ, վստահ ըլլալով թէ լեզուն լաւագոյն միջոցն էր, կապ հաստատելու համար ընդմէջ Սփիւռքի եւ Խորհ. Հայաստանի: Իմ երջանկութիւնս սահման չունէր: Անմիջապէս ճանչցած էի Հայրենի հիւրին լեզուական շեշտը: Գում-Գափուի վերի թաղի հայերէնն էր: Ճիշդ ու ճիշդ մեր հայերէնը:

— Անդրանի՛կ, ըսի, տե՛ս հրաշքը, տես, ոչ մէկ բառ չէ կորսուած: Ուրեմն, օ՛ն անդր յառա՛ջ, գրէ ֆու հարուստ լեզուվդ, ֆու ներդաշնակ նախադասութիւններով, արտադրէ, հոգիդ սիրեմ, ստեղծագործէ:

— Սիրտս կ'արիւնես, ըսաւ, այլեւս չե՛մ կրնար: Կցկտուր բառերով բացատրեց թէ զինքը հասկցող չկար: Թէ ինք կ'ըսէր «Որսի կ'երթամ», ընթերցողը կը պատասխանէր «Օ՛, ես ալ կարծեցի թէ որսի կ'երթաս»: Այդ իսկ պատճառաւ ինք ստիպուած էր երկար բացատրողականներ միացնել ամէն մէկ յօդուածի...

Բայց ես դադրած էի զինքը լսելէ: Ամբողջ էութեամբս կ'ըմբռնէի Պոլսոյ հարազա՛տ լեզուն, որուն այնճա՛ն կարօտն ունէի: Մշուշ մը կար աչքերուս դէմ: Տարտամօրէն կը լսէի բանախօսը, որ իր երախտապարտութիւնը կը յայտնէր այն ներհուն վարպետներուն, որ իրեն սորվեցուցած էին աշխարհի գեղեցկագոյն, աշխարհի սրբազնագոյն լեզուն, մեր աշխարհաբարը:

ԺՈՒՌ ՏԸ ՖՐԱՆՍ, ՊԱԼԻՍ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՔ...

*Ժուռ տը Ֆրանս չարաթաթերթին մէջ, ամէն անգամ էտիթը Շնէտէը կը պատմէ իր «Փարիզեան Շաբաթը»: Այս անգամ, լրագրողը իր քրոնիքը նուիրած է Թուրքերուն, քանի վայելեր է Վոսփորի բրիքները, Թուրքերուն հիւրասիրութիւնը եւ պոլսական օրերու համբ բերանը մնացեր է: Բայց, բայց մը կայ, Անգարայի Տեղեկատուութեան նախարարը ըսեր է որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա չատ լաւ չեն... որովհետեւ, կ'ըսէ Շնէտէը.— «Ֆրանսացիք, ընդհանրապէս, կ'անդիտանան որ եթէ Անգարա դեսպան մը ունինք, Թուրքիա, տարիէ մը աւելի է, մեզի պործաւոր մը ունի Փարիզ: Պատճա՞ռը: Հասան Ըչըք, Ֆրանսայի Թուրք դեսպանը, չդնահատեց որ վերջերս Մարսէյլի մէջ յուշարձան մը բարձրացուի, առաջին պատերազմէն ետք, Թուրքերու՝ կողմէ հալածուած Հայերու յիշատակին: Պըլտիկ պատճառ, մեծ հետեւանքներ: Այսպէսով Ֆրանքեւթրքական յարաբերութիւնները վնասուած են: Իրականին մէջ դիւանագիտութիւնը, նաեւ բարեկամներու դիւրապատութիւնը խնայելու մէջն է: Մանաւանդ երբ այս պարագային, այնքան դիւրին է քէնի մը խնայողութիւն ընել»:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ գրողը, անկեղծօրէն լաւ չհասկցանք:

Քանի մը տող

ԻՐԱՒՔԻ կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուած է Քիւրտերուն այն ատեն երբ ինքնավարութիւն կը չնորհուի: Իրենց 15 ժամ պայմանաժամ ունէին Ազգ. Ցառաջդիմական ճակատին միանալու համար:

ՌՈՒԱՍԻ–ԱՆ–ՖՐԱՆՍԻ նոր օդակայանի բուն բացումը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի օր, ամերիկեան օդանաւի մը ժամանումով: Բոլոր ճամբորդները նուէրներ ստացած են Ռուասիի առեւտրականներէն: Կարեւորը, սակայն, Ամերիկայէն

Ռուասի դալը չէ, այլ Ռուասիէն Փարիզ, որ չուրջ ժամ մը կը տեւէ: Էնվալիտէն օթոքար առնելու պարագային ալ հարկ է փոխել Փորթ Մայօ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ մուտքի վիզայի դիմում կատարած է ղուիցերական իշխանութեանց, իր կնոջ, երեք պաւակներուն, կնոջը տղուն (զոր ունեցած է առաջին ամուսնութենէ մը) եւ մօրը համար: Կը կարծուի թէ արտաքսուած դրպէխին ընտանիքը Ցուիցերիա կը ժամանակէ Մարտ 15էն 20ի ընթացքին:

ԱՆԳԼԻՈՑ թագուհին, ըստ աւանդութեան, արտասանեց դահաճառը, զոր նախապէս կը գրէ նորընտիր նախարարապետը, այս անգամ՝ Ուիլսըն: Կը թուի թէ Աշխատաւորական կառավարութեան ծրագրին դլխաւոր կէտերն են.— Ա) Արդար դիներ հասոտաւել ուտեստեղէնի համար: Բ) Հիմնապէս վերաքննել Անգլիոյ անդամակցութեան պայմանները Հասարակաց Շուկայէն ներս: Գ) Աւելցնել եօթնուկէս միլիոն տարեցներու հանգստեան թոշակը: Դ) Ապագայացնել կալուածային դարպայման սահմանուած հողերը: Ե) Ջնջել ճարտարարուեստի յարաբերութեանց օրէնքը եւ անոր տեղ ստեղծել հաշտարար եւ իրաւարար ատեանական մը: Զ) Զարկ տալ երկրորդական կրթութեան պետական դրութեան մը ի վնաս անհատական ուսուցման: Է) Ջնջել թանգարաններու մուտքի դիները: Ը) Կանոնաւն չնորհել այրերու հաւասար կանոնադիր մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՆՓԻՏՈՒ - ԲՐԵԺՆԵԻ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

—o—

Հակառակ նախապէս արուած տեղեկութիւններուն, չատ պարզ ընդունելութիւն մը վերապահուած էր Նախագահ Փոնփիտուի, Սոչիի օդակայանը: Ո՛չ Մարսէյէզ, ոչ բացառիկ պատիւներ: Բրեժնեւ, ժպտուն կ'ընդունէր Ֆրանսայի Նախագահը եւ ներկայ լրագրողները ի դուր ժպիտ մըն ալ կը փնտռէին Ժորժէրի դէմքին վրայ:

Կառքի տեղ, թռանով մըն է որ Նախագահ Փոնփիտու Սոչիէն Պիցունդա գնաց:

Գլուխ գլխի առաջին տեսակցութենէն ետք, մխացեալ զեկոյց մը կը հրապարակուէր, ուր կ'ըսուէր.— «Փոխադարձ չարդանքի եւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ է որ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն մը, Ֆրանսայի եւ Խորհ. Միութեան գործակցութեան չեռագայ խորացման ճամբուն վրայ, թէ երկկողմանի չարաբերութեանց մարդին մէջ եւ թէ միջազգային հարցերու, ամրապնդելու համար համաչխարհային համերաշխութիւնը»:

Նախագահ Փոնփիտու կ'ըսէ Բրեժնեւի. «Ֆրանքեւխորհրդային չարաբերութեանց մէջ, Զօր. ոը կօլ արահետ մը բացաւ, կառուցիի մը վերածուեցաւ, ուր ուրիշներ կը խուժեն մեծ արագութեամբ»: Բրեժնեւ, ետ չի մնար անշուշտ եւ կը պատասխանէ, «կառուցին զոր միասին կը չինենք չատ դեղեցիկ իրագործում մը պիտի ըլլայ»:

Ռուասի դալը չէ, այլ Ռուասիէն Փարիզ, որ չուրջ ժամ մը կը տեւէ: Էնվալիտէն օթոքար առնելու պարագային ալ հարկ է փոխել Փորթ Մայօ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ մուտքի վիզայի դիմում կատարած է ղուիցերական իշխանութեանց, իր կնոջ, երեք պաւակներուն, կնոջը տղուն (զոր ունեցած է առաջին ամուսնութենէ մը) եւ մօրը համար: Կը կարծուի թէ արտաքսուած դրպէխին ընտանիքը Ցուիցերիա կը ժամանակէ Մարտ 15էն 20ի ընթացքին:

ԱՆԳԼԻՈՑ թագուհին, ըստ աւանդութեան, արտասանեց դահաճառը, զոր նախապէս կը գրէ նորընտիր նախարարապետը, այս անգամ՝ Ուիլսըն: Կը թուի թէ Աշխատաւորական կառավարութեան ծրագրին դլխաւոր կէտերն են.— Ա) Արդար դիներ հասոտաւել ուտեստեղէնի համար: Բ) Հիմնապէս վերաքննել Անգլիոյ անդամակցութեան պայմանները Հասարակաց Շուկայէն ներս: Գ) Աւելցնել եօթնուկէս միլիոն տարեցներու հանգստեան թոշակը: Դ) Ապագայացնել կալուածային դարպայման սահմանուած հողերը: Ե) Ջնջել ճարտարարուեստի յարաբերութեանց օրէնքը եւ անոր տեղ ստեղծել հաշտարար եւ իրաւարար ատեանական մը: Զ) Զարկ տալ երկրորդական կրթութեան պետական դրութեան մը ի վնաս անհատական ուսուցման: Է) Ջնջել թանգարաններու մուտքի դիները: Ը) Կանոնաւն չնորհել այրերու հաւասար կանոնադիր մը:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Բ.

1· Մանկավարժական թանգարանի մեծ երկյարկանի պատկառազդու շէնքը բաբերար Գանանեանի ծախսերով 1913 թ·

Այս հսկայ շէնքի մէջ պէտք էր տեղաւորել փորձնական նախակրթարանը, որի աշակերտներն էին Վաղարշապատի զբաղրոցներից բերած ընտիր մանուկները, մօտ 50 հոգի: Այդ զպրոցն արդէն գոյութիւն ունէր մի քանի տարուց ի վեր մեր ուսուցիչ Գուրգէն Էդիլեանի կարգադրութեամբ, իրեն օգնական ունենալով լաբանի ուշիմ աշակերտ Ինճիկեանը: Այս նոր շէնքի մէջ տեղաւորուելու էին բազմաթիւ յատուկ դիտական սարքեր — քննելու եւ չափագրելու մանուկների ֆիզիքական եւ հոգեկան, մտաւոր կարողութիւնների տեւողութիւնը, որակը եւն., չափուելու եւ լուսանկարուելու էին փորձառական զործիքներով մանուկների ուշադրութեան կենտրոնացման ուժգնութիւնը եւ տեւողութիւնը: Փորձառական մեթոդներով պիտի չափուէին զգասթութիւնների եւ զգասարանական պարզամունքների, զգասմիջոցների տեւողութիւնը, ճաշակի, հանդգնաբան ժամերի, խաղերի որակը եւ տեւողութիւնը, մի խօսքով ամէն բան, որ մանուկների զգասթարակութեանն էր վերաբերում: Մեծ զահլիճներ կային հնչարար էջ – միացին եկած հայ ուսուցիչների համար զգասթողութիւններ կազմակերպելու ամառնային եւ այլ արձակուրդների ժամանակ, խորացնելու համար իրենց գիտելիքները եւ հմտութիւնը իրրեւ մանկավարժներ: Այսպիսի այցելութիւններ արդէն կազմակերպուում էին մի քանի տարուց ի վեր մանկավարժ Էդիլեանի եւ Ալեքսանդրապոլից Տիգրան Թաչմաչեանի կողմից:

Շէնքը վերջացաւ 1914ին, պատերազմն էլ սկսուեց նոյն տարին, մնացածը զո՛ւ գիտես, սիրելի ընթերցող: Զարհաճի ու կայտառ մանուկների փոխարէն եկան հիւանդ ու քաղցած մանուկներ եւ յոզնութիւնից հիւծուած եւ անօթի բազմութիւնները Տարօնի, Ալաշկերտի եւ Վասպուրականի մեր եղբայրները··· Մի տարուց յետոյ ճեմարանը փակուեց, նորից բացուեց, վերջնականապէս փակուելու համար 1917ին···:

2· երկրորդ հսկայ շէնքը·— *Ճեմարանի հարաւային կողմը, չինուեց Մոսկուայում կերպասեղէնի վաճառական Տարասով (Թորոսեան) եղբայրների առատ միջոցներով: Ռուս ճարտարապետը կառուցեց մի ամուր չէնք, կիսով հայկական ոճով: Հիմքերն ամուր եւ խորը գետնի մէջ թաղուած բեթոնի լիցքով, տուֆէ պատերի խարիսխները կարծր ու ճերմակ բազալտի որձաքարի երկու չերտով, արգելելու համար գետնի խոնաւութեան վեր բարձրանալը: Շէնքի կապալառուն, Գիւմրեցի Միրզայեան եղբայրներն էին, որմնադիրները՝ նոյն քաղաքից բերուած:*

Այս հոյակապ շէնքն յատկացուած էր Փիզիքական, քիմիական, բնական պիտութիւնների, կենդանաբանական, մարդակազմութեան եւ բնախօսութեան եւ նաեւ ատազգիտութեան ընդարձակ արհեստանոցների համար, կատարեալ մի դրախտ գիտութեան համար, շէնքի գլխին էլ՝ ատազգիտարանի դմբեթը իր բեւ թագաւորական թագ: Բոլոր լրիւ սարքերը եւ թանկարժէք գործիքները կարճ ժամանակում պէտք է բերուէին Եւրոպայից եւ Ռուսաստանից եւ բարեշէն, գուսպ եւ լրակեաց մեր տեսուչ Բագրատ եպիսկոպոսը առա ու փառ կազմում էր մանրամասն ցուցակները, որ օր առաջ ատացուէին:

Հրճուանքով հետեւում էի ամէն օր շէնքերի կառուցմանը եւ մանրամասն գիտում էի իմ հայրենակից որմնադիրների աշխատանքին, խօսակցելով իմ սիրելի բարեկամ Արտաշի հետ, որ ընդհանուր կառավարիչն էր շինարարական բարդ հարթակի: Վարում էր գործը ազմկալից հրամաններով, ի հարկէ Գիւմրեցոց դըժուար հասկանալի բարբառով, համեմատած նոյն բարբառով ատեղծուած հայհոյանքներով: Ամէնքը զուարթ էին, քրտնաջան աշխատում էին ժպտերես եւ շէնքը բարձրանում էր դէպի զազաթը···:

1914ին աւարտուեց պալատը, պատերազմն սկսուեց եւ սարքերից թափուր մնացած արհեստանոցները մնացին կիսատ: Մեր ճակատագիրն էլ այս էր: Եթէ երջանկայիշատակ Գէորգ Մեծազործը ողջ լինէր, իր շէնքերը չլնուզ Արտաշի եւ որմնադիրների հայհոյալից բարբառով պէտք է անիծէր ու բանադրէր պատերազմն հրահրողներին, կամ արտասանէր «Ով եւ Յովհաննէս Թլկուրանցու» հրաշալի միջնադարեան տաղը այլաբանական: Թլկուրանցին կաթողիկոս էր Գէորգի նըման, ողբում էր իր «այգու» կորուստն ու աւերումը, երկար ու աքնալեան աշխատանքից յետոյ··· «Այգին» քանդողները միշտ չատ եղան:

Ճեմարանն ունէր իր յատուկ պիւզատնտեսական պարտէզը, բանջարեղէնների պարտէզներ, պտղատու ծառեր, ընդարձակ մարզադետիններ կովերի համար, վարելահող եւ ամբողջ այս տարածութիւնները՝ ջրովի: Պարտէզը եւ ամբողջ տնտեսական մասը, մատակարարութիւնը, խոհանոցը, ճաշարանը, լուսակատունը, հիւանդ արհեստանոցը, հանդերձարանը, ծառայանոցը, մի խօսքով՝ ամբողջ տնտեսական բաժինը կառավարում էր յատուկ նշանակուած տնտեսը, որը բազմամեայ փորձ ունէր, Մեսրովբ Աբովեան, նախկին ճեմարանական, Լոռեցի:

ՈՒՍՈՒՄ

Ճեմարանի վերատեսուչը նշանակում էր կաթողիկոսի կողմից: Առաջին վերատեսուչն էր Գաբրիէլ Արք· Այվազեանը (Ծովականարիչ Յովհ· Այվազովսկու եղբայրը, Խրիմի Խալիպեան վարժարանի հիմնադիրը, տեսուչ Սամուէլ Մուրատեան զպրոցի, խմբագիր Փարի – զում հրատարակուող հայ թերթի — «Մասեաց Աղաւնի»): Գէորգ Դ· Էջմիածին հրաւիրեց ժամանակի անուանի հայ պիտանականների իրրեւ դասատու ճեմարանի, որոնց թուին Շահան–Զրպեա, Փարիզի արեւելեան լեզուների ինատիտուտի դասախօս, հայկաբան, Սահակեանոս Պալասանեան, պատմաբան, բանասէր Կոստանեան, Նահապետեան եւայլն: Ճեատային դասատու զարձան ճեմարանի շրջանաւարտներ· Մանուկ Աբեղեան, Ստեփան Կանայեան, Կարապետ վարդապետ, Գաբրիէլին վարդապետ, ինչպէս նաեւ այլ հոգիորականներից եկած ուսուցիչներ, ինչպէս Օրմանեան, Սեդրակ Մանդինեան, Սիրական Տիգրանեան են·:

Վերատեսուչներ եղան Գաբրիէլ Արք· Այվազեան, Նահապետեան··· Կարապետ Կոստանեան, Կարապետ վարդապետ, Գաբրիէլին վարդապետ Յովսէփեան (կաթողիկոս), Մեսրովբ Մագիստրոս Տէր–Մովսէսեան, Մինաս Բէրբէրեան, ինժ· Մենուոր Ռոստոմեան, Բագրատ Եպս· Վարդապարեան, Գաբրիէլին եպիսկոպոս՝ վերջինը:

Հին, մոռացուած անուններ կան:

Ուսուցչական կազմի մէջ եղան· բա – նաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Աւետիք Արտասանեան, Երուանդ վարդապետ Տէր–Մինասեան, Հրաչեայ Աճառեան, Տէրեան, Սէթ Գրիգորեան, Սիրական Տիգրանեան, Մենուոր Ռոստոմեան, Ասչիկ Սամուէլեան, Կամիտաս վարդապետ, Յակոբ Արիստակէսեան, Հայկ Եաղճեան, Մխիթ Ասոսիկեան, Հազար – պատեան, Մեսրովբ վարդապետ Մաքսուդեան, Ռուբէն Տէր–Աբրահամեան, Պօղոս Սոսնիկեան, Գուրգէն Էդիլեան, Գէորգ Ալթունեան, Գրիգոր Զաքարեանց, Յովսէփ Գրիգորեան, Սահակ Թորոսեան, Աչոտ Յովհաննիսեան, Վահան Նաւասարդեան, Թադէոս Թաչեան, Կոնստանդին Մելիք Շահնազարեան, Գաբրիէլին Լեւոնեան, Արշակ Յովսէփեան, Յակոբ Մանանդեան, Պօղոս Մակինցեան:

Մոռացուածներ կան:

Վերակացուներ·— Գէորգ Ղազարեան, Յովսէփ Գրիգորեան, Յակոբ Արիստակէսեան, Պօղոս Սոսնիկեան, Յակոբ Խաչատրեան, Սմբատ Կարօեան, Մկրտիչ Սիմոնեան, Աւագ Հայրապետեան, Յարութիւն Քիւրտեան, Քիշնեւցի:

Մի չարք ուսուցիչներ զարձան յետագային ակադեմականներ, նախարարներ, այլ երկրների մէջ զասատնտող պրոֆեսորներ:

(Շար· – 2) ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՒԱՆՋԵԱՆ

ՄԵՐ ՄՆԱՄԻՋ ԲԱՐՔԵՐԸ

—0—

Պէտք է խոստովանինք, թէ մեր լրագրութեան մէջ մեր ամէն կարգացածին չենք հատատար մանաւանդ երբ զրուածքին նիւթը անձ մըն է: Ճաճախ խորհած ենք թէ եթէ նոյնիսկ զրուածները ասկէ 500 տարի վերջը կարգացուին, կարգացողները պիտի ենթադրեն թէ քաներորդ դարու կէսերուն ապրող հայերը զիպրանական «հսկաներ» եղած են իրենց իմացական յատկութիւններովը եւ զիպարուեստական ատաղձներովը: Կա՞յ մի թէ մեր մէջ երկրորդ, երրորդ կարգի զրագէտ արուեստագէտ: Ո՛չ: Չկայ: Չկայ, որովհետեւ ամէնքն ալ առաջնակարգ են, կամ «առաջատար» ըսա ստեղծուած նոր, տղեղ ու սխալ բացատրութեան:

Ատոր կ'ըսեն չափազանցութեան մոլութիւն: Այլեւս ոչ մէկ արժէք կշռոցի վրայ կը դնուի: Գրական զեղարուեստական արժէքներ չունինք: Կշռոցի մը արդար եւ անաղօք զատաստանովը չենք երթար: Մեր անկշիռ, քմահաճ, անհնազ չափանիշով չափագրած եւ վերագրած ենք մեր մէջ բազէ ի բաց մի քանի երկեր եւ անոնց ատաղձագիրները ասկէ կ'ելլայ եթէ քառասուն անգամ «հանճար» կոչես:

Աւելի ողբալին, մի քանի երկեր իրենք կը մտածեն զովեստը: Ատոնք մարդիկ են որոնց ոտքերը ամպերու վրայ կը հանդչին:

Արժանիքը, չատ սուղ ապրանք է: Սուղ ապրանք չեն յայտարարեր: Անոր հաստատուած համբաւը արդէն իր յայտարարութիւնը կ'ընէ: Աժան ապրանքը գչելու համար պէտք է զովարանել եւ ծանուցանել:

Գիտնանք, թէ իրաւ մեծը ով է, պզտիկը՝ ով···:

ԿԱՐՊԻՍ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Մարմարա»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իրաւունէ նշանաւոր զրող մը կար իր մէջ, Ֆրանսական նոր զրականութեան լաւագոյն ուղղութեամբ: Ախո՛ռ որ Ֆրանսերէնի մէջ միայն կրցաւ արտայայտել իր տաղանդը: Հայերէն չէր գիտեր զրեթէ եւ վերջէն սկսաւ սորվիլ, բայց անշուշտ ատիկա չէր կրնար բաւել իրեն՝ զայն տիրապար զործածելու:

Պոլիս «Հայրենիք»ին աշխատակցեցաւ «Մանկական Հոգիներ» վերնագրով զմայլելի փափկութեամբ ու կրկռող հոգեբանութեամբ էջերով, որոնք իր հսկողութեան տակ հայերէնի թարգմանուած՝ պիտի մնան Հայ զրականութեան մէջ:

Լեւոն Բաչալեան իր մահուան առթիւ «Նոր կեանք»ի մէջ գեղեցիկ էջ մը զրած է որմէ յառաջ կը բերեր սա տողերը:

«Մեծ զրագէտ մը կար իր մէջը որ անշուշտ չատ գեղեցիկ էջեր արտադրեց, այլ որ ժամանակ չունեցաւ իր լրութեանը մէջ ի յայտ գալու: Անողոք հիւանդութիւն մը որ ներել չի գիտեր, իր փափուկ ձեռքը անոր վրայ զրած էր արդէն, երբոր ան արիօրէն կը ճգնէր իր գեղին համար: Աւելի ամուր հոգի մը երբեք իրեն պատեան չունեցաւ աւելի ու զազփազփուն մարմին մը: Տարօրէն հակազրութիւն մըն էր ասիկա: Ծածկանունը զոր առած էր, իրաւունէ իր հոգիին յատկանիշներէն կը բղխէր·— պղպատի արիութեամբ ու տոկունութեամբ լեցուն էր ան: Ապղային չարժման մէջ, անհնազ ու անհաչիւ մարքսումին կողմնակիցն էր, առանց վհատելու, առանց կքելու, աչքերնիս յառած դէպի հեռաւոր մեծ նպատակը:

«Հիմակ ա՛լ յոյսերը մեզի հետ չունի բաժնելիք, մեր մեծ ու աղուոր բարեկամը, Եզիպտոսէն՝ ուր զացած էր իր ցաւը քնացնելու, խանդակաթ ձեռքեր պինդը առին Պոլիս տարին, ուսկից ահա կը հասնի իր մահուան լուրը: Իր վերջին ճիզը մեզի համար եղաւ նորէն:

«Ռըվիւ տէ Ռըվիւ» իր թերթին ճակատը Յուլիս 15ի եւ Օգոստոս 1ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէր իրմէ նշանաւոր ուսումնասիրութիւն մը «Թուրքիան կրնա՞յ ապրիլ»: Բարեկամներ որոնք ամերիկեան ամսաթերթերու մէջ այդ յօդուածներուն ջերմ գովեստը կարդացեր էին, մեզի կը յանձնարարէին զայն, առանց տարակուսելու որ հայրենակից մըն էր անոնց անծանօթ հեղինակը:

«Անոնցմէ, որոնց հետ լաւ կռիւը կըռուած ենք, ահա մէկն ալ կ'իյնայ — ու էն թանկագիններէն, անփոխարինելիներէն մին: Ու անոր կսկիծը մեզի հետ պիտի ըլլայ ընդմիշտ»:

×

Եզիպտոսի մէջ, առաջին անգամ, ճանչցած եմ Խաժակը, կամ ինչպէս այն առեն գինքը կը կոչէինք Պապաեանցը, այժմ Սամաթիոյ վարժարանին տնօրէնը:

Խաժակ Դաշնակցութեան լիազօր ներկայացուցիչն էր ու թէեւ այն առեն Հնչակեաններն էին Եզիպտոսի մէջ յեղափոխական զօրաւոր տարրը, այսուհանդերձ ինք իր խօսունութեամբը, մտայնութեամբը եւ համակրելի բնաւորութեամբը յաջողած էր ինքզինքը սիրցնել ամէնուն նոյնիսկ Հնչակեաններուն որոնց հետ բարեկամական յարաբերութիւններ ունէր:

Իր նախորդը, որուն անունը չեմ յիշեր, յախուռն ու կուսակցամոլ ընթացքովը ընդհանուր դժգոհութիւն յառաջ բերած էր ու կուսակցութեան վարկին վնասած: Այդ մարդը այնքան միամիտ է եղեր որ տեսնելով Աղեքսանդրիոյ մօտերը, Ռամլէ, Սան–Սթեֆանօ անուն պզտիկ կայ, կարծեր է որ հոն կնքուած է ռուսեւթուրք զաշնագրութիւնը: Աւելորդ այս եղելութիւնը խմանալով՝ զայն Խոխթոֆ անունով մկրտեց եւ իր վրայ մէկ քանի երգիծական յօդուածներ գրեց նոր կեանք»ի մէջ:

Գալով Խաժակի՝ իրրեւ հրապարակախօս ճշմարիտ համբաւ մը կը վայելէր եւ Հնչակեաններուն մէջ անոր հետ համակառաւելու կարող մէկը չէր գտնուեր, ինչ որ պատճառ կ'ըլլար չատերը դառնակցական փարաթը մտցնելու:

Խաժակ կարծեմ տարիի մը չափ մնաց Եզիպտոս եւ յետոյ դնաց Պոլիս իր յեղափոխական գործունէութիւնը չարունակելու:

96ի ճմեռը Եզիպտոս եկաւ ու հոն մեռաւ Կունձիկ աբեղան: Թամզարացի այն օժտեալ պատանին՝ բուն անունով Շահրիկեան, որ Աբմաշի զպրեվանքին մէջ մէկ քանի տարի աշակերտելէ ետքը, չկրնալով հաւատալ քրիստոնէութեան ու չուգելով կեղծաւոր վարդապետ մը ըլլալ, չատերու պէս նախընտրեց թողուլ վանքը եւ զառնալ աշխարհիկ կեանքին, պզտութեան մէկ քանի տարիճանները ընդունելէ ետքը:

(57 – Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԻՒՆԻ ՕՐԷՆՔԸ

—o—

1971ին Հայաստանի մէջ 476 որդեգրումներ կատարուած են, իսկ 1972ին՝ 393. անցեալ տարուան առաջին կիսամեակին ալ՝ 232: Սակայն այս թիւերը առանց չափազանցութեան, կրնային հնգապատիկուիլ, եթէ իրաւասու մարմինն ու նոյնը խոչընդոտներ չյարուցանէին եւ չմերժէին քաղաքացիներու դիմումներուն մեծ մասը:

Դոկտոր Սմբատ Յովհաննիսեան, այս թիւերը ներկայացնելէ եւս, յօդուածով մ'անդրադառնայ որդեգրումի հիմնական օրէնքներուն, «Սով. Հայաստան»ի մէջ (Մարտ 1):

Հայաստանի մէջ, նկատել կուտայ ան, որդեգրումի հարցով զբաղելու համար իրաւասու են չէջանային եւ քաղաքային Խորհուրդներու (սովետներու) գործադիր կոմիտէները: Որդեգրումը սահմանուած է ամուսնութեան եւ ընտանիքի օրէնսդրութեամբ: Այսպէս, որդեգրումը իրատեսական աթո է, որու համաձայն որդեգիրները եւ որդեգրողները իրարու նկատմամբ կը սահմանեն ծնողքներու եւ զաւակներու համար օրէնքով սահմանուած իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

Օրինագիրքին մէջ ըսուած է, որ «որդեգրումը թոյլատրուած է միայն անչափահաս երեխաների նկատմամբ եւ երկուքով նրանց չափերից»: Այս բանաձեւումը աներկայ կերպով ցոյց կուտայ որդեգրութեան գլխաւոր նպատակը: Որդեգրումը ամէնէն առաջ կոչուած է ծառայելու անչափահասներու շահերուն, այն երախաներուն, որոնց ծնողքը կամ մեռած է եւ կամ զանազան պատճառներով չի կրնար եւ դատարակեր երախան:

... Օրէնքը չի սահմանափակեր մարդոց իրաւունքը երախաներու ընտրութեան հարցին մէջ: Ի հարկէ, առաջին աթիւ փափաքելի է որդեգրել այն երախաները, որոնք որդեգրողներուն ազգական չեն: Այդպէս ալ կ'ըլլայ արդէն: Սակայն քիչ չեն դէպքերը, երբ անդամ մարդիկ կ'որդեգրեն իրենց մօտիկ հարազատներու՝ եղբօր, քրոջ կամ ուրիշներու զաւակները:

... Օրինագիրքին մէջ սահմանուած է, որ «որդեգրողները կարող են լինել երկու սեռի չափահաս քաղաքացիները»: Չափահասութեան տարիքը կը սկսի 18 տարեկանին: Օրէնքը չի ճչդեր, թէ որոշ տարիքէ մը եւք մարդ իրաւունք չունի զաւակ որդեգրելու:

Օրինագիրքի 113րդ յօդուածով որդեգրելու իրաւունքէ զրկուած կը մնան բոլոր անոնք, որ դատարանի վճիռով ծնողքի իրաւունքներէն զրկուած են, կամ անզգոյ են եւ կամ կիս-կատար գործեր կը

Կալա՝ Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ԲԵՐԴՆ Է ՀԱԻԱՏՔԻ...

—o—

Հայ հոգիի ուժայ հաւատքի ոճն է: Իսի հայ ժողովուրդը եկած է այս դիչեր ոճնելու իր պապերէն ժառանգ մնացած հայ հոգիի ու հայ հաւատքի ոճնը: Կալա մըն է կազմակերպուած՝ Իսիի Հ. կեղեցւոյ չինութեան կոմիտէ, ի նպաստ նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ չինութեան:

Մարտ 4ին, երեկոյեան ժամը 8·30ին, արդէն Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահը սկսած է յորդիլ հայութեամբ, որ եկած է իր բարոյական աջակցութեան գործնականապէս միացնելու նաեւ իր նիւթական օժանդակութիւնը, որպէսզի օր առաջ բարձրանայ չէնքն անխափան հայ ազօթարանի եւ անոր կամարներու տակ հնչէ չարականը հայ հոգիի:

Ժամը 9ին կարճ բացուած կը յայտարարուի Իսիի հայ եկեղեցւոյ չինութեան յանձնախումբի անունով Պ. Մարտիրոս Գարակէօզեանի կոմիտէ, որ չնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ ներկայ հասարակութեան՝ կը ներկայացնէ օրուան յայտագիրը: Իր խօսքի աւարտին բէմ կը հրաւիրէ Պ. Յարութիւն Կիւլեանը՝ ներկայացնելու համար ցարդ կատարուած աշխատանքներու համարօտ հաշուետուութիւնը:

Պ. Յարութիւն Կիւլեան դոհունակութեամբ անդրադառնալէ եւք ցարդ տարուած աշխատանքներու՝ դիտել կուտայ, որ 20 տարիներ առաջ կեանքի կոչուած եկեղեցաչէն յանձնախումբը, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ ամէն ջանք ի գործ դրած է իրագործելու համար կառուցումը Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ, սակայն բանաւոր պատճառներով ընդհատուելէ եւք՝ տարի մը առաջ, յանձնախումբին նոր եւ խանդավառ անդամներու մուտքով, նոր թափ առած է աշխատանքը եւ այսօր, ուրախութեամբ կը յայտնէր որ գործան եւ արդիւնաւէտ հունի մէջ էր մտած եկեղեցւոյ կառուցումը եւ որ մօտ ապագային՝ իրականութիւն պիտի դառնար հայ հաւատքի բերդը:

Պ. Յարութիւն Կիւլեան, ներկայացնելով չինարարական աշխատանքներուն նիւթական հաշուեկշիռը, յայտնեց որ ցայժմ նուիրատուութիւններէ, կնքահայրութեան պարտականութեանց առնձնումէ եւ զանազան յատկացումներէ բացի նաեւ նախկին հողամասի վաճառքէն ստացուած է՝ 710·000 Ֆրանք եւ ցայժմ կատարուած չինարարական աշխատանքներուն համար վճարուած՝ 390·000 Ֆր. եւ 200·000 Ֆր. հողին: Եկեղեցւոյ կառուցման համար նախատեսուած է 1·200·000 Ֆրանք:

Այնուհետեւ, Պերնար Տէմէճեանի նուագախումբին կատարմամբ քանի մը նուագներու ունկնդրութենէ եւք՝ բեմ հրաւիրուեցաւ, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աշակերտուհիներէն Մանուշակ Գասպարեան՝ արտասանելու Վահան Թէքէեանի Եկեղեցին Հայկական քերթուածը: Աշակերտուհին իր զեղեցիկ եւ հոգեթով արտասանութեամբ մեկնաբանեց քերթուածին խորհուրդը, զոր փոխանցեց ներկաներուն:

Կարգը հասած էր Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, որ բեմ բարձրանալով խօսեցաւ ոչէնչ ճառ մը, որուն մէջ անդրադարձաւ Իսիի հայ եկեղեցւոյ չինութեան, որ 20 տարիներու երազն էր չրջանի հայ համայնքի եւ որ այսօր կը գտնուէր իրականացման ճամբուն վրայ: Այնուհետեւ Սերովբէ Արք. նչեց, որ Հայը՝ իր ամբողջ պատմութեան տեւողութեան, նոյնիսկ նախ քան իր սեփական տունը չինելը, խորհած է իր հոգեւոր եւ մտաւոր տան կառուցման մասին: «Հայեր, կէս դար առաջ, իրրեւ գաղթականներ եկան ասպնջական Ֆրանսա, ուր, առաջին իսկ օրէն, մտածեցին կառուցել իրենց աղօթարանը եւ այսօր՝ յիսուն տարի ետք, Ֆրանսայի հայ գաղութը ունի արդէն 20 եկեղեցիներ, որոնց հովանիին տակ պատրաստուած են նաեւ պզտիկ դպրոցներ (միօրեայ դասընթացքներ), ուր կ'ուսուցուի մայրենի մեծասքանչ լեզուն:

Իսի լէ Մուլինոյի հայ գաղութն ալ՝ իր կարգին, դուրս չէր կրնար մնալ համահայկական այդ ողանցքէն եւ քանի տարիներ առաջ նախաձեռնելով իր եկեղեցւոյ չինութեան գործին, օրուան յանձնախումբը դիմեց ժողովուրդին եւ գոյացաւ որոշ գումար մը: Ինչ-ինչ պատճառներով կիսատ մնաց գործը, որ վերսկսաւ եւ նոր թափ ստացաւ անցեալ տարի՝ երիտասարդ ու աշխատունակ ուժերու յանձնախումբին ներս մուտքով: Ու այսօր, կենդանի փաստ մըն է, որ Իսիի եկեղեցին կառուցման եւ լրումին հանգելու ճամբուն մէջ կը գտնուի: Կը մնայ հանդրուան մը եւս, որպէսզի իր աւարտին հասնի հայ հոգիի ու հաւատքի տաճարը: Այդ վերջին հանդրուանի թեւատկոխումը կը պահանջէ նիւթական բացառիկ զոհողութիւն, որուն համար հաւաքուած ենք այս դիչեր՝ ցոյց տալու համար որ Հայը կայ ու կ'ապրի, միշտ կառչած իր պապենական սրբազան աւանդին»:

Իր խօսքի վերջաւորութեան Սերովբէ Արք. պնահատանքի խօսքեր ըրաւ եկեղեցւոյ չինութեան գործին, օրուան յանձնախումբին անդամներուն եւ Նորման Վրդ. Զաքարեանի, որոնց անխոնջ ջանքերուն պատուղն էր ցայսօր կատարուած իրագործումները:

Հանգանակութիւնը բացուած յայտարարեաւ: Սերովբէ Արք. ուրախութեամբ յայտնեց ներկաներուն, որ Փարիզի հայ համայնքի բարերար անդամներէն Պր. Նուրհան Ֆրէնկեան, յանձն առնելով Իսիի հայ եկեղեցւոյ կնքահայրութիւնը՝ կը նուիրէ 200·000 Ֆրանքի դումար մը:

Այնուհետեւ, ներկաներ ըրին իրենց սրտաբուխ նուիրատուութիւնները, որոնք չուրջ մէկ ժամ տեւողութեան ընթացքին հասան 160·000 Ֆրանքի: Մէկ ժամ՝ 360 հազար Ֆրանք: Ահաւասիկ ապացոյց մը, որ հայ ժողովուրդը հաւատարիմ կը մնայ իր հայրերուն նուիրական ժառանգին:

Ցնծութեան այս պահուն յայտնուեց գեղարուեստական բաժինը:

Բեմին վրայ է Լիլի Սարեան: Կը հնչէ երգն ու երաժշտութիւնը: Շնորհալի երգչուհին իր յուզական ձայնով եւ հայկական դաղտրիկ երգերու նոյնքան յուզական մեղեդիներով հոգեկան վայելքի պահ մը ստեղծեց, խանդավառութեան ալիքներով ողողելով սրահին մէջ նստած հայ ունկնդիրներուն սիրտերը: Լիլի Սարեան երգին հետ ապրող եւ ունկնդիրը այդ ապրումին հաղորդակից դարձնող երգչուհի է: Ունի իր անհատական ոճը՝ երգերու մեկնաբանութեան մէջ:

Ժամը 12ին վերջ գտաւ կալան:

Գոհ էր հայ բազմութիւնը, որ եկած էր անդամ մը եւս ըսելու՝ մենք կանք ու պիտի մնանք, հայ հոգիի եւ հայ մտքի տաճարներով:

ՇԱՂ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

8.

— Մի անգամ հանդիպեցի մի չրջուն կրկէսի: Ցիշո՞ւմ էք այն ներկայացումը, ուր միասին դնացել էինք: Ամերիկեան կրկէսը ճիշդ այդ տեսակի էր, միայն աւելի կոպիտ ու աւելի անպատկառ: Զամբռնները նման չեն նրբացած Փլորենատոց, նրանց միայն կոպիտն ու կեղտոտն է դուրս գալիս: Ի հարկէ, ներկայացման մէջ մտնում էր եւ ցլամարտը: Կրկէսի խումբը կանգ էր առել գիչերելու մեծ ճամբի վրայ. ես մօտեցայ ողորմութիւն խնդրելու: Սաստիկ չոր էր ու հագիւ էի չարժւում քաղցից. հասայ թէ չէ նրանց վրաններին, ուչքս գնաց: Այն միջոցին ես մի տարօրինակ սովորութիւն ունէի՝ ամէն բանից խլոյն ուչքս գնում էր՝ կորսէի մէջ տեղաւած աշակերտուհու նման: Ինձ վերցրին, կոնեակ տուին, տուին ուտելիք, իսկ յաջորդ առաւօտը առաջարկեցին ինձ...

Լռեց կրկին մի ակնթարթ:

— Նրանք պէտք ունէին մի կուզիկի, կամ մի որեւէ այլանդակի, որի դլխին նետէին փողոցի երեխաները իրենց նրբինջներն ու բանանի կեղեւները, մի որեւէ ծաղրի առարկայ նեգրերի համար: Այն դիչերը դուք տեսաք խեղկատակին: Մ՛յ, այդպէս մի խեղկատակ էի ես ամբողջ երկու տարի: Դուք հաւանօրէն ամէն տեսակ մարդասիրական դղացումներ էք տածում դէպի Նեգրերն ու Զինացի – ները. սպասեցէք, մինչեւ որ մի անգամ նրանց ձեռքը ընկնէք: Ես տովորեցի դանդան խաղեր. պէտք եղածի չափ այլանդակ չէի, բայց ճարը գտան, չինեցին մի արհեստական կուզ եւ չահագործեցին հնար եղածին չափ այս ձեռքն ու ոտքը: Զամբռնները այնքան էլ պահանջկոտ չեն: Հերիք է, որ նրանց մի կենդանի էակ տաս չարչարելու: Բացի դրանից՝ խեղկատակի հագուստը լրացնում էր տպաւորութեան թերին: Միակ դժուարութիւնը իմ հիւանդութիւնն էր, որ յաճախակի արգելում էր բեմ դուրս գալս: Երբեմն, երբ կրկէսի վարիչը բարկացած էր լինում, պնդում էր, որ բեմ ելնէի նոյնիսկ ցաւից բռնած ժամանակ, եւ կարծես հանդիսականները ամէնից աւելի այդ ներկայացումներն էին սիրում: Մի անգամ, յիչում եմ, ցաւից ուչքս կորցրի, ներկայացման ճիշդ մէջտեղում, երբ կրկին ուչքի եկայ, հասարակութիւնը խնդում էլ դլխիս ճիչ ու ադմուկով, ու ինձ դես ու դէն էին դլորում...:

— Վերջ տուէք, էլ լսել չեմ կարող: Ի սէր Աստծու, վերջ տուէք:

Ու կինը ելաւ ոտքի, մատները ականջները կոխած: Բառը կանգ առաւ ու տեսաւ, որ նրա աչքերում արցունք փայլեցին:

— Է՛, ինչ ապուշն եմ ես, — ասաց նա կիսաճայն:

Չեմման հեռացաւ նրանից ու մի ան ժամանակ կանդնած էր լուսամուտի առաջ: Երբ ետ նայեց, Բառը նստել էր, արմունկը սեղանին ու ձեռքով դէմքը ծածկած: Երեւի նա մոռացել էր Չեմմայի ներկայութիւնն անդամ, եւ Չեմման, առանց ուչինչ տեսնու, կամաց նստեց նրա կողքին: Երկար լռութիւնից յետոյ վերջապէս խօսեց Չեմման, բառերը դանդաղ ձիլ տալով.

— Չեղ մի հարց եմ ուղում տալ:

— Ա՛յո՞: — Ասաց Բառը առանց տեղից չարժուելու:

— Ինչո՞ւ այն ժամանակ ձեզ մոհու չտուիք:

Բառը նայեց զարմանքով:

— Չեզանից մի այդ տեսակ հարց ես չէի սպասում, — ասաց նա: — Իսկ իմ դո՞րծը. ո՞ւմ թողնէի:

— Ձեր դո՞րծը: Այո, հասկանում եմ: Քիչ առաջ խօսում էիք վախկոտութեան մասին: Եթէ դուք այդ բոլորի բովից անցել էք ու չարունակում էք դեռ ձեր նպատակին դիմել, կը նչանակի դուք ամէնից քաջ մարդն էք աշխարհիս երեսին:

Ռիվարեցը նստեց, ծածկեց աչքերը ձեռքով ու ամուր սեղմեց Չեմմայի ձեռքը: Մի խոր լռութիւն, որ կարծես էլ երբեք վերջ չէր ունենալու, լիքան նրանց չուրջը:

Ցանկարծ մի թաւմ, մաքուր սոպրանօ հնչեց ցածր՝ այդուց, եւ լսուեց Ֆրանսերէն ուրախ մի երգի կտոր.

Ա՛հ, Պիէռօ: Պարի՛ր, Պիէռօ,
Պարի՛ր մի քիչ, իմ խեղճ ժանիօ:
կեցցէ՛ պարը, կեցցէ՛ կեանքը,
կեցցէ՛ ջահել մեր բերկրանքը...
Իսկ թէ լալիս կամ հառաչում,
Կամ տխուր եմ յանկարծ շրջում,
Տէ՛ր, ծիծաղի համար է դա,
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...
Լոկ ծիծաղի համար է դա:

Լ. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Այբի Տիկին Արշակ Սա – մուէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Սէն Ժերմէն Հայոց եկեղեցին ժամը 10·30ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝*

ԱՐՇԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ այրի Տիկին Արքճեանի, Տէր եւ Տիկին Մալխասեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ֆլէման Ակուճեանի եւ զաւակներուն, Պր· Յակոբ Արքճեանի եւ բոլոր ընտանիքին Յարութիւն Արքճեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է այրի Տիկին Լուսիա Շամչեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Մանուկեանէ 30 Ֆր· իրենց եղբօր՝ Կարապետ Մանուկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։

×

Հայ Աբիներու Միութիւնը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ մեծա – նուն նկարիչ Գառզուի, որ Միութեան հանդէսին առթիւ, նուիրած էր վիմապրութիւն մը (լիթոկռաֆի) որ նոյն օրը վիճակահանութեան դրուեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

նուիրուած
հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱՊԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)
Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ դեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան, իր հանդուցեալ եղբօր՝ վրդոյր Հալէպլեանի բազմանքին համաձայն, 5·000 ֆր· կը նուիրէ Փարիզի Ս· Ցոլհ· Մկրտիչ եկեղեցին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր· Միութեան ժողովը Մարտ 18ին, երկուշաբթի ժամը 3ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը 17, Ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ԵՒ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Ազատ եւ «Վարուժան» կոմիտէութեան

կը խօսի ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ
Հայ Դատի եւ ազգ· խնդիրներու շուրջ

— ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Մարտ 17, կէսօրէ վերջ ժամը 17ին, 3 Ռիւ Փենիթման

— ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Մարտ 18, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, 6, Ռիւ Ֆրանչ–Մաթիէ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Ց· Դ· Ան կոմիէին, Ուրբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30ին Օթել տը լա Փոսթի սրահը։
Կը խօսի ընկ· ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայկական Դատը

ԹԷՅԱԹԵԱՏՐՈՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կապ· Խաչի Նորընծաներ վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները իր առաջին թէյասեանին կիրակի Մարտ 17, ժամը 3ին՝
Fondation des Traditions Arméniennes
150, Rue Etienne Dolet, 22ème étage

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Հ· Ց· Դ· Մարսէյլի շրջանի ընկերական ընդհ· ժողովի շարունակութիւնը Մարտ 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերը – ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— *Հ· Ց· Դ· «Ս· Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը։ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար սկանակ Օրիորդ մը, որ տաքթիլօ պիտանայ։
Դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին
SALLE DES FETES DE SEVRAN
ORCHESTRE
— PARADOXE —
Sous la direction de SER GE TER-MATHEOSSIAN
Մեներգ — ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ
ՃՈՒ ՊԻՒՖ *ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ*
Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց)
Կազմակերպութեամբ
վարժարանի աշակերտութեան

Կը մասնակցի վարժարանի երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ
ձայնապիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի մասին
Ունկնդրութիւն բանաստեղծի երիտպրուած խօսքին
Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h. à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F. consommation comprise

Tél. : (le Dimanche) GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 ֆր· խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (կիրակի օրերը)
ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Լ Ի Ո Ն *Լ Ի Ո Ն*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ· Ց· Դ· ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 19, կիրակի կ· վ· երգի եւ պարի փառատօն, Սալ Ռամոյի մէջ։

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի պարանոցիկ երեկոյթը Մարտ 23ին, Շաբաթ իրիկուն։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ճաշը Մարտ 31ին։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր·
Հոգեհանգիստ	40 ֆր·
Ցաւակցութիւն	20 ֆր·
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր·
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր·
Ծնունդ	40 ֆր·
Կը փնտռուի	20 ֆր·
Կ'ուզուի	30 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։
կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։
Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Histoire de l'ARMÉNIE

des origines à 1071

par René GROUSSET

DE L'ACADEMIE FRANÇAISE

Prix 49 Fr. 40, frais d'envoi 3 Fr.

Երկար ատեէ ի վեր սպառած այս գրքին նոր տպագրութեան ապսպրանքներուն համար այժմէն դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35 Paris Télép. : 326-88-65

Տրամադրելի է միշտ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, հեղինակ
H. PASDERMADJIAN
HISTOIRE DE L'ARMENIE,
3e édition, Relié, 36 Fr. Avec frais d'envoi 39 Fr.

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS

LISTE DE MARIAGE

Cadeau à la mariée d'une valeur de 5 % de la liste

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
15
VENDREDI
15 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.963

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.963

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

—o—

Չորս տարի անցաւ 1970 Մարտ 11ի համաձայնագրին ի վեր, որ վերջակէտ կը դնէր Իրաքի պինուորներուն եւ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի կամաւորներուն մէջեւ 1961էն ի վեր չարունակուող կռիւներուն, որոչ պայմաններով :

Դիւրին չեղաւ այդ համաձայնագրին կնքուիլը : Ութ տարուան ընթացքին երկու կողմերն ալ մեծ կարուտներու են թարկուած էին : Պարզանիի պինուորները իրենց երկրին մէջ կը կռուէին, ծանօթ էին տեղւոյն աշխարհագրութեան, որով Պաղտատի կանոնաւոր բանակները չատ թափարդն իյնալով կարեւոր կորուստներ կուտային :

Միւս կողմէ կառավարութիւնը ապրուստամբներուն դէմ կը դործածէր թնդանօթներ եւ ռմբաձիգ օդանաւեր : Ռում բերու գոհ քրտական գիւղերու հաչիւը կարելի չէ տալ : Քրտական ապրիւլներ ժամանակ մը կը խօսէին հազարաւոր պիւղերու քանդումին եւ աւանդն յիսուն հազար մարդկային գոհերու մասին :

Զօրավար Պարզանի կը ներկայանար իբրեւ ախոյեան քիւրտ ազատագրական չարժումին եւ հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերը մեծամասնութեամբ բոլորուեցան իրեն չուրջ : Սակայն դանուեցան Քիւրտեր ալ, որոնք պինուորպրուեցան կառավարական բանակին եւ կռուեցան Լրեն դէմ :

Հակառակութիւնը պահ մը ծայր տուաւ նոյնիսկ Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան ծոցին մէջ : Ճէլալ Թալապանի, իր պլհատը գործակիցն ու արտաքին դիւանագիտական ճակատի վրայ իր պաշտօնական ներկայացուցիչը, որ քրտական դատին համար դիմումներ կը կատարէր արեմտեան Պետութեանց մօտ, բաժնուեցաւ իրմէ եւ պատասխանատու պաշտօն ստացաւ Պաղտատի կառավարութեան մէջ : Այս պարագան մեծ հարուած մը տուաւ քիւրտ ազգայնականներու միասնական ճակատին :

Սակայն հակառակ պինուորական եւ քաղաքական ճակատներու հերձուածին, Պարզանի չարունակեց կռիւները եւ յանգեցաւ զրական արդիւնքի մը, 1970 Մարտ 11ի համաձայնագրին :

Մոլլա Պարզանիի երազն էր եղած հիւսիսային Իրաքի անկախութիւնը, որուն համար չատ կանուխէն սկսած էր կռուիլ : Վարչապետ զօրավար Նուրի Սայիտ վաչ նեղն էր զրած պինքը՝ բանակի զերակշիռ ուժերով : Պարզանի այն առեն ապատանած էր Մարտ. Մխութիւն, ուր մնաց տարիներով, մինչեւ 1958 Յուլիս 14ի պինուորական յեղափոխութիւնը, որ ընթացքին սպաննուեցան հաչիմի ենրհատող թագաւորը՝ Ֆէյսալ Բ., վարժատանդն ու վարչապետ Նուրի Սայիտ փաչան : Իրաք դարձաւ Հանրապետութիւն :

Մոլլա Պարզանի անմիջապէս Իրաք վերադարձաւ, ողջագուրուեցաւ յեղափոխութեան վարիչ եւ Հանրապետութեան նախագահ Ապտէլքէրիմի հետ, որ խոստացաւ տեղական ինքնավարութիւն շնորհել Քիւրտիստանի : Խոստումը չկատարուեցաւ : Անոր սպաննութենէն ետք յաջորդն ալ նոյն խոստումները ըրաւ, սակայն չկատարեց զայն, եւ սպաննուեցաւ իր մերձակիցներուն կողմէ : Երրորդ նախագահ Ահմետ Հասան Պաքր ալ նոյնը ըրաւ, եւ ինքն ալ սպաննուեցաւ իր մերձակիցներուն կողմէ : Ներկայ նախագահ Սատամ Հիւսէյնի ատենն ալ Քիւրտերը զէնքի առին, եւ պատերազմը տեւեց մինչեւ 1975 Մարտ 6 :

Այս անգամ ալ Իրաքի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ Իրանի հետ համաձայնագիր մը կնքել, որ Քիւրտերուն ալ ինքնավարութիւն կը խոստանար : Ինչպէս ամէն անգամ, այս անգամ ալ Քիւրտերը զէնքերը վար դրին, եւ Պարզանի ալ Իրաք վերադարձաւ, ողջագուրուեցաւ յեղափոխութեան վարիչ եւ Հանրապետութեան նախագահ Ահմետ Հասան Պաքրի հետ, որ խոստացաւ տեղական ինքնավարութիւն շնորհել Քիւրտիստանի : Խոստումը չկատարուեցաւ : Անոր սպաննութենէն ետք յաջորդն ալ նոյն խոստումները ըրաւ, սակայն չկատարեց զայն, եւ սպաննուեցաւ իր մերձակիցներուն կողմէ : Երրորդ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Գ.

ՈՒՍՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ճեմարանն ունէր երկու բաժին. դասարանական եւ լսարանական:

1. Դասարանականին *ունէր վեցամեայ տեւողութիւն միջնակարգ ղպրոցների մօտաւոր ծրագրով: Դասաւանդութիւնը հայերէն էր:*

Աւանդւում էին մօտաւորապէս հետեւեալ առարկաները.— Գրաբար եւ աշխարհաբար հայերէն, կրօնագիտութիւն, Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն, ընդհանուր աշխարհագրութիւն, հայ հին եւ նոր գրականութեան պատմութիւն, թուաբանութիւն, հանրահաշիւ, երկրաչափութիւն, ֆիզիկա, քիմիա, կենդանաբանութիւն, բնագիտութիւն, բնախօսութիւն, տիեզերագիտութիւն, ընդհանուր պատմութիւն, հայ եկեղեցական պատմութիւն, գեղմաներէն, ռուսերէն, Ռուսաց պատմութիւն (ռուսերէն), երաժշտութիւն, գեղագրութիւն, նկարչութիւն (վերջին երկու առարկաները գադարեցին 1907 թուին):

Ընդունելութիւնը կատարւում էր բանական խիստ քննութեամբ: Աշակերտները էին ընդունւում ամէն տեղերից եկած մանուկներ, թէ՛ Կովկասից, թէ՛ Տաճկահայաստանից, Պարսկաստանից եւ այլ տեղերից:

Ուսումը ձրի էր, դիշերօթիկ, անունդը գերադանց, հագուստները, կօշիկ, կրկնակօշիկ ամէն տարի նոր, գրապիտոյքները, գասագրքերը՝ ձրի, ամէն ինչ առատ: Դասատուները, ննջարանները, ճաշարանը, հիւանդանոցը շատ մաքուր:

Օրական հինգ դաս կար 45 րոպէ տեւողութեամբ, դասամիջոցները 15 րոպէ տեւող: Երրորդ դասամիջոցին թեթեւ նախաճաշն էր, մէկ պնակ կերակրով — մածուն, կաթնապուր, կազամբով մի քիչ միս եւ պաս օրերը՝ եփած կարմիր լոբի, ոսպ եւայլն: Վերջին դասից յետոյ ճաշն էր ժամը 13·45ին: Տալիս էին մէկ տուպ մսով, երկու ծեծած մսով, կամ խորովածով մի բանջարեղէն, անուշեղէն, սեխ, ձմերուկ կամ այլ պատուղներ: Ճաշից յետոյ դասեր չկային. կար խաղ, զբոսանքներ, իսկ երեկոյեան՝ դասերը սերտել վերակացուների հսկողութեամբ: Ընթրիքը՝ մէկ ապուր, փլաւ, կամ ուրիշ բանջարեղէն, պատուղ:

Առաւօտ, երեկոյ՝ աղօթք եւ չարականների խմբովին երգեցողութիւն. «Առաւօտ լուսոյ», «Սիրոյ քո հուր» եւ այլ չարականներ: Առաջին դասի սկիզբը՝ «Հայր Մեր»: 1906 թուին վերացուեցին աղօթքները — Խրիմեան Հայրիկի ողջութեանը:

Ամէն ինչ կատարեալ չէր: Պատկերի վրայ կային նաեւ սուեներ: Էջմիածնում կոյուղի չկար: Ջուրը վատորակ էր, թէեւ գալիս էր Արագածից սոսրերկրեայ «քանքան»ով թէ՛ քաղաքի եւ թէ վանքի եւ ճեմարանի համար, վատասողջ էր: Շատ վատ էր նաեւ կլիման: Շոգն անտանելի էր, անտանելի էին նաեւ մալարիա տուող մոծակները: Աշակերտների համարեա կէսը վարակուած էր այդ ախտով, որ տեւում էր չատ անգամ ամիսներ ու մինչեւ անգամ տարիներ, պատճառելով արեան պակասութիւն, ընդհանուր թուլութիւն: Որոշ թուով երիտասարդների ուղարկում էին իրենց տները կազդուրուելու:

2. *Լսարանական բաժին համալսարան — նական ծրագրով: Կային երեք լսարաններ, ուր ընդունւում էին դասարանական բաժինն աւարտողները. Թեմական, Ներսիսեան եւ հայկական այլ միջնակարգ ղպրոցներ աւարտած երիտասարդներ ամէն տեղից: Կային մեծ թուով Արեւմտահայեր եւ Պարսկահայեր: Ունէինք առաջնակարգ եւ սիրելի ուսուցիչներ: Աւանդւում էր Հայոց հին եւ նոր գրականութեան պատմութիւն, Ռուսաց գրականութեան պատմութիւն ռուսերէն լեզուով, Ցունաց հին գրականութեան պատմութիւն, ընդհանուր գրականութեան պատմութիւն, հայ ժողովրդի վէպը: Ներսիսեան Սուրբ Գրոց, Աստուածաբանութիւն, ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն, Ներածութիւն լեզուաբանութեան, համեմատական ընդհանուր լեզուաբանութիւն, հնչիւնաբանութիւն, հայ բարբառագիտութիւն, իրաւունքի տեսութիւն, հայ եկեղեցու իրաւունք, հոդերանութիւն, տրամաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, մանկավարժութիւն, տնտեսութիւն, գեղարուեստի պատմութիւն, Շարակնոց, գրաբար, գերմաներէն լեզու: Հին ժամանակներում աւանդուել են յունարէն, լատիներէն եւ տաճկերէն:*

Լսարաններն աւարտողները պարտաւոր էին ներկայացնել աւարտական շարադրութիւն, իրենց ընտրած նիւթերի անձնական ինքնուրոյն ուսումնասիրութիւն: Այդ շարադրութիւնները տատնում էին մանկավարժական Խորհուրդի կողմից հետեւեալ դնահատականները.— «Բաւարար», «գովելի», «յոյժ գովելի»: Օրինակ, 1914ին ինձ հետ ճեմարանն աւարտող «յոյժ գովելի» դնահատականն տացաւ Մեսրովբ Մարտիրոսեանը (արեւմտահայ, Կարսի գիւղերից մէկում ընտկող), ուսումնասիրութեան նիւթ ունենալով գերմանացի փիլիսոփայ Էմմանուէլ Կանթի փիլիսոփայութեան մի բնագաւառը: Հրաշալին այն էր, որ ընկերս կատարեց իր գժուարին ու գժուարամարս աշխատութիւնը գերմաներէն լաւագ ու խրթին ընագիրը կարդալով, առանց ռուսերէնի թարգմանած գրքերի օդնութեան: Ուրիշ ընկերներս եւս արժանացան «յոյժ գովելի» գնահատութեան, որոնց չարքին Պարսկաստանի Թաւրիզ քաղաքից եկած վաղամեռ Վաղինակ Տէր-Յակոբեանը: Դասարանականին բաժինն ընդունուած Վաղինակը, գալուկ դէմքով եւ թուլակազմ, գասարան էր փոխում տարին երկու անգամ բարձր գնահատականով: Ռուսերէնը սովորեց ճեպընթաց արագութեամբ, ինչպէս միւս բոլոր առարկաները: Ճեմարանում ժամանակին եղան այս տիպի ընդունակ աշակերտներ, որոնց չարքին Սիմէոն Գրուպինեան (Վրացեան), Նոր Նախիջեւանցի, Պետրոս Սարաֆեան (Կարսեցի), Յովսէփ Պարթեւեան (Պոլսից եկած Վանեցի):

Փոքրաթիւ ճեմարանաւարտներ հոգեւորական դարձան, Խրիմեան Հայրիկը հակառակ էր դրան, չատերը դարձան ուսուցիչ, դրող, պատմաբան, վաստաբան, դեպատիպական, դիւդատնտես, դինուորական, հայդուկ, ճարտարապետ, ճարտարապետ, ազգապայի մինիստր, վարչապետ, դերասան, չատերն օտարութեան մէջ չմարանեցին խոնարհ աշխատանքով վաստակել իրենց ապրուստը, միշտ պատուով, առանց ամաչելու:

*Ցիչենք Թաւրիզի կերպով ճեմարանն աւարտած, կամ կիսատարտ դուրս եկած ճեմարանականների անուններ, որոնք ապագային դարձան անուանի ազգային դործիչներ — Մանուկ Աբեղեան, ակադեմական, Կոմիտաս Հայր Սուրբ, Ստեփան Կանայեան, բանասէր, Աւետիս Ահարոնեան, նախագահ Պատուիրակութեան, դրող, Գէորգ Զօրեքճեան, երաժիշտ, կաթողիկոս, Կարապետ եպիսկոպոս, բանասէր, Գարեգին կաթողիկոս Յովսէփեան, արուեստագէտ, բանասէր, Ներսէս Արք. Մելիքթանկեան հրաշալի հոգեւորականը, Երուանդ Տէր-Մինասեան, Աստուածաբան, բանասէր, բառագրանագէտ, Սպիրիդոն Մելիքեան, երաժիշտ, Արշակ Բրուդեան, երաժիշտ, Նիկողայոս Ադոնց, պատմաբան, պրոֆեսոր Բրիւսէլի համալսարանի, Արտաչէս Աբեղեան, Պրոֆ. Մեսրովբ վարդապետ Մաքսուդեան, լեզուաբան, մանրանկարիչ, Մեսրովբ վարդապետ Մադիտրոս Տէր-Մովսէսեան, բանասէր, Էջմիածնի ձեռագրերների Մատենադարանի վաստակաւոր տեսուչ, ճեմարանի ճեռներէց տեսուչ, Գուրգէն Լիպլեան, մանկավարժ, Գէորգ Ալթունեան, ուսուցիչ, Սահակ Թորոսեան, ուսուցիչ, Սարտարապատի կազմակերպող, մինիստր, դրող, Սիմոն Վրացեան, յեղափոխական, իրաւաբան, վարչապետ, Արտակ Դարբինեան Վանի հերոսամարտի կազմակերպողներից, Աւետիք Իսահակեան բանաստեղծ, ակադեմիկոս, Վահան Ռշտունի պատմաբան, ակադեմիկոս, Աշոտ Աբրահամեան Պրոֆ. բանասէր, Լեւոն Սեդրոսեան (Շանթ) բանաստեղծ, թատերադիր, մանկավարժ, Ռուբէն Տէր-Մինասեան հայդուկ, մինիստր, Աբգանդ Մուսեան յեղափոխական, մինիստր, Արշամ Խոնդկարեան իրաւաբան, դրական նոպէտ, մինիստր, Հայկ Սարգսեան ֆինանսագէտ, պատգամաւոր անդամ, Խաչիկ Կարճիկեան նախարար, Ղեւոնդ Մելոյեան, Վանի հերոսամարտի կազմակերպողներից, Գարեգին Ժամկոչեանց յեղափոխական, ուսուցիչ, Տաճկաստանի Ազգային ժողովի պատգամաւոր, եղիչէ Թոփչեան, մանկավարժ, «Վտակ» հանդէսի եւ էջմրումի «Յառաջ» թերթի հիմնադիր-խմբագիրը, Աբրահամ Գուլոյեան, փիլիսոփաս, մինիստր, նախագահ մինիստրների Խորհրդի, Երեմիա Բաղդասարեան (Բակունց), Հայ Կամկուսի քարտուղար, Մկո (Մկրտիչ) Մկրտումեան, ուսուցիչ, Մկրտիչ Սիմոնեան, ուսուցիչ, Եփրեմ Սարգսեան, ուսուցիչ, Աւետիս Ճուղուրեան, դիւանագիտութեան թեկնածու, դասագրքերի հեղինակ, Վահան Մէջ-Աստաքեան, կոմիտասեան մենեջմունդ, օպերայի երգիչ, դինուորական հերոս, ոսկէ սուրի չքանչակիր, Գառնիկ Գիւտպեան, պատմաբան, դրքերի հեղինակ, ուսուցիչ, պետական — լեյտենանտ Մարտիրոսեան, հեռագրած Բեռլինի դրասուխին, Համազասպ Սրուանձտեան, հայդուկ, խմբապետ կամաւորական դնդի, Անաստաս Միկոեան Սովետ. Գեր. Խորհրդի նախագահ, Աբրահամ Զամալեան, ուսուցիչ, լրագրող, դեսպան, Ալեքսանդր Բակունց, անուանի դրող, դիւդատնտես, Սաքօ Ցակոբեան, մանկավարժ, երաժիշտ, Աչոտ Պատմագրեան, երաժիշտ, Երուանդ Հայրապետեան, Տիգրան Սողոմոնեան, Սիմակ Սահակեան, նախագահ Գերագոյն Սովետի, Պրոֆ. Առաքել Առաքելեան, Վահան Համբարձումեան, իրաւագէտ, լրագրող, Արմենակ Զարեհան, Փարիզի եկեղեցու դպրապետ, Մուշեղ Սանթրոսեան, ակադեմիկոս, մանկավարժ, Վռամեան, օսմանեան հրեաբոխան, վանեցի, Միսակ Երկրագեցեան, Բաղդիկ Բաղդասարեան, բժիշկներ եւ տատենակներով, Հարիւրաւոր այլ խոնարհ գործիչներ, ուսուցիչներ, ճարտարապետներ, դինուորական մարտիկներ, որոնց թուելը չատ երկար կը լինի, չատերն արդէն վաղուց թողել են այս աշխարհը, որոնց յիչատակը խնկարկելու ենք պատահմամբ ողջ մնացածներս:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵԲԷՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԳՐՔԻ ՄԱՍԻՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, գրեց՝ Հ. Պօղոս Անանեան (Հայագիտական մատենադարան «Բազմավէպ»), Վենետիկ – Ս. Ղազար:

ԴԱՒԻԹ ԿԻՒՐԱՂԱՆ (պատմական ուսումնասիրութիւն), գրեց՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաչեան (Հայագիտական մատենադարան «Բազմավէպ»), Վենետիկ – Ս. Ղազար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՅԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շահրիկեան, կունծիկ արեղայ ծածկանունին տակ «Հայրենիք»ի մէջ դրած է կարմը կրօնական հարցերու մասին յօդուածներ, որոնք մեծ ուշադրութիւն դրաւած են: Ցետոյ եղաւ նաեւ «Հայրենիք»ի մնայուն խմբագիրը, Արփիարի ու Լեւոն Բաչալեանի փոխուսուէն ետքը:

Երբ Շահնազար բանտարկուեցաւ, «Հայրենիք» կրկին ու վերջնականապէս խափանուեցաւ ու ես մեկնեցայ Պոլիսէն, Շահրիկեան հոս մնաց ու այդ միջոցին ինքն ալ մտեր էր Հնչակեան կուսակցութեան մէջ եւ նոյնիսկ Պոլսոյ գործադիր ժողովի անդամ անուանուեր էր:

Այդ առեն, ու անկէ ալ առաջ, Շահրիկեան արդէն թոքախտի անողոք ձիրաններուն մատնուած էր, թէեւ ինք երբեք կասկած չունէր վրնքը արագօրէն դէպի մահ առաջնորդող ախտին վրայ:

Ջուարթ, ժպտուն, բարի ու անկեղծ տղայ մըն էր Կունծիկ արեղան, որ բոլոր վրնքը ճանչցողներուն սէրն ու համակրանքը գրաւած էր:

Իր Հնչակեականութեան կարճ չրջանին մէջ, կարճ բայց տաղնապալից չրջան մը, խեղճը բնականաբար բուռն յուզումներ, վախերու կ'ենթարկուի, ինչ որ կը ծանրացնէ իր հիւանդագին վիճակը:

Վերջապէս օր մըն ալ այլեւս անկարելի կ'ըլլայ Պոլիս մնալ, ինքն ու իր ընկերները կ'որոշեն փախչիլ, բայց փախուստի անհրաժեշտ ու դլխաւոր միջոցը, դրամը, բացարձակապէս կը պակսէր:

Այն առեն մեր տաքդլուխ երիտասարդները հնարք մը կը մտածեն դրամ ճարելու, հնարք մը որ անշուշտ յանձնարարելի չէ ամէն առեն, բայց այդ դժնդակ պատգային կրնայ մեղմացուցիչ պարագայ մը նկատուիլ:

Իրենցմէ մին հիւանդ կը ձեւանայ ու կը մտնէ անկողին, երկու ուրիշ ընկերներ դարակի մը մէջ կը պահուըտին, մէկն ալ կ'երթայ տոքթոր մը հրաւիրելու կեղծ հիւանդը դարմանելու համար:

Բժիշկը առանց կասկածելու, կը փութայ ցոյց տրուած հասցէին ու հազիւ սենեակէն ներս մտած ատա դարակէն երկու երիտասարդ դուրս կ'ելլեն, հիւանդը վերմակը մէկ կողմ կը նետէ ու անկողնէն վար կը ցատքէ:

Տոքթորը իսկոյն կ'ըմբռնէ իրաց կացութիւնը եւ սակարկութեան կը սկսի երիտասարդներուն հետ: Վերջապէս երկու հարիւր ոսկի փրկանք վճարելով օձիքը կ'ազատէ:

Այդ դումարով ատա 4–5 երիտասարդները կը պատրաստուին վախչիլ Պոլսէն՝ իրենց հետ առնելով Կունծիկ արեղան:

Բայց մինչ միւսները, աւելի ճարպիկ, կը յաջողին ինքզինքնին չոգենաւ նետել, Կունծիկ արեղայ քարափին վրայ կը ձերբակալուի ու բանտ կ'առաջնորդուի, ու անկէ ալ հիւանդանոց, ուր կը մնայ բաւական ժամանակ:

Երբ քիչ մը կը կազդուրուի՝ Ցովհաննէս Շահնազարի օդնութեամբ չոգենաւ կը դրուի ու Եդիպտոս կը մեկնի Հնչակեան օրիորդի մը, Օր: Քրիսթինէի ընկերակցութեամբ:

Երբ տաժանակիր ուղեւորութենէ մը ետքը՝ Կունծիկ Գահիրէ կը հասնի, ոչ մէկ պանդոկի մէջ կ'ուզեն դինքը ընդունիլ իր հիւանդագին վիճակին պատճառաւ եւ դիշեր մը դուրսը մնալէ ետքը կը փոխադրուի գերմանական հիւանդանոցը, ուր քանի մը ամիս հազիւ ապրելէ ետքը մեռաւ:

Թէ՛ Պոլսէն Գահիրէ ճամբորդութեանը առեն եւ թէ իր հիւանդութեան ամբողջ տեւողութեանը Օրիորդ Քրիսթինէ անձնական անձնուիրութեամբ մը խնամեց հէ՛ք թոքախտահար պատանին, առանց օր մը հեռանալու իր անարին քովէն:

×

Մօտաւորապէս երկու տարուան պատրաստութենէ ետքը, Կունծիկ արեղայ ծանր հիւանդութիւնը սկսաւ ցոյց տալ իր ահաւոր դէմքը: Ցաճախ կը կրկնուէին թոքային արիւնահոսութիւնները, որոնք ամէն անդամ աւելի կը տկարացնէին խեղճ հիւանդը:

Ցոյսերը կը սկսէին ցնդիլ, ու ամէն ոք կը սպասէր անոր մահուան լուրին:

Ամէն ինչ ի զուր էր: Ոչ մէկ դարման կրնար ազդել այդ ահաւոր ախտին դէմ:

Ցոյսերը ցնդած էին

Զարտուղի ձանրաւեւերով

ինչեր ու ինչեր...

———o———

Մինչ լեռներու բարձունքներուն, ձմեռային արձակուրդներու սիրահարներ յափշտակութեամբ կը յանձնուին ձիւնեղ զանգուածին ու աւելի եւս կ'երջանկանան անոնք երբ ձիւնը առատապէս կը վերսկսի թափիլ, անդին, մեծ կամ փոքր իսկ քաղաքներուն մէջ, ձիւնը, հակառակ իր անմեղունակ սպիտակութեան, անբարձրիքն կը դիմաւորուի բնակիչներու կողմէ, հոգ իսկ պարզելով երեւոյթ մը՝ յատկանշական հակասութեան, ճիշդ ինչպէս, մչտական տարաձայնութիւնը, այլանդութիւնը կամ տարբերութիւնը՝ անհատներու դպատիարներուն, մտայնութեանց, տենչանքներուն կամ փափաքներուն: Դիտեցէք Մարտի այդ առաջին յաւտարին երբ ձիւնը իր քնքոյշ ու վիպային փաթիլներով, այնքան ներդաշնակ կ'իջնէր Մայրաքաղաքիս վրայ, փոխանակ հրապուրելու, ընդհակառակն յուսահատական դժդոհութիւն մը կը յայտնէին մարդիկ որոնց համար չատ բնական է դարձած որ անձրեւը իր տիրաչունչ կաթիլներով, գայ ողողէ փողոց, հրապարակ կամ տանիք, խեղճ ձիւնը ինք, դէթ մէկ անգամ իրաւունք իսկ չունի իր կարպին բազմելու իր սպիտակ տաւտով, հոգ չէ թէ ան է վերջոյ, չնմանելով լեռներու կատարներուն կամ լանջերու մարքամարքուր անաղարտ ձիւնին, փափխելով իր գոյնը վերածուի քիչ մը ցեխի: Բայց այսպէս են մարդիկ, հարկադրուած՝ կ'ենթարկուին, կը մխրճուին այն ցեխին մէջ զոր կը ստեղծէ իրենց մարզկային ընկերութիւնը, եւ արդար ձիւնը այնքան զգայուն եւ փափկանկատ, հագիւ իսկ տեղատցած, կը հալէր կ'անհետանար անմիջական վաղորդայնի առաւօտուն իսկ...:

...Այն երեկոյ, Ֆրանսական կառավարութեան վարչապետը, աւետելէ եառ պներու յաւերման նոր օրերու ախոյեանական մրցմանց երկու մրցանիշները՝ մին կապին, միւսը էլեկտականութեան հարիւրին տասնեւչորս պլայցունց բարձրացումով – բառը երբեք չափազանցուած չեմ դտներ, վճարաւելիք յաջորդ հաշուեդիրը վկայ — կը հրամցնէր ուրիշ յաւերում մը, միակը իր տեսակին մէջ, մէկ խօսքով դարուս միակ յաւերումը որ պիտի դուարթացնէր ժողովուրդին պատկառելի մեծամասնութիւնը, այլ կառուցիններու նախապէս պարտադրուած ժամական 120 քիլոմէթրի արագութիւնը կը բարձրացուէր 140 քիլոմէթրի, չէ՞ որ ներկայ դարուս կառք ունեցողներու թիւը աւելի է քան չունեցողներունը, չէ՞ որ երկրին բնակչութեան կէսէն աւելին չարաթաւերջի կամ տնտեսային արձակուրդներու ճամբորդութիւնները ինքնաշարժ կառքերով կը կատարէ, եւ արուած ըլլալով, որ կառք ջղղներուն մեծագոյն մասը ծարաւի է պրնթաց գնացքի, ժամ առաջ հասնելու որչեալ վայրը, ուրեմն կպին եւ էլեկտրականութեան յաւերման մուրճի հարուածը կը մեղմանար իսկոյն վերոյիշեալ «յաւերումին» յայտարարութեամբ: Սակայն եւ այնպէս, ի՞նչպէս արդարացնել այս պատկերազարդ յեռքայլը· իրաւամբ, տխուր առաջ երբ Պետութիւնը 120 քիլոմէթրի կ'իջեցնէր կառուցիններու արագութիւնը· ինչպէս նաեւ 90 ի միւս ճամբաներու արագութիւնը — կ'ըսուի թէ մօտաւորէն այն եւս պիտի բարձրացուի — ՝ երթեւեկութեան պատասխանատու իշխանութիւնները, որպէս խոհեմութեան, պղտութեան մեծագոյն յաղթանակ մը կը ծանուցանէին արագութեան այդ նուազումը, որ ինքն իսկ կը ձգտէր նուազման՝ երթեւեկութեան արկածներուն· ուրեմն ի՞նչ եղաւ այս· լուծելու համար այդ ապրպասելի փոփոխութեան դաղանիքը անհրաժե՞շտ է միթէ Սորպոնը աւարտել ... ո՛չ սակայն· ամէնէն առաջ գոհացում տալու տեսակ մը պարտաւորութիւն էր ինքնաշարժ կառքերու գործարանատէրներուն դէպի կառավարութեան առաջարկած խնդրանքներուն, ապահովելու համար արագութեանց մեծագոյն քանակութիւնը, որ կրնար վնասակար նոր պարագրեալ արագութեամբ, ուրեմն հետեւանք· գարձեալ կանանչ հուր՝ ալ աւելի արագութեան, ուրեմն նաեւ կատ-

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՇԱԻԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

———o———

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատաջ).— Կիրակի Մարտ երեք:

Մռայլ եւ խռովայոյզ երկինք, յորդ եւ տեղատարափ անձրեւ, սաստիկ եւ ցուրտ փոթորիկ: Կարծէք բնութիւնը ամբողջ երկունքի մէջ էր:

Սակայն հաւատարիմներու եւ պրտակներու բազմութիւն մը, արհամարհելով եւ դիմագրաւելով օդի անբարեխառնութիւնները եկած էր... եկած էր Սէն Լուի Հայոց Ս. Գէորգ եկեղեցին ամփոփուելու, իր խոհումները ուղելու դէպի բազմատաղանդ պրադէտին որուն հոգին կը խայտար մեղեդիներու մէջ:

Եկած էր դամբանին, իր հոգակոյտին վրայ, յարգանքի խօսքեր ուղղելու դէպի բազմամատակ պրադէտը, ուխտելով հաւատարիմ մնալ իր կտակին:

Եկած էր Սիլանտիա պանդոկի սրահը, մեծարելու բազմաշնորհ պրադէտը, ան որ իր ամբողջ տաղանդը, իր հմտութիւնը, իր կեանքը ի սպաս դրած էր իր պաշտած ժողովուրդին՝ ՇԱԻԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ:

Ինչպէս պիտի չեչտէր օրուան նախագահը Կ. Փօլատեան, Շաւարչ Նարդունի մեր նորագոյն պրականութեան մեծերէն մէկն է իր պատրաստութեամբ եւ իր հմտութեամբ: Տպաւնդատուր արձակագրի կոչքին ան կը ներկայանայ այսօր որպէս պատգամաբեր, առաքեալ որ իր ժողովուրդի հոգին, տհաճութիւնը, մեծութիւնը, ամբողջ խռովքները ապրած ու ճաշակած, երբեք չվարանեցաւ հնչեցնելու ճշմարտութեան ձայնը: Կ. Փօլատեան ընդգծեց Նարդունիի մէջ այն անվախ պրադէտը որ հերոսաբար իր պրիշտով եւ ձայնով պայքար մղեց ամէն անդամ որ մեր լեզուն, մեր սրբութիւնները, մեր պատմութեան բոլոր արժէքները վտանգուեցան ու զարձան խնդրոյ առարկայ: Ցարգելի նախագահը պիտի բնչէր նաեւ « ... Հայութեան հուրը որ վառեցաւ Նարդունիի մէջ, ան փոխանցեց խանդավառեց, հրկիզեց մեր հոգիները եւ պրադէտի կոչքին այս է որ նաեւ կը մեծարենք այսօր...»:

Առաջին դասախօսը՝ Աստուր Քէօսէեան, ներկայացուց Մարդը, Բարեկամը, Նանչ հուր եւս՝ արկածներու թուին հաւատնական բազմացումին... Ամէն:

...Տարօրինակ երեւոյթի մը ականատես կ'ըլլամ, ամէն օր, դուք ալ հաւանարար եթէ ուշադրութիւն կ'ընծայէք. այն օրէն ի վեր երբ բժշկական կաճառները, նչանաւոր բժշկապետներու պատգամներով ահազանգ կը հնչեցնէին ծխախոտին դէմ, որպէս խիւրդի առաջին պատասխանատու, ընդհակառակն, կանացի աչխարհը իր ոտոչ տարիքի այլ մանաւանդ մանկամարդուհիներու բազմութիւններով, ձիւթ ծամելու տեղ, տիւ եւ գիշեր կը ծխեն ու կը ծխեն, մրցման եղած այրերու հետ. կարծես թէ իրենց անտարբերութեամբ չարաչուն ապտակ մը կուտան այդ առողջապահական ազգարարութիւններուն. ու ես կը ծիծաղիմ. կեցցէ՛ք կիներ. ե պիտ՛էք թէ սա քանիերորդ դարուս ամէն մարդի մէջ ձեր իւրացուցած ազատութիւններով կը գէք. կը գերազանցէք Ադամի հարազատները: Եւ իրաւունք ալ ունիք. ձեր տառապանքը աւելի ծանր է. մինչ այրը երբ մէկ չունչով կը ճաչակէ պատուն արգիլեալ, մէկ չունչով ալ գայն կը մարսէ, կիներ է դարձեալ որ ամիսներ ու ամիսներ պիտի կրէ ծանրութիւնը մարդկային պատմութեան ամէնէն մեծ անմարսողութեան... միայն այդ բաւական է որ տրամաբանութիւն եւ արդարութիւն պահանջեն մեզմէ այրերէս որ անկարելի է ըլլալ հակիրճական: ... Բայց բարեկամ իմ սիրելի, հարց կուտամ ես ինծի. մի չարչարեր ի զուր տեղը քու հէգ միտքդ. դուն չէ որ պիտի չինես այս Աչխարհս, թո՛ղուր մէկ կողմ, կին, կառք, հայ կամ քարիւղ. գնա՛ փայփայէ սա միւս հեղուկըն անհամական, որուն անունն է գինի, դոր հեչտօրէն ըմպելով, խոյս կուտաս դէթ պահիկ մը՝ տագտուկներուդ առօրեային:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

դոր մօտէն ճանչցած է: Նարդունի բժիշկ էր, սակայն միթճեցաւ « իր » ժողովուրդի մտաւոր ու հոգեկան վտառակին սպասարկելու ծառայութեան մէջ: Օգնութեան հասաւ այդ մանկութիւն չունեցող երիտասարդութեան որ 1927–30ական թուականներուն, լքելով ամերիկեան որբանոցները, ահաւոր դժբախտութիւններ տեսնելէ վերջ, ինկաւ այս հիւրընկալ ափերը: Նարդունի չհանդուրժելով այս կացութիւնը, իր շուրջը հաւաքեց իրեն նման ուխտաւորներ եւ կազմեց Ջափահաս Որբերու Միութիւնը (ՋՈՄ), դարձաւ որբերու հայրը, եղաւ մնայուն նախագահը միութեան որուն միակ տենչն էր բարելաւել վիճակը կարիքաւորներուն:

Ա. Քէօսէեան բնորոչեց Նարդունիի մէջ երկու տարբեր մարդ: Առաջինը՝ հեզ, հլու, հնազանդ, համեստ մարդը· յաւերենական ժպիտը դէմքին, պատրաստ ապտակելու բոլորին անխտիր: Երկրորդը՝ պայքարող, չհանդուրժող, իր տեսակէտներուն սակարկութիւն չընդունող մարդը որուն արձակած նետերը պարապ չէին անցներ: Այլ խօսքով, Նարդունի եզակի տիպար մըն էր, ինքնատիպ իր բոլոր գործերուն մէջ, եւ՛ գրականութեան եւ՛ վարուելակերպին:

Ցարգելի դասախօսը, ընդգծելէ յետոյ «Հայ–Բոյժ»ի կատարած ճակատագրական եւ նախանձամական դերը գաղութին մէջ, ոչ միայն «տունին բժիշկը», այլեւ իբր հոգեկան սնունդ, պիտի վերջացնէր չեչտելով թէ Շաւարչ Նարդունի մեկնեցաւ առանց իր վախճանին հասնելու, այսինքն՝ տեսնել իր հայրենիքը: Ասոր համար ալ, Ա. Քէօսէեան, հին յոյն փիլիսոփաներէն քաղուած պատկերով մը պիտի ուղղէր իր խօսքը Նարդունիին եւ իր մեծ ընկերոջ Մ. Վարանդեանին որ կը հանդչէ իր կողքին, ըսելով՝ «Սիրելի եւ սուրբ դերեզման, անաղարտ պահէ մեր սիրելիներուն ճաճիւնները մինչեւ այն ժամանակ, երբ ունենանք իսկապէս Ազատ երկիր, Ազատ կառավարութիւն փոխադրելու համար ձեզ հոն, որուն համար ապրեցաք »:

×

Իր հերթին խօսք առաւ Կարօ Յովսէփեան, որ ֆրանսերէնով յատկապէս ուղղուած երիտասարդութեան, նախ ցոյց տուաւ Նարդունիի աւելի քան չիսուն տարիներու գրական, բանասիրական, հրապարակագրական եւ հանրային ծառայութեան վաստակը, ու աւելցուց որ Նարդունի արժանաւորապէս իրագործեց իր «մշակ»ի կոչումը, գիրքերու եւ անթիւ ուսումնասիրութիւններու դումարով մը: Բառին իսկական առումով՝ հմուտ էր, ընդունակ՝ ծաւալելու, խորացնելու, պեղելու: Նարդունի «պայքարի գրադէտ» էր. մնայ միշտ յառաջապահ գիրքերու վրայ ու չվարանեցաւ իր անհատական համոզումները ճակատագրոյ պաշտպանելու:

Նարդունիի համար հայերէնն լեզուն ոչ միայն պաշտամունքի առարկայ մըն էր, այլեւ իր ճշմարիտ հանգանակը: Իր հրաշալի արձակով արեւմտահայերէնը տարաւ դէպի նրբութեան, ճոխութեան եւ պեղեցկութեան դագաթները:

Կարօ Յովսէփեան պիտի ըսէր· «Նարդունի իր լեզուի բիւրեղութեամբ որ կը հասնի դասական դեղեցկութեան մը, իր պիրկ եւ առոյգ ոճով, պատկերներու ինքնատպութեամբ, նաեւ իր բնապաշտ եւ տպաւորապաշտ տեսողութեամբ, կատարեալ իմաքիսթ մըն է»:

Ապա, երիտասարդ դասախօսը չեչտը դրաւ Նարդունիի ազգային ըմբռնումներուն եւ համոզումներուն վրայ, ըսելով թէ ան մնայ բարձրօրէն Հայ, մաքրօրէն Հայ, անդեղեւօրէն Հայ պաշտպանելով «իր» ժողովուրդի մշակութային ազգային արժէքները ու քաղաքական իրաւունքները:

Կարօ Յովսէփեան, իր խօսքի աւարտին, կարդաց մէկ հատուած մը Նարդունիի արտասանած մէկ ճառէն Մարսէյլի մէջ 1949 Ապրիլին·

« Ողջո՛յն հայ երիտասարդութիւն »:

« ... Սիրելի երիտասարդներ, ձեր գործունէութեամբ, երգերով, պարերով, արտասանութիւններով, ձեր տարագիր մըշակոյթն է որ կը վերակենդանացնէք, ու ձեր սրտերուն եւ հոգիներուն մէջ հայրենիք մը կը ստեղծէք Հայոց մշակոյթին: ... Եղէք միշտ արթուն, եղէք միշտ երիտասարդ, ձեր նշանաբանն է՝ յարատեւել, տոկալ եւ յուսալ: Թող մեր պատմութիւնը, մեր մշակոյթը ձեզ ներշնչեն եւ որբան ատեն որ մեր ազգային երազը ցոլայ ձեր աչքերուն մէջ, մեր Արեւը պիտի շողայ միշտ»:

×

Երբորդ դասախօսն էր Յակոբ Իսկէնտէրեան (Լիբանանէն) որ առաջին բաժնի մը մէջ ցոյց տուաւ Նարդունիի հիմնական երեսը, ինքն իր բառերով «բազմակողմանի» դրադէտը: Արդարեւ Նարդունի իր խառնուածքով իսկ, ճշմարիտ հայ դրադէտ ըլլալով այսինքն՝ խորապէս ազդուած իր ժողովուրդի դառն ճակատագրէն, բզքտուած է իր բոլոր սեռերուն եւ ցանկութիւններուն մէջ: Ան կը ներկայանայ որպէս՝ արձակագիր, հէքեաթագիր, արձակ բանաստեղծութիւն դրող, բանաչէր, լեզուաբան, բառարանագէտ, փիլիսոփայ, քննադատ, համուտ որ կրնար հաւասարապէս դաղաթ դառնալ այս բոլոր մարդերէն ներս: Սակայն այս բոլոր նմոյչները ունենալէ եառ կը սպասուէր համանուագային մեծ գործի մը որ չեկաւ: Իր ժամանակակից եւ վաղուան պատմաբանը այս հիացումի բաժինէն եառ, պիտի ափսոսայ գործի անաւարտ մնալուն եւ ինքզինքը չիրագործելուն համար:

Յակոբ Իսկէնտէրեան թուեց այն հիմնական արդելքները որոնք թոյլ չտուին Նարդունիին իր գործը լրումին հասցնելու, որովհետեւ ան ուղեց եւ մնաց միչտ անկախ մտաւորական գրադէտը, որպէսզի իր սանձարձակ մտածումը ամբողջութեամբ կարողանար ըսել: Սակայն այս բոլորին դինը սուղ արժեց Նարդունիին եւ հայ գրականութեան համար:

Երկրորդ բաժինով մը, Ց. Իսկէնտէրեան ներկայացուց Նարդունին իր պատդամաբերի դերին մէջ: Եթէ Նարդունիի կեանքին հետեւինք, իր գրականութեան մէջ հաւատարիմ դիծ մը կայ որ դինքը կը դարձնէ ամէնէն մարտունակ, ամէնէն միլիթան մտաւորականերէն մէկը մեր ժամանակակից գրադէտներուն մէջ: Որովհետեւ Նարդունիի համար գրադէտը դեղեցիկ հանդերձանքով գրելով հանդերձ պէտք է ճշմարտութիւններ բռնվանդակէ, ժամանակակից ըլլայ իր ազգին գատակներուն: Այս տեսակէտով չատ մեծ գործ կատարած եւ գրադէտի նոր մակարդակ մը ստեղծած է:

Նարդունի մեր հանրային հիմնական խնդիրներուն մէջ, սիւնուքի չիանամեայ կեանքի բոլոր իրագարծութիւններուն մէջ, իրեն յատուկ ոճով, մտաւորական գրադէտի ծանը, գրգռուած, մտածուած եւ բանաձեւուած տեսակէտներ յայտնած է որոնք այսօր ալ կը մնան արժէքական: Նարդունի հակառակ կեանքի մէջ յոռետես մարդ ըլլալուն, կը ներչնչէ իր գործունէութեամբ, իր գրչի արուեստով ազգային առողջ գաղափարներ: Նարդունի իրատես մարդ է, արտադրութիւն բարձրացնող գրադէտ:

Իր եղրակացութեան մէջ, Յակոբ Իսկէնտէրեան ըսաւ՝ «Թող Նարդունիի օրինակը, որքան որ այն եղաւ անաւարտ համանուագ մը, իր վաստակով ինքզինքը իրագործելու ճամբուն վրայ այն բոլոր երեսները որ ուուաւ, անոնք ուղղենիչներ գառնան մեր ժամանակակից եւ գալոց սերունդներուն համար»:

×

Պատչամ գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Տիկին Մ. Ժ. Կարապետեան, որ երգեց Նարդունիի չատ սիրած երգը՝ «Անտուն»ն, Տիկին Ի. Հրաչեան արտասանեց հատուած մը Մարսէյլ գրուած իր չատ գեղեցիկ գործերէն ուր Նարդունի կը պատմէ իր ոտքով ըրած ճամբորդութիւնները Մարսիլիոյ հայկական գիւղերու ճամբուն վրայ «Օրհնեալ ըլլաս ոտքերս», Վ. Ճաուչեան արտասանեց պզտիկ հատուած մը իր հայրենասիրական կտորներէն՝ «Հայաստան ամէն բանէ վեր», մեներգեց նաեւ դաչնակի ընկերակցութեամբ Ֆ. Հրաչեան:

Դասախօսութեան սկիզբը եւ աւարտին, ներկաները մեծ յուզումով ունկնդրեցին Նարդունիի ձայնը որ երիզապրուած էր իր վերջին դասախօսութեան առիթով Մարսէյլի մէջ 1967ին:

Կ. Ց.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անահիկ Փափազեան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի Մարտ 17, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Ալժերիա մահացած

ՏՈՒԹ. ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՄՈՒՐՇԱՏԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Փափազեան եւ Ումուր – չատեան համայն ննջեցեալոց յիշատակին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արշակ Սամուէլեան եւ զաւակները շնորհակալու – թիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, հեռագրով, նամակով եւ ազգային հիմնարկութեանց կատարուած նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՇԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ Եարճանեան ընտանիքի մահացած անդամներուն, հօրը՝ Յովհաննէս Եարճանեանի, մօրը՝ Նազելիի եւ եղբօր՝ Ատոմի (Միամանթօ), քոյրերուն՝ Ագնիւի եւ Արմենուհիի, եղբօր՝ Վահանի եւ քրոջ – զաւկին՝ Նուպար Պօյաճեանի, Տիկին Զապէլ Համբարձումեան – Եարճանեան 350 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՒՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Սեդրակ Դաւուտեան	100 ֆր.
Ա. Մ.	100 ֆր.
Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեան	100 ֆր.
Պ. Վ. Սէրէնկիւլեան	100 ֆր.
Պ. Կ. Յակոբեան	100 ֆր.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքները թափով կ'ընթանան եւ լիայոյս ենք, որ յառաջիկայ աշնանաւերջին կը կատարուի օծումը:

Մինչ այդ, եկեղեցւոյ չինութեան Յանձնախումբս, նկատի ունենալով կենսական անհրաժեշտութիւնը երզչախումբի մը, որ պատրաստ ըլլայ նաեւ եկեղեցւոյ օծման օրը մատուցելիք պատարագի արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերելու, որոշեց կազմել խառնաձայն երգչախումբ մը եւ ղեկավարութիւնը յանձնել Պր. Հրանդ Աճէմեանին:

Արդ, կը հրաւիրենք բոլոր անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ Իսիի եկեղեցական երզչախումբին, որուն փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է, Սէն–Քլու բնակող հայբեներիչէ մը 250 ֆր. ողջագեալ Օր. Զապէլ Յակոբեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոմն Հ. կը նուիրէ 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Հոգեւոր Ընկերական Ընդհ. Ժողովի չորրորդ նախաթիւնը Մարտ 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերը – ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Նորընծաիր վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները իր առաջին թէյասեանին կիրակի Մարտ 17, ժամը 3ին՝

Fondation des Traditions Arméniennes
150, Rue Etienne Dolet, 22ème étage

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց)
Կազմակերպութեամբ
վարժարանի աշակերտութեան

կը մասնակցի վարժարանի երզչախումբը ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊՂԿԵԱՆի
ձայնապիր լուսաթաղակում Պարոյր Սեւակի մասին
Ունկնդրութիւն բանաստեղծի երիտպրուած խօսքին
Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ԵՒ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Անահտ եւ «Վարուժան» կոմիտէութեան

կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ
Հայ Դատի եւ ազգ. խնդիրներու շուրջ

— ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Մարտ 17, կէսօրէ վերջ ժամը 17ին, 3 Ռիւ Փէնիթեան

— ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Մարտ 18, Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, 6, Ռիւ Ֆրանչ–Ամիթիէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆի Հայր. Միութեան ժողովը Մարտ 18ին, Երկուշաբթի ժամը 3ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը 17, Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱՒԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)
Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆի
Կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱՒՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ ղեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախագահութեամբ Տէր Եղիշէ Փանոսեանի, կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ դաւեչտ մը:

Կը հրաւիրուին Սէն ժեռոմի եւ շրջակայքի բոլոր Թաղեցիները, իրենց նեկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՃՈՒ ՊԻՒՖ *ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ*

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

*

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝

Հայկական Ճարտարապետութիւնը

(սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը)

Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 15 ԺԱՄԸ 20.30 ԻՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ (45, Ռիւ տը լա Տէֆանս)

Լ Ի Ո Ն *Լ Ի Ո Ն*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆի ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ հարկ հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնի 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 19, կիրակի կ. վ. երգի եւ պարի փառատօն, Սալ Ռամոյի մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի պարանցիկ երեկոյթը Մարտ 23ին, Շաբաթ իրիկուն:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին ճաշը Մարտ 31ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով պատերու համար են, չորրորդ էջ:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան:

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
16
SAMEDI
16 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·964

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.964

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԱՊԱԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

—o—

Հիւսիսային Իրաքի Քիւրտ հայրենասէրները զէնքի վարեցան եւ անհուն դոհողութիւններու ենթարկուեցան ինքնավարութիւն ձեռք բերելու համար։

Պաղտատի հանրապետական կառավարութիւնը Պաաս ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարութեան տակ՝ ընդունելով հանդերձ Քիւրտերու ինքնորոշման իրաւունքը, լաւագոյն պարագային անոնց ուզեց չնորհել ապակեդրոնացման վարչաձեւ, ոչ թէ ինքնավարութիւն, որ նախքայլ մըն է զէպի կատարեալ անկախութիւն։

Անցեալի փորձերն ու քաղաքական պայմանները ցոյց տուին, որ կանխահաս է խօսիլ անկախ Քիւրտիստանի մը մասին, որ իր մէջ պիտի պարփակէ Իրաքի հետ նաեւ Թուրքիոյ, Իրանի եւ Սուրիոյ Քիւրտերը։

Հայաստանի մէջ ալ Քիւրտեր կ'ապրին, բայց անոնք զոհ են իրենց վիճակէն, կը վայելեն մշակութային կատարեալ ինքնավարութիւն։ Թերթեր ու գրքեր կը հրատարակեն իրենց մայրենի լեզուով։ Քրտերէնը կ'ուսուցուի իրենց դպրոցներուն մէջ եւ երեւանի ձայնասփիւռը քրտերենի յատուկ բաժին ունի։ Քիւրտ մտաւորականները այս մասին իրենց գոհունակութիւնները յայտնեցին Աբեւելագէտներու 29րդ· միջազգային Համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ անցած տարի Յուլիսին Փարիզի մէջ։

Լուռ են Թուրքիոյ Քիւրտերը, որոնք չեն համարձակիր որեւէ չարժում փորձելու։ 1925ի, 1930ի եւ 1938ի ապստամբութիւնները արեան մէջ խեղդուեցան Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութեան կողմէ։ Ազգայնական զգացումը արմատ ձգած է անոնց մէջ՝ հակառակ հանրապետական Թուրքիոյ ճնշման բացորոշ քաղաքականութեան։ Քիւրտերը փոքրամասնութիւն չեն նկատուիր, ըստ Լօզանի դաշնագրին։ «Լեռնական Թուրքեր» կը կոչուին անոնք։ Քրտերէնը տիրապետող լեզու է արեւելեան նահանգներուն մէջ, ուր պետական պաշտօնեաները ու զինուորականները միայն Թուրքերէն կը խօսին ու կը գրեն։

Թուրքիոյ ճախակողմեան տարրերը ձեռքի տակէ կ'աջակցէին Քիւրտերու ապստամբական չարժումներուն, նոյնիսկ Թուրք բանուորական կուսակցութիւնը քանի մը տարի առաջ իր համագումարին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով ինքնավարութեան իրաւունք կը ճանչնար Քիւրտերուն։

Վերջին տարիներուն երկրին մէջ ծայր առած խռովութիւնները դադրեցնելու համար 1971 Ապրիլ 26ին պաշարման վիճակ հաստատեցաւ Թուրքիոյ մէջ։ Առիթէն օգտուելով, Թուրք զինուորական իշխանութիւնները ահռելագործութիւն տեղի ունեցին Տիարպէքիրի, Մարտինի եւ այլ քրտաբնակ շրջաններու մէջ, իրենց ապստամբին մէջ խեղդելու համար քրտական անկախ կամ ինքնավար պետութիւն մը կազմելու ձգտումները։

Եւրոպայի քիւրտ վարիչները կ'ըսեն թէ դիտեն Թուրքերուն ի՛նչ վայրագ կեղեքուելը, պզտիկ չարժում մը արեան մէջ կը խեղդեն։ Փաստը տեսնուեցաւ նաեւ քանի մը տարի առաջ վերեւ յիշուած վայրերուն մէջ։ Ուստի խորհուրդ կուտան Թուրքիոյ իրենց հայրենակիցներուն խելօք կենալ եւ չընել որեւէ չարժում, որ պատրուակ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԶԷՆՔԻ ԴԻՄԵՑԻՆ

—o—

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ
ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Թուրք կառավարութիւնը հպարտութեամբ կը հաստատէ, թէ բաւական կռիւներ ծայր առած են Քիւրտերու եւ Իրաքցիներու միջեւ։ Քիւրտ ուժերը ամբողջովին իրենց հակակշռին տակ առած են սահմանային լեռնային շրջանը եւ յաջողած են փակել կառուցին Իրաքի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Զահօ քաղաքին մօտերը։

Թուրքիա փակած է իր սահմանը Իրաքի հետ, որպէսզի խռովութիւնները չտարածուին Թուրքիոյ քրտաբնակ շրջաններուն։ Ապահովութեան մարմինները խիստ միջոցներ ձեռք առած են թոյլ չտալու համար Թրքաբնակ Քիւրտերուն՝ օգնութեան փութալու իրենց հայրենակիցներուն։

Քիւրտերը մերժած են Պաղտատի չնորհած ինքնավարութիւնը եւ կը թուի թէ Պարզանի ուղղակի «անկատում» կ'ուզէ։

ԻՐԱՔԻ փոխ–նախագահը 15 օրուան պայմանաժամ տուած էր Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան, որպէսզի ընդունի կառավարութեան ծրագիրը՝ Քիւրտիստանի ինքնավարութեան մասին, եւ միանայ Ազգային Յառաջդիմական ճակատին։ Այս ճակատին մաս կը կազմեն իշխանութեան դլուխ գտնուող Պաաս կուսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ Համայնավար կուսակցութիւնը։

ծառայէ Թուրքերուն՝ կոտորելու անդէն, անպաշտպան Քիւրտերը։

Իրանի եւ Սուրիոյ մէջ քրտական հարց դոյութիւն չունի։ Այնտեղ քիւրտերը հաւատարիմ քաղաքացիներ են եւ քաղաքական նպատակներ չեն հետապնդեր։

Ուրեմն Քրտական հարցը ներկայիս օրակարգի վրայ է միայն հիւսիսային Իրաքի մէջ։ Մոլլա Պարզանի կը պահանջէ վարչական ինքնավարութիւն։ Պաղտատի կառավարութիւնը կ'առաջարկէ ապակեդրոնացում, մշակութային ազատութեամբ եւ զանազան առաւելութիւններով։

1970 Մարտ 11ի Համաձայնագիրը որոշ դոհացում կուտար Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան։ Հինգ քիւրտ նախարարներ առնուէր էին Պաղտատի կառավարութեան մէջ։ Եւ հինգ տարիէ ի վեր Սիւլէյմանիէի շրջանի Քիւրտերը լծուած էին ութ տարուան կռիւներու բացած վէրքերը դարմանելու գործին։

Կը թուի թէ նոր կնճռոտութիւններ կ'ուրուագծուին ներկայիս քրտական ճակատին վրայ։

Ինքնավարութի՞ւն թէ Ապակեդրոնացում։

Այս հարցն է դրուած կրկին՝ օրակարգի վրայ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Քանի մը տող

Աթինքի եւ Սելանիկի մէջ 42 հոգի ձերբակալուած են համայնավար պործունէութեան ամբաստանութեամբ։

Լիբիոյ մայրաքաղաքին մէջ վերջ դրուած է արար լինը երկիրներու քարխուղի նախարարներու խորհրդաժողովը։ Լիբիայի բարձր պաշտօնատարի մը յայտարարութեան համաձայն խորհրդաժողովի ընթացքին որոշուած է վերջ տալ քարխուղի արտածման արդելքին դէպի Մ. Նահանգները։ Այսուհանդերձ ցարդ պաշտօնական յայտարարութիւն մը չհաստատուեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ելմտական նախարարը բաւական սեւ պատկեր մը դծեց, առջի օր, ընդհանուր կացութեան մասին եւ մանաւանդ արտաքին առեւտուրի։ Ժխտական՝ նշելէն յայտնեց թէ երկրին առեւտրական բացը մէկուկէս միլիառ եղած է փետրուարին, մինչ 500 միլիոն էր Յունուարին։ Ցանցառորը, անշուշտ քարխուղն է։

ՄԻՍՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը իր ինքնաքննադատութիւնն ըրաւ և յայտնեց թէ կը ցաւի իր արտասանած այն խօսքերուն համար, որոնք վնասած են Ատլանտեան համերաշխութեան։ Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Քիսինկէր ըսած է, կատակով. «Այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ չատ աւելին ըսած են եւրոպական միասնականութեան համար անցեալ չաբթուընէ ի վեր քան որեւէ ուրիշ ղեկավար ժան Մոնէէն ի վեր»։

ՓԱՐԻԶի լիսէներու աշակերտները ցոյց մը ըրին Հինդշաբթի օր, բողոքելու համար երկրորդական ուսման «ֆոնթանէ բարեփոխութեան» դէմ։ Շուրջ 25 հազար աշակերտ – աշակերտուհիներ տողանցեցին Նասիոնէն մեկնելով, մինչեւ Սթալինկրատ ապա Ռեփիւպլիք, Օփերա։ Պարզ է որ ցուցարարներու մեծ մասը չէր գիտեր անգամ թէ ի՞նչ բանի դէմ կը բողոքէ բայց օդը ազուր էր եւ աւելի լաւ է անշուշտ փողոցէ փողոց պտըտիլ, քան դասարաններու մէջ փակուիլ։ Մինչդպրոցները չեն պատահած բայց աշակերտները «տաք, տաք, տաք» գարուն մը խոստացած են։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ կառավարութիւնը պաշտօնէ հեռացուց երկու զօրավարներ՝ Քոստա Կոմեզ եւ Անթոնիօ տէ Սփինոլա, առաջինը սպայակոյտի պետ, իսկ երկրորդը փոխ–պետ։ Զօր. Սփինոլա Փետր. 22ին «Փորթուկալ եւ իր ապագան» խորագրով գիրք մը հրատարակած էր, ուր այն գաղափարը կը յայտնէր, թէ Լիսպոն պէտք է ինքնավարութիւն չնորհէ իր գաղթավայրերուն եւ Փորթուկալ – ափրիկեան դաշնակցութիւն մը հաստատէ։

ԼԻԲԱՆԱՆի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է վեց Արաբներ, որոնք կը պատրաստուէին հոլանտական օդնաւ մը առեւանգել Պէյրութի օդակայանի մէջ։ Ձերբակալուածներէն մէկը կը փորձէր պայթուցիկ եւ զէնք պարունակող պայուսակ մը գետեղել օդանաւին մէջ։ Ձերբակալուելով՝ մատնած է իր հինգ ընկերները։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Աչխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւնը բաւական խիստ կերպով ձագկեց Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի գործելակերպը եւ չեչտեց. «Ձեր մեթոտները կրկին խնդրոյ առարկայ կ'ընեն գործունէութեան մեր միասնականութիւնը»։ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ն զարմանք կը յայտնէ այս առթիւ։

ՏԻԿԻՆ ՍԱՏԱԹ նամակով մը պատասխանած է խորհրդարան երիտասարդ ուսուցչուհիի մը, որ իրեն դիմած էր կոչուած եղբայրը դտնելու համար։ Եգիպտոսի նախագահին կինը, իր նամակին մէջ, Իսրայէլի վրայ նետելէ ետք պատերազմին պատասխանատուութիւնը կ'եզրափակէ.— «Ոչ յաղթող, ոչ պարտուող կայ այս պատերազմին մէջ, որմէ ամէն ձեւով ուզեցինք խուսափիլ եւ իրաքանչիւր մեեռալ այս պատերազմին մէջ մեր զաւակն է եւ կտոր մը՝ մեր հոգիէն»։

ՁԱՓՈՆՑի ենթասպայ մը, որ 29 տարիէ ի վեր կ'ապրէր Փիլիպպեան կղզիի մը թաւուտներուն մէջ, անձնասուր եղաւ եւ իր սուրը յանձնեց Փիլիպպեան կղզիներու նախագահին։ Այս վերջինը ներում չնորհելով յայտարարեց, թէ սպան Փիլիպպեան կղզիներու մէջ կրնայ ապրիլ։

ԱՆՏԻՊՆԵՐ

ԿՈՐՉԻ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻՆ

—o—

Քեզանից հեռու
ես ապրում էի,
կարծես թէ ինձս էլ ինձանից հեռու։
Ինձանից հեռու
Դու ապրում էիր…
Դու չէի՞ր ապրում բուսական կեանքով։
Իսկ հիմա,
Երբ մենք մէկտեղ ենք արդէն,
կարծես թէ նորից շերտ–շերտ միացանք,
Որ ամբողջանանք՝ նարնջի նման՝ մի
կեղեւի մէջ
Եւ հիւթաւորուենք՝
Հողի աշխային չորս բաժնին խառնած
Չորս բաժին աւիւն արեգակնային,
Ու երջանկօրէն՝
Նո՛ր կերպ ու նորէ՛ն՝
Բարբառենք անխօս·
«Այս է մեր մարմինն, առէ՛ք ու կերէ՛ք»…
Ինձանից հեռու
Դու նման չէի՞ր…
Ես նման էի կարծես ա՛յն մարդուն,
Որ սեանչելի ձեռագիր ունի,
Բայց… գրագէտ չէ կատարելապէս։
Իսկ հիմա,
Երբ մենք մէկտեղ ենք կրկին,
Նո՛յն կեանքը հիմա
Իր սեանչելի նո՛յն ձեռագրերով
Գրագիտութեան դասեր է տալիս
Թէ՛ շնորհալի վազերին այգու,
Թէ՛ տաղանդաւոր գետերին բոլոր,
Թէ՛ յայտնի ոխից գազազողներին,
Թէ՛ թաքուն սիրուց կակազողներին,
Եւ թէ աշխարհիս պետերին բոլոր,
Որ վերջիններիս մատերից բոլոր,
Մանաւա՛նդ… ահեղ ցուցամատերից
Մա՛հը չկաթի,
Այլ կեա՛նքը ծորայ
Թշուառ ու փոքրիկ այս երկրի վրայ՝
Հեռուից ետ դարձող
Տիեզերախոյզ հրթիռների պէս…

Տեսնո՞ւմ ես,
Մի տե՛ս·
Ծաղկած ծիրանին դիմացի բակում
Նշխար է բաշխում խահանայարար
Ամբողջ շրջանով իր մեծ շուրջառի,
Իսկ մեղուները
(Այդ նշխարները ծծելուց արբա՞ծ,
Թէ գուցէ դրդուած ուրիշ պատճառից)
Ցոյցեր են անում փեթակի առջեւ,
Ինչպէս որ մարդիկ
Շենբերի առջեւ պաղեստինցիների…

Ով ի՞նչ ուզում է՝ թո՛ղ այդ էլ անի։
Իսկ ես ուզում եմ…իսկ դու չե՞ս ուզում,
Որ զէ՛թ այս անգամ,
Գոնէ ա՛յս անգամ
Հեռատրութիւնն ինձ ու ինձ երբեմ
Զկիսի՛ այնպէս,
Ինչպէս… Հինգշաբթին Շաբաթն է
կիսում։
Կորչի՛ Հինգշաբթին…

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Դիլիջան, 18 Փետր· 1964

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Դ.

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՒԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Ճեմարան ընդունուեցի 1905 թուին առաջին դասարանը: Գիւմրեցի երկու անբաժան ընկերներ էինք, եօթ տարեկան հասակիս աշակերտ էինք Գիւմրիի (այժմ Լենինական) նշանաւոր Ալէքսան խալֆայի դպրոցում, որն աւարտելուց յետոյ եկանք էջմիածին քննութիւն տալու: Հայերէն եւ ռուսերէն թելադրութիւնները դրեցինք անսխալ, ուսուցիչները զարմացան: Մանուկ Աբեղեանը մեզ կանչեց դրասենեակ եւ վերաքննեց մեր ուղղագրութիւնը նոր թելադրութեամբ, որ անթերի էր: Մեր խօսած Գիւմրեցու բարբառը հայրաբար ծպրելուց յետոյ, հարց ու փորձ արեց եւ իմացաւ, որ յայտնի Ալէքսան խալֆայի սաներն ենք: Սոսկեց մեզ մանրամասն պատմել մեր դպրոցի մասին: Ամաչելով եւ նուաստացած մեր ծպրուած բարբառով խօսելուն, պատմեցինք «գաղտնիքը» մեր անսխալ երկլեզուեան ուղղագրութեան: Մեր սիրելի վարժապետ Ծերունի խալֆան, 75 տարեկան, ծեծով, անաստուած ծեծով էր մեզ սովորեցնում բոլոր առարկաները: Առաջուց մենք տեղեակ էինք սակին, մեր գործած ուղղագրական սխալների դէմ, որ գրամի փոխարէն վարժապետին վճարում էինք նրա հաստ կաղնի փայտի հարուածներն առանալով մեր ձեռքերի ափին — մէկ սխալին մի ուժգին հարուած, իսկ երկու կէտագրական սխալին՝ մէկ հարուած: Հաշիւը գրուած էր մեր տետրակների մէջ կարմիր թանաքով, սակարկելն աւելորդ էր, պէտք էր հարուածներն ուտէինք անարտասուելով, թէեւ լացով, որի, լացի դէպքում յաւելեալ ուժեղ հարուածներ էինք ուտում դանդերիս վրայ: Տժգանելի էր ձմեռը, երբ ձմրուկից ճաքճաքած էին մեր ձեռքերը: Դասարանը թողնում էինք արիւնոտ ձեռքերով, որ դիմամբ չէինք լուանում—սրբում, որ մեր մայրերը տեսնէին, Ալէքսան խալֆին անիծէին եւ մեր ազահ բերանները քաղցրացնէին պտուղներով եւ քաղցրով իբր մխիթարութիւն: Մենք առաջուց գիտէինք մեր մայրերի եւ տատիկների խղճի չափն ու բնական որակը, աւելի ուժգնացնելու մեր խեղճ վիճակը, անից ներս մտնելուց առաջ սկսում էինք ողբալի մի լաց... ի հարկէ, դպրոցից տուն գալու երկար ճանապարհին ոչ մէկս չէինք լաց լինում մոռացած լինելով խալֆայի տուած հարուածների ցաւը: Այսպիսով երեք բան էինք անում — ծեծ ուտում, ուղղագրութիւն սովորում եւ քաղցր ու գաթա ուտում...

Մանուկ Աբեղեանի բամբ ու ազմկոտ ծիծաղը մեզ մեծ զուարճութիւն պատճառեց: Ճեմարանային միջա յիշում էր մեր խալֆին:

Շատ ուրախացանք, երբ գրամանքով լսեցինք, որ ճեմարանում մեր ուսումը ծեծով չէինք չարունակելու: Ի հարկէ, Աբեղեանին չհաւատացինք. ի՞նչպէս կարելի է առանց ծեծի սովորել:

Մեծ զժուարութեամբ ընտելացանք ճեմարանի պիչերօթիկ կեանքին, հեռու մեր անուշիկ հայրենիքից եւ ընտանեկան կեանքից:

Թէեւ երկրի եւ ճեմարանի դրութիւնը խառնակ էր 1905 թուի աշնան, մեր դասերն սկսուեցին: Տեսուչ Կարապետ Կոստանեանը հրաժարուել էր: Մեզ պատմեցին, որ խիստ էր նա եւ պահանջկոտ, կարզապահութեանն հետեւող:

Անցեալ տարիներին անկարգութիւնները խստիւ պատժում էր, շատերին արտաքսում: Էջմիածնի դաւառապետը Իսահակեանին եւ Վանեցի Արտակ Դարբինեանին բանտարկել էր Երեւանի բանտում: Աւքանդ Մոուեան եւս արտաքսուել էր եւ հեռացել յեղափոխական դառնալով. 1894ին ցոյցեր եղած են եւ Կ. Կոստանեանին ծեծած, շատերը՝ վտարուած ընդմիշտ:

Մեր նոր տեսուչն էր Գարեգին վարդապետը, նախկին ճեմարանական, զերմանական համալսարան աւարտած:

Մտածկոտ էր մեր տեսուչը, շատ հոգսեր ունէր իր վրայ ու թուլակազմ ուսերի վրայ ծանրաբեռնուած:

×

Իմ ընկերներից մի քանիսը եւ ինքս վարակուեցինք եւ անկողին ընկանք երկար ժամանակ մալարիա զզերոցք տենդով: Կիսատ ապաքինելուց յետոյ չարունակեցինք սովորել զրաբար եւ աշխարհաբար: Պարոն Սէթը զրաբար սովորեցրեց Կարապետ Կոստանեանի «Նախաշաւիղ» եւ «Ծաղկաքաղ» ձեռնարկներով: Լաւ էի սովորում, որովհետեւ հեղինակը Գիւմրեցի էր եւ Պարոն Սէթի սեւ խոժոռ երեսը եւ հաստ ապակիների յետեւից անժպիտ ու չռած աչքերն ինձ սարսափեցնում էին եւ միշտ երկիւղով սպասում էի, որ այս մարդն էլ ինձ պիտի ծեծէ Ալէքսան խալֆի տեղը բռնելով: Ձծեծեց:

×

Աշակերտական խլրտումները անդադար բռնկւում էին: Դասադուլ դասադուլի յետեւից, երեւի Ռուսաստանի զպրոցների չարժումներից ազդուած: Թէեւ 12 տարեկան մանուկ, ես պիտէի ինչ է յեղափոխութիւնը եւ ինքս էլ վազուց «յեղափոխական» էի, զժգոհ մեր երկրի անտանելի վիճակից: Նախ Հնչակեան էինք, յետոյ զարձանք Դաշնակցական. ինչո՞ւ, որովհետեւ Անդրանիկը, Սերոբը եւ Գէորգ Զաւուշը Դաշնակցական էին եւ կռւում էին տաճիկ բռնակալութեան դէմ, կոտորուող, անզէն հայ բնակիչներին պաշտպանում էին, զինում եւ հայդուկների խմբեր էին կազմակերպում: Ես վատահ էի, որ իմ հօրեղբայրները ինձ Սասուն էին տանելու երենց հետ, մինչեւ անգամ երենց հայդուկի հագուստներով, լուսանկարների մէջ ինձ նստեցրին խաւաքարտից չինած կեղծ ժայռերի վրայ, ես էլ նրանց հետ «հերոսացայ»: Սակայն միայն լուսանկարային «հերոս» չէի, իրական կռւողին զործօն կերպով ուսս զինուորներից զնում էի զէնք եւ ռազմական իրեր թաքցուցողների մէջ պահելու համար, Սասուն ուղարկելու նպատակով: Տեղը չէ այստեղ մանրամասնել այդ. վերջապէս չէնք ու չնորհքով մասնակից էի «յեղափոխութեան»ը: 1902 թուին մեր Գիւմրի քաղաքում ցոյցեր եղան բողոքելու համար մեր ծխական զպրոցները փակելու եւ եկեղեցական զոյքերը եւ էջմիածնայ «Գանձարանը» խլելու դէմ: Քաղաքի ամէն կողմը սեւ զրօշակներ էին կախուած: Դպրոցականներն ու ապստամբութիւնը փողոց էին թափուել բողոքելու այդ անիրաւ ցարի անմիտ քայլի դէմ: 9–10 տարեկան մանուկ էի եւ զարմանում էի, թէ որքա՜ն անհասկնալի եւ անիմաստ է Ռուսաց թագաւորը, որ Հայերիս հալածում, ճնշում է եւ մեր պաշտելի Էջմիածնի Հայրիկին զայրացնում: Մեր զրպրոցների համար Ռուսը մէկ կոպէկ չէր ծախսում, զրան աւելացրո՛ւ, որ մեր հաշուին ռուսերէն էինք սովորում, ռուս զրականութիւն կարդում, անկեղծօրէն սիրում էինք ռուս զարի եւ ազնիւ ժողովուրդը. ռուսական պիմնազիոններ եւ առեւտրական զպրոց էինք հիմնում մեր քաղաքի հաշուին եւ որակաւոր ռուս ուսուցիչներ կանչում մեզ զաստիարակելու ռուս զրականութիւն եւ պատմութիւն: Այդ ժամանակ Գիւմրին 40·000 բնակիչ ունէր, ամբողջովին Հայ, շատ քիչ թաթար եւ աւելի քիչ յոյն, որոնք հայերէն էին խօսում: Առեւտրական հրաշալի զպրոցի հիմնադիր եւ մնայուն տեսուչ էր անուանի Լեւոն Սարգսեան, «Մուրճ» նշանաւոր հանդէսի տնօրէնը: Ռուսերէնի հետ զուգահեռաբար աւանդւում էին Հայոց լեզու, կրօն եւ պատմութիւն որակաւոր երեք հայ ուսուցիչների կողմից — Երուանդ Տէր-Մինասեան (նախկին վարդապետ), Յակոբաւր Աբովեանի թոռը եւ մի ուրիշը, երեքն էլ մեր ճեմարանի նախկին սաներ...

Այդ Առեւտրական զպրոցն աւարտեցին Բաղրամեան հօրս եղբայրները, Մխիթար, Աբիկ, Զաւիկ, Աչիկ հրաշալի եղբայրները, որոնց երեքը զոհ գնացին Ստալինի ժամանակ, երեքն էլ չնորհալի հայ բանաստեղծ էին, երեքն էլ հայրենասէր: Բանաստեղծ էր նաեւ Իսահակ Իսահակեանը (մեծ բանաստեղծի եղբօրորդին), որ նահատակուեց 1914–18ի պատերազմին, սպայ էր: Այս զպրոցն աւարտեց նաեւ մեր հերոսացած ընկեր Օննիկ Մաղմանեան զնդապետը, զժբախտ Կարսի առնուիկ բերդի պաշտպանը, որը զայրոյթից ինքնասպան եղաւ, չտեսնելու համար իր պաշտպանած բերդի անկումը, բարոյալքուած զինուորների պարտուզական անասնութիւնը... երկար ու զժբախտ պատմութիւն:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐԱՆՋԵԱՆ

(Շար. – 4)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐ

—0—

Ապրապահպանման մեր ողբերգութիւնների մէջ, բնականաբար, առաջին տեղը չէ՛ որ կը զրաւի հայ վարժարաններու վրայ: Եւ հասկնալի է, թէ ինչո՛ւ: Արդարեւ հայ վարժարանին վերապահուած է սերունդներու հայեցի զաստիարակութեան, ազգային դիմագիծի կերտման պատասխանատու դերը: Անոր վիճակուած է, առհասարակ, հայ մանուկին եւ պատանիին մտքի եւ հոգիի ձեւաւորումը՝ ազգային չունչով եւ պիտակցութեամբ: Ահա թէ ինչո՛ւ, առանց անտեսելու այլ ապզակները, ինչպէս՝ տունը, ակումբ, մամուլ, եկեղեցի, հարկ է միշտ չեշտել, թէ ազգապահպանումի մայրուղին կը սկսի հայ վարժարանէն:

Այս պարզ հաստատումին կը յաջորդէ երկրորդը՝ այն, որ դիմագծութիւնը կը կերտէ զպրոցին — ուսուցիչ եւ դասագիրքը: Եւ, երկուքն ալ կը կարօտին «արդիականացումի», այլապէս դաստիարակութեան եզանակը կը զառնայ ատգալի՝ աշակերտին համար: Այս պատճառով է, որ պէտք է ողջունել ամէն աչխատանք, որ թարմութիւն կը բերէ ուսուցման եզանակին՝ հայ վարժարանէն ներս:

Տասնամեակներ չարունակ հին եզանակներ կիրարկուեցան մեր կրթական չարքերուն մէջ: Իրենց տեղին արդիական նկատուած այդ եզանակները ժամանակի հոլովոյթով զարձան հնաթոյր: Բարեփոխութեան ծրագիրներ, անչուշտ, մչակուեցան եւ կիրարկուեցան հոս ու հոն, քիչ թէ չատ ծաւալով: Մեր կրթականներէն չատեր այսօր զատասանդման արդիական ուղղութիւններու կը հետեւին: Եւ, սակայն, չենք կրնար պնդել հաստատապէս, թէ այսօր ամբողջովին ձեռքազատած ենք ժամանակավրէպ մտայնութիւններէ, ուսուցման ձեւերէ:

Այս իրողութիւնը մասնաւորապէս ակներեւ է մեր զաղութին մէջ, որուն միջավայ զպրոցները խայտաբղետ պատկերը կը կազմեն: Արդարեւ, ուսուցիչները չեն փորձեր հետաքրքրական ու զրաւիչ զարձնել դասերը, մնաց որ անոնց զա-

(59 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շոպենաւէն մէջ երկրորդ կարզով կը ճամբորդէի եւ իրրեւ սենեկակից ունէի Ֆրանսայի ուղեւոր մը որ աչխարհի չորջանը կ'ընէր առանց տասը փարայի: Իր ապրուստի միջոցներն էին պատկերազարդ քարտ փոսթալներ ծախել, արտասանութիւններ ընել, խաւաքարտի վրայ զարդանկարներ չինել եւ ի հարկին անծանօթներէ նպաստ խնդրել, կամ Ֆրանսական հիւպատոսարաններու վրայ բեռ ըլլալ:

Այս միջոցներով, երկու տարիէ ի վեր, ոտքով ճամբորդած էր ամբողջ Եւրոպա, Ասիական Թուրքիա, Սուտան, Հապէշիստան եւ ի վերջոյ եկած էր Եգիպտոս ուրկէ կը վերադառնար Մարսէյլ՝ հոնկէ ոտքով Փարիզ երթալու համար, ուր իրր թէ, տասը հազար ֆրանքի նուէր մը պիտի առնար իր այս չահատակութեան համար:

Աղեքսանդրիա գտնուած միջոցին ծանօթացած էր իտալացի ընտանիքի մը հետ որ մեր չոգենաւով կը ճամբորդէր, միայն թէ առաջին կարգով: Երիտասարդ ամոլ մըն էին ասոնք, կինը չափազանց զեղեցիկ ու չնորհալի եւ այրն ալ նմանապէս խիստ վայելուչ:

Ֆրանսացի աչխարհաչրջիկը, որ Աղեքսանդրիոյ մէջ անոնց օդնութիւնը վայելած էր, չոգենաւին մէջ ալ քովերնէն չէր զատուեր եւ դիս ալ ի վերջոյ ներկայացուց իրենց:

Այր ու կին, թէեւ քանի մը տարիէ ի վեր ամուսնացած, բայց նոր սիրահարներու պէս կը վարուէին իրարու հետ:

Կինը չափազանց քէչտ ու չփացած կը թուէր եւ միշտ իր ամուսնոյն խնդիրք – ներ կ'ուղղէր զորս այս վերջինը ամէն – նայն հլութեամբ կը փութար կատարելու:

Ֆրանսային զուարթախօսութիւնը չատ հաճելի էր մանկամարդ Իտալուհիին, որ ժամերով կը խօսեցնէր զայն եւ որպէսզի անոր հաճոյակատարութիւնը վարձատրէ՝ անընդհատ հրաման կ'ընէր ամուսնոյն որ լմպելիներ բերել տայ մեզի, քան մը որ չոգենաւին մէջ բացառիկ ծախքի մեծ դուռ մըն էր:

Ֆրանսային եւ ես սակայն չատ բարակը չէինք նայեր ու առանց քաչուելու պատիւ կ'ընէինք մեզի ընծայուած լմպելիներուն, մանաւանդ որ ըստ իմ սենեկակից վկայութեան՝ Իտալացին չատ հարուստ մէկն էր:

Եւ սակայն իրիկուն մը, երբ ա՛լ օր մը մնացած էր Մարսէյլ հասնելու եւ Իտալացին կամրջակին վրայ կը զտնուէր, կինը իր խցիկը քաչուած ըլլալով եկաւ մեր քովը եւ չփոթած երեւոյթով մը ըսաւ.

— Բարեկամներ, ձեզի աղաչանք մը ունիմ:

— Ի՞նչ, հարցուց Ֆրանսացին:

— Եթէ անգամ մըն ալ կինս ձեզի լմպելիք հրամցնել ուզէ, կը խնդրեմ մերժեցէք բացարձակ կերպով...

Այս տարօրինակ խօսքերը, զրս զոհար ձայնով մը արտասանեց՝ մեզ ապշեցուց բոլորովին: Չէինք կրնար լմբռնել թէ ինչո՛ւ այդ բանը կ'ըսէր մեզի:

— Բայց, կմկմաց Ֆրանսացին, բոլոր սրտով կը խոստանանք ձեր այդ խնդիրը կատարել, միայն թէ հաւատացէք որ ձեր խօսքերը...

— Գիտեմ, գիտեմ, ընդմիջեց միւսը, իմ խօսքերս չատ տարօրինակ կը թուին ձեզի, բայց հիմա ձեզի ամէն բան պիտի բացատրեմ:

Եւ մարդը սկսաւ իր զժնդակ պատմութիւնը մեզի:

Ինք Միլանցի զործարանատէր մըն է եղեր իտալական լուցկի պատրաստող, այն լուցկիները, որոնք ծանօթ են հոս շամալը ֆիպրիք անունով: Հետզհետէ ձախորդութիւններ, զործատուլ, անտանական տագնապ, մրցում եւայլն, մէկ քանի տարուան մէջ կը անձնկատնեն մարդը եւ հապճեպ կը յաջողի այդ ընդհանուր կործանումէն 30·000 ֆրանք մէկ կողմ դնել, անուշ ուրիշ տեղ իր կեանքը վերսկսելու համար եւ կ'որոչէ եղիպտոս երթալ բախտ փնտռելու, ուր լաւ օրերու բարեկամներ ունի եղեր:

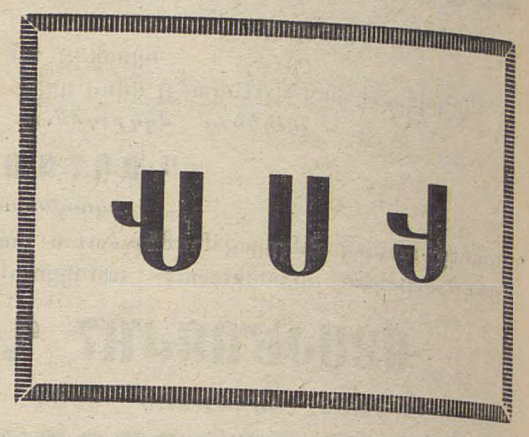
Իր այս յաջորդական զժբախտութիւնները բոլորովին կը ծածկէ սակայն իր մանկամարդ կնոջմէն, որ միշտ կը կարծէ թէ ամուսինը հարուստ է:

— Կինս չտայլ եւ հաճոյքն ու զբօսանքը, ինչպէս նաեւ պերճութիւնը սիրող կին մըն է, ըսաւ մեզի, եւ պիտեմ որ եթէ կործանած ըլլալս լսէ, սարսափելի կերպով պիտի տառապի եւ որովհետեւ պիտի չկրնամ այդ պինքը կը պաչտեմ պիտի չկրնամ այդ բանին հանդուրժել: Թերեւս լուսցոյն պիտի ըլլար եթէ առաջին օրէն վիճակս բացատրէի իրեն, բայց որովհետեւ մէյ մը խարեցի պինքը, յուսալով որ զործերս որեւէ կերպով կը կարգադրուին, ա՛լ անկէ ետք ստիպուեցայ միշտ նոյն խաբեպայութեան դիմել:

8.

ՏԱՍՆԵՎԻՆԳ ՏԱՐԻ ՊԵՏՈՒ

ՈՒՆ ԿՅՈՒՂԻՆ

ՀՈՒՅ

Ընկած ժամանակ Մինասը մոռացել էր ամեն բան։ Նա միայն գիտեր, որ մեզնից մեկ տասնյակ քայլ հեռու է ինքնաձիգը, որ ամեն վայրկյան կարող է հնչել կրակոց, որ ամեն վայրկյան կարող է ինքն էլ ընկնել, ինչպես ընկել էին նրա ընկերները։ Ամեն ինչ մոռացել էր Մինասը, միայն մի բան էր հիշում, որ ինքնաձիգը ձեռքին է, որ պետք է կրակել, որ պետք է սպանել։

Ես ինձ համար ոչ մի վտանգ չէի տեսնում։ Ես գիտեի, որ ինձ ոչ ոք չի կրակի։ Ես գիտեի, որ ինձ ոչ ոք չի սպանի։ Ես գիտեի, որ ես ապահով եմ։ Ես գիտեի, որ ես ապահով եմ, որովհետև ես ինձ համար ոչ մի վտանգ չէի տեսնում

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքները թափով կ'ընթանան եւ լիայոյս ենք, որ յառաջիկայ աշնանավերջին կը կատարուի օծումը:

Մինչ այդ, եկեղեցւոյ շինութեան Ցանձնախումբս, նկատի ունենալով կենսական անհրաժեշտութիւնը երդչախումբի մը, որ պատրաստ ըլլայ նաեւ եկեղեցւոյ օծման օրը մատուցուելիք պատարագի արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերելու, որոշեց կազմել խառնաձայն երգչախումբ մը եւ ղեկավարութիւնը յանձնել Պր. Հրանդ Աճէմեանին:

Արդ, կը հրաւիրենք բոլոր անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ Իսիի եկեղեցական երգչախումբին, որուն վորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տէֆոնս:

Իսիի Եկեղեցիոց
Շինութեան Ցանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Օր. Սիբարփի եւ Պ. Առաքել Աճէմեանի որոնք Տան Թանգարանին 70 վիրքեր նուիրած են (հայերէն եւ ֆրանսերէն), ինչպէս նաեւ Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեանի, որ 45 հատոր նուիրած է:

×

Սէն Ժեռմի Թաղականութիւնը իր յաւակնութիւնները կը յայտնէ Աբշակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին այրիին եւ զաւակներուն: Այս ախուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ուտացած է.—

Այրի Տիկին Փափազեան եւ զաւակները (Տրակինեան), Տիկին Առաքելեան, զանազաններ (Լիաթէ), զանազաններ (լա Ֆուռժէ), Տիկին Փելիպոսեան, Տիկին Ռոսան, Տէր և Տիկին Ժէզէքէլ 100ական, Հրանտ Սամուէլեան եւ ընտանիքը 100 (եւ 100 դպրոցին, Տիկ. Ֆելիժոսք, Տիկին Թրէսթ 50ական, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գէամէճեան 30 (եւ 20 դպրոցին), Շառլ Կիափըլեան 20, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զէյթունցեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զալաքեան 50, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գասպասեան 10, Փափազեան ընտանիք 50, Դր. Նաճարեան եւ ընտանիքը 50 (եւ 50 դպրոցին), Նէվչեհիրլեան ընտանիք, Հմ. Կարապետեան 10ական, Փէչէքեան Հայկ 50 (եւ 20 դպրոցին), Գայսերլեան Փանոս 10, Դաւիթեան եղբարք 30 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջանիկ ընկերական ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը Մարտ 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերք – ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազ. Խաչի նորընտիր վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները իր առաջին թէյասեանին կիրակի Մարտ 17, ժամը 3ին՝

Fondation des Traditions Arméniennes
150, Rue Etienne Dolet, 22ème étage

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր. Միութեան ժողովը Մարտ 18ին, Երկուշաբթի ժամը 3ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը 17, Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախապատրաստութեամբ Տէր Եղիչէ Փանոսեանի, կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ պատեհ մը:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմի եւ շրջակայքի բոլոր թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները:

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԿ

Փարիզի կեդրոնական թաղամասի մը մէջ վարձու է կահաւորուած սենեակ մը խոհանոցի եւ ամէն տեսակ յարմարութիւններով երիտասարդի մը կամ երիտասարդ զոյգի մը համար:

Հեռախօսել 878-27-35:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ԵՒ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Ազատ եւ «Վարուժան» կոմիտէութեան

Կը խօսի ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ
Հայ Դատի եւ ազգ. խնդիրներու շուրջ

— ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, *Մարտ 17, կէսօրէ վերջ ժամը 17ին, 3 Ռիւ Փէնիթան*

— ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, *Մարտ 18, Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, 6, Ռիւ Ֆրանչ-Ամիթիէ:*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, Մարտ 17, ժամը 16·30ին

SALLE DES FETES DE SEVRAN

ORCHESTRE

— PARADOXE —

Sous la direction de SERGE TER-MATHEOSSIAN

Մեներգ — ԱՑՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՃՈՒ ՊԻՖԼ *ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ*

Պատանիներու մուտքը՝ կէս գին

Pour :

VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements —
Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24
ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ կը ներ.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵԻԱԿ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ ՕԱՄԵԱԿԸ

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց)
Կազմակերպութեամբ
վարժարանի աշակերտութեան

Կը մասնակցի վարժարանի երդչախումբը ղեկավարութեամբ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊՂԿԵԱՆի
Ձայնադիր լուսարձակում Պարոյր Սեւակի մասին
Ունկնդրութիւն բանաստեղծի երիզապրուած խօսքին
Շաբաթ, Մարտ 16ին, երեկոյեան ժամը 6ին, վարժարանի սրահին մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կազ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Գելիմեանի մահուան առթիւ, 250 ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Եալընզեանէ եւ 50 ֆր. Տէր եւ Տիկին Ցովհ. Թորոսեանէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 19, կիրակի կ. վ. երկի եւ պարի փառատօն, Սալ Ռամոյի մէջ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ.-ական առաջադրութիւնները հարցումներուն
Կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:
Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ
45 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Լ Ի Ո Ն *Լ Ի Ո Ն*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
17
DIMANCHE
17 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·965

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.965

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԵԴՐՈՆԱԶԻԳ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ հիւսիսային իրաքի մէջ։

Լը Մոնտ Լիբանանի լատինեզեակ թղթակիցը արձագանգ կը դառնայ կարգ մը լուրերու, որոնց համաձայն վերջերս պինաթասումներն աւելցած են կառավարական պինուորներու եւ Պարզանիի կառաւորներուն միջեւ։ Այսպէս այս վերջինները վար առած են ինքնաթիռ մը, որուն մէջ կը գտնուէին քանըվեց սրար պինուորներ, որոնց չորսը սպաններ, միւսները զերի բռնուեր են։

Եւ ասիկա ա՛յն պահուն, երբ Պաղտատի կառավարութիւնը կը պատրաստուի եղեր Մարտ 11ին — 1970 ծանօթ համաձայնագրի հնգամեակին առթիւ «ինքնավարութիւն» շնորհել Քիւրտերուն։ Կեդրոնի կառավարութեան հինգ քիւրտ նախարարներէն երեքը Պաղտատէն հեռանալով ապատաներ են Իրաքի հիւսիսը։ Իրենց հեռեւեր է Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան պատմական ղեկավար Մարզանի խմբագրապետ Տարա Թէվֆիք (Լը Մոնտ, 1974 Մարտ 9)։

Հինգ տարի առաջ ինքնորոշման իրաւունք ճանչցուեր էր Իրաքի Քիւրտերուն, սակայն անոր տարողութիւնն ու ձեւը պիտի հղէր Պաղտատի կառավարութիւնը, որ արդէն պատրաստած է նոր «Հիմնական Օրէնք» մը այդ մասին։ Ըստ անոր տրամադրութեանց, «Քիւրտիստան»ի սահմանները պիտի ընդգրկեն բոլոր այն շրջանները, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը Քիւրտ է, համաձայն 1959ի մարդահամարին։ Քրտական ազգութիւնն ու լեզուն պաշտօնապէս պիտի ճանչցուին։ Նոյնպէս «Պետութիւն»ը պիտի ունենայ Ա.– Օրէնսդիր խորհրդարան մը, որուն անդամները պիտի ընտրուին ժողովրդական քուէարկութեամբ եւ Բ.– Գործադիր մարմին մը, որ չրջանային կառավարութեան պաշտօն պիտի վարէ։

Այս մարմինները ենթակայ պիտի ըլլան Պաղտատի կեդրոնական կառավարութեան։ Անոնց բոլոր ձեռնարկներն ու ոլորտները բացարձակապէս համապատասխան պէտք է ըլլան Իրաքի Սահմանադրութեան ոգիին ու տառին։

Նոր օրէնքի 14րդ յօդուածին համաձայն, Քիւրիստանի չրջանը եմատական մարզի մէջ ինքնավար ըլլալով հանդերձ պիտի ենթարկուի կեդրոնի պետութեան եմատական վարչութեան։ Նոյնը՝ եղեւմուտքի (պիւտճէ) մասին։

Իրաքի հանրապետութեան նախագահն է, որ պիտի ընտրէ ինքնավար Քիւրտիստանի կառավարութեան պետը՝ Օրէնսդիր խորհրդարանի անդամներէն եւ իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնանկ ընելու զայն։ Կեդրոնի Պետութեան վճռաբեկ Ատեանը պիտի քննէ ինքնավար Քիւրտիստանի կառավարական մարմիններուն դատական, քաղաքական եւ վարչական բոլոր մարզերու մէջ տուած որոշումներուն եւ կատարած կարգադրութիւններուն «Սահմանադրութեան» համապատասխան ըլլալու կամ չըլլալու պարագան։

Նոր օրէնքը լուռ կ'անցնի 1970 Մարտ 11ի համաձայնագրին այն կէտին վրայէն, որով Իրաքի հանրապետութեան փոխնախագահը քիւրտ մը պէտք է ըլլայ։ Ամէն պարագայի Քիւրտ երեք նախարարներուն Պաղտատէն հեռանալը։ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի ատաղին ատենեկան խաւարումը, Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան ղեկավար մարմինը փոխելու ծրագիրը, Իրաքեւքիւրտ բախումներուն յաճախադէպ դառնալը լաւ նշաններ չեն։

«Ինքնորոշում»ը առաձգական բառ է։ Պաղտատի կառավարութիւնը Քիւրտերու վերաբերեալ նոր օրէնքը պատրաստելու առթիւ ո՛չ միայն խորհուրդ չէր հարցուցեր Մոլլա Պարզանիի այլեւ բացարձակապէս անտեղի եւ «անընդունելի» դեր է անոր կարգ մը առարկութիւնները։

Նոր օրէնքը «Ինքնավարութիւն»ը հոլովէ։ ամերիկան անոր ոգին աւելի մօտ ապակեդրոնացման, որուն համաձայն պտնուած են 1958էն՝ Զօր· Ապտիւլ Քասըմէն ի վեր Պաղտատի մէջ իշխող բոլոր կառավարութիւնները։

«Կեդրոնաձիգ ինքնավարութիւն» բառը թերեւս աւելի յարմարի Իրաքի Քիւրտերուն համար ծրագրուած նոր վարչաձեւին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

ՆՈՐՔԻՆ նոր նախարարը՝ Շերաք, բանական իրարանցում յառաջ բերաւ Փլաս Պօլօ եւ նոր նշանակումներու ձեռնարկեց։ Այսպէս վարչական ընդհ. տնօրէն նշանակուած է Ժաք Փելիսիէ, որ յարդ կը պաշտօնավարէր Լիոնի մէջ։ Տեղական հաւաքականութեանց ընդհ. տնօրէն նշանակուած է Ժան Թօլէլ, որ յարդ պաշտօնի գլուխ էր Բարձր–Նորմանտի եւ Ազգ· Ոստիկանութեան ընդհ. տնօրէնի պաշտօնին կ'անցնի Լուի Վերժէ, որ վերջին տարիներուն պաշտօնավարած է Ֆիլիփվիլ, Օրլէանվիլ, Աժէն եւ Կրընոպլը։ Այս նշանակումներէն զատ, տեղի ունեցած են ութ ուրիշ փոփոխութիւններ։ Ինչպէս կը տեսնուի, Ներքին նախարարի փոփոխութիւնը, որ միշտ առանց նպատակի չի կրնար ըլլալ, այս անգամ ցոյց կուտայ թէ նախարարապետը կ'ուզէր նաեւ որ վերակազմուի Ներքին նախարարութիւնը։

ՆԻՒՍԸՆ ասպարէզ կը կարդայ Եւրոպայինեռուն եւ կը սպառնայ ջնջել Եւրոպա իր ճամբորդութիւնը եւ քաշել ամերիկեան զօրքը եթէ Իններորդ Ընդունին տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւն մը Միացեալ Նահանգներուն հետ։ Քիսինկէրի մէնա ֆուլիփայէն եաք, Շիքագոյի մէջ Նիքսընի արտասանած այս խօսքերը առնուազն տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողուն։

ԴԱՆԻԱԿԱՆ օդանաւային ընկերութեան մեծ օդանաւ մը, ուր տեղ գրաւած էին 96 հոգի, Թեհրանի օդակայանին մէջ կրակ առաւ, երբ կը պատրաստուէր թռիչք կատարել։ 25 հոգի մեռաւ եւ 38 ճամբորդ ալ քիչ թէ շատ վիրաւորուեցաւ։

ԹՐԻՇ ԼՈՒՍՑՆԶԻ Տի Սի 10 օդանաւին ազէտին արկածալի բնոյթ ունենալը բոլորովին կը հաստատուի քանի առաջ կը տարուի քննութիւնը։ Արդէն օդանաւը չինողը որ Տըգլաս ընկերութիւնն է, յայտարարած է թէ որոշած է փոխել դուռներու կղպանքի դրութիւնը։

Մուսթաֆա Պարզանիի ատաղին ատենեկան խաւարումը, Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան ղեկավար մարմինը փոխելու ծրագիրը, Իրաքեւքիւրտ բախումներուն յաճախադէպ դառնալը լաւ նշաններ չեն։

«Ինքնորոշում»ը առաձգական բառ է։ Պաղտատի կառավարութիւնը Քիւրտերու վերաբերեալ նոր օրէնքը պատրաստելու առթիւ ո՛չ միայն խորհուրդ չէր հարցուցեր Մոլլա Պարզանիի այլեւ բացարձակապէս անտեղի եւ «անընդունելի» դեր է անոր կարգ մը առարկութիւնները։

Նոր օրէնքը «Ինքնավարութիւն»կը հոլովէ։ ամերիկան անոր ոգին աւելի մօտ ապակեդրոնացման, որուն համաձայն պտնուած են 1958էն՝ Զօր· Ապտիւլ Քասըմէն ի վեր Պաղտատի մէջ իշխող բոլոր կառավարութիւնները։

«Կեդրոնաձիգ ինքնավարութիւն» բառը թերեւս աւելի յարմարի Իրաքի Քիւրտերուն համար ծրագրուած նոր վարչաձեւին։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԱՀ՝ ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑԻ

Երեւանի Հեռատեսիլ, Մարտ 12ի հաղորդումէն, ցաւով կ'իմանանք որ Մարտ 9ին Երեւանի մէջ յանկարծամահ եղած է վաստակաւոր դերասէտ՝ Խաչիկ Դաշտենց։

Իր մահով հայ մշակոյթը կը կորսնցնէ իր լաւագոյն մշակներէն մէկը, վաւերական դերասէտ մը, չէյքսփիրեան համուտ թարգմանիչ մը եւ բանաստէր մը։

Ծնած էր 1910ին, Սասնոյ Դաշտադէմ գիւղը։ Կանուխէն որբ, ապաստան գտած է Ալեքսանդրապոլի, Կարսի, Թիֆլիսի եւ Սեբաստիայի որբանոցները։ Դեռ պատանի 1927–29 թուականներուն ուսուցիչ եղած է Շիրակի գիւղերուն մէջ։ Այնուհետեւ ուսանած է Երեւանի պետական համալսարանը, որու պատմաբանասիրական լսարանը (ֆաֆիւլքէ) աւարտած է 1932ին։

1927–29ին գրական իր նախափորձերը կատարած է «Բանուոր», «Աւանգարդ» թերթերու եւ «Գրական Դիրքերում» հանդէսի մէջ։ Աւելի ուշ, 1932ին լոյս կը տեսնէ բանաստեղծութիւններու իր առաջին հատորը՝ «Երգերի Դիրքը» եւ ատով արդէն, Դաշտենց կը ճանչցուի իբրեւ անկեղծ յոյզերու բանաստեղծը։

Շէյքսփիրեան երկերու ապագայ թարգմանիչը, ապա իր բարձագոյն ուսումը կը չարունակէ եւ 1940ին ալ կ'աւարտէ Մոսկուայի Օտար Լեզուներու վարժարանի անգլիական ճիւղը։

Խաչիկ Դաշտենց, անկախ իր գրական ստեղծագործական վաստակէն, պիտի ճանչցուէր նաեւ իբրեւ հմուտ չէյքսփիրագէտ։ Թարգմանած է բազմաթիւ դրուածներ մեծ թատերագիրէն եւ 1973ին ալ կ'ընտրուէր Արեւելեան Գերմանիոյ Շէյքսփիրեան Ընկերութեան պատուոյ անդամ։ Թարգմանած է նաեւ այլ հեղինակներ, ինչպէս Լոնկֆէլլօ, Սարոյեան, որու «Իմ սիրտը Լեոներում է» թատերգութիւնը տարիներ չարունակ ներկայացած է Սունդուկեան թատրոնի մէջ։ Դաշտենցի գրչին կը պատկանի նաեւ «Պայրըն եւ Հայերը» ուսումնասիրութիւնը։

Իր մեծ վէպով է սակայն — Խոդեղան — որ Դաշտենց աւելի լայն ժողովրդականութիւն պիտի գտնէր Հայաստան եւ Սփիւռք։ «Խոդեղան»ը իրրեւ թերթօն հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ եւ մեծ ընդունելութիւն գտած ընթերցողներու մօտ։

Հայաստանի մշակութային կեանքի վաստակաւոր գործիչ, բանասիրական դիտութիւններու թեկնածու, Խաչիկ Դաշտենց կ'աշխատէր Արուեստի Հիմնարկին մէջ, անոր չէյքսփիրեան կեդրոնի իրրեւ բեղնաւոր աշխատակիցը։

Դաշտենց երկար տարիներ մանկավարժական աշխատանք կատարած է Բազմարուեստից եւ Վ. Բրիւսով մանկավարժական հիմնարկներուն մէջ եւ դասագրքեր կազմած է Սփիւռքի դպրոցներուն համար։

Յաջորդով կատանք իր ինքնակենսագրութիւնը, ուր գրագէտը կը յիշէ իր մանկութեան օրերը Մուշի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 12ին։

ՅԱՐԴԸ ԳՆՈՒՄ Է, ՅՕՐԵՆՆ Է ՄՆՈՒՄ

—o—

Նստած էի ես մի օր մեր շեմին,
Քեռիս ցորեն էր էրնում մեր կալում·
Սարից փչում էր աշնան զով քամին,
Քամին բըշում էր ու յարդը տանում։

— Քեռի՛,—ասացի,—էդ ի՞նչ ես անում,
Մեր ամբողջ յարդը տրւեցիր քամուն։
— Բան չըկայ, բա՛լիկ, ի՞նչ ես վըշտանում,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում։

Ամէն բանի մէջ եւ ամէն ժամին
Քամին էրնում է ու յարդը տանում,
Մեզ էլ էրնում է աշխարհի քամին,
Յարդը գնում է, ցորենն է մնում։

Մենք ողջ աշխարհն ենք էրնում լոյսից լոյս
Յարդն ու ցորենը տալիս ենք քամուն
Ու ես յիշում եմ խօսքերը Քեռուս·
«Յարդը գնում է, ցորենն է մնում»։

Էրնում եմ ես էլ երգերս հիմի,
Իմ ամբողջ կալը բռնել եմ քամուն,
Ինչ որ չի մնայ, կը տանի քամին,
Յարդը գընում է, ցորենն է մնում։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ՃԱՏՐԱԿ

Աչխարհի ճատրակի ախոյենութեան երկու կէս–եղրափակիչ մրցումները տեղի պիտի ունենան Լենինգրադի եւ Օդեսայի մէջ։ Առաջինին (Ապրիլ 10ին պիտի սկսի) պիտի մասնակցին Բորիս Սպասկի եւ Անատոլի Կարպով։ Երկրորդը պիտի սկսի Ապրիլ 12ին· պիտի մրցին Տիգրան Պետրոսեան եւ Վիկտոր Կորչնոյ։

Կէս–եղրափակիչ մրցումները կը բաղկանան 20 խաղերէ։ Յաղթող կը նկատուի ան, որ ամէնէն առաջ կ'ապահովէ չորս յաղթանակ։ Այլապէս խաղերը կը չարունակուին եւ նկատի կ'առնուին առաւելագոյն կէտերը։ Եթէ քանի խաղէ եաք կէտերը հաւասար ըլլան, վիճակահանութիւն կը կատարուի, ճշդելու համար յաղթականը։

×

ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ աշխատողներու 44 տոկոսը կիներ է, գիւղատնտեսութեան մէջ՝ աւելի քան 50, կըթական ճիւղի մէջ՝ 60, առողջապահութեան ասպարէզին մէջ՝ 78 տոկոսը։

Մօտաւորապէս հինգ հազար կիներ կ'աշխատին գիտական ճիւղերու մէջ· 45 կին գիտութեան տոքթէօր է։ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ են քիմիագէտներ Արաքսիա Բաբայեան, Վերգինէ Թառայեան եւ Դարեհ Բաբայեան։

Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական–ները յաճախողներուն աւելի քան 43 տոկոսը երիտասարդուհիներ են։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Ե·

Կարճամիտ ռուս կառավարութիւնը փոխանակ յենուելու հայ երկիրը Հայերով կառավարելու, Հայեր, որոնք հաւատարիմ էին եւ անկեղծ սիրով կապուած Ռուսաստանին, կամակորութեամբ վճռել էր կուլ տալ Հայութիւնը, բոլորովին ձուլելով, զրաւել հայ եկեղեցու երեւակայական հարստութիւնը (երբ Ռուսները էջմիածնի «գանձարան»ը բացին, զարմացան, որ համարեա դատարկ էր, չզիտէին նաեւ, որ հայ եկեղեցու գլուխը, մեր Հայոց «Թագաւոր» Հայրիկը հա – րուստ Հռոմի Պապը չէր, այլ չարքաշ ու աշխատասէր իր ժողովուրդի նման հա – մեստ մի նահապետ էր, իր գեղջուկ ժողովուրդի նման անուղղ ամէնօրեայ յա – մառք հացով եւ թանով ապրուրով)։

Վրայ հասած ռուս–ճափոնական դժ – բախտ պատերազմը ռուս զօրքի պարտութիւնը, բռնկուած 1905ի յեղափոխութիւնը, մեր ճեմարանը մի քրճեց աւելի խառնակ վիճակի մէջ։ Ժողովներ, դասադուլներ, տեսչին ուղղուած պահանջներ, էլ ինչե՞ր։ Պահանջների մէջ էին· ազօթքի վերացումը, վանքի հոգեւոր ծխականութեանը չմասնակցել, եկեղեցի չդնալ պարտադիր կերպով։ Ջնջել ճեմարանի «հոգեւոր» կոչումը, հոգեւորական հագուստը փոխել եւ աշխարհականի վերածել, կրօնական դասերը վերացնել, պահել, պիչերօթիկ աշակերտներին թոյլ տալ ազատօրէն դուրս դնալ ցերեկը։ Այս բոլորին նախագահում էր ճեմարանի ա – մէնէն փայլուն, երրորդ լսարանի ուսանող, Դաշնակցական Սիմոն Գրուզինեանը (Վրացեան)։ Վրացեանն իր «Յուշեր»ի մէջ պատմում է յետագային հումորով եւ կէս մեղայական ոճով, որ երբ ներկայացնում են տեսուչին «միաձայն քուէարկած» «պետիցիան» (պահանջագիր), Գարեգին վարդապետը յուզմունքից (թէ դիտմամբ ու կեղծ) գետին է թաւալում ուշաթափ… Ի հարկէ, աշակերտներս այս բանը չդիտէինք եւ ո՛չ էլ «միաձայն քուէարկել» էինք։

Ժողովներն ու դասախօսութիւնները, «յեղափոխական» նիւթերի չուրջը, չարունակուեցին։ Պէտք է աւելացնել, որ ուսուցչական կազմը կրաւորական դիրք էր բռնել, մի քանի ուսուցիչներ էլ բաց, համարձակ դեկավարում էին հարցա – դրոյց – դասախօսութիւնները։ Ի հարկէ, պարտադրուած էինք ներկայ գտնուել եւ լսել մինչեւ ուշ դիշեր «դիտական–փիլիսոփայական» հակաճառութիւնները, ո – րոնք դեկավարում էր չատ սիրուած ու յարգուած, բարձր որակաւոր ուսուցիչ Սիրական Տիգրանեանը, երաժիշտ Նիկողայոս Տիգրանեանի փոքր եղբայրը, (Գիւմբեցի)։ Գլուխներս ուռած էին «իմ» վերջացող անհատականալի բառերով եւ անվերջ կրկնուած տարօրինակ անուններով, չէ՞ որ չատերս մանուկներ էինք։ Ծովածաւալ չատախօսութիւնը ազմուկի նման քնարեր էր։ Ամէնից չատ խօսում էին Գրուզինեանը, Արսէն Կիտուրեանը, Թադէոս Աւետիքեանը, Նչան Մելիք Ալլահվերդեանը, կատաղի դաշնակցական։

1905–6 տարուայ միակ հաճոյքն էր Կոմիտաս Հայր Սուրբի երաժշտութեան դասաւանդումը, ինչպէս նաեւ երգեցիկ խմբի փորձերն եւ համերգները։

Մեծ ոճներին տեսուչը մեզ առաջնորդեց վեհարան Յովհաննէս Հայրիկի Աչքն համբուրելու, որ մեծ երկիւղածութեամբ եւ սիրով էինք կատարում։

×

1906 Թուին աշնանը ճեմարանը մեծ փոփոխութիւններ ունեցաւ։ Գարեգին վարդապետի փոխարէն Հայրիկը նշանակեց Մեսրովբ վարդապետ Մագիստրոս Տէր–Մովսէսեանին վերատեսուչ։ Բոլոր չէնքերը նորոգուեցին եւ մաքուր ներկուեցին, երեկարականութիւն դրուեց ամէն տեղ, սեղանատունն ընդարձակ եւ լուսաւոր, հիւանդանոցը նորաչէն եւ յարմարաւէտ։ Կատարեալ նիւթական յեղափոխութիւն։

Ուսուցչական կազմը թուլացել էր։ Մանուկ Աբեղեան, Սեմիան Կանայեան մեկնել էին Թիֆլիս, Կոմիտաս Հայր Սուրբը մեկնել էր Եւրոպա։ Հեռացաւ Գ· Լեւոնեանը։

Դասերն սկսուեցին անակնկալներով։ Ազօթքները վերացուել էին, եկեղեցի գնալը, եթէ չեմ սխալւում, պարտադիր չէր, ցածր դասարաններում դրաբարը վերացաւ, Պարոն Սէթը գնաց, անյայտացաւ։ Հոգեւորականի հագուստները ոչնչացան, մեր հագուստները աշխարհիկ աշակերտի հագուստներ էին, գլխարկը՝ ռուս ուսանողի գլխարկի նման, ուրիշ գոյնի։

Գործադուլները վերացան, Սիմոն Գրուզինեանը աւարտեց, հեռացաւ, Գարեգին վարդապետը զարձաւ Ս· Հռիփսիմէի վանահայր եւ չարունակեց զբաղուել բանասիրութեամբ։ Կրօնպատուէրները դասերը պահուեցին, սակայն համարեա ամէնքս երեւութապէս «անհաւատ», «անաստուած» զարձանք, «նիհիլիստ», ինչպէս այն ժամանակ մոդա էր ռուսական գրականութեան մէջ։ Դժուար բան չէր անհաւատ զառնալը, գրժել ամէն ինչ, «նիէթ» ասել առանց բացատրութեան, ինչպէս վերջերս ոեւեռատ – գնաց հանդուցեալ Գագարինը մի քանի հարիւր մետր երկրից հեռանալով դէպի սիեզերական հեռուները, պնդեց հեղնելով, որ Աստծուն չհանդիպեց։ Երեւի սխալ ուղղութիւն էր վերցրել։

Երբ նոր տարուայ արձակուրդին գնացի մեր տուն, այնտեղ ընդունեցին ինձ զրկարաց, սիրոյ համբոյրներով։ Ծե – րունի խաստուն պապիսկողքին էր նըստած մեր փելիտոփայ Քառոր Նիկոլը, որ դիւղից հիւր էր եկած։ Քառորն ինձ հարց ու փորձ արեց ճեմարանի մասին, վանքի, Յրիմեան Հայրիկի առողջութեան մասին։ Ասացի, որ Հայրիկը չատ է ծերացել եւ մէջքը ծալուած է քայլում։ Իսկոյն ոտքի կանգնեցին ամէնքը եւ սկսեցին Աստծուն աղօթել ու խնդրել առողջութիւն պարգեւելու Հայրիկին։ Քառոր Նիկոլը ճառեց զրաբար եւ աչքի պոչով ինձ էր դիտում, որ լուռ եւ անտարբեր կանգնած էի դիմացը։ Նստելուց յետոյ ինձ հարցրեց, թէ ի՞նչ ազօթքներ եմ սովորել, որ իրենց համար արտասանեմ, երգեմ։ Պատասխանեցի, որ ո՛չ մի ազօթք չեմ սովորել, անցած տարի երկու անգամ, ամէն օր լուսադացին եւ երեկոյեան քնելուց առաջ երգում էինք սիրուն հինաւուրց չարականներ, այս տարի այլեւս չենք երգում, ոչ էլ «Հայր Մեր»ն արտասանում դասերից առաջ։ Համար – ձակօրէն աւելացրի, որ ազօթքն անպէտք բան է, ինչո՞ւ աղօթել, երբ Աստուած չկայ։ Մեզ չջնջապատող մեր ընտանիքի անդամները նեղուած, լուռ մնացին, պու – նաթած։ Քառորն ու պապս աչքերը կիսախուփ, անշարժ, սուղուեցին խոկումների մէջ։ Մանուկների ազազակը ընդհատեց խորհրդաւոր լռութիւնը։ Քիչ յետոյ ծերունիները չարունակեցին իրենց մտերիմ եւ սիրած խօսակցութիւնը, կարծես ոչինչ չէր պատահել։ Յօսեփին Պլատոնի, Արիստոտէլի, Սոկրատէսի մասին, որոնց չատ էին սիրում։

Հետեւեալ առաւօտ Քառոր Նիկոլը մեկնելուց առաջ ինձ ողջագուրեց եւ մեկնեց պիւղ։ Գնացի պապիս արհեստանոցը, որտեղ հօրեղբօրս եւ Մկո Ազպօր հետ երկրագործական գործիքներ եւ սայլեր էին չինում։ Ճաճախորդներն ինձ տեսան, բարեւեցին եւ հիացան, որ ճեմարանի աչակերտ եմ եւ հարցրին, թէ վարդապե՞տ եմ դառնալու, թէ քահանայ։ Պապս խօսքը փոխեց եւ հարցումը «կտուրը դցեց» զգուչանալով ատոյդ «նիհիլիստի» Աստծու դոյութիւնը զրժող պատասխանիցս։ Ես զգայի, որ անչնորհքութեամբ պապիս սիրտը տրիեցրել եմ իմ կոպիտ «անաստուածութեամբ», չգիտէի ինչպէս նրա սիրտն առնեմ, ուրախացնեմ, գիտէի նրա ջերմեռանդ քրիստոնէութիւնը եւ ամէնօրեայ տեւական բարութիւնը, մարդամօ – տութիւնը։ Սիրելի պապս ամէն բան մոռացաւ, երեւի նեղեց։ Մեկնեցի էջմիածին եւ մնացի միչտ «անաստուած», ինչպէս էին երեւութապէս միւս ընկերներս։ Շարունակեցի «յեղափոխական» մնալ։ Ծածուկ բաց էի անում իմ ձեռքով արտագրած հատ երգարանս եւ մաքիս մէջը երգում Աչուդ Ֆահրադի, Աչուդ Գրիգոր Տաղեանի որին կանչում էին «Քոռ Գոգոր», Համբօի եւ Զիւանու երգերը։ Մեր երաժշտութեան նոր ուսուցիչ Պարոն Յարէթը մեզ իր սրինգով նըւագում էր «Մարսէյէզ»ը, որի երգին արգելուած էր Ռուսաստանում, սրովհետեւ բառերը փաղաքշանքներ չէին «պարչելի բռնակալ ցարի» հասցէին։ Երգի եղանակը չատ գեղեցիկ էր, մինչ դասերից դուրս բարձրաձայն երգում էինք, բանի տեղ չդնելով ճեմարանի բակից անցնող վարդապետներին եւ գերմանացի գնդապետ Լեմմերմանն դասատուին։ Մեզ հասկացրին, որ յիմարութիւն է այդ, բայց չլսեցինք, ամէն բան զրժուղ էինք, անաստուած, ոչ ոքի հեղինակութիւնը չճանաչող, բացի Յրիմեան Հայրիկինը, որ մեզ նման յեղափոխական էր եւ նրա հրամանով էին մեր հոգեւորականի հագուստները եւ ազօթքները վերացրել։ Ի հարկէ, յեղափոխական էր։

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐՏԱՆՋԵԱՆ

(Շար· – 5)

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Զ·

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆ

Առաջին աշխարհամարտին յաջորդող քանի մը տարիները 1919–1923, կարելի է նկատել իբրեւ ոսկեդար մը մտաւորապար Պոլսոյ Հայութեան համար։

Նոր կեանք վերսկսած էր, հայկական փչրուած զանգուածին վերազարթնումն էր։ Ազգային եւ մշակութային զանազան ձեռնարկներ դիւրութեամբ եւ յաջողութեամբ կը պսակուէին, ոգեւորութիւն կը տեղծէին համայնքին մէջ։ Աննկարագրելի հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենային, եռապտոյտը պարզուած ամէն կողմ, թուրքերու աչքին առջեւ։

Պահ մը երբ մոռցուած կը կարծուէր ըլլալ Կոմիտասի անունը, երեւան եկաւ խմբակ մը, Կոմիտասեան երիզ սաները անունով, որ վերստին ոտեղծեց խմբերգային չարժում մը։

Կեանքի կոչեցին եւ կրցան հաւաքել քանի մը հարիւր երգիչներ։ Պատերազմի մոայլ չրջանէն վերջ Պոլսոյ երկինքը կը պայծառանար, գեղարուեստական կեանքը վերստին թռիչք կը ստանար։

Այս բազմահարիւր երկտեր երգչախումբը կը դեկավարէին փոխն ի փոխ կոմիտասի չունչով սնած ստիները։ Ստոյգ մէջէն՝ երգիչներուն համար առաւելապէս սիրելի էին Վարդան Սարգսեանը եւ Բարսեղ Կանաչեանը որպէս բժանիզիր ուսուցանողներ։ Նուազ կը գնահատէին Վազարշակ Սրուանձտեանցը, գանելով զայն քիչ մը թոյլ, իսկ Մխիթար Թու-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եգիպտոսի մէջ, իր նախկին բարեկամները, որոնք իմացած էին իր անհետութիւնը, երես կը դարձնեն իրմէ։ Միւս կողմէ կինը կը չարունակէր Գահիրէի մէջ իր բազմածախս կեանքը, այնպէս որ չուտով կը սպառի իր երեսուն հազար Ֆրանքը։

Օր մը կինը կ'իմանայ թէ իր ամուսինը նիւթական անձկութեան մէջ կը գտնուի, ու այս մասին՝ զարմացած՝ հարցումներ կ'ընէ իրեն։

Ամուսինը կ'ուրանայ եւ կ'ըսէ թէ սխալ են իր առած տեղեկութիւնները եւ զայն համոզելու համար իր կնոջ ցոյց կուտայ մէկ քանի կեղծ թուղթեր որոնք կ'ապացուցանէին, իբր թէ, պանքաներու մէկ ունեցած մեծաքանակ դումարները։

— Աչխարհի մէջ չատ քիչեր իմ կացութեանս պէս դառն կացութեան մէջ գըտնուած են, չարունակեց մարդը։ Եթէ կնոջս առաջին օրէն յայտնած ըլլայի վիճակը՝ դուցէ չատ դիւրաւ կարենայի նոր կեանք մը ստեղծել ինձ համար։ Արիւնս երիտասարդ, առողջ եւ ուսեալ եմ, կրնամ որեւէ գործի մը ձեռնարկել, յաջողիլ, դիրքս վերստին չինել բայց ատոր համար զոհողութեան, խնայողութեան, դրկանքի չրջան մը պէտք է անցընենք ու այս բանը չեմ կրնար պարտադրել կնոջս, որովհետեւ կը քաչուի, կ'ամչնամ իրմէ … ինծի այնպէս կուգայ որ եթէ դիս աղքատ տեսնէ՝ ա՛լ սէրը պիտի դադրի ու պիտի սկսի դիս արհամարհել ու այս մտածումը կը չլատէ, կ'անէացնէ դիս։ Եգիպտոս, բարեկամներ, համեստ պաշտօններ առաջարկեցին ինծի, 5–600 Ֆրանք ամսականով, բայց չկրցայ, չուզեցի ընդունիլ։ Կինս ինքզինք հարուստ դործարանատէրի մը կինը կը կարծէր ու չէր կրնար յանկարծ ամսականաւոր պղտիկ պաշտօնեայի մը կինը դառնալ։

— Եւ հիմա ի՞նչ պիտի ընէք Մարսէյլի մէջ, հարցուցինք։

— Վերջին յոյս մը ունիմ, պատասխանեց, հարուստ բարեկամ մը կը ճանչնամ հոն որ թերեւս հաւանի ինծի կարեւոր դրամադլուխ մը տալ գործի մը ձեռնարկելու համար, գործ մը որով կարենամ ամսական առ նուազն երկու հազար Ֆրանք ապահովել։ Երբ այսպիսի դործ մը ունենամ այն ատեն քաչութիւն պիտի ունենամ ամէն բան կնոջս պարզելու, բայց ներկայ վիճակիս մէջ անկարելի է…։

Չհարցուցինք թէ հակառակ պարապային մէջ ի՞նչ պիտի ընէր, բայց ինք արդէն չարունակեց։

— Իսկ եթէ այս յոյսս ալ ի դերեւ ելլէ՝ ինքզինքս պիտի սպաննեմ…

Եւ Իտալացին այնքա՛ն վճռական չէր տով մը ըսաւ այս խօսքերը որ սարսռացինք։

Հետեւեալ օրը կը հանդիպինք Մարսէյլ։

Շոգենաւէն մեկնելէ առաջ Ֆրանսայի աչխարհաչրջիկին հետ զայրինք մնաս բարով ըսելու Իտալացի ամուլին։

Գեղանի մանկամարդուհին սիրալիր ժպիտով մը ընդունեցաւ մեզի։

— Օթէլ որ Նօայլ պիտի օթեւանինք, ըսաւ, այս իրիկուն անպատճառ ճաչի կը սպասենք ձեզի։

— Ես ժամէ մը ճամբայ կ'ելլեմ, հետիոտն Փարիզ երթալու համար, յայտարարեց Ֆրանսացին, հետեւաբար պիտի չկրնամ ձեր հրաւէրը ընդունիլ, ըսուն համար մեծապէս կը ցաւիմ։

— Իսկ ես իրիկուան կառախումբով պիտի մեկնիմ, պատասխանեցի իմ կարգիս։

Ու սրտի տարօրինակ սեղմումով մը բաժնուեցանք իրենցմէ։

(60 – Շար·)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

ՈՂՈՒ ՎԱՅՐԿՈՒՆ

8.

Նկատեց մի տեղ շեմքի մոտ խորտակված մի մեծ սկուտեղ։ Վերցրեց մեջը։ Ինչ-որ հեղուկ էր, որ ներծծել էր մեծ սրբիչը։ Հոտոտեց։ Գինի էր։ Ուրեմն Ռուբենը եկել էր Ալիսի մոտ, խմել էր նրա հետ, հետո գնացել։ Ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ Ալիսը չէր ասել։ Ինչո՞ւ էր ստել։ Ինչո՞ւ էր ամեն ինչ թողել այդպես։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ գնացել։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ ստել։

Ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ։

Ինչո՞ւ էր Ալիսը ստել, որ Ռուբենը եկել է, հետո գնացել։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ ստել, որ ինքը գնացել է։ Ինչո՞ւ էր Ալիսը ստել, որ ինքը գնացել է։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ ստել, որ Ալիսը գնացել է։

Ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ։

Ինչո՞ւ էր Ալիսը ստել, որ Ռուբենը եկել է, հետո գնացել։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ ստել, որ Ալիսը գնացել է։ Ինչո՞ւ էր ինքն էլ ստել, որ Ռուբենը եկել է, հետո գնացել

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Անդրանիկ Ղրիմեանի մահուան տաթիւ (Մարսէյլ) Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան 10 ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի եւ 10 ֆր. «Աշխարհ»ի (առանձալ «Ցառաջ»է):

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը եւ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամական Ընկերակցութիւնը ընդունելութիւն մը կը սարքեն իրենց հաւաքատեղին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ այս Շորեքշաբթի ժամը 18·30ին ի պատիւ Հայրենական պատերազմի հերոս զնդապետ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի (որ Փարիզ կը գտնուի Մանուչեանի խումբին զնդակահարման 30րդ տարելիցին առթիւ):

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.—Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ 22 Մարտ, սովորական հաւաքատեղին ժամը 20·30ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ON DEMANDE

Entrepreneurs robes et entrepreneurs chemisiers.

ELLEN GERARD

(Gérard Mouradian)

134, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ·Յ·Դ·Բաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն *կը պատասխանէ՝*

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ — 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Լ Ի Ո Ն *Լ Ի Ո Ն*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնդ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
Հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻԻՍԱՒԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)

Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

Կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՒՌԻ ԱՔՄԱՃԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին

8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր·
Հոգեհանգիստ	40 ֆր·
Յաւակցութիւն	20 ֆր·
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր·
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր·
Ծնունդ	40 ֆր·
Կը փնտռուի	20 ֆր·
Կ'ուզուի	30 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մանաւանդ պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն տը Շերիի եւ շրջանի Ազգ· Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր սրահին չինութեան ի նպաստ 2000 ֆր· Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայրենակցական Միութենէն եւ 200 ֆր· Դաւրացի հայրենակից մը:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը սառնձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըզտիկները տանիլ «Թորբի» Հռոմի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քլմ· հեռաւորութեամբ:

Թորբիէն 28 քլմ·, «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ ղըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 19, Կիրակի կ·վ· երգի եւ պարի փառատօն, Սալ Ռամոյի մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մաս – նաճիւղին ճաշը Մարտ 31ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A
NAHABED ALECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE

CHARLES RENAUD

BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de

EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքները թափով կ'ընթանան եւ լիայոյս ենք, որ յառաջիկայ աշնանավերջին կը կատարուի օծումը:

Մինչ այդ, եկեղեցւոյ չինութեան ծանձնախումբս, նկատի ունենալով կենսական անհրաժեշտութիւնը երգչախումբի մը, որ պատրաստ ըլլայ նաեւ եկեղեցւոյ օծման օրը մատուցուելիք պատարագի արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերելու, որոշեց կազմել խառնայն երգչախումբ մը եւ զեկավարութիւնը յանձնել Պր· Հրանդ Աճէմեանին:

Արդ, կը հրաւիրենք բոլոր անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ Իսիի եկեղեցական երգչախումբին, որուն փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն Ժեռմէն Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախապատրաստութեամբ Տէր Եղիշէ Փանոսեանի, կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ դաւեչա մը:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմէն եւ շրջակայքի բոլոր Թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ զիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 26, ժամը 20·30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22

Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le cataloque détaillé

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
19
MARDI
19 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·966

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.966

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր պիւղից Մուշ, մէկ օրուան ճանապարհ էր։

Առաջին ծաղիկը, որ ես յիշում եմ, լուսաթաթախ սաւդուկն (ձնծաղիկ) էր, որ գառնաբածները փնջերով պիւղ էին բերում սարից։

Մեր խրճիթը պանդում էր անտառի եզրին, նրա վրայ փչում էր սարի մանուշակների անմահական հոտը։

Հայրս հովիւ էր։ Ամէն ամրան նա ինձ տանում էր Սեւ սար ու ես մեծանում էի այդ արբեցնող ծաղիկների ու դրախտային բնութեան ծոցում։ Լուսնակ գիշերներին աստղահաս բոցերով խարոյկներ էր վառում, որոնց չուրջը նստած՝ նա ինձ չքնաղ հէքեաթներ էր պատմում եւ արբեցնում էր իմ մանուկ հոգին իր անմահ խոսքերով ու արնգոյն կախարդական հնչիւններով։

Հայրս մեռաւ Մուշ քաղաքում գաղթի նաւապարհին, 1916 թուին։

Անցաւ տասը տարի։

1925 թուին, տասնըհինգ տարեկան հասակում, ես աւարտեցի Լենինականի մանկտնային միջնակարգ դպրոցը։

Մէկ տարի յետոյ, երբ հրաժեշտ տուի մանկատունը եւ մտայ կեանք, իմ ծոցում կար աչակերտական բանաստեղծութիւնների մի փոքր տետր։ Այդ տետրի առաջին բանաստեղծութիւնը յիշում եմ, Սեւ սարի սաւդուկների, մանուշակների եւ գինարբուկների մասին էր, իսկ երկրորդ բանաստեղծութիւնը նրա լուսնակ գիշերների ու իմ հօր խաղերի մասին էր։

1932 թուին աւարտեցի պետական համալսարանի պատմագրական բաժինը եւ երկու տարի անց ճանապարհ ընկայ դէպի Մոսկուա։ Մոսկուայում ես ընդունուեցի եւրոպական լեզուների Ինսթիտուտի անգլերէնի բաժինը։

1936 թուին Մոսկուայի հայկական տպարանում լոյս տեսաւ իմ բանաստեղծութիւնների փոքրիկ ժողովածուն «Բոց» խորագրով։

Վեց տարի Մոսկուայում ապրելուց յետոյ, 1940 թուին վերադարձայ Երեւան։

1942 թուից ես սկսեցի աշխատել «Տիգրան Մեծ» ողբերգութեան վրայ, որն արդէն աւարտել եմ։

«Տիգրան Մեծ»ը նուիրուած է հայ թագաւորի 2000ամեակին։

Մոսկուայում ուսանելիս, 1933–1938 թուերին, իմ ուսանողական դրասեղանի վրայ ես սկսեցի թարգմանել անգլերէնից Լոնգֆելլոյի «Հայաւաթի Երգը» մեծածաւալ պոէմը։ Իմ այդ թարգմանութիւնը չքեղ հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ Երեւանում, 1943 թուին, եւ անմիջապէս սպառուեց։

Մոսկուայից Երեւան բերեցի նաեւ Լիզա Պոյի «Ագռաւը», «Շիլէրի «Ամպ», Թոմաս Գրէյի «Էլեգիա» եւ Ռոբերդ Բրաունինգի «Համլէտի նախչուն սրնգահարը» բանաստեղծութիւնների ձեռագրերը։ Վերջինս լոյս տեսաւ Երեւանում, 1940 թուին։

Այս ձեռագրերի հետ Մոսկուայից բերեցի նոյնպէս Շէյքսպիրի «Յուլիոս Կեսար» ողբերգութեան թարգմանութեան ձեռագիրը։ Յուլիոս Կեսար»ը իմ թարգմանական առաջին յանդուգն փորձն է մեծահանճար դրամատուրգից։ Նա լոյս տեսաւ Երեւանում։ Այդ թարգմանութիւնը «Հայաւաթի Երգ»ի նման արժանացաւ բարձր դնահատականի։ Դա ինձ քաջալերեց, եւ ես, հայրենական պատերազմի տարիներին, զրաղուեցի գերազանցապէս Շէյքսպիրի գործերի թարգմանութեամբ։

Ես թարգմանում եմ Շէյքսպիրի միայն այն գործերը, որ բոլորովին չկան հայերէն, կամ չեն թարգմանուած հայ մեծատաղանդ թարգմանիչ Յովհ. Յան Մահեհանի կողմից։

1941 թուին թարգմանեցի «Սիամլետի կոմեդիան», 1942ին «Տասներկուերորդ Գիշերը», 1943ին՝ անգլ. «Ռոբին Հուդ» բալլադների չարքը, որը լոյս տեսաւ 1943 թուին։ 1944 թուին թարգմանեցի Շէյքսպիրի «Վերոնայի երկու ազնուականներ»ը։ Այդ երեք կոմեդիաները լոյս են տեսել Երեւանում, 1946 թուին մի գրքի մէջ, որտեղ զետեղուած է նաեւ չորրորդ կոմեդիան «Շատ ադմուկ վասն ոչնչի», Վահրամ Թէրզիբաշեանի թարգմանութեամբ։

1946 թուի առաջին ամիսներին ես աւարտեցի Շէյքսպիրի ամենանշանաւոր երկերից մէկի՝ «Տիմոն Աթենացու» թարգմանութիւնը։ Այդ երկը լոյս տեսաւ 1947 թուին։ «Տիմոն Աթենացին» որքան ինձ յայտնի է, առաջին անգամն է թարգմանւում հայերէնի։

Դեռ ես ու 1896 թուականին մեր մեծ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը «Համլէտ»ի հայերէն թարգմանութեան առթիւ գրել է։ «Շէյքսպիրը զարձել է մի չափ ազդերի զարգացման ասպիճանը որոշելու համար։ Եթէ մի ժողովուրդ նրան չի թարգմանում, կը նշանակէ տգէտ է. եթէ չի հասկանում, կը նշանակէ տհաս է. եթէ մի լեզու նրա վրայ չի գալիս, կը նշանակէ տկար է»։

Ի պատիւ մեր ժողովրդի, պէտք է ասել, որ սովետական բոլոր ժողովուրդների չարքում, Շէյքսպիրի երկերի թարգմանութեան գործում, Ռուսներից յետոյ առաջին տեղը պատկանում է Հայերին։ Հայերը չատ վաղ ժամանակներից սկսել են թարգմանել նրան։ Այդ թարգմանութիւնները ցոյց են տուել, որ մեր ժողովուրդը Շէյքսպիրին հրաշալի է հասկանում, եւ մեր լեզուն լիովին արտայայտում է նրան։ Վերջերս Մոսկուայի «Լիտերատուրնայա Գազետա»յում «Գրական Թերթ) գրած իր մի յօդուածում սովետական ականաւոր չէյքսպիրագէտ Մորոզովը ռուս գրողների ուշադրութիւնն է հրաւիրել Շէյքսպիրի հայ նշանաւոր թարգմանութիւնների վրայ։

Իմ առաջ, որպէս Շէյքսպիրի թարգմանիչի, խնդիր եմ դրել հայերէն թարգմանել մեծադոյն ողբերգուի 37 թատերգութիւնները, 154 սոնետը եւ երկու պոէմը։

Շատ դժուար է թարգմանել Շէյքսպիրին։ Կարելի է լաւ գիտնալ անգլերէն, բայց չհասկանալ։ Շէյքսպիրի լեզուն արդի անգլերէնը չէ, նա լի է անթիւ իդիոմներով, իւրայատուկ ձեւերով, որ բնաւ գործածական չեն լեզուի մէջ։ Բացի այդ, Շէյքսպիրը գրել է գերազանցապէս չափածոյ, մէջ ընդ մէջ արձակ։ Այնպէս պէտք է թարգմանել նրան, որ զգացուի նրա բանաստեղծական ամբողջ չունչը, երեւայ նրա հանճարը իր բոլոր ուժով։

Թարգմանութեան համար որպէս բանաստեղծական չափ մենք ընդունել ենք Շէյքսպիրի հայ մեծ թարգմանիչ Յովհ. Յան Մահեհանի կիրարկած չափը (5, 10, 15 վանկանի հայկական եամբիկ տողեր)։ Սեփական փորձը մեզ համոզում է, որ դա միակ ճշմարիտ ու արտայայտիչ չափն է Շէյքսպիրի գրածները հայերէն սահուն եւ գեղեցիկ հնչեցնելու համար։ Այդ չափով ես թարգմանել եմ երեք կոմեդիա եւ երեք ողբերգութիւն։

Ինչպէս յայտնի է, Շէյքսպիրի լեզուն իր բառամթերքով ամենահարուստն է աշխարհի բոլոր գրողների լեզուից։ Յովհ. Յան Մահեհանը լեզուի այդ հարստութիւնը արտայայտելու համար դիմել է մեր լեզուի դրարարին եւ հին բառամթերքին, որ այսօր մառչելի չէ մեր մի-ջին ընթերցողի համար։ Մենք մեր թարգմանութիւնների մէջ աշխատել ենք խուսափել այդ հնարանութիւնից եւ Շէյքսպիրը թարգմանել հայ արդի գրական լեզուով։

Շէյքսպիրի իւրաքանչիւր նոր երկը ես թարգմանում եմ յատկապէս եւ նրա հետ կապուած բոլոր գժուարութիւնները կրում են որպէս հաճոյք, որը միաժամանակ կոփում եւ սովորեցնում է ինձ։ Դա մի կախարդական արբեցնող աշխարհ է, եւ ես գնալով խորանում եմ նրա նորանոր հրաշալիքների գիրկը։

«Տիգրան Մեծ»ը գրելիս թէ Շէյքսպիրը թարգմանելիս, ես իմ գրասեղանի վրայ դնում եմ մշտապէս Սեւ սարի մանուշակների ու գինարբուկների անթառամ հոտը։ Ես տեսնում եմ իմ խուճեցի տարաբախտ հօրս Սեւ սարի վրայ, լուսնակ գիշերին, խարոյկի առաջ խաղ ասելիս։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ

—o—

Նիքսընի յայտարարութիւնը, եւելի ճիշդ, սպառնալիքը բաւական խոր ապրեցութիւն ձգելով հանդերձ Եւրոպացիներու վրայ, արտակարգ իրարանցում մը չէ առեղծած։ Նիքսըն կոպտօրէն կ'ուզէ հասկցնել Եւրոպայի թէ «փաթրոն»ը ինք է եւ թէ Եւրոպա իրաւունք չունի ինքզինքը չափահաս նկատելու եւ քանի որ առեն-առեն կ'օդնէ, առիկա պատճառ է որ Եւրոպա անտեսապէս եւ քաղաքականօրէն հնթակայ ըլլայ Ամերիկայի եւ երբեք չմտածէ որ կրնայ առանձին տեսակէտ ունենալ։

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը պատասխանելով Իւ. Տէ. Էռ.ի խորհրդարանական հաղորդներուն յայտարարած է առջի օր. «Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութեան, ինձի բոլորովին իրական կը թուի։ Մնայուն զըրոյց կայ այդ մարդին մէջ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի զանազան երկիրներու միջեւ։ Ինչ որ իմ ուշադրութիւնս կը գրաւէ նախագահ Նիքսընի խօսքերուն մէջ, ամէն բան ամփոփելու մտահոդութիւնն է։ Մեր տեսակէտները տարբեր են։ Կը խորհինք թէ գինակցութիւն մը կայ, որ ինքզինքը արդարացուցած է եւ կը յուսամ թէ ի մտոյ պիտի կարենանք անոր տարեդարձը տօնել (կ'ակնարկէ Ատլանտեան Ուխտի 25ամեակին)։ Այդ գինակցութիւնը երկու յենարան ունի՝ Միացեալ Նահանգներն ու Եւրոպան։ Կը խորհիմ թէ աւելի լաւ է երկոտանի ըլլալ քան միաոտք։ Ես կը պաշտպանեմ Եւրոպայի երկոտանիներու դաւը»։

Շփոթած վիճակի մէջ են Գերմանիա – ցիները, որոնք ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն առաջքն առնել Ամերիկա – Եւրոպա բախումներու։ Յաւելեալ Նիքսընի ապատնալիքը ամէնէն չատ Գերմանիոյ կը վերաբերի քանի հոն է որ Ամերիկա առաւելաբար զօրք կը պահէ։

Անգլիական կառավարութիւնը փափուկ կացութեան մատնուած է այս յայտարարութիւններով, քանի Ուիլսընի դիրքը արդէն իսկ գժուար էր Պորհրդարանին մէջ։ Հոլանտացիներուն համար Եւրոպա եւ Ատլանտեան Ուխտ հակոտնեայ բաներ չեն։ Գալով Իտալացիներուն, կ'ուզեն եղածը «անոյշի կապել» մինչ Մեսսաճեռօ թերթը խմբագրականով մը կ'ըսէ. — «Բայց ի վերջոյ, ի՞նչ է Ամերիկայի ուզածը»։

Այս կացութիւնը հաճելի է անշուշտ Փեքինի եւ Մոսկուայի համար։ Պորհրդային կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Պրաւդա կը դրէ թէ «Հասարակաց Շուկան լեցուն է ներքին հակասութիւններով։ Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը (իր անդամակցութեան հարցը վերաքննելու) կը նշանակէ թէ Հասարակաց Շուկայի նաւը սկսած է ջուր առնել, այն ատեն Ատլանտեան փոթորիկի յաջորդ ալիքը Ուաշինկթընի կողմէ պատրաստուած, կրնայ ընկղմիլ տալ»։

Զինաստան աւելի խիստ կերպով կը յարձակի եւ նաեւ Պորհ. Միութեան վրայ։ «Ժողովուրդին Օրաթերթը» կը դրէ.— «Պորհրդային լրտեսութիւնը ոչ մի գործունէութիւնը կը գէմ կ'անցնի ամերիկեան Սէ. Ի. Ա.ի գործունէութիւնը, երթալով աւելի կատաղի դարձած է, քանի Պորհ. Միութեան ծաւալապաշտ նպատակները կը մեծնան եւ կը զարգանայ Պորհրդային – ամերիկեան մրցակցութիւնը»։ Զին մամուլը կը չեշտէ Արեւմուտքի հոդերը, որոնք կը պատկերացնեն վարչապետ Շու–էն–Լայի խօսքը՝ «Մեծ խառնակութիւն մը կը տիրէ երկրագունդին վրայ»։

ԵՐԵՒԱՆ ◂▸ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 12–13–14)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ուկրանիոյ Դնեպրոճերժինսկ քաղաքին մէջ վերջ գտած են ջուրի տակէ լողալու Պորհ. Միութեան բաժակի մրցումները։ Առաջին տեղը գրաւած է Երեւանցի ու – սանող Շաւարշ Կարապետեան։

Հայ մարզիկը այս յաղթանակով ձեռք ձգած է Պորհ. Միութեան բաժակը. արդէն ախոյեան է Պորհ. Միութեան եւ Եւրոպայի։ Շ. Կարապետեան մրցումին առաջին օրը 400 մեթրը լողացած է երեք վայրկեան 19,4 երկվայրկեանէն, որ 14,4 երկավայրկեանով աւելի է իր նախկին համաշխարհային մրցանիշէն։ Յաջորդ օրը Երեւանցի ուսանողը 800 մեթր լողացած է 7 վայրկեանէն եւ 01,6 երկվայրկեանէն։ Նախկին մրցանիշը՝ 7 վայրկեան 10,1 երկվայրկեան, նոյնպէս իրեն կը պատկանէր։

Շաւարշ Կարապետեան հայ առաջին մարզիկն է, որ այս նուաճումները արձանագրած է։ Ան 4 ոսկէ չքանչաններ ապահոված է 1972ի Եւրոպայի ախոյեանական մրցումներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցած են Մոսկուայի մէջ։ 100, 400 եւ 800 մեթր ջուրի տակէ լողալու միջազգային մրցանիշները անոր կը պատկանին։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Ջ.

1907–1908 տարուն նոր տեսուչն եկաւ Միհաս Թերբերեանը, որի օրով ճեմարանն աւելի զեղեցկացաւ, նոր զեղեցիկ ու թանկագին սեղան – նստարաններ, ճաշարանի պղնձէ պնակներէն փոխարէն յախճապակի հաստ պնակներ եւ արծաթեղուր դանակ, պատառաքաղ, գդալներ, ճերմակ սփռոցներ: Ինքը տեսուչը չատ զեղեցիկ հագնուած, չատ մտերմիկ սիրելի մարդ, սակայն խիստ կարգապահ եւ մաքրասէր: Ճաշարան էր գալիս յաճախ եւ խիստ նկատողութիւններով մեզ ամէնից սովորեցնում էր չնորհքով սեղան նստել եւ կանոնաւոր կերպով գործածել ուտելու գործիքները եւ պնակով չխմել ապուրը: Շատերս աւելի յարմար էինք գտնում գործածել մեր մատները…:

×

Ռուսական Զեղափոխութիւնը խեղդուեց: Նոր վարչապետ Ստոլիպինը իր վարչական կարգադրութիւններից զուրս յեղափոխական չարժումները կասեցնելու համար մի միջոց հնարեց, հրատարակել եւ արժան գնով, համարեա ձրի, տարածել հեչա ընթերցուի գրականութիւն ռուսիկանական լրտեսական բովանդակութեամբ, թարգմանած ամերիկական եւ անգլիական չատ տարածուած գրքերից, ինչպէս Նիկ Կարտերի, Շէյլոկ Հոլմսի մասին գրած սնոտապատմութիւնները, ոճրագործները փնտռելու եւ հետապնդելու մասին: Ռուսական կիսակիրթ երիտասարդութիւնը կլանեց այդ հեչտա – մարս գրականութիւնը, նախընտրելով այն գժուարամարս յեղափոխական գրականութիւնը կարդալուց: Մեր ճեմարանում եւս տարածուեցին այս գրքոյկները: Ստոլիպինի խորամանկութիւնը յաջողուեց, ռէակցիոնը յաղթեց:

Սկսուեցին ձերբակալութիւններ: Մեր տեսուչ Մինաս Բերբերեանը, որ յեղափոխական չէր, այլ մխիթարեան բարեկիրթ եւ ազնիւ հայ հայրենասէր, բանտարկուեց: Ոստիկանները եկան, խուզարկեցին նրա բնակարանը: Խուզարկութիւնից առաջ, այն կանխելով, քարտուղար Կարապետ Փոչարեանը հապճեպով Բերբերեանի գրադարանը քրքրելով, անգործ – յոյս, յեղափոխական կարծուած գրքերը տոպրակների մէջ լցնելով մեզ յանձնեց, որ տանենք վառենք պարտէզի խորքում: Շատ թղթեր ու գրքեր վառեցինք, սակայն որոշ աշխատութիւններ չետ գրեցինք, օրինակի համար Վահանջէրեանի «Մինչդարի անուրջներ» բանաստեղծու – թիւնների գողտրիկ գիրքը, որ յայտնութիւն էր մեզ համար:

Մինաս Բերբերեանը մօտ մի տարի մը – նաց բանտում:

×

Վախճանուեց Խրիմեան Հայրիկը, համատարած ազգային սուգ էր, սգաւոր էինք նաեւ մենք ճեմարանում: Հայրիկի դալուկ դէմքը մեծ տպաւորութիւն թողեց մեզ վրայ, դագաղի մէջ պառկած մի սուրբ էր:

Թաղումը եղաւ համազգային, կոմի – տասեան երզեցիկ խմբի մասնակցու – թեամբ, Հայր Սուրբի անձնական բազ – մաթիւ չարականների մեներգութեամբ: Ծովածաւալ ժողովուրդ կար:

Բերբերեանը այլեւս չվերադարձաւ: Ամէնքս ափսոսացինք:

×

Նոր տեսուչը եկաւ, ինժեներ Մեսրոպ Ռոստոմեան: Կարճահասակ, թխագէմ մի չատ համակրելի անձնաւորութիւն էր նա: Զարմիկն էր Քրիստափոր Միքայէլեանի: Առաջին օրից ամէնքս համակրեցինք Ռոստոմեանին: Շարունակ կլսին էր հաւաքում մեզ եւ խօսում իր հայրենի գիւղերի բարբառով, մեզ մեծ հաճոյք պատճառելով:

Տեսուչի գժուարին պարտականութիւնները կատարելով հանդերձ այդ անուշիկ մարդը, իր վրայ վերցրեց մատեմատիկայի (Հանրահաշիւ), երկրաչափութեան, ֆիզիկայի, տիեզերագիտութեան եւ քիմիայի դասերը, որոնք աւանդում էր հիմնաւի եւ պարզ, մաքուր հայերէնով, դասագրքերը ռուսերէն էին: Ոչ մի գժուարութիւն չունէինք եւ լաւ սովորում էինք մեծ հաճոյքով, ինքն էլ չատ գոհ էր երեւում:

Ռոստոմեանը չատ հեչտութեամբ էր վարում դպրոցը: Ծախսերը թեթեւացրեց իր վրայ վերցնելով հինգ առարկաների դասաւանդութիւնը, վերացրեց անտեսի պաչտօնը: Տնտեսի պաչտօնը դրեց մեր հրաչալի աւագ վերակացուի ուսերին, Յովսէփ Գրիգորեանի, որը նոյնպէս աւանդում էր ընդհանուր եւ Հայաստանի աչխարհագրութիւն չատ մեծ հմտութեամբ ու սիրով:

Ռոստոմեանը վերացրեց նաեւ ազարակը: Ճաչերի մատակարարութիւնը յանձնեց Երեւանցի կապալառու Բակլաջեանին, որը փորձառու մարդ էր եւ ձեռնաու պայմաններով կազմակերպեց մեր սնունդը: Ի հարկէ, գժուարահաճ աչակերտները միչտ գժգոհ էին սնունդից եւ կերակրից: Տեսուչը աչակերտներից օրապահ երկու «հսկիչ» կարգեց, որ փետրուարի ցուրտ եւ ձիւնոտ առտու մը հասայ Փարիզ, Լիոնի կայարանը:

Առաջին անգամ, կառք մը վարձելով, գացի Ռօյէ Քոլար փողոցը թիւ 14, հասցէ մը զոր ինձի տուած էր Արփիար եւ ուր պիտի գտնէի Վահէ Արզուեանը:

Վահէ տակաւին անկողինն էր երբ սենեակին դուռը զարկի:

Իսկոյն հագուեցաւ եւ զուրս ելանք միասին նախաճաչ ընելու:

Ես ալ սենեակ մը վարձեցի իր գտնուած պանդոկը, ուր արդէն բնակած էին բոլոր բարեկամներս եւ գրեթէ Փարիզ գացող հայ գաղթականներուն մեծ մասը:

Յետոյ գացի տեսնել եղբայրս, Արշակ Զօպանեանը, Տօքթոր Քօլօլեանը, Մինաս Չերապը, վերջապէս բոլոր բարեկամներս ու ծանօթներս:

Զօպանեան այդ թուականին կը բնակէր Օպէռնի հրապարակը գտնուած պանդոկի մը վերնայարկը, նեղ ու ապառաս սենեակ մը գրքերով ու թերթերով խըճողուած:

Սենեակին մէջ գրեթէ անկարելի էր չարժիլ, հազիւ մէկ երկու աթոռ կար եւ երբ հինգ–վեց հոգի ըլլայինք, ինչ որ չաճախ կը պատահէր, ստիպուած էինք կէսերնիս անկողնին վրայ նստելու:

Արշակ Զօպանեան նոյն միջոցին տակաւին «Անահիտ»ը չէր սկսած հրատարակել, ապրուստի որոշ աղբիւր մը չունէր եւ նիւթական կացութիւնը չատ հեռու էր ունի Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութիւնը (Ե. Հ. Ո. Մ.), որուն ժողովներուն կը սկսին մասնակցել տասնեակներով հայ ուսանողներ, ծարաւ եւ հետաքրքիր մեր ազգային չարժումներուն, այլ մանաւանդ Հայ Դատին: Դժբախտաբար, սակայն, այդ տասնեակներով հայ ուսանողներէն չատ քիչեր համախմբուած կը մնան միութեան չուրջ, միւսները յուսախաբ կը լքեն զայն, երբ հոն չեն ղըտներ ազգային չահերու կազմակերպուած հետապնդում:

Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ հայ ուսանողական համախմբումներն ու միութիւնները 1900ական թուականներէն սկսեալ միչտ գոյութիւն ունեցած են: Ուչագրաւ է այն կէտը, որ ուսանողական միութիւն մը, երբ կը լուծուէր քաղաքի մը մէջ, զանազան պայմաններու բերումով, անդին տարբեր երկրի մէկ ուրիչ քաղաքին մէջ նոր մը կը հիմնուէր:

Այսօր, ուսանողական միութիւններ գոյութիւն ունին Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Չուիցերիոյ եւ Անգլիոյ մէջ: Փարիզի, Լիոնի, Մարսիլիոյ, Փարմայի, Վենետիկի, Միլանի, Հռոմի, Միւնիխի ուսանողական միութիւնները կը գործեն այսօր Ե. Հ. Ո. Մ. անունով: Անոր անդամները մեծամասնութեամբ Արեւելքէն եկած ուսանողներ են, բայց նախընտրելի պիտի ըլլար, որ տեղացի հայ ուսանողութիւնը ըլլար սիրտը միութեան եւ Արեւելքէն եկած հայ ուսանողութիւնը՝ անոր երակները: Արեւելքէն եկած ուսանողը կը մնայ միչտ հիւր եւ իր ուսման աւարտին պատրաստ է վերադառնալու կամ մեկնելու տարբեր երկիր, ինչ որ կ'ազդէ միութեան գործունէութեան եւ յարատեւութեան վրայ:

1966ին, Ե. Հ. Ո. Մ.ի սկզբնական չըրջանին, անոր գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ համախմբել Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր հայ ուսանողութիւնը, չանալով կորիզ ունենալ տեղացի ուսանողութիւնը եւ մշակել ու ծրագրել աչխատանք մը, լաւի դարձնելով հայ ուսանողին ձայնը եւ ատով՝ Հայու արժանիքներուն եւ պահանջներուն ծանօթացումը՝ օտար զանազան չրջանակներուն:

Մչակութային ձեռնարկներու պիտանկին տակ է, որ անոնք սկսան գործել, քանի ուսանողութեան մօտ արդէն գոյութիւն ունէին քաղաքական տարբեր հոսանքներ: Եւ որպէսզի միանակամութեան ոչին դառնայ իշխող, մչակութայինը կը մնայ հասարակ յայտարար բոլորին համար: Թէեւ լեզուի հսկայ գժուարութիւն մը գոյութիւն չունէր, բայց ազգային գգացումը տիրապետողն էր:

Ձեռնարկներն ու քաղաւած արդիւնքները Եւրոպայի հայ ուսանողութեան հետաքրքրութիւնը կը չարժէին: Անդին սակայն, պատահած են պարագաներ, երբ Արեւելքէն եկած ուսանողներ, մանաւանդ Փարիզի մէջ, տարուած եւրոպական միջավայրով, մոռնան իրենց հայկական պատկանելիութիւնը եւ, գժբախտաբար,

«հսկեն» կերակուրներուն որակին: Ի հարկէ, «մատնագէտ» հսկիչները ոչինչ չէին հասկանում գործից, երբեք չէին վըճռում մերժել որեւէ կերակուր, ուստի էինք առաջուայ նման եւ հանդիստ տեղս նստեցինք: «Հսկիչներին» չնորհեցին մի նուէր, ճաչի ժամին ծառաները բերում էին նրանց համար կերակուրի տակը մնացած թափելիք երկու մեծ պնակ ոսկորներ, որ մեծ ախորժակով կրծում էին մեր սնունդի որակը բարձրացնողները…
Դրանից յետոյ տեսուչ Ռոստոմեանը հանգիստ քնեց իր բարձին:

Սակայն մի գիչեր Ռոստոմեանը չէր քնել, այլ բարդ հաչիւներ կատարել: Առաւօտը եկաւ մեզ ասեսելու, որ ինքը պիտի էր արել, որ վատնդաւոր Հալէպ պիտաւոր աստղը մեր երկրագունդը չէր ոչնչացնելու հարուածելով, այլ կողքից էր անցնելու: Շատ զուարճացանք մեր միամիտ մաթեմատիկոս տեսչի գիւտով, զարմանալով որ մի քանի օր առաջ չէր կատարել իր բարդ տիեզերագիտական հաչիւները…:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(Շար. – 6)

Ուրբաթ օրուան թիւի մէջ, Դ. սիւնակ՝ Զրաբեանը պէտք է ըլլար՝ ԱՐԱՊԵԱՆ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

1968ի փարիզի ուսանողական դէպքերն են: Ցոյցեր, դասադուլներ, կռիւներ, բողոքներ, պահանջներ օրուան իշխանութենէն:

Ուսանողական անկեղծ եւ արդար պայքար: Դէպքերը կը տարածուին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համալսարանական այլ քաղաքներ:

Ամբողջութեան մէջ ուսանողական պահանջները գրեթէ ամենուրեք միեւնոյնն են:

Ֆրանսայի հայ ուսանողն ալ մասնակից է բոլոր այս դէպքերուն. սկզբնական չրջանին մասնաւանդ, ան խանդավառ է, պոռթկացող եւ պահանջկոտ: Կարճ ժամանակ մը միայն: Զանազան դէպքեր կը փոխեն Ֆրանսահայ յեղափոխական ուսանողին դիմագիծը: Ան կը զգայ տարբերութիւն մը իր եւ Ֆրանսայի ուսանողին միջեւ: Բան մը կը բաժնէր զիրենք…

Ազգային զգացումն էր այդ: Ֆրանսային կը պայքարէր յանուն իր երկրի բարեկարգութեան եւ իր կեցուածքով իր չուրջ գտնուղ օտար ուսանողներուն նահանջը կ'արթնցնէր:

Հոն է, որ ազգային ոգին կ'արթննայ այդ այլասերած կարծուած հայ ուսանողութեան մէջ, որ, իր Հայութեամբ հետաքրքրուած, կը փնտռէ հայկական ուսանողական համախմբում մը: Այդ օրերուն, Փարիզի մէջ արդէն գոյութիւն ունէր Հայ Ուսանողական Միութիւնը (Ե. Հ. Ո. Մ.), որուն ժողովներուն կը սկսին մասնակցել տասնեակներով հայ ուսանողներ, ծարաւ եւ հետաքրքիր մեր ազգային չարժումներուն, այլ մանաւանդ Հայ Դատին: Դժբախտաբար, սակայն, այդ տասնեակներով հայ ուսանողներէն չատ քիչեր համախմբուած կը մնան միութեան չուրջ, միւսները յուսախաբ կը լքեն զայն, երբ հոն չեն ղըտներ ազգային չահերու կազմակերպուած հետապնդում:

Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ հայ ուսանողական համախմբումներն ու միութիւնները 1900ական թուականներէն սկսեալ միչտ գոյութիւն ունեցած են: Ուչագրաւ է այն կէտը, որ ուսանողական միութիւն մը, երբ կը լուծուէր քաղաքի մը մէջ, զանազան պայմաններու բերումով, անդին տարբեր երկրի մէկ ուրիչ քաղաքին մէջ նոր մը կը հիմնուէր:

Այսօր, ուսանողական միութիւններ գոյութիւն ունին Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Չուիցերիոյ եւ Անգլիոյ մէջ: Փարիզի, Լիոնի, Մարսիլիոյ, Փարմայի, Վենետիկի, Միլանի, Հռոմի, Միւնիխի ուսանողական միութիւնները կը գործեն այսօր Ե. Հ. Ո. Մ. անունով: Անոր անդամները մեծամասնութեամբ Արեւելքէն եկած ուսանողներ են, բայց նախընտրելի պիտի ըլլար, որ տեղացի հայ ուսանողութիւնը ըլլար սիրտը միութեան եւ Արեւելքէն եկած հայ ուսանողութիւնը՝ անոր երակները: Արեւելքէն եկած ուսանողը կը մնայ միչտ հիւր եւ իր ուսման աւարտին պատրաստ է վերադառնալու կամ մեկնելու տարբեր երկիր, ինչ որ կ'ազդէ միութեան գործունէութեան եւ յարատեւութեան վրայ:

1966ին, Ե. Հ. Ո. Մ.ի սկզբնական չրջանին, անոր գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ համախմբել Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր հայ ուսանողութիւնը, չանալով կորիզ ունենալ տեղացի ուսանողութիւնը եւ մշակել ու ծրագրել աչխատանք մը, լաւի դարձնելով հայ ուսանողին ձայնը եւ ատով՝ Հայու արժանիքներուն եւ պահանջներուն ծանօթացումը՝ օտար զանազան չրջանակներուն:

Մչակութային ձեռնարկներու պիտանկին տակ է, որ անոնք սկսան գործել, քանի ուսանողութեան մօտ արդէն գոյութիւն ունէին քաղաքական տարբեր հոսանքներ: Եւ որպէսզի միանակամութեան ոչին դառնայ իշխող, մչակութայինը կը մնայ հասարակ յայտարար բոլորին համար: Թէեւ լեզուի հսկայ գժուարութիւն մը գոյութիւն չունէր, բայց ազգային գգացումը տիրապետողն էր:

Ձեռնարկներն ու քաղաւած արդիւնքները Եւրոպայի հայ ուսանողութեան հետաքրքրութիւնը կը չարժէին: Անդին սակայն, պատահած են պարագաներ, երբ Արեւելքէն եկած ուսանողներ, մանաւանդ Փարիզի մէջ, տարուած եւրոպական միջավայրով, մոռնան իրենց հայկական պատկանելիութիւնը եւ, գժբախտաբար,

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Կինը միչտ կը ժպտէր ձեռքը մատեմատիկայի չարժելով, իսկ մարդը կարծես կ'ամչնար երեսնիս նայելու: Իր խոտոտանութիւնը գինքը ամօթահար թողած էր:

Հաղիւ թէ Մարսէյլի քարափը ելած՝ հանդիպեցայ Գեղամ Պարսամեանի, զոր Պոլիսէն մեկնելէս ի վեր չէի տեսած:

Միասին զացինք ճաչելու եւ յետոյ այցելեցինք «Արմենիա»յի տնօրէնին Մկրտիչ Փորթուգալեանի, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի եւ որ չատ ընկճուած եւ յուսաբեկ գտայ այդ թուականին:

Երբեք կարելի չէր երեւակայել թէ յեղափոխութեան ոահվիրաներէն մին էր դէմս գտնուղը:

Խորին դառնութիւն մը կար իր չեչտին, դէմքին, չարժումներուն մէջ: Ահա՛ այն տպաւորութիւնը, զոր Փորթուգալեան գործեց վրաս:

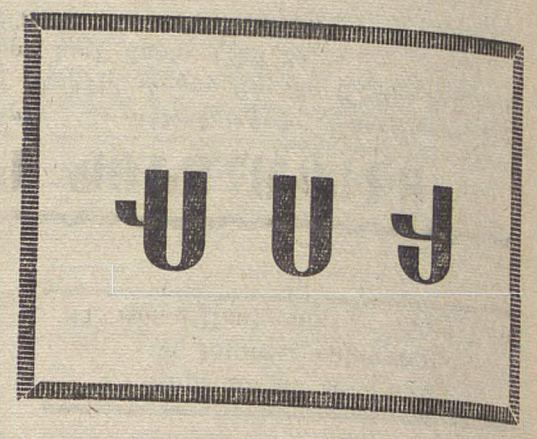
Երկու երեք օր Մարսէյլ մնալէ ետքը, առտուան ճեպընթացով մեկնեցայ Փարիզ: Կայարանին մէջ մկկ քանի թերթեր առի ճամբան կարդալու համար:

Առաջին անգամ երբ թերթերէն մին բացի աչքէ անցընելու համար, ակամայ ճիչ մը արձակեցի. քանի մը տողով կը ծանուցանէր Իտալացիի մը անձնասպանութիւնը, քունքին պարպուած բէվոլվէրի հարուածով մը: Իտալացին Եգիպտոսէն եկած էր, քանի մը օր առաջ, իր մանկամարդ կնոջ հետ, Սակալիէն չողնաուով:

Մեր գործարանատէրն էր, որուն վերջին յոյսը կ'երեւայ թէ ի զերեւ ելած էր:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Արշակ Զօպանեանի սենեակը. — Սահակի ու Մեսրոպի թշնամին. — Հայկական խնդիրը լուծելու կերպ մը. — Անտրոնիճ Եաճէսօ. — Միասին կը մեկնինք Վիէննա. — Եաճէսոյի բառարանը. — Վիէննայի Մխիթարեանները. — Մէկ բանի մաքրադէպեր. — Խզում. — Լոնտոն. — Տիկին Րաֆֆի. — Արփիար Լոնտոնի մէջ. — Օհանջանի լեզուագիտութիւնը — Մենամարտ մը որ տեղի չունեցաւ. — Միութեան պայմանները:

9.

ՏԱՏՈՒԻԿ ՏՈՒՐՔԱՍՏԱՆ

ՈՒՄ ԵՎ ԻՆՉՈՒ

Մի փոփ օր մեծ Իսթոն տեսա ու աստղեր մոտ Իսթոնի վրա տարօրինակ ոստումներ գործող վագոնների վրայով։ Ես ու ընկերս Ռոմանոսը ցնծագին ծիծաղում էինք։ Մենք Ս.-Ֆրանսիսկոյի ցնծալից ժողովուրդն էինք։ Մենք ամենաերջանիկ մարդիկ էինք աշխարհում։ Մենք ոչ մեկից ոչ մի բան չէինք ուզում, ոչ մեկին ոչ մի բան չէինք խնդրում։ Մենք ուզում էինք միայն մեզ տեսնել, մեզ տեսնել, մեզ տեսնել։ Ես ու Ռոմանոսը ամբողջ ճանապարհին միայն մեզ էինք տեսնում։ Մենք ամենաերջանիկ մարդիկ էինք։

— Ինչո՞ւ ես այդքան ուրախ, Միխոյան։ — հարցրեց Ռոմանոսը։

— Ինչո՞ւ չեմ լինի ուրախ, երբ ես քեզ հետ եմ, Ռոմանոս։

Ռոմանոսը ինձ հետ էր, ես Ռոմանոսի հետ էի։ Ինչո՞ւ չպիտի ուրախ լինեի։

— Ես ուրախ եմ, որովհետև ձեր ֆիլհարմոնիկ-սիմֆոնիկ նվագախումբը ինձ հրավիրել է Ռոմանոսի հետ ընդունելության։ Ես ուրախ եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ Ռոմանոսի հետ ընդունելության։ Ես ուրախ եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ Ռոմանոսի հետ ընդունելության։

— Ի՞նչ, ինքդ քեզ հրավիրել ես, Միխոյան։ Ինչպե՞ս կարելի է ինքդ քեզ հրավիրել։ Ո՞վ է քեզ հրավիրել։

— Ես ինքս ինձ հրավիրել եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ։ Ես ինքս ինձ հրավիրել եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ։

— Ի՞նչ, «Սիմֆոնիկ նվագախումբ» ասել է, որ ես չպետք է գնամ։ Ես ինքս ինձ հրավիրել եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ։

Ես ինքս ինձ հրավիրել եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ։ Ես ինքս ինձ հրավիրել եմ, որովհետև ես ինքս ինձ հրավիրել եմ։

—

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Խաչիկ Ճամճեան, ի նպաստ մատրան չինութեան, իր ողբ. կնոջ Թագուհի Ճամճեանի եւ որդւոյն յիշատակին 2000, այրի Տիկին Դանիէլ Ապաճի իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ 300, Տէր եւ Տիկին Ճերանեան (Վալանս) ի նպաստ Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին 1000, Տիկին Սուրբիկ Երուանդեան, չքաւորներու ֆոնտին 200, Պ.Պ. Գործունեան եղ. բայրներ, տարեվերջի ծնունդուն առթիւ 200, Պ. Ժաք Ֆրանժիւլիէն, ծերանոցներու ծնունդեան առթիւ 150, Պ. Հ. Տաբօնեան եւ Սապիսեան ընտանիքներ, ողբ. Յարութիւն Փափազեանի յիշատակին 150, Մուրատեան ընտանիք (Մէօտոն) ողբ. Յարութիւն Քէֆէլեանի յիշատակին 100, Գառնիկ Երեսեանի յիշատակին, իր բարեկամներէն, մատրան ի նպաստ 100, այրի Տիկին Քամէրեան, իր ամուսնոյն յիշատակին 100, այրի Տիկին Ադնիւ Տէրոյեան, իր ամուսնոյն յիշատակին 100, Տիկին Օտէթ Վանթիւրա, ծնունդու առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պայրամեան (Վերսայլ) ողբ. Արթվենիկ Քիլիմլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպակի 100, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գադանճեան, ողբ. Խաչիկ Տէօվլէթեանի յիշատակին 50, Պ. Նշան Տիրատուրեան, փոխան ծաղկեպակի ողբ. Օրիորդ Զապէլ Յակոբեանի մահուան առթիւ 50, Տիկին Ադնէզ Նիկողոսեան (Առնուվիլ) մատուռականներու տան ի նպաստ, իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ 40, Պ. Պ. Եղնիկեան Միշէլ եւ Թագուր Ղազարոսեան 20ական, Պ. Թէօման 10 ֆր.:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԳԱՀԱՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ զիւղիս եւ չրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ փետրուար 26, ժամը 20·30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

ON DEMANDE

Entrepreneurs robes et entrepreneurs chemisiers.

ELLEN GERARD
(Gérard Mouradian)
134, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.—Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ 22 Մարտ, սովորական հաւաքատեղին ժամը 20·30ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ (Մարտ 22), իրիկուան ժամը 20·30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A

NAHABED ALECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE

CHARLES RENAUD

BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de

EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ ՋԱԻԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ.-ական առաջադրութիւնները հարցումներուն *կը պատասխանէ՝*

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ — 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օնդ. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պր. Ն. Ճուվհաննէսեան 30 ֆր., Պր. Պ. Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Մաղաքեան (Լիոն) 50ական, Պր. Թավչանճեան 100, Տոքթ. Մոսքոֆեան 50, Տոքթ. Լ. Մամճեան 60, Տիկին Ֆիմի Մոստիչեան 50 ֆր.:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը եւ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամական Ընկերակցութիւնը ընդունելութիւն մը կը սարքեն իրենց հաւաքատեղին, 32 Ռիւ տը Թրեյվիզ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30ին ի պատիւ Հայրենական պատերազմի հերոս գնդապետ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի (որ Փարիզ կը գտնուի Մանուչեանի խումբին գնդակահարման 30րդ տարելիցին առթիւ):

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
Հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝
ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ
(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)
Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախապատրաստութեամբ Տէր Եղիշէ Փանոսեանի, կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ պաւէշտ մը:

Կը հրաւիրուին Սէն ժեռոմի եւ չրջակայքի բոլոր Թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա ծովեզերեայ ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean
Ճաշագին 50 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէօն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել
Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

Լ Ի Ո Ն *Լ Ի Ո Ն*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ չրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիֆիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ
Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24
Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԷ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՔ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝
ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, *ՓԱՓԱՋԵԱՆ* 206–14–39 *եւ ՊԱՐՈՆ ԱՒԼԱՆԵԱՆի* 357–42–71

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիչենի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս–սիւր–Ռոն Օթել Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէ Անտրէ» 35–02–55

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիչենի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս–սիւր–Ռոն Օթել Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէ Անտրէ» 35–02–55

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
20
MERCREDI
20 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.967

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.967

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛Չ ԹԷ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՋԵԻ

—o—

Համաձայն 11 Մարտ 1970ի Իրաքեւքրդական համաձայնագրին եւ հակառակ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի կողմէ ներկայացուած յետադարմի առաջարկին, Իրաքի հանրապետութեան նախագահ զօրավար Ահմէտ Հասան ալ Պաքր 11 Մարտ երկուշաբթի իրիկուն Պաղտատի հեռատեսիլէն պաշտօնապէս յայտարարեց Քիւրտիստանի «ինքնավարութիւնը», համաձայն պետական ծրագրին, որուն կ՚ընդհատուր դիծերը ներկայացուցինք (Յառաջ, 17 Մարտ)։

Ինչպէս կը նախատեսուէր, յաջորդ օրն իսկ Պարզանի բացարձակապէս մերժեց ընդունիլ հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերուն շնորհուած «ինքնավարութիւն»ը, որուն տակն ու ոգին չէին գոհացներ Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան պահանջները։ Կեդրոնի կառավարութիւնը իր ծրագրին համար Պարզանիի հաւանութիւնը չէր առած նախապէս։

Եւ ինչպէս դրեցինք, խօսքէն գործի անցնելով, քրտական ՓԷՇմԷրկան (համազգեստաւորներու բանակ) զէնքի դիմեց անմիջապէս Իրաքեւթրքական սահմանագծի 300 քիլոմեթը երկայնքին վրայ, ինչպէս հաղորդեցին Թուրքերը։

Դարձեալ Իրքական աղբիւրէ տրուած լուրերուն համաձայն, Պարզանիի զինուորները պաշարեր են իրաքեան եօթը զինուորական պահականոցներ, կարեր են հեռագրական հաղորդակցութիւնները Իրաքի եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ գրաւեր Զախօ անունը, ուր քրտախօս Հայեր ջազացք մը կը բանեցնէին ժամանակին։

Կռիւներու ընթացքին մասին տրուած լուրերը հակասական են։

Սակայն է, որ կեդրոնի կառավարութիւնը վճռած է ամէն գնով Քիւրտերուն պարտադրել իր ծրագիրը։ Իրաքի փոխ-նախագահ Սաատամ Հիւսէյն, որ ղեկավար դէմքն է կառավարութեան, տասնեւհինգ օր պայմանաժամ տուեր էր Պարզանիին առանց այլեւայլի ընդունելու համար ինքնավարութեան պետական ծրագիրը։

Սաատամ Հիւսէյն Մարտ 11ին ճառ մը խօսելով երկրի հանրային կեանքի բոլոր մարդերը ներկայացնող 665 հոգիի առջեւ, յայտներ է թէ ինք բաւարար յարաբերութիւններ ունի քրտական չարժման յառաջդիմական տարրերուն հետ եւ թէ քրտական հանգարցը կը զէն կ՚անցնի Իրաքի նեղ շրջանակը, որուն մէջ կը յամառին ոմանք սահմանափակել զայն։

Իրականին մէջ «ինքնավարութիւն»ը լայն ապակեդրոնացում մըն է, որ պիտի գործադրուի «Իրաքի հանրապետութեան այն բոլոր շրջաններուն մէջ, ուր բնակչութիւնը քիւրտ է մեծամասնութեամբ»։ Սահման չէ ճշդուած։ Ըսուած է միայն թէ ինքնավարութեան շրջանին համար հիմ պիտի բռնուի 1957ի մարդահամարը։ Ինքնավար Քիւրտիստանի կեդրոն նշանակուած է Իրպիլ քաղաքը։

Ցիշատակութիւն չկայ նոյնիսկ քարիւղի հարուստ կեդրոն Քէրքիւքի մասին։ Այս շրջանի բնակչութիւնը քի՞րտ է մեծամասնութեամբ, ինչպէս կը հաստատեն ազգայնական Քիւրտերը, թէ՝ խառնուրդ մըն է Քիւրտերու, Արաբներու եւ Թիւրքմէններու։ Քաղաքին մէջ Թուրքերէնը ընդհանրական լեզու է։ 1971 Յունուարին Պարզանի կ՚ամբաստանէր Պաղտատի կառավարութիւնը թէ Արաբներ կը տեղաւորէ Քէրքիւքի շրջանը, ի նախատեսութիւն նոյն տարուան Հոկտեմբերին, կայանալիք մարդահամարին, որ տեղի չունեցաւ։ Վիճակագրութեան մը համաձայն, Իրաքի տասը միլիոն բնակչութեան մէկ քառորդը քիւրտ է։ Չորս միլիոն Քիւրտեր կը բնակին Թուրքիա։

Հակառակ 11 Մարտ 1970ի համաձայնագրին, 1971 Սեպտ. 29ին անյաջող մահափորձ մը կատարուած էր Պարզանիի դէմ։ Արաբ ահաբեկիչները տեղն ու տեղը սպաննուած էին պայթուցիկներով լեցուն իրենց կառքերուն մէջ։

1972 Ապրիլին Պաղտատի մէջ տեղի ունեցաւ Իրաքեւխորհրդային բարեկամական դաշնագիրը։ Մոսկուա դրաւեց Անդլիոյ տեղը Իրաքի մէջ։ Արդիւնքն այն եղաւ, որ երկու ամիս վերջ, Յունիսին, կառավարութիւնը ազգայնացուց Այ Փի-Սին (Իրաք Փեթրոլիում Քմփընի), սեփականատէր Միջազգեաքի քարիւղի գլխաւոր աղբիւրներուն։ Պետութիւնը տէր դարձաւ այս վերջիններուն, «որոնք կը պատնուին քրտական հողի վրայ», ըստ ազգայնական Քիւրտերուն։

Մոսկուայի հետ մերձեցումին չնորհիւ սերտացան Պաասի յարաբերութիւնները համաձայնաւար կուսակցութեան հետ, որ հիւսիսային Իրաքի մէջ տէր է քաղաքական ու զինուորական զօրաւոր կազմակերպութեան մը, անկախ Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութենէն։ Մինչեւ 1972 Յունիսի դաշնագիրը Իրաքի համայնավարները բախտակից էին ազգայնական Քիւրտերուն եւ հաւասարապէս կը հալածուէին Պաղտատի կառավարութեան կողմէ։

1973 Յունիսին Մոլլա Պարզանի ուշադրութիւնը դարձուց Փոստի Թղթակիցին կը յայտարարէր թէ ինք հակառակ է Քէրքիւքի նաւթահորերուն ազգայնացման եւ տրամադիր է անոնց չահագործման մենաշնորհը տալ Ամերիկեան ընկերութեան մը, պայմանաւ որ Նիքսընի կառավարութիւնը Իրանի կամ Իսրայէլի ճամբով զինուորական աջակցութիւն ընծայէ իրեն։

Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը պահանջէ Դաշնակցային վարչաձեւ Իրաքի համար։

Եւ սակայն համերաշխութիւնը կատարեալ չէ կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Անոր քաղաքական Բիւրոյի նախկին ազդեցիկ անդամներէն երեք հոգի՝ Ազիզ, Իսմայիլ եւ Ղանէմ Աքթաւի ընդունած են «11 Մարտ 1974ի պատմական ակտ»ը, որով ինքնավարութիւն կը չնորհուի Քիւրտիստանի։

Միւս կողմէ կառավարական բանակը պաշարած ըլլալով Սիւլէյմանիէն, բնակիչներու մէկ մասը ցոյց է կատարեր ի նպաստ ինքնավարութեան ծրագրին, կեդրոնի կառավարութեան եւ Պաասս կուսակցութեան։ Կողմերը վճռական եւ անհաչտ դիրք բռնած և ռազմական մեծ պատրաստութիւններ են տեսած ժամանակ առաջ։

Փորձը ցոյց տուաւ սակայն թէ զէնքով կարելի չէ տեսակէտ պարտադրել եւ հաստութիւն կնքել։

Իրաւախոհութիւնն է լուծումի լաւագոյն եղանակը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ, ՄԵԿՈՆԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

—o—

Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարեց, թէ «Թուրք կառավարութիւնը լուծում մը պիտի գտնէ մեկոնի մշակութեան հարցին չուրջ. նկատի պիտի առնէ մէկ կողմէ երկրագործներու տնտեսական չահերը եւ, միւս կողմէ, մարդկութեան մտահոգութիւնները մեկոնի մշակութեան վերակսման պարագային»։ Ամերիկեան Քոնկրէսի երկու ներկայացուցիչներ՝ Լես Քըր Ուուլֆ եւ Զարլզ Ռէնճըլ, վերջերս Անգարա գացած էին, երբ լուր առած էին, թէ Թուրքիոյ մէջ պիտի վերսկսին մեկոնի մշակութիւնը, համոզելու համար Թուրքերը որ հրաժարին այդ գաղտնի արդիւնքէն։ «Հոս չեկանք, ըսած են, սպառնալիքներ կատարելու համար, այլ՝ տեղեկութիւններ ձեռք ձգելու»։ Այնպարագի մէջ, սակայն, կը կարծեն, թէ Ուաչինկթըն կրնայ ի հարկին հակադարձութեան դիմել։ Մ. Նահանգներու դինուորական օժանդակութիւնը Թուրքիոյ տարեկան 140 միլիոն տոլար է, իսկ ներածումի վարկը 250 միլիոն տոլար։

Քանի մը տող

ՎԻԵՆՆԱՅի մէջ, քարիւղ արտածող ազգերու երկիրներ որոշեցին վերցնել Մ. Նահանգներու դէմ հաստատուած արգելքը։ Այս երկիրներն են՝ Ապու Տհապի, Պահրէյն, Եգիպտոս, Քուէյթ, Քաթար եւ Սաուտական Արաբիա։ Ալժերիա, իր կարգին համաձայնեցաւ նոյնը ընել, բայց ժամանակաւոր կերպով։ Սուրիա եւ Լիբիա սակայն որոշեցին պահպանել արգելքը։ Յամենայն դէպս Սաուտական Արաբիոյ Քարիւղի նախարարը դիտել տուաւ, թէ արգելքի չնչման որոշումը վերաքննութեան պիտի ենթարկուի Յունիս մէկին, Գահիրէի մէջ, երբ քարիւղ արտադրող արաբ երկիրները վերստին ժողով դումարեն։ Որոշուեցաւ նաեւ, որ մինչեւ Յուլիս 1, գիները անփոփոխ մնան։

ՖՐԱՆՍԱՅի ընկերային մթնոլորտը ծանր է եւ մինչ ղրամատուներու գործադուլը վերջ չէ գտած, կազ եւ էլեկտրականութիւնը գործադուլի կը դիմեն Հինգշաբթի օր եւ չատ հաւանաբար հոսանքը տուեն-տուեն կտրի։ Իւ-Ֆրանն ալ 24 ժամուան գործադուլ կ՚ընէ, նոյն օրը։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՏԱՖ տեսակցութիւն մը տուած է Նիուզուիք չաթաթաթերթին եւ յայտարարած թէ ամբողջական վստահութիւն ունի Քիսինկէրին։

ՔՈՆԹՈՒՄԻ, Հարաւային Վիէթնամի հիւսիսային մասին մէջ չատ կատաղի կռիւ մը տեղի ունեցած է եւ 400 մեռեալէն աւելի կայ, ըստ Սայկոնի։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, Մարտ 13)

ԻՆՔՆԱՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄԻ ԽԱՆՈՒԹ

Նոր Նորքի մէջ պիտի չինուի ինքնասպասարկումի մեծ խանութ մը, որ իր տեսակին մէջ առաջինը պիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ։ Շէնքին ընդարձակ սրահը պիտի ունենայ 1200 քառակուսի մեթր տարածութիւն եւ պահեստանոցներ։ Խանութին մէջ պիտի ծախուին ուտեստեղէն եւ առօրեայ գործածութեան ապրանքներ։

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ամերիկայի երգահան Իկոր Սթրավինսկիի չուրթակի քոնչերթոն առաջին անգամ ըլլալով նուագուած է Երեւանի մէջ։ Երեւանի պետական սենֆոնիք նուագախումբին հետ երգահանին գործը նուագած է Ջուրթակահար Ռուբէն Ահարոնեան։ Նուագախումբը ղեկավարած է Դաւիթ Խանչեան։

×

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՔՈՐԻՍԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարը՝ Էմին Աբիսաակեան, խորհրդային երգահաններու պատուիրակութեան մաս կազմելով այցելած է Հիւս. Քորէա։ Երգահանը իրեն հետ տարած է սալեր եւ ժապաւէններ։ Հայ երգահաններու ստեղծագործութիւններով նուագահանդէսներ տրուած են. նուագուած գործերն են Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Հայրենիք» քանթաթը, Ղազարոս Սարեանի «Հայաստան» սենֆոնին, Եդուարդ Միրզոյեանի թաւջութակի եւ դաշնակի սոնաթը, Հատուածներ Գրիգոր Եղիազարեանի «Սեւան» եւ Էդգար Յովհաննիսեանի «Մարմար» պալէտներէն, Տիգրան Մանսուրեանի «Պարտիտը» եւ հայկական ժողովրդական երգեր։

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԵՐԿՐՈՐԴ ԽԱՂԱՇՐՋԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի ախոյենական մրցումներուն երկրորդ խաղաշրջանը «Արարատ»ի համար պիտի սկսի Ապրիլ-Մայիս մէջ, Յուլիս 31ին։ Խումբը պիտի մրցի տեղւոյն «Կայրաթ»ի դէմ։ Այնուհետեւ Երեւանի մէջ մրցում մը պիտի ունենայ Տաշքենդի «Պախտակոր»ին հետ, Օգոստոս 6ին։ Ապա յաջորդաբար պիտի մրցի Մոսկուայի «Սպարտակ»ի (Օգոստոս 14, Մոսկուա), Լվովի «Կարպաթներ»ու (Օգոստոս 20, Լվով), Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի հետ (Սեպտեմբեր 3, Մոսկուա)։ Սեպտեմբեր 9ին «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ Երեւանցիները պիտի մրցին իրենց գլխաւոր մրցակիցին՝ Կիեւի «Տինամօ»ին դէմ։

Սեպտեմբեր 13ին եւ 22ին Երեւանցիները նորէն Մոսկուայի մէջ պիտի խաղան նախ ԲԿՍՄ-ի, ապա՝ «Տինամօ»ի հետ։

Այնուհետեւ երկու մրցում տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ, առաջինը Հոկտեմբեր 6ին Լէնինկրադի «Զենիթ»ի եւ երկրորդը Հոկտեմբեր 13ին՝ Թիֆլիսի «Տինամօ»ի դէմ։

Հոկտեմբեր 19ին «Արարատ»ի մարզիկները պիտի մեկնին Վորոշիլովգրադ մըրցելու համար տեղւոյն «Զարիա» խումբին դէմ, իսկ Հոկտեմբեր 27ին եւ Նոյեմբեր 2ին Երեւանի մէջ պիտի խաղան ուկրանական երկու խումբերու հետ՝ Դոնեցկի «Շախտէոր» եւ Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր»։

Վերջին երկու մրցումներն ալ՝ Օտեսայի «Չերնոմորեց» եւ Քիշնեւի «Նիստրու», տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 10ին եւ 17ին։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974 (*)

Է·

Մի օր «Նովոյէ Վրեմիա» ռուսական մեծ թերթի մէջ զարմանքով կարդացինք մեր ճեմարանի դէմ տպուած մի երկար, սաեթով լիքը յօդուած: Իրր թէ մեր դաստիարակութիւնը բոլոր առարկաների համարում են բացառապէս հայերէն, որ ռուսերէն, ռուսական դրականութիւն եւ պատմութիւն չենք սովորում եւ այլ զրպարտութիւններ եւ անհեթեթ բաներ:

Եթէ չեմ սխալւում, Ռուսահռոմէական այն ժամանակ մխիթարեան հայերն ունէին դպրոցները, ծխական, թեմական, ճեմարանները երկու, Ներսիսեան դպրոցը եւ օրիորդաց ծխական եւ միջնակարգ դպրոցները: Երեւում էր, Ռուսաց կառավարութիւնը թերթի յօդուածով փորձած էր ռուս հասարակական կարծիքը պատրաստել, որ նորից փորձէ մեր դպրոցները գոցել: Գրուած էր նաեւ որ ճեմարանը հոգեւոր չէ, այլ չէնք ու չնորհքով աշխարհիկ դպրոց, որ ճիշդ էր:

Մէկ օր էլ, մեր դասարանի դուռը բացուեց եւ ներս մտաւ մեր տեսուչի հետ կարճահասակ դիւրուկ մի ծեր մարդ: Տեսուչը մեր ռուսերէնի ուսուցչին ներկայացրեց պարոնին, որ եկած էր Պետերբուրգից իրրեւ քննիչ ճեմարանի: Ռուս էր, Պետական Խորհրդի սենատոր: Անուն մոռացել եմ:

Տեսուչը դուրս գնաց: Սենատորը, ժըպտերես, խնդրեց դասը չարունակել, յետոյ, քաղաքավարի, խնդրեց իրեն թոյլ տալ հարցնելու իր ուզած աշակերտներին: Շատ գոհ էր երեւում: Ուսուցչին հարցրեց մեր ծննդավայրերի մասին: Սենատորը երկար քննեց Պոլսից եկած (երկու տարի առաջ) Վանեցի Պարթեւեան Խոսրովին, որը մեր դասարանի առաջինն էր: Ծերակուտականի դէմքը փայլում էր գոհունակութիւնից: Յետոյ ուրիշ օտար երկրից եկած աշակերտի դիտելիքները քննեց, այս անգամ Թաւրիզից եկած Վաղինակ Տէր-Յակոբեանին, նոյնպէս զարմանք եւ գոհունակութիւն: Աչքերանների ցուցակը կարդաց եւ վստահեղաւ, որ կեղծիք չկար· մենք, նստածներս էինք ցուցակի մէջ:

Դասի վերջին ուսուցչին հարցրեց թէ ի՞նչ ուրիշ առարկայ է դասաւանդում, պատասխանեց· «Ռուսաց պատմութիւն»: Խնդրեց, որ հետեւեալ դասին Ռուսաց պատմութիւն աւանդէ, այդպէս էլ արեց: Վերից-վարից հարցեր տուեց բոլոր աշակերտներին եւ հրճուանքով փակեց դասը երկար թօթվելով ուսուցչի ձեռքը եւ մօտը կանգնած աշակերտների ուսը, «մալադէչնա» կրկնելով: Երեկոյեան երդեցիկ խումբը երգեց համակրելի ծերուկի համար հայկական եւ երկու ռուսական երգեր — հրճուանք:

Հրճուեցինք նաեւ աշակերտներս, չէ՞ որ անկեղծ կերպով սիրում էինք ռուս ժողովուրդը, իր երգերը եւ հրաշալի դրականութիւնը:

Սենատորը ներկայացաւ կաթողիկոս – սին եւ մեկնեց առանց ծածկելու իր հիացումը: Նա բարեղճօրէն քննել էր եւ գրանցել մեր դասագրքերի անուն – ները, որոնք առաջնակարգ ռուս հեղի – նակների գործեր էին եւ որոնք կարդալով ամենայն դիւրութեամբ սովորում էինք հայերէն լեզուով, առանց բառա – րանի օգնութեան: Գիտական եղերը ուսուցիչներն իրենք էին մեզ տալիս իրենց հայերէն դասախօսութիւններով, ոչ մի դժուարութիւն չունէինք եւ կարիք չկար թարգմանած դրքերի:

Սենատորը մեկնեց, ճեմարանը հանդիսա իր գործը չարունակեց:

×

Ճեմարանն ունէր հարուստ բակմալեզու մատենադարան, որի պետն էր մեր սիրելի Ստ. Կանայեանը եւ Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեան, նոյնպէս ժպտերես ուսուցիչ:

Մի սենեակի մէջ տեղաւորուած էր Թերթերի ընթերցարանը, որտեղ կար – դում էին հայերէն եւ ռուսերէն մամուլ բոլոր դոյների եւ կուսակցութիւնների:

Դասարանական բաժնում մեր ուսու – ցիչներն ամէնը մեզի սիրելի էին եւ որակաւոր, բարձր որակով:

Հայերէնը՝ Յարութիւն Պետրոսեան, Մանուկ Աբեղեան, ռուսերէն՝ Հայկ Եազճեան, Խաչիկ Սամուէլեան, Պօղոս Սոտնիկեան, Թուրանութիւն եւ մատեմատիկական եւ Ֆիզիքա-քիմիական առարկաներ՝ Տէրեան, Ռոստոմեան եւ մի ուրիշ ինժեներ երեւանից, Նիկողոսեան, մարդակազմութիւն եւ բնախօսութիւն՝ բժիշկ Հազարապետեան, երաժշտութիւն՝ կոմիտաս Հայր Սուրբ: Պատմութիւն՝ Խոսրիկեան Միհրակ, Աւետիք Աբրահամեան: Գերմաներէն՝ Ստեփան Կանայեան:

×

Աւետիք Աբրահամեանը, որ «Մուրճ»ի հիմնադիր խմբագիրն էր, պատմութիւն էր դասաւանդում բակմակոմանի կերպով եւ անտեսադէտ լինելով, լրացնում էր իր դասերը անտեսական եւ հասարակագիտական տեղեկանքով, մանրա – մասնաբար ֆրանսական պատմութիւն ստվորելիս:

Ծերացած էր մեր սիրելի ուսուցիչը, չատ բարի էր, դանդաղաշարժ, դանդաղ խօսող: Այնքան դանդաղ էր, որ չէր հասցնում նշել աշակերտների թուանշանները: Տարուայ վերջին օրը, ուշ երեկոյ, հաւաքում էր թուանշան չունեցողներին եւ հերթով հարցաքննում էր եւ առատօրէն նշանակում 5ի վրայ 4,5: Շատ ուշ մնացած, անկարելի էր չարունակել, ե – բեւներից էր նայում եւ նշանակում, 4, 5 կամ 4,4: Վերջինը մեր վանեցի սիրելի Վահանն էր, որ կանգնեց ուսուցչի առաջ, որ թուանշան առանաց: Պարոն Ա – բրահամեանը ուշի ուշով Վահանի երեսին նայեց եւ դրեց՝ 2:

— Պարոն Աբրահամեան, ինչո՞ւ էք ինձ երկուս տալիս, ե՛ս էլ միւսների նման լաւ պատասխանեցի, բողոքեց Վահանը:

Աբրահամեան, արդէն յոգնած, պա – տասխանեց·

— Տօ՛, մի սֆաթիդ նայի՛ր հայելու մէջ, յետոյ 4 պահանջի՛ր:

Խեղճ Վահանի երեսը ծաղկած էր, ծաղկած էր նաեւ մեր սիրելի ուսուցչի երեսը... Ամէնքս յուզուած էինք արտասուելու չափ, սակայն անդրդուելի էր Պարոն Աբրահամեանը, Վահանը մնաց ցուցակի վրայ պատմութեան «ամենա – թոյլ» աշակերտը, ո՞վ գիտէ, երեւի ապագային նա դարձաւ յայտնի պատմա – բան:

Պարոն Աբրահամեանը, չնայած իր յառաջացած տարիքին, ուզում էր մեր պատ ժամանակներին մեզ դրօսանքի տանել եւ օգտակար եւ հաճելի աշխատանք կատարել տալ միեւնոյն ժամանակ: Գնեց մի երկար չուան (պարան), հրամայեց մեզ հանդոյցներ կապել պարանի երկարութեան վրայ իւրաքանչիւր կանգուն: Պարանի ընդհանուր երկարութիւնը եղաւ յիսուն կանգուն: Դրանով չափում էինք պետինը եւ թղթի վրայ գծագրում յատակագիծը: Պարանն անյարմար դուրս եկաւ, չարունակեցինք քայլերով չափել եւ դրանով աչքաչափ քարէդներ պատրաստել, մի զրաղմունք, որն ինձ չատ պէտքակար եղաւ գինուորական դպրոցում: Երկար կեանքիս մէջ բնազդական սովորութիւն դարձաւ քայլերս հաշուել հետեւակ ճանապարհների վրայ, իրրեւ անբարբառ յարգանք մեր ուսուցչի յիշատակին

Մանուկ Աբեղեանը անտարակոյս ճե – մարանի կենտրոնական անձնաւորութիւնն էր: Հմուտ մանկավարժ եւ աշխարհաբարի, քերականագէտ, դրակա – նագէտ, բանաստեղծական խառնուած – քով, բանասէր մեր հին դրականութեան մատենաների, Հայոց եւ ընդհանուր պատմութեան քոլատեզեակ: Ուսումնասիրեց եւ դասաւանդեց մեզ «Հայ ժողովրդական վէպը», Շարաինոցը, մխիթարեան տաղասացները մինչեւ մեծն Սայաթ Նովա, աշխարհաբար դրականութիւն մինչեւ Վահան Տէրեան, արեւմտահայ դրակա – նութիւն, Պէշիկթաշլեան, Բազրատունի, Զախէզախեան, Ալիշան, Ծերենց, Յակոբ Պարոնեան, Պետրոս Դուրեան: Սիամանթօ, Վարուժան, Միսաք Մեծարենց, Զօհրապ դուրսը մնացին: Այդքան ժամանակ չունեցաւ աւելին ընդգրկելու:

×

Մի քանի արեւելահայ դրողների սեմինարական ազատ երեկոներ կազմակերպեց, որոնց մէջ լսարանականներս մեզ աւելցուց թէ՝ մարդը քանի մը օրէն Վիէննա պիտի վերադառնար իր աշխատութիւնները յառաջ տանելու եւ թէ իրմէ երիտասարդ մը ուզած էր իր բանարանին օգնելու համար:

— Դուն միտքս ինկար, արդեօք կ'երթա՞ս, հարցուց:

— Չարկաւ կ'երթամ, ըսի վերջապէս:

— Ուրեմն վաղը առաւ ինծի եկուր որպէսզի քեզ իրեն ներկայացնեմ ու պայմաններուն վրայ համաձայնինք: Միայն թէ, աւելցուց Զօպանեան, եթէ կ'ուզես որ գործը յաջողի ու իրեն համակրութիւնը չափս առաջին վայրկեանէն՝ կըրցածիդ չափ հայհոյէ Սահակի եւ Մեսրոպի հասցէին:

— Կը հայհոյեմ, ըսի վճռաբար:

Հետեւեալ առաւ կանուխ գացի Զօպանեանի սենեակը, ուր քիչ յետոյ եկաւ նաեւ Անտրօնիկ Եանէնքօ, կամ ըստ հայկական անուանակոչութեան՝ Անդրանիկ Յովհաննէսեան:

Վաթսուն տարեկանի մօտ, նիհար ու հիւանդագին ծերունի մըն էր, աչ ոտքը յօդացաւէ բռնուած, Լեհացի հրեայ վաչխառուի դէմքով, ահագին ու դէպի վար կախուած մեծ քիթ մը երեսին մէջտեղը:

Արտաքինը խիստ վանողական էր եւ առաջին տպաւորութիւնս չատ աննպաստ եղաւ:

Եւ սակայն նոյն միջոցին նիւթական կացութիւնս չէր ներեր ինձ դժուարահաճ լլլալ: Ամէն պարագային պէտք էր մարդուն օձիքը չմոլուլ:

Զօպանեան մեզ իրարու ծանօթացուց: Կարծեցի որ անունս որեւէ տպեցուածքի մը պիտի ընէր Եանէնքօյի վրայ· որովհետեւ միամտօրէն կ'երեւակայէի թէ իրրեւ հայ բանասէր՝ քիչ չատ հետեւած լլլալու էր արդի հայ դրականութեան: Բայց մարդը անտեղեակը չէր, իրեն համար մէկ քանի հայ դրագէտներ միայն գոյութիւն ունէին, Աբրահամ Այվազեան, որ Գաղատիոյ հայ գաւառաբարբառի բառերը հաւաքած էր, Սմբատ Դաւիթեան՝ որ «Բիւրակն»ի մէջ Ակնայ հայ բառերը ամփոփած էր եւ մէկ մըն ալ քանի մը գաւառագիներ, որոնք օրաթերթերու մէջ այդ տեսակ բառացուցակներ հրատարակած էին: Առնցմէ զատ հայ դրագիտ գոյութիւն չունէր իրեն համար:

Այսուհանդերձ սկսանք տեսակցիլ իրարու հետ, Զօպանեան պահ մը պիտ մտածելով ըսաւ·

— Պարոն Օտեանը կատաղի հակառակորդ մըն է Ս· Սահակի ու Ս· Մեսրոպի:

— Մեր ազգին մեծագոյն գաւառներն են այդ մարդիկը, գոչեցի ես ալ իմ կարդիս, համոզուած չեչտով մը:

(62 – Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱՏԱՊ ՊԱՀԱՆՋ

—0—

ԽՄԲ·— Գէորգ Սարգսեան « Գրական Թերթ »ի մէջ, (Փետրուար 8) վերոյիշեալ խորագիրով անդրադարձած է շրջանիներու թատրոններու մասին, ներկայացնելով անոնց հետ կապուած կարգ մը հարցեր:

«Հանրապետութիւնում մինչ – չըջանային պետական երեք թատրոն կայ՝ Ալ· Շիրվանզադէի անուան թատրոնը Զախանում, Ա· Խարազեանի անուան թատրոնը՝ Աբաջաւում եւ Լ· Քալանթարի անուան թատրոնը՝ Կամոյում:

Այդ թատրոնների փոքրաթիւ կոլեկտիւները դժուարին ու պատասխանատու աշխատանք են կատարում: Հանենալով քաղաքային թատրոնի աշխատանքային պայմաններն ու հնարաւորութիւնները, նը-

մանրամասն ելոյթներ ունեցանք, ինչպէս Սունդուկեանի «Պէպօ», «Խաթաբալա» եւ այլ թատերգութիւնները վերրնծելու համար: Աւետիք Իսահակեանի սեմինարական վերլուծման միջոցին մենք դժկամակութեամբ էր վերաբերում Իսահակեանի սովորութեան — իր երգերի մէջ զործածել չատ բարբառային եւ օտար բառեր, նմանութեամբ մեր Գիմբրու հայ աշուղներին: Աւետիք Իսահակեանն ինքը մի քանի անգամ կրկնած է, որ նա բանաստեղծ է զարձել իր հայրենակից աշուղներին հետեւելով թէ՛ իր ոճի, յուզականութեան մէջ եւ թէ իր զործածած բառամթերքով:

Յետագային Ա· Իսահակեանը իր «երգեր ու վէրքեր» զոգարիկ հատորը վերահրատարակեց, նկատեցինք, որ «զուտ» էր բառամթերքը, վնասելով նախկին երգերի հարազատ համին եւ տեզական բոյրին:

×

Աբեղեանը մեր որոշ պատմագիրների զործերի մէջ մեծ թերութիւններ էր զըտնում: Օրինակ, Մատթէոս Ուռհայեցուն չէր համարում իսկական քննական պատմագիր, այլ անուանում էր նրան եւ Սամուէլ Անեցուն « ժամանակագիրներ »: Ինձ Ուռհայեցին մի տեղ համարձակուել է յիշել, որ «կարմիր ձիւն» եկաւ մի տեղ: Այդ օդերեւութական տեղումը, «կարմիր ձիւնը» ուտա չէր, այդ ճիշդ էր, ինչպէս ճիշդ էր, երբ մի քանի տարի առաջ Հայաստանի տարածքին տեղացի իսկական կարմիր ձիւն, երեւի Ուռհայեցուն արդարացնելու համար:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՒՐԱՆՋԵԱՆ

(Շար· – 7)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Փարիզ հասնելէս մէկ քանի ամիս ետքն էր, երբ օր մը Զօպանեան ինձ ըսաւ որ տարօրինակ մարդու մը այցելութիւնը ընդունած էր:

— կարծեմ կատարեալ փախուկ մըն է, բայց այսուհանդերձ իր տեսակցութիւնը չատ չահեկան է, ըսաւ, ու բաւական զուարճացայ հետը տեսնուելով:

— Ո՞վ է եւ ո՞ւրկէ կուգայ, հարցուցի:

— Ռումանացի Հայ մըն է եղեր, Անտրոնիք Եանէնքօ անուն...

Եւ Արշակ Զօպանեան պատմեց իր տեսակցութիւնը:

Եանէնքօ հազիւ թէ սենեակէն ներս մտած ու ինքզինք ներկայացուցած կը սկսի հայհոյանքներ տեղալ Ս· Սահակի ու Ս· Մեսրոպի գլխուն՝ զանոնք իրրեւ խաբեբայ ամբաստանելով եւ ըսելով որ հայ ժողովուրդին ներկայ դժբախտութեանց ամբողջ պատասխանատուները այդ երկու երանելի Հայրերն են, որոնք նոր այբուբէն մը ստեղծելով՝ պատճառ եղած են Հայերը անջատելու Եւրոպացիներէն:

Եթէ փոխանակ Մեսրոպեան տառերու, այսօր ընդունած ըլլայինք լատինական տառերը, մենք ալ պիտի մտնէինք եւրոպական քաղաքակիրթ ազգերու չարքին մէջ եւ անոնց համակրութիւնն ու պաշտպանութիւնը պիտի վայելէինք, ինչպէս վայելած են Յոյները, Ռումանացիները, եւայլն:

— Սահակի եւ Մեսրոպի զործած չարիքին առաջքը առնելու համար, չարունակեց Զօպանեան, մարդը հիմա ձեռնարկեր է բառարան մը պատրաստելու, որուն քանի տարիէ ի վեր կ'աշխատի եղեր, ապացուցանելու համար թէ աշխարհի բոլոր լեզուները Հայերէնէն ծագում առած են: Երբ այս բառարանը հրատարակուի եւ եւրոպացի գիտնականները համոզուին հայ լեզուի մայրութեան՝ Եանէնքօ համոզուած է որ հայկական խնդիրը չուտով լուծում պիտի գտնէ, ոբովհետեւ ամբողջ Եւրոպան ինքզինք պարտական պիտի զգայ ազգի մը, որուն լեզուներէն ծնունդ առած են բոլոր իրենց լեզուները:

Եանէնքօյի մասին այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ ետքը՝ Արշակ Զօպանեան աւելցուց թէ՝ մարդը քանի մը օրէն Վիէննա պիտի վերադառնար իր աշխատութիւնները յառաջ տանելու եւ թէ իրմէ երիտասարդ մը ուզած էր իր բանարանին օգնելու համար:

— Դուն միտքս ինկար, արդեօք կ'երթա՞ս, հարցուց:

— Չարկաւ կ'երթամ, ըսի վերջապէս:

— Ուրեմն վաղը առաւ ինծի եկուր որպէսզի քեզ իրեն ներկայացնեմ ու պայմաններուն վրայ համաձայնինք: Միայն թէ, աւելցուց Զօպանեան, եթէ կ'ուզես որ գործը յաջողի ու իրեն համակրութիւնը չափս առաջին վայրկեանէն՝ կըրցածիդ չափ հայհոյէ Սահակի եւ Մեսրոպի հասցէին:

— Կը հայհոյեմ, ըսի վճռաբար:

Հետեւեալ առաւ կանուխ գացի Զօպանեանի սենեակը, ուր քիչ յետոյ եկաւ նաեւ Անտրօնիկ Եանէնքօ, կամ ըստ հայկական անուանակոչութեան՝ Անդրանիկ Յովհաննէսեան:

Վաթսուն տարեկանի մօտ, նիհար ու հիւանդագին ծերունի մըն էր, աչ ոտքը յօդացաւէ բռնուած, Լեհացի հրեայ վաչխառուի դէմքով, ահագին ու դէպի վար կախուած մեծ քիթ մը երեսին մէջտեղը:

Արտաքինը խիստ վանողական էր եւ առաջին տպաւորութիւնս չատ աննպաստ եղաւ:

Եւ սակայն նոյն միջոցին նիւթական կացութիւնս չէր ներեր ինձ դժուարահաճ

9.

ՅՈՏՆՁԻ ՎՄՈՏ ՖԳԺՂՈՍՏ

ՈՂՈ ՆԱՅԱԺԱՅ

Ո՛չ, ոչ մի կերպ չէր կարելի հավատալ, որ այդ ամենը իրականություն է: Օրեցօր ավելի էր համոզվում, որ ինքը ոչ թե ինչ-որ ֆանտաստիկ վիպակի հերոսն է, այլ ինքն է ապրում այդ վիպակը: Ամեն ինչ, ինչ նրան շրջապատում էր, ինչ նա տեսնում էր, ինչ լսում, ինչ զգում, ամենը, ամենը...

Ամենաուժեղ տպավորություններից մեկը, որ ստացել էր Ռուբենը, Ֆրանսիայի հարավում էր, Մարսելում: Նա այդ քաղաքում էր ընդամենը մի քանի ժամ, ինչպես ինքն էր ասում՝ «ոտքը դրել էր ու հանել»: Ռուբենը գնացել էր Մարսել, որպեսզի այնտեղից նավով մեկնի Ալժիր: Ալժիրում նա պետք է հանդիպեր մի ծանոթ ռուս ընտանիքի, որի հետ միասին պետք է ճանապարհորդեր Ալժիրից դեպի Մարոկո: Ռուբենը ոչ մի կապ չուներ այդ ընտանիքի հետ, նրան ընդամենը խնդրել էին, որ ինքը ճանապարհին ուղեկցի այդ ընտանիքին, որովհետև ընտանիքի հայրը, որ ինքն էլ ռուս էր, ծանր հիվանդ էր, և նրա ընտանիքի անդամները չէին ուզում նրան մենակ թողնել:

Ռուբենը ոչ մի առարկություն չէր արել, որովհետև ինքն էլ ուզում էր Ալժիրում մի քանի շաբաթ մնալ, ծանոթանալ այդ հետաքրքրական երկրին, ապա անցնել Մարոկո, որտեղ նա ուզում էր մնալ մի քանի ամիս: Ռուբենը ուզում էր ծանոթանալ Մարոկոյի ֆրանսիական և իսպանական գաղութներին, ապա անցնել Ֆեզ, որտեղ նա ուզում էր ուսումնասիրել արաբական կյանքը, ապա Մարոկոյից վերադառնալ Ֆրանսիա, Մարսելից նավով գնալ Իտալիա, Նեապոլ, Հռոմ, Ֆլորենցիա, Վենետիկ, Միլան, Ժնև, Բեռն, Ցյուրիխ, Բազել, Ստրասբուրգ, Փարիզ, Բրյուսել, Ամստերդամ, Կոպենհագեն, Ստոկհոլմ, Լենինգրադ, Մոսկվա, Կիև, Օդեսա, Սևաստոպոլ, Կովկաս, Բաքու, Թիֆլիս, Երևան, Ղարաբաղ, Ղազախստան, Թաշքենդ, Սամարղանդ, Բուխարա, Խիվա, Աշխաբադ, Մերվ, Բուխարա, Սամարղանդ, Թաշքենդ, Ղազախստան, Ղարաբաղ, Երևան, Թիֆլիս, Բաքու, Կովկաս, Սևաստոպոլ, Օդեսա, Կիև, Մոսկվա, Լենինգրադ, Ստոկհոլմ, Կոպենհագեն, Ամստերդամ, Բրյուսել, Փարիզ, Բազել, Ցյուրիխ, Բեռն, Ժնև, Միլան, Վենետիկ, Ֆլորենցիա, Հռոմ, Նեապոլ, Իտալիա, Մարսել, Ալժիր, Մարոկո, Ֆեզ,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս· Ծովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ փեսային՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ինչպէս նաեւ Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքներու համայն ննջեցեալոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հանէչերեան կը նուիրեն 100 ֆր· ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան տխուր առիթով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱՒԻ

(ծննդեան 130ամեակին առիթու)

Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ
կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱՒՄԱՃԵԱՆ
Օրուան պատշաճ դեղարուեստական բաժին
Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին
8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

Յ· Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողեկոչումի հանդիսութիւն մը կազմակերպուած է Մայիս 5ին, Կիրակի, ժամը 16ին, 9րդ թաղամասի Քաղաքապետա-րանի սրահին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն ժեռոմի Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախապատրաստութեամբ Տէր Եղիչէ Փանոսեանի, Կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ զուարճալի մը:

Կը հրաւիրուին Սէն ժեռոմի եւ չորքայքի բոլոր թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ զիւղիս եւ շրջանի երիտասարդու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն ամէն երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին:

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 18ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ· Պէչիկթաշլեան–Գ· Մ· Ալէմշահ սրահը

Կը մասնակցի գաղութիս սիրուած երգիչ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կ'ընկերանայ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Նուագախումբ՝ ՊԵՏԻԿ

Մատչելի պիւֆէ — Հաճելի մթնոլորտ *Մուտք 15 ֆր· ուսանողներու համար՝ 10*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առած – յած է Տիկին Ամատունիի Հապէչեանէ 50 ֆր· իր ամուսնոյն մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ: Նոյնպէս Տիկին Ադնիւ Նիկողոսեանէ եւ զաւակներէն 50 ֆր· իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ եւ 30 ֆր· Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեանէ իրենց եղբօր՝ Գէորգ Նիկողոսեանի մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական բանակի Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Մխիթիւնը եւ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամական Ընկերակցութիւնը ընդունելութիւն մը կը սարքեն իրենց հաւաքատեղին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 18·30ին ի պատիւ Հայրենական պատերազմի հերոս զնդապետ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՃԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի (որ Փարիզ կը գտնուի Մանուչեանի խումբին գնդակահարման 30րդ տարելիցին առթիւ):

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ON DEMANDE

Entrepreneurs robes et entrepreneurs chemisiers.

ELLEN GERARD
(Gérard Mouradian)
134, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը ստանձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պզտիկները տանիլ «Թորբի» Հռոմի կանաչազեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քիլմ· հեռաւորութեամբ:

Թորբիէն 28 քիլմ·, «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ դըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ

Պ· Մուշեղ Ճիլէրճեան կը նուիրէ 10·000 ֆր· ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, տարեկան պարահանդէսին առթիւ:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ· Ց· Դ· ԻՍԻԻ ՋԱԻԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ·Ց·Դ·Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն *կը պատասխանէ՝*

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ — 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Լ Ի Ո Ն Լ Ի Ո Ն

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ· Ց· Դ· ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏՐԵԱՆի ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.—Հ· Ց· Դ· Վարանդեան կամքէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս· Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ 22 Մարտ, սովորական հաւաքատեղին ժամը 20·30ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն· Մխիթեան Փարիզի կեդր· վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լը Մուլինօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ճ Ա Շ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասխօթա Ծովեզերեայ ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean
Ճաշագին 50 ֆր·

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել
Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A
NAHABED A'LECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE
CHARLES RENAUD
BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de
EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս–սիւռ–Ռոն Օթել Ընթերցասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ Կի ՄԱՐՍԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէ Անարէ» 35–02–55

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
21
JEUDI
21 MARS
1974

LE NUMERO 0.80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·968

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.968

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊ»Ի

—o—

Սովետական Հայաստան *ամսագիրը, օրգան Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի, 1974ի իր առաջին թիւի համարակիցը — նուիրուած անցեալ տարուան անցուդարձերուն — բաժնած է երեք մասին: Առաջին երկու մասերով կը չօշափէ Խորհ. Միութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան յառուկ ընդհանուր հարցեր, որոնք չեն հետաքրքրեր մեզ այսօր:*

Երրորդ մասի խորագիրն է «Հայրենիքի շուրջ, նրա հովանու տակ»: Համարակիցը կը հաւաստէ թէ 1973ին գարզագրեր ու սերտացեր են «Հայրենիքի եւ իր տարածքի զաւակների միջեւ հաստատուած մշակութային կապերը»: Ի՞նչ ձեւով:

Ա) Հայաստանէն չարունակեր են հայկական «զաղթօջախները»ը ղրկել գրքեր, թերթեր, գաւազրքեր, երաժշտական ձայնասկաւեր եւ «կինոֆիլմեր», որոնք կը պատկերեն Հայրենի երկրի բարմա-կուլտուրական կեանքը:

Բ) Հայրենիքէն բազմաթիւ դեղարուեստական խումբեր, հասարակական, մշակութային գործիչներ ու գիտնականներ այցելեր են հայկ· «զաղթօջախները»:

Գ) Ջեռուցող հսկանքով չարունակուեր է Սփիւռքահայերու ճամբորդութիւնը դէպի Հայրենիք:

Ընդհակառակ այս փոխադարձ յարաբերութիւններուն, ոչ միայն սերտացեր են կապերը Հայրենիքի եւ սփիւռքի միջեւ, այլ եւ «Հայրենադարձական նոր աւիւն ներարկուեր է տարագիր Հայերին, հաւատ ներչնչեր է նրանց մէջ՝ գոյատեւման համար մղուող պայքարում, նրանց էլ աւելի սերտօրէն համախմբեր է Ս· Հայաստանի շուրջը»:

Անցեալ տարուան ընթացքին չարունակուեր է «հայրենադարձութեան սըբազան գործը»: Ի՞նչ տեղեկանանք վիճակագրական տուեալներով: «Տարագիր Հայերի մի բանի հարիւր ընտանիք Հայրենադարձուեցին, Հայրենի կուսրի տակ հիմնեցին իրենց օջախները»: Ուրեմն ներգաղթի բաժնեչափը — տարեկան հինգ հազար հոգի — լրիւ չէ իրագործած 1973ին: «Մի քանի հարիւր ընտանիք»ի համբանքը չէ ճշդուած:

«Կապ»ի պաշտօնաթերթը «արժանի հատուցում» կ'ընէ սփիւռհայ առաջադիմական մամուլի ազնիւ աշխատանքին: Հայրենիք – սփիւռք կապերու զարգացման ընդհ. «զաղթօջախն աշխուժացել եւ աշխուժանում են այն ջանքերը սփիւռքում, որոնք ուղղուած են ուծացման վտանգի դէմ»: Սպիտակ ջարդի դէմ մղուող պայքարը օր ըստ օրէ աւելի կը զօրանայ: Կը ստեղծուին նոր զպրոցներ, երիտասարդական, «սպորտային» կազմակերպութիւնները, դեղարուեստական խմբեր, մշակութային օջախներ:

Համբաղերը սակայն զոհ չէ այս բոլոր նուաճումներէն եւ չի կրնար աչք փակել այն իրողութեան առջեւ, որ «ուծացման վտանգը չարունակում է մնալ սպառնալից, որ հայրենիքի եւ սփիւռքի մշակութային կապերի բնագաւառում դեռ չատ են թերութիւնները, չլուծուած հարցերը, պակասութիւնները, որ չատ կազմակերպութիւնների, համբակցութիւնների, մըտաւորականների կապերը չաճախ ձեւական բնոյթ են կրում»:

Նոյնպէս «անբաւարար», այսինքն ոչգոհացուցիչ է «յատկապէս սփիւռքահայ երիտասարդ սերնդի ճամբորդութեան կազմակերպումը դէպի Հայրենիք»:

Այս գառն ճշմարտութեանց անկեղծ խոստովանութիւնը կը թուի թէ խղճահարութիւն է պատճառած «Կապ»ի պաշտօնաթերթի խմբագրին, որ իր խիղճը հանդարտեցնելու եւ իր տէրերուն աչքին մանելու համար կը կրկնէ աւելի քան կէս դարէ ի վեր ճապաղ ու ծիծաղելի յանկերգ դարձած աժան ամբաստանութիւններն ու զրպարտութիւնները Հ· Յ· Դաշնակցութեան դէմ, առանց լինքն իսկ հաւատալու իր ըսածներուն:

Այս անգամ կը զգուշանայ անուն տալէ եւ քօղածածուկ կ'ակնարկէ «սփիւռքահայ յեղափոխական ուժերուն», որոնք իբրեւ թէ կը չարունակեն եղեր «զաղթօջախների պատակտումը»՝ տարագիր Հայութեան եւ Հայրենիքի ազգային չահերուն հակասող քաղաքականութիւն վարելով: «Անվտահութիւն, կասկածանք, յաճախ ալ թշնամանք» կը սերմանեն եղեր Հայերու, յատկապէս նոր սերունդի մէջ, թուլցնելով անոնց կամքն ու վճռականութիւնը սպիտակ ջարդի դէմ:

Համբաղերը կը յիշեցնէ թէ «1974 թուականին լրանում է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի ստեղծման տասնամեակը: Դա կարեւոր իրադարձութիւն է Հայրենիք – Սփիւռք կապերի պատմութեան մէջ»:

Ու կը թելադրէ տասնամեակը «հմտօրէն օգտագործել՝ ո՛չ միայն հանրագումարի բերելու ձեռք բերուած նուաճումները, այլեւ հաշուի առնելու այդ բնագաւառում դոյութիւն ունեցող թերութիւնները ու բացերը, չլուծուած հարցերը եւ նոր, գործնական ծրագրեր մշակել այդ կապերի յետագայ զարգացման, տարրական Հայերին էլ աւելի սերտօրէն Հայրենիքի շուրջը համախմբելու համար»:

Այս առթիւ մեր կողմէ կը թելադրենք, որ Մշակութային կապի Կոմիտէն եւ իր պաշտօնաթերթը այլեւս հիմնովին փոխեն իրենց ցարդ հետեւած հակազդային, հասուածական, կողմնակալ, մանաւանդ պատակիչ ու բացասական ուղղութիւնը եւ ընդգրկեն իսկապէս հայրենասիրական ու համերաշխական քաղաքականութիւն: Դադրի՛ն Սփիւռքահայութեան մէջ որոմ սերմանելէ եւ զայն առաջադիմական ու յետադիմական չինծու հակամարտ հատուածներու վերածելէ, եւ անխտրական ու օգտակար աշխատութիւն ընծեռեն հատասարապէս բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք իրենց մշակութային, կրթական, բարեսիրական, երիտասարդական, հանրային ու ազգային զանազան մարմիններով եւ հաստատութիւններով, մամուլով, բեմով եւ ամէն կարգի ձեռնարկներով կը պայքարին ուծացման ու ձուլումի վտանգին դէմ եւ կը չանան անաղարտ պահել Հայութեան, մանաւանդ հայ նոր սերունդի ազգային դիմագիծը օտար, հիւրընկալ աստղերու տակ:

Տասնամեակը թո՛ղ դարձակէտ մը հանդիսանայ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէ»ի պատմութեան մէջ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԲԱՆԱԻԻՄՆԵՐ

—o—

ՄԻՇՏ ՄԵԿՈՆԻ ՀԱՐՑԸ

Ծայրայեղ ալ եւ ծայրայեղ ձախ ուսանողներու միջեւ բաւական ծանր բախումներ տեղի ունեցած են արեւելեան Թուրքիոյ երկու կրթական հաստատութիւններու միջեւ: Երզրումի մէջ ալ ասկի չուրջ հարիւր աշակերտներ բիրերով եւ քարերով կռուած են եւ ոստիկանութեան ուժերը զժուարութեամբ կրցած են կարգն ու կանոնը վերահաստատել:

×

Թուրքիոյ Ազգային նախարարը ոստիկանութիւն ուղարկած է ամերիկացի օդչնպէտ եւ Ծերակոյտի անդամ Ռենճըլի, որ մեկոնի մշակութիւնը պիտի չվերահաստատուի մօտ ատենէն: Համաձայն ամերիկացի ծերակուտականին, ասիկա հնարաւորութիւն կուտայ Ուաշինկթընի վերջնական բանակցիլ Թուրքիոյ հետ· Նախկին համաձայնութեամբ Ուաշինկթընի 35 միլիոն տոլար խոստացած էր տալ, որպէսզի մեկոնի մշակութիւնը ընդլուի: Յարդ տուած է 15 միլիոն տոլար, սակայն, ծերակուտականին հաստատումով, այդ դումարը չէ հասած երկրագործնե-րու ձեռքը: Ռէնճըլ եւ Ուուլֆ, ինչպէս հաղորդած ենք, Անգարա այցելած են խօսակցութիւններ ունենալու համար Թուրք իշխանութիւններուն հետ, մեկոնի մշակութեան հարցին չուրջ:

Թուրքիոյ հիւրկայացուցիչին պահանջը

—o—

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՋՆՋԵԼ ՅԻՇԱՏԱ – ԿՈՒԹԻՒՆԸ «ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՀԱՅԵՐՈՒ ՎՐԱՅ Ի ԳՈՐԾ ԴՐՈՒԱԾ 20ՐԴ ԴԱՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ»·

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան լրագրողներու գրասենեակէն՝ Պ· Լեւոն Քէշիշեան կը տեղեկացնէ «Հայրենիք»ին·

— 1974 *Մարտ 6, Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնախումբին մէջ քննութեան նիւթ դարձաւ ցեղասպանութեան եւ խտրականութեան դէմ միջոցառումներու ձեւակերպումը կատարելու· կոչուած ենթայանձնախումբի տեղեկագիրը, որուն մասին գրած էինք առանին:*

«Ինչպէս կը յիշուի, ենթայանձնախումբը ժրնեւի մէջ քննութեան նիւթ դարձնելով Ուկանտայի մասնագէտ Նիկոտեմ Պուհաչեաւիչի կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրը — որուն 30րդ պարբերութեան մէջ Թուրքերու կողմէ Հայոց վրայ ի գործ դրուած կոտորածները կը նկատուէին քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը» — վաւերացուցած էր գայն:

«Ենթայանձնախումբի կողմէ ժընեւի մէջ իրացուած տեղեկագիրը այժմ իր բովէն անցնելով՝ Մարդկային Իրաւանց յանձնախումբը Ձորեքշաբթի օր, Մարտ 6, գայն ենթարկեց վերաքննութեան:

«Ինչպէս սպասելի էր արդէն, Թուրքիոյ Մշակի մնայուն ներկայացուցիչ Օման Օլչայ, չեչտակիօրէն դէմ արտայայտուեցաւ տեղեկագրի 30րդ պարբերութեան դիտել տալով որ «շատ անիշաւ փոքրամասնութեան մը տեսակէտն է, որ տեղ գտած է հոն, ինչ որ կրնայ դժուարացնել ցեղասպանութեան սահմանումի գործը՝ յանձնախումբին կողմէ: Պէտք է 30րդ պարբերութիւնը հանել անկէ»:

«Ասոր առին բազմաթիւ ներկայացուցիչներ: Որոշուեցաւ յայտնուած կարծիքն ու տեսակէտները յանձնել ենթայանձնախումբի եւ Ուկանտացի մասնագէտի ուշադրութեան, վերջնական ձեւի բերելու համար պատրաստուած տեղեկագիրը»:

Քաւիի մը տոպրակ

ԱՆԳԱՐԱՅԷն հասած լուրերու համաձայն, Պարզանի սպառնացած է Պաղատական կառավարութեան որ խափանարարական գործողութիւններու կը ձեռնարկէ եթէ կառավարութիւնը մերժէ քարիւղի եկամուտներու բաժանումը, նկատի առնելով Իրաքի ցեղային բաժանումը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերային մթնոլորտը միշտ ծանր է: Դրամատուներու գործադուլը կը կարծրանայ մինչ էլեկտրականութեան բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, Հինգշաբթի օրուան գործադուլը չէ ջնջուած: Կացութիւնը անորոշ է նաեւ երկաթուղիին մէջ: Հոս ալ բանակցութիւնները ձախողած են եւ մերձաւոր գործադուլ մը անհաւանական չէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ օդանաւային պիծերու արկածեալ օդանաւին զոհերու անունով 620 մլ· Ֆ· վնասուց հատուցում կը պահանջուի, Տի–Սի 10 օդանաւեր չինող ընկերութիւնէն, տրուած ըլլալով որ նման պատճառով արկած մըն ալ պատահած էր 1972 Յունիսին (Օնթարիօ) եւ անկէ ետք ընկերութիւնը հարկ եղածը չէ ըրած:

ՔԱՄՊՈՃԻ կառավարական ուժերը ետորեայ կռիւներէ ետք հարկադրուեր են պարպել Ուտոնկ քաղաքը, որ նահանգի մը կեդրոնն է: Կարմիր Խմեր ուժերը յաջողեր են գրաւել քաղաքը, որ 15·000 բնակիչ ունի: Նոյեմբերէն ցայսօր Կարմիր Խմեր ուժերը գրաւեցին չորս քաղաք:

ԿՈԼԱՆԻ ճակատին վրայ ութերորդ օրն ըլլալով, սուրիական եւ իսրայէլեան հրեանին փոխադարձ ռմբակոծութիւն կատարեց: Իսրայէլցի պինուր մը մեռաւ: Ուաշինկթընի մէջ Քիսինկէր եւ Խան Իսրայէլ – Սուրիա բանակցութիւններուն Թուականը ճշդեցին (Մարտ 29):

ՄԱԿ–ի հրատարակած 1973ի տարեգիրքին համաձայն աշխարհի բնակչութիւնը մէկ տարուան ընթացքին 76 միլիոնի յաւելում արձանագրած է: 1972ի կէսին աշխարհի բնակչութիւնը 3 միլիարտ 782 միլիոն եղած է:

ՈՒԱՇԻՆԿԹընի Ֆրանսայի դեսպանը յայտարարած է թէ Ամերիկան տագնապ չկայ այլ միայն՝ կարեւոր հարցեր: «Ժամը եկած է ըսած է դեսպանը, հանդարտութեամբ քննելու ներկայ վիճակը: Նախագահ Նիքսըն իրար խառնած է ապահովութեան հարցերը քաղաքական եւ տնտեսական հարցերուն հետ եւ իրեն հետ համաձայն չենք այդ մասին»: Ի դէպ, յիշենք թէ Նիքսըն արդէն յետքայլ ըրած է եւ յայտարարած է թէ Ամերիկա երբեք իր զօրքը չի քաշեր Եւրոպայէն եւ քանի մը խօսքով ուղած է «սիրաը առնել» Եւրոպայի, առջի օրուան իր սպառնալիքներէն ետք:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիոյ առաջին դեսպանը՝ Էրնսթ Շուլց Փարիզ հասած է առջի օր: Յարդ Սրտաքին փոխ–նախարար էր:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974

Ը·

Մեր բաղմահմուտ ուսուցիչը մեծ հաճոյքով էր մեզ աւանդում հայկական ասարկանները եւ վարակում էր մեզ իր ամուր եւ հիմնաւորուած հայրենասիրութեամբ, առանց նեղմտութեան: Մեզ հրահանգում էր գրել ինքնուրոյն շարադրութիւններ միշտ մեր միջավայրի կեանքից:

Մի օր մեզ նիւթ տուեց մեր հայրենի ծննդավայրերի մասին երկար եւ պատճառաբանուած նկարագրութիւն շրջակայ գիւղերի կամ քաղաքի անտեսական դրութեան առընչութեամբ: Մի քանի շաբաթ ժամանակ տուեց մեր նիւթերն հաւաքելու համար:

Իմ հայրենի Գիւմրին (այժմ Լենինական) կենարոնն էր Շիրակի, որի գիւղերի վիճակին լաւ ծանօթ էի, ամէն օր պապիս արհեստանոցում ծանօթ գիւղացիների էի հանդիպում եւ տեղեկանք հաւաքում նրանցից, պապս էլ գիւղական ծ ա պ ո ւ մ ունենալով եւ գիւղում մշակում էր հողեր, ինձ լրիւ տեղեկութիւններ տուաւ: Գրեցի բաւական երկար:

Գրածներս ուղղելուց յետոյ Աբեղեանն ամէնից առաջ իմ տետրակս բացեց եւ հարցրեց թէ գրութեան հեղինակն ար – դեօք ես ի՞նքս եմ, թէ որեւէ մէկից կամ դրքից արտագրել եմ: Իսկոյն համոզուեց, որ իմ հեղինակութիւնն է: Հարցրեց, թէ ի՞նչպէս եմ հաւաքել նիւթերը եւ յուզուած զարմացաւ, որ մեր սակաւահող գիւղացիութիւնը այս աստիճանի թշուառութեան մէջ է: Մանրամասնութիւնները կարդալով երկար ժամանակ ինքն իրեն հարցնում էր, թէ ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ, որ ամենաբարձր բերքատուութեան տարիներին իսկ այս աստիճանի աղքատութեան մէջ լինի մեր գիւղացին: Գիւղացիների եւ պապիս տուած մանրամասն թուերով յուզուած, ուսուցիչս հաւատաց:

Սիրտ առած, ես թուեցի մեր միւս աղքատ գաւառների եւ շրջանների անուն – ները — Ապարան, Սեւանի շրջան, Կարսի շրջան, Ախալքալաք: Համարձակութեամբ վրայ բերեցի· «Եթէ ինձ չեք հաւատում, կարող եմ իսկոյն կանչել մեր նիջարանի ծառայ Ապարանցի Սէթոյին»: Ի հարկէ Աբեղեանը Սէթոյին տեսաւ եւ լսեց: Մեր զրոյցների ժամանակ ինձ քանի՛ քանի անգամներ հարցեր էր տալիս միշտ աստիճանական յուզուած:

Հայրենասէր, նուրբ մարդ Աբեղեանը դառն ճշմարտութիւնը լսելով հանդիսատ չունեցաւ, տանջուեց: Յետագային իմ սիրելի ընկեր Օհան Կարօն Փարիզում գրեց իր սիրտ կարատող դիրքը« «Մրճիթ–նեռից Պաուլատենա»: Օհան Կարօն Վասպուրականցի էր, գիւղացի, Վասպուրականցի եւ գիւղացի էր նաեւ Նայիլի Զարեանը: Երկուսի գիւղական կեանքի վկայութիւններն էլ մեր ժողովրդի թշուառութեան ապացոյցներն են: Մի թշուառութիւն, որի մասին գաղափար չունէին մեր բարձր մտաւորականները, նոյնիսկ Մանուկ Աբեղեանը···:

Մանուկ Աբեղեանը մեզ պատմեց, որ նա Շուշի եղած ժամանակ մի քանի անուանի գործիչների հետ (օրինակ Լէօ), հիմնել է Հայ Մշակութային Դաշնակցութիւնը, որն ինչպէս անունը ցոյց է տալիս, մշակութային կազմակերպութիւն էր: Ցետոյ Հ· Ցեղ· Դաշնակցութիւն դառնալով, հեռացել է թէ՛ ինքը եւ թէ Լէօն:

×

Ստեփան Կանայեան, բանասէր, բանահաւաք, հեղինակ «Ջոլանց Տուն» եւ «Քաջայ Տուն» ուսումնասիրութիւնների Սասունցի Դաւիթ վէպի առընչութեամբ: Մեր ուսուցիչն էր գերմաներէնի: Ցաղթանդամ, մի գեղեցիկ ծերունի էր, զուարթ, աղմկոտ եւ գիւրագրգիռ: Նա կարող էր քաջ դինուորական լինել, հրամայող եւ յաղթական: Նրա փոխարէն դինուորական գործառ իր գործիքը — Դրօն (Դրաստամատ Կանայեան): Կանայեանի հաւատարիմ աշակերտը մնացի մինչեւ վերջ, երբ նա միայն երեք աշակերտ ունէր, գերմաներէնը պարտադիր չլինելով: Մի անգամ գրօսնելիս երեսովս տուեց, որ իր վերջին աշակերտն եմ· պատասխանեցի, որ ճիշդ չէ, ես իր երրորդ աշակերտն եմ, առանց աւելացնելու, որ նա միմիայն երեք աշակերտ ունէր··· Սակայն երեք ընկերներով չէնք ու չնորհքով հասկանում էինք լեզուն:

Կանայեանը մեզ քաջալերելու համար անուանում էր մեզ յաճախ «ապուշ», «տուտուց», իսկ ինձ «չորագեալցի գեաղայ» (Շիրակեցի առաւակ): Երբ Կանայեանը Թիֆլիսում ուսուցիչ էր, ես 1914ին նոյն տեղի գինուորական դպրոցում սովորում էի, Կիրակի օրերը միշտ հանդիպում էինք եւ գրօսնելով գրուցում երկար ժամերով: Մի Կիրակի օր ինձ առաջարկեց· «Շորագեալցի գեաղա՛յ» դնանք հիւանդանոց մեր «տուտուցին» տեսութեան: «Տուտուցը» վիրաւորուած Դրօն էր: Գնացինք, մեզ թոյլ չտուին ներս մտնել, վէրքը ծանրացել էր եւ ջերմը բարձրացել Դրօյի:

Կանայեանը եւ ես հայր ու որդու նման կապուած էինք, նա շատ փափուկ սիրտ ունէր եւ վերին աստիճանի զգայուն էր: Երբ նրան ցոյց տուեցի առաջին մեծացրած լուսանկարներս, որ հանել էի պատերազմի դաշտում հանդիպած հայ անմեղ զոհերի դիակնակոյտերից, նա յուզմից դողաց եւ երեսը թրջուեց արցունքների հեղեղով: Նա չէր կարող ընդունել որ Թուրք չնազայլերը այդ աստիճանի մարդակեր են:

Կոմիտաս Հայր Սուրբ: Աւելորդ եմ համարում կրկնել մեր անմոռաց Հայ Սուրբի մասին գրել, որովհետեւ անցեալում երկար գրել եմ հասարակ աշակերտի իմ յիշողութիւնները:

Գուրգէն Եդիկեան Իջեւանցի էր, մեր եռանդուն ուսուցիչը լատաններում, դասատուն էր մանկավարժութեան, հոգեբանութեան, փիլիսոփայութեան եւ դեղադիտութեան: Նրա դասերը զուլալ աղբիւրի նման պարզ էին, համով ջրով: Ուշադրութեամբ կլանում էինք եւ մտաւորապէս իւրացնում ամենադժուար գիտելիքները: Հրաշալի մանկավարժ էր, սիրուած մարդ: Սեգրակ Մանդինեանից յետոյ Պարոն Էդիլեանը իսկական մանկավարժական գիտութիւնների հիմքը դրեց, թանգարանի հիմքը դրեց եւ ամառանքով չարժանացաւ այդ հիմնարկութիւնը գործի դնել 1914 Թուի պատերազմի պատճառով:

1917 Թուի վերջը, ուշ մնացած, մեր մտաւորականները ինքնաբերաբար եկան ռազմաճակատ մեր զօրքերի մէջ մտնելով քաջալերելու մեր մեկուսացած հայ գինուորականներին: Մի օր էլ գինուորներիցս մէկը վազելով ինձ յայտնեց, որ իմ ուսուցիչս եկել է էջմիածնից եւ ինձ ուզում է տեսնել: Վազեցինք զօրանոց, որտեղ ինձ սպասում էր իմ սիրելի ուսուցիչ Գ· Էդիլեանը: Մենակ չէր, հետն էր բերել մի փունջ ճեմարանի աշակերտներ, որոնց մէջ Ալեքսանդր Բակունցը, Արմենակ Արաբեանը եւ Վահան Համբարձումեանը, երեքն էլ սիրելի կրտսեր ընկերներ, որոնք ինձնից 5–6 տարով փոքր էին:

Երբ մենակ մնացինք, Էդիլեանը պարզաբանեց· «Դու չատ համեստ ու խոնարհ տղայ էիր, ի՞նչպէս յանկարծ հրամանատար գործառ, գինուորական, անհատատալի բան է, անբերեւակայելի, թէեւ դու մեր փորձնական դպրոցում չատ յաջողութեամբ հնազանդեցնում էիր նկարչութեան դասերի ժամանակ քո չափազանց պզտիկ աշակերտներիդ, ամէնքիս զարմացնելով: Այդ ի՞նչպէս էիր յաջողում հնազանդեցնել, ասա՛ ինձ»:

— Սիրելի պարոն, ասե՛մ: Ցիշո՞ւմ էք, որ մենք բոլորս չատ մեծ լրջութեամբ հետեւում էինք ձեր դասերին եւ հետեւում ձեր մեթոդներին: Ձեր փորձնական դպրոցի կառավարիչ Ինճիկեանը իր մեղմ եւ հրաշալի էութեամբ սիրելին էր չափազանց աշակերտների եւ նրանց հանդարտ էր պահում: Ձեր միւս օղնականներին դասերին մանուկներն ազմկում էին չարունակ: Երբ ես առաջին անգամ ներս մտայ դասարան, մանուկներն ինձ ընդունեցին ծիծաղով եւ աղմուկով եւ սկսեցին վազել, կռուել, գրքերն օդը հանել, մէկն էլ դլխիս ընկաւ: Ինձ ծագրում էին, չատ չահել էի, մանկական դէմքով: Ի՞նչ անեմ: Ցանկարծ իմ վարժապետ Ալեքսան Յալճէն միտքս ընկաւ: Աբա՛ղ վրայ հասայ եւ օձիքից բռնեցի ամենաչար լկոտի եւ մի երկու անգամ ուժգին խփեցի գետին· մի երկրորդին բռնեցի եւ ապտակներ տեղացի երեսին: Կայծակի արադութեամբ ամէնքն հանդարտեցին եւ տեղերը նստեցին: Իրենց ասացի, որ եթէ դասի ժամանակ աղմուկ հանեն, ամէն օր ամէնքին հերթով կը ծեծեմ: Այնուհետեւ միչտ օրինակելի դասարան ունեցայ պարմացնելով թէ՛ քեզ եւ թէ մեր դպրոցը այցելողներին: Զինուորական կեանքում էլ նոյնը կրկնուեց: Զինուորական դպրոցն աւարտելուց յետոյ մեկնեցի Ճակատ: Մեր դնդի տարիքով եւ վարժապետները մեռած էին կամ վիրաւոր մարտերի մէջ, ինձ կարգեցին վաչտապետ: Թէեւ չատ յաջող էի դպրոցում, սակայն մանկական դէմքով, անբեւ–անօրուք մի լակոտ էի տեսքով, զինուորներն ինձ ծաղրում էին: Աւագ ենթասպան կարգադրել էր, որ ինձ տան թամբած խոհանոցի հատատ ու դանդաղաչարժ բեռնակիր ձին: Նկատեցի, որ ձիու պոչին կապել էին մի քանի սոխ ու սխտոր իբրեւ զարդարանք ի պատիւ իրենց նոր վաչտապետի: Ի հարկէ, չհեծայ ձին եւ ոտքով առաջնորդեցի զինուորներին դէպի խրամատները ամենայն սառնասրտութեամբ: Ի հարկէ, մէկ օրուայ մէջ չուզեցի դնել կարպ ու կանոնը: Մի երկու օր յետոյ մի զինուոր ինձ ուզեց ծաղրել, մի լաւ դաս տուեցի՝ ծեծով: Մի երկու օր յետոյ մտայ խոհանոց կերակրի համը տեսնելու: Պահանջեցի կշռոքը եւ կշռելով միսը, տեսայ, մի քանի կիլօ պակաս էր, խիստ պահանջն ուղեցին մեղմութեամբ վերջացնել: Ծանօթ յետոյ պակաս միսը եկաւ մանելու ընդհանուր կաթսան: Ենթասպաների հետ բաժանում էին գողացուած միսը, որ պէտք է ուտէին զինուորները: Մի տասը օրուայ մէջ տեսան, որ չարժէ ծաղրել եւ ոչ միս գողնալ, չլուացուել, ոլորտել եւայլն: Սկզբում պատիժներ եւ վերջը քաղցր ընկերական խօսքով կարգը թագաւորեց վաչտի մէջ եւ կռուի մէջ հնազանդում էին, հրամանները կատարում: Ահա՛ ճշմարտութիւնը մեթոդիս, որ մանկավարժական չէ:

Պարոն Էդիլեանը չատ գուարճացաւ պատմութեանս:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՌԱՆՋԵԱՆ

(Շար· – 8)

ՄՏՔԵՐ

Փառքը չուկային կը նմանի, երբ հնուտեն մը մնաս, դիները կ'իջնեն:

Ֆ· ՊԷՔՐԸՆ

×

Երէկ կը սիրէի, այսօր կը տառապիմ, վաղը պիտի մեռնիմ: Բայց այսօր եւ վաղը, պիտի ուզէի միչտ երէկուան մտածել:

Կ· ԼԵՒԻՆԿ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եանէնքօ համակիր ակնարկ մը ուղղեց ինծի եւ ըսաւ·

— Մեր զործը պիտի ըլլայ անոնց զործած չարիքը զարմանել, ցոյց տալ իրենց խարեբայութիւնը եւ ապացուցանել թէ հայկական տառերը ուրիչ բան չեն այլ եթէ Փիւնիկեան եւ Ցունական տառեր, քիչ չատ ազաւաղուած:

Բնականաբար իր խօսքերուն իմաստն է որ կուտամ այստեղ, որովհետեւ Եանէնքօ չատ այլանդակ հայերէն մը կը խօսէր եւ իր ըսածները աւելի կը դուշակէինք քան թէ կը հասկնայինք:

Իր բուն մայրենի լեզուն էր Ռումա – ներէնը, իսկ հայերէնը եաքէն, ինքնին սորված էր բառարաններով եւ ամենա – սովորական խօսքերը այլանդակ բառե – րով կը բացատրէր:

Թաշկինակին դաստառակ կ'ըսէր, ձեռնոցին՝ թաթպան, սպասաւորին՝ փուչ – տիպան, գլխարկին՝ փակեղ, կօշիկին՝ սոլեր եւ հագուստին՝ կոպայ:

Եանէնքօ ինձ բացատրեց որ պաշտօնս, իբրեն քով, աւելի հայրենասիրական բան մը պիտի ըլլար քան թէ զործ մը, հետեւարար պէտք չէր որ խոստպահանջ ըլլայի պայմաններուն մասին: Բարոյական վարձատրութիւնը նիւթականին տեղը պիտի բռնէր:

Այդ միջոցին նիւթական այնպիսի կացութեան մէջ էի որ որեւէ կերպով համաձայնիլը չհաւաբեր էր ինծի համար:

Վերջապէս պայմանաւորուեցանք հետը: 120 ֆրանք ամսական պիտի առանայի եւ ապկէ զատ բնակարանի եւ ուտեստի ծախքը իր վրայ պիտի ըլլար եւ ես առոր փոխարէն օրը ութ ժամ պիտի աշխատէի իր լեզուաբանական բառարանին:

— Գործը բաւական յառաջացա՞ծ է, հարցուցի:

— Տառը այբին վրայ ենք, պատաս – խանեց:

— Բայց ըսիք որ քանի տարիէ ի վեր այս գործին կ'աշխատիք, դիտել տուի զարմացած:

— Այո, բայց մահալէպի ուտելու չի նմանիր այս բառարան չինելը, պատասխանեց Եանէնքօ:

Ասիկա իրեն սիրական բացատրութիւնն էր ու յաճախ կը կրկնէր՝ թէ՝ «Դուք Պոլսեցիք մահալէպի ուտել դիտէք միայն»:

— Ուրեմն այս բառարանը երբեք պիտի չկրնաք աւարտել, չարունակեցի անոդոք կերպով:

Եանէնքօ իր մէկ ուրիչ սիրական բացատրութեամբը պատասխանեց·

— Կի կարնամ, աղա՛յ, կի կարնամ:

Միչտ այս մեծ հաւատքը ունէր իր վրայ թէ «կի կարնայ» եւ այդ հաւատքով զօրացած՝ եռանդով կ'աշխատէր զինչեր ցերեկ, աւարտելու բառարան մը, զոր քսան տարուան մէջ չէր կրցած բէն տարին հասցնել:

Հետեւեալ օրուան համար ժամադիր եղաւ ինծի իր բնակարանը, Ամբնիւ տը Վերսայլ, ուր փոքրացի երթալ: Իրեն հետ կը գտնուէր քրոջը աղջիկը, Տիկին Մառի Ենֆիէճեան, զոր ինձ ներկայացուց եւ որ Պոլիսէն եկած էր պատրաստի համար:

Բնականաբար մեր խօսակցութեան գլխաւոր առանցքը եղաւ Սանսքրիտ, Զէնտ, Քաղդէարէն եւ հին Գերմաներէն լեզուները, որոնց մասին երկուքնուս ալ ծանօթութիւնը, գրեթէ կը հաւասարէր:

— Ներօք աղա մը կ'երեւաս դուն, բաւ Եանէնքօ իմ լեզուաբանական հմտութիւնս գնահատելով:

Ցետոյ աւելցուց·

— Կապաներդ հաւաքէ մախաղիդ մէջ դիր եւ վաղը ցերեկ հանդոյցը գտնուէ:

Գուշակեցի թէ «հանդոյցը» կայարանը ըլլալու էր ու որոշեալ ժամուն դացի կառ տը լ'Էսթ, ուր գտայ գինքն ու Տիկին Ենֆիէճեանը:

Արչակ Զօպանեան եւ մօրաքրոջ որդին Արտաւան Հովհաննէան եկած էին ինծի ողջերթ մաղթելու:

Բաժանումը, մանաւանդ ինծի համար, չատ տխուր եղաւ: Մէկ քանի տեսակցութենէ եաքը հասկցած էի որ անկարելի պիտի ըլլար ինծի երկար տաեն ապրիլ այդ մարդուկին հետ, որ պարզապէս փախուկ մըն էր: Բարեբախտաբար մեր պայմանագրութիւնը այնպէս էր որ եթէ որեւէ պատճառով ես կամ ինք իրարմէ դժգոհ մընայինք, խնայն իմ ճամբու ծախքս պիտի վճարէր եւ փարիզ պիտի վերադարձնէր:

Ուրիչ պարագայ մը նաեւ անհամայ պատրուաքիւն մը ըրաւ վրաս: Եանէնքօ, հակառակ իր հարստութեան, երբոր կարզով կը ճամբորդէր, ճմեռուան եղանակին, եւ ինքն ալ յօդացաւէ տառապելով:

Այս մասին երբ դիտողութիւն ըրի իրեն՝ Եանէնքօ պատասխանեց·

— Առաջին կարգով իմփէրթորները կը ճամբորդեն, երկրորդ կարգով պաքէտները, իսկ մեղի պէս մարդիկը երրորդ կարգով:

(63 – Շար·)

ՍՈՍԿԱՅ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՎԱՅ

ԱՂՈ ԵՎՈՍԿԻ

ՎԱԽԳԱՆԳ ՅՈՒՍԻՓՈՎԻ ՊԱՏՄՎԱԾՔԸ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ե՛ւ մինչ ապա պահը էր պատրաստ, ջնջեցին այսօր ինչո՞ւ էր նրա ամբողջ կեանքը իր ամբողջ կեանքի, ինչպէս նախապատրաստուած էր եղել նրա ամբողջ կեանքը։ Բայց ինչպէս ոտքերը չէին դողում, երբ նա մօտենում էր դռանը, այնպէս էլ նրա միտքը պարզ էր աշխատում։

— Պատրաստ չա՞ս ինձ հետ գալ, — ասաց նա։

— Ես պատրաստ եմ ամէն տեղ գալ քեզ հետ, — պատասխանեց նա։ — Միայն ինչո՞ւ ես ուզում, որ ես գամ քեզ հետ։

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ հետ գաս, որովհետև ես ուզում եմ, որ դու ինձ հետ գաս։

Ասելով այս՝ նա ձեռքը մեկնեց Տիրուհուն։

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ հետ գաս, որովհետև ես ուզում եմ, որ դու ինձ հետ գաս։

Տիրուհին ձեռքը տուեց նրան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մկրտիչ եւ Գրիգոր Տէր-Ղազարեան եղբայրները եւ իրենց ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի (Մարտ 24) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ հօր՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրուն – նոյն, եղբօր եւ փեսային՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ինչպէս նաեւ Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կրընոպլէն Արմենակ Ուզուրլեանի մահուան քառասունքին առթիւ արուած հոգեճաշի ընթացքին, ի յիշատակ ողբացեալին՝ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Այրի Տիկին Ա. Ուզուրլեան եւ զաւակները 60 Ֆր. Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին եւ 60 Հ. Յ. Դ. Եօնեղբայրեան կոմիտէին։ Տէր եւ Տիկին Ա. Փափազեան (Քասիս) 150 Ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէին 70, Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին 80, «Ցառաջ»ի բարգաւաճման 100 Ֆր.։ Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Քասիս) Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին 100։ Տէր եւ Տիկին Սահակեան եւ զաւակները (Տէսին) Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին 50, Ազգ. Մխիթեան 20, Եօթնեղբայրեան կոմիտէին 30։ Տէր եւ Տիկին Սիսլեան Կրընոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին 50 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փէհլիվանեանէ, եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի։

×

Տէսինի Մշակոյթի Տան նորոգութեան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ առացած է, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Վարդուհի Նաճարեանի մահուան առթիւ.

Տէր եւ Տիկին Գր. Փափազեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գուլումճեան 20, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 10, Տէր եւ Տիկին Հ. Թաշճեան 20 Ֆր.։ Տիկին Տէյիրմէնճեան 50 Ֆր. իր ամուսնոյն մահուան 7րդ տարելիցին առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տրապիզոն նահանգի Հայրենակցական Միութեան խնջոյք-ճաշը Մայիս 19, Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՒՋԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Մարտ 24, Քառասնորդաց Ե կիրակի, Դատաւորին։

Ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ, Գրիգոր Պահապանեան Գերապայծառին, ննջեցեալ վարդապետներուն, Ս. Խաչ եկեղեցիի Հոգաբարձութեան ննջեցեալ պաշտօնեաներուն եւ մեր եկեղեցւոյ ննջեցեալ բարերարներուն հոգիներուն համար։

Մարտ 25 Բ.Չ. Աւետում Ս. Կոյսին։ Ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 18ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան-Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը

Կը մասնակցի գաղութիս սիրուած երգիչ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կ'ընկերանայ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Նուագախումբ՝ ՊԵՏԻԿ

Մատչելի պիւֆէ — Հաճելի մթնոլորտ *Մուտք 15 Ֆր. ուսանողներու համար՝* 10

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԳԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

26 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Խաեաւ Սաճուցի հետ

ՓԱՐԻԶԻՆ ՓԱՐԻԶ ՕԴԱՆԱԻՈՎ

Ամբցելի գինով եւ ամենահանգստաւէտ պայմաններով

Ցայտագիրը պիտի ծանուցուի ի մօտոյ

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

ON DEMANDE

Entrepreneurs robes et entrepreneurs chemisiers.

ELLEN GERARD

(Gérard Mouradian)

134, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

ԿՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար ակնառակ Օրիորդ մը, որ տաքթիլօ գիտնայ։ Դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած Հայ առաջին ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ

(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)

Նախագահութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

Կը դասախօսէ

Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Օրուան պատշաճ դեղարուեստական բաժին

Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին

8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)

Սանդրոյի մեծ սրահին մէջ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն ժեռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից դպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախագահութեամբ Տէր Եղիշէ Փանոսեանի, կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին դպրոցին սրահը։

Արտասանութիւն, երգ եւ պար դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ զուարճալի մը։

Կը հրաւիրուին Սէն ժեռոմի եւ շրջակայքի բոլոր թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր դպրոցի աշակերտները։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.—Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ 22 Մարտ, սովորական հաւաքատեղին ժամը 20·30ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկենտէրեան։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Մխիթեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լը Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ ՁԱԻԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ.-ի քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու։

Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ — 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ

Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս-սիւր-Ռոն Օթէլ Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ

Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԻՆ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12 եւ «Շէ Անտրէ» 35–02–55

Լ Ի Ո Ն Լ Ի Ո Ն

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը

295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսիէրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիթիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԻ եւ ՓԱՌՍՈՈՒ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 Ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝

ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, *ՓԱՓԱԶԵԱՆ* 206–14–39 *եւ ՊԱՐՈՆ ԱՎԱԼԱՆԵԱՆԻ* 357–42–71

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա Ծովեզերեայ ճաշարանը։

KING, quartier St. Jean

ճաշագին 50 Ֆր.

ՇԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ։

Տոմսերու համար դիմել

Photo Rex — Tél. 39-16-04

Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98

Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
22
VENDREDI
22 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·969

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.969

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛Չ ԹԻ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ

ԱՅԼ՝ 272 ԸՆՏԱՆԻՔ, 1298 ՀԱՅ

—o—

Յակոբ Այվազեան, տեղակալ կամ վոխ–անօրէն հայրենադարձութիւնը կազմա – կերպող կոմիտէի, քանի մը տարի առաջ Հայրենիքի Ձայնի մէջ մանրամասնու – թիւններ հրատարակեց մասին :

Ի մէջ այլոց կը դրէր թէ «պայման–ները» թոյլ չեն տար տարեկան հինգ հա–զար հոգիէն աւելի հայրենադարձներ ըն–դունիլ Խորհրդային Հայաստանի հողին վրայ : «Պայմանները»ուն վրայ չատ չէր ծանրանար : Սակայն ուշադրութեամբ կարդալով, ընթերցողը լռելեայն կը կռա–հէր, որ ամէն ինչ կախում չունի Երեւանի կառավարութենէն :

Գաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ ըսենք թէ երթեւեկի հաստարհալ ապա–ահովութիւն չկայ Խորհրդային Միութեան մէջ : Ո՛չ ուղղը դուրսէն — օտար երկրէ – ներս կրնայ մտնել, ո՛չ ալ խորհրդա–յին սահմաններուն մէջ ապրող անհատը կրնայ ազատօրէն դուրս ելլել — օտար երկիր գաղթել, — առանց Մոսկուայի պատասխանատուութեան :

Այս դառն ճշմարտութիւնը մեծապէս կը կշռէ հայրենադարձութեան տարեկան բաժնեչափի որոշումին վրայ : Մոսկուա–յի կը պատկանի վերջին խօսքը : Ապա–քին ազդակ մըն է այս :

«Պայմանները»ու շարքին կան նաեւ ներ–քին ազդակներ : Ո՛չ արհամարհելի եւ չատ հակնալի : Առաջնակարգ ու կենսական պայմաններ են բնակարանի եւ աշխոյ – տանքի ապահովումը հայրենադարձնե – րուն : Հայաստանի կառավարութեան պարտականութիւնն է նախօրօք բնակա – րաններ կառուցանել ճարտարարուեստի կամ դիւղատնտեսութեան յարմարու – թիւններով օժտուած չրջաններու մէջ, որպէսզի ներգաղթողները, երբ հայրե – նիք հասնին, պատրաստ տուն եւ գործ ունենան : Որպէսզի չկրկնուին 1946–1948ի պանդուածային ներգաղթին անպատեհու–թիւնները :

Այժմ հարց կը ծագի թէ ի՛րագործ – ուա՞ծ հայրենադարձութեան համար ճըշ–դուած տարեկան բաժնեչափը : Այսինքն ամէն տարի հինգ հազար Հայեր կը ներ–գաղթե՞ն Հայաստան : Այս մասին ճըշ – դիտ վիճակագրութիւն մը չունինք մեր ձեռքին տակ :

Մեր միակ աղբիւրը Սփիւռքահայու – թեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հրատարակած թերթերն են, — Հայրե–նիքի Ձայն չաբաթաթերթն ու Սովետա–կան Հայաստան ամսագիրը :

Արդ, Հայրենիքի Ձայն այս տարուան Յունուար 1ի թիւին մէջ (թիւ 441, էջ 8) կը գրէ·

«272 ԸՆՏԱՆԻՔ՝ 1298 ՀԱՅ Նոր տարին առաջին անգամ դիմաւորեցին իրենց հայ–րենական նորաստեղծ օջախներում :

«Մէկ տարի առաջ նրանք դեռ եւս պան–դուխտ էին, հայրենակարօտ, իսկ այժմ ունեն իրենց ապահով ու վերջնական հան–գրուանը Լենինականում, Հրազդանում, Չարենցաւանում, Աբովեանում...

«Այս ընտանիքներում 203 սեւաչ մա–նուկներ կան, որոնք այսօր մանկապար–տէզներում իրենց հասակակիցների հետ թովում են ուրախ տօնածառերի շուրջ, եւ կան 236 դպրոցականներ, որոնք Հայոց աշխարհին նայում են պայծառ աչքերով, ապագայի վառ երազներով... եւ մեծե–րին ու փոքրերին, իրենց մօտիկ ու հե–ռաւոր հայրենակիցներին հայերէն ասում· «Շնորհաւոր Նոր տարի» :

Ուրեմն պարզ է : 1973ին Հայաստան ներգաղթած են միայն «272 ընտանիք, 1298 Հայ» եւ ոչ թէ 5·000 հոգի :

Իր կարգին Սով· Հայաստան ամսա–դիրը 1974ի Յունուար 1ի թիւին մէջ (թիւ 334, էջ 4) կը գրէ·

«1973 թուականին շարունակում էր հայրենադարձութեան սրբազան գործը : *Տարադիր Հայերի մի քանի հարիւր ըն–տանիք* հայրենադարձուեցին, հայրենի կտուրի տակ հիմնեցին իրենց օջախները, եւ ընդմիշտ վերջ տալով թափառական ողբերգական կեանքին, իրենց ջանքերը միախառնելով մայր ժողովրդի ջանքերին, դարձան նոր կեանքի ակտիւ կառուցող – ներ» :

(Շար·ը կարդալ 4րդ էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

ՆՈՐ ԵՒ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Ֆրանսական կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ, ինչպէս կը սպաս–ուէր, առաջքն առնելու համար ելման – կան այն ծանր կացութեան, որուն են–թարկուած է երկիրը : Տեղական մամուլը կը ձաղկէ ձեռք առնուած միջոցները, չերտելով մանաւանդ որ բացառիկ երե – ւակայութեան տէր ըլլալու պէտք չկայ, լուծումները փնտռելով միչտ տուրքերու մէջ :

Այսպէս կառավարական ծրագիրը կը նախատեսէ·—

Ա) Տուրքերու երկրորդ մէկ–երրորդին կանխավճարը կը բարձրանայ 43 առ հա–րիւրի ընդհանրապէս եւ 50 առ հարիւրի անոնց համար որոնք 1973ին 10 հազար ֆրանքէն աւելի վճարած են իրրեւ տուրք :

Ապրիլ մէկէն սկսեալ երկաթուղիի տա–կերը կը բարձրանան 7ուկէս առ հարիւր համեմատութեամբ (երկաթուղիի անօրէ–նութիւնը 12 առ հարիւրի պահանջ դրած էր) : Բայց Ելմտական նախարարը չէ պատրաստ որ մեթրօ – հանրակառքի դի–ներն ալ բարձրանան : Կառավարութիւնը պիտի դիմէ Խորհրդարանին, որպէսզի Արժէքին վրայ աւելցած տուրքին (ա–վատ = Թէ· Վէ· Ա·) տակերը (ներկայիս չորս տեսակ) իջնեն : Բայց այս կար – դադրութիւնն ալ հաւանաբար չի տատրուի տարեվերջէն առաջ :

Նախարարապետը անդրադարձաւ, առ–ջի իրիկուն, ձեռք առնուած միջոցներուն եւ յայտարարեց թէ ճիշդ է որ գիներու յաւելումը աւելի արագացած է եւ թէ եթէ ճարը չդտնուի, խնդրոյ առարկայ պիտի ընէ Ֆրանսացիներու ոչ միայն ներկան այլ եւ ապագան : Առայժմ յա–ւելում պիտի չկրեն հեռաձայնը, դրօշմա–թուղթը եւ հանրային փոխադրական մի–ջոցները :

Մէամէն լաւատես չէ եւ չի ծածկեր թէ ներածուած ապրանքներու յաւելումները չատ ծանր հետեւանքներ ունին Ֆրանսա–յիներու կեանքի մակարդակին վրայ : «1974ին, դժուար տարի, կ'ըսէ նախա – րարապետը, ինչ որ կրնանք յուսալ, այն

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ պաշտօնական հաղորդագրութիւն կամ վիճակագրութիւն չի հրատարակուիր ա–մէն տարի կատարուած հայրենադար – ձութեան մասին՝ կարեւոր տատուելու հա–մար, որ խոստացուած տարեկան հինգ հազարի բաժնեչափը լրիւ կ'իրագործուի՞ թէ ոչ :

Կ'ենթադրենք սակայն, որ ատոյգ են Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին զոյգ պաշտօնաթերթե–րուն հրատարակած նոյնմասն տեղե – կութիւնները :

Ձենք ուզեր մեղադրանքի խօսք ընել եւ յանցաւորներ փնտռել :

Կ'արձանագրենք միայն փաստը, որ մեկնութեան չի կարօտիր :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՄԵԿ ՕՐ ՄԸ»

ՄԱԿ-Ի ՀԱՄԱՐ

Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պարսկաստան եւլ. եւլ. Թուրքիոյ կողմէ

Երէկուան մեր թիւով, համառօտ կեր–պով տուած էինք Լեւոն Քէչիչեանի հա–ղորդումը ՄԱԿի Մարդկային Իրաւունք–ներու յանձնախումբի Մարտ 6ի նիստին վերաբերեալ : Մնորեա՝ մանրամասնու – թիւնը·—

Նիւ Եորք, ՄԱԿի կեդրոնատեղի·— Ա–մօթալի, սեւ օր մը պիտի մնայ Մարտ 6ը ՄԱԿի համար, որովհետեւ ան – դամ մը եւս հաստատուեցաւ միջպետա–կան հաշիւներու եւ նկատումներու պե–րակչռութիւնը՝ մարդկային սկզբունքնե–րու, պատմական անհերքելի իրողու – թեանց եւ արդարամտութեան վրայ :

ՄԱԿի Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնախումբի Մարտ 6ի նիստին մէջ քննութեան նիւթ դարձնելով ցեղասպա–նութեան եւ խորականութեան դէմ միջոց–առումներու ձեւակերպումը կատարելու կոչուած ենթայանձնախումբին տեղեկա–գիրը (պատրաստուած՝ Ուկանատցի մաս–նագէտ Նիկոդեմ Բուհաչեատիկոյի կող – մէ եւ իրագործուած ենթայանձնախումբի Ժընեւի ժողովին կողմէ), բազմաթիւ եր–կիրներ պաշտպանեցին Թուրքիոյ ՄԱԿի մնայուն պատուիրակ Օսման Օլչայի տե–սակէտը· այն է՝ Տեղեկագրէն ջնջել 30րդ պարբերութիւնը, որ կը հաստատէր թէ «քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպա–նութիւնը գործուած է Հայերու վրայ» (Թուրքիոյ կողմէ) :

Օսման Օլչայի կողմէ կէս ժամու տե–ւողութեամբ արուած «բացատրութեանց» համաձայն, 1915ի Թրքական ցեղասպա–նութիւնը... «յեղափոխականներու փոք–րիկ խմբակի մը հակապետական գոր – ծունէութեան դէմ ձեռք առնուած մի – ջոց» է եղած եւ ուրիչ ոչի՛նչ : Եթէ գոր–մանալի չեն այս կարգի ուրացումներ Թուրքիոյ պատուիրակի բերնին մէջ, ոգ–բերգական է սակայն տեսնել որ խօսք առնող եւ արտայայտուող 10–11 պետու–թիւններ պաշտպա՞ն կանգնին Թրքական «տեսակէտին»՝ իրենց կարգին պահան – ջելով այդ 30րդ պարբերութեան ջնջումը տեղեկագրէն :

Արդարեւ, Մարտ 6ի նիստին մէջ այս իմաստով խօսք առին եւ արտայայտուե–ցան Իտալիոյ, Իրաքի, Ֆրանսայի, Թու–նուզի, Նիժերիոյ, Միացեալ Նահանգնե–րու, Աւստրիոյ, Իրանի, Էքուատորի եւ Ռումանիոյ պատուիրակները, գրեթէ մի–աբերան դիտել տալով որ տեղեկագրի այդ 30րդ պարբերութիւնը «կ'աղաւաղէ իրողութիւնները»...

Նիստի փակումէն եաք իմ կատարած քննութիւններէն կը պարզուի, որ՝ նախ քան զումարումը Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի ժողովին, Թուրքիոյ պատուիրակը անձնատ տեսակցութիւններ ունեցած է վերոյիչեալ երկիրներու պատ–ուիրակութեան հետ, ճնշում բանեցնելով անոնց վրայ՝ ի նպաստ Թրքական տեսա–կէտին արտայայտութեան մղելու համար պանոնք :

Ստուգեցի, որ ցարդ պատմական իրո–ղութիւնները պաշտպանելու տրամադ – րութիւն ցոյց տուող կարգ մը երկիրնե–րու պատուիրակները հրահանգ ստացած են իրենց Արտաքին Նախարարութիւննե–րէն՝ Թրքական տեսակէտը պաշտպանե–լու...

Լ· Ֆ·

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՅ ԱԶԳ· ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԻ

—o—

Հայ Ազգային Մարմնի (Արմենիքը Նէ–շընըլ Քոմիթի) անունով բողոքի հեռա – դիրներ ուղարկուեցան նախագահ Նիք – սընի, ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Պր· Քուրթ Վալտհայմի, ՄԱԿի քաղաքական և ընդհանուր հարցերու օժանդակ քարտու–ղար՝ Պր· Պրատֆըրտ Մորսի, Մեսնէյու–սեց նահանգի ծերակուտականներ Պրուք–սլ եւ Քենեատիի :

Բողոքի հեռագրով Հայ Ազգային Մար–մինը նախագահ Նիքսընէն կը պահանջէ որ յանուն արդարութեան, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ պատմական ճշմարտութեան՝ առանց նը–կատի ունենալու դիւանագիտական չա – հերը, անհրաժեշտ հրահանգը տայ ամե–րիկեան պատուիրակութեան, որպէսզի ՄԱԿի ամերիկեան լիազօր պատուիրակը վերանայումի ենթարկէ իր դիրքը հան–դէպ Թուրքիոյ ՄԱԿի մնայուն պատուի–րակի տեսակէտին՝ որով կ'առաջարկէր Ցեղասպանութեան յատուկ ՄԱԿի Մարդ–կային Իրաւանց ենթայանձնախումբի տե–ղեկագրէն ջնջել 30րդ պարբերութիւնը որ կը հաստատէր թէ «20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը գործուած է Հայերու վրայ» :

ՄԱԿի Ընդհանուր Քարտուղարին ուղ–ղուած հեռագրին մէջ, Պր· Վալտհայմի միջամտութիւնը կը խնդրուի, յանուն արդարութեան, պարկեշտութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանու–թեան արդիլելու նման ձախաւեր քայլ՝ որ ՄԱԿի ոգիին ժխտումն է :

«ՅԱՌԱՋ»·— Մեծ Պետութեանց բռնած այս դիրքը ո՛չ նոր է, ո՛չ ալ զարմանա–լի : Ողբերգականն այն է որ 50 եւ աւելի տարիներ ետք, մենք կը պահենք նոյն միամիտ հաւատքը անոնց հանդէպ, եւ կը խորհինք թէ Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտա–լիա եւ այլ երկիրներ մեզ պէտք է պաշտ–պանեն սա պարզ պատճառով որ մեր Դա–տը... արդար է : Երանի՛ թէ արդար ե–ղած չըլլար այդ Դատը եւ ատոր փոխա–րէն փիչ մը բարիւղ կամ նոյնիսկ մեկոն ունենայինք տալիք եւ ոչ թէ պարզապէս՝ մեր արիւնը :

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974

Թ.

Գէորգ Ալթունեան, *Ախալքալաքցի, բարձրահասակ, պեղեցկադէմ, ժպտերես, աշակերտների հետ մտերմիկ, դասաւանդում էր մեզ ընդհանուր պատմութիւն, արամաբանութիւն, ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն եւ անաեսապիտութիւն մեծ համոզութեամբ եւ յաջողութեամբ:*

Շատ սիրեցինք անտեսապիտութիւնը: Մեր դասագիրքն էր Տուգան – Բարա – Նովիկու գիրքը: Հայերէն եզրերը թէ՛ ինքն էր հնարում եւ թէ մեզ մղում էր գտնել ճիշդ թարգմանութիւնը, որ պարզ լինէր եւ հասկանալի: Այնքան մարզուեցինք հայացնելու մէջ, որ մի օր վճռեց հինգ հոգի ընտրել եւ թարգմանել առաջնէից գերմանացի անտեսագէտ Կարլ Բիւխէրի գիրքը, որ կոչւում էր «ժողովրդական անտեսութեան ծագումը»: Գ. Ալթունեան ինձ յանձնեց գերմաներէն բնագիրը, որի չնորհիւ իմ բաժին թարգմանութիւնը յաջող դուրս եկաւ: Գիրքը հրատարակուեց, ամէնքս իր երկրում ծախեցինք, վերջացրինք օգուտով: Գ. Ալթունեանին պատմեցի, որ իմ հայրենակից պարզ մարդիկ հաճոյքով կարդացին գիրքը եւ դիւրութեամբ հասկացան մեր սիրելի ուսուցչի գեկավարած թարգմանութիւնը:

Պատրաստում էինք թարգմանել Զմբարաթի գիրքը, բայց պատերազմը այդ էլ խանգարեց: Փորձեր արեցինք բաւական յաջող թարգմանել Մարքսի «Կապիտալ»ը, այդ էլ խափանուեց, պատերազմ էր:

Ցեզափոխութեան ժամանակ Գ. Ալթունեանը գարձաւ ընտրութեամբ էջմիածնի գաւառապետ, յետոյ մեկնեց Հիւսիսային Կովկաս եւ այնտեղ կնքեց իր մահկանացուն, հիւանդ ու գժբախտ:

×

Մեսրովբ վարդապետ Մաթսուդեան, *Ակն քաղաքից, Փարիզում լեզուաբանութիւն սովորած, Պրոֆ. Անտուան Մէյէյի աշակերտը, հեղինակ «Ակնայ բարբառ»ի գոկտորական աշխատանքի:*

Ուրախ – գուարթ, աշխոյժ ու խնդումերես, արագաշարժ եւ եռանդուն մի հոգեւորական, որի գասերն ինձ համար մէկ մէկ խնջոյքներ էին: Աւանդում էր «Ընդհանուր լեզուաբանութիւն», «Համեմատական լեզուաբանութիւն», «Բարբառագիտութիւն» այնպիսի սիրով եւ հմտութեամբ, որ ինձ թւում էր, թէ դասախօսը ինքս եմ, իսկ ուսուցիչը իմ ունկնդիրն էր: Բարբառագիտութեան դասերն ինձ չատ մեծ հաճոյք էին տալիս, որովհետեւ մի քանիսն ինձ հարազատ էին:

Մաքսուդեանը տիրապետում էր մի չարք հին եւ նոր լեզուների: Ինձ պատմեց, որ ճեմարանի աշակերտ եղած ժամանակ յանարէն պատարագ էր մատուցել:

Նկարիչ էր, որ սովորել էր Փարիզի ակադեմիաներից մէկի մէջ: Վարդապետի բնակարանի պատուհանները միշտ բաց լինելով, դրսից երեւում էին նրա Փարիզում կատարած մերկ կանանց նկարները: Մանրանկարիչ էր, արտանկարում էր մեր հին մատեանների ծաղկած գունագեղ դլխատառերը էջմիածնայ Մատենադարանում, որի կազմակերպողը եւ խնամակալ տեսուչը Մեսրովբ եպիսկոպոս Մալիտոռոս Տէր-Մովսէսեանն էր: Վարդապետն արագ արտանկարելու համար թափանցիկ թղթով գծերը վերցնում էր բնագրի վրայից: Երբ Մեսրովբ Մալիտոռոսը այդ նկատում է, շատ սրանեղած, արգելում է բնագրերի վրայ թուղթ գնելը: Իր աշխատանքը չդադարեցնելու համար Մաքսուդեանն ինձ խնդրեց իրեն օգնել մագաղաթի վրայ ուրուագծել գլխատառերը, իսկ ինքը հետեւի ճաշակով գունաւորում էր մանրանկարի ընդօրինակութիւնը: Մեր աշխատանքի ամբողջ ընթացքին եպիսկոպոսը անձամբ հսկում էր, որ ձեռագիրը մատեանը մեր ձեռքերի մէջ չտանենք... չփչացնենք: Աշխատանքի վերջին, ձեռագիրը իր ձեռքով տեղաւորում էր, փոշին սրբելուց յետոյ, երկաթէ անթափանցելի պահարանների մէջ: Ահա՛ ինչպէս էր պահում Մալիտոռոսը մեր ձեռագիրները, որոնց մի մասն ինքն էր հաւաքել ժամանակին, երկու ձեռագիր էլ ինքս էի բերել Շիրակի Սէօղիւթլի գիւղից, երբեւ նաեւ մի գիւղացուց, որի հիւրն էի մի գիշեր, 15 տարեկան պատանի: Փոքր, թղթէ ձեռագիրը միջնադարեան անանուն մի տաղարան էր ոչ լրիւ էջերով: Մաքսուդեանը ընդօրինակում էր Գարեգին եպիսկոպոսի համար, որը արուեստասէր էր:

Մաքսուդեանը վերին աստիճան մարդամօտիկ էր եւ հիւրասէր: Նա մեզ թոյլ էր տուել, որ իր մօտ դնանք «քէֆ» անելու: Մի անգամ մի քանի հոգով թռանք Ռուբէնի հետ գնացինք իր դուռը ծեծելու, արդէն դուռն էլ փակ չէր, բայ էր: Մեզ ընդունեց երեսի վրայ փայլուն ժպիտով, տեղաւորեց մեզ հետ տարած գինու չչերը եւ պարզ ուտելիքները եւ նստանք խնջոյքի, լսեցինք իր կենսագրական ճառերը, որ արտասանում էր աչքերի մէջ փայլող արտասուքներով: Ինքը միջակ տարիքի էր, սակայն շատ ջահել ու կենսուրախ, սքանչելի հայ մարդ, հայրենասէր վարդապետ...

Շատ չուտ մեռաւ 1916, թէ 1917 թուին:

×

Էջմիածնի մթնոլորտն այն ժամանակ այլպէս էր, հոգեւոր միջավայրը հեզ – ձուլիչ չէր, երիտասարդները լաւ հոգեւորական լինելով, ազատախոհ էին, ճեմարանի աշակերտների հետ մտերիմ եւ հանդուրժող մեր անմեղ խնջոյքների համար:

Ցաճախ խնջոյքի էինք գնում նաեւ Արիստակէս վարդապետի մօտ, ազմուկով երգում, թառով, դափով, կլոր պարով եւ եայլիներով: Արիստակէս վարդապետը վանքի անտեսութեան վարիչն էր, նախկին վանահայրը Հաւիճավանքի, ազատախօս, գիւղական կատակներով պատմող, դուարթ մի անձ, որ ջերմեռանդ ու ազնիւ հոգեւորական լինելով կենսուրախութիւն էր ճառագայթում իր չուրջիններին: Մեր համեստ երեկոյթներին մասնակցում էին մեր ճեմարանական ընկեր Վրթանէս արեղան, որը մեր ժողովրդական երգերի կատարեալ չեմարանն էր եւ մի երկու ուրիշ վարդապետներ, որոնցից մէկը Ռուբէնն, որ դարձաւ Բաղդատի եպիսկոպոս – առաջնորդ:

×

Գօդոս Ստեփանեան, *կարճեմ, նուխեցի, նախ վերակացու, յետոյ ռուսական առարկաների դասատու եւ յետագային լսարաններում դասախօս իրաւաբանութեան: Ռուսախօս էր եւ հայերէնին ընդհատակեայ – ուրեմն էր սովորել էջմիածնում պաշտօնավարելու ժամանակ:*

Քնքոյշ ու բարի ղէմքով, մեղմ ու քաղցր հայեացքով մեր վերակացուն էր մեր մանկութեան տարիներին, վարում էր մեզ հետ մեծ եղբօր նման, ամէնքս սիրում էինք նրան: Առանձին քնքոյշ հարգանք նման էր մօտենում փոքրահասակ մանուկներին:

Ռուսական դրականութեան դասերը չատ բովանդակալից էին, լաւ առողջ – նուրթեամբ, կարդալով մեզ սիրեցնել էր տալիս ռուս դրողների սքանչելի ստեղծագործութիւնները եւ գեկավարում էր մեր ընթերցանութիւնը դպրոցից դուրս:

Լսարաններում նա մեզ դասախօսում էր իրաւագիտութիւն, մանուանդ իրաւունքի տեսութիւն, տալով մեզ սպառիչ վարդապետական ուսմունք: Հայերէնին խորապէս տիրապետում էր արդէն եւ դիւրամատչելի եւ հեշտ հասկանալի եղրեր էր դտնում: Աչքոյժ եւ լուրջ դասախօս էր եւ ընկերական, մտերմիկ:

Խորը ծերութեան հասաւ եւ վախճանուեց մի երկու տարի առաջ, թողնելով լաւ յիշատակ քաղցրհոգի դասատուի եւ դասախոսակից, որն էր մեզ համար:

×

Գրիգոր Ղափանցեան, *«Ճաչատրակ – ցի», այսպէս էր արտասանում իր գիւղի անունը եւ լեզուն համարեա Աչտարակի բարբառն էր, որն ինձ հրճուանք էր տալիս, որովհետեւ ինքս էլ իմ հայրենի բարբառով էի խօսում: Կապիկին «մէյմուն» էր ասում: Ռուսախօս էր եւ Պետերբուրգի համալսարանի բանասիրական բաժինն էր աւարտել փայլուն կերպով եւ ակադեմական Նիկողայոս Մառի սիրելի աշակերտն էր:*

Ղափանցեանը մեզ աւանդեց փայլուն դասախօսութիւններով լեզուաբանութիւն եւ մանուանդ հնչիւնաբանութիւն, ընդհանուր եւ մասնաւորապէս հայկական հնչիւնաբանութիւն: Այնպիսի յափշտակութեամբ էի լսում նրա դասախօսութիւնները, որ մինչեւ հիմա չեմ մոռացել: Երբ տարաբախտ դերասան Զանազանը Փարիզ էր, խնդրեց ինձ իրեն «բացատրել» հայկական դասական հնչիւնաբանութիւնը: Պատասխանեցի նրան ասանց պատասխանատուի յատկանութեան, որ ես իրեն պիտի հաղորդէի ակադեմիկոս Գրիգոր Ղափանցեանի դասախօսութիւնները: Նստեցինք Սէն Միչէլ պողոտայի մի նրատարանի վրայ եւ մի երկու ժամ կրկնեցի հրաշալի ուսուցչիս պարզ ու դիպուկ բացատրութիւնները, որոնք անգիր դիտէի եւ մինչեւ այսօր յիշում եմ:

Սակայն լսարանական ընկերներս չէին հաւանում բարբառով խօսող մեր ուսուցչին, ժպտալ սրեցին եւ վճռեցին բողոքել, երթալ տեսուչ Բագրատ եպիսկոպոսից պահանջել, որ արտգսէ: Դասատու լինելով առիթուած ընկերներիս միացայ, թէեւ դժդոհ: Տեսուչը զարմացաւ, դայրացաւ եւ մեզ հաւատացրեց, որ իր խնդրանքով Նիկողայոս Մառը իր փայլուն աշակերտին էր ուղարկել մեզ: Մենք զղջացինք եւ ամօթահար դուրս եկանք եւ Ղափանցեանը մնաց: Ամօթ մեզ:

Այս դիպուածը չատ խորհրդաւոր էր եւ ապերախտ:

Ւ՛հ, միշտ մնացել էինք բոզոքող, կռացած ու տխմար:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐՏՈՍԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՄՏՔԵՐ

Վենետիկի մէջ, կեցայ Հառաչանքներու կամուրջին վրայ, պալատի մը եւ բանտի մը միջեւ:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐՈՆ

×

Երջանկութեան յիշատակը այլեւս երջանկութիւն չէ, ցաւին յիշատակը, կըսկիծն ցաւ է:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐՈՆ

×

Հոգիին ոխերիմ թշնամին, օրերու մաշումն է:

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ

×

Ամէն մարդ, որ իսկապէս մարդ է, պէտք է սորվի առանձին մնալ բոլորին մէջ, առանձին մտածել բոլորին համար և ի հարկին՝ բոլորին դէմ:

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՒԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— *Բայց ես միշտ երկրորդ կարգով համբորդած եմ գրեթէ, ըսի:*

— *Դուք Պոլսեցիգդ մահալլէպիով մեծցած էք, պատասխանեց:*

Կը կարծէի թէ չափազանց ազահ մէկու մը հետ գործ պիտի ունենայի եւ այս բանը ինծի մտատանջութիւն կը պատճառէր, բայց յետոյ տեսայ որ Եանէնքօ ազահ մը չէր, այլ ընդհակառակն ուրիշներու համար չատ առատաձեռն էր, միայն թէ իր անձը կը զրկէր:

Վէննա հասնելով՝ առաջին գիշերը պանդոկ մը անցուցի եւ հետեւեալ օրը գացի իր բնակարանը, որ Լերխընֆելտէր Շթրասէի վրայ կը գտնուի:

Եանէնքօ առաջին օրէն անցաւ իր գրասեղանին առջեւ եւ թաղուեցաւ իր երեք հարիւր բառարաններուն մէջ, իսկ ինծի մէկ քանի օր հանգիստ չնորհեց:

Վերջապէս երբ շաբաթ մը եռքը Տիկին Մառի ինֆիւֆեան գարձաւ Պոլիս եւ մենք առանձին մնացինք՝ լրջօրէն գործի սկսանք:

Եանէնքօ նախ բացատրեց ինծի իր մեթոտը՝ որով որեւէ օտար լեզուի բառ կարելի էր հայերէնի վերածել:

Ցետոյ՝ չինկեանէ լեզուի բառարան մը առաւ ինծի որուն մէջ բառերը լատինական տառերով նշանակուած էին բացատրութիւններն ալ ֆրանսերէն էին եւ բաւ որ այդ բառերը մէկիկ մէկիկ հայ քրիստոնեայ մկրտեմ իր մեթոտին համեմատ:

Մեքենական աշխատութիւն մըն էր այս, որեւէ մտային յոգնութիւն չէր պահանջեր:

Ամիս մը եռքը բոլոր չինկեանէ արմատ բառերը իրենց Հայաստանեայց մայրենի լեզուին ծոցը դարձած էին արդէն:

Մինչ ես, սեղանիս առջեւ անցած, առաւուընէ մինչեւ իրիկուն չինկեանէ բառերը գարձի կը բերէի, Եանէնքօ իր գրասեղանին առջեւ արաբական բառերը կը հայցնէր ոչ թէ միայն առաւուընէ մինչեւ իրիկուն՝ այլ իրիկուընէ ալ մինչեւ կէս գիշեր եւ երբեմն մինչեւ լոյս: Ցաճախ, գիշերները սեղանին վրայ քունը կը տանէր. գրիչը ձեռքը, բաուին կէսը արար կէսը հայ թողած:

Ես առաջին օրէն մերժեցի գիշերային աշխատութիւնը առարկելով թէ աչքերս չէին վարժուած կապի լոյսով դիր գրելու:

— *Կը հասկնամ, ըսաւ Եանէնքօ, դուք Պոլսեցիգդ մահալլէպիով մեծցած էք...*

Բայց այլեւս չպնդեց եւ թողլ տուաւ որ իրիկունները 7էն եռքը ազատ ըլլամ:

Սակայն այդ ազատութենէն չէի կրնար օգտուիլ որովհետեւ դեմաներէն չէի գիտեր ու դուրսը ժամանակ չէի կրնար անցընել:

Եանէնքօ երբ մէկ կողմէն իր բառարանին կ'աշխատէր՝ միւս կողմէ կը ջանար հայերէն այրուբենը կարգի դնել դանոնք դեղչելով ու անոնց արտաքին ձեւը մօտեցնելով, կամ աւելի ճիշդը, նոյնացնելով լատինական տառերուն:

Այս գործին մէջ ալ իրեն օգնութեան կը հասնէի անդորձ առնարանութեամբ մը կտրել ջարդելով մեր հէ՛ք Մեսրոպեան տառերուն ղլուխը, թեւերը, ոտքերը, փորը կամ կռնակը:

Հակառակ լրջութենէ եւ ողջմտութենէ փարատնելով հեռու այս աշխատութեան, տեսակ մը յարդանք կը զգայի այդ ծերունիին հանդէպ, որ առանց իր հիւանդագին վիճակը նկատի առնելու, անհնարին կորովով մը ինքզինք կը սպառէր նպատակը իրագործելու համար:

Փարիզ գտնուած միջոցիս ինձ ըսած էր որ Վիէննա հասնելէս ամիս մը եռքը ինք Ռուսիա պիտի մեկնէր իր մէկ ազարատուած էի խօսում: Կապիկին «մէյմուն» էր ասում: Ռուսախօս էր եւ Պետերբուրգի համալսարանի բանասիրական բաժինն էր աւարտել փայլուն կերպով եւ ակադեմական Նիկողայոս Մառի սիրելի աշակերտն էր:

Ղափանցեանը մեզ աւանդեց փայլուն դասախօսութիւններով լեզուաբանութիւն եւ մանուանդ հնչիւնաբանութիւն, ընդհանուր եւ մասնաւորապէս հայկական հնչիւնաբանութիւն: Այնպիսի յափշտակութեամբ էի լսում նրա դասախօսութիւնները, որ մինչեւ հիմա չեմ մոռացել: Երբ տարաբախտ դերասան Զանազանը Փարիզ էր, խնդրեց ինձ իրեն «բացատրել» հայկական դասական հնչիւնաբանութիւնը: Պատասխանեցի նրան ասանց պատասխանատուի յատկանութեան, որ ես իրեն պիտի հաղորդէի ակադեմիկոս Գրիգոր Ղափանցեանի դասախօսութիւնները: Նստեցինք Սէն Միչէլ պողոտայի մի նրատարանի վրայ եւ մի երկու ժամ կրկնեցի հրաշալի ուսուցչիս պարզ ու դիպուկ բացատրութիւնները, որոնք անգիր գիտէի եւ մինչեւ այսօր յիշում եմ:

Սակայն լսարանական ընկերներս չէին հաւանում բարբառով խօսող մեր ուսուցչին, ժպտալ սրեցին եւ վճռեցին բողոքել, երթալ տեսուչ Բագրատ եպիսկոպոսից պահանջել, որ արտգսէ: Դասատու լինելով առիթուած ընկերներիս միացայ, թէեւ դժդոհ: Տեսուչը զարմացաւ, դայրացաւ եւ մեզ հաւատացրեց, որ իր խնդրանքով Նիկողայոս Մառը իր փայլուն աշակերտին էր ուղարկել մեզ: Մենք զղջացինք եւ ամօթահար դուրս եկանք եւ Ղափանցեանը մնաց: Ամօթ մեզ:

Այս դիպուածը չատ խորհրդաւոր էր եւ ապերախտ:

Ւ՛հ, միշտ մնացել էինք բոզոքող, կռացած ու տխմար:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐՏՈՍԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՄՏՔԵՐ

Վենետիկի մէջ, կեցայ Հառաչանքներու կամուրջին վրայ, պալատի մը եւ բանտի մը միջեւ:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐՈՆ

×

Երջանկութեան յիշատակը այլեւս երջանկութիւն չէ, ցաւին յիշատակը, կըսկիծն ցաւ է:

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐՈՆ

×

Հոգիին ոխերիմ թշնամին, օրերու մաշումն է:

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ

×

Ամէն մարդ, որ իսկապէս մարդ է, պէտք է սորվի առանձին մնալ բոլորին մէջ, առանձին մտածել բոլորին համար և ի հարկին՝ բոլորին դէմ:

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՒԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— *Բայց ես միշտ երկրորդ կարգով համբորդած եմ գրեթէ, ըսի:*

— *Դուք Պոլսեցիգդ մահալլէպիով մեծցած էք, պատասխանեց:*

Կը կարծէի թէ չափազանց ազահ մէկու մը հետ գործ պիտի ունենայի եւ այս բանը ինծի մտատանջութիւն կը պատճառէր, բայց յետոյ տեսայ որ Եանէնքօ ազահ մը չէր, այլ ընդհակառակն ուրիշներու համար չատ առատաձեռն էր, միայն թէ իր անձը կը զրկէր:

Վէննա հասնելով՝ առաջին գիշերը պանդոկ մը անցուցի եւ հետեւեալ օրը գացի իր բնակարանը, որ Լերխընֆելտէր Շթրասէի վրայ կը գտնուի:

Եանէնքօ առաջին օրէն անցաւ իր գրասեղանին առջեւ եւ թաղուեցաւ իր երեք հարիւր բառարաններուն մէջ, իսկ ինծի մէկ քանի օր հանգիստ չնորհեց:

Վերջապէս երբ շաբաթ մը եռքը Տիկին Մառի ինֆիւֆեան գարձաւ Պոլիս եւ մենք առանձին մնացինք՝ լրջօրէն գործի սկսանք:

Եանէնքօ նախ բացատրեց ինծի իր մեթոտը՝ որով որեւէ օտար լեզուի բառ կարելի էր հայերէնի վերածել:

Ցետոյ՝ չինկեանէ լեզուի բառարան մը առաւ ինծի որուն մէջ բառերը լատինական տառերով նշանակուած էին բացատրութիւններն ալ ֆրանսերէն էին եւ բաւ որ այդ բառերը մէկիկ մէկիկ հայ քրիստոնեայ մկրտեմ իր մեթոտին համեմատ:

Մեքենական աշխատութիւն մըն էր այս, որեւէ մտային յոգնութիւն չէր պահանջեր:

Ամիս մը եռքը բոլոր չինկեանէ արմատ բառերը իրենց Հայաստանեայց մայրենի լեզուին ծոցը դարձած էին արդէն:

Մինչ ես, սեղանիս առջեւ անցած, առաւուընէ մինչեւ իրիկուն չինկեանէ բառերը դարձի կը բերէի, Եանէնքօ իր գրասեղանին առջեւ արաբական բառերը կը հայցնէր ոչ թէ միայն առաւուընէ մինչեւ իրիկուն՝ այլ իրիկուընէ ալ մինչեւ կէս գիշեր եւ երբեմն մինչեւ լոյս: Ցաճախ, գիշերները սեղանին վրայ քունը կը տանէր. գրիչը ձեռքը, բաուին կէսը արար կէսը հայ թողած:

Ես առաջին օրէն մերժեցի գիշերային աշխատութիւնը առարկելով թէ աչքերս չէին վարժուած կապի լոյսով դիր գրելու:

— *Կը հասկնամ, ըսաւ Եանէնքօ, դուք Պոլսեցիգդ մահալլէպիով մեծցած էք...*

Բայց այլեւս չպնդեց եւ թողլ տուաւ որ իրիկունները 7էն եռքը ազատ ըլլամ:

Սակայն այդ ազատութենէն չէի կրնար օգտուիլ որովհետեւ դեմաներէն չէի գիտեր ու դուրսը ժամանակ չէի կրնար անցընել:

Եանէնքօ երբ մէկ կողմէն իր բառարանին կ'աշխատէր՝ միւս կողմէ կը ջանար հայերէն այրուբենը կարգի դնել դանոնք դեղչելով ու անոնց արտաքին ձեւը մօտեցնելով, կամ աւելի ճիշդը, նոյնացնելով լատինական տառերուն:

Այս գործին մէջ ալ իրեն օգնութեան կը հասնէի անդորձ առնարանութեամբ մը կտրել ջարդելով մեր հէ՛ք Մեսրոպեան տառերուն ղլուխը, թեւերը, ոտքերը, փորը կամ կռնակը:

Հակառակ լրջութենէ եւ ողջմտութենէ փարատնելով հեռու այս աշխատութեան, տեսակ մը յարդանք կը զգայի այդ ծերունիին հանդէպ, որ առանց իր հիւանդագին վիճակը նկատի առնելու, անհնարին կորովով մը ինքզինք կը սպառէր նպատակը իրագործելու համար:

Փարիզ գտնուած միջոցիս ինձ ըսած էր որ Վիէննա հասնելէս ամիս մը եռքը ինք Ռուսիա պիտի մեկնէր իր մէկ ազարա-

կին գործերովը զբաղելու համար եւ թէ երկու ամիս մը հոն պիտի մնար:

— *Ես ալ քեզ ամէն բան կը բացատրեմ եւ դուն իմ բացակայութեան գործը առաջ կը տանիս, ըսած էր:*

Այս հեռապատկերը մանաւանդ զիս քաջալերած էր իրեն հետ մեկնելու եւ անհամբեր կը սպասէի այն վայրկեանին ուր Եանէնքօ պիտի երթար զիս առանձին թողլով:

Ատեն ատեն կը հարցնէի թէ ե՞րբ պիտի մեկնէր Ռուսիա:

— *Նամակի կը սպասեմ, կը պատասխանէր:*

Օր մըն ալ յանձնարարեալ նամակ մը եկաւ Ռուսիայէն: Ուրախութեամբ իրեն տարի, յուսալով որ սպասուած նամակն է:

Այդ միջոցին ծերուկը թաղուած էր իր բառարաններուն մէջ: Նամակը քովը գրաւ առանց բանալու եւ իր գիրը չարունակեց:

Պահ մը սիկարէթ մը ոլորելու համար գլուխը մէկ կողմ դրաւ եւ այդ միջոցին նամակը բացաւ ու կարդալ սկսաւ:

Նշմարեցի որ դէմքը մթագնեցաւ յանկարծ եւ դուշակեցի թէ դուժարեր թուղթ մըն էր բայց որեւէ հարցում չըրի իրեն:

(64 – Շար.)

ՖՈՅ

ՏՈՒՆԸ ՎԱՂԸ ՅԱՐԱՏՈՒԱԾ ԲՆՏԱՆԻՆ

9.

— Ներեցեք, տիկին, որ ես ձեզ ընդհատեցի, — ասաց նա ու ինքն էլ զարմացավ իր ձայնի վրայ, որ կարծես ուրիշ մարդու ձայն էր, — բայց ես ստիպված եմ ձեզ ասել, որ ես ձեր ամուսնուն սպանած չեմ, ես միայն ուզում եմ ձեզ ասել, որ ես ձեր ամուսնուն սպանողին գիտեմ, ես նրան տեսել եմ, ես նրա հետ խոսել եմ, ես նրա հետ ճանապարհ եմ եկել, ես նրա հետ ուտել եմ, ես նրա հետ քնել եմ, ես նրա հետ ապրել եմ, ես նրա հետ ամուսնացել եմ, ես նրա հետ ամուսնացած եմ, ես նրա հետ ամուսնացած կլինեի, եթե ձեր ամուսինը չսպանեի

(Շար. Ա. Էչէն)

է որ աշխատավարձքերու գնելու կարողութիւնը պահպանուի: Բայց այլեւս պիտի չըսենք եւ պատրանք կ'ըլլար ըսելը թէ կարելի է գնելու կարողութիւնը աւելցնել»:

Ամէն պարագայի մէջ աւելորդ է ըսել որ ոչ Մէմէտով, ոչ ալ Ժիսքար ա'Էսթէնի յայտարարութիւնները կրնան ժողովրդավարութիւն պահել եւ բացի «Նա – սիոն»էն (Կօլիսա պաշտօնաթերթի) բոլոր թերթերը կը քննադատեն կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը: Սենատքանները չատ խիստ են եւ Սէ. Ժէ. Թէ.ն «պայթակղութիւն» կ'որակէ եղածը:

Քանի մը տողով

ԱՆԳԼԻՈՑ Անն իշխանուհին եւ ամուսինը հրաշքով ազատեցան մահափորձէ մը, որ տեղի ունեցաւ Զորեքշաբթի գիշերը, երբ իրենց Ռոյսով Պըքինկէմ կը վերադառնային: Պալատին մօտն է որ յանկարծ կառք մը կտրած է իշխանական ամոլին ճամբան ու մարդ մը յարձակած կառքին վրայ եւ կրակ բացած չարժավարին եւ թիկնապահին վրայ: Այս վերջինը անմիջապէս իր կարգին կրակած է եւ ի վերջոյ մարդը ձերբակալուած է: Կը թուի թէ ասոր ծրագիրն էր առեւանգել իշխանուհին, որուած ըլլալով որ զրպանը նամակ մը գտնուած է, ուղղուած Էլիզապէթ Թագուհիին, ուր վերագրին կը պահանջուէր: Գնդակներու այս փոխանակութեան ընթացքին չորս հոգի վիրաւորուած են, որոնցմէ երեքը իշխանուհիին շրջապատին կը պատկանին, չորրորդը, լրագրող մը, պարզապէս հոնկէ կ'անցնէր: 1939էն ի վեր առաջին անգամն է որ մահափորձ մը կը կատարուի արքունիքի մէկ անդամին վրայ: Այդ թուականին Քէնթի դքսուհիին վրայ կրակ բացուած էր բայց չէր վիրաւորուած: Անկէ առաջ, նման փորձ մը եղած է Լուսաւոր Ը.ի վրայ (Ուինտըրի դուքս):

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մկրտիչ եւ Գրիգոր Տէր-Ղազարեան եղբայրներ եւ իրենց ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի (Մարտ 24) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ հօր՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ի յիշատակ:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսին – նոյն, եղբօր եւ փեսային՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ինչպէս նաեւ Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտանիքներու համայն ննջեցեալոց յիշատակին:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Լեւոն Տօնիկեան եւ համայն ընտանիքը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն «Ցառաջ»ի, «Աշխարհ»ի եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկի – պսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, հեռաձայնով, մամուլով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան կսկծալի առիթով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան, Տարօնի վաստակաւոր մշակ՝ Խաչիկ Դաշտենցի անմոռանալի յիշատակին 100 ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.—Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ 22 Մարտ, սովորական հաւաքատեղին ժամը 20·30ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ցակոբ Իսկէնտէրեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Միութեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար տաքթիլօ-օրիորդ մը, նոյնիսկ սկսնակ: Դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Մարտ 24, Քառասնորդաց Ե Կիրակի, Դատաւորին:

Ժամը 11ին ճայնաւոր պատարագ, Գրիգոր Պահապանեան Գերապայծառին, ննջեցեալ վարդապետներուն, Ս. Խաչ եկեղեցիի Հոգաբարձութեան ննջեցեալ հոգիներուն եւ մեր եկեղեցւոյ ննջեցեալ բարերարներուն հոգիներուն համար:

Մարտ 25 Բ. Աւետում Ս. Կոյսին: Ժամը 11ին ճայնաւոր պատարագ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն Մօրիսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ զպրոցին հետեւեալ նուէրները.—

Գամպէրեան Ա., Գեւոյեան Լ., Քէօշկէրեան Մ., Ճէլոյեան Մ.Ք., 35ական Ֆր., Մխիթեան Ա. 25, Գրիգորեան Մ., Ճէլոյեան Մ., Բաչանեան Մ. 20ական, Գամպէրեան Թ., Ճէլոյեան Խ.Թ., Մըխիթեան Մ.Ք., Սիմոնեան Ս. 15ական:

Ծառուկեան Վ., Գամպէրեան Շ., Մըխիթեան Ծ., Զաքամեան Ե., Այվազեան Մ. 10ական, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան Ս., Տիկին Մ. Տօնիկեանի մահուան առթիւ վոխան ծաղկեպսակի 20 Ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սէն Ժեռմէի իր մասնաճիւղէն 1500 Ֆր. ի նպաստ կայանի նոր չէնքին:

×

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է վոխան ծաղկեպսակի 30 Ֆր. այրի Տիկին Շամլոյեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեանէ իրենց եղբօր՝ Կարապետ Մանուկեանի մահուան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

նուիրուած
Հայ առաջին Ֆէմինիսթ – վիպասանուհի՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲԻ

(ծննդեան 130ամեակին առթիւ)

Նախագահութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ
Կը դասախօսէ
Բանաստեղծուհի ՄԱՌԻ ԱՓՄԱՃԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին

Ուրբաթ, Մարտ 22, ժամը 21ին

8, Rue Jean-Goujon — Paris (8e)
Սանզրոյի մեծ սրահին մէջ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Կազմակերպութեամբ Սէն Ժեռմէի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից զպրոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, նախագահութեամբ Տէր Եղիշէ Փանոսեանի, Կիրակի Մարտ 24 կէսօրէ վերջ ժամը 15ին զպրոցին սրահը:

Արտասանութիւն, երգ եւ պար զպրոցի աշակերտներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ դաւեպա մը:

Կը հրաւիրուին Սէն Ժեռմէի եւ չրջակայքի բոլոր թաղեցիները, իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու մեր զպրոցի աշակերտները:

ԷՍԱՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Էսանեանցիներու հաւաքատեղին, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ (Մէթրօ Քատէ) բաց է ամէն Շաբաթ օր, ժամը 16էն 18·30:

ԼԻՈՆ *ԼԻՈՆ*

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑՑ

ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմանիներու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ.ֆաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Մարտ 22, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ — 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Պայրամեան իրենց սիրելի ազգականներուն՝ Սէն Ժերմէն-ան Լէյէն Տիկին Արփենիկ Կ. Քիլիմեանի եւ Զուիցերիայէն Տիկին Մարկրիթ Օ. Պայրամեանի դառնակսկիծ մահերուն առթիւ 50ական Ֆր. կը նուիրեն կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, «Ցառաջ»ին եւ 20 Ֆր. «Աշխարհ»ի (առանձ «Ցառաջ»էն):

×

Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 25ական Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ի, Խաչիկ Տէօվլէթեանի յիշատակին:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 18ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէշիկթաշլեան-Գ. Մ. Ալէմդաղ սրահը

Կը մասնակցի գաղութիս սիրուած երգիչ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կ'ընկերանայ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Նուագախումբ՝ ՊԵՏԻԿ

Մատչելի պիւֆէ — Հաճելի մթնոլորտ *Մուտք 15 ֆր. ուսանողներու համար՝ 10*

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէնի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս-սիւռ-Ռոն Օթէլ Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ Կի ՄԱՐՍԸԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85-22-12
եւ «Շէ Անարէ» 35-02-55

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա ծովեզերեայ ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean

Ճաշագին 50 ֆր.

ՇԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել
Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
23
SAMEDI
23 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·970

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.970

ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔԸ ԲԱԻԱՐԱՐ ՉԷ

—o—

Ամէն առեն աւելի կը խօսուի նոր ուժերու կամ առհասարակ նոր եւ նորագոյն սերունդներու մասին :

— Հիներու տեղը թափուր պէտք չէ մնայ. նորեր պատրաստելու ճիգն ու դուրգուրանքը ցոյց պէտք է տալ ամէնուրեք. երիտասարդութիւնը յանձնառու եւ ընդունակ պէտք է դառնայ պատասխանատուութեանց, գործօն աշխատանքի, ղեկավարական դիրքերու՝ կ'ըսեն ապագայով մտահոգ մարդիկ :

Այս կարգախօսը նոր չէ անշուշտ : Ցաջորդական բոլոր սերունդներուն եւ փոխանցման բոլոր շրջաններուն հետ, նո՛յն այդ հետաքրքրութիւնը տեղ գտած է միտքերու մէջ, եւ երէցները մղած՝ համապատասխան փորձերու :

Հիներէն ոմանք թերացած ըլլան վստահօրէն. սխալո՛ծ յաճախ : Հաւանօրէն անհրաժեշտ ուշադրութիւնն ու լայնախոհութիւնը ցոյց տրուած չըլլայ ոմանց կողմէ եւ պայմաններն ալ թոյլատու եղած չըլլան յատակատեսութեամբ գործելու : Սակայն անոնց մէջ մեծ է թիւը տարրերու՝ որոնք բացարձակապէս զուրկ են ազգային զատարակուքենէ, հանրային ճանաչումէ եւ համահայկական կեանքը ըմբռնելու կարելիութենէն : Գիտութիւն ունին՝ ոգի չունին : Համալսարանական պատրաստութիւն ունին՝ սակայն տարրական հայեցիութիւն չունին : Աւելի՛ն, ինքնավստահութիւնը հասցուցած են մեծամտութեան եւ այլամերժութեան : Անոնք ու անոնց նմանները կրնան չարիք եւ պատուհաս դառնալ ազգային մեր իրականութեան մէջ...

Ազատամիտ ոեւէ մարդ, որ նախապաշարումն ու կանխակալ մտածումը մեզք կը համարի, մղուած է առհասարակ հաստատելու թէ նորերէ ոմանց մօտ նչմարելի մեծամտութիւնը անցողիկ երեւոյթ է· բարդոյթ մըն է, որ տարիքին, փորձառութեան եւ ինքնամշակումի բնական երեւոյթին հետ կ'անհետի :

Արդարեւ կեանքի ընթացքն ալ կը հաստատէ որ արդար է այս հաւատքը : Երեսունի սահմանէն եւթը, երբ տեսութիւններով ու տեսական համոզումներով զործող երիտասարդը չափահասութեան տարիքին կը հասնի, կեանքի ճանաչումն ու փորձառական դիտութիւնը զինք կը մղեն աւելի խոհական եւ ըմբռնողաբար հայեցող, թօթափելու եսականութեան ամէն հակում եւ ընդունակ դառնալու հաւաքական աշխատանքի :

Այս իրողութիւնը չի հերքեր սակայն նո՛յնքան իրական այն միւս իրողութիւնը՝ որ զգալի է համայնական մեր կեանքի ճառագայթներուն վրայ, երիտասարդներէ կամ նորերէ ոմանց այլամերժութեամբ, սուբեկտական ինքնահաւանութեամբ եւ մեծամտութեամբ :

Գաղութային մեր պայմաններու հիմնական փոփոխութեամբ, դաստիարակչական եւ կրթական դրութեանց խորքագնումով՝ այլայլումի երեւոյթը անխուսափելի է դարձած :

Ջենք ժխտեր արդիացումն ու զարգացումը ուսումնական գործին· սակայն չենք կրնար հերքել նաեւ այն իրողութիւնը, որ այժմու կրթական եւ մասնագիտական ծրագիրներով խորապէս կը տուժէ հայակրթութիւնն ուհայեցի դաստիարակութիւնը, ծնունդ տալով տարրերու՝ որոնք ապրում ու հաւատք չունին, Հայութեան ճանաչումէն եւ ազգային – համահայկական իրականութեան ըմբռնումէն զուրկ են, ծառայութեան խմացումը կը չփոթեն իշխանութեան մարմաջին հետ եւ փառասիրութեան գծով կը մղուին քայլերու, որոնք անհաչտ են հայ ժողովուրդի ներքին պայմաններուն, բարոյական մթնոլորտին եւ ոգի բառով խմանալի տրամադրութեանց հետ :

Պիտի գայ վստահօրէն օրը, երբ երիտասարդ ուժերու հանդէպ իրենց հասկընալի ու արդար դուրգուրանքով յայտնի երէցներ պիտի հաստատեն խոր յուսաբեկութեամբ՝ որ անհակակշիռ եղած է իրենց հաւատքն ու վստահութիւնը նորերուն կամ նորերէ ոմանց, որոնք բացարձակապէս զուրկ եղան ազգային ամբողջական պատմական հանդրուանի մը հետաքրքրութենէ եղաւ : Իսրայէլի ստեղծումը արդիւնքն է աշխարհակալութեան եւ Սիոնականութեան գործակցութեան երկար շրջանի մը, այնպիսի առեն մը երբ Միջին Արեւելքը ենթակայ էր աշխարհակալութեան եւ արաբական աւատապետական վարչակարգերու տիրապետութեան» :

Պաղեստինցի ղեկավարին համար արագ լուծում մը չկայ եւ իսկական խաղաղութիւն մը երկար ժամանակ կ'ուզէ : Պաղեստինցիներու դէմառուր իրաւունքներն են Այրօրդանանը եւ Կազան, անկախ ազգային իշխանութիւն մը կազմելը եւ պաղեստինցի գաղթականներու վերադարձը իրենց հայրենիքը : Հաւաթմէի համար իսրայելեան մտայնութիւնը սխալ է, այսինքն՝ հիմնաւորել քաղաքականութիւնը ղինուորական գերակշռութեան վրայ : «Հոկտեմբերեան պատերազմը ցոյց տուաւ թէ որքան սխալ է սիոնական այդ մտայնութիւնը : Ջենք խորհիր թէ Արաբները մեծ յաղթանակներ տարին այս պատերազմին մէջ, բայց կը խորհինք որ Հոկտեմբերի պատերազմը ցոյց տուաւ որ Իսրայէլ չի կրնար իր ապագան երաշխաւորել միայն իր ղինուորական ուժին կոթնելով» կ'ըսէ Հաւաթմէ :

Գալով Հրեաներու «պատմական» իրաւունքներուն Պաղեստինի վրայ եւ «Աւետեաց երկրի» իրենց դաղափարին, Պաղեստինցի պարագլուխը կը չեչտէ — Աւետեաց երկրի» եւ «Հրեաներու պատմական իրաւունք»ի դաղափարները Պաղեստինի վրայ դիցարանական տեսութիւններ են : Եթէ հարկ ըլլար չօչափելի դարձնել, աշխարհի ամբողջ քարտէսը պէտք է տակնուվրայ ընել : Օրինակ՝ Արաբները կրնան իրենց «պատմական իրաւունքները» պահանջել Սպանիոյ վրայ, զոր զեկավարած են դարեր շարունակ, մինչ հրէական ցեղախումբերը Պաղեստինը նուաճած են եւ միայն մէկ դար զայն կառավարած են : Նոյնպէս Ամերիկացիք պէտք է իրենց տեղը տան կարմիր Հնդիկներուն» :

Ինչ կը վերաբերի Պաղեստինի եւ Իսրայէլի ապագայ յարաբերութեանց, անոնք կախում ունին յառաջդիմական, դեմոկրատ եւ հակասիոնական հոսանքներու զարդացումէն իսրայելեան ընկերութենէն ներս :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՕՏԻՐՆԵՐԸ

Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Քիւրտերը պաշարած են իրաքեան դունդ մը եւ ջոկատ մը Զախօ քաղաքին մօտերը, Թուրք – իրաքեան սահմանագլուխին վրայ : Համաձայն Հաքքարի քաղաքը հասած լուրերուն, ամերիկեան զինուորական պիտոյքներ, որոնք Իսրայէլ դըրկուած էին, Քիւրտերուն յանձնուած են : Ցարդ յայտնի չէ թէ ինչ համբով ամերիկեան ռազմաթերքը Քիւրտիստան հասած է : Նոյն լուրերուն համաձայն, ամերիկեան տասը ամբակոծիչ օդանաւեր Քիւրտերու տրամադրութեան տակ կը գտնուին Պարսկաստանի մէջ, Քիւրտիստանի սահմանագլուխին մօտ : Քիւրտ օդանաւորդներ գաղտնի մարզուած են Մ. Նահանգներու մէջ եւ կրնան գործածել այդ օդանաւերը, եթէ բախումները լայն ծաւալ ստանան : Հաքքարի քաղաքը, ուրկէ կուգան այս լուրերը, մեծ մասամբ քրտաբնակ է եւ կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ, Իրաքի սահմանին մօտերը :

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հանրապետութեան Նախագահը չկրցաւ նախագահել դիւանագիտական մարմնին տրուած ճաշին, էլիզէ, անհանդիստ ըլլալով : Ցաջորդաբար երկու զեկոյցներ կը հաղորդէին թէ Նախագահը ցաւ պատճառող անհանգստութենէ մը կը տառապի եւ քիչ եաք կը հաստատուէր թէ Նախագահը թութքէ կը տառապի : Ուրբաթ օր, կ'ըսուէր թէ իր անձնական բնակարանէն էլիզէ վերադարձած է եւ կը վերսկսի իր գործունէութիւնը : Հակառակ տրուած մանրամասնութեանց, առենէ մը ի վեր Նախագահին առողջութիւնը խօսակցութեանց չատ նիւթ կը հայթայթէ եւ այս անդամ ալ մամուլը լայն տեղ կուտայ :

ՀՌՈՄԻ մէջ Պաւել Լիսվինով յայտարարեց, թէ խորհրդային բանուորական շրջանակներու մէջ եւս ընդդիմադիրներ կան· խորհրդային իշխանութեան, սակայն մամուլը չի խօսիր այս մասին : Լիսվինով բացատրելով իր մեկնումի պարագան Մոր. Միութենէն, յայտարարեց, թէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը սպառնացած է, որ եթէ «Արեւմուտք չերթայ, զինքը Արեւելք կը ղրկեն», այսինքն Սիպերիա : Պաւել Լիսվինով թոռն է երբեմնի խորհրդային Արտաքին Նախարար Մաքսիմ Լիսվինովի :

ԵՓՐԱՏ եւ Տիգրիս գետերը յորդած են՝ երեք օրուան չարունակական տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով : Հարաւ – արեւելեան Անատոլուի մէջ յորդումներու հետեւանքով խեղդուած են 13 հոգի եւ քանդուած են 11 կամուրջ, բազմաթիւ տուներ ալ փլած են : Արապան–Իսլահիյէ, Քիլիս–Իսկէնտէրուն, Կէօլպաշը–Մալաթիա, Կազիանթէպ – Քահրաման Մարաշ ճամբաները փակուած են հեղեղներէն : Տեղատարափ անձրեւներէն առաւելապէս վնաս կրած են Կազիանթէպի, Տիարպաքըրի, Սղերթի, Մալաթիայի, Ատըաման եւ Ուրֆայի գիւղերը :

ԻՍՐԱՑԼԻ սպայակոյտի փոխ–պետը՝ Զօր· Ի· Թալ հրաժարեցաւ : Համաձայն իսրայելեան մամուլին, տարակարծութիւններ ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Զօր· Տայեանի հետ, հոկտեմբերեան պատերազմին : Զօր· Թալ իսրայէլի ամէնէն փայլուն զօրավարներէն կը նկատուէր :

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974

Ժ.

Յովսէփ Գրիգորեան, *Սղնախցի, մեր աւագ վերակացուն եւ աչխարհագրու – թեան ուսուցիչը ցածր դասարաններում: Հայ ուսուցչի, դաստիարակի եւ մարդու բացառիկ տիպար էր նա: Կարճահասակ, վախտ մի մարդ էր, ազեղնաձեւ ոտքե – րով, չքաւորութեան նշան, գլուխ դէմք ծաղկի հետքերով, հազուագէպ ժպտա – յող, խելօք աչքերով: Քայլելիս թեթեւ օրօրւում էր, գլուխը միշտ բարձր պա – հած: Մազերը կարուած էին խոզանակի, ինչպէս պինուորական ենթասպայի գլու – խը:*

Համեստ էր նա, զարմանալի պարզ: Ժամացոյցի նման ճշդապահ, պարտաճա – նաչ էր ու խիստ: Խիստ ու չոր էր իր իսկ հետ: Նա չամուսնացաւ, կամովին իրեն զրկեց ընտանիք ունենալու քաղց – րութիւնից: Անձնական միակ հաճոյքն էր իր բազմահարիւր կիսավայրենի աչա – կերտներին դաստիարակելը, նրանց վար – քին ու բարքին, նիւթական բարօրու – թեան վրայ հսկելը:

Ճեմարանում մենք երջանիկ էինք (դժ – բախտաբար միայն այժմ ենք գնահա – տում, ուշ մնացած, մեր կորուսեալ դը – բախտը), ունէինք հիանալի ուսուցիչ – դասատիարակներ, վերապահ, որակաւոր, օժտուած մարդկային եւ հայրենական բարձր առաքինութիւններով, սակայն մեր «Պարոն Յովսէփը» իր իւրայատուկ տեղն ունէր այն սքանչելի հոյլի մէջ:

Պարոն Յովսէփը մեր բոլոր ժամերի աչալուրջ հսկողն էր, մեր ամէնօրեայ պահապանը դասարանում, ագատ ժամե – րին, սեղանատունը, ննջարանում:

Պարոն Յովսէփից առաջ մեր աւագ վե – րակացուն էր խոստպահանջ, պատժել սիրող, կրակ ու բոց Գիւմրեցի Գէորգ Ղազարեանը: Վերջինիս օրով ամենաթե – թեւ չարութիւնների համար «նկատողու – թիւններ» եւ այլ պատիժներ էին թափում մեր վրայ: Սովորական պատիժն էր ժա – մերով կանգնել զանգի տակը, չորս կող – մից փչող քամիների մէջտեղը, մօտից անցնողների արհամարհական աչքերի ա – ռաջ նուաստացած: Աւելի մեծ զանցա – ռութիւնների համար պատժւում էինք ժամերով կանգնած մնալ ասիճանների տակ, կեղտոտ պղանոցում:

Երբ Պարոն Յովսէփը աւագ վերակա – ցաւ դարձաւ, բոլոր պատիժները վերացան մի մոգական ձեռքով: Պարոն Յովսէփը մեն մենակ իւր զարմանալի լռութեամբ հիմնեց մի նոր ու զարմանալի մեթոդ դաստիարակութեան, առանց պատիժի: Նա մեզ կարգ ու կանոնի, պարտաճանա – չութեան, զպրոցի մաքրութեան, ճշդա – պահութեան իւր անձնական օրինակով ցոյց տուեց, առանց խօսքի՝ լռութեամբ:

Ո՞րտեղից հնարեց նա այդ մեթոդը, Տո – լստո՞յը սովորեցրեց նրան, Մըհաթմա Գանդի՞ն, Քրիստո՞սը: Ո՛վ գիտէ:

Պարոն Յովսէփը գիտէր մեզ որտեղ եւ ինչպէս հսկել: Իսկոյն նա «բուսնում» էր կարծես «Հազար ու մի գիշերի» ոգի լի – նէր, եւ իր ներկայութեամբ խափանում էր չարութիւնները ու կանխում անկարգա – պահութիւնը: Գունատւում էր նա, կանա – չում, աչքերը կրակ էին ժայթքում, երբ բարկացած էր, սակայն միշտ պատպ եւ լուռ: Շատ քիչ առեն ձայնը բարձրացնում էր եւ հազուագէպ աղաղակում, թէեւ պատճառներ չատ կային:

Յիշում եմ, մի օր մեզ բռնեց Մես – րովբ եպիսկոպոսի Մատենադարանի յե – տեւի պարտէզի լոլիկները եւ համեղ վա – րունդները «ճաշակելիս»: Մեզ այնպէ՛ս նայեց, որ վարունդները կարծրացան ու փայտի կտորներ դարձան ատամոքսում, լոլիկները թափուեցին ձեռքիս ու սեւ – ցած դէմքով անցայ մօտէն ատուերի նը – ման: Մինչեւ օրս, երբ վարունգ եմ տեսնում եւ տոմատ, տատանւում եմ վերցնել, Պարոն Յովսէփն հսկում է ինձ:

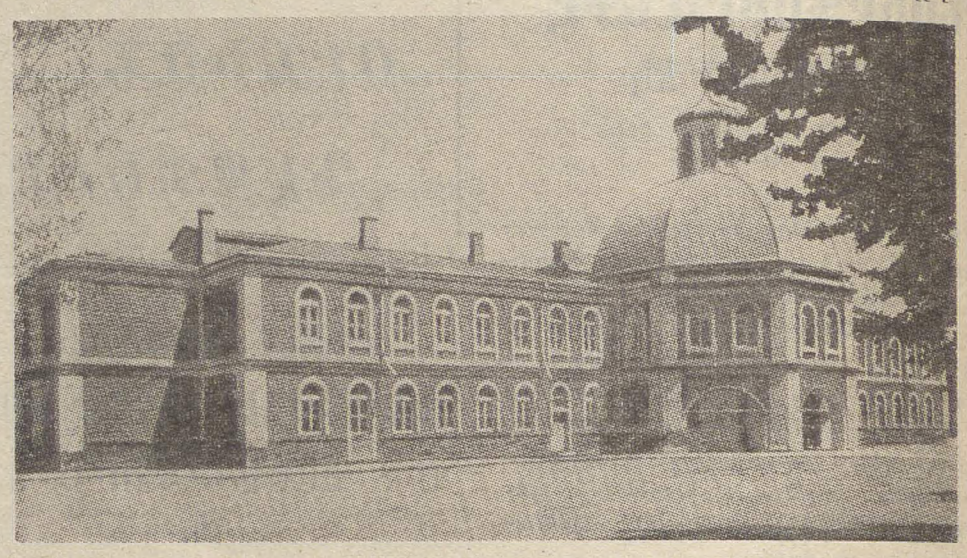
Մէկ ուրիշ օր, հինգ ընկերներով վըճ – ռեցինք « քէֆ » անել իսկական պինիով: Վաղարշապատում մեր սիրելի ընկեր Մկոն, որի հայրը ուսող համոզ Թիֆլիսցի էր, զնաց, պատրաստութիւն տեսաւ եւ մենք իրեն հետեւեցինք քիչ յետոյ, ա – ռանց թոյլտուութեան: Մինչեւ ուշ գի – շեր խմեցինք բոլոր նշանաւոր մարզկանց կենացները, Ռուսաց կայսեր, Կաթողի – կոսի, Մկոյի հօր, Կանայեանի, Աբեղ – եանի կենացները: Պարոն Յովսէփի կե – նացը, այդ «ոսոխկանի» կենացը չմոռ – ցինք:

Երբ վերադարձանք ճեմարան, զրան առջեւ տեսանք Պարոն Յովսէփին իր հին վերարկուի մէջ փաթաթուած, ցրտից պաշտպանուելու համար, բանտի պահա – կի նման ալ ու ձախ ճօճուելով, տեղկալ քայլերով: Մենք ամէնքս անցանք նրա առաջից, լաւ հարբած, ծնկներս ծալուե – լով, կարծես բամբակի դէզի վրայ էինք քայլում: Պարոն Յովսէփը ոչինչ չասաց մեզ, սակայն ուրախ կը լինէինք, որ մեզ հայհոյէր, կշտամբէր եւ նոյնիսկ ծեծէր: Ոչինչ չասաց: Եթէ Պարոն Յովսէփն ինձ հետեւած լինէր, կը տեսնէր, որ երբեք կեանքումս չխմեցի ե՛ւ կաթողիկոսի ե՛ւ այլ անուանի մարզկանց կենացը ճառ չասացի դիմու կամ օղու բաժակը ձեռ – քիս եւ առեցի «քէֆ»ն ու հարբեցողու – թիւնը, որը մարդու սպանիչ զահիճն է:

Պարոն Յովսէփը վարեց միաժամանակ ճեմարանի տնտեսի պարտականութիւն – ները: Ծանր գործ: Ես հաշուեմատեան – ներն աչքէ անցուցած չեմ ի հարկէ, ա – նակաւն երեւակայում եմ որքա՜ն լիցած սլի – ակն լինէր հաշուեցանկի ծախսերի դու – մարը: Կասկածէ դուրս է, որ կէս գին էր նատում ճեմարանի մատակարարումը: Յիրաւի՛:

Ես իմ ընկերներէս ամէն տարի ընտր – ւում էի «դասապետ»: Ամենախեղճ ու համեստն էի, անազդեցիկ մի տղեկ: Իմ դերն էր դասարանական պիտոյքները բաշխելը, մաքրութեան հսկելը, պատու – հանները բանալ՝ օդը մաքուր պահելու համար: Պարոն Յովսէփն ինձ հալարտու – թեամբ ցոյց էր տալիս, թէ որքա՜ն քիչ էին ծախսւում թուղթ ու մելան, մատիտ ու տետրակ: Պահապան չան նմանը հսկում էի ընկերներիս, որ չվատնեն եւ նրանք լսում էին ինձ:

Պահապան չան մարզողը տնտես Պարոն

Յովսէփն էր: Երբ ես «տնտես» դարձայ պատերազմի ժամանակ զօրքի մէջ, եր – բե՛ք «թուղթ ու մատիտ» չվատնեցի: Պարոն Յովսէփն ինձ հսկում էր հոլուս մէջ:

Պարոն Յովսէ՛փ: Երբ թերթերի մէջ կարդայ, որ ամօթխած ու համեստ իր աշակերտը պատասխանատու սպայ է դարձել, մի քանի անգամ վիրաւորուել, բազմաթիւ չքանչանների արժանացել (այն ժամանակ չէր ու չամիչի նման չքա – նչաններ էին չնորհւում տնապարծ մարզ – կանոց բղելու, որ դործեն), նամակով եւ հեռագրով ինձ կանչեց, որ իրեն դնամ տեսութեան եւ աչն համբուրեմ կաթո – ղիկոսի եւ մեր տեսուչ Բագրատ եպիս – կոպոսի, որ մի ուրիշ տիպար էր հայ – ուադէպ ու բարեչէն, նոյնպէս լռակեաց մի բարձր մարզ–հոդեւորական:

Ընկերոջս հետ այցի դնացինք, ուխտի մեր սիրելի ճեմարանը: Ճեմարանը փակ էր, դարձել էր զաղթականների պատըս – պարան: Ի հարկէ, Պարոն Յովսէփը դար – ձել էր մեր տարաբախտ եղբայրների անտեսական վարիչը: Իր սենեակը նպա – րապահետ էր դարձել տատնեակ լիքը պարկերով լեցուն թանկագին ու հազ – ուադիւտ պարենաւորումով: Նատեցինք թէյ ըմպելու: Բաժակը ձեռքիս, միւս ձեռքս երկարացրի, որ մէկ կտոր չաքար վերցնեմ կողքս զրած մի պարկից: Պա – րոն Յովսէփը զոյնը թոցրած վեր ցատ – կեց եւ ձեռքիս խլեց չաքարը: Ես զար – մացայ, կարծելով, որ թուունաւորած էին այդ չաքարը: Վաղելով դնաց առանց մէկ խօսք արտասանելու և իր ճաշասենեակից իր չաքարամբը բերեց, որի մէջ մէկ մի քանի կտոր փոշոտած չաքար կար: Հաս – կացայ, որ վերցրածս առաջին կտորը ի – րենը չէր համարում այդ ոստիկան–անուն – սը: Արդեօ՞ք դուք տեսած էք աչխարհի մէջ մի տնտես, որ այսպէս սարսափած խլէր իր սիրեցեալ աչակերտի ձեռքից մի ողորմելի կտոր չաքարը, որն «իրենը» չէր:

Ահա մեր դաստիարակ Պարոն Յովսէփը: Իմ ամբողջ երկարամեայ կեանքում Պ. Յովսէփն ինձ հսկեց հազարաւոր մղոն – ներով հեռու պտուտելով: Կարծում էի, թէ մեզ մոռացած էր մէկիկ մէկիկ: Ո՛չ, Պարոն Յովսէփն ինձ իսկ չէր մոռացած, մի աննչան միջոկ աչակերտի, որ մի տող բանաստեղծութիւն զրած չունի, մէկ ամիս վարժապետութիւն արած չէ, ո՛չ էլ վարդապետութիւն, ոչինչ: Ես նրա – նից մի նամակ ստացայ մի քանի տարի առաջ, մի նամակ, ենթատպայի ոճով մի հրաման. «Դարձի՛ր Հայրենիքդ, որ քեզ պէտնների կարիքն ունի»: Այսքան, ուրիշ ոչինչ: Նոյն Պարոն Յովսէփը, լուռ ու լակոնական:

Կարդացի նրա մահուան լուրը: Հայրե – նակարօտ, հեռու իմ սիրելիներից, զան արցունքներով լցայի, ինչպէս այժմ էլ արտասուում եմ ու լալիս կորուսեալ մի դաստիարակի, որ հազարաւոր իր սաների մէջ զրած է պարտքի եւ պարտքի մեծ զգացումը:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՇՏՈՑ

(Շար. – 10)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Անկախներու 85րդ ցուցահանդէսը տե – ղի կ'ունենայ այս տարի Մարտ 22ին Ապրիլ 8: Ցուցադրուած գործերուն մէջ, ողբացեալ Գոհար Պետոյեան այս անգամ ալ ներկայացուած է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Երկրորդ անգամ նամակը ուշադիր կար – դաց, յետոյ ծալեց պահարանին մէջ դրաւ եւ ըսաւ.

— Ագարակս ամբողջ այրեր է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեցի:

— Այո՛, չարունակեց, տասը հազար ոսկիի չափ կորուստ կայ...

Սիկարէթը վառեց, քանի մը անգամ քաշեց, յետոյ տարօրինակ ուրախու – թեամբ մը ըսաւ.

— Հիմա ալ Ռուսաստան երթալու պէտք չմնաց, կրնանք հանդարտ գլխով մեր գործին աշխատիլ...:

Եւ գրիչը ձեռք առնելով աւելցուց.

— Սանոքրիտի բառարանին մէջ նայէ՛ թէ աթավարա բառը ի՞նչ կը նշանակէ:

Պարզապէս հիանալի էր այդ միջոցին Եանէսքօ, մեզք որ սակայն իր կատարած գործին լրջութեանը վրայ հաւատք չու – նէր, միայն թէ իր նպատակն էր եւրո – պացի գիտուններուը խարել:

— Անոնց աչքերը կապել, ինչպէս ինք կ'ըսէր:

Անգամ մը որ եւրոպացի գիտուններուն կլլեցնէինք թէ աչխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն ծագում առած են՝ ա՛լ գոր – ծերնիս յօղող էր:

Եանէսքօ, ինչպէս ըսի, անանկ համոզ – ուած էր թէ հայկական խնդիրը այս կերպով միայն կրնար լուծուիլ:

Այսպէս ուրեմն, ինքն ալ, իրեն համար, յեղափոխական մըն էր, միայն սա տար – բերութեամբ որ փոխանակ պոմպա ու ռինամիթ գործածելու՝ բառարաններով կը փորձէր լուծել Հայկական հարցը: Աւով Հայերը Յարդուկոտոր ընելու առիթ չէր տար, բայց հայ լեզուն Յարդուփշուր կ'ընէր:

×

Վիէննայի մէջ իմ մեծադոյն հաճոյքս էր այցելել Մխիթարեան վանքը որ, ինչպէս ըսի, մեր բնակարանին մօտերը կը գտնուէր:

Հոն ճանչցայ Հայր Տաշեանը որուն համար մեծ հիացում ունէի, բայց ինչ որ ինձ քիչ մը հիասթափ ըրաւ սա էր որ այդ մեծ ու հոյակապ պիտնականը բուռն հակաեհմական մըն էր: Տղէտ կաթոլիկի մը պէս կ'ատէր Հրեաները: Նոյն միջո – ցին Տրէյֆիւսի խնդիրը արդէն սկսած էր յուզուիլ եւ ամէն տեղ թեր ու դէմ վիճա – բանութիւններ տեղի կ'ունենային: Վիէն – նայի մէջ՝ ուր ընդհանրապէս հակահրէա – կան հոսանքը զօրաւոր է, բացի Հրեա – ներէն, ամէն մարդ Տրէյֆիւսի հակառակ էր եւ այդ հակառակորդներուն մէջ էին, աւա՛ղ, Հայր Տաշեան եւ բոլոր միւս Մխիթարեանները: Ամէն անգամ որ վանք կ'երթայի երկու գլխաւոր նիւթ ունէինք խօսակցութեան՝ նախ Տրէյֆիւսի խնդիրը եւ երկրորդ Եանէսքուի վախուտութիւն – ները:

Խեղճ Մխիթարեանները փափուկ դիր – քի մը մէջ կը գտնուէին հանդէպ Եա – նէսքոյի:

Բարեմիտ ծերուկը բնականաբար մեծ յարգանք ունէր Մխիթարեաններու մա – սին եւ կ'ուզէր որ զանոնք չհակադրուի իր ցնորական բառարանով:

Ամէն չանք կ'ընէր զանոնք սիրաչահե – լու համար: Իմ հոն եղած առենս Ա – ռուսի հանրագիտարանը նուիրեց վանքին որ կարծեմ 800–1000 ֆրանք կ'արժէ: Ասկէ զատ, իր դիրքերն ալ, որոնք բա – ւական մեծական արժէք մը ունէին, եթէ չեմ սխալիր, Մխիթարեաններուն կտա – կած էր:

Ասոր փոխարէն Եանէսքօ կ'ուզէր որ վարդապետները իր գործը գնահատեն եւ նոյնիսկ իրենց աջակցութիւնը նուիրեն անոր, ինչ որ չափազանց պահանջում մըն էր իր կողմէ:

Մխիթարեանները մէկ կողմէ չէին ու – զեր բոլորովին երես դարձնել իրմէ եւ միւս կողմէ կը զգուշանային խօսք բա – նալու իր բառարանին վրայ որուն ար – ժէքը պէտք եղածէն աւելի գնահատած էին:

Ցաճախ այցելութեան կուգային իրեն եւ մէկ քանի փախուտեայ խօսքերով իր աչխատութեանց արդիւնքը կը հարցնէին:

— Կի կարնամ, կի կարնամ, կը պա – տասխանէր Եանէսքօ, տառը Այրը լմըն – նալու վրայ է...

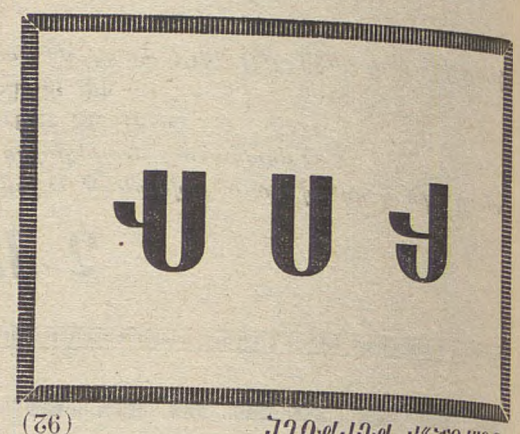
Ես՛ղճ մարդը կարծեմ մինչեւ իր մահ – ուան օրը չկրցաւ «տառը Բէնին» անցնիլ եւ միւս բոլոր տառերը կարապետ Բա – մաջեանը կլլեց ամբողջովին:

Բայց տաժանակիր աչխատութենէն՝ որմէ կախուած էր հայ ազգին բախտը, Եանէսքօ, առաուն կանուխ խոշոր աւել մը ձեռքը, տան հոգերովն ալ կը պա – ղէր, աւլելով բոլոր սենեակները:

Եանէսքօ ինքզինքը կը մխիթարէր ըսե – լով որ լաւ եւ օգտակար մարմնամարզ մըն էր իրեն համար, բայց բուն իրողու – թիւնը այն էր որ ամիսէ մը ի վեր չէինք կրցած աղախին մը ճարել տան ծառա – յութեան համար, որովհետեւ ոք ոչ կը հաւանէր մեր քով գալու:

(65 – Շար.)

ՀՈՒՄՈՐԻՍՏԻ ՆՇԱՆԱԿԸ ՍՈՎԵՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՀՈՒՄՈՐԻՍՏԻ ՆՇԱՆԱԿԸ ՍՈՎԵՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխության հաղթանակից հետո Սովետական Հայաստանում ստեղծվեցին բոլոր անհրաժեշտ պայմանները, որպեսզի ժողովրդի ստեղծագործական ուժերը ազատ ծավալվեն, և սկսվեց նրա պատմության նոր, ստեղծագործական շրջանը։ Ահա թե ինչու հոկտեմբերյան հաղթանակից հետո Հայաստանում հումորի նշանակությունը ավելի մեծացավ։ Հումորը դարձավ ժողովրդի ձեռքին զենք, որով նա ծաղրում էր իր հին թշնամիներին, ինչպես նաև նրանց, ովքեր ուզում էին խանգարել նրան ստեղծագործական աշխատանքի մեջ։

Հայ հումորի ամենավառ ներկայացուցիչներից մեկը Ալեքսանդր Շիրվանզադեն է։ Նրա հումորը ծնվել է ժողովրդի կենդանի խոսքից, ժողովրդական կյանքի խորքերից։ Շիրվանզադեի հումորը ուղղված է ընդդեմ հին աշխարհի մնացորդների, ընդդեմ ամեն տեսակ հետադիմության։ Նրա հումորը ծաղրում է ամեն տեսակ հետադիմական երևույթներ, ամեն տեսակ հետամնացություն։ Շիրվանզադեի հումորը ուղղված է ընդդեմ ամեն տեսակ հետադիմական երևույթների, ընդդեմ ամեն տեսակ հետամնացության

ՏԷՍԻՆ.— Այրի Տիկին Գրիգորեան – Թամամեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Գրիգորեան եւ զաւակը (Կուատըլուփ), Օր. Շաքէ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Թամամեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Իսահակ Դադէսեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ), այրի Տիկին Գոհար Ազկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Հայրապետեան եւ զաւակները (Մէյրէօլ) Տէր եւ Տիկին Երանոս Երեմեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Տօնապետ Տօնապետեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Խումար Շոփրուեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրէղեան եւ զաւակները (Կըննոպլը) սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, նանիին, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻՆԱՍ ԹԱՄԱՄԵԱՆԻ
(Բալուի Ուզունճոպա գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 21ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 14·30ին Տէրունի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէրունի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամ – անդամուհիներու անունով ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից Հայկ Սարխոշեանի եւ ընտանիքին, իրենց մօր Հռիփսիմէ Սարխոշեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ Միութիւնը չնոր – հակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Յարութիւն Սամուրգաշեան 100, Աթանաս Պալեան, Տիկին Մ. Շիրվանեան 20ական, Մ. Սայրանեան, Յովհ. Ինճէեան, Ն. Հայթայեան, Շ. Պալեան, Տիկին Ա. Դարբինեան, Դ. Ինճէեան 10ական:

Նոյն տխուր առթիւ «Յառաջ»ի բար – գաւաճման կը նուիրեն Յարութիւն Շիրվանեան 20, Մխիթան Շիրվանեան 20, Շմաւոն Պալեան 10 ֆր.:

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Հայկ Սարխոշեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր՝ Հռիփսիմէ Սարխոշեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 18ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Մ. Պէչիկթաշլեան–Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը

Կը մասնակցի գաղութիս սիրուած երգիչ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կ'ընկերանայ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Նուագախումբ՝ ՊԵՏԻԿ

Մատչելի պիւֆէ — Հաճելի մթնոլորտ Մուտք 15 ֆր. ուսանողներու համար՝ 10

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Նահանգային Մուրատ Ուսումն. Միութեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները Մարտ 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 15ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, «Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան» սրահը, 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՔԶԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Մարտ 24, Քառասնորդաց Ե Կիրակի, Դառաւօրին:

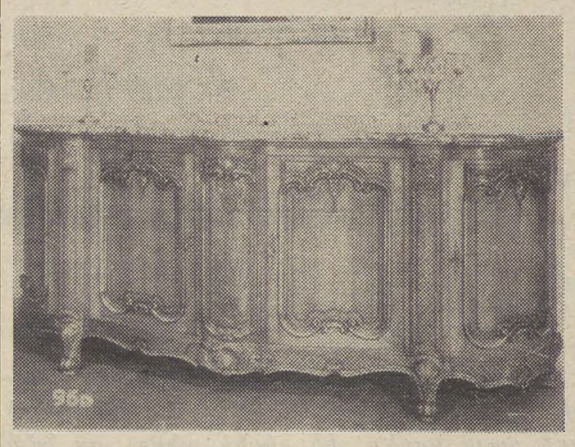
Ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ, Գրիգոր Պահապանեան Գերապայծառին, ննջեցեալ վարդապետներուն, Ս. Խաչ եկեղեցիի Հոգաբարձութեան ննջեցեալ հոգիներուն եւ մեր եկեղեցւոյ ննջեցեալ բարերարներուն հոգիներուն համար:

Մարտ 25 Բ. Աւետում Ս. Կոյսին: Ժամը 11ին ձայնաւոր պատարագ:

il y a plusieurs manières
d'exposer du meuble

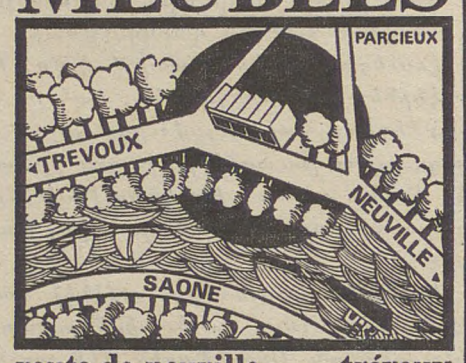
nous, nous avons choisi pour notre exposition
— le standing de fabrication
— la variété : style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu *(30 minutes de Lyon par les bords de Saône)*

ouvert le dimanche

Direction : V. MARKARIAN

PARCIEUX MEUBLES

route de neuville.... trévoux

Pour :
VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER

Immeubles — Appartements —
Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

ԷՍԱՍԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Խասհանցիներու Հաւաքատեղին, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ (Մեթրօ Քառէ) բաց է ամէն Շաբաթ օր, ժամը 16էն 18·30:

Կ'ՈՒԶՈՒՄ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար տաքթիլօ–օրիորդ մը, նոյնիսկ սկսնակ: Դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Շաբաթ, Մարտ 23, ժամը 21ին, Ազգային Տան սրահը
295, Ռիւ Պուալօ — Լիոնէ 3րդ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասխօթա Ծովեզերեայ Ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean
Ճաշագին 50 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել
Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ԳԱՐՈՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ են.—
— երթ-ուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Շաս–սիւր–Ռոն Օթել Էնթերնասիոնալի
Հանդէս սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՄԸԼԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէֆ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէֆ Անտրէ» 35–02–55

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
24
DIMANCHE
24 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·971

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.971

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄՐԱՆՔԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

—o—

Տարասփիւռ Հայութեան համար օրա–կարգի մնայուն հրատապ հարց է ազգա–պահպանումը: Մեր ազգային ու հանրա–յին բոլոր կազմակերպութեանց ամէն կարգի ճիգերն ու ձեռնարկները կը ձգտին այդ վեհ ու վսեմ նպատակին:

Մեզի պէս կոտորակուած, աշխարհա–ցրիւ ազգի մը համար կարեւորը առ–նուազն համրանքի պահպանումն է, եթէ ոչ յաւելումը:

Բնական պայմաններու տակ յաւելումը սովորական երեւոյթ է: Եւ որովհետեւ Հայութիւնը կ'ապրի անբնական, զար–մանալի պայմաններու տակ, պէտք է դո–հանանք, եթէ յաջողինք պահպանել և–դածը, չպակսեցնել համրանքը:

Ըսած ենք միշտ ու կրկնած չարունակ, որ ազգապահպանման ամէնէն ապահով միջոցն է տարագիր Հայութեան համա–խմբումը մայր հայրենիքի մէջ: Երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ այս մասին:

Եւ որպէսզի, օտար, հեռաւոր հողի –ցիներու տակ ապաստանած Հայերը ո՛չ միայն փափաք ու տրամադրութիւն կամ հայրենասիրական կարօտ ունենան, այլ եւ անհրաժեշտ պահանջ ղգան իրենց վերջ–նական հանգրուանի երթալ հաստատուե–լու հայրենի հողին վրայ, նախապայման է, որ Հայաստան «մագնիսի պէս իրեն քաշէ» տարագիր մեր հայրենակիցները:

«Մագնիսի պէս իրեն քաշելու» պատ–կերաւոր բացատրութեան հեղինակի ի–րաւունքը կը պատկանի հանգուցեալ Նի–կիտա Խրուշչեւի, որ 1961 Մայիսին, Հա–յաստանի խորհրդայնացման քառասնամ–եակին առթիւ, փոխանակ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը նուիրելու մեր միութեանը, իրրեւ արմաղան, ինչպէս կը հաւատային «արժանահաւատ» աղբիւրներէ, երեւանի մէջ խօսեցաւ հոգեշահ ճառ մը, հաստա–տելով մեր հայրենիքի այն ստիճան զարգացումն ու բարգաւաճումը, որ «մագնիսի պէս իրեն կը քաշէ» աշխար–հացրիւ Հայութիւնը:

Իրականութիւնը դժբախտաբար չէր համապատասխաններ քարոզչական, ամ–բոխավարական հանգամանք ներկայա–ցնող այդ ճառին:

Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայ–նին, երբ Հայկական Դատի բարւոք լու–ծումին, — եթէ ոչ «Անկախ»ին, գոնէ «Միացեալ»ին համար — մեծ յոյսեր կա–յին, յոյսեր՝ ականջէ ականջ տարածուած խորհրդային խորհրդաւոր աղբիւրներէ՝ զանգուածային ներգաղթ կազմակերպ–ուելու Մերձաւոր Արեւելքէն — Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Իրան — եւ Եւրո–պայէն — Ճունաստան, Ֆրանսա:

Աւելի քան հարիւր հազար Հայեր Հա–յաստան գացին 1946–1948ին՝ դաղափա–րականէ աւելի հայրենասիրական դրդա–պատճառներէ մղուած: Ներգաղթի գործա–կալները կը քարոզէին, որ ներգաղթին անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ Հա–յաստանի սահմաններուն ընդարձակումը: Ո՞ւր պիտի տեղաւորուէին ա՛յդքան Հա–յեր: «Հանճարափայլ»ը խոստացեր էր մեր հայրենի հողերէն մաս մը միացնել Խորհրդային Հայաստանի:

Ուրեմն ներգաղթ՝ որպէսզի իրակա–նանայ «Միացեալ»ը: Այլապէ՞ս...

Այս խոստումն ալ ի դերեւ ելաւ, ինչ–պէս յօդս պիտի ցնդէին Խրուշչեւի վե–րագրուած խոստումներն ու յոյսերը 1960–1961ին:

Հայրենադարձը 1946–1948ին, կազմա–կերպուած հսկողութեամբ եւ խորհրդա–նշաններէն մինչեւ 1967 Երուսաղէմի կա–ռավարիչ եղած է:

Արաբական չրջանակներուն մէջ ալ ե–զածը բաւական արժագանգ գտած է եւ Լ'Օրիան – Լը Ժուռի արաբական հարցե–րու մասնագէտը կը գրէ· «Դէպքը կարե–ւոր է, որովհետեւ ցարդ հրէական Պե–տութիւնը կը չարունակէ ուրանալ պա–ղեստինցի ժողովուրդին գոյութիւնը եւ փեդայինները ահաբեկիչ կը նկատէ: Ա–ռաջին անգամն է որ Իսրայէլացիները ի վիճակի պիտի ըլլան ծանօթանալու պա–ղեստինցի պարագլուխի մը տեսակէտին»:

կերպուած հալճեպով եւ խորականու–թեան աններելի ու այլանդակ մեթոտնե–րով, եթէ մէկ կողմէ կը տկարացնէր Սուրիա – Լիբանանի մեր հայաչատ գա–ղութները, միւս կողմէ կ'ընծայէր առա–ւելութիւն մը հայրենիքին համար: Ներ–գաղթողները կը լեցնէին «հայրենական պատերազմ»ին գոհուած չուրջ երկու հա–րիւր հազար երիտասարդներու թողած բացը: Թարմ, աշխատունակ, երիտա–սարդ բազուկներ իրենց աշխակցութիւնը կ'ընծայէին հայրենիքի չինարարական աշխատանքներուն: Համրանքը կը հաւա–սարակշռուէր:

Հայրենադարձները դժնդակ պայման–ներու տակ տեղաւորուեցան Հայաստանի մէջ: Եւ չնորհիւ իրենց նախաձեռնու–թեան ոգիին ու աշխատասիրութեան, յա–ջողեցան նոր տնտեսութիւն եւ ապրուս–տի նոր պայմաններ ստեղծել իրենց հա–մար: Անչուշտ Պետութեան աջակցու–թեամբ, փոխատուութեան ձեւին տակ:

«Անհատի պաշտամունք»ի դառն ու դա–ժան օրերն էին: 1949ին բազմահազար հայրենադարձներ աքսորուեցան դէպի Սիպերիա: Ճուսախաբութիւնը չուտով յայտնի դարձաւ հայրենասիրութեան: Սակայն հակառակ տիրող բռնակալական վարչա–ձեւին, ներգաղթողները աղգասիրաբար չարունակեցին իրենց ճակտին արդար քրտինքը խառնել հայրենիքի վերաշէ–նութեան, նոր վերելքի ու բարգաւա–ճումի հայրենասիրական աշխատանքնե–րուն:

Համրանքը աւելցաւ աստիճանաբար: Ապահովուեցաւ ազգապահպանումը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԻԼ

ՀԱՎԱԹՄԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

—o—

Պաղեստինցի պարագլուխին յայտարա–րութիւնները մեծ արձագանգ գտած են եւ ամէն ոք կը փորձէ մեկնութիւններ տալ:

Շահեկան զուգադիպութիւն մը կը նը–կատուի նաեւ այն պարագան թէ մինչ Հավաթմէի խօսքերը լոյս կը տեսնէին Թել Ավիվի օրաթերթի մը մէջ, անդին Հիւսէյն թագաւորը յայտարարած կ'ըլ–լար որ Երուսաղէմի նախկին կառավա–րիչը՝ Անվար Խաթիպ, կրնար գլխաւոր բանագնացն ըլլալ Իսրայէլացիներուն հետ եւ նոյնիսկ ըստ կարգ մը աղբիւրներու, Պաղեստինեան Պետութեան առաջին նա–խագահը: Խաթիպ 58 տարեկան է եւ ներ–կայիս Երուսաղէմի մէկ արուարձանը կ'ապրի, մինչեւ 1967 Երուսաղէմի կա–ռավարիչ եղած է:

Արաբական չրջանակներուն մէջ ալ ե–զածը բաւական արձագանգ գտած է եւ Լ'Օրիան – Լը Ժուռի արաբական հարցե–րու մասնագէտը կը գրէ· «Դէպքը կարե–ւոր է, որովհետեւ ցարդ հրէական Պե–տութիւնը կը չարունակէ ուրանալ պա–ղեստինցի ժողովուրդին գոյութիւնը եւ փեդայինները ահաբեկիչ կը նկատէ: Ա–ռաջին անգամն է որ Իսրայէլացիները ի վիճակի պիտի ըլլան ծանօթանալու պա–ղեստինցի պարագլուխի մը տեսակէտին»:

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ՅԱՂԹԵՑ

Ալֆորվիլի մարզական պալատին մէջ, ժաք Քէշիշեան յաղթած է Փորթօ–Ռի – քէնցի Ռիքի Օրթիզի, Ուրբաթ իրիկուն: Ցրդ ռաուէնտէն առաջ Քէշիշեան ռինկէն դուրս չպրտեց իր մրցակիցը, պարան – ներն ալ մաշած ըլլալով բայց «կարկը–տան»է մը եաք, մրցումը վերսկսած է, մինչեւ Քէշիշեանի յաղթանակը, կէտե–րով: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ մրցումը միջակ էր եւ երկու մրցորդ–ներն ալ մեծ ճիգեր չթափեցին:

Քանի մը տող

ՔՈՐՍԻԿԱՅի մէջ չատ ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ Մէամէդի այցելութեան նա–խօրեակին: Էռ–Էնթէդի Քարավէլ օդա – նաւ մը եղեռնափորձի զոհ դնաց Պաս – թիայի օդակայանին վրայ: Կը թուի թէ այս անգամ ահաբեկչութեան պատաս – խանատուն է Ճուսթիսիա Փաղինա խըմ–բակը (Փասքալ Փաղիի արդարութիւնը) որ Քորսիքայի անջատողական չարժումն է:

ՓՕԼ ՓԷՐԻՏՅՕ Փարիզի ցուցասրահ–ներէն ամէնէն ծանօթներէն մէկուն տէրն ու տիրականը ամբաստանութեան տակ է, գողցուած ապրանք գտնուած ըլլալով իր մօտ: Արդարեւ գնած է մեծ վարպետ – ներու 18 պաստառներ որոնք գողցուած էին Պանանիայի տիրոջմէն 1972ին: Փէթ–րիտէս ամբողջը ետ տուաւ եւ կ'ուզէ վստահեցնել թէ ինք ալ գոհ է եւ գիտակ–ցարար չէ ըրած, բայց հարցաքննիչ պա–տասխանը քննութիւնը կը չարունակէ:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ ութ հազարի մօտ ու–սանողներ, որոնք համալսարանական բա–րեփոխումներ կը պահանջեն, բուռն բա–խումներ ունեցան ոստիկանութեան հետ: Թաքսիի չարժավար մը սպաննուեցաւ եւ 20 ուսանողներ ու ոստիկաններ վիրաւոր–ուեցան: Ուսանողական ցոյցերը չարու–նակուեցան յաջորդ օրն ալ· ոստիկանու–թիւնը արտասուաբեր ռումբեր գործա–ծեց, իսկ ցուցարարները քարեր արձա–կելով պատասխանեցին:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պաշտպանութեան նախարարը՝ մառեչալ Գրեչկօ, Իրաքի նախագահին հրաւէրով, Պաղտատ ժամա–նած է, ուր պիտի մնայ մինչեւ Մարտ 27: Քիւբա պատուիրակութիւն մըն ալ Պաղտատ ժամանած է, որպէսզի Քիւբ–ատիստանի ինքնավարութեան հարցին չուրջ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Ուա–չինկթընի եւ Պաղտատի միջեւ՝ բարե–լաւելու համար երկու երկիրներուն յա–րաբերութիւնները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ չափահասութեան տարիքը 21էն 18ի իջաւ: Օրէնքը ի զօրու կը դառնայ 1975 Ճունուարին: Երկու տա–րիէ ի վեր արդէն իսկ 18 տարեկան պա–տանիները իրաւունք ունէին քուէարկելու: Նոր օրէնքով 18 տարեկան երիտասարդ–ները առանց իրենց ծնողքի արտօնու–թեան կրնան որոշել իրենց աշխատանքի վայրը, դործատուութիւնները կնքել:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ու Շուէտ փոխա–դարձաբար իրենց դեսպանները նչանա–կեցին: 1972 Դեկտեմբերէն ի վեր Ուա–չինկթըն դեսպան չունէր Սթոքհոլմի մէջ, որովհետեւ Շուէտի վարչապետը՝ Փալմ, քննադատած էր նախագահ Նիքսընի Վիէթ–նամի քաղաքականութիւնը

Թուղթ Ընդհանրական

Նամակ մի փոքրիկ ինձ ալ գըրէիր,
Թող ըլլար մէկ տող·
Մէկ վանկ բաղցրաձայն, կարապնագեղ
գիր,
Մեծ Այրն ոսկեշող:

Գիտեմ թէ խօսքերդ երգ ու գոյն էին,
Կարմրաթել մանեակ·
Ինձ ալ ուղղէիր յորդոր սրտագին,
Գըրէիր նամակ:

Շարքն անհակտելի, տառերն իրար մօտ,
Ձերդ սաթէ ողկոյզ,
Բանայի մէկ մէկ խօսքերդ խընամոտ,
Մէջը սրտի հոյզ:

×

Երկնային Երգահանը

Աշուղ չես դուն, այլ երկնային
Հայոց էրնար,
Օրհնէէ մատղաշ էո շըրթներին,
Ոսկեղէն լար:

Շունչն ես հազար ծաղիկներու,
Սիրտ տերեւի·
Խորհուրդով լի հայ վանէերու
Տեսչն աղօթքի:

Մայրըդ գիտեմ էեզ շըշընչաց
Սէրն առաջին·
Ժըպտեցար միշտ ու չեղար լաց
Ինչպէս արփին:

Երգերդ էին յարմար սրտի,
Աչէերու թաց·
Շրնորհիէ տըւիր տատ ու բառի,
Սըրտէդ առած:

Մեզի ընշխար, հաց բաժնեցիր
Առին վանէեր·
Բիւր հրեշտակներ իջան երկիր,
Առին էո սէրն:

Նըկարեցիր արտերն երգով
Աղօթքի գոյն·
Հայ սուրբերուն անուն տալով
Կանչեցիր տուն:

Ո՞ր սարն առանց էեզի մընաց,
Հովիւն անսէր·
Նըւագներուդ սոյլն երկիւղած,
Կը լըսեմ դեռ:

Ամէն Հայու սրտին դըպար
Երգ ու պարով·
Ձայնդ անոյշ էր, ընման չկար
Յիսուսի էով:

Հ· ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Շարք «Առաւօտ լուսոյ»)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1874-1974

(ԺԱ. եւ վերջ)

Ես իմ կեանքում « որբերի շաքարը » չխլեցի, սիրելի Պարոն Յովսէփ, հանպիսա՛ք քնի՛ր քո յաւիտենական քունը:

Ես չմեղայ, երբ լսեցի, որ «Էջմիածին» հանդէսի աշխատակից « Ճեմարանցի »ն նոյն ինքը մեր Պարոն Յովսէփն էր: Շըշմեցի, որովհետեւ հաւատացած էի, թէ այդ ծածկանունը քօղարկում էր կաթողիկոսի (Գէորգ Ջ.) անձնաւորութիւնը, անվախ, հատիչ, անկեղծ չեչտով ու հիանալի ոճով ու պարզ: Այժմ հոգուս մէջ ամբողջացնում եմ մեր «ոսոխիկան ենթապայ» կարծածս Պարոն Յովսէփի հըսկայ դէմքը եւ նրա քաջութիւնը: կարդացէ՛ք մխիթարն նրա հրաշակերտ յօդուածը, «Քրիստոսի Սուրբ Ցարութեան Խորհուրդը», «Էջմիածին» հանդէսի մէջ Ցարութեան ոճնի առթիւ գրած եւ կը տեսնէք համեստ ու սուրերի նման կամուր «անպոյն» մնացած մարդը քանի մեծութիւն ունի, որ քաջարար ճաղկում է կեղծիքը, սուր հաչիւները եւ մարդու գայլ դառնալը իւր նմանների հանդէպ... Եւ այս բոլորը սովետական երկրում:

Իմ ուսուցիչ ու դաստիարակ Պարոն Յովսէփը, « Ճեմարանցի »ն Քրիստոսի գօրքի ենթասպան էր:

Վատահ եղի՛ր, սիրելի Յովսէփ, որ ես քո պինուրներից մէկն եմ, ի Քրիստոս, քո հլու, համեստ ծառան:

Ցիշողութիւններիս մէջ շատ զեղեցիկ դրուագներ են պահուած: Սակայն վատ դէպքեր եւ երեւոյթներ էլ կային: Ամենավատը չուտ-չուտ կրկնուղ դասադուլներն էին թէ՛ կերակուրների որակի եւ թէ այլ պատրուակներով:

Ամենավատ դասադուլը եղաւ յանկարծակի, չգիտես ո՛րտեղից փչած խորշակի ուժգնութեամբ: Ապերախտ ու անադ ու հացկեր անչնորհակալ աշակերտները յանկարծակի դասադուլ յայտարարեցին պահանջելով բազմավաստակ վերատեսուչ Բագրատ եպիսկոպոսի հրաժարականը: Գործադուլի նախագահութիւնը (երկու հոգի, որոնցից մէկը իմ լաւարանական դասընկերը, որ ողջ է) կարեկանապէս պահանջում էր հրաժարականը մի մարդու, որը մեծ օգուտներ տուեց Ճեմարանին: Բագրատ եպիսկոպոսը մի շատ համեստ, լռակեաց, միշտ լուրջ եւ եռանդուն հոգեւորական էր: Թէեւ շատ վերապահ էր, անժպիտ եւ իր շրջապատող-ներին չէր մօտենում դոնէ առերես: Ցեռոյ պարզուեց, որ նա մարմնապէս առողջ չէր, տառապում էր չաքարախտից: Նախկին Ճեմարանաւարտ, համալսարան-նում ազատ – ունկնդիր, վարդապետ էր դարձել իր միւս ընկերների նման ազգային գործիչ լինելու համար: Նոր Ջուղայում շատ օգտակար ձեռնարկութիւններ էր կատարել: Ճեմարանը շատ մեծ ձեռներէցութեամբ էր կառավարում, որա-կաւոր ուսուցչական կազմով: Նրա անձնական նախաձեռնութեամբ շինուեցին Մանկավարժական Թանգարանը եւ Բնական Գիտութիւնների աշխատանոցների հսկայական պալատը: Միեւնոյն ժամանակ նա կաթողիկոսի դիւանապետն էր եւ գաւազանակիրը: Այսպիսով էջմիածինն ամբողջովին կառավարում էր մէն մի-նակ, որ շատ էր:

Դասադուլը տեւեց մօտ երեք շաբաթ: Շատ միջնորդութիւններ եղան, կանչուեց Պետերբուրգից Սիբական Տիղրանեանը, որ սիրուած մարդ էր, չհամաձայնուեց ոտանձնել տեսչութիւնը, թոշակի թէ այլ պատճառով: Երեւանից եկաւ Խորէն Եպիսկոպոս Մուրադբէկեանը միջամտե-լու եւ համոզելու, որ վերջ տրուի անհասկանալի անկարգութեանը, նորից քաշկռտուք վերջը, չգիտես ի՛նչպէս, փչող խորշակը դադարեց, տեսուչը մնաց իր տեղում, ամօթը ևս՝ մեր սրտերում: Ամո՛թ մեզ:

Այս որոգայթը լարուած էր խորհրդա-ւոր մթութեան մէջ...

Ճեմարանի ղժալխոտ օրերն էին դրանք: Բագրատ եպիսկոպոսն արժանի չէր այդ անպատիւ հաւաքական արարքին:

Ճեմարանի միջավայրը, որի աղն ու համը մեր անմոռանալի ուսուցիչներն ու դաստիարակներն էին, հայ ժողովրդին մատակարարեց բազմահարիւր նուիրուած գործիչներ, գիտնականներ, դրագիրներ, բանաստեղծներ, երաժիշտներ, վիպուա-րականներ, հոգեւորականներ եւ ուսու-ցիչներ, որոնք մեր միւս բարձր դպրոց-ներն աւարտած գործիչների հետ կազմա-ւորեցին հայ մշակոյթը եւ ազգային բարձրը ոգին:

×

Յիմոռանանք մեր Ճեմարանի տնտեսական մասի աշխատաւորներին, որոնք նուիրուածութեամբ ու վստահով տարեցին աշակերտների բարեկեցու-թեանը:

Նախս Բիձա, Մոքացի, «Սասունցի Դաւիթ»ի բերանացի պատմողը Մանուկ Աբեղեանին, Ստեփան Կանայեանին, Գաբրիէլին վարդապետին: «Ազատութիւն»ն երգողն էր Կոմիտաս Հայր Սուրբի համար, որ ձայնագրեց եւ մշակեց այդ հրաշալի ստեղծագործութիւնը մեր ժողովրդի:Նախս Բիձայի երգելը անձամբ լսել եմ բազում անգամներ սարսուռով եւ արտասուելով: Բարձրահասակ մի առոյգ ծերունի էր, երկարավիզ, փոքր սակաւամազ գլխին իր անբաժան ձեռագործ ապրանքին ծածկած: Պատկառազդու մարդ էր, ամէնից սիրելին:

Մանուկ Բիձա, նոյնպէս Արեւմտահայ, նա «ծառայապետն» էր, խնամ պահապանը ճեմարանի չահերի: Անձամբ զբաղուում էր ճեմարանի մաքրութեամբ եւ չէնքերի ջեռուցմամբ, որ փայտով էր ծխրանի: Միշտ դժգոհ էր, որ աշակերտները վառարանները բաց էին թողնում չազանակ բովելու համար եւ չարունակ մեզ սատում էր, որ ինքը «ահագին գրամ է վատնում փայտի համար»: Պարոն Յովսէփի նման Մանուկ Բիձան իրն էր համարում ճեմարանի վատնուած գրամը, այսպէս էին մեր հները:

Հայրս Բիձա, Արեւմտահայ, սեղանատան ծառայողների աւագը: Նոյնպէս խիստ, պարտաճանաչ, մաքրասէր եւ ուտելիքները հաչուով բաժանող առանց գրկելու աշակերտներին: Ամանեղէնը միշտ մաքուր, կերակուրները՝ համով:

Սէթօ, մեր սիրելի Սէթօն Ապարանցի էր, Ալիքուչակ գիւղից: Երգիչ էր, ինչպէս բոլոր մեր դիւղացիք: Երգելիս ձեռքը գնում էր ականջին Նախս Բիձայի նման: Իր յօրինած երգերն ունէր· օրինակ —

«Պա՛լկոնը մաճ ես գալիս,
Կտոր-կտոր էս գալիս,
Ախ տի տուտուղ տուղ տուտուղ տո՛ւտուղ
տուղ տու տուտուղ···

Ես վարէն կուգայի,
Դուն դուռը բացիր,
Ախ էրիր, լացիր··

Սէթօն երգում էր·

Աշխարհումս երեք զարմանալի, սոսկալի
բան կայ:
Մէկը՝ մահը,
Մէկը՝ բաժանութիւնը,
Մէկը՝ օտարութիւնը»:

Ռուբէն, հանդերձապահապետը: Եռանդուն մարդ էր, Վաղարշապատցի, մեր հագուստների եւ կօշիկների մատակարարը եւ մաքրութեանը հսկողը, հեշտ գործ չէր: Միւս աշխատաւորներն էլ, մօտ մի 15 հոգի, լուրջ եւ բարեխիղճ մարդիկ էին, որոնց մենք ամէնս շատ էինք յարգում:

Հիւանդանոց, բժիշկը, թէեւ շատ հմուտ ու նուիրուած, շատ տխուր մարդ էր, թուխ դէմքով, սեւ մօրուքով, սեւ դիպուածներով, մեր բարեւներին չպատասխանող: Հիւանդները, մեծ մասով դպրեվոցքով, վախենում էին նրանից: Կարծեմ անունը Տէր-Կարապետեան էր, կամ մօտաւորապէս այդ: Ցետոյ եկաւ նրան փոխարկնող Բժ. Ղափանցեանը զուարթ ու դեղեցիկ, ժպտերես: Նրա օրով հիւանդ քիչ կար, այնքան սիրալիր էր եւ կենսուրախ, որ հիւանդները առողջանում էին նրա երեսին նայելով: Խնջոյքների թամադան էր, երգող, արտասանող, պարող, սքանչելի կենսախինդ հրաշալի ազդեցութիւն մը ըներ:

Գրասենեակում աշկերը չանթհաւր մէկ կողմ քաշուեցաւ ճամբայ տալու համար մեզի, խանութին տէրը այնպիսի խոնարհութիւն մը ըրաւ որ մազ մնաց մէջքէն պիտի կոտրէր:

— Հաճեցէք ներս մտնել, տէր իմ, մրմնջեց չփոթած երեւոյթով մը···:

Հանդարտ դնացքով մը ներս մտանք եւ մեզ բազմեցուցին թիկնաթոռներու վրայ:

Եանէնքոյի ուղած բառարանը այնքա՜ն հազուագիւտ բան մըն էր որ հարկ եղաւ կէս ժամ փնտռել դանելու համար:

Բոլոր այդ մէջոցին խանութին տէրը կտոր կտոր կ'ըլլար մեր առջեւ որպէսզի յարգանքի պակասութեան մը մէջ չդտնուի:

Վերջապէս գործերնիս տեսանք, գրամը վճարեցինք ու մեկնեցանք:

Եանէնքօ, հակառակ իր հարստութեան, այսպէս խղճմտիկ ձեւեր ունէր որոնք ծիծաղելի կը դարձնէին զինքը:

Ճաշարանին մէջ, կերակուր կերած ատենիս, աղախիններ կը մտնէին կ'ելլէին եւ իրենց սովորութեան համեմատ՝

— Բարի լոյս տեարք, կամ բարի իրիկուն տեարք, կ'ըսէին:

Որուն իրրեւ պատասխան ներկաները դլխու թեթեւ չարժում մը կ'ընէին:

(66 – Շար.)

Է·

ԳՈՒՐԳԻՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

—0—

1947 Դեկտեմբերին իր մահը կը գուժէին Ամերիկայէն, ուր գացած էր երաժշտական շրջապտոյտ մը համար:

Թէեւ բաւական ծանօթ է իր անձը եւ կենսագրութիւնը, սակայն պիտի չկըրնայինք մահացած երաժիշտներու նուիրուած մեր յօդուածաշարքին մէջ անտեսել իր թողած նպաստը հայ երաժշտութեան պարզացման համար:

Ուսած է Միլանոյի մէջ, իտալական դպրոցի ազդեցութեան տակ:

1932ի շրջանին անցնելով Փարիզ, առանձներ է Մուրատեան վարժարանի երաժշտութեան ուսուցչի պաշտօնը, կոչելի մի մարդ, ինքն էլ Աչտարակցի, իրենց բարբառով խօսող: Եղբայրը, Գրիգոր Զալինեանց, ակադեմական դարձաւ, մեր ուսուցիչն էր:

Հիւանդապահը Նազարն էր, Արեւմտահայ, կատակասէր:

Վերջաբան·— 1914 թուականին սկըսուած համաշխարհային պատերազմը ճակատագրական էր հայ ժողովրդի համար: Տաճկահայ գաւառները գատարկուեցին, պատերազմն աւերեց հայկական գիւղերն ու քաղաքները, կատարուեց Տաճիկների ձեռքով կազմակերպուած ղազանային կոտորածը:

Ռուսահայաստանը դերծ չմնաց: Տակն ու վրայ եղաւ ամէն ինչ, կոտորած, աւեր, սով, համաճարակներ:

Մեր ճեմարանն էլ իր բաժինը ունեցաւ: Զրկուած իր հասոյթներից, էջմիածինն աղքատացած, անկարող էր չարունակել, փակուեց 1917 թուին:

Կարճատեւ էր ճեմարանի կեանքը, հազիւ 43 տարի, սակայն այս կարճ ժամանակամիջոցում Հայութեան համար առաջնակարգ դեր կատարեց Գէորգ Դ. կաթողիկոսի ծրագրի համաձայն: Դաստիարակով հայ հոգի վրայ, հայ ժողովուրդի ծոցում, ընտիր ու նուիրուած ուսուցիչների ջանքերով, հասցրեց տասնեակ սերունդներ հայ մշակոյթը զարդացնող գործիչների յանձինս ճեմարանականների:

Ճեմարանը փակուեց, սակայն նա չմեռաւ, իր չարունակողներն եղան Հայաստանի Նորաբաց Համալսարանը աշխարհական գիտութիւնների գծով եւ Հոգեւոր ճեմարանը էջմիածնայ վանքի մէջ հոգեւորականների նոր սերունդ հասցնելու հայ քրիստոնեայ ժողովուրդի համար:

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՇՈՑԵԱՆ

(11 եւ վերջ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մէկ քանի գործակալութիւններու դիմում ըրինք որոնք օրը մէկ քանի սպասուհիները կը ղրկէին մեզի՝ բայց հազիւ թէ ներս մտած՝ կը ձգէին կը փախչէին ըսելով·

— Դուք Հրեայ էք, Հրեայի քով չենք կենար:

Ի զուր կը փորձէի խաչակնքել քրիստոնէութիւնս ապացուցանելու համար: Եանէնքոյի դէմքը կեղծաւորաբար կը մատնէր մեր Հրէութիւնը:

Եւ դժնդակ բան մըն էր մոռնալ որ այդ մարդը որ աշխարհի բոլոր բառերը հայերէնի վերածելու միջոցը գտած էր, կարող չէր եղած իր դէմքը հայկական դէմքի մը փոխել:

Ի վերջոյ՝ յուսահատ՝ գործակալու-թեան մը ըսինք որ մեզի Հրեայ աղախին մը ղրկէ:

Դժբախտաբար այն օրն ուր Իսրայէլի աղջիկ մը ներկայացաւ մեզի՝ ժանպոն ուտելու վրայ էինք, այնպէս որ Ռեբեկան, Յուդիթը կամ Ռաքէլը այս տեսածին պէս՝

— Վա՛յ դուք քրիստոնեայ էք եղեր, ըսելով փախաւ դնաց:

Երբ միասին դուրս կ'ելլէինք բառարան դնելու համար, որովհետեւ Եանէնքօ ուրիշ բանի համար երբեք ոտքը դռնէն դուրս չէր դներ, ընդհանրապէս համակիր նայուածքներ չէին ուղղուեր մեզ եւ յաճախ կը լսէինք մեր հասցէին ուղղուած՝

— Եուտէ:

Եահուտի խօսքը, զոր չլսելու կը դարնէինք:

Օր մը միասին Ս. Սահակեանցոյ հրապարակին մօտերը գտնուող մեծ դրաւաճառատուն մը գացինք Տահմէրէնի բառարան մը փնտռելու:

Եանէնքօ այնքա՛ն վանողական, այնքա՛ն խեղճ ու կրակ արտաքին մը ունէր որ հազիւ թէ խանութէն ներս մտած էինք, աչկերտը ուղեց մեզ դուրս հանել հրեայ մուրացկաններ կարծելով:

Եանէնքօ որ դերմաներէն լեզուի տեղեակ էր իսկոյն փութաց խանութի աչկերտին ըսելու որ մենք մուրացկաններ չէինք՝ այլ յաճախորդներ որ գիրք առնելու եկած էինք:

— Ի՞նչ գիրք կ'ուզէք, հարցուց աչկերտը միշտ խանութին մուտքը պաշտպանելով մեզի դէմ:

Եանէնքօ Տահմէրէն լեզուի բառարանի մը անունը տուաւ:

Նոյն միջոցին խանութին տէրը մօտեցած էր մեզի դերապոյն արհամարհանքի կերպարանքով մը:

Երբ լսեց գրքին անունը սրտնեղ դէմքով մը գոչեց·

— Այդ ձեր ուզած գիրքը երեք մեծ հատորներէ կը բաղկանայ:

— Դիտեմ, Թոթովեց Եանէնքօ գլխարկը ակնածանքով ձեռքին մէջ բռնած:

— Մէկ օրինակ մը ունինք քովերնիս եւ այն ալ կազմուած է:

— Աւելի լաւ, ես ալ կազմուած կ'ուզէի, կակազեց Եանէնքօ:

— Հատորները անջատաբար չենք ծախեր, պէտք է ամէնքը միասին գնել:

— Արդէն ամէնուն ալ պէտք ունիմ:

— Ամէն մէկ հատորին գինը չորսուն ֆիորին է···:

— Շատ լաւ:

— Դրամը անմիջապէս պիտի վճարէ՞ք:

— Բնականաբար:

Եւ Եանէնքօ անմիջապէս գրպանէն հանեց իր թղթապանակը որ միշտ պանքնոթերով լեցուած էր եւ որուն մէջ առնուազն 7–800 ոսկիի մօտ գրամ ունէր:

Լեցուն թղթապանակին երեսովը վայրկենապէս հրաշալի ազդեցութիւն մը գործեց:

Գրասենեակատան աչկերը չանթհաւր մէկ կողմ քաշուեցաւ ճամբայ տալու համար մեզի, խանութին տէրը այնպիսի խոնարհութիւն մը ըրաւ որ մազ մնաց մէջքէն պիտի կոտրէր:

— Հաճեցէք ներս մտնել, տէր իմ, մրմնջեց չփոթած երեւոյթով մը···:

Հանդարտ դնացքով մը ներս մտանք եւ մեզ բազմեցուցին թիկնաթոռներու վրայ:

Եանէնքոյի ուղած բառարանը այնքա՜ն հազուագիւտ բան մըն էր որ հարկ եղաւ կէս ժամ փնտռել դանելու համար:

Բոլոր այդ մէջոցին խանութին տէրը կտոր կտոր կ'ըլլար մեր առջեւ որպէսզի յարգանքի պակասութեան մը մէջ չդտնուի:

Վերջապէս գործերնիս տեսանք, գրամը վճարեցինք ու մեկնեցանք:

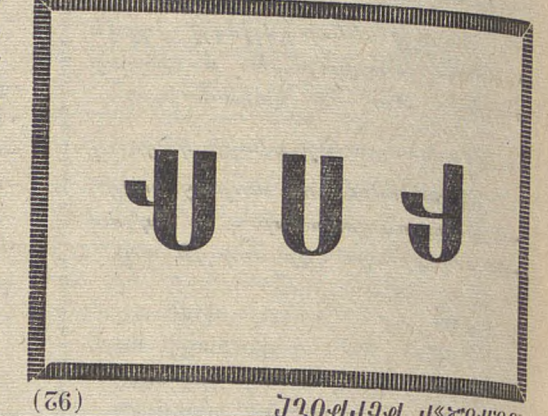
Եանէնքօ, հակառակ իր հարստութեան, այսպէս խղճմտիկ ձեւեր ունէր որոնք ծիծաղելի կը դարձնէին զինքը:

Ճաշարանին մէջ, կերակուր կերած ատենիս, աղախիններ կը մտնէին կ'ելլէին եւ իրենց սովորութեան համեմատ՝

— Բարի լոյս տեարք, կամ բարի իրիկուն տեարք, կ'ըսէին:

Որուն իրրեւ պատասխան ներկաները գլխու թեթեւ չարժում մը կ'ընէին:

(66 – Շար.)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

9·

Մտածի՛ր ինչ-որ բան ասելու մասին։ Ինչո՞ւ ես լռում։ Ինչո՞ւ ես ինձ նայում այդպես։ Ես ի՞նչ եմ արել քեզ։ Ինչո՞ւ ես ինձ նայում այդպես։ Ես չե՞մ ուզում քեզ ոչինչ ասել, ես ուզում եմ միայն քեզ նայել, նայել ու նայել, քանի որ հնչյուններ, բառեր ես չունեմ, որ քեզ ասեմ։ Ես չեմ կարող ասել, թե ինչ եմ զգում քեզ նայելիս։ Ես չեմ կարող ասել, թե ինչ եմ զգում, երբ քեզ նայում եմ։ Ես չեմ կարող ասել, թե ինչ եմ զգում, երբ քեզ չեմ նայում։ Ես չեմ կարող ասել, թե ինչ եմ զգում, երբ քեզ չեմ տեսնում։ Ես չեմ կարող ասել, թե ինչ եմ զգում, երբ քեզ չեմ լս

Այբի Տիկ. Աննա Պուլթրոս Ղալի եւ զաւակները

Այբի Տիկ. Նուարդ Թօփալեան եւ զաւակները,

Այբի Տիկին Վահրամ Պէյ Նուպար,

Կոմս եւ Կոմսուհի Տ'Ալբաքոթ եւ զաւակները

Կոմս եւ Կոմսուհի Ժան Տ'Ալբաքոթ եւ զաւակները,

Իշխան եւ Իշխանուհի Փ. Վոլքոնսքի

Տէր եւ Տիկ. Շիփօֆ

Տէր եւ Տիկին Ալբա Զամքէրթէն եւ զաւակները

Օր. Մարի Աւտիկ Նուպար

Կոմս եւ Կոմսուհի Տ'Օփերստօֆ

Իշխանուհի Կիլէն Վինաիկրազ եւ զաւակները

Կոմսուհի Ժօզին Տ'Ալբաքոթ

Եւ համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ-ի

դառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին:

Ցուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Փեր-Լաչէզի գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը խոր ցաւով կը դուժէ մահը Միութեան Հիմնադիր եւ մեծանուն ազգային բարերար երջանկայիշատակ Պօղոս Փաշա Նուպարի անդրանիկ որդւոյն այրիին՝

ՏԻԿ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ-ի

որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, Մարտ 11ին:

Ցուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Փեր-Լաչէզի գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը յանուն կեդր. Վարչ. Ժողովին ուղարկած էր ծաղկեփունջ մը:

Այս տխուր առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին ազգակից բոլոր պարագաներուն:

ՀԱԻԱՔՈՅԹ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը իր անդամները եւ բոլոր կեդրոնականցիները կը հրաւիրէ մաքրիմ հաւաքոյթի մը, 30 Մարտ Շաբաթ ժամը 16ին, որուն ընթացքին Միութիւնը վերականգնելու եւ անոր նոր թափ մը տալու համար պիտի ըլլան մաքերու փոխանակութիւն:

32 ռիւ տը Թրեվիզ, Փարիզ

Քոմբէյլ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. կեդր. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առած է փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ հեռեւեալ նուէրները.—

Մերկեր Սուքիասեանի մահուան առթիւ՝ Պուլ. Օսման կ. Խաչ 30, Վ. Տէր-Վարդանեան 20: Սարգիսեանի հոգեհանդիսին առթիւ՝ այբի Տիկ. Բամպուկեան 50: Ողբ. Անդրանիկ Մրմրեանի եւ Դեր-Ճեանի մահուան առթիւ՝ կարապետ Ճանիկեան 40, Տէր եւ Տիկին Մինաս Փրանքելեան 20: Ողբ. Եսթեր Էսկիճեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Թոմաս Մարկոսեան 20, Հ. Ց. Դ. Հայաստան խումբ 20: Արշակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ցուսիկեան 50, Կարապետ Ճանիկեան 20: Գէորգ Աւետիսեանի մահուան առթիւ Տիկին Տէր-Գէորգեան 20: Ողբ. Երուանդ Դանիէլեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ա-րամ Տէրոէրեան 30: Նշան Գոլճիոչեանի մահուան առթիւ Տիկին Վարդուհի Դարբինեան 100, Սահակեան ընտանիք 30:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.—

Զարմայր Օզդուլմճեան 200 Ֆր. Գ. Տողրամաճեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկ. Պահատուրեան–Տէլիմէնճեան 100 Ֆրանք: Տիկ. Ակոնեան 100 Ֆրանք:

Տէր եւ Տիկ. Վ. Զիլինկիրեան 100 Ֆր, Տէր եւ Տիկ. Գ. Գէորգեան 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկ. Բամամեան 50 Ֆրանք, Օրիորդ Ճակոբեանի յիշատակին:

Պարոն Աղաճանեանց 30 Ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. Սոզոմոն Թէհլիեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (29 Մարտ), սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21ին:

URGENT

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ouvrières à domicile — crochet

Tél. : 508-46-40

ԾԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա ծովեզերեայ ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean

Ճաշագին 50 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել ՀԻՆԳՇԱԲԹԻԷՆ ԱՌԱՋ՝

Photo Rex — Tél. 39-16-04

Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98

Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

The Latest, Best, Complete Textbook

A.B.C. OF ARMENIAN#2

PLUS incorporating the essentials of our earlier books #01 & #1

- READING • CONVERSATION • GRAMMAR • WRITING • UNIQUE THREE-WAY DICTIONARY

8-1/2 x 11 256 PAGES

BY FATHER LUKE ARAKELIAN
Mekhitarist of Vienna

- FANTASTIC ILLUSTRATIONS
- PAGES OF COLOR PIX
- ALL ARMENIAN TEXT:
  -Translated -Syllabified
  -Transliterated
- HISTORICAL FACTS & FIGURES

FOR CHILDREN AND ADULTS, BEGINNERS & ADVANCED

BOOK#2 ..... $12.95
RECORD#2 ..... 4.95
BOOK & RECORD#2 ...14.95

BUY TWO SETS & SAVE $4.00
TWO SETS ... ONLY $25.95

ALL ORDERS POSTPAID

SEND FOR FREE LEAFLET
MEKHITARIST PRESS
98 Mt. Auburn Street
Cambridge, Mass. 02138
Tel. (617) 547-2132

QUANTITY LARGE DISCOUNTS

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար տաքթիլօ–օրիորդ մը, նոյնիսկ սկսնակ: Դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ԼՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Խաեանցիներու հաւաքատեղին, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ (Մեթրօ Քատէ) բաց է ամէն Շաբաթ օր, ժամը 16էն 18·30:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ կառուցման աշխատանքները թափով կ'ընթանան եւ լաւագոյս ենք, որ յառաջիկայ աշնանավերջին կը կատարուի օծումը:

Մինչ այդ, եկեղեցւոյ չինութեան Յանձնախումբս, նկատի ունենալով կենսական անհրաժեշտութիւնը երջչախումբի մը, որ պատրաստ ըլլայ նաեւ եկեղեցւոյ օծման օրը մատուցուելիք պատարագի արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերելու, որոշեց կազմել ֆառաձայն երգչախումբ մը եւ ղեկավարութիւնը յանձնել Պր. Հրաիդ Ամէմեանին:

Արդ, կը հրաւիրենք բոլոր անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ Իսիի եկեղեցական երգչախումբին, որուն փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A

NAHABED A'LECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE

CHARLES RENAUD

BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de

EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՀԱՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թաղէոս եկեղեցւոր Թաղական Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ Կիրակի Մարտ 31ին, երեկոյեան ժամը 17·30ին տեղի պիտի ունենայ վերջին հասկումի ժամերգութիւնը: Սոյն արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ քառանորդաց Մեծ Պահքի խմաստն ու խորհուրդը՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄԸ

ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Ցաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով աղդերու համար են, չորրորդ էջ:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԾ ՄԱԹԻ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՍ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝

ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱՋԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ

Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Շաս–սիւր–Ռոն Օթէլ Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ

Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԼԷՆ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէֆ Քալու», 85–22–12 եւ «Շէֆ Անտրէ» 35–02–55

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
26
MARDI
26 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

ԱՅՕՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·972

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.972

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ

—o—

Մտալին մեռաւ 1953 Մարտ 5ին։

Սակայն «ստալինականութիւնը» չան – հետացաւ մէկ օրէն միւսը։ Մալենկովի կարճատեւ իշխանութեան յաջորդեց Խրուշչեւի «ապաստալինացման» քաղաքականութիւնը։ Սկսան քիչ մը ազատ շունչ քաշել Սորհրդային Միութեան միւս ժողովուրդներու ազդերուն հետ նաեւ Հայաստանի մեր հայրենակիցները։

Ազատութիւնը հետզհետէ զարգացաւ, հասնելով այն աստիճանին, որ մարդիկ սկսան առաւել կամ նուազ անկաշկանդ ձեւով արտայայտել իրենց դժգոհութիւնը տիրող վարչաձեւին եւ կեանքի պայմաններուն դէմ։

Հայաստանի մէջ ազգ. դժգոհութեան պերճախօս արտայայտութիւնը տեսնուեցաւ 1956 Մայիսին, երբ Ֆրանսայի օրհան վարչապետ ընկերվարական Կի Մոլէի հետ Մոսկուա երթալէ վերջ, քառասուն թղթակիցներու ընկերակցութեամբ Հայաստան այցելեց Արտաքին Նախարար Քրիստիան Փինօ։ Ֆրանսայէն ներգաղթող երկսեռ հարիւրաւոր Հայեր, Ֆրանսական փոքրիկ դրօշակներով երեւանի օդակայանին մէջ դիմաւորեցին նախարարը եւ անոր ուղեկիցները։ Ամէնքը իրենց ազատ կամքով, հայրենասիրաբար կամ յանուն դաղափարի հայրենիք գացող Ֆրանսահայեր էին, որ իրենց դժգոհութիւնը կը պոռթկային տիրող վարչաձեւին եւ իրենց պարտադրուած կեանքի պայմաններուն դէմ։ Ութ–ինը տարուան մէջ չէին կրցած ընտելանալ այս վերջիններուն։ Ու կ'ուզէին վերադառնալ Ֆրանսա։

Դէպքէն տասը տարի վերջ, Սթոքհոլմի մէջ, ուր եկած էր Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարին (27 Ապրիլ – 8 Մայիս 1966), իրրեւ անդամ Ֆրանսական պատուիրակութեան, Քրիստիան Փինօ անձամբ պատմեց մեզի Երեւանի օդակայանի ցոյցին մանրամասնութիւնները։

Մոսկուայի պաշտօնական ընդունելութիւններէն վերջ, նախարարին առաջարկեր էին պտոյտ մը Վրաստան կամ Հայաստան։ Ինք ընտրած էր Հայաստանը։ Երբեք չէր սպասեր նման ցոյցի մը, որ մեծապէս յուզած էր զինքը։ Եւ որովհետեւ դիտէր ցուցարարներուն դլխուն դալիքը, խնդրեր էր Հայաստանի պատասխանատու վարիչներէն որեւէ պատիժի չենթարկել զանոնք, քանի որ ինք էր եղած պատճառը պատահածին։

Աւելին, ու կարեւորը, Մոսկուա վերադարձին, խորհրդային իշխանութեանց բարեացակամ ուշադրութեան յանձներ էր Հայաստանի Ֆրանսահայերու պարագան, խնդրելով դիւրութիւններ ընծայել Ֆր – րանսայի կին ունեցողներու կամ Ֆրանսա ծնածներու վերադարձին համար։

Մոսկուա ընդառաջ գացեր է իր խընդրանքին։ Այդպէս է, որ 1956էն եւք հետզհետէ սկսան Ֆրանսա վերադառնալ ո՛չ միայն 1946–48ին ներգաղթողները, այլ եւ անոնց Հայաստանի մէջ ծնած պատանիները։

Վիճակագրութիւն մը չկայ թէ ցարդ քանի՞ հոգի վերադարձած են Հայաստանէն։ Տարիներ առաջ, պատասխանելով երեսփոխանի մը դրաւոր հարցումին, Արտաքին Նախարար Մօրիս Շուման (այժմ ակադեմական) տուած էր երկու տարուան ընթացքին Ֆրանսա վերադարձողներու թիւը, զոր հրատարակեցինք ժամանակին Յառաջի մէջ։

Քանիցս չեչտեցինք այս էջերուն մէջ թէ «ազգային աղէտ» մըն էր հայրենիքէն արտագաղթը։ Չէ մոռցուած մեր ողբացեալ հիմնադրին սրտցաւ խմբագրականը՝ «Հայրենիքէ պանդուխ չէ»։

Հայրենադարձները դիտակցաբար գացեր էին։ Եթէ իրական հայրենասիրութիւնն էր իրենց մղիչ ուժը, պէտք է մնային իրենց գացած տեղը եւ չարունակէին չէնցնել հայրենիքը։ Ստալինեան օրերու աքսորներն ու սարսափները դադրեր էին 1956ին։ Մեղմացեր էին վարչաձեւի խստութիւնները։ Զբօսաշրջիկներու այցելութեան համար դիւրութիւններ ընծայուեր էին։ Լրտեսներ չէին հետապնդեր այլեւս իրենց ազգականներուն հետ տեսնուողները։

Եւ սակայն մեծ թիւով վերադարձան անոնք Ֆրանսա, միասին բերելով Հայաստանի մէջ ծնած իրենց երկսեռ զաւակներն ալ։

Արտագաղթը Հայաստանէն կը չարունակուի ո՛չ միայն դէպի արեւմուտք, այլ եւ դէպի Սորհրդային Միութեան միւս Հանրապետութիւնները, ուր ուշ կամ կանուխ ուծացումն ու ձուլումը կը սպասէ մեր հայրենակիցներուն։

Իսկ եւ իսկ ազգային աղէտ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆԿԵՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԵՐԹԱԼ-ԳԱԼ

—o—

Մթացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը Մոսկուա հասնելէ առաջ երկուշաբթի օր, Պոն հանդիպեցաւ ուր երեք ժամ տեւակցութիւն կ'ունենար իր պաշտօնակիցին Շէյլի հետ։ Յատկանշական կէտն այն էր որ այս տեսակցութեան սկիզբը Վիլի Պրանտ կը բերէր իր մասնակցութիւնը, ինչ որ նախատեսուած չէր եւ յատուկ իմաստ կուտար հանդիպում – մին։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Ամերիկա կ'ուզէ իր «թաթին» տակ առնել Գերմանիան եւ անոր միջոցաւ չեզոքուլ որ Եւրոպա իր քաղաքականութիւնը վարէ։

Երեք ժամուան խօսակցութենէ եւք Քիսինկէր յայտարարեց լրագրողներուն, թէ ամերիկեան քաղաքականութեան հիմնաքարը կը կազմէ լաւ յարաբերութիւններու պահպանումը Մ. Նահանգներու եւ Արեւմտեան Եւրոպայի միջեւ։ Իր կարդին, Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարը դիտել տուաւ, թէ հասարակայ չահերով պէտք է առաջնորդուին եւրոպական եւ ամերիկեան քաղաքականութիւնները։

Որոշ չրջանակներու համաձայն, Պոն պիտի առաջարկէ Հասարակայ Շուկայի երկիրներուն, որ ամերիկացի պատուիրակ մը մասնակցի Իններու հաւաքոյթներուն, ամէն անգամ երբ այս վերջինները այնպիսի կարեւոր հարցեր կը քննեն, որոնք կրնան կապ ունենալ Ատլանտեան հետ։

Դէպերու կարծիքով Ուաշինկթըն–Պոնի տեսակէտի նոյնութիւնը, ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի եւ Մ. Նահանգներու համախորհուրդ գործակցութեան, որուն համաձայն է նաեւ Լոնտոն, կրնայ փափուկ կացութեան մէջ դնել Ֆրանսան, քանի որ դէմ է։

Քիսինկէրի այցելութիւնը Պոն — յետագային պիտի այցելէ նաեւ Լոնտոն — կը թուի թէ նպատակ ունի Ֆրանսան մեկուսացնելու Իններու յառաջիկայ հաւաքոյթէն առաջ։ Արդարեւ, Ինները Ապրիլ մէկին Լիւքսէնպուրկի մէջ պիտի քննեն իրենց յարաբերութեան հարցը Մ. Նահանգներու հետ։

«Ուաշինկթըն Փոսթ» թերթին մէջ երկու լրագրողներ կը գրեն, թէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Դամասկոսի մէջ, Փետրուարին, թելադրեր է Սուրիոյ կառավարութեան, որ չվերցնէ արգելքը քարիւղի հայթայթումին Մ. Նահանգներու։ Նոյն «խորհուրդը» տուած է այլ արաբ երկիրներու ալ։ Թէեւ ամերիկեան կառավարական շրջանակները կը պնդեն, թէ որեւէ փաստ չունին թէ այս լուրը ճիշդ է, այնուամենայնիւ պաշտօնական շրջանակները որոշ վարկ կ'ընծայեն ասոր։ Նոյնիսկ դիտել կուտան որ անք թէ Նիքսընի եւ Քիսինկէրի վերջին «ապդարարութիւն»ները ուղղուած եւրոպացիներուն, կապ ունին անոր հետ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—o—

Սիւէհնի այս համագումարը կոչուած էր առաւելաբար նոր զարկ մը տալու կուսակցութեան եւ աւելի ամրապնդելու անոր կառոյցը։ Ուրեմն նիստերը կը զբաղէին այս երկու գլխաւոր հարցերով։ Բացման խօսքն Սիւէհնի քաղաքապետը, որ է նաեւ կուսակցութեան Ազգ. Քարտուղարը՝ Ռոպէր Փոնթիյոն կը յայտարարէ.— «Այս համագումարը պէտք է ճշդէ նաեւ իր դիրքը, իր հակազդեցութիւնը, իր հակածրագիրը ծիծաղելի առաջարկներուն կառավարութեան մը, որ անկարող է դրամահոսութեան առաջքն առնել եւ որ դրեթէ ամէն օր կ'արդարացնէ իր արարքներով, իր պարզութեան մէջ հոյակապ խօսքը ժօրէսի.— «Դրամատիրութեան խորը մարդուն ժխտումը կայ»։

Ընդհ. քարտուղարն է սակայն որ աւելի խիստ պիտի ըլլար· «Մէմֆէռէն կը սպասենք որ քաղաքագիտական քաջութիւնն ունենայ իր ծրագիրը պարզելու եւ ընդունելու հանրաքուէին վճիռը իր ներկայացուցիչներուն միջոցաւ (կ'ուզէ ըսել թէ կառավարութիւնը վստահութեան քուէ պէտք է ուզէ Ազգ· Ժողովէն)։ Եթէ մերժէ, ձախ արմատականներուն եւ համայնավարներուն պիտի առաջարկենք կրկին որ արգելքի բանաձեւ մը յանձնենք»։

Շատ խիստ պարսաւագիր մը կարգալէ եւք Մէմֆէռի հասցէին, Միթերան կը քննադատէ նոյնքան ուժգնութեամբ ԵմտականՆախարարը որու «յաջողութիւնը, իր ձախողութիւններուն գումարն է»։

Գալով կուսակցութեան ծրագիրը – կոնտադրի վերաքննութեան, աւելի ճիշդ բարեփոխման, գլխաւոր նպատակն է օգտագործել վերջին երեք տարիներու փորձառութիւնը կուսակցական մեքենան յարմարցնելու համար արտաքին իրականութեանց։

Քաւի մը տոդով

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հանրապետութեան Նախագահը ճափոն պիտի չերթայ Ապրիլին ինչպէս նախատեսուած էր։ Նախապէս ըսուեցաւ թէ այդ այցելութիւնը յետաձգուած է ցնոր տնօրինութիւն բայց ի վերջոյ ընդուեցաւ։ Նոր առիթ մը խօսելու համար Փոնփիտուի առողջական վիճակին մասին։

ՊԷՅՐՈՒԹԻՆ հասած լուրերու համաձայն, վերջնագիրներու նոր փոխանակութիւն եղած է Քիւբաերու եւ Պաղտատի իշխանութեանց միջեւ։ Երեք Քիւբաեր սակայն կը բանակին Պաղտատի կառավարութեան հետ։ Այս երեք անձնաւորութիւնները թէ՛ Պարզանիի թէ Պաղտատի վստահութիւնը կը վայելեն։

ՄԷՍՄԷՌ Քորսիքա հասաւ երկուշաբթի առտուս։ Ապահովութեան բացառիկ մի – ջոցներ ձեռք առնուած էին եւ մեծ քանակութեամբ զաղանի ոստիկաններ ալ ղրկուած Ֆրանսայէն, նախընտրաբար՝ Քորսիքացիներ։

ՊՐԻՒՍԷԼի մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ իններու միջեւ դիւզատնտեսական կարգ մը հարցերու չուրջ ինչ որ լատեսութեան պատճառ կուտայ։ Ընդհանուր ձեւով իններ համաձայնեցան 9 առ հարիւրէն 11 հարիւրի յաւելում մը հողագործական դիներուն վրայ։

ՓԵՔԻՆ Մորհ. Միութեան կառավարութեան ուղղուած բողոքագիրով դիտել կուտայ, թէ խորհրդային գինուորական Թռանը, որ Չինաստանի սահմանը անցած էր վերջերս, «լրտեսական» առաքելութիւն մը ունէր։ Ըստ Չինացիներուն Թռանին մէջ գտնուած են դէնքեր եւ զրահաբեքներ, որոնցմով լրտեսութիւն կը կատարուի։ Մոսկուա, ինչպէս գրած էինք, հաղորդած էր, թէ Թռան մը անբարեհպատակ օդի հետեւանքով սխալմամբ Չինական սահմանը անցած է։ Երեք գինուորականներ կը գտնուէին Թռանին մէջ, որոնք դերի բռնուած են։

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ հրաձգութիւններ եւ գնդացիր – ներու վեց ժամ տեւող կռիւներ տեղի ունեցան առջի օր։ Մորհ. Միութենէն նոր վերադարձած զօրավար Զարլզ Արուպ գինուորական հարուած մը փորձեց, սակայն ձախողեցաւ։ Զօրավարը անձնասպան եղաւ։

ԻՍՐԱՑԻԼ բողոքեց Մ. Նահանգներուն եւ ՄԱԿի կազմակերպութիւններուն, որ Եգիպտացիք բռնաբարելով Ցունուար 18ի համաձայնագիրը, մեծ սարսդութեամբ 100 թնդանօթ փոխադրած են Սուէզի ջրանցքը։ Համաձայնագրով Իսրայէլ եւ Եգիպտոս 32ական թնդանօթ իրաւունք ունին միայն զեռեղելու ճակատին վրայ։ Կոլանի բարձունքին վրայ կը չարունակուին հրետանիի ռմբակոծութիւնները Սուրիացիներու եւ Իսրայէլացիներու մէջեւ։

ՓԱՐԻԶի Արաբական Լիկայի կեդրոնատեղին «դրաւեց»ին յիսունի մօտ արաբ ուսանողներ, բողոքելու համար Մերձ. Արեւելքի խաղաղութեան ժընեւի խորհրդաժողովին դէմ, զայն նկատելով «արաբ անձնասպանութիւն»։ Լոնտոնի մէջ 40 արաբ ուսանողներ «դրաւեցին» տեղւոյն Արաբական Լիկայի կեդրոնատեղին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ պիհար նահանգին մէջ օրերէ ի վեր արիւնալի ցոյցեր եւ բախումներ տեղի կ'ունենան, որոնց հետեւանքով 22 հոգի մեռած է։ Բուռն դժգոհութիւն կայ ապրուստի սղութեան դէմ։ Կառավարութիւնը գինուորական եւ ոստիկանական ուժեր ղրկած է։

ՔԵՆԻԱՅի կառավարութիւնը վերցուց փիղերու որսորդութեան վրայ դրուած արգելքը, նկատի առնելով որ փիղերու թիւը 150·000ի հասած է։ Տարին 600 փիղ կարելի է որսալ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ 1971-1973Ի ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

—o—

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարը (1971 Փետրուար) քննելէ ետք Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ Բ. Մուրադեանի զեկուցումը՝ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի ցուցմունքները Խորհ. Միութեան անտեսութեան զարգացման 1971–1975ի «հնգամեայ ծրագիր»ին մասին (1), պարտականութիւն կը յանձնէր Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին՝ մշակել Հանրապետութեան տնտեսութեան զարգացման 1971–1975ի հնգամեայ ծրագիրը ըստ տարիներու: Նախարարներու Խորհուրդը, իր կարգին, մշակելէ ետք այդ ծրագիրը, զայն քննութեան համար կը ներկայացնէր «Հայկական ՍՍՀ ութերորդ գումարման գերագոյն սովետի երկրորդ սեսիա»յին, 1971 Դեկտեմբեր 14–15ին (2): Ժողովին վաւերացուցած ինն երորդ հնգամեայ ծրագրով կը ճշդուէր, որ Հայաստանի արդիւնաբերութեան արտադրութեան ծաւը, (1975) 64 տոկոս պէտք է ըլլայ 1970ի ցուցանիշին հետ բաղդատմամբ: Զարգացման այս բարձր թափը ճշդելու համար նկատի առնուած էին Հանրապետութեան կարողութիւնները, ինչպէս երկրին նախանիւթերու աղբիւրները եւ բնակչութեան արագ յաւելումը:

Տնտեսական զարգացումին եւ ժողովուրդի նիւթական բարեկեցութեան հիմը կազմող ազգային եկամուտը, ըստ հընգամեայ ծրագրին, պէտք է 46 տոկոս աճ արձանագրէ: Ծրագրով բանուորներու եւ պաշտօնեաներու միջին աշխատավարձը 19, իսկ կոլտնտեսականներունը 21,2 տոկոս պէտք է աւելնայ: Աշխատանքի արտադրողականութիւնը արդիւնաբերութեան մէջ 38, իսկ շինարարութեան մէջ 37, գիւղատնտեսութեան մէջ ալ 40 տոկոս պէտք է ըլլայ: Այս քանի մը թիւերը ցոյց կուտան, թէ մեծ առաջադրութիւններ հրապարակ կը գրուէին հնգամեայ ծրագրով (3):

Ինները ոդ հնգամեայ ծրագրին իրագործման առաջին երկու տարիներու (1971 եւ 1972) արդիւնքները սակայն ցոյց տուին, թէ այդ տարիներու համար սահմանուած ծրագիրները ո՛չ միայն չեն իրականացած, այլեւ իրենց այդ վիճակին մէջ չատ դժուար պիտի ըլլայ — չըսելու համար անկարելի — անոնց իրագործումը 1975ին: Այս իրողութիւնը անուղղակի կերպով հաստատեց Գ. Արզումանեան, Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը, 1973 Օգոստոս 2ին գումարուած «Հանրապետութեան կուսակցական-տնտեսական ակտիվի ժողով»ին (4): Թուենք զեկուցումին դլխաւոր կէտերը, իրենց հիմնական դիծերով.

— 1971–1972 թուականներին սահմանուած պլանի դիմաց ազգային եկամտի գծով աճի տեմպը ետ է մնում 2,8 տոկոսով: Չի ապահովուել նաեւ ժողովրդական սպառման ապրանքների արտադրութեան առաջանցիկ աճի պլանի կատարումը: Երկու տարուայ արդիւնաբերական արտադրանքի աճը կազմել է 13,9 տոկոս՝ հնգամեայ պլանով սահմանուած 19,1 տոկոսի դիմաց: Սոցիալիստական վերարտադրութեան հիմքերի հիմքն է աշխատանքի արտադրողականութիւնը: Սակայն արդիւնաբերութեան մէջ չի ապահովուել հնգամեակի առաջին երկու տարուայ այդ հիմնական ցուցանիշի կատարումը, որը կազմել է ընդամէնը 8 տոկոս: Հնգամեակի երկու տարուայ գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրանքի ծաւալը 1970 թուականի համեմատութեամբ, պլանով նախատեսուած 7,5 տոկոս աճի դիմաց նուազել է 8,6 տոկոսով: Հնգամեակի երկու տարում կապիտալ շինարարութեան բնագաւառում չի ապահովուել արտադրական կարողութիւնների գործարկման, կապիտալ ներդրումների իրացման եւ շինմոնտաժային աշխատանքների պլանների կատարումը: Չեն կատարուել նաեւ բնակելի շէնքերի, նախադպրոցական շէնքերի, դպրոցների եւ հիւանդանոցների կառուցման եւ դրանք շահագործման յանձնելու պլանները:

Հնգամեակի առաջին երկու տարիներու ցուցանիշներու ձախողութիւնը նկատի առնելով է, որ 1973ը հռչակուեցաւ վերջնական տարի: Այսինքն՝ 1973ի արտադրութեանց ծաը պէտք է այնքան բաձր ըլլար, որ կարելի դառնար նախ իրականացնել տուեալ տարեշրջանի ծրագիրները, ապա նաեւ գոցել բացերը նախորդ երկու տարիներու: Արդ, թէեւ անցեալ տարուան արդիւնքները գոհացուցիչ եղան նախորդ երկու տարեշրջաններու բազդատմամբ, այսուհանդերձ, անոնք ի վիճակի չեղան փակելու բացը: Նոյնիսկ 1973ի համար սահմանուած բազմաթիւ ծրագիրներ չիրագործուեցան: Այս է պատճառը, որ վճռական տարիին յայտնուեց որոշիչ տարին՝ 1974ը:

Հնգամեայ ծրագրով արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը անցնող երեք տարիներուն պէտք է 31,2 տոկոս աճ արձանագրէր, մինչդեռ արձանագրեց 19,7 տոկոս: Թերակատարման մեծ բաժինը ինկաւ թեթեւ արդիւնաբերութեան վրայ, որ նախատեսուած 21,3 տոկոսի տեղ ունեցաւ 8,5 տոկոս աճ, ինչպէս նաեւ սնունդի արդիւնաբերութեան, որ 20,5 տոկոսի փոխարէն ունեցաւ 2,5 տոկոսի յաւելում: Ճշդենք, որ հնգամեայ ծրագիրը 1975ի համար նախատեսած է 54,3 տոկոս աճ թեթեւ արդիւնաբերութեան եւ 38,6 տոկոս աճ՝ սննդարդիւնաբերութեան համար:

Հնգամեայ ծրագրով աշխատանքի արտադրողականութիւնը 1971էն 1973 պէտք է ունենար 18,4 տոկոս աճ, ունեցաւ՝ 11,3 տոկոս աճ, շինարարութեան մէջ 23,3 տոկոսի փոխարէն ունեցաւ 19,4 տոկոս: Ճշդենք, որ ծրագրով 1975ի համար սահմանուած է 38 տոկոս արդիւնաբերութեան եւ 37 տոկոս շինարարութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի դիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութեան աճին, ծրագրով վերջին երեք տարիներուն ան պէտք է հասնէր 14,5 տոկոսի, մինչդեռ հասած է 8,2 տոկոսի:

Ի՛նչ ցոյց կուտան 1974ի համար ճշդուած ծրագիրները: Ասոնք բաւական բարձր ցուցանիշներ են. այսպէս, օրինակ, 1973ի համեմատութեամբ արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը 10,9, դիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութիւնը 18,1 տոկոս պէտք է ըլլան եւայլն: Սակայն ասոնց իրագործումով կարելի չըլլար գոցել հնգամեայ ծրագրին վերջին տարիներու բացերը: Այս իրողութիւնը արդէն իսկ յստակ կը մատնանշուի: Ա. Արզումանեան, Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի նախագահը, խօսելով Հանրապետութեան կուսակցական – տնտեսական ակտիվի ժողովին, Փետրուար 12ին, նկատել կուտար, թէ «Ձգայած նախատեսուած զարգացման այդպիսի բարձր տեմպերին, հնգամեակի նախորդ տարիներին հետ մնալու հետեւանքով, այնուամենայնիւ, մենք դարձեալ չենք հասնի հնգամեայ պլանով նախատեսուած մակարդակին» (5): Նոյնիմաստ հաստատում մը կը կատարէր վերջերս «Սով. Հայաստան» խմբագրականով մը. «Իսկ պլանները լարուած են, զարգացման տեմպերը՝ բարձր (խօսքը 1974ի ծրագիրներու մասին է): Բայց նոյնիսկ այդպիսի լարուածութեան ու բարձր տեմպերի պայմաններում էլ Հանրապետութիւնը չի կարող փակել հնգամեակի նախորդ տարիներին գոյացած ետդմուածքը»: Յամենայն դէպս թերթը կը չեշտէր, թէ «Սակայն պէտք է փակուի եւ մենք պէտք է անպայման հասնենք հնգամեայ պլանով նախատեսուած մակարդակին: Դրա համար պահանջւում է զգալիօրէն գերազանցել աճի ընթացիկ տարուայ պլանաւորուած տեմպերը» (6):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ ՏԱՆԹԷ

—o—

Հայ դրագէտներու ստեղծագործական կապերը Տանթէի հետ լայն են եւ բազմակողմանի: Մենք նկատի ունինք ո՛չ միայն «Աստուածային կատակերգութեան» հայերէն թարգմանութիւններու հարուստ պատմութիւնը, այլեւ Տանթէի ստեղծագործութեան, անոր բանաստեղծական ուսանդութիւններու օգտագործումը եւ հետաւոր արձագանգները հայ դրականութեան մէջ:

Հայ դրագէտները իրենց չափածոյ եւ արձակ ստեղծագործութիւններուն մէջ յաճախ յիշատակած են Տանթէի անունը, բանաստեղծութիւններ նուիրած են անոր յիշատակին: «Աստուածային կատակերգութիւնը» ներշնչումի պղիսը հանդիսացած է անոնց ստեղծագործութիւններուն համար:

Այս մուտքով է, որ Ա. Բաբայեան յօդուածով մը ներկայացուցած է հայ դրագէտներու ստեղծագործական կապերը Տանթէի հետ, «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի Ցունուարի թիւով:

Դարասկիզբի հայ բանաստեղծութեան մէջ Տանթէի «Աստուածային կատակերգութիւնը», յատկապէս անոր առաջին մասը՝ «Դժոխքը», չատ անդամ հաճախ մատուած է հայ ազգի կրած անլուր տանջանքներուն եւ տառապանքներուն հետ: «Աստուածային կատակերգութիւնը» եղած է Վարուժանի ամէնէն սիրելի բստեղծագործութիւններէն մէկը, անոր դրասեղանի մնայուն գիրքը.

Կը կարդայի Տանթէի մռայլ
Աստուածային Դժոխքն իսկ.
Պատուհանէս եկաւ շողով
Լոյսն առտուան, շողով դեռ քաց:

Սիամանթոյի «Մահուան տեսիլք», «Հոգեւարքի երկունք», «Աւետումի գիշեր» եւ այլ բազմաթիւ բանաստեղծութիւն-

---

ներ կը կատարէր վերջերս «Սով. Հայաստան» խմբագրականով մը. «Իսկ պլանները լարուած են, զարգացման տեմպերը՝ բարձր (խօսքը 1974ի ծրագիրներու մասին է): Բայց նոյնիսկ այդպիսի լարուածութեան ու բարձր տեմպերի պայմաններում էլ Հանրապետութիւնը չի կարող փակել հնգամեակի նախորդ տարիներին գոյացած ետդմուածքը»: Յամենայն դէպս թերթը կը չեշտէր, թէ «Սակայն պէտք է փակուի եւ մենք պէտք է անպայման հասնենք հնգամեայ պլանով նախատեսուած մակարդակին: Դրա համար պահանջւում է զգալիօրէն գերազանցել աճի ընթացիկ տարուայ պլանաւորուած տեմպերը» (6):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) «Սով. Հայաստան», 1971 Մարտ 6:
(2) «Սով. Հայաստան», 1971 Դեկտ. 15:
(3) Հետապնդուած առաջադրութիւններու մասին յստակ գաղափար կուտար Ա. Կոսիգին, երբ խօսելով Խորհ. Միութեան ինները ոդ հնգամեայ ծրագրին մասին «ՍՍՀՄ ութերորդ գումարման գերագոյն սովետի երրորդ սեսիա»յին, կը յայտարարէր՝ «ՍՍՀՄ արդիւնաբերական ու գիւղատնտեսական արտադրանքի ընդհանուր ծաւալը 1975 թուականին կը գերազանցի ԱՄՆի արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական այժմեան մակարդակը» («Սով. Հայաստան», 1971 Նոյ. 25):
(4) «Սով. Հայաստան», 1973 Օգոստ. 5:
(5) «Սով. Հայաստան», 1974, Փետրուար 13:
(6) «Սով. Հայաստան», 1974 Մարտ 2:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իսկ Եանէսքօ այդ քաղաքավարական բանաճեւը լսելուն պէս զպանակէ մը մղուածի նման ոտքի կը ցատքէր, պատառաքաղ, դանակ կամ դդալ ձեռքէն կը ձդէր, դլխարկը կը հանէր եւ.

— Բարի իրիկուն, սիրկին, կը դոչէր ամենայն ակնածանքով:

Քաղաքավարական այս ծայրայեղութիւնը կ'երեւակայէք թէ ինչ ծիծաղելի կացութեան մը կը մատնէր մեզ ճաշարանին մէջ, մանաւանդ որ ամէն մէկ ճաշի տեւողութեան այդ տեսարանը երեք չորս անդամ կը կրկնուէր:

Մինչ Եանէսքօ գլխ կը տախտկէր կրցածին չափ ուտել խմելու, ինք ամենաժուժկալ ճաշ մը կ'ընէր: Նախ՝ ցերեկները միայն կերակուր կ'ուտէր, այն ալ ապուր մը եւ ձուկ մը սովորաբար, իսկ դիշերները մէկ քանի գաւաթ թէյով, զոր ինք կը պատրաստէր, կը դոհանար:

Ողելից ըմպելի բնաւ չէր դործածեր եւ ըստ իր բառապնական դիտութեան ալքօլ կը նշանակէր՝ խոնաւութիւն, հիւանդութիւն, ապականութիւն, չուայտութիւն, եւայլն:

Եւ սակայն հազիւ ամխուկէս մնալէ եառքը, ա՛լ տեսայ որ անկարելի էր ապրիլ Եանէսքօյի հետ:

Այն չիմարական աշխատութիւնը որուն կը նուիրէինք մեր օրուան ամբողջ ժամերը, տաժանելի կը դառնար ինծի համար:

Կը զգայի որ այդ փախուկ ու բարեմիտ ծերուկին այլասերժ ընկերակցութեան մէջ կամաց կամաց ողջախոհութիւնս խոյս կուտար ինձմէ եւ աստեն աստեն ինծի այնպէս կը թուէր թէ իրաւացնէ գլուխի դործի մը կ'աշխատէի եւ թէ ճշմարտապէս աւ արմատէն ծնունդ առած են աշխարհի բոլոր բառերը, ինչպէս կը հաւատար Եանէսքօ:

Իրիկուն մը տեսարակներ կարելու մասին վէճ մը ունեցանք միասին: (Որովհետեւ մեր աշխատութեանց տեսարակները մենք կը պատրաստէինք եւ Եանէսքօ մասնաւոր ձեւ մը ունէր թեւթեւերը բարակ չուանով մը իրար կապելու, առանց հանդոյց ձեւացնելու եւ այդ ձեւը սորվեցուցած էր ինծի՝ բայց, տակաւին անվարժ, երբեմն կապը սխալ կ'ըլլար):

Այդ տեսակ սխալ կապով մը պատրաստած էի, այդ իրիկուն, տեսարակները:

Եանէսքօ դիտողութիւն ըրաւ:

Համբերութիւնս արդէն սպառած ըլլալով՝ քիչ մը խստօրէն պատասխանեցի իրեն, ահա վիճաբանութիւնը սկսաւ երկուքնուս միջեւ, վիճաբանութիւն մը որ հետզհետէ լեղի ու թթու դարձաւ:

— Ա՛լ բաւ է որքան այս չիմարական դործովը զբաղեցայ, դոչեցի:

Բայց այսքանով ալ չդոհացայ եւ սկսայ երկար խրատական մը տալ Եանէսքօյի, ըսելով որ փոխանակ իր կեանքը սպառելու դործի մը համար որ ամէնուն ծիծաղը իր վրայ հրաւիրելէ զատ ուրիշ արդիւնք մը պիտի չունենայ, լաւադոյն է որ հանդիստ իր քէյֆը նայի քանի որ նիւթական կարողութիւնը կը ներէ:

Ծօսքս ըմնցուցի երեսն ի վեր դոչելով.

— Պարզապէս խենթ մըն ես դուն...

Անշուշտ պէտք չէր որ այսպէս վարուէի իրեն հետ եւ յետոյ, զբեթէ անմիջապէս, զղջացի ըրածիս: Բայց զբեթէ երկամսեայ դլուխ դլխի կենակցութիւնը իրեն հետ, Փարիզի եռուղեռն կեանքէն եառքը, տեսակ մը ջղագրգռութիւն բերած էր վրաս եւ ա՛լ զբեթէ ինքզինքիս տէրը չէի:

Եանէսքօ դիտողութիւն ըրաւ:

Համբերութիւնս արդէն սպառած ըլլալով՝ քիչ մը խստօրէն պատասխանեցի իրեն, ահա վիճաբանութիւնը սկսաւ երկուքնուս միջեւ, վիճաբանութիւն մը որ հետզհետէ լեղի ու թթու դարձաւ:

— Ա՛լ բաւ է որքան այս չիմարական դործովը զբաղեցայ, դոչեցի:

Բայց այսքանով ալ չդոհացայ եւ սկսայ երկար խրատական մը տալ Եանէսքօյի, ըսելով որ փոխանակ իր կեանքը սպառելու դործի մը համար որ ամէնուն ծիծաղը իր վրայ հրաւիրելէ զատ ուրիշ արդիւնք մը պիտի չունենայ, լաւադոյն է որ հանդիստ իր քէյֆը նայի քանի որ նիւթական կարողութիւնը կը ներէ:

Ծօսքս ըմնցուցի երեսն ի վեր դոչելով.

— Պարզապէս խենթ մըն ես դուն...

Անշուշտ պէտք չէր որ այսպէս վարուէի իրեն հետ եւ յետոյ, զբեթէ անմիջապէս, զղջացի ըրածիս: Բայց զբեթէ երկամսեայ դլուխ դլխի կենակցութիւնը իրեն հետ, Փարիզի եռուղեռն կեանքէն եառքը, տեսակ մը ջղագրգռութիւն բերած էր վրաս եւ ա՛լ զբեթէ ինքզինքիս տէրը չէի:

Եանէսքօ չպատասխանեց, հասկցաւ որ խզումը վերջնական էր եւ պահ մը լուռ մնալէ եառքը ըսաւ.

— Արդէն մեր պայմանագրութիւնը այնպէս է որ եթէ չուզես հոս մնալ պարտաւոր եմ քեզ Փարիզ վերադարձնելու, ուրեմն հաշիւդ տամ:

Ես իսկոյն թղթապանակը դրպանէն հանելով ճամբու ծախքի դրամը վճարեցի:

Իրիկուան ժամը վեցն էր, չիտակ նըստարանակս դացի, պայուսակս կոպեցի եւ եկայ մնաս բարով ըսելու:

Իր հետ անցուցած միջոցին, ինքզինքս իր դործին սիրահար ցոյց տալու համար, օր մը ըսած էի որ դաւառական բաներ ունիմ հաւաքած: Եանէսքօ այդ բաները ուզած էր ունենալ: Պատասխանած էի թէ Փարիզ թողած եմ ուրիշ թուղթերու հետ: Եանէսքօ զիս սպասած էր որ Փարիզ դրեմ ու հաւաքած դաւառական բաներուս տեսարակը բերել տամ: Նամակ մը իսկ թէ՝ դրած էի ու տակաւին պատասխան չէր եկած:

Երբ պայուսակս ձեռքս եւ արդէն իմ անկիրթ վարմունքէս ղջացած ու դրեթէ խղճի խայթով դացի իրեն մնաս բարով ըսելու, Եանէսքօ յարձանքով ոտքի ելաւ, դիս մինչեւ դուռը առաջնորդեց եւ դուռը եղած միջոցիս ըսաւ.

— Արդէն մեր պայմանագրութիւնը այնպէս է որ եթէ չուզես հոս մնալ պարտաւոր եմ քեզ Փարիզ վերադարձնելու, ուրեմն հաշիւդ տամ:

Ես իսկոյն թղթապանակը դրպանէն հանելով ճամբու ծախքի դրամը վճարեցի:

Իրիկուան ժամը վեցն էր, չիտակ նըստարանակս դացի, պայուսակս կոպեցի եւ եկայ մնաս բարով ըսելու:

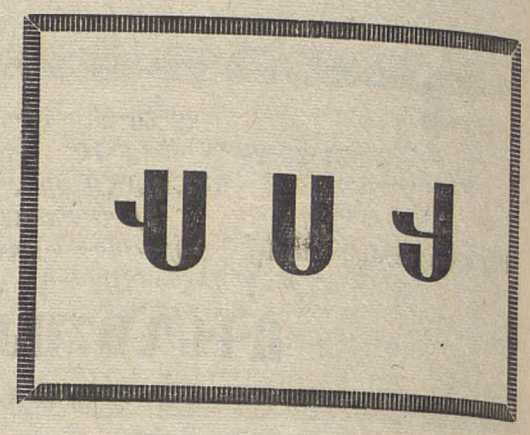
Իր հետ անցուցած միջոցին, ինքզինքս իր դործին սիրահար ցոյց տալու համար, օր մը ըսած էի որ դաւառական բաներ ունիմ հաւաքած: Եանէսքօ այդ բաները ուզած էր ունենալ: Պատասխանած էի թէ Փարիզ թողած եմ ուրիշ թուղթերու հետ: Եանէսքօ զիս սպասած էր որ Փարիզ դրեմ ու հաւաքած դաւառական բաներուս տեսարակը բերել տամ: Նամակ մը իսկ թէ՝ դրած էի ու տակաւին պատասխան չէր եկած:

Երբ պայուսակս ձեռքս եւ արդէն իմ անկիրթ վարմունքէս ղջացած ու դրեթէ խղճի խայթով դացի իրեն մնաս բարով ըսելու, Եանէսքօ յարձանքով ոտքի ելաւ, դիս մինչեւ դուռը առաջնորդեց եւ դուռը եղած միջոցիս ըսաւ.

— Եթէ կի կարնաս՝ դաւառական բաներուդ հաւաքածոն ղրկէ, ինչ որ պէտք է կը վճարեմ:

— Կի կարնամ, ըսի ու առի քալեցի:

(67 – Շար.)

9.

ՏՍՏՑԾ ՎՄՈՏ ՃՁԺՁՂՍՍՑ

ՈՂՈ ԿՎՅՍԻՎՁ

— Մոսկվա, ի՞նչպես է, որ դուք միշտ կարողանում եք վերադառնալ ձեր հայրենի տուն ոչ միայն ողջ, այլև ամուսնացած։

— Ես ինչպե՞ս կարող եմ չվերադառնալ, երբ ինձ սպասում է իմ սիրելի կինը, որի հետ ես ապրում եմ հարյուր տարի։

— Իսկ ինչո՞ւ եք դուք ամուսնացել այդքան ուշ։

— Որ ինձ օգնեին ինձ պես ամուսնական հարցերում։

— Իսկ ինչո՞ւ եք կոչվում Ոսկե ձեռքով։

— Իմ ընկերները ինձ այդպես են անվանում, որովհետև ես ոսկե ձեռքեր ունեմ։

Ա. Բոգդանովիչը ծիծաղում է։ Ոսկե ձեռքեր։ Ինչպես ասում են, ոսկե ձեռքեր։ Ոսկե ձեռքեր ունեցող մարդկանց մասին ասում են, որ նրանք ամեն ինչ կարող են անել։ Ոսկե ձեռքեր ունեցող մարդիկ ամեն ինչ գիտեն, ամեն ինչ հասկանում են,

Այբի Տիկ. Աննա Պուլթրոս Ղալի եւ զաւակները

Այբի Տիկ. Նուարդ Թօփալեան եւ զաւակները,

Այբի Տիկին Վահրամ Պէյ Նուպար,

Կոմս եւ կոմսուհի Տ'Աբսքոթ եւ զաւակները

Կոմս եւ կոմսուհի Ժան Տ'Աբսքոթ եւ զաւակները,

Իշխան եւ Իշխանուհի Փ. Վոլքոնսքի

Տէր եւ Տիկ. Շիփոֆ

Տէր եւ Տիկին Արա Զամքէրթէն եւ զաւակները

Օր. Մարի Աստղիկ Նուպար

Կոմս եւ կոմսուհի Տ'Օփերտօֆ

Իշխանուհի Կիլէն Վինոիկրազ եւ զաւակները

Կոմսուհի Ժօզին Տ'Աբսքոթ

Եւ համայն պարագանները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ-ի

զառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին:

Ծուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Փեր-Լաչէզի գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ս. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը յանուն կեդր. Վարչ. ժողովին ուղարկած էր ծաղկեփունջ մը:

Այս տխուր առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին սգակիր բոլոր պարագաններուն:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական ժողովը խոր ցաւով կը գուժէ մահը Միութեան Հիմնադիր եւ մեծանուն ազգային բարերար երջանկայիշատակ Պօղոս Փաշա Նուպարի անդրանիկ որդւոյն այրիին՝

ՏԻԿ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ-ի

որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, Մարտ 11ին:

Ծուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 15ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Փեր-Լաչէզի գերեզմանատունը եւ ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը յանուն կեդր. Վարչ. ժողովին ուղարկած էր ծաղկեփունջ մը:

Այս տխուր առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին սգակիր բոլոր պարագաններուն:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը իր անդամները եւ բոլոր կեդրոնականցիները կը հրաւիրէ մտերիմ հաւաքոյթի մը, 30 Մարտ Շաբաթ ժամը 16ին, որուն ընթացքին Միութիւնը վերականգնելու եւ անոր նոր թափ մը տալու համար պիտի ըլլան մտքերու փոխանակութիւն:

32 rue de Belleville, Փարիզ
Ֆոֆբէյլ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆըրանսայի Շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը՝ հայրենակից Յակոբ Սիմոնեանի (Մար – սէյլ) ցաւալի մահուան առթիւ, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաններուն, իրենց հօր եւ ազգակիցին պատճառած սուգին համար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Հայկ Սարաճեան 300 ֆր. կը նուիրէ Պանեէօ-Քաչանի հայկական դպրոցին փոխան ծաղկեփունջի, Տիկին Տօնիկեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոր Թաղական Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ Կիրակի Մարտ 31ին, երեկոյեան ժամը 17·30ին տեղի պիտի ունենայ վերջին հսկումի ժամերգութիւնը: Սոյն արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ քառանորդաց Մեծ Պահքի իմաստն ու խորհուրդը՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ֆիլոր Գարաեան իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Գարաեանի մահուան 13րդ տարելիցին (1961 Մարտ 26) եւ իր ծնողքին կէօզիւմեան ընտանիքի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

«Ցառաջ»ին 100 ֆր., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 100, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ 100, Կարմիր Խաչին 50, Կալոյա Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին 50 (ստանալ «Ցառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (29 Մարտ), սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Մարտ 30) ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կալոյա Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա Ծովեզերեայ Ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean

Ճաշագին 50 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտալի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպէթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

Տոմսերու համար դիմել ՀԻՆԳՇԱԲԹԻՆ ԱՌԱՋ՝

Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ԿՈՒՋՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար տաքթիլօ-օրիորդ մը, նոյնիսկ սկսնակ: Դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՎԱՐԶՈՒ ՍԵՆԵԿ

Փարիզի կեդրոնական թաղամասի մը մէջ վարձու է կահաւորուած սենեակ մը խոհանոցի եւ ամէն տեսակ յարմարու – թիւններով երիտասարդի մը կամ երիտասարդ զոյգի մը համար:

Հեռախօսել 878–27–35:

ՎԱՐԶՈՒ ԲՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԵՆԴՐՈՆ ՏԵՂ

Վարձու սենեակ մը փոքր խոհանոցով, առանձին հայ օրիորդի մը կամ կնոջ մը համար:

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել՝ 252–18–52 ժամը 7էն 10 եւ ներկուան ժամը 20–22:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԿՈՁՐԵՐՒ

167, Avenue des Caillols
13012 Marseille — Tél. 93-50-91

ուրախութեամբ կը յիշեցնեն հայ ընտանիքներուն, որ յառաջիկայ տարւոյն 1974-1975 դպրոցական արձանագրութիւնները կը սկսին Մայիս մէկէն մինչեւ Յունիս 25:

Իւրաքանչիւր դասարանի տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ջերմապէս կը խնդրուի հայ ընտանիքներէն որ չուտով արձանագրել տան իրենց զաւակները, որպէսզի վերամուտին դժուարութեան առջեւ չգտնուին:

Ֆրանսերէն դիւութեան առընթեր հայ մանուկին կ'ապահովուի հայկական դաստիարակութիւն եւ մշակոյթ:

Կ'ընդունուին մանկապարտէզէն սկսեալ (երկուքուկէս տարեկան) մինչեւ վեցերորդ դասարան, որմէ յետոյ աշակերտը կրնայ լիսէի մէջ ընդունուիլ առանց որեւէ քննութեան՝ վարժարանը «fոնքրա սէնփլը» ունենալուն համար:

Հայ մանուկներուն մասնաւոր պիներ:

ՍԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ հետ ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԻ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՍ

Գեղարուեստական բաժին

Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱՋԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 29 Mars à 21 h.
« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A
NAHABED A'LECIAN
RECITAL DE VIOLONCELLE
CHARLES RENAUD
BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN
Avec la participation de
EUGENIE ALECIAN
INVITATION
« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ

Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Շաս–սիւռ–Ռոն Օթէլ Էնթերնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ

Նուագախումբ՝ կի ՄԱՐՍԸԼԷն

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12 եւ «Շէ Անարէ» 35–02–55

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Ամէն Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20·30էն սկսեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ՝

6, Rue Faventine — VALENCE

Հայերէնը կը դասաւանդէ՝

Նարեկ խաչակիր Քհնյ. Վարդանեան

Ֆրանսերէնը կը դասաւանդէ փորձառու ուսուցչուհի Օր. Տանիէլ Վարպետեան:

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Մայիս 3ին:

Վալանսի եւ շրջակայից հայ երկսեռ երիտասարդներն ու պատանիները սիրով կը հրաւիրուին օգտուիլ այս պատեհ առիթէն: Դասաւանդութիւնները ձրի են:

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

26 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Էսաեան Սանուցի հետ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՓԱՐԻԶ ՕԴԱՆԱԻՈՎ

Ամբրցելի գիւնով եւ ամենահանգստաւէտ պայմաններով

Ցայտագիրը պիտի ծանուցուի ի մօտոյ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տրապիզոն նահանգի Հայրենակցական Միութեան խնջոյք–ճաշը Մայիս 19, Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յառաջիկայ:

×

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

ԼԻՈՆ.— Մայիս 19, Կիրակի կ. վ. երգի եւ պարի փառատօն, Սալ Ռամոյի մէջ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
27
MERCREDI
27 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ԱՐԻ — ԹԻՒ 12·973

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.973

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

———0———

Սահմանափակ բառ մը չէ արտագաղթը : Նաև աւելի լայն իմաստ ունի անիկա : Եւ ինչ ձեւով ալ տեղի ունենայ, կը կազմէ իսկական ազգային ազէտ մը :

Հայաստանէն արտասահման կը գաղթեն անոնք, որ 1946–48ի զանգուածային հայրենադարձի տարիներուն իրենց ապատ կամքով, հայրենասիրութենէ առաջնորդուած, զազափարէ մղուած կամ անտեսական անստոյգ պայմաններէ նեղուած պատճառներ էին վերջնապէս հաստատուելու հայրենի հողին վրայ :

Արտագաղթողները անոնք են, որ իրենց նախկին բնակավայրերու հանդիստ, ապահով բարօր կեանքի կարօտն ունէին : Ու նաեւ՝ ազգականներ ու սիրելիներ :

Այս կարգէն են Ֆրանսայէն եւ Ամերիկայէն ներգաղթողները, որոնց համար տանելի չէին խորհրդային երկրի պայմանները :

Յունաստանէն, Պարսկաստանէն, Եգիպտոսէն, Սուրիա – Լիբանանէն գաղթողները այսպէս թէ այնպէս կը համակերպին վարչաձեւի խստութեանց եւ տեղական ապրելակերպին : Մանաւանդ որ այդ երկիրներու քաղաքական ու տնտեսական պայմաններուն մէջ առաջ եկած փոփոխութեանց հետեւանքով՝ այնտեղ ապրող Հայերու մէջ ալ ծայր տուած է արտագաղթի հոսանքը՝ դէպի օտար, հեռաւոր հորիզոններ, — Մ· Նահանգներ, Քանատա, Հարաւային Ամերիկա եւ Աւստրալիա :

Հայաստանէն արտասահման երթալու փափաք եւ մանաւանդ հնարաւորութիւն չունին անոնք, որ երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ գաղթեր էին Հայաստան, տուն-տեղ եղած, զաւակներու եւ թոռներու տէր դարձած էին այնտեղ : Ո՛չ մէկ կապ ունէին իրենց հին բնակավայրին հետ :

Այ դասակարգին կը պատկանին նաեւ անշուշտ անոնք, որ Մեծ Եղեռնի օրերուն Տարօնէն ու Վասպուրականէն, Արեւմտեան Հայաստանի այլ քաղաքներէն ու գիւղերէն հազար զժուարութիւններով, անհուն զրկանքներով ու զոհողութիւն – ներով, ստոյգ մահուան դէմ անկարելի պայքար մղելով հրաշքով ազատեր եւ ողջ էին դրեր Արեւելեան Հայաստանի ազատ հողին վրայ :

Հայոց պատմութեան այդ ճակատագրական օրերուն կոտորածներէն ճողոպրած հազարաւոր որբեր ու որբուհիներ պետական ու ազգային որբանոցներու մէջ պատսպարուած ու դաստիարակուած՝ յետագային կը դառնային նորաստեղծ Հայկական Պետութեան քաղաքացիներ, ամանք նաեւ՝ մտաւորականներ ու վարիչ դէմքեր : Մինչեւ այսօր :

Ասոնք չի կրնար ըլլալ նոյնպէս Արեւելեան — Կովկասեան — Հայաստանի հին բնիկներուն մասին, որոնք հին հին դարուց ի վեր, սերունդէ սերունդ այդ հողին վրայ ծնած, մնած եւ յորդուց որդի իրարու յաջորդած են ապահովելով հայ ազգի յաւերժութիւնը : Ասոնք մնայուն բնակիչներն են հայրենիքին :

Ըսինք թէ սահմանափակ բառ մը չէ արտագաղթը :

Առնուազն երեք սահմանումներ ունի անիկա :

Ա.) Արտագաղթ Հայաստանէն արտասահման — արեւմտեան երկիրներ :

Բ) Արտագաղթ Հայաստանէն դէպի Մերձաւոր Արեւելքի հայաշատ գաղութներէն դէպի Ամերիկա եւ Աւստրալիա :

Ազգապահպանման ու Հայ Դատի յաջող հետապնդման տեսակէտէն աղիտաբեր են այս երեք կարգի արտագաղթերն ալ :

Ազգային այս մեծ ազէտին միակ դարմանն է հայրենադարձը : Տարագիր Հայութեան համախմբումը հայրենի հողին վրայ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Մորհրդային Միութեան միւս Հանրապետութիւնները :

Գ) Արտագաղթ Մերձաւոր Արեւելքի հայաշատ գաղութներէն դէպի Ամերիկա եւ Աւստրալիա ողկիանոսներու ափերը :

Ազգապահպանման ու Հայ Դատի յաջող հետապնդման տեսակէտէն աղիտաբեր են այս երեք կարգի արտագաղթերն ալ :

Ազգային այս մեծ ազէտին միակ դարմանն է հայրենադարձը : Տարագիր Հայութեան համախմբումը հայրենի հողին վրայ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒ - ՔԻՍԻՆՃԷՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

———0———

Սկիզբէն իսկ մթնոլորտը սիրալիր եղած է եւ Բրեժնեւ սիրով ընդունած է ամերիկացի լրագրողները, որոնք կ'ըսեն – կերանային Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարին : Նախ կատակած է, յայտնելով թէ ամերիկեան մամուլը լաւատեղեակ չէ քանի որ գրած է թէ Բրեժնեւ պակսեցուցած էր ծխիկներու քանակը, սեալ է, փորձած է բայց չէ յաջողած : Լրագրողները կը հարցնեն.— Ի՞նչ կը խորհիք Ամերիկայի եւ Մորհ· Միութեան յարաբերութեանց ներկայ վիճակէն : Բրեժնեւ կը պատասխանէ թէ լաւ են բայց դեռ ընելիք չատ բան կայ : Ներկայ կացութիւնը հեռաքրքրական է, բայց եթէ օգտակար ըլլայ : Դուք կ'ուզէք որ այս յարաբերութիւնները բարելաւուի՞ն, կը հարցնեն կրկին լրագրողները եւ Բրեժնեւ կը չեչտէ.— «Եթէ կան մարդիկ, որոնք կը մաղթեն որ վատթարանան, ես անոնցմէ չեմ» :

Աւելի ուշ, Քիսինճէր կը հասնի ու լուրջ հարցերու անցնելէ առաջ, կատակները կը չարունակուին խորհրդային դեկավարին եւ ամերիկացի նախարարին միջեւ : Բոլորը նկատած են որ մթնոլորտը չատ սիրալիր է :

Իրեն ի պատիւ տրուած ճաշի մը ընթացքին, Քիսինճէր յայտարարած է թէ Ուաշինկթընի դվխաւոր հեռանկարն է Ամերիկայի եւ Մորհ· Միութեան համեմատաբար չատ զգայուն են այդ ուղղութեամբ : Նախարարը յաջորդ օրը կը ճամբորդէր, բայց խոստացաւ վերադարձին անմիջապէս եւ անճնապէս զրաղիլ այդ հարցով :

ՅՈՒՇԱԳՐԻՆ ՊԱՏՃԷՆԸ

Նորին Վսեմութիւն Արտաքին նախարար,

Մտորագրեալներս, իբրեւ Լիբանանցի Հայեր, ձեր բարձր ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը·

Անկասկած որ տեղեակ պահուած էք համաշխարհային այն խոր ընդվզումէն, որ հետեւեցաւ Թրքական կառավարութեան կողմէ տեղւոյն հայ բնակչութեան դէմ առնուած քայլերուն : Մրզարեւ, Թրքական իշխանութիւնները տակաւ կը սեղմեն օղակը հայ քաղաքացիներուն չուրջ : Այս քաղաքականութեան վերջին քայլը առնուեցաւ 1973 Սեպտեմբերին, երբ կառավարական որոշում մը ուսման հետեւելու կարելիութիւններէն զրկեց բազմաթիւ մանուկներ եւ պատճառ դարձաւ որ ուրիշներ չկարենան հայկական վարժարան արձանագրուիլ :

Թրքական կառավարութեան այս որոշումը իր կարեւորութիւնը կը ստանայ վերյիշումովը անցեալին առնուած այլ կարզադրութիւններու, որոնցմէ կը յիշատակենք հետեւեալները·

— Առկախում՝ հայ համայնքի ներքին կանոնագրութեան, որ կը կիրարկուէր 1862էն ի վեր :

— Արգիլում՝ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու շինութեան :

— Մերժում՝ հանրօգուտ աշխատանքներու թերմամբ ֆանդուած եկեղեցիներու եւ դպրոցներու փոխարէն նորերու կառուցման :

— Եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն արգիլել նուէրներու եւ կտակներու ընդունումը :

— Դիտումնաւոր կերպով ձգձգել հինցած եկեղեցիները եւ դպրոցները նորոգելու աշխատանքներուն արտօնութիւնը, խոչընդոտներ յարուցանելով անոնց առջեւ :

Այս կարգադրութիւններն ու որոշումները, նոյնիսկ եթէ այնքան ալ ծանրակշիռ չեն, որքան մէկուկէս միլիոն Հայերու անմարդկային սպանդը 1915ին, խոր ընդվզում կը պատճառեն աշխարհի բոլոր երկիրներու Հայերուն, որոնք կ'ապրին այդ երկիրներու օրէնքներուն հաւատարիմ, գործնապէս մասնակցելով անոնց վերելքին ու բարգաւաճման, ջերմապէս պաշտպանելով մարդկային իրաւունքները եւ արժանապատուութիւնը :

Մտորագրեալներս կը յուսանք որ Նորին Վսեմութիւնդ եւ լիբանանեան Արտաքին նախարարութիւնը պիտի դիմէք անհրաժեշտ քայլերուն՝ Թրքական պատկան մարմիններուն եւ բարեկամ երկիրներուն մօտ, որպէսզի

— Սահման մը դրուի գեղայիւն խտրականութեան բաղաքականութեան, որ դիտումնաւոր կերպով կը կիրարկուի Թուրքիոյ կողմէ՝ հայ բաղաքացիներուն դէմ :

— Յարգուին միջազգային դաշնագրերն ու համաձայնագրերը, որոնց վրայ հաստատած է Թուրքիոյ այժմու Հանրապետութիւնը — յատկապէս Լօզանի դաշնագիրը (աւնոր 40րդ եւ յաջորդ յօդուածները) :

— Տառացիօրէն յարգուի Մարդկային Իրաւանց Համաշխարհային յայտարարութիւնը, որուն հիմնական սկզբունքներէն մէկն է պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւունքներն ու ազատութիւնը :

Ձեր Վսեմութեան հանդէպ մեր ամբողջական վստահութիւնը արտայայտելով եւ հաւատալով որ այս նպատակով անհրաժեշտ քայլերը կ'առնէք, կ'ակնկալենք որ կը բարեհաճիք ընդունիլ մեր խորին դնահատանքն ու յարգանքը՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԱՐԱ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ
ՅԱՋԻԿ ՊՈՊԻԿԵԱՆ
ՍՈՒՐԻՆ ՅԱՆԱՄԻՐԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԴՐՈՒԱԾ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

———0———

Հինգշաբթի, Մարտ 21ին, ժամը 11·30–ին, նախօրօք առնուած ժամադրութեամբ, Զբօսաշրջիկութեան նախարար Սուրէն Յակոպեան եւ պետական երեսփոխաններ Յաչիկ Պապիկեան, Մելգոն Էպլիղաթեան, Արա Երեւանեան եւ Անդրանիկ Մանուկեան հանդիպում մը ունեցան Լիբանանի Արտաքին նախարար Ֆուատ Նաֆֆահի հետ :

Հայ երեսփոխանները նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այն սեղմումներուն վրայ, զորս Թրքական կառավարութիւնը վերջերս դրած է փոքրամասնութեանց պատկանող զպրոցներուն դէմ : Զանազան օրինական եւ վարչական արգելքներու հետեւանքով, հայ աշակերտները կը զրկուին հայկական վարժարան – ներ յաճախելու կարելիութենէն : Կը զրկուին իրենց մայրենի լեզուն սորվելու, իրենց կրօնքին, պատմութեան եւ մշակոյթին հետ հաղորդուելու մարդկային տարրական իրաւունքէն :

Նախարարին հարցումներուն պատասխանելով, հայ երեսփոխանները յաւելեալ տեղեկութիւններ եւ լուսաբանութիւններ տուին փոքրամասնութեանց դէմ կիրարկուող, եւ Միացեալ Ազգերու Ուխտին անյարիր այս քաղաքականութեան մասին, եւ յանձնեցին յատուկ յուշագիր մը :

Տեսակցութեան ատարին, Արտաքին նախարարը յայտնեց որ չատ լաւ կ'ըմբռնէ տագնապը հայ երեսփոխաններուն եւ ընդհանրապէս՝ Հայերու, որոնք Լիբանանի ըլլալով հանդերձ, չեն կրնար անտարբեր մնալ իրենց հետ հաւասարակից պատմութիւն եւ մշակոյթ ունեցող փոքրամասնութեան մը հանդէպ կատարուած այդ արարքներուն ի տես : Լիբանան համայնական հաւասարակշռութեան վրայ հիմնուած Պետութիւն է եւ Լիբանանցիներ բնականաբար չատ զգայուն են այդ ուղղութեամբ : Նախարարը յաջորդ օրը կը ճամբորդէր, բայց խոստացաւ վերադարձին անմիջապէս եւ անճնապէս զրաղիլ այդ հարցով :

ՅՈՒՇԱԳՐԻՆ ՊԱՏՃԷՆԸ

Նորին Վսեմութիւն Արտաքին նախարար,

Մտորագրեալներս, իբրեւ Լիբանանցի Հայեր, ձեր բարձր ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը·

Անկասկած որ տեղեակ պահուած էք համաշխարհային այն խոր ընդվզումէն, որ հետեւեցաւ Թրքական կառավարութեան կողմէ տեղւոյն հայ բնակչութեան դէմ առնուած քայլերուն : Մրզարեւ, Թրքական իշխանութիւնները տակաւ կը սեղմեն օղակը հայ քաղաքացիներուն չուրջ : Այս քաղաքականութեան վերջին քայլը առնուեցաւ 1973 Սեպտեմբերին, երբ կառավարական որոշում մը ուսման հետեւելու կարելիութիւններէն զրկեց բազմաթիւ մանուկներ եւ պատճառ դարձաւ որ ուրիշներ չկարենան հայկական վարժարան արձանագրուիլ :

Թրքական կառավարութեան այս որոշումը իր կարեւորութիւնը կը ստանայ վերյիշումովը անցեալին առնուած այլ կարզադրութիւններու, որոնցմէ կը յիշատակենք հետեւեալները·

— Առկախում՝ հայ համայնքի ներքին կանոնագրութեան, որ կը կիրարկուէր 1862էն ի վեր :

— Արգիլում՝ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու շինութեան :

— Մերժում՝ հանրօգուտ աշխատանքներու թերմամբ ֆանդուած եկեղեցիներու եւ դպրոցներու փոխարէն նորերու կառուցման :

— Եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն արգիլել նուէրներու եւ կտակներու ընդունումը :

— Դիտումնաւոր կերպով ձգձգել հինցած եկեղեցիները եւ դպրոցները նորոգելու աշխատանքներուն արտօնութիւնը, խոչընդոտներ յարուցանելով անոնց առջեւ :

Այս կարգադրութիւններն ու որոշումները, նոյնիսկ եթէ այնքան ալ ծանրակշիռ չեն, որքան մէկուկէս միլիոն Հայերու անմարդկային սպանդը 1915ին, խոր ընդվզում կը պատճառեն աշխարհի բոլոր երկիրներու Հայերուն, որոնք կ'ապրին այդ երկիրներու օրէնքներուն հաւատարիմ, գործնապէս մասնակցելով անոնց վերելքին ու բարգաւաճման, ջերմապէս պաշտպանելով մարդկային իրաւունքները եւ արժանապատուութիւնը :

Մտորագրեալներս կը յուսանք որ Նորին Վսեմութիւնդ եւ լիբանանեան Արտաքին նախարարութիւնը պիտի դիմէք անհրաժեշտ քայլերուն՝ Թրքական պատկան մարմիններուն եւ բարեկամ երկիրներուն մօտ, որպէսզի

— Սահման մը դրուի գեղայիւն խտրականութեան բաղաքականութեան, որ դիտումնաւոր կերպով կը կիրարկուի Թուրքիոյ կողմէ՝ հայ բաղաքացիներուն դէմ :

— Յարգուին միջազգային դաշնագրերն ու համաձայնագրերը, որոնց վրայ հաստատած է Թուրքիոյ այժմու Հանրապետութիւնը — յատկապէս Լօզանի դաշնագիրը (աւնոր 40րդ եւ յաջորդ յօդուածները) :

— Տառացիօրէն յարգուի Մարդկային Իրաւանց Համաշխարհային յայտարարութիւնը, որուն հիմնական սկզբունքներէն մէկն է պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւունքներն ու ազատութիւնը :

Ձեր Վսեմութեան հանդէպ մեր ամբողջական վստահութիւնը արտայայտելով եւ հաւատալով որ այս նպատակով անհրաժեշտ քայլերը կ'առնէք, կ'ակնկալենք որ կը բարեհաճիք ընդունիլ մեր խորին դնահատանքն ու յարգանքը՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԱՐԱ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ
ՅԱՋԻԿ ՊՈՊԻԿԵԱՆ
ՍՈՒՐԻՆ ՅԱՆԱՄԻՐԵԱՆ

"ԱՐԱՐԱՏ"Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մորհ· Միութեան 1974ի ոտնապնդակի բաժակի մրցաշարքի պիծով՝ «Արարատ» Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ մրցում մը ունեցած է «Շիննիկ» խումբին հետ, եւ պարտութեան մատնած է զայն 2–1 կէտերով :

Մրցումի առաջին իսկ վայրկեաններէն, Երեւանցի մարզիկները յարձակումի անցած են : Բազմաթիւ կոլեր նշանակելու առիթներ ստեղծած են Լեւոն Իշտոյեան եւ Նիքոլա Ղազարեան : 20րդ վայրկեանին, Սերգէյ Պօղոսեան վարպետ ձեւով գնդակը փոխանցած է Եդուարդ Մարզարեանի, որ անմիջապէս նշանակած է մրցումին առաջին կոլը : Երեք վայրկեան ետք, Իշտոյեանի փոխանցումով, խմբապետ Յովհ· Զանազանեան նշանակած է երկրորդ կէտը :

Մրցակից խումբը իր միակ կոլը նշանակած է երկրորդ կիսախաղի 26րդ վայրկեանին :

Ապրիլ 6ին, միչա «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, «Արարատ» պիտի մրցի «Նեֆթչի» խումբին դէմ :

ներու բերմամբ ֆանդուած եկեղեցիներու եւ դպրոցներու փոխարէն նորերու կառուցման :

— Եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն արգիլել նուէրներու եւ կտակներու ընդունումը :

— Դիտումնաւոր կերպով ձգձգել հինցած եկեղեցիները եւ դպրոցները նորոգելու աշխատանքներուն արտօնութիւնը, խոչընդոտներ յարուցանելով անոնց առջեւ :

Այս կարգադրութիւններն ու որոշումները, նոյնիսկ եթէ այնքան ալ ծանրակշիռ չեն, որքան մէկուկէս միլիոն Հայերու անմարդկային սպանդը 1915ին, խոր ընդվզում կը պատճառեն աշխարհի բոլոր երկիրներու Հայերուն, որոնք կ'ապրին այդ երկիրներու օրէնքներուն հաւատարիմ, գործնապէս մասնակցելով անոնց վերելքին ու բարգաւաճման, ջերմապէս պաշտպանելով մարդկային իրաւունքները եւ արժանապատուութիւնը :

Մտորագրեալներս կը յուսանք որ Նորին Վսեմութիւնդ եւ լիբանանեան Արտաքին նախարարութիւնը պիտի դիմէք անհրաժեշտ քայլերուն՝ Թրքական պատկան մարմիններուն եւ բարեկամ երկիրներուն մօտ, որպէսզի

— Սահման մը դրուի գեղայիւն խտրականութեան բաղաքականութեան, որ դիտումնաւոր կերպով կը կիրարկուի Թուրքիոյ կողմէ՝ հայ բաղաքացիներուն դէմ :

— Յարգուին միջազգային դաշնագրերն ու համաձայնագրերը, որոնց վրայ հաստատած է Թուրքիոյ այժմու Հանրապետութիւնը — յատկապէս Լօզանի դաշնագիրը (աւնոր 40րդ եւ յաջորդ յօդուածները) :

— Տառացիօրէն յարգուի Մարդկային Իրաւանց Համաշխարհային յայտարարութիւնը, որուն հիմնական սկզբունքներէն մէկն է պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւունքներն ու ազատութիւնը :

Ձեր Վսեմութեան հանդէպ մեր ամբողջական վստահութիւնը արտայայտելով եւ հաւատալով որ այս նպատակով անհրաժեշտ քայլերը կ'առնէք, կ'ակնկալենք որ կը բարեհաճիք ընդունիլ մեր խորին դնահատանքն ու յարգանքը՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԱՐԱ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ
ՅԱՋԻԿ ՊՈՊԻԿԵԱՆ
ՍՈՒՐԻՆ ՅԱՆԱՄԻՐԵԱՆ

Քանի մը տողով

ՔՈՐՍԻԿԱՑԻ ժողովուրդը ոչ տաք ոչ պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ Մէսմէրի : Այլ խօսքով երկու հոսանքներն ալ ընդունեցան ըստ իրենց զգացումներուն, մինչ Մէսմէր Նափոլէոնի խօսքերը յիշեց մթնոլորտը ջերմացնելու համար եւ հայրենասիրութենէ ճառեց կրկնելով կայսեր խօսքը՝ «Միայն մէկ կիրք ունիմ, միայն մէկ հոսանուհի՝ Ֆրանսա» : Այս հոգեշահ խօսքերը չէին բաւեր անշուշտ Քորսիքացիներու սիրտը առնելու : Դժգոհ են որ մայր երկիրը չի զրաղիր հարկ եղածին չափ կղզիին կեանքով և այս ուղղութեամբ ցոյցեր ալ եղան :

ԱՍՔ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՄՈՒԴ ԱՂԱՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ ԹՌԱՒ

—o—

Ա.

ԽՄԲ.— «Գրական Թերք»ը տպագրած է Գուրգէն Մահարիի «Այրուող այգիս – տանձեր»ու վերամշակուած մասերէն այս հատուածը, հետեւեալ ծանօթագրու – թեամբ. «Գուրգէն Մահարու «Այրուող այգիստանձեր»ը ընթերցողների շրջանում առաջ բերեց իրերամերժ կարծիքներ: Մի կողմից նշւում էր պատկերաւորման մի – ջոցների բազմազանութիւնն ու հարստու – թիւնը, միւս կողմից՝ պատմական մի շարք դէմքերի ու իրադարձութիւնների նկատմամբ սխալ դիրքորոշումը: Անհա – ւասար էր նաեւ իր խսկ՝ Մահարու վե – րաբերմունքը: Նամակներից մէկում նա պնդում է, որ «Այրուող այգիստանձեր»ը « ... մնում է ամենայաջող ստեղծագոր – ծութիւնը, որ երբեւիցէ ստեղծել եմ ես», մէկ այլ նամակում՝ «Վերանայե՞լ: — եկէք վերանայենք: Ձանձրենք, ընդունենք կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ ան – գիտութեամբ գործուած սխալները եւ գտնենք նրբացուցիչ դէպք յանցանաց – ներ»: Ինչեւէ, «Այրուող այգիստանձեր»ը չստացաւ իր գիտական գնահատութիւնը, իսկ մինչ այդ Մահարին «Հայաստան» հրատարակչութեանն էր ներկայացրել վէպի վերամշակուած տարբերակը: Ըն – թերցողների ուշադրութեանն ենք ներ – կայացնում «Այրուող այգիստանձեր»ի նոր գրուած մասերից մի հատուած»:

×

Համուդ աղայի զօրանոցը կամ, ինչ – պէս Վանեցիները էին ասում՝ Համուդ – աղայի կշռան եղրափակում էր Քալաքա – միջից Այգեստան ձգուող լայնչի պողո – տան: Համուդ–աղայի կշռայի մօտ, քա – ղաքը ոչ–համաչափ մասերի բաժանող պողոտան մի բռնէ, ասես, կանգ էր առ – նում եւ երկար չմտածելով, հաստատա – պէս երկճիւղւում էր: Ներանցիկ մկէն իջ – նում էր Ցանկոյածոր, իսկ միւսը... միւ – սը ձգւում էր դէպի արեւելք, դո՛ւրս էլ գալիս քաղաքակից, գնում Սկզա, Ալիւր, կողանցում Վարագայ լեռը, ձգւում մին – չեւ Արճակ:

Ցանկոյածորը ձոր էր, հոսում էր ձո – րով մի գետակ, գետակը ծածկուած էր փայտէ կամրջակով, իսկ Ցանկոյածո – րում, այսինքն ձորից այն կողմ՝ Ցան – կոյածորի եկեղեցին էր համանուն դպրո – սկւում էր Զըմփ–զըմփ մաղարայի վե – րելքը, որի ուսին էլ թառել էր հեռուից սպիտակ, քառակուսի տուն թուացող Թուրաք–Կալէյի զօրանոցը: Զըմփ–զըմփ մաղարա կոչուածը քարաժայռի մէջ բաց – զարա կոռչածը քարաժայռի մէջ բաց – ուող մութ ու խորացող քարանձաւ էր, որը որպէս թէ գնում ու դուրս էր գալիս Վանի քարակոփ բերդի տակ: Ոչ ոք չէր անցել այդ ճանապարհով, չկար ոչ մի ականատեսի դրաւոր կամ բանաւոր վկա – յութիւնը, բայց այս մասին պատմում էին որպէս անժխտելի փաստ: Անժխտե – լի փաստ էր, սակայն, որ այն յանդուգն երիտասարդ Վանեցիները, որոնք փորձել էին խորանալ այս Զըմփ–զըմփ կոչուած մաղարայում, հաստատել էին երեք իրո – դութիւն. առաջինը՝ մութ քարանձաւում ամենափոքր չշուկը վերածւում է ահա – ւոր զոռզոռոցի (այստեղից էլ՝ նրա «Զըմփ–զըմփ» անունը...), երկրորդ՝ ոչ մի լուցկի կամ մոմ հնարաւոր չէ այն – տեղ վառել, չնայած որ օդն անշարժ է... եւ երրորդ՝ փիչ թէ չատ առաջ գնալուց յետոյ չնչելն անհնարին է դառնում: Այս հանելուկային թուացող երեւոյթները, վերջ ի վերջոյ, հեշտութեամբ լուծեց Երամեան դպրոցի ուսուցիչ պարոն Մամ – բրէ Մկրեանը: Նա բացատրեց հարցա – սէր աշակերտներին, որ առաջին երե – ւոյթը պարզապէս արձագանգային երե – ւոյթ է, իսկ ինչ կը վերաբերի երկրորդ եւ երրորդ երեւոյթներին, ապա դրանք պիտի բացատրել թթուածինի բացարձակ բացակայութեամբ...:

Բացատրութիւնը ե՛ւ դիտական էր, ե՛ւ համոզիչ: Մի հարց, սակայն, մնում էր բաց. ի՞նչպէս մարդիկ իր ժամանակին փորել են այդ երկարաձիգ ներքնուղին առանց թթուածինի եւ ինչո՞ւ են փորել, քանի որ թթուածինի չգոյութիւնն անան – գանելի է դարձնում այդ մութ ճանա – պարհը մարդու համար... Այս հարցի պատասխանը տուեց երիտասարդ երդի – ծարան, նոյն դպրոցի ուսուցիչ պարոն Արամ Թումազեան՝ Լեւո Կամսարը:

— Տղաներ, ասաց նա, — հին ժամանակ դիտութիւն չկար, ո՛չ քիմիա կար, ո՛չ ֆիզիկա, մարդիկ կ'ապրէին եւ չգիտէին, թէ ինչ է իրենց չնչածը, թթուածի՞ն, թէ ածխածին. Փորել, քշել են և դնացել, հասել են բերդի մինչեւ բերդի տակ... յե – տոյ, երբ եկաւ դիտութիւն եւ յայտնա – բերեց թթուածին եւ ածխածինը, մարդու համար նոր պարզ եղաւ, որ առանց թթի – ւածինի չի կարելի ապրել եւ կարելի է մեռնել... եւ դրանից յետոյ անհնար դարձաւ Զըմփ–զըմփ մաղարա մտնելը...

Այս բացատրութիւնը ո՛չ դիտական էր, ո՛չ համոզիչ, սակայն աշակերտութիւնը բուռն ծափերով վարձատրեց ապագայ մեծ երկիծաբանին, գնահատելով վեր – ջինիս հիւմորը: Այո՛, Արամ Թումազ – եանին վիճակուած էր դառնալ Վանի ա – ւերական հպարտութիւններից մէկը. յե – տագայում նա առանց հաշուի առնելու թթուածինի կամ աչխածնի ներկայու – թիւնն ու բացակայութիւնը, քշե՛ց, գնաց ու կանգնեց Ցակոբ Պարոնեանի եւ Եր – ուանդ Օտեանի կողքին: Այո՛:

Բայց վերադառնանք Համուդ աղայի զօրանոցը: Կասկած չկար, որ այս երեք – յարկանի (չհաշուած նկուղը) չինքը գե – րազանցապէս ռազմավարական նշանա – կութիւն ունէր: Թուրք կառավարութիւ – նը, չբաւականանալով Զըմփ–զըմփ մա – զարայի բարձունքից հսկող Թուրաք – Կալէյի զօրանոցով, անհրաժեշտ էր հա – մարել «սեւ օրուայ համար», ահա այս – տեղ, ճամբարաժանի կարեւոր հանգոյ – ցում անկել նաեւ այս զօրանոցը:

Թուրք կառավարութիւնը չէր սխալ – ուել: 1915 Թուականի ապրիլեան հերո – ամարտի օրերին, այս զօրանոցը դար – ձաւ թուրքական յարձակողականի ահեղ միջնաբերդը՝ դրաղեցնելով հայկական մարտական ուժերի մի կարեւոր մասը: Ամէն օր, ամէն ժամ առակայ էր քաղաքի հիւսիս – արեւելեան այս մարտակէտից թուրքական ներխուժման ամբաշխարհ վը – տանգը: Զինուորական մարմինը «դատա – կան» նիստ հրաւիրեց եւ միաձայն՝ Հա – մուդ աղայի կշռան դատապարտեց մահ – ուան:

Դատավճիռ հանելը հեշտ է: Ահա ես, մանը նստած, մահուան եմ դատապար – տում աշխարհի բոլոր ցեղասպաններին եւ մարդասպաններին, անկախ նրանից, թէ ի՞նչ պատուաւոր կոչում են կրել նոքա: Ես կարող եմ իմ դատավճիռը ձեւակերպել անդամ դրաւոր... ի՞նչ օ – գուտ դրանից: Դատավճիռն այն ժամա – նակ է միայն ուժ եւ իմաստ ստանում, երբ դատավճռի վերջում նշուած է. «Դա – տավճիռը լի կատար է ածուած»: Բարի կատարո՛ւմ: Համուդ աղայի զօրանոցը ո՛չ Աբարուց մարքեազն էր, ո՛չ էլ քաղաքա – մէջ — բերդաքաղաքի պետական զօրա – պահեստների չէնքը, որ կրակի տաս ու հա – շիւը փակես: Քանի՛ դռնից, քանի՛ կէ – տից միաժամանակ պիտի հրդեհես այս վիթխարի զօրանոցը, որ դատավճիռը հա – մարուի ի կատար ածուած...:

Շատ մտածեց այս մասին պինուորա – կան խորհուրդի ուղեղը, շատ վեր–դիր արաւ, հազար չափեց եւ վերջապէս մէկ կարեց: Կարողն այս անդամ Բուլղարացի Գրիգորն էր.

— Զօրանոցը պէտք է օ՛դ հանել:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՔԵՄԱԼ ՊԷՅԻ ԴԻԱԿԻՆ ԱՌՋԵՒ...

Պէյերն ու փաշաները չէին պակսեր Թուրքիոյ մէջ. կը բաւէր փիչ մը դրել – կարդալ գիտնալ, քիչ մը պոռալ–կանչել՝ որպէսզի այս «տիտղոս»ներէն մէկը վակ – յուէր ենթակային անունին:

Աքսորի չրջանին թրքական դիւղի մը մէջ ճանչցայ հարիւրապետ մը, որ գրել – կարդալ չէր գիտեր, այսուհանդերձ հա – րիւրապետի աստիճան ստացած էր, ո – րովհետեւ առնական տեսք ունէր. իրեն ուղղուած նամակները մասնաւոր քար – տուղարի մը կողմէ կը կարդացուէին, սա – կայն ինքն էր, որ հեղինակաւոր կար – ծիքներ կը յայտնէր...

Գրութեանս նիւթը կը վերաբերի Քեմալ պէյին, որուն մասին դրուեցաւ «Ցա – ռաջ»ի մէջ, վերջերս:

... Այդ օրը «ձակատամարտ»ը կը կար – դայի, երբ աչքիս զարկաւ լուր մը՝ Պա – յազիտի հրապարակին վրայ կախաղան հանուած է Եղկատի եւ չրջաններու Հա – յերու ջարդարար Քեմալ պէյ: Անհամբեր կը սպասեմ, որ կէսօր ըլլայ եւ կարո – ղանամ աչխատավայրէս հեռանալով հրա – պարակը երթալ եւ տեսնել Եղկատի Հա – յերու դահիճը. մինչ այդ կը խորհրդա – ծեմ՝ այս դահիճին նման ուրիչներ հա – րիւրներով եւ հազարներով ազատ կը չրջագային երկրին ամէն կողմը. քանի մը կախաղաններով կը լուծուի՞ վրէժը մեր անհամար զոհերուն. այսօր միայն մէկը ասոնցմէ կը քաւէ իր մեղքը կախաղանին վրայ: Սիրտս կը տրոփէ:

Կէսօր է, առանց ճաչելու հանրակառքը կ'առնեմ եւ կ'երթամ Պայազիտի հրա – պարակը: Մեծ բազմութիւն մը խռնուած է հոն՝ Հայեր, Թուրքեր չրջանակ կազ – մած կառափնատին չուրջ, կը դիտեն դա – հիճին կախաղանէն ճօճող մարմինը: Ան – տարակոյս, Թուրքերը ակռայ կը կճրտ – տեն իրենց հերոսի՞ն դիակին առջեւ: Դեռ ողջ մնացած չա՞տ Հայեր կան, ա – նոնք ալ պէտք է մաքրուէին, անհետա – նային աչխարհի երեսէն. քանի՛, քանի՛ անպամներ լսած եմ այս նախադասու – թիւնը աքսորի չրջանին: Անտարակոյս, այսպէս կը մտածէին կախաղանին չուրջը հաւաքուած Թուրքերը, բայց... բախ – տին անիւը դարձեր էր: Ես՝ արդհամա – նաքով կը նայիմ կախաղանին բարձրա – ցած դահիճին, կուրծքին վրայ արձանա – գրութիւն մը կար, գլուխը ծռած էր կողմ – նակի, լեզուն դուրս ընկած էր: Լուռ եմ, բայց սիրտս կը տրոփէ մտածելով, թէ երէկ հրամաններ կ'արձակէր ան Հայեր կոտորելու, ջարդելու, իսկ այ – ժմ՝ կառափնատին վրայ անչունչ մար – մին մըն է դարձեր:

Եւ ահա անսպասելին. հայ կին մը, անկասկած Եղկատցի, ճանչնալով ջար – դարարը, մազերը ցանուցիր, բակու – թիւնը ձեղքելով կը յառաչանայ ու ուղ – ղակիպ կը կանգնի դիակին առջեւ. չըր – չանակ կազմած բազմութիւնը այս ան – դամ իր ուչադրութիւնը կը կեդրոնացնէ կնոջ վրայ, ո՞վ է այս կինը, ի՞նչ պիտի ընէ: Կինը, յանդուգն ու խրոխտ, յան – կարծ բարձրաձայն կը գոչէ՝ ճանչցա՞ր դիս, Քեմալ պէյ, մեր տունը եկար, տղա – մանները արձակեցիր, կողոպտեցիր, ա – մուսինս, զաւակներս սպաննեցիր, ես այսինչին կինն եմ, հիմա կեցած եմ տա – ջեւդ, ուրախ եմ, կը դիտեմ դիակդ... եւ, քայլ մը եւս յառաջանալով, պժգան – քի արտայայտութիւն մը չպրտելով ա – նոր երեսին, կը հեռանայ ու կը կորսուի բազմութեան մէջ:

... Եւ այսօր, նոյն Քեմալ պէյը, մար – դասպանը, իրրեւ «չէհիտ», իրրեւ ան – մեղ զոհ, Պոլսոյ հրապարակներէն մէկուն վրայ իր յուչարձանը ունենալու պատ – ուիրն կ'արաժնանայ, իր ցեղակիցներուն կողմէ...

Ինչո՞ւ զարմանալ. ի վերջոյ տարբեր բան կարելի՞ էր ակնկալել Թուրքէն...

Մ. ՏԷՐ–ՊՈՂՈՍԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շունչս ուղղակի Մխիթարեաններու վանքը առի ուր մէկ քանի բառով պար – զեցի կացութիւնը:

— Մենք արդէն առաջին օրէն հասկը – ցանք որ պիտի չկրնաս այդ մարզուն հետ երկար տեղ մնալ, ըսին վարդապետ – ները:

Վիէննա հասնելէս ի վեր մեծագոյն փա – փաքս էր անգամ մը ներկայանալ Մխի – թարեանց վանահօր Հ. Արսէն Այտընեա – նի, այն հոյակապ պիտնականին որ գրած էր աչխարհաբար լեզուի քննական քերա – կանութիւնը եւ որուն այսօր ամէն հայ գրող, ուղղակի կամ անուղղակի, բան մը կը պարտի: Դժբախտաբար այդ մի – ջոցին հիւանդ էր պատկառելի ծերունին եւ կարելի չէր եղած փափաքիս պահա – ջամ տալ:

Երբ վերջին անգամ վանք դացի՝ Հ. Այտընեանը տեսնելու փափաքս կրկնեցի.

— Բժիչկները արգիլած են որեւէ այ – ցելութիւն, պատասխանեցին վարդա – պետները, մանաւանդ որ հիւանդը ինք – դինք չի կրնար զսպել եւ կ'ուզէ անպատ – ճառ երկարօրէն տեսակցիլ իրեն քով պա – տահողներուն հետ:

Այն առեն խնդրեցի որ գոնէ իր ննջա – սենեակի դռնէն պահ մը բունին. ինչ որ չկրցան մերժել ու այս – պէս հեռուէն, իր անկողնին մէջ պառ – կած, տեսայ «Քննական քերականութեան» հեղինակը իր մահուրնէն գրեթէ քանի մը չաբաթ առաջ:

Վանքէն մեկնելով ուղղակի գացի կա – յարան եւ գիշերը մեկնեցայ Վիէննայէն ու փարիզ հասայ երեք օր եռքը Զուիցե – րիոյ ճամբով:

Այս անգամ հազիւ մէկ երկու օր մը – նացի Փարիզ, ճամբան չարունակեցի մինչեւ Լոնտոն, ուր կը գտնուէին Ար – փիար եւ Լեւոն Բաչալեան:

Երբ կառախումբը կանգ առաւ Վիք – թորիա Սթէյշըն, հա՞րկ է ըսել որ վար իջայ վակոնէն եւ ուղղուեցայ կայարա – նին առջեւ գտնուած ընդարձակ հրա – պարակը, պայուսակս ձեռքս բռնած:

Նախապէս ո՛չ Արփիարի, ոչ ալ Բա – չալեանի ծանուցած էի ժամանումս, հե – տեւաբար ոչ ոք եկած էր զիս դիմաւո – րելու:

Փոլիմէնի մը դիմելով ցոյց տուի «Նոր կեանք»ի հասցէն:

Մարդը անդլերէն բաներ մը ըսաւ եւ երբ տեսաւ որ բան մը չեմ հասկնար իր ըսածներէն հասկցաւ որ օտարական մըն եմ եւ անմիջապէս ինծի ընկերացաւ քա – ռորդ ժամու չափ, յետոյ զիս յանձնեց ուրիշ ոստիկանի մը՝ որ բաւական զիս քալեցնելէ եռքը յանձնեց երրորդի մը ու այսպէս յաջորդաբար զիս 6հոо ընելով, վերջապէս երկու ժամ եռքը, յոգնած դադրած հասայ փոքրիկ տան մը առջեւ:

— Ահաւասիկ ձեր փնտռած հասցէն, ըսաւ վերջին փոլիմէնը զիս բարեւելով ու հեռանալով:

Տան դուռը զարկի. մանկամարդ Անգ – լուհի մը եկաւ բանալու:

Իսկոյն հասկցաւ որ Հայ մըն էի ու ներս հրամցուց եւ առաջնորդեց տան դեռնայարկը, ուր կը գտնուէր «Նոր կեանք»ի տպարանը, կամ աւելի ճիշդ ու համեստօրէն խօսելով տպատուն մութ դեռնափոր մը ուր գրուած էր քանի մը քառա հայերէն տառ, ուր՝ ուրուականի մը պէս կը չրջէր նիհար ու ժժգոյն գրա – չար մը:

Ինքզինքս ծանօթացուցի իրեն եւ Ար – փիարը հարցուցի:

— Ես ալ իրեն կը սպասեմ կոր, տա – տուրնէ ի վեր ձեռագիր պիտի բերէր ու տակաւին մէկտեղ չենք տա – սախոսեցած:

Յետոյ աւելցուց.

— Քովդ ձեռագիր մը ունի՞ս չարելու:

Քիչ մը վերջը Արփիար եկաւ ու զիս տեսնելով զարմացաւ:

Կը կարծէր թէ Վիէննայի մէջ վերջնա – կանապէս հաստատուած էի:

Իր զարմացումը հազիւ թէ անցած՝ ինքն ալ զրաչարին հարցումը կրկնեց.

— Քովդ ձեռագիր մը ունի՞ս չարել տա – լու համար:

— Չէ:

— Ուրեմն ինչո՞ւ եկար մինչեւ հոս:

Միտքին դացինք Լեւոնը տեսնելու, զոր Պոլիսէն մեկնելէն ի վեր չէի տեսած. յե – տոյ անմիջապէս սենեակ մը պատրաստ ինծի համար տպարանին մօտերը, Սէյնթ Մէրի Ռօտ փողոցը, ուր կը բնակէին նաեւ Բաչալեան եւ Արփիար, թէեւ տարբեր տուներու մէջ:

(68 – Շար.)

ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

—o—

Վատիկանեան պաշտօնաթերթ՝ *Օսսեր-վաթոռէ Ռոմանօ*ի վրայ Տանթէ Ալիմեն-թիի ստորագրութեամբ շահեկան յօդ-ուած մը լոյս տեսած է, որուն բովանդա-կութիւնը կուտանք ստորեւ:

«Դիւթիչ վարկած մը հիմ առնելու վրայ է Միացեալ Նահանգներու մէջ՝ Նոյեան տապանի, այն մեծ նաւուն մա-սին, զոր Աստուած չինել տուաւ Նոյին՝ ջրհեղեղի նախատեսու-թեամբ: Այնպէս կ'երեւի թէ ամերիկեան արեւմտական արբանեակ մը լուսանկա-րած ըլլայ Արարատ լերան գօտին ու լուսանկարները կը ներկայացնեն դա-դաւած մը, որ տարբեր է Աստուածաշունչի նշանակած լերան վրայ գտնուղ բո-լոր միւս նիւթերէն: Մասնագէտներէն ո-մանք, որոնք քննած են սոյն լուսանկար-ները կը հաստատեն թէ խորհրդաւոր ա-րարկան ունի մօտաւորապէս Նոյեան տա-պանի մեծութիւնը եւ ձեւը այնպէս ինչ-պէս որ Հին Կտակարանը զայն կը նկա-րագրէ: կասկած չկայ որ տապանը հանդ-չած է Արարատեան լերան վրայ, որ կը գտնուի Թուրքիոյ արեւելեան կողմը, Պարսկաստանի եւ Խորհրդային Հայաս-տանի սահմաններու վրայ: Այս մասին բացայայտ է Աստուածաշունչը, ծննդոց գիրքը կ'ըսէ. «Եօթներորդ ամիսին 17րդ օրը տապանը հանդչեցաւ Արարատեան լեռներու վրայ»: (Ծն. Ը, 4):

Շուրջ 150 տարի առաջ է որ տապանի փնտռտուքը սկսաւ: Կտակարանեան այն տեղն նկարներ, որոնք կը համապատաս-խանեն անոնց, զորս ամերիկացի գիտնա-կանները կատարեցին լուսանկարչութեան արուի զործիքներով արբանեակներու մի-ջոցաւ: Այս լուրին ամէնէն ցնցիչ կէտը, որ սահմանուած է անտարակոյս մեծ ազ-դակ մը հանելու, գիտական աշխարհի մէջ, այն է որ թեքնիքական արուի մի-ջոցները կրնան այլեւս վճռական նպաստ մը բերել մարդկային ազգին ամէնէն ծա-ծուկ զաղտնիքներէն մէկուն լուսաբա-նութեան:

Աստուած վճռած էր աշխարհի կործա-նումը, որովհետեւ ան, ինչպէս կ'ըսէ Աստուածաշունչը վարակուած էր բռնու-թեամբ, խնայեց սոսկ Նոյին եւ իր զա-ւակներուն: Աստուած հրամայեց իր հա-ւատարիմ ծառային՝ Նոյին որ փայտէ եւ ռետինէ տապան մը չինէ, իր կնոջ, իր զաւակներուն, կիներուն եւ անասուններու զոյգերուն հետ մէկտեղ ապա-տելու համար համայնակուլ ջրհեղեղէ: Նոյ հնազանդեցաւ աստուածային հրա-մանին ու փրկուեցաւ իր կնոջ, իր զա-ւակներուն, զաւակներուն կիներուն եւ անասուններու զոյգերուն հետ: Տապանի այս տեսարանը կարելի է դնել չատ մը նկարներու վրայ, որոնք կը ներկայա-ցնեն Հին Կտակարանի կարեւորագոյն դէպքերը: Ամէնէն նշանաւոր նկարներէն մէկն է այն խճանկարը, որ կը գտնուի Վենետիկի Ս. Մարկոս եկեղեցիին զա-ւիթը: Մարգս ուրեմն, ամէն ժամանակ տեսակ մը գիտարանական (իր) մը, նկա-տած է տասներորդ հազարամեակին չինած տապանը: Եթէ, արդարեւ, Աստուած հրամայած չըլլար Նոյին տապանի չի-նուիլը, գուցէ կեանքը անհետացած պիտի ըլլար երկրի վրայէն:

Տապանի այս գիտարանական երեւոյթը ուրեմն գիտական հիմ ունենալու վրայ է այսօր: 1916ին արդէն ռուս օդանաւորդ մը նշմարած էր Արարատ լերան վրայ՝ բան մը, որ տապանի մը կը նմանէր: 1952ին՝ ամերիկացի հանքագործ ճար-տարապետ մը լուսանկարած էր այն դան-գուածը, որուն մասին կրկին կը խօսուի այսօր, բայց անոր քաշած լուսանկար-ները անհետացած էին, երբ 12 տարի ա-ռաջ՝ բանի մահով կնքած էր իր մահկա-նացուն: Նոյեան տապանը, զոր ամերիկ-եան արբանեակը երեւան հանած է վեր-ջին առեներս, կը գտնուի Արարատի ոտած մէկ ջրացքի մը մէջ, շուրջ 4270 մեթր բարձրութեան վրայ, գրեթէ լերան գագաթը, որ 5·160 մեթր բարձրութիւն ունի:

Տիեզերաստած ջրհեղեղը Հին Կտա-կարանի ուսումնասէրներու հաշիւներուն համաձայն՝ պէտք է որ պատահած ըլլայ Քրիստոսի ծնունդէն չուրջ 4·000 տարի առաջ, հետեւաբար մեզմէ գրեթէ 6·000 տարի առաջ: 1928ին հետախոյզներու խումբ մը հաստատեց թէ ջրհեղեղը զա-գաթի մը վրայ թողուցած էր չուրջ երեք մեթր բարձրութիւն ունեցող տիղմի խաւ մը: Ուրեմն տիեզերակուլ ջրհեղեղը գի-տական տեսանկիւնէն՝ փաստուած իրա-կանութիւն մըն է, այսինքն գիտութիւնը քանակական տարիներուն օգնութեան կը հասնի Գիրքերու Գիրքին՝ Աստուածա-շունչին: Քանակական տարիներէն ասդին գիտութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմու-թիւններ կատարեց եւ փնտռտուքի նոր-նոր կերպերը կը հաստատեն ինչ որ մարդս իր հանճարովը եւ իր խելքովը, աւելի ճիշդ այն հանճարովը եւ այն խելքովը, զոր Աստուած իրեն չնորհած էր, յայտ-նած էր ճանչնալ:

Արուեստական արբանեակները, այն յաւելուածական աստղերը, զորս մարդս անջրպետին մէջ նետած է նախ եւ առաջ՝ ճանչնալու համար մեզի դրեթէ անթա-փանցելի զաղտնիքները, մեզի կ'ըսեն թէ Նոյեան տապանն ալ կրնայ երեւան հան-ուիլ: Այժմ Ամերիկացիները անհամբեր կը սպասեն այն լուսանկարներուն՝ զորս Սէմայլապի երեք աստղանաւորդները քա-չած են ճիշդ արեւելեան Թուրքիոյ գօ-տիին մէջ, ուր կը բարձրանայ Աստուա-ծաչունչի Արարատ լեռը: Իրականութիւնը սակայն այն է որ մեծ նահապետին տա-պանին խորհուրդը լուծելու համար, հարկաւոր է կազմակերպել մեծ չափերով գիտական արշաւանք մը, հարկ է բար-ձրացնել մարդը այնտեղ, ուր 6·000 տարի առաջ հանգչեցաւ Նոյեան տապանը եօթը ամիս եւ 17 օր եռք՝ այն ջրհեղեղէն, որ ընկղմեց մարդիկը, անասունները եւ լե-րերը, ի բաց առեալ այն մարդիկը եւ այն անասունները, որոնք ապաստանած էին մեծ նաւուն մէջ, զոր Աստուած չինել տուաւ Նոյին:

Այս տեսակ արշաւանքի մը կազմակեր-պութիւնը կը բախի երկու տեսակ դըժ-ուարութեանց. բնական եւ գինուորական: Արարատի դժուարամատչելի բնութիւնը լուրջ հարցեր կը յարուցանէ: Այս անու-նով ծանօթ լեռը կազմուած է մեծ եւ փոքր Մասիսներէ: Տապանը, ինչպէս կ'ե-րեւի, Մեծ Մասիսի վրայ կը գտնուի, որ ծածկուած է յաւերժական ձիւնակոյ-տերէ մինչեւ 4·100 մեթր բարձրութիւն, այսինքն մինչեւ այն վայրը, ուր կը գտնուի տապանը, սառնակոյտերէն ոմանք այդ վայրէն կ'իջնեն մինչեւ 2·400 բար-ձրութիւն: Աւելի վար կը գտնուին հրա-բուխային բոսորագոյն նիւթի մը անծայ-րածիր տարածութիւնները: Օդը խարու-սիկ է չատ եւ մագլցումի դժուարութիւն-ները չատ բարդ: Ապա Արարատ լեռը նկատուած է գինուորական չատ կարե-ւոր գօտի մը, այս պատճառով ալ դէմ մինչեւ հիմա թուրք կառավարութիւնը չուզեց երբեք արտօնել այդ գօտիին կա-տմակերպուած հետազօտութիւնը:

Բայց ամերիկեան արբանեակի քաշած լուսանկարներու խանդավառիչ նորու-թիւններուն լոյսին ներքեւ, նորութիւն-ներ, որոնք կրնան վաւերացուիլ Սէմայ-լապի աստղանաւորդներու քաշած լու-սանկարներով, գուցէ Անդարայի իշխա-նութեանց անտեղիտալի վարուելակերպը կարենայ վերատեսուիլ:

Այս պարագային պիտի մնային բնա-կան կարգի դժուարութիւնները: Պիտի կարենա՞յ մարդս յաղթահարել զանոնք: Այս հարցումին չկայ առայժմ պատաս-խան մը: Իրականութիւնն այն է որ Նոյ-եան տապանը չնորհիւ թեքնիքական հրա-շալի գիւտերու, այլեւս մեզի մօտ է: 150 տարիներէ ի վեր մարդս կը ջանայ այս դաղտնիքին քօղը վերցնել: Թերեւս հա-սած է այլեւս ժամը յօրում Հին Կտա-կարանի սքանչելի պատմութիւնը պիտի հանդիպի մեծ կարեւորութիւն ունեցող հնախօսական գիւտին, որպիսին է 6·000 տարի հաչուող մեծ նաւը, որ չինուեցաւ 600 տարեկան մարդու մը ձեռքով, որ միւս մարդերէն աւելի մօտ է Աստուծոյ, որովհետեւ միւս մարդերուն հակառակ՝ հրաժարած էր բռնութենէ ու կը հետեւէր միւս մարդոցմէ աւելի՝ աստուածային պատուէրներուն:

«ՕՍՍԵՐՎԱԹՈՌԷ ՌՈՄԱՆՕ»

(Մարտ 3)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

—o—

Մինչ Տան չինարարական աշխատանք-ները հսկայաքայլ կը յառաջանային, Յանձնախումբը իր առաջին գործը նկա-տեց «Յառաջ»ի տպարանի մը տեղ տպա-հովել, (թերթը «Արաքս» տպարանը կը տպուէր) Տան ներքնայարկը: Աշխատանք-ները սկսան այդ ուղղութեամբ եւ կարճ ժամանակի մէջ, «Յառաջ»ը սկսաւ տպա-դրուիլ Մշ. Տան մէջ:

Թարմացնելու համար մտքերը, 1957 Սեպտ. 29ի թիւին մէջ, ոգեւորուած՝ ընկ. Հր. Սամուէլ «Օրուան խօսք» մը տեղա-ւորած էր այս առթիւ, որմէ կ'արժէ մէջ-բերումներ ընել, ցոյց տալու համար թէ որքան ոգեւորութիւն կը տի-րէր այդ օրերուն:

Տարիներու ծրագիրը սկսած է այլեւս իրականութիւն դառնալ: Ամէնէն ոկեպ-տիկներն անգամ գինաթափ եղած են ար-դէն: Տարիներէ ի վեր անմարդաբնակ ու կիսաւեր շէնքը կենդանութիւն ստացած է հանի մը օրէ ի վեր:

Իր ընդերքին մէջ հաստատուած տպա-րանը առաջին պերճախօս վկան է այդ կենդանութեան: Տան Յանձնախումբը եր-բեմ չընկրկիր դժուարութեան առջեւ, ո-րովհետեւ գիտէ թէ իրեն հետ է հայ ժո-ղովուրդը:

Բոլորիս սրտերը ուրախացնելով, աշ-խատաւորներ կեանք եւ կենդանութիւն կը տեղծէին: Կարծես ժամադրավայր մը դարձած էր 17 թիւ Ռիւ Պլէօն, բոլորը կուգային իրենց գոհունակութեան յա-դուրդ տալու համար:

«Յառաջ»ի նոյն թիւին մէջ ես ալ կը դրէի հետեւեալը.—

Կամեցայ կարենալ է, Յրանսահայը կամեցաւ եւ ունեցաւ իր Մշ. Տունը: Տան Յանձնախումբը ուզեց որ այդ Տան Ա. յարկին սրահը կոչուի «Շ. Միսաէեան» սրահ, ի յիշատակ ողբացեալ հրապարա-կագրին:

Ուզուեցաւ որ «Յառաջ»ը տպագրուի այդ Տան մէջ, ահա կը տպագրուի:

Այս բոլորին ի տես, ակամայ յուզու-մով կը տարուիս մտածել մէկու որ ա-ւա՛ղ ան չկայ այսօր, սակայն իր յիշա-տակը կ'ապրի այս շէնքին մէջ: Վսպը, երբ այդ սրահին մէջ հայ բարբառը հնչէ, վստահաբար անոր հոգին պիտի խայտայ ու ցնծայ եւ պիտի աղաղակէ «Ապրի՛ք, տղաք»:

Այո՛, պիտի ապրին տղաքը, Նոր Սե-րունդը եւ անոնց ծնունդ տուող հայ ժո-ղովուրդը որ դիտցաւ կանդնել Հայ Մշ. Տուն մը:

Ի զուր չէ որ այդ օրերուն Վարդան Գէորգեան «Հայաստան» թերթին մէջ կը դրէր.— Մշակութապէս հարուստ ժողո-վուրդներ եղած են բաղաբակրթապէս մեծ եւ հզօր, մշակոյթով աղբատ ժողովուրդ մը զուրկ է նաեւ փայլուն բաղաբակըր-թութենէ մը: Մշակոյթով հարուստ ազգ մը եղած ենք մենք:

Ամիսները կ'անցնէին եւ սրահներ Տան մէջ իրարու կը յաջորդէին. Վանաբեան, Թէոլիրեան, Տոքթ. Տէր-Դաւթեան, Օճ-պաշեան, Բալայեան, Արշակունի Դաւիթ-եան, եւայլն:

Եւ մարմարեայ բարերարներու տախ-տակին վրայ, ցանկը կ'երկարէր եւ կ'եր-կարի մինչեւ այսօր.— Գ. Կիւլպէնկեան, Արտ. Վանաբեան, Գարեգին Սարգիսբէկ-եան, Մուշեղ Ճիլէրճեան, Տոքթ. Բալայ-եան, Տիկ. Վ. Օճպաշեան, Վ. եւ Ռ. Տէր-Դաւթեան, Հայկ Սէրէնկիւլեան, Հրանտ Սամուէլեան, Արամ Թէրզեան, Արշակու-հի Դաւիթեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան, Փափազեան ընտանիք, Գէորգ Պազըր-ճեան, Վրոյր Հալէպլեան:

Վստահ ենք որ այդ ցանկը պիտի եր-կարի նոր բարերարներու նուիրատուու-թիւններով:

Պ. ՉՊՈՒԽՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԻՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ՔՈՒՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

9·

Մարթինին ոչինչ չպատասխանեց, բայց Ջեմման տեսաւ, որ իր տածը խորապէս վշտացրեց նրան, թէեւ չհասկացաւ, թէ ինչու:

Նստած էին Ջեմմայի բնակարանի պա-տշգամում. հեռուն, կարմիր տանիքների յետեւից երեւում էր Ֆիեզոլէն: Երկար լռութիւնից յետոյ Մարթինին վեր կացաւ ու սկսեց երթեւեկել՝ ձեռքերը գրպանը դրած ու սուլելով: Դա նրա յուզուած լինելու նշանն էր: Ջեմման լուռ նայում էր մի առ ժամանակ:

— Ջեզարէ, ձեզ անախորժ է այս զոր-ծում իմ մասնակցութիւնը, — ասաց վեր-ջապէս: — Ես չէի ցանկայ ձեզ վշտա-ցնել, բայց պարտական եմ վարուել այն-պէս, ինչպէս անհրաժեշտ եմ դատում:

— Բանը դա չէ, — պատասխանեց միւսը մռայլ: — Ես ոչինչ չդիտեմ, բայց եթէ դուք համաձայնել էք մասնակցելու մի զործի, նշանակում է, այդպէս էլ պէտք է: Միայն ես չեմ վստահում իրեն՝ Բոռին:

— կարծեմ սխալւում էք նրա վերա-բերմամբ. ես էլ առաջ ձեզ պէս էի մտա-ծում: Բայց այժմ նրան աւելի մօտիկ եմ ճանաչում: կատարելութիւնից չատ հեռու է, անշուշտ, միայն անհամեմատ աւելի է, քան դուք երեւակայում էք:

— կարելի է:

Մի քանի վայրկեան զնաց-եկաւ ու վերջը կանգ առաւ Ջեմմայի մօտ:

— Ջեմմա, հրաժարուեցէք: Հրաժար-ուեցէք, քանի դեռ ուշ չէ: Այդ մարդը ձեզ այն տեսակ զործերի մէջ կը խճճի, որ ինքներդ էլ կը զղջաք:

— Ջեզարէ, — ասաց նա մեղմ, — չէք մտածում, թէ ինչ էք խօսում: Ոչ ոք ոչ ոքի չի խճճում: Ես ինքս իմ ցանկու-թեամբ միացայ այդ զործին՝ խնդիրը ա-մէն կողմից դատելուց յետոյ: Անձնապէս դուք համակրում չէք Բոռին, գիտեմ, բայց մենք այժմ մարդկանց մասին չենք խօսում, այլ զործի:

— Ջեմմա, հրաժարուեցէք: Դա վտան-գաւոր մարդ է. ոչ զութ ունի, ոչ խիղճ, եւ սիրում է ձեզ:

— Ջեզարէ, ի՜նչ անհեթեթ բաներ էք մտածում:

— Ձեզ սիրում է, — կրկնեց Մարթի-նին: — Զգույշ եղէք:

— Սիրելիս, ես չեմ կարող զգոյշ լինել եւ ձեզ բացատրել չեմ կարող, թէ ինչո՛ւ: Ես ու նա կապուած ենք իրար ոչ մեր կամքով:

— Եթէ կապուած էք իրար, խօսելն աւելորդ է, — պատասխանեց Մարթինին յոգնած ձայնով:

Ու դուրս ելաւ՝ պատրուակելով, թէ զործ ունի, եւ ամբողջ ժամերով թա-փառում էր ցեխոտ փողոցներում: կեան-քը խիստ մռայլ էր թւում նրան այդ ե-րեկոյ: Հազիւ էր ճարել մի էակ, եւ ահա այդ լարծուն արարածը եկել խլել էր իր ձեռքից:

Է. ՎՈՑՆԻՁ

(Շար.)

ՏԷր եւ Տիկին Աբշակ Մկրեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մկրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բերսէ Նոտարեան եւ զաւակները, Պր. Վարդան Կակոյեան եւ զաւակները, Վարդանոյշ Մկրեան (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մկրեան եւ զաւակները, Պր. Մարտիրոս Ադամեան եւ զաւակները եւ համայն պարագաները զառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տադրոջ, մօրեղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԿՐԵԱՆԻ

(Ջենկիլերցի, 79 տարեկան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 24ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մարտ 28, ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 30, ոճն է Սբրոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ սոսկալի չարչարանացն եւ մահին ի վիրապն։

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ խորանին վարագոյրը բաց՝ պատարագ կը մատուցուի։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Արեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԵՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Կիրակի, օր Մարտ 31, զիւղիս Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Արեւագալի վերջին երգեցողութիւնը, նոյնպէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը 17ին, մասնակցութեամբ զպիրներու տեղի կ'ունենայ Հսկումի եւ եկեսցէի արարողութիւն։ Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլեեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (29 Մարտ), սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21ին։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. «Քրխտաւփոր» կոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Մարտ 30) ժամը 9ին, Ահարոնեան սրահումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոր Թաղական Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ կիրակի Մարտ 31ին, երեկոյեան ժամը 17·30ին տեղի պիտի ունենայ վերջին հսկումի ժամերգութիւնը։ Սոյն արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ քառանորդաց Մեծ Պահքի իմաստն ու խորհուրդը՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը իր անդամները եւ բոլոր կեդրոնականցիները կը հրաւիրէ մասնիմ հաւաքոյթի մը, 30 Մարտ Շաբաթ ժամը 16ին, որուն ընթացքին Միութիւնը վերականգնելու եւ անոր նոր թափ մը տալու համար պիտի ըլլան մտքերու փոխանակութիւն։

32 rue de Trévise, Փարիզ

Բոմբէյլ

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա Ծովեզերեայ ճաշարանը։

KING, quartier St. Jean

Ճաշագին 50 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտալի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ։

Տոմսերու համար դիմել ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՆ ԱՌԱՋ՝

Photo Rex — Tél. 39-16-04

Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98

Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի 24 աշխարհական նոր անդամներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1974 Ապրիլ 28ին՝ կիրակի օր։

Համաձայն Ծրագիրը – կանոնագրի 12րդ յօդուածի տրամադրութեան,

«Ընտրութեան մասնակցելու համար ամէն անդամ պէտք է վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու իր բոլոր անդամատուրքերը, վերջին ընտրութեան թուականէն սկսեալ, եւ առնուազն, մէկ տարիէ ի վեր անդամ արձանագրուած Ընկերակցութեան»։

Կը խնդրենք բոլոր անդամներէն, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքերը, բարեհաճին ամէնէն ուշ մինչեւ Ապրիլ 5 ներառեալ՝ վճարել, անձամբ կամ իրենց յարմար դատած եղանակով, որպէսզի ընտրող եւ ընտրելի ըլլան։

Կը խնդրենք նաեւ, որպէսզի փափաքողները մինչեւ 1974 Ապրիլ 5ը ներառեալ՝ դրաւոր կերպով իրենց թեկնածութիւնը դնեն ներկայացուցիչներու ժողովին անդամակցութեան, որպէսզի ընտրելիներու ցանկին մէջ երեւին։

Ընտրողներու եւ թեկնածուներու ցանկերը կը փակուին 1974 Ապրիլ 5ին։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 23 Մարտ 1974

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A
NAHABED ALECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE
CHARLES RENAUD
BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de
EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Սկսեալ Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20·30էն սկսեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ՝

6, Rue Faventine — VALENCE

Հայերէնը կը դասաւանդէ՝ Նարեկ Խաչակիր Քհնյ. Վարդանեան

Ֆրանսերէնը կը դասաւանդէ վարժառու ուսուցչուհի Օր. Տանիէլ Վարպետեան։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Մայիս 3ին։

Վալանսի եւ շրջակայից հայ երկսեռ երիտասարդներն ու պատանիները սիրով կը հրաւիրուին օգտուիլ այս պատեհ առիթէն։ Դասաւանդութիւնները ձրի են։

ՎԱՐՁՈՒ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԵԴՐՈՆ ՏԵՂ.

Վարձու սենեակ մը փոքր խոհանոցով, առանձին հայ օրիորդի մը կամ կնոջ մը համար։

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել՝ 252–18–52 ժամը 7էն 10 եւ իրիկուան ժամը 20–22։

URGENT
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ouvrières à domicile — crochet

Tél. : 508-46-40

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գրասենեակին մէջ աշխատելու համար տաքթիլօ-օրիորդ մը, նոյնիսկ սկսնակ։ Դիմել «Ծառաջ»ի, որ կը փոխանցէ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄԲ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի Թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ ֆրանսարնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le cataloque détaillé

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
28
JEUDI
28 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·974

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.974

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱԿ ԴԱՐՄԱՆԸ

———o———

Եթէ ազգային մեծագոյն ազէտն է արտագաղթը Հայաստանէն արուարձանման, — այնքան ո՛չ միայն դէպի դէպի արեւմտեան երկիրները ու խորհրդային միութեան Հանրապետութիւնները, — նոյնքան ազիտարեր է Մերձաւոր կամ Միջին Արեւելքի հայաչատ երկիրներէն դէպի դարձ Ամերիկաներն ու Աւստրալիա կատարուածը։

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խորէն Ա. եկեղեցւոյ բեմէն, Լիբանանի հայ մամուլը իր էջերէն քանիցս զգուշութեան հրաւէր ուղղեցին մեր հայրենակիցնե-րուն, որ իրենց տեղէն չշարժին՝ հեռատեսր հորիզոններու տակ բախտ որոնելու անտոյգ, խարուսիկ եւ յաճախ բացատական յոյսերով։

Սակայն կը թուի թէ այդ կոչերն ու զգուշացումները արդիւնք չեն տուած։ Փա՞ստ։ — Լիբանահայ մամուլին, — մանաւանդ Հ. Ց. Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթին մէջ — վերջերս կրկնուած ահազանգը։

Կը դիտակցինք անշուշտ, որ վերջին տասնամեակի քաղաքական վերիվայրումները, մանաւանդ Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ վարչաձերուն մէջ, առաջ եկած փոփոխութիւնները, ապրուստի պայմաններուն, առեւտրական, տնտեսական դրութեանց համար պատրաստրուած սեղմումները որոշ ազդեցութիւն ունեցան կարեւոր թիւով հայրենակիցներու այդ երկիրներէն հեռացման մէջ։

Կարելի չէ անվերապահօրէն մեղադրել բոլոր հեռացողները։

Մեղադրելի կէտն ա՛յն է, որ Մերձաւոր Արեւելքէն հեռանալու ստիպուած Հայերը ինչո՞ւ Ամերիկաներու եւ օտարներու ողորմածութեան ապաւինէին՝ ա՛յդքան հեռուները նոր բախտ որոնելու, նոր բոյն կազմելու, նոր տնտեսութիւն ստեղծելու համար, երբ անդին ունինք հայրենիք մը, պատրաստակամ՝ իր ծոցն ընդունելու իր «սիրելի զաւակները»։

Պիտի առարկուի թերեւս, որ Խորհրդային Հայաստան բաւարար բնակարան եւ աշխատանք հայթայթելու հնարաւորութիւն չունի իր սահմաններուն մէջ։

Այս առարկութիւնը չի կրնար ընդունելի ըլլալ, պարզ այն պատճառով, որ հայրենիքի պատկան իշխանութիւնները տարիներէ ի վեր ունին հայրենադարձի քաղաքականութիւն մը, թէկուզ տարեկան հինգ հազար հոգի ընդունելու սահմանափակումով մը։

Ճշդիւ վիճակագրութիւն մը չկայ դժբախտաբար պետնալու համար թէ 1948-էն ետք քանի՞ Հայեր ներգաղթած են Հայաստան։ Ձենք դիտեր նաեւ թէ 1950էն ի վեր քանի՞ ընտանիք հեռացած է Հայաստանէն։ Հայրենադարձնե՞րը աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն թէ հայրենիքէն հեռացողները։

Տարեկան հինգ հազար հոգիի համար պատրաստուած բնակարանի եւ աշխատանքի հնարաւորութեան վրայ աւելցնելով Հայաստանէն մեկնող ընտանիքներու պարապ ձգած տուներն ու դործերը, եւ թեանի հայրենադարձութեան պատասխանատու կոմիտէն պիտի կրնար հայ բնակի հողի վրայ տեղաւորել Միջին Արեւելքէն հեռանալու պարտաւորուած մեր դժբախտ հայրենակիցները։

Աւելի քան կէս դարէ ի վեր վերաչինուղ, բարգաւաճող, պետութեան, արուեստի եւ ընթացիկ կեանքի բոլոր «բնագաւառ»ներուն մէջ յարաճուն նուաճում արձանագրող Խորհրդային Հայաստանը ի վիճակի պէտք է ըլլայ «մազնիսի պէս» դէպի իրեն քաշելու տարագիր Հայերը։

Ա՛յդ է միակ դարմանը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԹԱՆԴԱՐԱՆԸ

Եղ· Զարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի վիտական խորհուրդը հրատարակած է «Տեղեկագիր» գրքոյկը, որ կը բնութագրէ թանգարանի անցեալ տարուան աշխատանքները։

1973ին ձեռք ձգուած են բազմաթիւ դիւաններ, որոնցմէ են Ամէն Ամէնեան-Եկատերինա Դուրեան — Ամէնեան հաւաքածոն (Լենինական), Գ· Շարբաբեանի (Թիֆլիս), Աբշ· Աբշարունիի (Մոսկուա), Վահէ Հայկի, Զարուհի Գալեմքեարեանի, ինչպէս նաեւ Ա. Իսահակեանի, Կոմիտասի նամակներու եւ այլ նիւթերու հաւաքածոները։

Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը հիմնուած է 53 տարի առաջ։ Մշակոյթի կարեւոր օջախ մըն է, քանի որ հոն խնամքով պահպանուած են ժթ. դարու կէսէն ցայսօր հայ գրականութեան, թատրոնի, երաժշտութեան անուանի դէմքերու ձեռագիրներն ու անձնական իրերը, գրադարանները ու անոնց վերաբերող լուսանկարչական եւ դեղագրական նիւթերը։

Թանգարանը ներկայիս ունի աւելի քան 600 դիւան՝ հինգ հարիւր հազարէ աւելի վաւերագիրներով։ Հայ գրադէտներու եւ մշակութային գործիչներու հաւաքածոներէն զատ թանգարանին մէջ տեղ գտած են նամակներ եւ ձեռագիրներ Մաքսիմ Գորկիէ, Վալերի Բրիւսովէ, Վ. Հիւկոյէ, Անաթոլ Ֆրանսէ, Լուի Արագոնէ, Էմիլ Վերհարնէ եւ ուրիշներէ։

Հաստատութիւնը ունի հայագիտական հարուստ գրադարան, դիրքերու եւ մամուլի արժէքաւոր հաւաքածոններ։ Գիտահետազօտական աշխատանքներէ զատ հաստատութեան անձնակազմը հրատարակած է «Գրական ժառանգութիւն» վերտառութեամբ Պետրոս Ադամեանի, Նարդոսի, Ալ· Ծատուրեանի, Ալ· Սպենդիարեանի, Դ· Վարուժանի եւ այլոց նամակներու հաւաքածոները· ասոնք օգտակար են ուսումնասիրելու համար վերոյիշեալ դէմքերու կեանքն ու ստեղծագործութիւնը։

Թանգարանի աշխատակից Գ· Աղնաւուրեանի ջանքերով Վարուժանի ձեռագիրները երեւան բերուած են։ Դիւանը ամբողջացուելէ եւ մշակուելէ ետք, գոյութիւն ունեցող նիւթերուն հիման վրայ պիտի պատրաստուի եւ հրատարակուի բանաստեղծին ստեղծագործութիւնն երուն հատորները։

×

ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Բելոռուսիոյ մայրաքաղաքին՝ Մինսկի մէջ վերջ գտան Ջրացատքի միջազգային մրցումները, որոնց մասնակցեցան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի կարգ մը երկիրներու լաւագոյն մարզիկները։

Երեւանցի Դաւիթ Համբարձումեան 527,52 կէտ ապահովելով առաջին հանդիսացաւ։

×

ԱԿԱԴ· ՍՏ· ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ

Խորհ· Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից – անդամ Ստեփան Բարխուդարովի (Բարխուդարեան) ծննդեան 80ամեակին առթիւ անոր հնոր հռուած է Լենին չքանչանը, Խորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կողմէ։

Լեզուաբան Ստ· Բարխուդարեան ծանօթ անուն մըն է իբրեւ բառարանագէտ, ինչպէս նաեւ ռուսերէնի, սլաւոնական լեզուներու պատմական քերականութեան, հին ռուսերէնի եւ լեզուաբանութեան նուիրուած բազմաթիւ արժէքաւոր աշխատութիւններով։

Ծնած է Բաքու եւ հոն ստացած է իր միջնակարգ կրթութիւնը։ 1913ին ընդունուած է Պետերբուրգի համալսարանի պատմա – բանասիրական ֆաքիւլթէն։ 1932ին դարձած է Լենինգրադի համալսարանի վրոֆեսէօր եւ դլխավարած է ռուսերէնի ամպիոնի եւ բանասիրութեան ճիւղը։ 1944ին հիմնադիրներէն եղած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի ռուսերէնի հիմնարկութեան, Մոսկուա։

Անուանի լեզուաբանը երկար տարիներ (1938–1946) եղած է խմբագիր «Ռուսկի Եազիկ Շկոլէ» (Ռուսերէնը դպրոցին մէջ») հանդէսին։

Ակադ· Ս· Օբնորսկիի հետ հրատարակած է «Ռուսերէնի պատմութեան ծաղկաքաղը», իսկ յետագային եղած է գլխաւոր խմբագիրը «Ժամանակակից դրական ռուսերէնի» 14 հատորնոց բառարանին։ Անոր դեկավարութեամբ լոյս տեսած է նաեւ ռուսերէնի բացատրական քառահատոր բառարանը։

ՄԷՍՄԷՌ ՔՈՐՍԻՔԱՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

———o———

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ ԸՐԱՒ

Ա.յսջիօ խօսած իր ճառին մէջ, Ֆրանսայի Նախարարապետը պարզեց կարգ մը ծրագիրներ կղզիին բարելաւման համար։ Սկզբնական չրջանի մը մէջ, Մէսմէռ կը խորհի թէ հարկ է ամրապնդել թաղամասերուն մէջ վարչական մեքենաներու միջոցները։ Ցեռադային անկարելի չէ նահանգապետական իշխանութիւն մը հաստատել Պաստիա բայց այդ մասին, Մէսմէռ կ'ուզէ Քորսիքացիներուն կարծիքն առնել։

Տուրքերու համար, Քորսիքա բացառիկ դրութիւն մը կը վայելէ, որ պիտի չերեխոխուի։

Փոխադրութեանց համար, 1974ին, ապա 1975ին երկու նոր նաւեր պիտի սպասարկութեան դրուին։ Սակերուն համար, Նախարարապետը որոշած է Քորսիքայի համար դործադրել այնպիսի դրութիւն մը, որ համապատասխանէ եղած դիմումին, ըստ որուն ծովը պէտք է նոյնացուի ցամաքին հետ։

Զարկ պէտք է տրուի դիւանաշրջիկութեան, ճամբաներու համար, որպէսզի ծրագիրը նախատեսուածին պէս ընթանայ։ Նայ Զ· Ծրագիրը 42էն 70 միլիոն ֆրանքի բարձրացուցած է վարկը։

Ուսուցման մարզին մէջ, Մէսմէռ ապահովութիւն կուտայ որ Ա.յսջիօյի, Սարթէնի եւ Քորթէի լիսէները պիտի պահպանուին։ Ա.ակէ եաք, Քորսիքայի ուսանողները ազատօրէն կրնան արձակուրդ ցամաքամասի, որեւէ ուսուցման կեդրոն։ Թղթածրարները այլեւս պիտի քննուին ոչ թէ Նիս այլ Ա.յսջիօ։ Համալսարանական կեդրոն մը պիտի հաստատուի կղզիին մէջ։

Ճարտարարուեստի համար ալ, ամէն ինչ պատրաստ է, կ'ըսէ Մէսմէռ, ճարտարարուեստական չրջաններ հաստատելու համար Ա.յսջիօ եւ Պաստիա։

Նախարարապետին ճառը ընդհանրապէս լաւ ընդունուած է թէեւ «Ա.ոս» (Քորսիքական Հայրենակցական Գործունէութիւն) չարժումը իր դոհունակութիւնը կը յայտնէ որ ժողովուրդը իր անտարբերութիւնն ու թշնամութիւնը ցոյց տուած է Մէսմէռի եւ կ'ըսէ թէ «խոստումները պոկուած» են Նախարարապետէն»։

Քանի մը տող

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐԸ չատ յոռետես են եւ երբեք այսքան չեն եղած, ըստ Սոֆրէս–

Ֆիկարօ հանրային կարծիքի քննութեան մը, ըստ որու Ֆրանսացիներու 76 առ հարիւրը յոռետես է եւ 12 առ հարիւրը՝ լաւատես։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ մէջ կառավարական բեւեխոխումներ կատարուած են եւ Ջաուչեսկու, որ ցարդ միայն կուսակցութեան քարտուղարն էր եւ պետական Խորհուրդի նախագահ, կը դառնայ Հանրապետութեան նախագահ, մինչ վարչապետ Մաուրէրի աթոռը կը դրաւէ Մանեսկու։

ԱՆԱՏՈԼԻՒԻ կեդրոնի վեց նահանգներու պետական հողերու վրայ մեկնի ցանքը սկսած է։ Ցանքը 180 հեկտարի վրայ կը տարածուի։

ՀԻՒՍԻՍ· ՔՈՐԷԱ. առաջարկեց Ուա–չինկթընի խօսակցութեանց ձեռնարկել կնքելու համար խաղաղութեան դաշնադիր մը իրենց մէջէն։ Հիւսիս· Քորէա կ'ուզէ, որ այդ դաշնագիրը փոխարինէ Քորէայի պինադուլի համաձայնագիրը՝ կնքուած 1953ին։ Ուաչինկթըն չհամաձայնեցաւ։ Հարաւ· Քորէայի կարծիքով Հիւսիս· Քորէայի առաջարկին նպատակն էր ամերիկեան ուժերու հեռացումով տալ կարացնել Հարաւ· Քորէան։

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ, ուր զացած էր նախագահելու Լատին Ամերիկայի Ֆրանսայի դեսպաններու ժողովին, Միշէլ Ժոպէր չեչուած է այն հետաքրքրութիւնը զոր Ֆրանսա ցոյց կուտայ այդ չրջանի երկիրներուն։ Միւս կողմէ Ուաչինկթընի Ֆրանսայի դեսպանը բողոքած է ամերիկեան Արտաքին նախարարութեան մօտ, այն անհիմն ակնարկութիւններուն դէմ, զորս Ուաշինկթըն Փոսթ կատարած էր Ժոպէրի հասցէին։ Կ'ըսուէր թէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը աշխատանք կը տանի արաբական երկիրներուն մօտ, որպէսզի անոնք չարունակեն քարիւղ չհայթայթել Լամերիկայի։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ նոր կառավարութիւնը ներկայացուցած է իր պիւտճէն, որ ամէնէն ծանրակչիռն է զոր Անգլիա ունեցած ըլլայ պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր։ Առաջքն առնելու համար փետրուարի բացին, Անգլիա 12 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կատարած է, տասը տարուան վրայ։ Ա.ակէ զատ 16 միլիառի նոր տուրքեր դրուած են։

ԱՍՔ ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՄՈՒԴ ԱՂԱՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ ԹՌԱՒ

—o—

Բ.

Երբ Վանեցին վիճում է Վանեցու հետ, մեկը՝ ցոյց տալու համար միւսի փաստարկումների թեթեւութիւնը եւ ընդհանրապէս վիճողի անզօրութիւնը, բացականչում է.

— Փչեմ՝ թռնես...

Այսինքն՝ դու հէ՛չ, փչեմ՝ կը թռչես դո՛ւ էլ, քո բերած փաստերն ու ապացոյցներն էլ քեզ հետ... կը թռչես փետուրի կամ պուպու կոչուած դեղին, դա՛ը ծաղկի թողած մազմզուկի պէս... է՛, Համուդ աղայի կշռան փետո՛ւր էր կամ մազմզո՛ւկ, որ Բուլղարացի Գրիգորը կամ, դիցուք, վինուորական խորհուրդի բոլոր անդամները միասին փչէին, զօրանոցը թռնէր...

— Պէտք է լաղում փորել հայկական դիրքերից մինչեւ զօրանոցի տակը այն հաշուով, որ լաղումը դուրս գայ զօրանոցի նկուղի վրայ:

— Ցետո՛յ...

— Էլ ինչ յետոյ, ռումբ պէտք է դնել նկուղում...

— Ռումբը պայթեցնել...

— Զօրանոցը օդ հանել...

Ուրիշ խօսքով՝ ռումբը պիտի փչէր, Համուդ աղայի զօրանոցը թռնէր: Ապա՛:

Վանը «մեթրօ» չունէր, սխալուեցինք, Վանը մեթրօ ունէ՛ր: Ճիշդ է, Վանի մեթրոյի ներքնուղիներով սաորերկրեայ դըրացքներ չէին երթեւեկում, բայց քաղաքի տակ զոյութիւն ունէր ջրհորների եւ ներքնուղիների մի զարմանալի համակարգ, որը ենթարկւում էր Վանեցի հըմուտ քանքաններին: Տուեալ դէպքում, սակայն, միայն քանքան լինելը բաւական չէր, այստեղ պէտք էր նաեւ ճարտարապետ, որը որոշէր, ի՞նչ խորութեամբ պէտք է գնալ, ի՞նչ ուղղութեամբ, ի՞նչպէս, որ ներքնուղին հասնի զօրանոցի նկուղին: Եւ ո՞վ էր այդ յանդուգն ճարտարապետը, եթէ ոչ...

Դիրքից հանեցին Աբաթոյին ու բերին չտաբ: Հաղիւ էր Բուլղարացի Գրիգորը բերանը բացել՝ Աբաթօն անհետացաւ: Մի ժամից յետոյ չտաբ եկաւ եւ զեկուցեց.

— Կ՛ելնի՛:

Այսինքն՝ կը լինի՛, այսինքն՝ գործը դլուխ եկող գործ է, այսինքն...

— Դէ որ «կ՛ելնի», գործի անցիր, — ասաց Բուլղարացի Գրիգորը:

Աբաթօն իր հետ վերցրեց Կոլէ Խաչային, Կոլոտ Կարապետին, ընտրեց եւս մի քանի քանքան եւ գործի անցաւ:

Փորի՛ր հա փորիր: Մութ ու մթամած ներքնուղիներում ի՞նչ պիտեր, ի՞նչ գիտեկ: Ցերեկը մութ պիտերուայ նման, գիտերը՝ գաթի գիտեր... Փորիր ու յիշիր, որ գաչոի մուկն ինչ գաչոի մուկ է՝ առանց բահ ու բրիչի՝ գետնի տակ, իր ապահովութեան համար մկտաններ է փորում ու հազար-հազար մկներ իրենց դերզաստաններով եւ ընտանիքներով ապրում են գետնի տակ՝ Սոլաթեանենց անտառակից մինչեւ Կարմրավորայ վանքի տակ... Մարդը չելաւ-չելաւ, մի գաչոի մկան չափ ի՞լ չելաւ: Փորիր ու յիշիր, որ հազար տարի առաջ... Այդ ի՞նչ ուժի, ի՞նչ հունարի տէր քանքաններ են եղել, որ փորել են Զըմփ-զըմփ մաղաբայի տակից, գնացել ու հասել են մինչեւ բերդի տակ: Զըմփ-զըմփ մաղարան ո՛ւր, բերդն ո՛ւր... Ճիշդ է, կ՛ասեն (ովքե՞ր, ե՞րբ, գնա սուտիր...), կ՛ասեն, որ երբ այդ անասունած-աժգահա քանքանները փորելով – փորելով գնացել հասել են սեպագիր արձանագրութիւններով փորագրուած Մհերի դրան մատոյցներին, ներանք, այդ աժգահա քանքանները դուրս են եկել սաորերկրեայ արեւով լուսաւորուած լոյս մի աշխարհ:

— Հէյ-վա՛ղ, — ասին քանքանները, — կայ-չկայ մենք ընկեր ենք Սասնայ Մհերի աշխարհ... — Ներանց դէմ ելաւ Մհերն ինքը, մի հսկայ Մհեր, որի մօտ աժգահա քանքանները մի-մի ածոմ-մածոմներ էին, այսինքն՝ մանրամասրգ թզուկներ... Մհերն ասաց.

— Օձն իր պորտով, մարդն իր ոտով, հաւքն իր թեւով իմ աշխարհը չէր մտել, դուք էդ ի՞նչ սիրտ ու ջասարաթ ունիք, որ էստեղ հասաք...

Քանքանները սկսուան. մենակ աւագ քանքանը, քանքանաչէին կամ, ժամանակակից լեզուով ասած, քանքանների չէֆը կամ բրիգադիրը բերան բացաւ եւ ասաց.

— Մհերն ապրած կենա՛, քանի որ մենք եկանք ու արժանացանք քո տեսութեանը, մի խնդիր-առաջարկ-աղաչանք ունենք...

— Աա՛ ասելիքդ, — դասաւոր տուեց Մհերը, մի ծխախոտ փաթաթեց, պարզեց, արեւից վառեց, ծխեց ու քթի պլնջերից էնպէս մի ծուխ բաց թողեց, որ մի րոպէ արեւը խաւարեց, իսկ յետոյ կրկնեց.

— Աա՛ ասելիքդ:

Եւ աւագ քանքանն ասաց.

— Մհերն ապրած կենա, ժողովրդի աչքը քո վրակ, քարէ գռներին է: Դո՛ւրս արի, կառավարի:

Կարկտից զարկուած մութ սարի նման մթնեց Մհերը, յետոյ ծուխ տուեց սաբերու վերէն, մի կուշտ ծծղաց ու ասաց.

— Տարին ունի չորս եղանակ, չորս եղանակի դէմ՝ մարդուն տուած է մէկ խելք: Մէկ խելք՝ չորս եղանակի դէմ ի՞նչ կ՛անի: Տարին երկար, խելքը՝ կարճ: Դեռ էդ խելքի՞ն էք... Գնացէք գործին ու թողէք ինձ մենակ էսա մեծ, անմարդ բանտի մէջ: Մհերն աշխարհ եկողը չի: Ձուր աշխարհից չորը չվերանայ ու բարին չվատաւորի, Մհերն աշխարհ եկողը չի...

— Արի, Մհեր, արի չորը վերացրու, արի ու քո ուժով հաստատի բարու թագաւորութիւնը, — որանջաց աւագ քանքանը:

— Ուժով չորը չի վերանայ, ուժով բարին չի հաստատուի: Ուժը չարիքն է, որ կայ: Ես չարագործ չեմ, — ասաց Մհերը, — մարդն իր խելքով, իր սրտով ու հոգով պիտի աշխարհի արդար ու ազատ կարգեր: Ուժով չի կարելի ժողովուրդներին ա՛չ գժոխք քշել, ա՛չ դրախտ: Դըժոխքը գժոխք է, իսկ ուժով ձեռք բերուած դրախտը գժոխք կը դառնայ:

— Արի՛, Մհեր, դո՛րս արի աչխարհ ու քո խմաստուն խօսքով հա՛ն մարդուն ուղիղ ճանապարհի վրայ, — իր խօսքն է պնդում աւագ քանքանը:

— Դառնանք խօսքի ուժին, — խնդմընդաց Մհերը, — ի՞նչ է խօսքը: Հողմահալած քամի՛: Խօսքով աչխարհ կը քանդուի, բայց խօսքով աչխարհ չի չինուի: Ցխուսից աւելի մեծ-մեծ խօսո՛ղ... Բռնեցիք ու խաչեցիք ու արիւն թափեցիք յանուն խաչի: Դէ՛-դէ՛... Ամէն մարդ իր համբան... Դուք Մհերին պագի վրայ քաշող չէք...

Մհերը ծուխ փչեց քանքանների վրայ, աչխարհը մթնեց ու մէկ էլ տեսան, որ մութ ներքնուղու մէջ են իրենց բահ-բրիչների հետ: — Փորի՛ ու փորի՛:

Փորի ու փորի, վաթսուն քայլ ի՞նչ է համեմատած Զըմփ-զըմփ մաղարայից մինչեւ բերդ ձգուող տարածութեան հետ: կ՛ասեն՝ հազար տարեկան այդ քանքանները... է՛, չո՞ւ բան կ՛ասեն, այն էլ կ՛ասեն, որ մինչեւ հիմա անհնարին եղաւ ճշդել, թէ նրանց տեսած Մհերն ու Մհերի ասած խօսքերը երա՞գ էր, թէ իրակա-նութիւն, հէքեա՞թ էր, թէ եղելութիւն, ի՞նչ իմանաս, ի՞նչ իմանաս, էս աչքերաչքերի կեանքում ո՞րն է երազ, ո՞րը իրականութիւն:

Իրականութիւն էր, սակայն, որ Հա-մուդ-աղայի զօրանոցը դատապարտուած էր: Աբաթոյի ընդյատակեայ բրիգադը հերթով, ցերեկ ու գիշեր աչխատում էր, եւ ներքնուղին, օձի նման, ժամ-ժամին ածում ու ձգւում, երկարում էր դէպի զօրանոցի տակը: Ամէն օր, Աբաթոյի կրակ-ճրագ կինը, Մարիամը, սերկեւի-լով ճաշ էր պատրաստում քանքանների համար ու հասցնում մութ աչխարհը:

— Գետնի՛ մկներ, ի՛մ ախպերներս, բահը թողէ՛ք, գդալն առէ՛ք, ճաշի նըստէ՛ք...

— Ձեռդ կանաչ, Մարիամ քուրոյ...

Երրորդը օրը Աբաթօն զեկուցեց Բուլղարացի Գրիգորին.

— Էլա՛ւ:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Հայ ուսանողը եւ Ազգային մտահոգութիւնը

—o—

Հայ ժողովուրդը ապրուստի տարբերան հարց չունի այլեւս: Մինչ 60 տարի առաջ կը պայքարէր օրուան ապրուստի մը համար, այսօր կը վայելէ համեմատաբար աւելի ապահով վիճակ մը:

Հայ ուսանողութեան վիճակն ալ կը ներկայացնէ միեւնոյն պատկերը:

Հայ ուսանողութիւնը չունի այլեւս «հասնելու» մղձաւանջը եւ այս՝ շնորհիւ իր նախորդող սերունդին յամառ ու լուռ աչխատանքին:

Աւելցած է իր թիւը եւ ապրելու պայմանները դարձած են բաւական հանգիստ հաճելի:

Արդ, երբ կը տիրէ նման վիճակ մը, ուսանողութեան նպատակները չեն սահմանափակուիր միայն վկայականին մէջ: Վկայականը կրասնցուցած է իր նախկին վայելքը: Հայ ուսանողութիւնը կը փնտռէ գործունէութեան լայն ասպարէզ: Ան չի բաւականանար իր ասպարէզով, կը փնտռէ զանազան զբաղումներ, հետաքրքրութիւն արթնցնող հարցեր եւ կը ներկայանայ իբրեւ աւելի լայն զգայնութեան հորիզոն ունեցող անհատ, հետապնդելով բարձր նպատակներ, թէ՛ իրեւ Հայ եւ իբրեւ մարդ:

Նոյն այս վիճակը կը տիրէ զանազան ազգի ուսանողութեանց մօտ:

Իրողութիւն մըն է նաեւ, որ պակաս է թիւը այն ուսանողներուն, որոնք կը ձգտէին ընկերութեան մէջ դիրքի մը գրաւման:

Ուսանողութիւնը այսօր աւելի խելահաս է եւ կ՛աչխատի միաժամանակ իմաստ մը տալ իր կեանքին, չբաւականանալ իր ուսանողական թէ ասպարէզային հարցերով եւ կը փնտռէ խէժլներ, որոնց համար արժէ պայքարիլ:

Այս մտային որոնումները իրենց ցոյցը կը դնեն հայ ուսանողին մօտ, ազգային առումով:

Սփիւռքի հայ ուսանողին ստացած ընտանեկան թէ դպրոցական կրթութիւնը, ազգային դեմքի վրայ, պատճառ կը դառնան, որ ան ինքզինք օտար ղպայ ուսանողական չարժումներուն:

Ձի բաւեր հայ ծնիլ, հայկական միջավայրի մէջ ապրիլ եւ հեռու մնալ օտար չրջանակներէ, այն մտավախութեամբ, թէ օտարին մօտենալով դուռ կը բացուի այլասերումի, հեռեւաբար ձուլումի:

Հայ ծնիլէ աւելի պէտք է դիմակիլ «Հայութեան»: Դիմակիլ, հեռեւաբար ճանչնալ Հայութիւնը եւ ազգային հարցերը իր բոլոր տուեալներով:

Այս պարագային, լեզուն իր էվոլիւցիոն դերէն վար կ՛իջնէ եւ ինքզինք չի պարտադրեր, երբ միտքն է, որ կ՛ընդունի Հայութիւնը:

Հայերէն խօսիլ անպայման չի նշանակեր Հայ ըլլալ:

Հայ ուսանողին մօտ այս գիտակցութիւնը տեղի կ՛ունենայ եւ ամէն օր անգլիական պարտութիւններու լուրերը կը հասնէին: Անգլիացիները, հակառակ իրենց պաղարիւնութեան չատ դիւրագրգռուած էին:

Յաւելին այն էր որ Աբփիար իր սեւեւլիկ դէմքովը, երկար մազերովն ու լայնեզր թաղեայ գլխարկովը Պօէրի կը նմանէր եւ չատ ուշադրութիւն կը գրաւէր փողոցը գացած միջոցին, մանաւանդ որ իրեն պէս թափթփած մարդ չատ չկայ Լոնտոնի մէջ ու թուրք մարդիկն ալ հաղուածքատ են:

Տղաք եսեւէն՝ «պլէք մէն, պլէք մէն» (սեւ մարդ) կը պոռային ու կը փախչէին: Իսկ հայրենասէրը, եւ անշուշտ քիչ մըն ալ գինով, Անգլիացիները գինքը Պօէր մը կարծելով բռունցք ցոյց կուտային սպառնալին: Նոյնիսկ օր մը մազ մնացեր էր որ չոգեկառքին մէջ ծեծ մը ուտէր:

Իր մեծագոյն հաճոյքն էր գիրք մը կամ թերթ մը առնելով երթալ նստիլ Հայտփարք կամ Գէնսինկթըն փարք ու կարդալ:

Ցետոյ անխոնջ քալող մըն էր, գրեթէ ամէն օր Նոթինկ Հիլլէն, ուր կը բնակէր, մինչեւ Սթեթ կ՛երթար ոտքով «Մաթէն» կամ «Թուռնալ» գնելու եւ այս երթուդարձը կը տեւէր ամբողջ չորս ժամ:

(69 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՏԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նոյն միջոցին, բացի «Նոր Կեանք»էն որ տանը հինգ օրը անգամ մը կը հրատարակուէր, կար նաեւ «Մարտ» ամսօրեայ թերթը, որ Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթն էր: Այդ երկու հրատարակութիւններուն ձեռագիր հասցնել, փորձերը սրբագրել, հասցէները գրել, ծրարները պատրաստել ու թղթատուն տանիլ բաւական գործ մըն էր որուն հաղիւ կը բաւէինք երեքիս: Եւ «Նոր Կեանք»ն ալ հաղիւ կը բաւէր մեզ երեքնիս ու գրաշարը ապրեցնելու, ինապահական արտասովոր միջոցներով:

Լոնտոնի մէջ բաւական մեծաքանակ հայ գաղութ մը կար գործաւորներէ ու ուսանողներէ բաղկացած:

Ուսանողներուն մէջ կը գտնուէին մեծանուն վիպասան Րաֆֆիի երկու զաւակները, որոնք իրենց մօր տիկին Րաֆֆիի հետ, հաստատուած էին Լոնտոն մէկ քանի տարիէ ի վեր եւ կարծեմ տակաւին հոն կը գտնուին մինչեւ այսօր:

Րաֆֆիներու տունը լոնտոնաբնակ Հայերու ժամադրավայրն էր, ուր կ՛երթայինք յաճախ թէյ խմելու:

Տիկին Րաֆֆի գործունեայ կին մըն էր եւ գրեթէ իր նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ «Լոնտոնի Հայ Գործաւորաց եւ ուսանողներու Միութիւն»ը, որուն նպատակն էր անգլիական մայրաքաղաքին մէջ գտնուող Հայերուն միջեւ կապ մը հաստատել, չաբաթական դասախօսութիւններ ու զանազան հանդէսներ սարքելով: Այդ միութեան նախագահ ընտրուեցաւ փրոֆեսէօր Յակոբեան, առենապետ եղաւ Լեւոն Բաչալեան, իսկ ես՝ առենադպիր:

Միութեան անդամները կը վճարէին ամսական փոքրիկ դումար մը, որմէ դոյացած հասոյթով կը հոգացուէր Միութեան երկու սրահներու վարձքը եւ մէկ քանի թերթերու բաժանորդագրութիւնը:

Ցմառնամ ըսելու որ այդ վարձքը կը տանար Տիկին Րաֆֆի, որ մեզի յատկացուցած էր իր բնակած տան առջնայարկի սենեակները:

Ամէն չաբաթ, գիշերը, փոխն ի փոխ բանախօսութիւններ կը կատարէինք հոն եւ ունկնդիրներ իրաւունք ունէին բանախօսէն լուսաբանութիւններ ուզելու իր խօսած նիւթին վրայ, այնպէս որ երբեմն երկար վիճաբանութիւններ կը բացուէին որմէ կ՛օգտուէին ամէնքն ալ:

Կը յիշեմ որ ես մէկ քանի բանախօսութիւններ ըրած եմ հրէական իմաստասիրութեան եւ ամբոխի հոգեբանութեան վրայ, որոնք ընդունելութիւն գտած են:

×

Աբփիար կատարեալ տէրվիշի կեանք մը կը վարէր Լոնտոնի մէջ: Գիշերները իր սենեակը կ՛առանձնանար յօդուած գրելու համար, առտուն կանուխ կ՛ելլէր հանրային ընթերցասրահները վազելու, ուր ցուցադրուած են օրուան թերթերը գրակալներու վրայ, զոր հարկ է կարգալ ոտքի վրայ կեցած: Աբփիար այսպէս չատ ճախ 4–5 ժամ կը կենար թերթ կարդալու համար: Անգլերէնն բաւական սորված էր եւ կարդացածը լաւ կը հասկնար, բայց գրեթէ բնաւ չէր կրնար խօսիլ: Ընթերցումէն ետքը կ՛երթար ճաչելու, եթէ նիւթական միջոցները ներէին, իսկ հակառակ պարագային թէյով մը կը գոհանար, այն մխիթարութեամբ որ իրիկունը անպատճառ պիտի ընթրէր Լեւոնի սենեակը, որովհետեւ գոնէ իրիկուան կերակուրը դիպուածի քմահաճոյքներուն ենթարկուած չէր:

Հոն գտնուած միջոցիս Թրանսվալի պատերազմը տեղի կ՛ունենար եւ ամէն օր անգլիական պարտութիւններու լուրերը կը հասնէին: Անգլիացիները, հակառակ իրենց պաղարիւնութեան չատ դիւրագրգռուած էին:

Յաւելին այն էր որ Աբփիար իր սեւեւլիկ դէմքովը, երկար մազերովն ու լայնեզր թաղեայ գլխարկովը Պօէրի կը նմանէր եւ չատ ուշադրութիւն կը գրաւէր փողոցը գացած միջոցին, մանաւանդ որ իրեն պէս թափթփած մարդ չատ չկայ Լոնտոնի մէջ ու թուրք մարդիկն ալ հաղուածքատ են:

Տղաք եսեւէն՝ «պլէք մէն, պլէք մէն» (սեւ մարդ) կը պոռային ու կը փախչէին: Իսկ հայրենասէրը, եւ անշուշտ քիչ մըն ալ գինով, Անգլիացիները գինքը Պօէր մը կարծելով բռունցք ցոյց կուտային սպառնալին: Նոյնիսկ օր մը մազ մնացեր էր որ չոգեկառքին մէջ ծեծ մը ուտէր:

Իր մեծագոյն հաճոյքն էր գիրք մը կամ թերթ մը առնելով երթալ նստիլ Հայտփարք կամ Գէնսինկթըն փարք ու կարդալ:

Ցետոյ անխոնջ քալող մըն էր, գրեթէ ամէն օր Նոթինկ Հիլլէն, ուր կը բնակէր, մինչեւ Սթեթ կ՛երթար ոտքով «Մաթէն» կամ «Թուռնալ» գնելու եւ այս երթուդարձը կը տեւէր ամբողջ չորս ժամ:

(69 – Շար.)

թիւնը կը մղէ զինք ուսումնասիրութեանց եւ որոնումներու, ազգային հարցերու կապակցութեամբ:

Գիտակցութիւն եւ երիտասարդական թափ ու եռանդ զինք կը մղեն ազգային–քաղաքական կեանքէն ներս:

Ուսանողները կը կազմեն ժողովուրդ – ներու յառաջապահ տարրը: Հայ ուսա – նողը իր կարգին հայ ժողովուրդի յառա – ջապահ տարրն է, որուն պիտակցութիւնը ունի:

Հայ ուսանողը, մանաւանդ Եւրոպայի հայ ուսանողութիւնը մեր ազգային – քաղաքական կեանքի առընչութեամբ կ'ու – զէ Սփիւռքի քաղաքականօրէն միա – յումը եւ ուժի մը առեղծումը:

Բազմաթիւ ուսանողներու մօտ իրենց քաղաքական կեանքի հետ ունեցած չփում – ներէն եաք, երբ իրենց եռանդը արդէն հասած է գաղթականէին, անոր անմի – ջապէս յաջորդած է անկում մը, անտար – բերութիւն մը, արդիւնք հայկական կեան – քի խառնաշփոթութեան, յատակ ու ու – սումնասիրուած աշխատանքի մը չգոյու – թեան:

Այս անտարբերութիւնը կը կայանայ այն առէն, երբ կ'անդրադառնայ իր ան – կարողութեան, գանելու մէջոցները, լու – ծումներ եւ մանաւանդ, երբ չի գտներ այն բաւարար ու էական աջակցութիւնը, որուն ակնկալութիւնն ունի:

Անտարբերութեան չրջանը կը տեւէ այնքան, որքան ան համոզուած մնայ իր անկարողութեան:

Զարդին յաջորդող սերունդը կատարեց իր ուսերուն վրայ դրուած պարտակա – նութիւնները: Ան քով քովի բերաւ յու – սալքուած ժողովուրդի մը բեկորները, նոր կորով տուաւ, բարելաւեց ժողո – վուրդին վիճակը եւ վերակազմեց ազ – գային կեանքը:

Հիմա կարգը հասած է պահանջելու եւ պարտադրելու արդարութեան վերահաս – տատումը: Հետեւաբար, կարիքը կայ ժո – ղովուրդը պատրաստելու եւ այս կ'ըլլայ ոչ ցրուած ճիգերով եւ ոչ ալ բաժնուած ուժերով:

Այս գործին կարելի է լծել ուսանողու – թիւնը, որովհետեւ անոր մօտ չի պակ – սիր ընդդիմադրութեան եւ յեղափոխու – թեան ոգին:

Հայ ուսանողական մխութիւնները չեն բաւարարուիր այլեւս մշակութային ձեռ – նարկներով եւ եթէ անոնք կը տանին նման աշխատանքներ, վստահաբար ի մտի ունին մշակոյթը իրրեւ գործիք, ի սպաս մեր քաղաքական իրաւունքներու վերա – հաստատման եւ բաղձանքներու իրագործ – ման:

Հայ ուսանողը, հայ երիտասարդը այ – օր պիտակիչ է, թէ իրենք այն սերունդն են, որուն ուսերուն կը ծանրանայ ան – գեալի եւ ներկայի չաղկապումով ապա – գայի ներդաշնակ գործունէութեան մը ծրագրումը:

ԶԱՐԵՀ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ

ՆԱՈՒՅՈՔՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ա.

Քաղաքական յեղաշրջումները կը կա – տարուին կազմակերպութիւններու կողմէ՝ ժողովուրդի օժանդակութեամբ: Անգամ մը որ ձեռք անցուեցաւ երկրին իշխանու – թիւնը, այդ կազմակերպութեան ղեկա – վարները կը սկսին պահանջել իրենց խոս – տացուած պաշտօնները, ինչ որ երկպա – ռակութիւն յառաջ կը բերէ չարքերու մէջ ու կը ստեղծուին իրարու հակառակ իշխա – րանիներ: Այն առէն կը սկսի խուլ պայ – քար մը եւ իւրաքանչիւր ժամուկ կ'ուզէ հաշուեյարդարի ենթարկել իր հակառա – կորդը: Այս կացութենէն կ'օգտուի ամէ – նէն խորամանկը, որ առիթէն օգտուելով կ'ամրապնդէ իր հեղինակութիւնը եւ գա – ւաճան հռչակելով ընդդիմադիրները, գանոնք կը չէզոքացնէ գանազան մի – ջոցներով, դատավարութիւն, ար – գելափակում, աքսոր կամ սպանութիւն: Այսպէս գործեցին հին Հռոմի մենաւոր – ները՝ Մարիուս, Սիլլա, Փոմպէոս, Յու – լիոս Կեսար կամ Օկտաւոս: Այդ միջոցին դիմեցին Ֆրանսական յեղափոխութեան ղեկավարները, որոնց բոլորն ալ ճաչա – կին կառափնաւին եռանկիւն դանակը: Այսպէս է որ քանեորդ դարուն երկու մեծագոյն մենաւէրները՝ Հիթլէր եւ Ստալին գործան իրենց երկրին բացար – ձակ տէրը:

Մեր այսօրուան պատմելիք դրուագը տեղի կ'ունենայ 1935ի սկիզբները, երբ դեռ զօրաւոր պայքար մը կը մղուէր Հիթ – լէրի վարչակարգին դէմ՝ դաղափարական իր նախկին ընկերներուն կողմէ, որոնց դլխաւորը Կրէկոր Շթրասէրն էր, որ ա – պաստանելով Գերմանիոյ դրացի երկիր – ներէն մէկուն մէջ, կը չանար վարկաբե – կել Հիթլէրի վարչակարգը:

Շթրասէրի դլխաւոր դէնքերէն մէկն էր ռատիոկայան մը, որ կը գործէր Փրակայի մօտերը, Պոհեմեան լեռներուն մէջ եւ իր ալիքներով կ'ողողէր ամբողջ Գերմանիան:

Առաու մը, Հայտրիխ ապահովութեան բաժնի պետը իր գրասենեակը կանչել տը – ւաւ համբաւոր գործակալ Ալֆրէտ Նա – ուոյքա եւ անոր ըսաւ:

— Ֆիւհրէրէն անձամբ հրահանգ ստա – ցայ, որ գտնես այս մարդը, եւ գայն ողջ ու առողջ բերես ու յանձնես մեզի:

Եւ Հայտրիխ գրպոցէն լուսանկար մը հանելով երկարեց Նաւոյոքսին: Բարձրա – հասակ, նրբակազմ, փայլուն ու խրոխտ աչքերով եւ վիպապաշտ հերոսի մը կեր – պարանքով մարդ մըն էր լուսանկարին տիպարը:

Երբ Նաւոյոքս գլուխը վերցուց լուսան – կարէն, Հայտրիխ չարունակեց.

Կը կոչուի Ռուտոլֆ Փորմիս, եւ կը գործէ Փրակայէն 40 քիլոմեթր դէպի հա – րաւ, Փիլսամ կոչուած գիւղին մօտերը: Օրական կը փոխէ երկու յայտագիր, առա – ջինը երեկոեան ժամը 8ին, իսկ երկրորդը՝ ժամը 10ին: Ան ուղղակի փոխհանուած կ'ընէ Շթրասէրի գաղափարներուն, որ ինչպէս գիտես, Փիւհրէրի վերջին քայլ ամենահատաղի թշնամին է: Գործելու բացարձակ ազատութիւն պիտի վայելես, միայն պէտք է աճապարես եւ գաղտնա – պահ ըլլաս:

Նաւոյոքս վերագարձաւ իր գրասենեա – կը եւ սկսաւ խորհրդածել: Զեխոսլովաք – իոյ իշխանութիւնը կը կասկածէր գերմա – նացիներէն եւ ոստիկանութիւնը ուշի ու – չով կը հետեւէր անոնց չարժուձեւերուն, անմիջապէս որ անցնէին սահմանէն ներս: Զգուշութիւնը անհրաժեշտ էր, որովհե – տեւ ժամանակը չէր քաղաքական եւ դի – ւանագիտական հարցեր յարուցանելու դը – րացի որեւէ երկրի հետ, ներքին կացու – թիւնը ամրապնդելէ առաջ:

Փորմիսի պէս անձ մը առեւանգելու հա – մար պէտք էր առնուազն երկու հոգի: Նաւոյոքս կրնար հետը առնել իր գործա – կիցներէն մէկը, սակայն, Զեխոսլովաք – իոյ սահմանը անցնելու առեն, անոնք կասկածը պիտի արթնցնէին սահմանապահ ոստիկաններուն: Իսկ եթէ իրեն ընկերակ – ցողը կին մը ըլլար, հարցը մասամբ կը դիւրանար:

Անմիջապէս հեռաձայնեց ներքին գոր – ծոց նախարարութեան քարտուղարուհի – ներէն մէկուն, որ իր բարեկամուհիներէն էր: Իրիկունը միասին գացին ճաշարան: Թանիա, քարտուղարուհին, մեծ խանդա – վառութեամբ ընդունեցաւ Նաւոյոքսի ա – ռաջարկը: Սակայն երբ այս վերջինը սկսաւ մանրամասնութիւններու մէջ մըտ – նել, Թանիա մատով երեսոյթ մը առաւ:

— Ալֆրէտ, չէի գիտեր այս առաքելու – թեան կարեւորութիւնը: Պէտք է գիս լաւ հասկնաս: Կը վախնամ սխալ մը գոր – ծելէ: Այն առէն վնասած կ'ըլլամ քու եւ իմ ապագային: Լաւագոյն մէջոցն է գըտ – նել կին մը, որ տեղեակ ըլլայ այս բո – լորին եւ քեզի ընկերանայ իրրեւ պարզ բարեկամուհի: Ունիմ ընկերուհի մը, որ մարզանքի ուսուցչուհի է: Կը բնակինք նոյն յարկաբաժնին մէջ: Կ'ուզե՞ս որ հե – ռաձայնեմ:

— Կարծեմ իրաւունք ունիս: Պէտք ե – ղածը ըրէ:

Թանիա հեռաձայնեց իր բարեկամու – հիին, որ սիրով ընդունեցաւ Զեխոսլո – վաքիա չրջապտոյտի մը առաջարկը:

Առաքելութեան կազմակերպութիւնը յանձնուեցաւ ապահովութեան բաժնի խորհրդական՝ Հուպէրի: Պատրաստել ըս – ւաւ Մերսեդէս լինքնաչարժ մը, որ կը կրէր Քիլ քաղաքի թուանչանը: Սնտուկին մէջ զետեղել տուաւ պայուսակներ, ու – տեստեղէնի ծրարներ, գահոյկներ: Ճե – տոյ Նաւոյոքսին յանձնեց անցագիրմը՝ Ալֆրէտ կերպէր անունով, ինչպէս նաեւ զօրաւոր հեռադիտակ մը եւ լուսանկար – չական գործածուած երկու մեքե – նաներ:

«Անմիջապէս որ ստուգես Փորմիսի ան – ձնաբուդի չափերը, կը վերադառնաս Պերլին, որպէսզի ստանաս բանդուքի ան – հրաժեշտ պիտոյքները, պատուիրած էր Հայտրիխ:

Ինքնաչարժի բազմոցներուն մէջ զետեղ – եցան թղթադրամի տրցակներ, որովհե – տեւ Զեխոսլովաքիա մտնող իւրաքանչիւր Գերմանացի չէր կրնար իրեն հետը տա – նիլ աւելի քան 100 մարք:

Ճաշօրդ առաու, Նաւոյոքս, Մերսե – դէսի զեկին առջեւ նստած, կանդ առաւ ճամբորդութեան իր ընկերուհիին տան առջեւ: Էմիլ Քարլէպախ իրեն կը սպա – սէր մայթին վրայ, պզտիկ պայուսակ մը ձեռքը: Բարեկազմ, վառվռուն, խարտե – չահեր գեղուհի մըն էր Էմիլ: Շրջա – պտոյտին հեռանկարը ուրախութեան փայլ մը կուտար անոր աչքերուն:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱԼԱՊՐԻՈՑ ԳՐՈԴՈՆԷ քաղաքը (Իտա – լիա) Ճունուար 24–31, տեղի ունեցաւ Մի – ջերկրականի չուրջ ապրող փոքրամաս – նութեանց լեզուներու մասին միջազգա – յին համագումար մը, կազմակերպուած Թորինոյի Եւրոպական Ուսմանց Համա – լսարանական հաստատութեան կողմէ: Հայ լեզուին արեւմտեան ճիւղին մասին խօս – եցաւ Ներսէս Ծ. Վրդ. Սէթեան: Ի չարս օտարազգի փորձեսէօրներուն, իր տեղե – կատուութեան եւ ասուլիսին մէջ, Սէթ – եան Գերազանցաբար վերլուծեց հայկական արուի աշխարհագրական ծնունդը, յեղա – չրջումը եւ բարգաւաճումը: Հայկական լեզուին նուիրուած օրուան աւարտին, լսելի եղան հայկական տոհմային երգեր, ցուցադրուեցան գունաւոր լուսանկար – ներ, ժապաւէններ եւ սիփւռքի Հայու – թեան կողմէ հրատարակուած մամուլի եւ գրականութեան նմոյշներ:

ԶԱՒՕ քաղաքը, որ վերջերս գրաւուե – ցաւ Փիւրաերու կողմէ, Մուսուլէն 115 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի, թրքական սահմանին մօտ: Զախոյի հայ գաղութը կազմուած է 1890էն 1896: Քսան–քսանը – հինգ ընտանիքներ հոն ապաստանած են 1895–1896ի կոտորածներէն ետք: 1918ի զինադադարէն ետք աւելցած է քաղաքի Հայերուն թիւը: Զախոյի Հայերը զըր – ահաւոս են, սակայն չատ աղքատիկ եւ եկեղեցասէր են եւ ամուր փարած են իրենց պապենական աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն: Իրրեւ չրջան կապուած են Մուսուլի Սզդ. Իշխանու – թեան: Վերջերս համայնքը ունեցած է իր նորաչէն դպրոցը, շնորհիւ Գ. Կիւլպէնկ – եան Հաստատութեան 20·000 տոլարի նուիրատուութեան: Աշակերտութեան թիւն է 50–60: Զախօ ունի իր եկեղեցին:

ՌՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

10·

Փետրուարի կէսերին Բոռը գնաց Լի – վոռնօ: Զեմման այնտեղ ծանօթացրեց նրան մի երիտասարդ Անգլիացու, որ չո – պենուային ընկերութեան ներկայացուցիչ էր՝ ապատամիա հակումներով: Զեմման ու իր ամուսինը ծանօթ էին նրան Անգ – լիայից: Նա մի քանի անգամ մանր ծա – ռայութիւններ էր մատուցել Ֆլորենցիայի արմատականներին, փող էր փոխ տալիս անապահով նեղ վայրկեաններում, թոյլ էր տալիս իր հասցէից օգտուել գաղտնի նամակագրութեան համար, եւ միշտ գո – մում էին նրան Զեմմայի միջոցով, իրրեւ նրա անձնական բարեկամի: Դրա համար էլ կուսակցութեան կանոնների համեմատ նա իրաւունք ունէր ազատ օգտուելու իր այդ յարաբերութիւններից, ինչի համար էլ որ ինքը կամենար: Բայց թէ կարելի՞ էր այդ ծանօթութիւնից մի օգուտ հանել, դա արդէն բոլորովին այլ հարց էր: Հեշտ է դիմել մի բարեացակամ ծանօթի՝ խըն – դրելով, որ նրա հասցէով ատացուն Սի – ցիլիայից մի քանի նամակ, կամ որ նա իր դրամարկղում մի քանի վաւերաթուղթ պահի, բայց դիմել նրա օժանդակու – թեանը՝ մաքսանենգութեամբ զէնք հաս – ցնելու ապատամբութեանը — դա արդէն բոլորովին ուրիչ գործ էր, եւ Զեմման չատ քիչ յոյս ունէր յաջողելու:

— Փորձեցէք, — ասաց Բոռին, — բայց յոյս չունեմ, որ բան դուրս գայ: Եթէ իմ յանձնարարութեամբ գնայիք նրա մօտ ու խնդրէիք հինգ հարիւր ոսկի, վստահ եմ, որ իսկոյն կը տար, չատ առատաձեռն է: Ծայրայեղ դէպքում դուցէ նոյնիսկ իր անցագիրը փոխ տար մեզ կամ նոյնիսկ իր մօտ թաքցնէր մի փախստական, բայց երբ նրան խօսէք հրացանների մասին, պէտք է չռի աչքերը ու պիտի կարծի, որ գժուել ենք երկուսս էլ:

— Ցամենայն դէպս կարելի է ինձ մի որեւէ ցուցում կը տայ կամ կը ծանօ – թացնի սիրայօժար նաւատոհների հետ, — պատասխանեց Բոռը: — Այսպէս թէ այն – պէս արժէ, որ բախտերս փորձենք:

Ամսի վերջերին մի անգամ եկաւ նա Զեմմայի մօտ՝ սովորականից անհնամ հագնուած, եւ նրա դէմքի արտայայտու – թիւնից Զեմման գլխի ընկաւ իսկոյն, որ եկել էր լաւ լուրերով:

— Ա՛խ, վերջապէս: Ես արդէն մտա – ծում էի, որ ձեզ հետ մի բան է պատա – հել:

— Մտածեցի, որ գրելը լաւ չէ, իսկ աւելի չուտ վերադառնալ չկարողացայ:

— Հէնց նո՞ր էք եկել:

— Այո, ուղիղ հանրակառքից եւ մտայ յայտնելու համար, որ ամէն ինչ յաջող է:

— Մի՞թէ Բելլին համաձայնեց օգնելու:

— Աւելի քան օգնելու: Իր վրայ առաւ ամէն բան. փաթաթելը, կապկպելը, մի խօսքով՝ բոլորը: Հրացանները կոխելու են ապրանքի հակերը ու բերելու են ուղ – ղակի Անգլիայից: Ներա ընկերը՝ Վիլիամ – սը, որ եւ իր մօտիկ բարեկամն է, հա – մաձայնեց բոլորը ճամբու դնել Սաուս – հեմպտոնից, իսկ Բելլին այնպէս է սար – քելու, որ խոյս տան Լիվորնոյում մաք – սային խուզարկիչից: Ահա, ինչու այսքան երկար ճամբու վրայ էի: Վիլիամսը հէնց չիտակ գնում էր Սաուսհեմպտոն, ու ես գնացի ուղի դնելու մինչեւ Ճենուա:

— Որպէսզի ճամբին խօսէք մանրա – մասնութիւնների մասի՞:

— Այո, մինչեւ որ բոլորովին բռնուե – ցի ծովի հիւանդութեամբ, ու էլ անկա – րող էի խօսել:

— Բռնուեցիք ծովի հիւանդութեա՞մբ, — հարցրեց կինը՝ աշխոյժով յիշելով, թէ ինչպէս մի անգամ Արթիւրը տանջ – ւում էր, երբ իր հօր հետ միասին դնա – ցել էին ծովի վրայ պատյան:

— Սաստիկ բռնւում եմ, չնայելով, որ երկար ժամանակ ծովի վրայ եմ եղել: Բայց խօսեցինք պէտք եղածը, երբ չոգե – նաւը բեռ էր վերցնում Ճենուայում: Դուք, կարծեմ, ծանօթ էք Վիլիամսին: Հիանալի մարդ է, խելօք, բացարձակա – պէս կարելի է վրան վստահել, ինչպէս եւ Բելլին. եւ մանաւանդ որ երկուսն էլ լռել գիտեն:

— Միայն ինձ թւում է՝ Բելլին մեծ վտանգի է ենթարկւում այդ գործը իր վրայ առնելով:

— Զգուշացրի. բայց նա միայն բար – կացած նայեց ինձ ու ասաց՝ ձեզ ի՞նչ: Իսկական մարդը հէնց այդպէս էլ պէտք է պատասխանի: Եթէ ես Բելլինի տիրուկ – տիւրումն էլ հանդիպէի, կը մօտենայի ու կ'ասէի՝ «բարեւ, Անգլիացի»:

— Բայց եւ այնպէս չեմ հասկանում՝ ի՞նչպէս առաք նրանց համաձայնութիւնը. մանաւանդ Վիլիամսից ամենեւին չէի սպասում:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այբի Տիկին Քերովբէ Կիմիւշեան, զաւակներն ու թոռները, այբի Տիկին Արմենակ Ա.էմեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր վշտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, մօր–եղբօր եւ աղգականին՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԿԻՄԻՒՇԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 29) ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյ–լա–Պաւալ գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այբի Տիկին Վահագն Իշղալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իշղալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՇԽԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յակոբեան եղբարք եւ համայն ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, հեռաձայնով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ քրոջ եւ զարմուհիին՝

ՕՐ. ՋԱՊԻԼ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 30, ոտն է Սբրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ առաքելի հարչարանացն եւ մահն ի վիրապն։

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ խորանին վարագոյրը բաց՝ պատարագ կը մատուցուի։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։ Արեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին։

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԵՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, օր Մարտ 31, գիւղիս Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Արեւագալի վերջին երգեցողութիւնը, նոյնպէս նոյն օրը երեկոյեան ժամը 17ին, մասնակցութեամբ զպիրներու տեղի կ'ունենայ Հսկումի եւ Եկեցէի արարողութիւն։ Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Վարդուհի Նաճարեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եղած են հետեւեալ նուէրները.— Այբի Տիկին Ռեբեկա եւ զաւակները՝ Ասատուր, Ռաֆֆի եւ Մարալ 50 ֆր., Պր. Սամուէլ Քըվրքեան 50 ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Էկիւէն (Պուլ–ոա–Ռոն) Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնապետեան իրենց եղբօր զաւկին՝ Զօհրապ Այվազեանի պատուոյ նշանակութեան ուրախ առիթով (Պէյրութի մէջ), 60 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Այբի Տիկին Սուրէն Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Երանոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Շուքասարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սահակեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սահակեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Հայր Դաւիթ Ծայր. Վրդ. Սահակեան եւ ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Արփիար Տէր–Ահարոնեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Թերզեան, Ռենիէ, Երանոսեան, Շուքասարեան եւ Ուզուրլեան ընտանիքները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, Տէսինի քաղաքապետին, քաղաքապետական խորհուրդին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր ու աղգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ (Սեբաստացի)

անակնկալ զառն մահուան առթիւ, որ պատեցաւ 1974 Մարտ 15ին, Տէսինի մէջ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այբի Տիկին Աննա Ուզուրլեան եւ զաւակները կ'ընեն հետեւեալ նուէրները, իրենց հայրենակից Սուրէն Սահակեանի մահուան առթիւ.—

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան 50 ֆր., Կապ. Խաչի Պէլֆոնթէյնի կայանին 70, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 30 ֆր.։

×

Նոյն տխուր առթիւ Քասխէն Տէր եւ Տիկին Ամենակ Փափազեան, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան 50 ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարսէյլէն Տիկին Զուհրիկ Ումէեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Նշան Իմիրդեան զոր կորսնցուցած է աքսորին (1917ին Ուբֆայի որբանոցն էր)։ Լուր ունեցողներէն կը դրել՝

Madame Oumédian
16, Rue du Dr. Grenier
13013 Marseille

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վիէննի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Շաս–սիւր–Ռոն Օքել Էնթերնասիոնալի
չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէ Անտրէ» 35–02–55

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (29 Մարտ), սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21ին։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Բաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիսոսթոմոս» կոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Մարտ 30) ժամը 9ին, Ահարոնեան սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ Կիրակի Մարտ 31ին, երեկոյեան ժամը 17·30ին տեղի պիտի ունենայ վերջին հսկումի ժամերգութիւնը։ Սոյն արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ քառասնորդաց Մեծ Պահքի խմաստն ու խորհուրդը՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը իր անդամները եւ բոլոր կեդրոնականցիները կը հրաւիրէ մաերիմ հաւաքոյթի մը, 30 Մարտ Շաբաթ ժամը 16ին, որուն ընթացքին Միութիւնը վերակազմելու եւ անոր նոր թափ մը տալու համար պիտի ըլլան մտքերու փոխանակութիւն։

32 rue de Trévise, Փարիզ
Քոմբէյլ

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A
NAHABED ALECIAN
RECITAL DE VIOLONCELLE
CHARLES RENAUD
BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN
Avec la participation de
EUGENIE ALECIAN
INVITATION
« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ չրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ
Օթել Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ
Կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24
Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹՔ եւ ՓԱՒՍՏՈՒՍ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.
Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝
ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա ծովեզերեայ ճաշարանը։
KING, quartier St. Jean
Ճաշագին 50 ֆր.
ԾԱՆՕԹ.— Առնել Պանտուլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ։
Տոմսերու համար դիմել ՀԻՆԳՇԱԲԹԻԷՆ ԱՌԱՋ՝
Photo Rex — Tél. 39-16-04
Frangulian — 32, Rue de la République Tél. 9124-98
Jamoujian — 38, Rue Puvis de Chavannes — Tél. 90-40-93

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տրապիզոն նահանգի Հայրենակցական Միութեան խնջոյք–ճաշը Մայիս 19, Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

×

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դ. Վարուժան» խումբին
Շաբաթ, Մարտ 30, ժամը 20ին
SURPRISE-PARTY
Organisée par le NOR SEROUND D'ALFORTVILLE
30 Mars à 20 heures, Salle de Patronage, Rue de Toulon, Alfortville
AMBIANCE MUSICALE
BUFFET GRATUIT
Entrée 10 Frs.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17·45ին հեռաձեալ ալիքներու վրայ։

Կարճ ալիք· 48·47, 41·38, եւ 31·10 մեթր, միջին ալիք· 196 մեթր։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ դիւղիս եւ չրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն ամէն Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին։

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
29
VENDREDI
29 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·975

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.975

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ՄԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐ

Հայաստանի 70 մասնագիտական ուսումնարանները կը յաճախեն աւելի քան 30·000 երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Անցեալ տարի ուսումնարան – ները աւարտած եւ աշխատանքի անցած են քան հազարէ աւելի երիտասարդներ: Այս տարի ուսումնարանները պէտք է ընդունին մօտ 25·000 հոգի: 1971–1973ի միջեւ մասնագիտական 15 նոր ուսում – նարաններ հաստատուած են:

×

Թ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թաթուլ Ալթունեանի յիշատակը յա – ւերժացնելու նպատակով Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է ա – նոր անունով կոչել Հայաստանի ժողո – վրդական երգի-պարի պետական խումբը: Յուշատախտակ մը պիտի պետեղուի Մոս – կովան փողոցի թիւ 31 չէնքին վրայ, ուր իր կեանքին վերջին տասը տարիներ ան – ցուցած է ան:

×

«ԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ» ԺԱՊԱՒԸՆԴ

Երեւանի հեռաւեսիլը ներկայացուցած է «Բնաւորութիւն» խորագրուած փաս – տագրական ժապաւէնը, որ մէկ ժամուան տեւողութիւն ունի: Ժապաւէնը կը ներ – կայացնէ «Արարատ»ի անցեալ տարուան ախոյեանական չարքի մրցումները Երեւանի մէջ թէ այլուր:

×

ՀԻՆ ՆԵՐԿԵՐՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գիտնականները պատած են հայկական հին ներկերու պատրաստութեան գաղտ – նիքը· հին ձեռագիրներու վկայութեամբ այդ ներկերը գործածած են վերածնուն – դի գարաշրջանի նկարիչները, մասնաւո – րապէս Լէոնարտօ տա Վինչի: Այդ ներ – կերուն բարձր որակը մինչեւ հիմա գար – մանք պատճառած է: Առնչմամբ գծուած մանրանկարները եւ տաճարներու հին որմնանկարները պահպանած են իրենց պայծառութիւնը, թարմութիւնը, գոյնի երանգներու հարստութիւնը:

Հայկական ներկերու պատրաստու – թեան գաղտնիքը երկար ժամանակ սե – րունդէ սերունդ փոխանցուած է, բայց յետագային մոռացութեան տրուած է: Միայն յայտնի էր, որ անոնք Հայաս – տանի մէջ պատրաստուած են, տեղական հրաբխանիւթերէ: Այսպէս՝ կարմիր գոյ – նի ներկ պատրաստելու համար օգտա – գործուած է երկաթի օքսիդի խառնուր – դը, որ բնութեան մէջ հանքատեսակնե – րու ձեւով կը ներկայանայ· սպիտակ գոյ – նի համար ներկանիւթ հանդիսացած է կիպսը, կրաքարը, յետագային նաեւ կապարը: Դեղինի եւ շագանագոյնի հա – մար նախանիւթ ծառայած են դունաւոր հողերը:

Հին հայկական ներկերու գաղտնիքը գտնելու համար Մ. Սարեան հինգ տարի առաջ կոչ ուղղած էր մասնագէտներուն: Այդ աշատանքին լծուած է մասնաւորա – պէս քիմիական տարրալուծարանը, որ հաստատուած էր այդ նպատակով: Խոր – հրդակցելով նկարիչներու հետ, տարբա – լուծարանի մասնագէտները յաջողած են պահել քան զոյն ներկերու (գեղինէն մինչեւ մուգ-շագանակագոյն) պատրաս – տութեան եղանակը՝ դունաւոր հողերու օգտագործումով: Նաեւ արդիւնքներ տը – ւած է նաեւ կարգ մը պատուհներու, յատ – կապէս ծիրանի կորիզներու վերամշա – կումը:

Փորձերու համար այդ ներկերուն «տո – կունութիւնը» տաքին, ցուրտին, անձրե – ւին եւ ձիւնին, յատուկ մեքենաներով փորձեր կատարուած են: Այսպէս, կատ – ւի, վայտի, քարի վրայ քսուած ներ – կերը ենթարկուած են արեւադարձային տաքի, սառնամանիքի, տեղատարափ ան – ձրեւի եւ ձիւնի ազդեցութեան. արուես – տական եղանակի ներգործութեան ուժը հաւասար եղած է բնական պայմաննե – րու մէջ քանի մը տասնամեակներու ըն – թացքին ներկերու կրած ազդեցութեան:

Երեւանի մէջ նախաձեռնուած է բնական ներկերու արտադրութեան՝ հնամենի ե – ղանակով:

×

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 105ԱՄԵԱԿԸ

Յովհ. Թումանեանի ծննդեան 105ամեակը զուգադիպած է «Վերնատուն» դրական խմբակի կազմութեան 75ամեա – կին: Այս խմբակը կազմուած էր բանաս – տեղծին նախաձեռնութեամբ իր տան մէջ: Այս ղոյդ յօրելեաններուն առթիւ երե – կոյթ մը տեղի ունեցած է բանաստեղծին Տուն–Թանգարանին մէջ:

Ներածական խօսքով երեկոյթը բացած է փրոֆ. Ռուբէն Զարեան, իսկ «Վեր – նատուն»ին մասին զեկուցած է Տոքթ. Արամ Ինճիկեան, ընդգծելով անոր կա – րեւոր դերը հայ դրականութեան զար – գացման գործին մէջ, քանի որ անոր մասնակիցները եղած են Ղ. Աղայեան, Աւ. Իսահակեան, Պ. Պռոշեան, Դ. Դե – միրճեան եւ ուրիշներ: «Վերնատուն»ը յաճախած են կոմիտաս, նկարիչներ Գ. Բաշինջաղեան, Փ. Թերլէմէզեան, պատ – մաբաններ Յ. Մանանդեան, Լէօ եւ այլ անուանի դէմքեր:

«Վերնատուն»ի գործունէութիւնը տե – ւած է տասը տարի՝ 1899–1909: Այդ տա – րիներուն է, որ Թումանեան գրած է «Ա – նոյշ»ը, «Սասունցի Դաւիթ»ը, «Թմբկա – բերդի առումը», «Մի կաթիլ մեղր»ը, «Փարւանան», իսկ Իսահակեան՝ «Աբու Լալա Մահարի»ն:

Դ. Դեմիրճեան իր յուշերուն մէջ «Վեր – նատուն»ի գործունէութեան ժամանակա – շրջանը անուանած է «Մեր գրականու – թեան դարունը»:

Երեկոյթին Գէորգ Էմին կարդացած է Յ. Թումանեանի նուիրած իր բանաստեղ – ծութիւնը:

×

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Թիֆլիսի հայկական թատրոնի նոր բե – մադրութիւնն է Ժորա Ցարուքիւնեանի «Հարսնացու 73» կատակերգութիւնը: Բե – մադրիչն է՝ Հայկ Ումիկեան, իսկ բեմա – յարդարը՝ Ռոբերտ Նալբանդեան:

×

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ը ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆ

Պուլկար «Ռոդնա Ռեչ» հանդէսը այս տարուան իր երկրորդ թիւով հրատարա – կած է գրականագէտ Կարօ Հայրապետ – եանի ծաւալուն դրութիւնը՝ նուիրուած «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպին:

Հանդէսին մէջ զետեղուած են առան – ձին հատուածներ դիւցազնավէպէն՝ Գ. Լենկովի թարգմանութեամբ:

Պուլկար ընթերցողը առաջին անգամ է, որ իր լեզուով կը ծանօթանայ «Սասուն – ցի Դաւիթ»ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—o—

ՆԱԽԱՐԱՐԱՅ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

—o—

ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

—o—

Նախարարաց Խորհուրդը բացառապէս կը զբաղուէր Զորեքշաբ – թի կէսօրէ ետք: Նախագահ Փոնփիտու Քէ ու Պէթիւնի անձնական բնակարանէն վերադարձած էր Էլիզէ եւ կը նախագա – հէր նիստին:

Նախագահը երկու անգամ մը յայտնած է նիստի ընթացքին եւ ինչ կը վերաբերի Միացեալ Նահանգներու հետ յարաբե – րութեանց, չէ յայտնած է.— «Եթէ Միացեալ Նահանգները կ'ուզեն որ Եւրոպա տեղե – կատուութեան, խորհրդակցութեան քա – ղաքականութիւն մը վարէ, պարզ է որ Ֆրանսա, ինչպէս իր ընկերները, նպաս – տաւոր է: Ա՛րդէն ատոր համար, ո՛չ դես – պան կը պակսի, ոչ ալ ներկայացուցիչ կամ կազմակերպութիւն որոնք կրնան այդ դերը կատարել: Բայց, ատոր հակա – ռակ, եթէ փնտռուածն է Միացեալ Նա – հանգներու հետ նախապէս համաձայնու – թիւն մը, որուն Հասարակապետութիւնը պիտի ենթարկէ իր ներքին ապագան եւ իր ինքնութեան յառաջդիմական կառու – ցումը, ճիշդ նման պարագայի մը մէջ, Ֆրանսա համաձայն չէ»:

Նախարարաց Խորհուրդը կարգ մը կա – րեւոր որոշումներ տուաւ: Այսպէս 18 տարեկան անչափահաս աղջիկները զե – ղազրով միայն եւ առանց իրենց ծնող – քին արտօնութեան, պիտի կարենան յա – ղութիւնը արդիլող հապեր դնել դեղա – րանէն:

Ամէնէն կարեւորը սակայն կը վերա – բերի Ներքին Նախարարութեան, ուր փո – փոխութիւններ եղած են: Այսպէս Ընդ – հանուր Տեղեկատուութեանց գլուխը նը – շանակուած է Մարք Պիւչէ, Հողամասի Հսկողութեան տնօրէնութեան՝ (Տէ· Էս· Թէ·) Շաթրոն, որ Սաւուայի նահան – գապետ էր եւ Պուվիէ կը գառնայ Դա – տական ոստիկանութեան կեդրոնական տնօրէն:

Նախարար Շիրաք կ'ուզէ ճշդել սակայն թէ մարդ փոխելը չի նշանակեր թէ պատ – ժական միջոցներ առնուած են նախորդ – ներուն դէմ: Ընդհակառակն:

Քաւի մը տոպով

ՌԵՎԱՆՏՈՒԶի մէջ, արեւելեան Իրաք, Մոլլա Պարզանի յայտարարեց, թէ «ամ – բողջական պատերազմի» մը վտանգը կայ եւ, այս ուղղութեամբ միջնորդութիւնը ուղեց ուրիշ երկիրներու, որպէսզի «օգ – նեն իրենց այս ծանր վայրկեանին»: Պար – զանի նկատել տուաւ, թէ Իրաքի կառա – վարութիւնը ընթացք չէ տուած Քիւրտե – րու պահանջներուն, հակառակ իրենց «ճկուն եւ չինարար» դիրքին եւ կատա – րած բազմաթիւ առաջարկներուն խնդրոյ առարկայ դլխաւոր հարցին շուրջ — քու – րիւղի հանքերով հարուստ Քերքիւք շրջա – նը կցել Քիւրտիստանի ինքնավար Պե – տութեան:

ԱՆԳԼԻՈՑ աշխատաւորական կառավա – րութիւնը որոշեց ընդել Չիլիի օժանդա – կութեան ծրագիրը, որ մէկ միլիոն տո – լարի կը հասնի: Միեւնոյն ատեն պէնք ծախելու նոր համաձայնագիր պիտի չկնք – է Չիլիի հետ:

ԳԱՀԻՐԷն կը հաղորդեն, թէ խորհըր – դային մասնագէտներու խումբ մը, բաղ – կացած 11 հոգիէ եւ գլխաւորուած ծո – վակալով մը, սկսած է հետազօտական աշխատանքներ կատարել Սուէզի ջրանց – քի ականները հանելու համար: Մոսկուա պիտի առաջարկէ Գահիրէի, որ խորհըր – դային մասնագէտները եւս մասնակցին այս աշխատանքներուն, որոնք ցարդ կը կա – տարուին Ամերիկացիներու եւ Անգլիա – ցիներու կողմէ միայն: Մոսկուա դժգոհ է, որ ջրանցքի ականները հանելու դործը Գահիրէ յանձնած է ամերիկեան եւ անգ – լիական նաւատորմին միայն:

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ ՈՒՆԷԻՆՔ

(ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

—o—

« Ich hatt einen kamaraden,
einen bessern findst du nit »
J. L. UHLAND

Յիշատակի երեկոն, զոր կազմակերպած է Հայ Արուեստի Զարգացման Միութիւնը (Քաթրա), այս իրիկուն, յարգանքի լու – ւագոյն արտայայտութիւնն է, հանդէպ մէկու մը՝ որ երաժշտութիւնը կրեց իր սրտի խորը: Արդարեւ, Նահապետ Ալա – լէմճեան, Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, իր գոր – ծին առընթեր, երբեմ չհեռացաւ երաժըշ – տութենէն, ի գին անսպառ յոգնութեան: Եթէ թաւջութակահարը գնահատուեցաւ Փարիզի երաժշտական դժուարահաճ ու բծախնդիր շրջանակներու մէջ, մարդը՝ սիրուեցաւ բոլորէն: Ով որ ճանչցաւ զին – էը, սիրեց: Չէր կրնար այդպէս չըլլալ:

Օրերը յաջորդեցին օրերուն, ու շաբաթ – ները անցան: Վիշտը, սակայն, չմեղմա – ցաւ: Նահապետին անոյշ ժպիտը չմարե – ցաւ՝ աչքերուն առջեւ անոնց, որ կարօտն ունէին այդ ժպիտին: Կարելի չէր հաշ – տուիլ իր մահուան հետ: Ու բազմու – թիւնը, հայ թէ փրանսացի, որ անսովոր երկիւղածութեամբ կը հետեւէր Հայաս – տանեայց եկեղեցւոյ պարզ ու խորունկ արարողութեան, չէր հաշտուած: Կամար – ներուն տակ, կը հնչէր թաւջութակը, բայց նուագողը Նահապետը չէր: Ինք կը հանգչէր դագաղի մը մէջ, որ իր տեղը չէր: Ինք որ համակ կեանք էր ու կը սի – րէր ամբան տաք արեւը ու ծովուն փըշ – րուող ալիքները:

×

Գերման բանաստեղծը, որ կ'ողբայ իր ընկերոջ մահը, գիտէ որ լաւագոյնը՝ չի գտնուիր:

Ու մենք, որ կ'ողբանք բարեկամի մը մահը, գիտենք, որ լաւագոյնը՝ չի գըտ – նուիր:

Ա· Մ·

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՄՈՒԴ ԱՂԱՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ ԹՈՒԱՒ

—0—

Գ. եւ վերջին մաս

Աշխատանքը մաքուր էր ու անթերի: Բուլղարացի Գրիգորը զեկուցեց Զինուրական մարմնին.

— Գեանուղին պատրաստ է: «Էյա՛ւ»:

Զօրանոցի ներքնատանը միայն ես չկայի ու մէկ էլ, երեւի, Յակոբ աղա Կանդոյեանի ձեռնափայտը: Այստեղ կրնայի էր տեսնել զործածութիւնից ընկած ամէն տեսակ փասփանդա իրեր, ջար – դուած փայտէ մահճակալներ, նաւթանոթներ, դրօշաճողեր, պատզարակներ, թամբեր, երեւի Օսմանեան Սահմանադրութեան օրերի ռոնակատարութիւնից մնացած տախտակէ յաղթական կամարի մասեր... Նկուղի մի անկիւնում՝ մեծ քանակութեամբ մաքուր... մոխիր: Անհասկանալի է, ի՞նչ զործ ունի այստեղ մոխիրը: Ո՛չ, հասկանալի է: Սա էլ, այսպէս ասած, հին–հին զարուց յիշատակ է: Սահմանադրութեան օրերին, տարբեր առաջ, «դոնամա» եղաւ: Այս դոնամա կոչուածը, պէտք է ենթադրել, որ նշանակում է ռոն, ռոնակատարութիւն եւ մանաւանդ՝ հրաւառութիւն... Մոխիրը չաղախել են նաւթով, այդ զանգուածից բաղում մեծ ու փոքր գունդեր եւ գնդիկներ են սարքել, չարել են նոյն այդ գնդիկները պատշաճ հեռաւորութեամբ զօրանոցի պարիսպներին ու երբ իջել է երեկոն, վառե՛լ են նոյն այդ գունդերը.— դոնամա՛... կեցցէ՛ Սահմանադրութիւնը, կեցցէ՛ ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն ու մի բան էլ ասելի: Ահա այս էր մոխրաչեղջի ներկայութեան առյդ, պիտական բայսարութիւնը:

Բուլղարացի Գրիգորը չուրջը նայեց եւ երբ տեսաւ, որ ամենայն ինչ բարի է ու յարմար, հրամայեց նաւթով ցօղել ներքնայարկի փասփանդա – հնոտիքը, այնուհետեւ տեղադրեց մի մեծ, հիմնական, ապա, ես ասեմ՝ երեք, դու ասա՝ չորս օժանդակ ռումբեր, ապա թէ ամբացրին երկար–երկար մի պատրոյգ եւ քաշեցին պատրոյգը դեռնուղու ողջ երկայնքով ու հանեցին դուրս:

Հանեցին դուրս:

Ուչ երեկոյեան Բուլղարացի Գրիգորը պատրոյգը վառեց:

Կէս ժամ: Մէկ: Մէկուկէ՛ս: Երկո՛ւ ժամ:

Ո՛չ փչող կայ, ա՛չ թռնող: Կանգնած է զօրանոցը ցից–ցից, դիք–դիք եւ ոչ միայն կանգնած է, դեռ կրակում էլ է հայկական դիրքերի վրայ:

Աբմենակն ու Աբամը զարձան Գրի – զորին.

— Գրիգո՛ր...

Բուլղարացին ձեռքի լապտերը վառեց ու ապշնապահար ներքնուղի նետուեց: Այստեղ էր, որ Բուլղարացին ամբողջ մարմնով սառեց, յետոյ քրտնեց: Ներքնուղու խաւարում առաջանում էր եւս մի լապտեր:

— Ո՞վ է, — պոռաց նա ոչ իր ձայնով:

— Դարդանե՛լ, — լսուեց խաւարից դիշերուայ նշանախօսը:

— Աբաբօ...

— Ես եմ:

— Խաեղ ի՞նչ կ'անես:

— Զուռնա կը փչեմ, պարոն Գրիգոր: Բուլղարացին թեթեւացած ժպտաց:

— Զուռնի ձէն չեմ լսեր ապա՞...

— Կը լսե՛ս, պարոն Գրիգոր, կը լսե՛ս, — ու բացատրեց, — պատրոյգ հանգեր էր... պատրոյգ մեղաւոր չէր: Վերէն հով է թափուէ... մաքրեցի...

— Է, «կ'եղնի՞»:

— Կ'եղնի՛, պարոն Գրիգոր, կ'եղնի՛, ուչ օլսուն, անուչ օլսուն: Կէս ժամից:

Կէս ժամ, կէս ժամ, այսինքն մի ամբողջ յաւիտենականութիւն: Բայց ինչ էլ լինի, անզադրում աշխատում են աշխարհի բոլոր մեծ ու փոքր ժամացոյցները ու եթէ անդամ չլինէր աշխարհում ոչ մի ժամացոյց, միեւնոյն է, կ'աշխատէր, կը քայլէր ժամանակն անդամ առանց ժամացոյցի...

Ու չանցած կէս ժամ...

Զուր մի՛ ապատէք, որ ես այստեղ պիտի հրաշք գործեմ, այսինքն՝ պիտի նկարագրեմ, թէ ինչպէս նախ լսուեց սաոր – երկրեայ մի խուլ, զարզանդեալի խուլ խեղդուած, ելք որոնող հոնիղ, թէ ինչ· պէս տեղ–տեղ այդ ահաւոր հոնիղը ելք գտաւ ու վերածուեց հաղարաւոր օձերի եւ վիշապների թշշոցի ու փչոցի, թէ ինչպէս դրան հետեւեց մի ահռելի, անասելի, աննկարագրելի բամբիւն ու որոտ, թէ ինչպէս աղետաւոր զօրանոցը (Աբարոյին թուա՞ց, թէ իսկապէս այդպէս էր...), ասես, անիւների վրայ չարժուեց եւ ու առաջ, ու դիշերը լցուեց հրեղէն, խօսող լեզուներով, կանչ–կռինչներով, հայկական դիրքերից որոտացող յաղթական, զուարթ համազարկերով... Մենք բաւուք ենք համարում ծոյլ տիրացուի նման վազել առաջ եւ բուրմսա վերցնել, այսինքն՝ նկարագրել, թէ ինչպէս առաւօտ բացուեց աշխարհի, Վանի ու դեռ մխացող Համուդ–աղայի կշռայի աւերակների վրայ, թէ ինչպէս նրա հարաւային կիսականդուն պատերի տակ...

Այո՛, այստեղ հաւաքուեց Վանեցկութիւնը, նրանք, որոնք դուրս էին ուղղակի զինուորական ծառայութիւնից եւ օժանդակ ծառայութեան մէջ էին, կանայք, ճոչ մամաներ եւ պստիկ մամաներ, ճոչ աղաներ եւ ձեռնափայտեան ուսին՝ Յակոբ աղա Կանդոյեանը, Լիա եւ Սուրիկ Մուրադխանեանները, Աբարոյի պատանի զինուոր Մուկուչն ու ծերունազարդ բանաստեղծ – պատմաբան պարոն Ալիքսէա Կերպէրը, որ այս ինքնաչարժին տիրոջ՝ բարեկամիս անունն է: Հակառակ պարագային՝ չեմ ոստիկանութիւնը կընայ դիս ձերբակալել, սառուելու համար թէ ինքնաչարժը զողցուա՞ծ է թէ ոչ: Բոլոր թուղթերը կերպէրի անունով են:

Աղջիկը զարմանքով նայեցաւ իր խօսակցին կողմը:

— Կը վախնամ որ մեր չրջապտոյտը դէչ վախճան մը ունենայ:

— Ամենեւին, մտահոգուելու բան չկայ: Սահմանադրութեան վրայ զործադրութիւնները երկար չտեւեցին: Պահակները քննեցին անձնաթուղթերը, արձանագրեցին ինքնաչարժի թիւը, աչք մը նետեցին անուռէի մէջ չարուած առաքիաներուն վրայ եւ ճամբայ տուին:

Ցեմիջօրէին հասան Փրակա, եւ փոռուոր ճաշ մը ըրին Մալատու գեղին մէջ: Իրիկուան ժամը Ցին, բարձրացան ինքնաչարժ եւ ուղղուեցան դէպի հարաւ: Ձիւնը զազրած էր եւ ասպլերը սկսած էին պլպլալ սուր մահիկին չուրջը: Ժամը 10ին հասան Փիլպրամ գիւղին մօտերը: Խոր լռութիւն կը տիրէր փողոցներուն մէջ: Տուները կը թուէին լքուած եւ անբնակ: Գիւղին ծայրը կար երկյարկանի չէնք մը, աւելի ընդարձակ քան միւսները: Դրան վրայ գրուած էր՝ ԻԶԵՒԱՆ: Պանդոկատէրը զժկամութեամբ բացաւ դուռը եւ այս անժամանակ յաճախորդները առաջնորդեց վերի յարկը, ուր կը գտնուէին ննջասենեակները: Սառոյցները կարծրացած էին ցուրտէն:

— Եթէ թոքաբորբով մը պիտի չվերադառնամ, կը նշանակէ որ բախտաւոր մէկը եմ, ըսաւ Նաւոյքս ինքնիրեն, վերմակը քաշելով դլխուն:

Առաւօն երբ արթնցաւ, տեսարանը փոխուած էր: Երկինքը ջինջ էր ու կապոյտ, եւ պատուհանէն կ'երեւէր ձիւնածածկ լեռ մը: Վարէն կուգար թարմ սուրճի անդիմադրելի բոյրը:

Նաւոյքս հագուեցաւ ու վար իջաւ: Խոհի իրեն կը սպասէր կարմ ու պատրաստ է, աւելի համայիլ քան երբեք: Նախաճաշէն եւս, դուրս ելան իջեւանէն եւ ինքնաչարժով բռնեցին դէպի եղերող ճամբան: Նաւոյքս չատ դանդաղ կը վարէր՝ կարենալ ուսումնասիրելու համար չրջակայքը: Մինչ Խոհի կը կարծէր թէ Նաւոյքս կ'ուղէր իրեն առիթը տալ, որպէսզի վայելէ պեղեցիկ բնութիւնը:

Բաւական ընթացան այսպէս, երբ ճամբան եղերքը տեսան առանձին ու բարձր չէնք մը: Զահրի պանդոկն էր, որուն տանիքի բուխերիկներէն մուխ կը բարձրանար:

— Կարծեմ թարմ սուրճ մը խմելու ժամանակը եկած է, ըսաւ Նաւոյքս եւ ինքնաչարժը ուղղեց պանդոկի մուտքին կողմը: Այդ կողմը կար ընդարձակ կարաժ մը, դեռինը՝ անիւի նոր հետքեր, եւ պատին դէմ՝ մեծ թիւով դահոյկներ:

Նաւոյքս հետեւեցաւ Խոհին, որ սեղան մը կ'ընտրէր ընդարձակ եւ ամայի սրահին մէջ: Ցանախորդ մը միայն նստած էր անկիւնի սեղանին առջեւ եւ կ'ըմբոշխնէր

ՆԱՒՅՈՔՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Բ.

Առաջին հանդրուանը եղաւ Տրեսդէն քաղաքը, ուր անցուցին հանգիստի դիշեր մը: Գայլի օրերս, յետոյ ճաշարան: Սուրճի պահուն, Նաւոյքս դրօսաչրջիկային քարտէս մը հանեց դրպանէն եւ Խոհին հարցուց, թէ ո՞ւր կ'ուղէր անցընել իր ազատ օրերը:

— Դահուկել չատ կը սիրեմ, ըսաւ խարտեաշ աղջիկը եւ դեռ Գերմանիայէն դուրս չեմ ելած:

— Շատ լաւ, պատասխանեց Նաւոյքս, ի՞նչ կ'ըսես եթէ երթանք մինչեւ Զերմալիա, ուր դահոյկի արդիական կեդրոններ կան:

— Այդքանը չէի սպասեր: Ինծի համար անմոռանալի պահեր պիտի ըլլան ձեզի հետ անցուցած օրերս: Դուք որոշեցէք ու ես կը հետեւիմ:

Նախաճաշէն ետք ճամբայ ելան: Նաւոյքս ուրախ էր իրերու ընթացքէն: Երբ սահմանին մօտեցաւ, դանդաղեցուց ինքնաչարժը եւ դառնալով Խոհին, ըսաւ.

— Երբ սահմանին վրայ անունս հարցընեն, մի զարմանար եթէ պատասխանեմ Օհաննէս Կուլօղլեանը... Իսկ երբ տեղ հասան Զինուորական մարմնի անդամներն ու վարժապետանոցի Ֆանֆառը...

Գրիչ բեր, որ նկարագրեմ, սիրտ բեր, որ դիմանայ: Յակոբ աղա Կանդոյեանն ի՞նչ էր, չղիմացաւ, դլուխ–դլուխ արցունք թափեց:

— Ինչո՞ւ կուլաս, Յակո՛բ, բալա՛մ, — հարցրեց պարոն Օհաննէս Կուլօղլեանը, — այսօր ուրախութեան օր է...

— Ուրախութիւնի՛ց կուլամ, պարոն Օհաննէս, — արդարացաւ Յակոբ աղա Կանդոյեանն արցունքների միջից, — իմ արցունքներ ուրախութեա՛ն արցունքներ են...

— Յակո՛բ, բալա՛մ, ուրիչ ձեւով արտայայտէ ուրախութիւնդ, — խորհուրդ տուեց բանաստեղծ – պատմաբանը եւ դպաց, որ իր աչքերն էլ տաքանում են: Ու որպէսզի չարտասուէ, քթի տակ երգեց.

Առ թաշկինակ, սրբէ աչքերս
Ես սիրում եմ հայրենիք:

Պարոն Օհաննէս Կուլօղլեանը սեւխալաթ թաշկինակով սրբեց սեւխալաթ արցունքները: Զարտասուելու համար սխալ երգ էր ընտրել: Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, նրա երգած երգը ամենարցունքաբեր երգերից մէկն էր...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Լոնտոն նոր հասած էի երբ առտու մը ուղեց զիս պատրաստել: Իրեն սովորական սահմաններէն բաւական հեռացանք եւ յանկարծ զմեզ գտանք Թայմզի միւս կողմը, անծանօթ թաղի մը մէջ:

Արթիւր՝ որ կը յաւակնէր Լոնտոնը դրպանին պէս ճանչնալ, ինչ որ մեծ ու կնճռոտ դիտութիւն մը չենթադրեր, նկատի առնելով իր դրպանին վիճակը, չուզեց անցորդի կամ փոլիսմէնի մը դիմել Նոթինկ Հիլի ճամբան գտնելու համար:

— Եթէ Լոնտոնի մէջ իսկ ճամբան կորնչնիմ ու չկրնամ գտնել՝ ալ ի՞նչ երեսով յեղափոխական կուսակցութիւն մը պիտի վարեմ, ըսաւ:

Եւ չարունակեցինք մեր ըստ բախտի դնացքը. մինչեւ որ՝ դիպուածով ծանօթ հրապարակ մը հասանք որմէ անդին դիւրաւ կրցանք մեր տան ճամբան գտնել:

Բայց երբ հասանք Բաչալեանի քով, իրիկուան ժամը ութ անցած էր:

Տասնմէկ ժամ անընդհատ քալեր էինք:

×

Իմ Լոնտոն գտնուած միջոցիս հոն էր նաեւ Արտաւազդը կամ Արթիւր Օհանեանը, որու մասին խօսեցայ այս յիշատակներուս սկիզբը:

Արթիւր որբեւայրի եւ մէկ քանի պատկներու տէր Անդլուհիի մը հետ ամուսնացած էր եւ մեր թաղը կը բնակէր: Յաճախ իրիկունները կուգար մեզի հետ ժամանակ անցընելու: Հնչակեան կուսակցութեան չէր պատկաներ այլեւս, բայց նորէն կը չահագրգռուէր անով եւ յաճախ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենար Արփիարի հետ:

Արթիւր բաւական դժնդակ պայման – ներով կը ճարէր իր ապրուստը, այսու – հանդերձ միշտ կատարեալ ճէնթըլմէնի մը պէս մաքուր հագուած էր (հոդ փորմ) գլխարկ, սեւ զդեստ, փայլուն կօշիկ ու ձեռնոց:

Իր զրպարմն էր նախ ռուսերէն դասատալ պղնուական հարուստ Անդլիացիի մը, որ կը պատրաստուէր Ռուսիոյ մէջ դիւանագիտական պաշտօնի մը կոչուելու եւ յետոյ Արեւելեան լեզուներէ թարգմանութիւններ ընել Անդլերէնի: Այս վերջին զործը բաւական տարօրինակ ու զուարճալի էր:

Լոնտոնի մէջ հաստատութիւններ կան, որոնք աշխարհի ամէն լեզուներէ թարգմանութիւններ կ'ընեն: Օրինակի համար ճափոներէն նամակ մը կը ստանաք, լեզուն չէք դիտեր, իսկոյն կը դիմէք սոյն հաստատութեան եւ ձեր նամակը թարգմանել կուտաք ինչ լեզուի որ ուղէք:

Այս հաստատութիւնները սակայն քիչ զործածական լեզուներու համար մնայուն պաշտօնեաներ չունին. այլ անոնք որ որեւէ օտար լեզու մը դիտեն կ'երթան կ'արձանագրուին այդ հաստատութեանց եւ երբ առիթը ներկայանայ իրենց լուր կը ղրկուի եւ իրենց կատարած զործին կարեւորութեան համեմատ վարձք մը կը ստանան:

Արդ, Արթիւր Օհանեան այդ հաստատութիւններու դիմած ու իր անունը արձանագրել տուած էր իրրեւ հմուտ ռուսերէնի, հայերէնի, յունարէնի, սերպերէնի, պուլկարերէնի, թուրքերէնի, պարսկերէնի եւ արաբերէնի, մինչ այդ լեզուներէն միայն առաջին երկուքը դիտէր, իսկ միւսներուն համար յոյսը զրած էր բարեկամներու վրայ:

Երբեմն արաբերէն, պարսկերէն կամ թուրքերէն լեզուներէ թարգմանութիւն – ներու համար դիմում կ'ընէին իրեն: Օ– հանեան թուղթը կ'առնէր մեղի կուտար. բայց զժբախտաբար Արփիարին, Լեւոնին ու իմ միացեալ կարողութիւնները չէին կրնար լուծել հանելուկը:

Նախ պէտք է հաստկնալ թէ զրութիւնը արաբերէ՞ն, թուրքերէն թէ պարսկերէն էր ու յետոյ խմաստը գուշակել:

Շատ անգամ Արթիւր կը յաջողէր խմանալ նիւթը՝ հաստատութեան պաշտօնեաները հարցուփորձելով:

— Կ'երեւայ որ ճէնթըլմէնի մը մէկ տարի բարեկամը չնորհաւորական նամակ մը զրած է իր ամուսնութեան առիթի, կ'ուղէ որ բառացի կերպով նամակը անդլերէնի թարգմանուի, կ'ըսէր պաշտօնեան:

Այն առեն մեր զործը կը դիւրանար: Հարկ էր պարզապէս «Հազար ու մէկ գիշերներ»ու ոճով բան մը չարադրել.

«Ո՛վ հոյակապ եւ աստուածահաճոյ ծագիկ երանութեան եւ փառքի» եւայլն:

Եւ հաւանօրէն Անդլիացին ալ նամակին թարգմանութիւնը իր բարեկամներուն ցոյց կուտար իրրեւ նմոյշ արտասական ճոխաբանութեան:

Օր մը Օհանեան թանկագին ափսէ մը բերաւ, որուն վրայ արաբական վերտառութիւն մը քանդակուած էր:

Հարկ էր առեղծուածը լուծել: Այդ հնամենի զարդագիրներուն մէջէն ելլել անկարելի էր:

(70 – Շար.)

ՍԻՒԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ուրբաթ, Մարտ 15։ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կազմակերպած դասախօսական երեկոն տեղի ունեցաւ ժամը 9ին։

Սրահը լեցուած էր դաղութի Հայերով, ինչպէս նաեւ չրջաններէն եկած ներկաներով։

Վարչութեան անունով՝ Պր. Յարութիւն Շերվանեան, յայտնեց ներկաներուն, որ Տան վարչութիւնը որոշած է այսուհետեւ ամիսը անդամ մը կազմակերպել դասախօսական երեկոներ, որոնց նպատակն է, նախ՝ Տունը ապրող եւ շնչող վայր դարձնել գաղութին համար, եւ երկրորդ՝ կենդանացնել հայ մշակութային արժէքները եւ մեր ժողովուրդի պարտաւոր ու փառաւոր պատմութիւնը գաղութիս Հայութեան մէջ։

Այնուհետեւ, հրաւիրեց ներկաներուն արդէն ծանօթ օրուան դասախօսը, Հայր Յարութիւն Վրդ. Պտիկեանը, որպէսզի ներկայացնէ իր նիւթը։

Հայր Պտիկեան չուրջ մէկ ժամուան մէջ ներկայացուց օրուան նիւթը, որուն ընթացքին անդրադարձաւ նախ արուեստի եւ ճարտարապետութեան բնորոշումներուն եւ ապա ծանրացաւ հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան վրայ։

Կուտանք դասախօսութեան ընդհանուր պատկերը՝ սեղմ դիծերու մէջ։

«Ի՞նչ է արուեստը։ Արուեստը գոյութիւն ունի միայն հոն, ուր կայ հոգի եւ նիւթ, ուր կարելի է հոգին ցոլացնել նիւթին մէջ։ Արուեստը կը ջանայ փրկել նիւթին զաղափարը, անով իսկ մօտեցնելով զայն իր սկզբնական նախատիպին։ Ուստի երեք հիմնական կարելիութիւններ կան արուեստին մէջ։ Առաջին՝ արուեստագէտը կրնայ կեդրոնանալ գաղափարին վրայ, որով կ'ունենանք գաղափարական արուեստը, (ճարտարապետութիւն)։ երկրորդ՝ արուեստագէտը կը կեդրոնանայ թանձրացեալ իրին վրայ, կ'ունենանք քնութենապաշտ արուեստը (քանդակագործութիւն, նկարչութիւն), երրորդ՝ արուեստագէտը կը կեդրոնանայ ենթակայական արտայայտութեան վրայ, որով կ'ունենանք ենթակայական արուեստը (երաժշտութիւն)։

Ճարտարապետութիւնը ստեղծագործող արուեստ է, եւ այս հանդամանքը զինք կը տարբերէ միւս արուեստներէն։

Ի՞նչ է ճարտարապետութիւնը։ Ճարտարապետութիւնը միջոցին արուեստն է, միջոցին դեղարուեստական ձեւ մը տալու արուեստն է։ Միջոցը կարելի չէ տեսնել, այլ՝ զգալ»։

Այնուհետեւ Հայր Պտիկեան՝ յունական եւ լատինական պատմական յիշատակութիւններու վրայ հիմնուելով, յայտնեց որ առաջին եկեղեցիները Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են Քրիստոսի առաջին իսկ դարէն։ Ապա չեշտեց, որ «Կոստանդիանոս կայսրը հրովարտակով մը արտօնութիւն կուտայ քրիստոնէութեան (315 թ.) պաշտամունքին. սխալ է պատմական այն հարցը, ըստ որուն՝ կայսրը քրիստոնէութիւնը պետական պաշտօնական կրօնք հռչակած է։ Ո՛չ։ Այլ՝ միայն կրօնի պաշտամունքի թոյլտուութիւն տուած է։ Պաշտօնական նացումը տեղի ունեցած է յետագային՝ Թէոդոս կայսեր կողմէ։ Դ. եւ Ե. դարերուն, գրեթէ բոլոր եկեղեցիները ունէին Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի պազիլիքի ձեւը։ Քրիստոնէական պազիլիքը առաջ կուգայ հեթանոսական պազիլիքէն։

Հայկական ճարտարապետութեան դիտական ուսումնասիրութիւնը սկսած է ԺԹ. դարու առաջին կէսին, գուիցերիացի Ֆրեսերիք Տիւպուա որ Մոմպէրիէի, Ֆրանսացի Շատ Թէքսէի, ռուս պատմաբան Անտրէ Մորավիովի, Շահխաթեան Յովհաննէսի, Ջալալեանցի նախաձեռնութեամբ։ Հայկական ճարտարապետութեամբ զբաղած են նաեւ բազմաթիւ օտարազգի այլ դիտնականներ։ 1918 թուականին Սարչիկովակի Թամանեանի աշխատակցութեամբ հրատարակեց դիրք մը, որով նոր գարաչրջան մը բացուեցաւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան գործին մէջ։ Սարչիկովակի Հայաստանը կը նկատէ իբրեւ օրրանը, ակունքը գմբէթապակ ճարտարապետութեան։

Թ. Թորամանեանի չնորհիւ է, որ հասատ տուեալներով, լուսաբանուեցան հայկական ճարտարապետութեան ծագումին եւ զարգացումին կնճռոտ հարցերը։ Այսօր, հայրենի հողին վրայ, բազմաթիւ ճարտարապետներ եւ մասնագէտներ ունինք, որոնք կը զբաղին հայկական յուշարձաններով։ Ցիշենք՝ Կարօ Ղաֆադարեան, Սաֆարեան, Մնացականեան եւ ուրիշներ։ Տեղին է դիտողութիւն մը ընել Հայաստանի կառավարութեան։ Մեր պատմական յուշարձաններու պահպանութեան գործին մէջ անփոյթ կը գտնուին եւ լքած են գանոնք անխնամ վիճակի մէջ։ Քանի մը եկեղեցիներ ալ որ նորոգուեցան, չնորհիւ արտասահմանի Հայութեան նիւթական նպաստաւորութեան էին։ Հայաստանի կառավարութիւնը մեծ ճիգ մը չի թափեր այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կ'ընեն օտար երկիրներուն մէջ։ Դժբախտաբար, դառն իրողութիւն մըն է ասիկա»։

Ցարգելի դասախօսը թուղթի բայց փաստացի ակնարկով մը անդրադարձաւ հայ ազգային ճարտարապետութեան ծագումին (Դ. դար) եւ յետագայ դարերուն ունեցած զարգացումին եւ նուաճումներուն, չեշտելով որ հայկական ճարտարապետութիւնը էարի ճարտարապետութիւն մը եղած է առաւելաբար, արտաքին ըլլալով որ Հայաստանը լեռնաշխարհ մըն է։

Հայր Ցարութիւն Պտիկեանի դասախօսութիւնը՝ պատմական փաստերով, բազմաթիւ յիշատակութիւններով եւ մէջբերումներով, բաւական յստակ գաղափար մը տուաւ հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան զանազան շրջաններու, անոր արձանագրած նուաճումներու, յատկանիշի, ոճի եւ այս վերջինիս՝ օտար ժողովուրդներու ճարտարապետութեան վրայ ունեցած ազդեցութիւններուն մասին։

Դասախօսութեան աւարտին ցուցադրուեցան բազմաթիւ լուսապատկերներ, որոնք կը ներկայացնէին հայ ճարտարապետական յուշարձաններու բազմաթիւ նմոյշներ եւ որոնք ներկաներուն աչքերուն առջեւ կը վերակենդանացնէին հայ ստեղծագործ ժողովուրդի հազարամեայ դանճերը։

Ներկաներ զոհ արտով թողուցին սրահը՝ կրկին դալու տրամադրութեամբ։

Կը չնորհաւորենք Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը՝ իր կազմակերպած չահեկան երեկոյին համար։

ՇԻՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Վարձատրուած Հայեր

Մոնմորանսիէն Պ. Նշան Քէօսէեան Ֆիտերասիոն տէ Սոսիէթէ Միւզիքալի ոսկի մետալին արժանացած է Մարտ 17ին, երաժշտական խումբերու մէջ իր յիսնամեայ գործունէութեան առ ի վնահատութիւն։

մաք սուրճը։ Բարեկամ, բարձրահասակ, պեղպէմ եւ վայելուչ։ Նաուսյոքա մէկ ակնարկով ճանչցաւ իր փնտռած որսը՝ Թուտղի Ֆորմիսը։ Եւ հակառակ իր երկարաեւ փորձառութեան, ապշեցաւ տեղն ու տեղը։ Ֆորմիս պլուխը վեր առած հիացումով կը դիտէր ժամանող պեղեցիկ էակը։ Նորեկները տեղ առին Ֆորմիսի քովի սեղանը։ Սպասուհին յայտնուեցաւ եւ ապսպրանքները առնելէ եառ վերա – դարձաւ խոհանոց։

— Կը կարծէի որ այս պանդոկը չամաքարդ կը մերժէր, որուան ըլլալով դահոյկի եղանակը։ Բայց կը նկատեմ որ ամայութիւն կը տիրէ։

— Ձիշդ իմ փնտռած տեղս է, ըսաւ Ֆորմիս, ջերմ ու հաճելի ձայնով մը։ Եթուէթկարաի լժիլիը ինծի պատուիրած էր երկար հանգիստ։ Անմիջապէս լեցուցի պատուակները, նետուեցայ ինքնաչարժին մէջ եւ սուրացի հոս։ Աչխատակից մը ինծի տուած էր այս պանդոկին անունը։ Ափհեասով եւեկտրապէտ – ճարտարապետ եմ։ Ցերեկը արեւին տակ կը պաբտիմ եւ հանգիստ կ'ընեմ։ Իրիկունները քիչ մը կ'աչխատիմ, տեղեկագիր կը պատրաստեմ։ Եթէ ժամանակ ունիք, քանի մը օր հոս անցուցէք եւ պիտի չզղջաք։

Հրաւէրը ուղղուած էր Խոխիին։

— Շատ պիտի ուզէի քանի մը օր անցընել հոս, պատասխանեց Խոխի, սրտեօք պարապ սենեակներ ունի՞ն։

Նաուսյոքա եւ Խոխի հրաժեչտ տուին Ֆորմիսին եւ մտան սրահ մը, որուն դրան վրայ գրուած էր· Ընդունարան։ Գէր ու զուարթ մարդ մը գրաղած էր արձանագրութիւններ ընելով։

– Շատ ազատ սենեակ մը ունիմ, որուն առջեւ կը բացուի անտառի մը եւ յարմար է հանգիստը սիրող զոյգի մը։

Պաշտօնեան կը կարծէր որ այս երկու երիտասարդ յաճախորդները նորապսակ ամոլ մըն էին, եւ եկած՝ մեղրալուսինը անցընելու այս խաղաղ պանդոկին մէջ։

Նաուսյոքա սառցադրեց երկուքին համար իրեւ այր եւ կին։ Խոխի զարմանքէն ժամանակ չունեցաւ բողոքելու։ Երբ մտան ընդարձակ ու ամայի հիւրասրահը, ազջիկը յայտնեց իր զժգոհութիւնը։

— Կամաց խօսինք, ըսաւ Նաուսյոքա, հիմա կը հասկնաս ամէն բան։ Քու վրադ հիացողը հայրենիքի դատաճան մըն է, լուսանկարը հրատարակուած է բոլոր թերթերու մէջ։ Այս այն մարդն է որ ամէն դիչեր երկու անդամ կը ձայնասփռէ Շերլոքասէրի փորփականաը։ Պազարիան եղիր եւ նոյնպէս ձեւացուր որ կինս ես, որպէսզի կասկածներ չարթննան։ Հիմա քիչ մը ճեմենք խաղաղ բնութեան մէջ։

Կանք ուժին պզտիկ կամուրջին վրայ։ Եւ այսօր իսկ պէտք է վերադառնամ Պերլին։ Ինչ կը թողում Ֆորմիսի վրայ հսկելու պարտականութիւնը։ Եթէ մեկնումի որեւէ փորձ ընէ, անմիջապէս ինծի կը հեռաձայնես Պերլին։

Խոխի յօժարութեան նշան ըրաւ ու վերադարձաւ պանդոկ՝ սենեակը կարգի դնելու համար։ Նաուսյոքա վեր նայեցաւ եւ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ուրբաթ, Մարտ 15։ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կազմակերպած դասախօսական երեկոն տեղի ունեցաւ ժամը 9ին։

Սրահը լեցուած էր դաղութի Հայերով, ինչպէս նաեւ չրջաններէն եկած ներկաներով։

Վարչութեան անունով՝ Պր. Յարութիւն Շերվանեան, յայտնեց ներկաներուն, որ Տան վարչութիւնը որոշած է այսուհետեւ ամիսը անդամ մը կազմակերպել դասախօսական երեկոներ, որոնց նպատակն է, նախ՝ Տունը ապրող եւ շնչող վայր դարձնել գաղութին համար, եւ երկրորդ՝ կենդանացնել հայ մշակութային արժէքները եւ մեր ժողովուրդի պարտաւոր ու փառաւոր պատմութիւնը գաղութիս Հայութեան մէջ։

Այնուհետեւ, հրաւիրեց ներկաներուն արդէն ծանօթ օրուան դասախօսը, Հայր Յարութիւն Վրդ. Պտիկեանը, որպէսզի ներկայացնէ իր նիւթը։

Հայր Պտիկեան չուրջ մէկ ժամուան մէջ ներկայացուց օրուան նիւթը, որուն ընթացքին անդրադարձաւ նախ արուեստի եւ ճարտարապետութեան բնորոշումներուն եւ ապա ծանրացաւ հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան վրայ։

Կուտանք դասախօսութեան ընդհանուր պատկերը՝ սեղմ դիծերու մէջ։

ձեռքով նշան մը պիտի ընէր, երբ յանկարծ անոր ղլխուն վերը տեսաւ ղլանաձեւ մետաղ մը, որ ձեղնայարկէն դուրս կը ցցուէր։ Անմիջապէս ճանչցաւ ձայնասըխումի չարժական աւիթէնը։ Ուրեմն ձայնասփռումի գործիքը կը գտնուէր պանդոկին մէջ եւ թերեւս ալ Ֆորմիսի սենեակին մէջ։ Պերլին մեկնելէ առաջ պէտք է անպայման ստուգէր այս կարեւոր կէտը։ Ուստի ճամբորդութիւնը յետաձգեց մէկ օրով։ Խոխի կրնար կարեւոր դեր մը խաղալ իր վրայ կեդրոնացնելով Ֆորմիսի ուչադրութիւնը, անոր տալով որոչ յոյսեր։

Կէսօրին ճաչեցին Ֆորմիսի հետ նոյն սեղանին վրայ։ Յետմիջօրէն անցուցին ձիւնապատ լեռներու ստորոտը գահուկելով։ Իրիկունը նստան միասին եւ խմեցին քանի մը գաւաթ ախորժարեր ըմպելիներ։ Ֆորմիս երկու անդամ ներողութիւն խնդրեց եւ վեր բարձրացաւ ժամը 8ին եւ 10ին։

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԻՈՒՏԵԱՆ

(Շար. 2)

«Ի՞նչ է արուեստը։ Արուեստը գոյութիւն ունի միայն հոն, ուր կայ հոգի եւ նիւթ, ուր կարելի է հոգին ցոլացնել նիւթին մէջ։ Արուեստը կը ջանայ փրկել նիւթին զաղափարը, անով իսկ մօտեցնելով զայն իր սկզբնական նախատիպին։ Ուստի երեք հիմնական կարելիութիւններ կան արուեստին մէջ։ Առաջին՝ արուեստագէտը կրնայ կեդրոնանալ գաղափարին վրայ, որով կ'ունենանք գաղափարական արուեստը, (ճարտարապետութիւն)։ երկրորդ՝ արուեստագէտը կը կեդրոնանայ թանձրացեալ իրին վրայ, կ'ունենանք քնութենապաշտ արուեստը (քանդակագործութիւն, նկարչութիւն), երրորդ՝ արուեստագէտը կը կեդրոնանայ ենթակայական արտայայտութեան վրայ, որով կ'ունենանք ենթակայական արուեստը (երաժշտութիւն)։

Ճարտարապետութիւնը ստեղծագործող արուեստ է, եւ այս հանդամանքը զինք կը տարբերէ միւս արուեստներէն։

Ի՞նչ է ճարտարապետութիւնը։ Ճարտարապետութիւնը միջոցին արուեստն է, միջոցին դեղարուեստական ձեւ մը տալու արուեստն է։ Միջոցը կարելի չէ տեսնել, այլ՝ զգալ»։

Այնուհետեւ Հայր Պտիկեան՝ յունական եւ լատինական պատմական յիշատակութիւններու վրայ հիմնուելով, յայտնեց որ առաջին եկեղեցիները Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են Քրիստոսի առաջին իսկ դարէն։ Ապա չեշտեց, որ «Կոստանդիանոս կայսրը հրովարտակով մը արտօնութիւն կուտայ քրիստոնէութեան (315 թ.) պաշտամունքին. սխալ է պատմական այն հարցը, ըստ որուն՝ կայսրը քրիստոնէութիւնը պետական պաշտօնական կրօնք հռչակած է։ Ո՛չ։ Այլ՝ միայն կրօնի պաշտամունքի թոյլտուութիւն տուած է։ Պաշտօնական նացումը տեղի ունեցած է յետագային՝ Թէոդոս կայսեր կողմէ։ Դ. եւ Ե. դարերուն, գրեթէ բոլոր եկեղեցիները ունէին Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի պազիլիքի ձեւը։ Քրիստոնէական պազիլիքը առաջ կուգայ հեթանոսական պազիլիքէն։

Հայկական ճարտարապետութեան դիտական ուսումնասիրութիւնը սկսած է ԺԹ. դարու առաջին կէսին, գուիցերիացի Ֆրեսերիք Տիւպուա որ Մոմպէրիէի, Ֆրանսացի Շատ Թէքսէի, ռուս պատմաբան Անտրէ Մորավիովի, Շահխաթեան Յովհաննէսի, Ջալալեանցի նախաձեռնութեամբ։ Հայկական ճարտարապետութեամբ զբաղած են նաեւ բազմաթիւ օտարազգի այլ դիտնականներ։ 1918 թուականին Սարչիկովակի Թամանեանի աշխատակցութեամբ հրատարակեց դիրք մը, որով նոր գարաչրջան մը բացուեցաւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան գործին մէջ։ Սարչիկովակի Հայաստանը կը նկատէ իբրեւ օրրանը, ակունքը գմբէթապակ ճարտարապետութեան։

Թ. Թորամանեանի չնորհիւ է, որ հասատ տուեալներով, լուսաբանուեցան հայկական ճարտարապետութեան ծագումին եւ զարգացումին կնճռոտ հարցերը։ Այսօր, հայրենի հողին վրայ, բազմաթիւ ճարտարապետներ եւ մասնագէտներ ունինք, որոնք կը զբաղին հայկական յուշարձաններով։ Ցիշենք՝ Կարօ Ղաֆադարեան, Սաֆարեան, Մնացականեան եւ ուրիշներ։ Տեղին է դիտողութիւն մը ընել Հայաստանի կառավարութեան։ Մեր պատմական յուշարձաններու պահպանութեան գործին մէջ անփոյթ կը գտնուին եւ լքած են գանոնք անխնամ վիճակի մէջ։ Քանի մը եկեղեցիներ ալ որ նորոգուեցան, չնորհիւ արտասահմանի Հայութեան նիւթական նպաստաւորութեան էին։ Հայաստանի կառավարութիւնը մեծ ճիգ մը չի թափեր այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կ'ընեն օտար երկիրներուն մէջ։ Դժբախտաբար, դառն իրողութիւն մըն է ասիկա»։

Ցարգելի դասախօսը թուղթի բայց փաստացի ակնարկով մը անդրադարձաւ հայ ազգային ճարտարապետութեան ծագումին (Դ. դար) եւ յետագայ դարերուն ունեցած զարգացումին եւ նուաճումներուն, չեշտելով որ հայկական ճարտարապետութիւնը էարի ճարտարապետութիւն մը եղած է առաւելաբար, արտաքին ըլլալով որ Հայաստանը լեռնաշխարհ մըն է։

Հայր Ցարութիւն Պտիկեանի դասախօսութիւնը՝ պատմական փաստերով, բազմաթիւ յիշատակութիւններով եւ մէջբերումներով, բաւական յստակ գաղափար մը տուաւ հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան զանազան շրջաններու, անոր արձանագրած նուաճումներու, յատկանիշի, ոճի եւ այս վերջինիս՝ օտար ժողովուրդներու ճարտարապետութեան վրայ ունեցած ազդեցութիւններուն մասին։

Դասախօսութեան աւարտին ցուցադրուեցան բազմաթիւ լուսապատկերներ, որոնք կը ներկայացնէին հայ ճարտարապետական յուշարձաններու բազմաթիւ նմոյշներ եւ որոնք ներկաներուն աչքերուն առջեւ կը վերակենդանացնէին հայ ստեղծագործ ժողովուրդի հազարամեայ դանճերը։

Ներկաներ զոհ արտով թողուցին սրահը՝ կրկին դալու տրամադրութեամբ։

Կը չնորհաւորենք Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը՝ իր կազմակերպած չահեկան երեկոյին համար։

ՇԻՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԲՕՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

10·

— Այո, սկզբում սաստիկ հակառակում էր ոչ թէ վտանգի համար, այլ որով – հետեւ այդ բոլորը խիստ անպէտք գործ էր թւում նրան· բայց ես յաջողեցի նրա համոզումը փոխել։ Դէ՛, այժմ խօսենք մանրամասնութիւնների մասին։

Երբ Բոռը տուն վերադարձաւ, արեւը վաղուց մայր էր մտել, ու պարտէզի պատից քաչ եղած ծաղկալից փիրիւս ժամփռնիւան արդէն սեւին էր տալիս մարող լոյսի տակ։ Պոկեց երկու ճիւղ ու հետը տարաւ սենեակ։ Երբ բաց արաւ իր աչխատութեան սենեակը, Զիտտան վեր կացաւ անկիւնի աթոռից ու վրայ վազեց։

— Ա՛, Ֆելիչէ, կարծում էի էլ չէք դառնալու։

Բոռի առաջին դրդումը եղաւ հարցնել, թէ ի՞նչ է չինում նա իր աչխատութեան սենեակում, բայց յիչելով, որ երեք չաթաթ է երեսը չի տեսել, մեկնեց ձեռքը ու ասաց բաւական սառը·

— Բարի երեկոյ, Զիտտա։ Ի՞նչպէս ես։

Կինը մօտեցրեց նրան դէմքը, կարծես համբոյրի սպասելով, բայց Բոռն անցաւ մօտից, ձեւացնելով, թէ չի նկատում նրա չարժումը, ու վերցրեց ծաղկամանը, որ ձեռքի ծաղիկները մէջը դնի։ Նոյն վայրկեանին դուռը լայն բացուեց եւ մի ահագին չուն սենեակ ընկաւ ու սկսեց ոտանել նրա չորս կողմը՝ ուրախութիւնից հաչելով ու կաղկանձելով։

Բոռը թողեց ծաղիկները ու սկսեց չոյել չանը։

— Ա՛խ, Շեյթան, դո՞ւ ես, հի՛ն բարեկամ։ Ա՛յ եւ ե՛ս տեսնեմ թաթդ։

Զիտտան նայեց նրան խիստ ու զայրացկոտ մի հայեացքով։

— Ընթրել ուզո՞ւմ ես, — հարցրեց ոտը։ — Տանը հայ եմ պատուիրել· դրել էիր, որ այս երեկոյ զալու ես։

Բոռն արագ դարձաւ դէպի նա։

— Շ–չատ եմ ցաւում, պէտք չ–չէր, որ ինձ սպասէիր։ Մի քիչ կարդի մտնեմ, իսկոյն կը դամ։ Գ–գուցէ այդ ծաղիկ – ները ջուրը կը դնես։

Երբ Բոռը ուրախ դրաւ Զիտտայի ճաչարանը, նա կանգնած էր հայելու առաջ ու ծաղկի ոստերը կրծքին էր ամրացնում։

Վճռել էր ուրախ լինել, ու մօտեցաւ Բոռին՝ կարմիր կոկոնների մի փունջ ձեռքին։

— Ա՛յ, օդակիդ համար, թող ամ – րացնեմ։

Ընթրիքի ժամանակ Բոռը բոլոր ուժով ջանք էր անում սիրալիր լինելու ու վառ պահելու ուրախ խօսակցութիւնը։ եւ կինը պատասխանում էր նրան, ամբողջ ժամանակ ծիծաղում էր երջանիկ։ Բոռին հանդիպելիս՝ նրա գոյց տուած այդ ակնյայտ ուրախութիւնը ճնչում էր ուղղին։ Նա վարժուել էր արդէն այն մտքին, թէ Զիտտան իր ուրոյն կեանքն էր վարում իր բարեկամների ու իր հոգուն մօտիկ ծանօթների չրջանում, եւ դլխովը անց էր կենում, թէ կարող էր կարօտ զգալ դէպի ինքը։ Իսկ նա, անչուչտ, զգում էր այդ կարօտը՝ դատելով նրա ուրախութիւնից։

— Սուրճն ուզո՞ւմ ես պատչգամում, — հարցրեց Զիտտան։ — Տաք երեկոյ է։

— Լաւ։ Վերցնում եմ կիթառդ, կարելի է մի բա՞ն երգես։

Բոռն ընդհանրապէս թերահաւատ էր դէպի նրա երաժշտութիւնը, եւ չատ քիչ էր խնդրում, որ երգի։

Պատչգամում պատի տակ մի լայն փայտէ նստարան կար դրած։ Բոռն ընտրեց անկիւնը, որտեղից դեղեցիկ տեսարան էր բացւում դէպի բլուրը· իսկ Զիտտան նստեց պատչգամի բազրիքին, ոտքերը դրաւ նստարանին ու թինկ տուաւ վարպետրը բռնող սիւնին։ Տեսարանը նրան չէր հետաքրքրում, աւելի ախորժելի էր Բոռին նայելը։

— Մի սիրար տուր, — ասաց Զիտտան։ — Քանի դնացել ես, չեմ ծխել։

— Սքանչելի մխոք· միայն սիդարն է պակաս, որ երջանկութիւնս կատարեալ լինի։

Կինը թեքուեց ու նայեց նրա լրջօրէն։

— Դու իրա՞ւ երջանիկ ես։

Բոռի դէմքը պարզուեց։

— Ինչո՞ւ ոչ։ Լաւ ընթրել եմ, այժմ առաջս է Եւրոպայի ամենագեղեցիկ տեսարանը· չուտով կը պայ սուրճը ու կը լսեմ հունգարական ժողովրդական մի երգ։ Ախիճա հանդիստ, մարսողութիւնս կարգին· էլ ի՞նչ է պակաս։

— Ես գիտեմ մի բան, որ պակաս է։

— Հապա՞։

— Ա՛յ։ — Ու մեկնեց նրան մի փոքրիկ տուփ։

Է· ՎՈՑՆԻՉ

(Շար·)

Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ վարչական մարմինները կը ծա–նուցանեն մահը

ԱՐՄԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

որ մինչ բոլորանուէր ծառայեց Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Ապրիլ 1, ժամը 16·30–ին Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Հնազանդ Ալեքսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ի բարգաւաճման, իր ամուսնոյն ողբացեալ Գէորգ Ալեքսեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթին:

×

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Իսի լէ Մուլինոյի Նորակառոյց եկեղեցւոյ (առանձալ «Ծառայ»էն) եւ 50 Ֆր. «Ծառայ»ին իբրեւ քաջալերանք Լուի Բոռնիւրայի մահուան (Պոլիս) առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Մարտ 30, ոչն է Սբր–ոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ սոսկալի չարչարանացն եւ մահն ի վիրապն:

Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ խորանին վարագոյրը բաց՝ պատարագ կը մատուցուի:

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Արեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Էթիէնի Հայ Ազգ. Մխիթարեանը չնորհակալութեամբ առացած է 1000 Ֆր. տեղւոյն Հայ Տիկնանց Միութենէն, ի նպաստ զպրոցի հայերէնի դասընթացք–ներուն:

×

Պուվ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է Կոնյեանի ամուսնութեան առթիւ.—

Օր. Սիրան Ձէլալեան 120, այրի Տիկին Կոնյեան 20 (եւ 20 զպրաց դասին): Մերկեր Սուիթասեանի հոգեհանգիստին առթիւ, Պ. Ց. Աբալեանեան 20, Տիկին Սէմէրճեան, Ալիս Սէմէրճեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Ցովհ. Կուտուգեան, Պ. Քիւֆէրեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Ղուլֆ, այրի Տիկին Գալայճեան 10ական: Հայկուհի Սողոյեանի մահուան առթիւ Զաքարեան ընտանիք 50: Գառնիկ Տարուգեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տիկին Լիւսեան 20, այրի Տիկին Տարագճեան 40:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլեաեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (29 Մարտ), սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21ին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Մարտ 30) ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՊԱՆԿԻՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Ազդու ենթակոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի Ապրիլ 3, ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն տը Շէրիի եւ չրջանի Ազգ. Միութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է իր եկեղեցի–սրահի չինութեան ի նպաստ 250 Ֆր. Պ. Պարզեւ Մաճլիքեանէ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը կը ծանուցանեն բոլոր հայրենակիցներուն այս տարուան արձակուրդի ծրագիրը:

Քոյրերը կը սառնձնեն պարտականութիւնը՝ իրենց յանձնուած պըզտիկները տանիլ «Թորրիի» Հռոմի կառչատեղ բլրան վրայ, Հռոմէն 80 քիլմ. հեռաւորութեամբ:

Թորրիէն 28 քիլմ., «Գաթինոյի» բլրան վրայ, կազմակերպուած է նաեւ հայ մանչերու համար ամառնային արձակուրդ մը հայ կաթողիկէ քահանաներու հոգածութեամբ: Մանչերը կ'ընդունուին 9–13 տարեկան:

Արձանագրութիւններու համար հեռաձայնել 93–50–91, բայց նախընտրելի է անձամբ ներկայանալ դըպրոց՝ տեղեկութիւններ ունենալու համար:

167, Avenue des Caillols
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւնները կը փակուին Ապրիլ 30ին:

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 29 Mars à 21 h.

« IN MEMORIAM » SOIRÉE D'HOMMAGE A

NAHABED ALECIAN

RECITAL DE VIOLONCELLE

CHARLES RENAUD

BACH — SCHUMANN — CHOPIN — KHUDOYAN

Avec la participation de

EUGENIE ALECIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դ. Վարուժան» խումբին

Շաբաթ, Մարտ 30, ժամը 20ին

SURPRISE-PARTY
Organisée par le NOR SEROUND D'ALFORTVILLE
30 Mars à 20 heures, Salle de Patronage,
Rue de Toulon, Alfortville
AMBIANCE MUSICALE
BUFFET GRATUIT
Entrée 10 Frs.

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Մանուչակ Իսկէնտէրօղլու (Մարսէյլ), ծնեալ Երամեան, կը փնտռէ իր մօրա–քոյրը կամ անոր ընտանիքը, որ կը կարծուի թէ Լիոն կը բնակին: Մօրաքրոջ անունը՝ Քնար Մալխասեան, ամուսինը՝ Գարեգին Մալխասեան, տղան՝ Պարոյր:

Իրենցմէ կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի դրել.—

Mme Iskenderoglu
Les Oliviers II
Bd. Bouge Prolongé
Bt. E 6, Ap. 166
13013 MARSEILLE

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը իր անդամները եւ բոլոր կեդրոնականցիները կը հրաւիրէ մաեւիմ հաւաքոյթի մը, 30 Մարտ Շաբաթ ժամը 16ին, որուն ընթացքին Միութիւնը վերականգնելու եւ անոր նոր թափ մը տալու համար պիտի ըլլան մտքերու փոխանակութիւն:

32 ռիւ տը Թրեվիզզ, Փարիզ
Ռոֆթէյլ

ՓԱՌԱՏՕՆ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Մայիս 19, Սալ Ռոմոյի մէջ, մասնակցութեամբ ծանօթ երգչուհի ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ Նայիրի պարախումբին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱՄԱՍԻԱՅԻՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Ապրիլ 28ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իզմիրի եւ չրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթել Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹԻ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՍ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 Ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝
ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱՋԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՒԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

ՃԱՇ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին կողմէ Մարտ 31ին Կիրակի ժամը 13ին, Լասիօթա Ծովեզերեայ ճաշարանը:

KING, quartier St. Jean
Ճաշագին 50 Ֆր.

ՇԱՆՕԹ.— Առնել Պանտոլի հանրակառքը ժամը 10ին Ալէ Լէոն Կամպեթթայէն եւ իջնել ճաշարանին առջեւ:

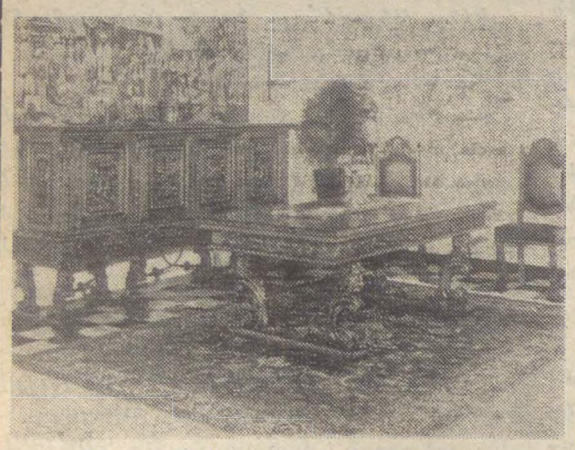
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Վիէնի Նոր Սերունդի կողմէ
Մարտ 30, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ինՇաս–սիւռ–Ռոն Օթել Էնթ–երնասիոնալի չքեղ սրահներուն մէջ
Նուագախումբ՝ ԿԻ ՄԱՐՍԸԼԷՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ Շէ Քալու», 85–22–12
եւ «Շէ Անտրէ» 35–02–55

il y a plusieurs manières
d'exposer du meuble

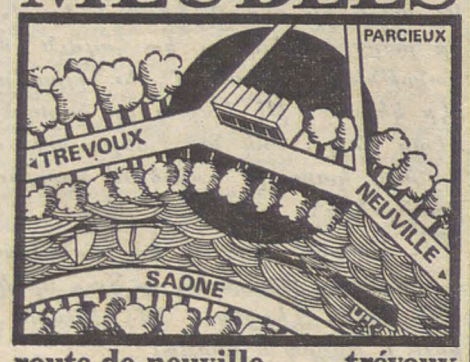
nous, nous avons choisi pour notre exposition
— le standing de fabrication
— la variété : style, rustique, contemporain
— l'agrément du lieu *(30 minutes de Lyon par les bords de Saône)*

ouvert le dimanche

Direction : V. MARKARIAN

PARCIEUX MEUBLES

route de neuville.... trévoux

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
30
SAMEDI
30 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·976

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.976

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՀԻՃԻՆ ՁՈՀԻ ՊԱՏՄՈՒԾԱՆ ԿԸ ՀԱԳՑՆԵՆ

—0—

1915 Մայիս 24ին, 11/24 Ապրիլի չարաչուք թուականէն ճիշդ ամիս մը վերջ, Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Անգլիա հարձրա – դոյն Դրան ուղղուած ծանուցագրով մը կը յայտարարէին թէ հայկական ջարդերուն համար անձնապէս պատասխանատու պիտի բռնեն օսմանեան կառավարութեան բոլոր անդամներն ու անոր դործակալները։

Անարէ Մանուէլեան, Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան նախկին աւագ թարգման եւ մինչպատերազմեան համբաւ վայելող լրագրան, «Օսմանեան կայսրութեան ճակատագիրը» խորագիրը կրող հայկական ու փաստալից դրքին մէջ (տպուած Լոնդան 1917ին) այս լուրը արձանագրելով, կ'աւելցնէր.

«Ես յանուն մարդկութեան պատիւին, պէտք է յուսալ, որ թուրք ժաքոպէնները պիտի չխուսափին այս հանդիսաւոր յայտարարութեան հետեւանքներէն, ինչպէս որ իրենց արարքներն ալ պիտի չկրնան խուսափիլ պատմութեան անողոք վճիռէն» (էջ 279)։

Ֆրանսայի վարչապետ Արիսթիտ Պրիան, 1918 Նոյ· 7 Թուակիր նամակով մը՝ ուղղուած ծերակուտական Լուի Մարթինի՝ կը դրէր·

« ... կառավարութիւնը արդէն պաշտօնապէս ծանուցած է Բ· Դրան, որ Դաշնակից Պետութիւնները պործուած ոճիրներուն համար անձնապէս պատասխանատու պիտի բռնեն օսմանեան կառավարութեան բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ իր դործակալներէն անոնք, որ մասնակից են եղած ջարդերուն։ Երբոր հնչէ օրիւնաւոր հատուցումներու ժամը, պիտի չմոռնայ հայ ազգի կսկծալի տառապանքները, եւ իր դաշնակիցներուն հետ համախորհուրդ, ձեռք պիտի առնէ անհրաժեշտ միջոցները անոր ապահովելու համար խաղաղ եւ բարգաւաճ կեանք մը»։

Հանրածանօթ են եւ հարկ չկայ յիշատակելու Դաշնակից պատասխանատու վարիչներու — Ուիլսընի, Լոյտ Ճորճի, Քլէմանսոյի, Փուանքարէի, Միլրանի, Սոնինոյի, եւայլն — հանդիսաւոր յայտարարութիւնները ի նպաստ Հայութեան, դոհ թրքական ցեղասպանութեան։

«Ցեղասպանութիւն»ը յեսպաւոերազամ – եան նորաստեղծ բառ մըն է, որ ըստ «Լառուս» Համաշխարհային բանի, կը նշանակէ՝ «ոճիր՝ դործուած բնակչութեան նպատակով մարդկային, ազգային, համախմբական, ցեղային կամ կրօնական խմբակութիւն մը»։

Առաջին աշխարհամարտին Թուրքիոյ ցեղասպանութիւնը հաստատուած է պատմական անուրանալի փաստերով, օտար արժանահաւատ բազմաթիւ ականատես – ներու վկայութեամբ, Անատոլու ապրող հիւպատոսներու եւ միսիոնարներու, նոյնիսկ Թուրքիոյ դինակից դերմանացի՝ բազմակիցներու անհերքելի տեղեկութիւններով, դերման Արտաքին նախարարութեան գաղտնի տեղեկագրով, հրատարակուած Տոքթ· Լէփսիուսի կողմէ, անգլիական կապոյտ Տետրակով (Լորտ Ձէյմս Պրայսի հաւաքած փաստաթուղթերով), Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Մորկընթաուի Յուշերով, Փրոֆ· Հէր – պերթ Ատամս Կիպլընդի եւ այլ բազմաթիւ օտար, անկողմնակալ անձնաւորութեանց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—0—

ՊՐԱՆՑ ՁՈՒԶԵՐ ՈՐ ՄԱՅԻՍԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ

Խօսք առնելով դերմանական Խորհրդարանին առջեւ վարչապետ Վիլի Պրանտ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ամէն դնով տրամադիր չէ ընթացք տալու Քոփընհակընի մէջ նախատեսուած վեհաժողովին, որ Մայիսին պէտք է դումարուէր Պոն։

Իր կարծիքով, հարկ եղած յառաջդիմութիւնը չէ եղած եւրոպական դեանի վրայ որպէսզի նման վեհաժողով մը արդիւնք տայ։

«Ներկայիս աւելի չատ տարբեր կան հրաժարելու համար նման ժողովէ մը։ Նման ժողով մը լմսատ կ'ունենար եթէ դրական արդիւնքի հաւանականութիւն մը ըլլար նոյնիսկ եթէ անիկա համեատ պիտի ըլլար» կ'ըսէ Պրանտ։

Պրանտի կարծիքով իր եւրոպական քաղաքականութեան դլխաւոր կէտը կը մնայ յաճախակի խորհրդակցութիւններ «Ֆրանսայի դրացիին» հետ։ Ապա, վարչապետը չէշտը դրած է Ատլանտեան հրամայականներուն վրայ։ «Մեր կարծիքով, ըսած է Պրանտ, չի կրնար եւրոպական միութիւն ըլլալ առանց Ատլանտեան ապահովութեան երաշխաւորութեան։ Եւրոպական Եւրոպա մը չի կրնար փոխարինել Ատլանտեան Դաշնակցութիւնը, պէտք է անոր երկրորդ յենարանն ըլլայ, որ անհրաժեշտ է եթէ կ'ուզենք դէմ դնել մեր ժամանակաշրջանի փորձութեանց»։

անդլերէն, դերմաներէն եւ ֆրանսերէն հրատարակութիւններով։

ՄԱԿի կողքին ստեղծուած Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբը ուղելով դիտական սահմանում մը տալ ցեղասպանութիւն բառին, պաշտօն յանձներ էր են – թայանձնախումբի մը, որ Ուկանտացի մանտզէտ Նիկոտեմ Բուհաշեատոկայի նախադահութեամբ, չետ երկար ուսումնասիրութեան պատրաստած էր իր տեղեկագիրը, վաւերացուած Ժընեւի մէջ։

Տեղեկագրի 30րդ պարբերութիւնը խմբագրուած էր այսպէս.—

«Արդի ժամանակաշրջանին անցնելով, կարելի է արձանագրել գոյութիւնը համեմատաբար հարուստ փաստաթուղթերու, որոնք կը վերաբերին Հայերու ջարդերուն, որոնք նկարագրուած են իբրեւ 20րդ դարու ցեղասպանութեան առաջին պարագան»։

Պատմական անաչառ ու անկողմնակալ փաստերու վրայ հիմնուած Տեղեկագիրը Մարտ 6ին ներկայացուած է Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին, Նիւ Եորք, առ ի վաւերացում։

ՄԱԿի համար Սեւ օր որակուած այդ ժողովին մէջ է, որ Թուրքիոյ պատուիրակն ու կարդ մը մեծ Պետութեանց ներկայացուիչները խօսք առնելով խեղաթիւրած են դէպքերը։

Ջոհի պատմուճան են հագցուցած դահիճին, անխղճօրէն մեղադնելով արդարութեան եւ ճշմարտութեան դէմ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԿՐԿԷՍԸ

Հին Հայաստանի մայրաքաղաքներուն, ինչպէս Տիգրանակերտի եւ Արտաշատի մէջ թատերական ու կրկէսի ներկայացումներ տեղի կ'ունենային։ Բիւզանդացի պիտնական Նիկիփոր Գրիգորի (1295–1360) վկայութեամբ կ· Պոլոյ մէջ վարպետ հեծեալներ ներկայացումներ կուտային· աստնք կուպային Եգիպտոսէ, Աբարիայէ, Պարսկաստանէ, Հայաստանէ եւ այլ երկիրներէ։

Մինչեւ 1928 կրկէսի եկուոր խումբերը ներկայացումներ կուտային Երեւանի մէջ առժամեայ կերպով յարմարցուած չէնքերու մէջ։ Առաջին մնայուն կրկէսի կառոյցը չինուեցաւ 1928ին։ Աթիկա փայտաչէն չէնք մըն էր՝ 200 տեղով։ Ցետագային ասիկա քանի մը անդամ վերանորոգուեցաւ, մինչեւ որ 1962ին իր դուռները բացաւ տուֆով երեսապատուած կրկէսի նոր չէնքը՝ 1700 հանդիսատեսի համար։

Հայաստանի կրկէսի խումբը կազմուեցաւ 1956ին։ Խումբին ներկայացումները սերտ կապ ունին հնամեայ ժողովրդական թատրոնին հետ։ Հին հայկական կրկէսը կ'ընդդրկէր բազմազան սեռեր՝ վայրի կենդանիներու հետապնդում, գլադիատեայլն։ Մինչեւ այսօր ալ կը ներկայացուին ժողովրդական ներկայացումներ՝ լարախաղացութիւն, բեմական ներկայացումներ, խեղկատակներու եւ ծաղրածուներու ելոյթներ, փորձեր կատարելու վարժուած կենդանիներու ցուցադրութիւն, ըմբշամարտ, մարմնամարզութիւն եւայլն։

×

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ Ռ· ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ճարտարապետ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի յիշատակը յաւերժացնելու համար որոշուած է Երեւանի փողոցներէն

Քանի մը տող

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆի ընտանիքը արտօնութիւն ստացած է Զուիցերիա երթալու, դրպէտին մօտ։ Կը կարծուէր թէ արտաքսուած դրպէտին կինը, իրենց չորս դաւակները եւ մայրը Ցիւրիխ պիտի հասնէին Ուրբաթ օր։ Մեկնելէ առաջ, Տիկին Սէլժենիցին յայտարարած է թէ դառն բան է հայրենիքէն հեռանալ, բայց հաւատք ունի թէ օր մը կրկին Ռուսաստան պիտի վերադառնան։

ՓԱՐԻԶի 9րդ թաղամասին մէջ, Ռիու դը Շօսէ տ'Անթէն հրդեհ մը ծագած է Ուրբաթ վաղ առաւօտեան եւ պանդոկ մը հրոյ ճարակ եղած է։ Վեց մեռեալ կայ եւ եօթը վիրաւոր։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ « Ֆրանս » դրօսանաւը վերջնապէս պիտի դադրի օդատարածութենէ Մայիս 20ին։ Հաւանական կը նկատուի որ ծախուի։ Նաւը չատ յաջողութիւն ունի յաճախորդներուն մօտ բայց ամէն տարի բաց ունի։ 1969ին բացը 40 միլիոն էր, 70 միլիոն՝ 1973ին եւ այս տարի չուրջ 120ի պիտի հասնի։ Այս պատճառով ի վերջոյ որոշուած է ծախել։ Կը մնայ տեղաւորել պաշտօնէութիւնը։

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան Մարտ 21ի որոշումով՝ Վանիա Ցովհաննիսեան նշանակուած է «Աւտոմոբիլային տրանսպորտի մինիստր»։

մէկը մկրտել անոր անունով եւ յուշատախտակներ զետեղել անոր նախագիծերով կառուցուած լաւագոյն չէնքերուն վրայ։

Որոշուած է 1975–1976ին լոյս ընծայել մենագրութիւն մը Ռ· Իսրայէլեանի կեանքին եւ գործունէութեան մասին, ինչպէս նաեւ անուանի ճարտարապետին տեղ – ծագործութիւններուն հաւաքածոն։

×

«ՖՈՒՏԲՈԼ–74»

Լոյս տեսած է «Ֆուտբոլ–74» տեղեկատու գրքոյկը։ Զայն կազմած է երիտասարդ լրագրող Լեւոն Զախմախչեան։ Տեղեկատու գրքոյկը խմբագրած է Հայկ Կարմիրեան, որ Երեւանի Հանրապետական մարզադաշտի տնօրէնն է։

Գրքոյկին մէջ հետաքրքրական բաղմատող նիւթեր կան ոտնդնդակի մըրցումներու, «Արարատ»ի եւ հայկական ոտնդնդակի պատմութեան մասին։

×

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Գէորգ Սարգսեան անցեալ տարի մասնակցած էր պատանի նկարիչներու միջազգային ցուցահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ Հնդկաստանի մէջ։ Զանազան երկիրներէ 120 պատանիներ իրենց նկարներով մասնակցած էին ցուցահանդէսին։ Գ· Սարգսեան ներկայացուցած էր «Իմ քաղաքը» եւ «Նաթիւր մորթ»ը։

Վերջերս պատանի նկարիչը նամակ մը ստացած է ցուցահանդէսը կազմակերպող յանձնաժողովի քարտուղարէն, թէ իր նկարներուն համար ան արժանացած է միջազգային մրցանակի։

×

«ԼՈՒԴՎԻԳ ԲԱԶԻԼԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Սով· Արուեստ» ամսագիրը հրատարակած է Հայաստանի պետական քառեակի անդամ Լեւոն Մամիկոնեանի «Լուդվիգ Բազիլի երաժշտութիւնը» յօդուածը, որ նուիրուած է Մինիխ բնակող երգահան եւ ջութակահար Լուդվիգ Բազիլի։

Յօդուածագիրը ներկայացնելով 43ամեայ երգահանին կեանքն ու արուեստը, դիտել տուած է, թէ «Ուշագրաւ են նրա անդրադարձումները Սայաթ – Նովայի երգերին, որոնցից նա 13ը մշակել է, կատարելով հետաքրքրական ստեղծագործական փորձ։ Դժուար եւ չատ պատասխանատու խնդիր է ազգային արուեստի դարերով ճանաչուած նմոյշները «վերընթեռնելը»։ Սակայն Բազիլը, մանրազնին եւ լուրջ ուսումնասիրելով Սայաթ – Նովայի գործերը, կարողանում է իւրովի մեկնաբանել դրանց երաժշտական ձեւը, վերիմաստաւորել հարմոնիկ կառուցուածքը եւ չարադրել այնպիսի քարդ երաժշտական ժանրի համար, ինչպիսին է լարային կուարտետը։ Այդ ըստեղծագործութիւնները յաջողութեամբ հնչեցին մեծ դուսանի 250ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններում, Թեհրան – նում»։

Յօդուածագիրը, այնուհետեւ, հանդամանօրէն անդրադարձած է «Անիի լքուած աւերակներ»ու, «Թիւ 2 քառեակ»ի, Դ· Վարուժանի «Հային երգը» բնագիրներով դրուած երգերու վերլուծութեան։

ՌՈՒԲԻՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆ

(Ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

—o—

Լրացաւ արեւմտահայ պոեզիայի տա-ղանդաւոր ներկայացուցիչներից մէկի՝ Ռուբէն Որբերեանի ծննդեան 100ամեակը։ Հարիւր տարին։

Որբերեանը ծնուել է 1874 թուականին, պատմական Հայաստանի ամենաչքնաղ բնակավայրերից մէկում՝ Խարբերդի նահանգի Մալաթիա քաղաքում։ Հայրենի հարուստ ու զեղեցիկ բնութիւնը, Որբերեան բարեհամբաւ ընտանիքի նահապետական մթնոլորտը հիանալի նախապայմաններ էին զեղեցիկ ներշնչանքներով լի կեանքի եւ երջանիկ ապագայի համար։ Բայց այլ էր ճակատագրի անօրինութիւնը։ Հազիւ երկու տարեկան՝ Որբերեանը կորցնում է հօրը։ Մայրը, որ կրթուած կին էր, մեծ հոգատարութիւն է ցուցաբերում որդու կրթութեան ու դաստիարակութեան գործում։

1886 թ. Որբերեանը ընդունւում է ժամանակի յայտնի կրթական օջախներից մէկը՝ Խարբերդի «Եփրատ» կոլէջը։ Այստեղ ուշիմ ու խոհուն պատանու առաջ բացւում է զեղեցկութեան մի նոր աշխարհ՝ պիտութեան, արուեստի ու գրականութեան աշխարհը։ Տիրապետելով հայերէնն աշխարհաբարին, գրաբարին եւ անգլերէնն լեզուին, նա ըստ ամենայնի խորանում է հայ, համաշխարհային եւ յատկապէս անգլիական գրականութեան մէջ։ Գեղեցիկի, բարու ու վսեմի նկատմամբ իր ընկ զգայուն պատանին սիրով ու յափշտակութեամբ է կարդում համաշխարհային գրականութեան մեծերին եւ Բայրոնին յատկապէս, որի վսեմ հումանիզմն ու ազատասիրական գաղափարները դերում են նրան։

Որբերեանի որբութեամբ սկսուած կեանքի, անդուլ ընթերցումների ու բանաստեղծական խառնուածքի առաջին արձագանգները հանդիսացող ստանաւորները գրուեցին ուսանողական սեզանների վրայ։

1892 թուականին, յաջողութեամբ աւարտելով «Եփրատ» կոլէջը, երիտասարդ Որբերեանը մեկնում է Պոլիս եւ գրաղւում ուսուցչութեամբ։ 1893 թուականին լոյս է տեսնում բանաստեղծի առաջին ժողովածուն՝ «Ցիշատակաց ծաղիկներ» խորագրով։ Բանաստեղծական առաջին իսկ թոթովանքի գուած բարեացակամ ընդունելութիւնից քաջալերուած, Որբերեանը սկսում է եռանդով աշխատակցել «Մաղիկ», «Բիւրակն», «Մասիս», «Արեւելեան մամուլ» եւ այլ թերթերի, տպագրելով բանաստեղծութիւններ, պատմուածքներ եւ յօդուածներ։

1895 թուականին Որբերեանը որպէս ուսուցիչ հրաւիրւում է Իզմիր, ուր պաշտօնավարում է մինչեւ 1901 թուականը՝ ծաւալելով կրթական, հրապարակագրական եւ գրական լայն ու բեղմնաւոր գործունէութիւն։ Նա այս տարիներին է ստեղծում կենսական բովանդակութեամբ յագեցած ու զեղարուեստական տեսակէտից ամբողջական մի շարք լաւագոյն բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ պատմական – հասարակական կեանքը բազմաթիւ կողմերով չօշափող կրքոտ, բայց աղնիւ եւ ուղղամիտ յօդուածներ։

1901 թուականին Թրքական սաստկացող բռնութիւնից խուսափելու համար, Որբերեանը, ինչպէս արեւմտահայ շատ այլ մտաւորականներ, թողնում է թէ՛ զպրոց, թէ՛ հայրենիք եւ, որպէս տարագիր, գնում–հաստատւում է Սոմալիի Ձիպուտի քաղաքում՝ «Ձիպուտիի զժոխքը զերազանցելով Թրքական զեհենի մղձաւանջէն»։

Մինչեւ 1920 թուականը նա ապրեց Ձիպուտիում, զբաղուեց առեւտրական գործերով, վարեց «Դեյլի Մէյլ» անգլիական թերթի թղթակցի պաշտօնը, բայց չլքեց գրականութիւնը եւ չդադարեց ապրել ու տաղնապել ազգային – հասարակական կեանքով։ Այստեղ ու այս տարիներին գրեց իր յայտնի «Փանքներ» պոէմը եւ այլ բանաստեղծութիւններ, թարգմանեց Բայրոնը «Կայէն», «Երկինք եւ երկիր» ստեղծագործութիւնները եւ ապա կազմեց չափածոյ եւ արձակ իր գործերի հաւաքնաիր ժողովածուն՝ «Ովասիս» խորագրով, որ 1920 թուականին ապագրուեց Փարիզում։ Գրքի նախաբանում բանաստեղծը գրում է։ «Ու երբ տասնըեօթը տարիներու ինքնակամ աքսորանքէս ձերբազատած եմ, հին անցեալի խաչալներով հրատոչոր, պիտի ուզեմ դողդոջ քայլերս դէպի հիւրընկալ ափունքը մեր հայրենեաց, վերաշինել փորձելու համար մայրենի երդիքը, կը մտածեմ հետս տանիլ այս զալկահար թերթերը, արմատնեի քանի մը դողդղացող ոստերը, որոնց մէջէն անծանօթ ովկիանի մը կոհակներուն հեւքերը ողբալով անցան»։

1920 թուականին բանաստեղծին յաջողուեց ազատուել ափրիկեան «Դժոխք» ատեանէթամեայ աքսորից, բայց չյաջողուեց «քայլերը ուղղել դէպի հիւրընկալ ափունքը հեռաւոր հայրենեաց»։ Նա հաստատուեց Փարիզում, ուր եւ ապրեց մինչեւ 1931 թուականի Յունուարի 31ը՝ իր անզաստական ու հայրենակարօտ կեանքի վերջին օրը։

Սա էր ճակատագիրը հայ բանաստեղծի, որ ծնուեց հայրենի Մալաթիայում, ապրեց – այրուեց ոսկեմակէտ ձիպուտիում, մեռաւ օտար ու անտարբեր Փարիզում։ Եւ որպէս զառն ու ալեկոծ այդ կեանքի, չիրականացած երազանքների, չյագեցած կարօտների վաւերագիրը, որպէս կսկիծ՝ Որբերեանը մեզ թողեց իր երգերը։

Ծանօթ մեծ չէ Որբերեանի բանաստեղծական ժառանգութիւնը, բայց այն հարուստ է թեմատիկ ընդգրկումով, որի լեյտմոտիվը հայրենասիրութիւնն է։ Հայրենասիրութիւնը նրա լաւագոյն գործերի մէջ, զուգակցուելով սոցիալական անարդարութեան դէմ բողոքի, ազատասիրութեան, սիրոյ ու կարօտի մոտիվներին, ձեռք է բերել հասարակական հնչեղութիւն։ Որբերեանի այդ շարքի գործերից յիշենք «Գիւղիս ճամբան», «Տնակս», «Նոր տնակս», «Աղուոր ափեր», «Գնա», «Վարդենին», «Ազամին անէծքը» բանաստեղծութիւնները եւ «Փանքներ» պոէմը։

Մարդկային խոր ու պայծառ խոհերի, մաքուր ու ազնիւ զգացմունքների դասականօրէն վճիտ ու խորունկ բիւրեղացումներ են այս բանաստեղծութիւնները։ Ահա, օրինակ, «Գիւղիս ճամբան» սքանչելի ստեղծագործութիւնը, որ եւելի քան կէս դար Մեծարենցի «Հիւղը» հանրայայտ բանաստեղծութեան հետ դարձել է արեւմտահայ դասագրքերի ու հանդէս–ների անփոխարինելի պարզը։

Կեանքի ճառկն հետմ չը
թողուց իր ետին,
Մոռացումը առաւ ինձմէ
ամէն բան,
Չին երազներս ամպերու
պէս կ'անհետին,
Ցիշատակն ալ կ'անցնի
երգի մը նման։

Այս քառատողը բանաստեղծութեան նախերգանքն է ու կրկնուող լեյտմոտիվը, որից յետոյ մանկական յիշողութեան զարմանալի առարկայականութեամբ եւ քնքշահոս բառերով նկարագրւում է հայրենի գիւղի «Ծաղկաւէտ» ճամբան։

Հոգիս սակայն կը յիշէ էեզ,
Ուր խալէիճ գառնուկս ու ես,
Դէպի պուրակն ու բուրաստան,
Անմեղութեան երազին պէս։

Սա հոգեկան հակադարձ չարժում է բանաստեղծի կեանքում, փախուստ՝ յուզրա ու մռայլ, անսիրտ ու դաժան իրականութիւնից դէպի հայրենի լուսաւոր բնութիւնը, դէպի «անմեղութեան երազին պէս» պարզ ու բարի մարդիկ։ Մի զեղեցիկ ու սիրելի աշխարհ, որի անվերադարձ կորստի համար թախծում է բանաստեղծը, բայց ինչպիսի՛ անչար ու լուսաւոր թախիծով...

Անչար տուայտանքի մի ուրիշ հիանալի նմոյշ է «Տնակս» բանաստեղծութիւնը, տնակ, որ խորհրդանշում է հայ ժողովրդի մի ամբողջ հաւաքածի ողբերգութիւնը։

Բախտը էեզ ալ ինծի նման
Մռնիր դարձուց ու էու էովիկ
Մենիկ թողուց վտակ, հովիտ,
Իրենց երգովը բաժանման։

Մռնիր է դարձել հայրենի տունը, մենակ են մնացել հարազատ վտակն ու հովիտը, բայց անգամ այս մեծ ողբերգութիւնը զուսպ ու անչար թախիծով է երգում հումանիստ բանաստեղծը։

Որբերեանի բանաստեղծութիւնները իրենց մարդկայնութեամբ, աղնիւ խոհերով ու կատարման վարպետութեամբ այսօր էլ յուզում են մեզ, քանի որ դրանց մէջ ոչ միայն անհատ մարդու, այլեւ մի ամբողջ ժողովրդի պատմական ճակատագիրն է անդրադարձել այնպիսի հարազատութեամբ, որի պաղտնիքը իսկական բանաստեղծները միայն պիտեն։

Ս. ԵԱՓՈՒՋԵԱՆ

«Գրական Թերք»

ՆԱՈՒՅՈՔՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երկրորդ անգամուն, Նաուսյոքս գաղտագողի հետեւեցաւ Փորմիսին եւ ստուգեց իր ենթադրութիւնները։ Անթիէնը կը պտուտէր ձեղնայարկին վերը, իսկ ձայնասփիւռ դործիքը կը պտուտէր Փորմիսի սենեակը։

Նաուսյոքս էտիթին բացատրեց եղելութիւնը եւ անմիջապէս որոշեց գործի անցնել։

Յաջորդ օրը օդը արեւոտ էր ու պայծառ։ Էտիթ Փորմիսին առաջարկեց զբոսնելու մը ընել։ Փորմիս ուրախութեամբ հաւանեցաւ։

— Մինչեւ որ ձեր սուրճերը վերջացնէք, ես ալ երթամ զահոյիները պատրաստեմ, ըսաւ Նաուսյոքս ոտքի ելլելով։

Ու բարձրացաւ ստափճաններէն վեր։ Ձիշդ այդ պահուն, սենեկապանուհին կարպի կը դնէր Փորմիսի սենեակը։ Նաուսյոքս կը դանուէր գրան վրայ։

— Մ՛ը՛հ, ներողութիւն, ըսաւ Նաուսյոքս, ես ալ ձեզ կը փնտռէի։ Կրնա՞ք ինծի մէկ մեթր երկարութեամբ առտոան մը տալ, որպէսզի զահոյիները իրարու կապեմ։

Սպասուհին վար իջաւ խնդրուած առտոանը բերելու համար։ Նաուսյոքս անմիջապէս դրպանէն հանեց մեղրամոմի կտոր մը եւ կաղապարեց գրան բանալին։

Երբ վար իջաւ, ծրագիրները փոխուած էին։ Փորմիս կարեւոր գործով մը պէտք է մեկնէր Փրահա, եւ պիտի վերադառնար միայն կէսօրին։ Հրաժեշտ առաւ իր կարծեցեալ բարեկամներէն ու բարձրացաւ ինքնաշարժ։ Նաուսյոքս անմիջապէս ինքնաշարժին թիւը արձանագրեց դրպանի տետրակին վրայ։ Էտիթ սակայն մտահոգ էր։

— Դէչ նախազգացումներ ունիմ, ըսաւ։

— Ընդհակառակն, իմ նախատեսութիւններս չատ լաւ են։ Պէտք է այս առիթէն օգտուիմ եւ անմիջապէս մեկնիմ Պերլին։

Օդանաւին մէջ, Նաուսյոքս աչքէ անցուց ամբողջ կացութիւնը։ Ծրագիրը պիտի իրագործուէր իր կարծածէն չատ աւելի չուտ։ Զայնասփիւռ գործիքը ոչնչացնել, Փորմիսը առեւանգել, դիւրին բաներ էին։ Սակայն դժուարը սահմանն անցնիլն էր։

Պերլինի օդակայանէն ուղղակի մեկնեցաւ Հայտրիխի դրասենեակը եւ անոր յայտնեց իր լաւատեսութիւնը։

— Բախտը չատ լաւ բան է, ըսաւ ապահովութեան պետը, բայց ծայրայեղ լաւատեսութիւնը կրնայ մարդս մոլորեցնել։ Մի մոռնար որ այս բոլորը ոչ մէկ արժէք ունի եթէ հոս չբերես Փորմիսը՝ ողջ եւ առողջ։ Բանալին մէկ ժամէն պատրաստ կ'ըլլայ։ Իբր օդնական քեզի կը յանձնարարեմ Կրէօթէն։

Իրիկուան ժամը 6ը քառորդ անցած, Նաուսյոքս եւ Կրէօթէ կը պտուտէին Փրահա մեկնող օդանաւին մէջ։ Իրենց պայուսակին մէջ պահած էին Փոսֆոր եւ քլորոֆորմ պարունակող երկու սրուակներ։

Երբ Փրահայէն ճամբայ ելան դէպի Զահորի պանդոկը, Նաուսյոքս իր ընկերոջ ըսաւ.

— Որպէսզի Փորմիսի կասկածները չարթընգնենք, դուն դիշերը կ'անցընես Փիլպրամի իջեւանը։

Երբ Նաուսյոքս ինքնաշարժը կեցուց Զահորի պանդոկին առջեւ, Էտիթ դրան առջեւ իրեն կը սպասէր։

— Ամէն բանէ առեղակ ըլլալու է, վստահ եմ։ Մտահոգ է, եւ կը խուսափի ինձմէ։ Երբ Փրահայէն վերադարձաւ անմիջապէս բարձրացաւ սենեակը եւ քիչ առաջ միայն ելաւ։

— Աճապարելու պէտք չկայ, ըսաւ նաեւ գործակալը, գործողութիւնը նախատեսուած է վաղուան համար, պայմանաւ որ նորութիւն մը չպատահի։ Ամէն պարագայի մէ՛ մտահոգուիր, ամէն ինչ լաւ պիտի ընթանայ։

Ընթրեցին երեքը միասին։ Փորմիս պատած եմ, անմիջապէս նախատական նամակ մը գրեցի Պ. Մինաս Զերապին ու մեեւնոյն ատեն Տոքթ. Պօղոս Քօլօլեանը եւ Վահէ Արզուեանը, որ այդ միջոցին Փարիզ կը գտնուէր, Զերապին գրկեցի որպէսզի բացատրութիւն պահանջէն եւ եթէ զոհացուցիչ հատուցում մը չտայ՝ մենամարտի հրաւիրէն գինքը։

Բանակցութիւնները բաւական երկար տեւեցին եւ ի վերջոյ Պ. Զերապ յայտարարած էր որ այդ լուրը խմացած է Տոքթ. Ռոպինսոնէն որ իրեն հաւաստած է թէ ինք անչքովը տեսած է Շան գ'Էլիզէի փալաս՝ Ահմէտ Ձէլալէտտինի գալ երթալը։

Հասկցայ որ այդ գրպարտութեան դարձին մէջ Պ. Մինաս Զերապ բոլորովին անմեղ էր, միայն թէ չափազանց դիւրահաւան գտնուած էր Տոքթ. Ռոպինսոնի հաստատական հաւաստումէն խաբուելով։

Եւ խոյն գուշակեցի թէ ի՞նչպէս այդ գրպարտութիւնը ծնունդ առած էր...

Վիէննա չգացած՝ երբ Փարիզ կը գտնուէի, օր մը, Պուլվառներուն վրայ, հանդիպեցայ Տիրան Քէլէկեանին, գրասիրներէ ի վեր, այսինքն Պոլիսը ձգելէս ի վեր, չէի տեսած, բնականաբար համբուրուեցանք ու սրճարան մը մտանք խօսակցելու համար։

(71 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Ի՞նչ կրնայ գրուած ըլլալ արդեօք, կը հարցնէր մատանեջօրէն խեղճ Արթիւր, ճակատը չփելով։

— Ընդհանրապէս կարծեմ Թուրանէն խօսքեր կը դնեն, պատասխանեց Արփիար։

Լուծումը գտած էինք։

«Լաի լահ հիլ Ալլահ» էր վերտառութիւնը։

Հետեւեալ օր Օհանեան իր այդ մտացածին թարգմանութեան համար երկու ոսկի կը ստանար։

×

Լոնտոն գտնուած միջոցիս միջադէպ մը պատահեցաւ որ յանգեցաւ իմ եւ Պ. Մինաս Զերապի միջեւ մենամարտի մը, որ տեղի չունեցաւ սակայն։

Օր մը նամակ մը ստացայ Ալտաւան Հովուեանէն, որով ինծի իմաց կուտար թէ տարօրինակ լուրեր կը շրջէին իմ մասիս, թէ կ'ըսուէր որ Ահմէտ ձէլալէտտին փաչան Փարիզ գտնուած միջոցին հետ տեսակցութիւն ունեցած եմ, թէ հաւանօրէն իրմէ դրամ ստացած եմ որեւէ ծառայութեան մը փոխարէն, եւայլն։

Այդ ըսուածները որքան ալ անհեթեթ՝ սակայն պիս յուզեցին, մանաւանդ պիտէի որ զրպարտութիւնները որքան չատ ու դիւրին կերպով արմատ կը ձգեն մեր մէջ։

Իսկոյն Արտաւանէն աւելի մանրամասն բացատրութիւնները ուղեցի եւ պատասխանն ստացայ որ այդ խօսքերը լսած էր Արտաւազդ Հանըմեանէն, իմ մտերիմ եւ սիրելի բարեկամներէս մին, որ այդ միջոցին քիմիագիտութեան ուսանող էր եւ որ հիմա Եգիպտոս, պետական վարժարանի մը մէջ ուսուցիչ է։ Արտաւազդ Հանըմեան մին է նաեւ մեր լաւագոյն բանաստեղծներէն եւ որ սակայն գրեթէ բոլորովին անծանօթ մնացած է պոլսահայ գրականութեան՝ իր քերթուածները միմիայն արտասահմանի մամուլին մէջ լոյս տեսած ըլլալով։

Դիմեցի Հանըմեանին, որ ինձ պատասխանեց թէ այդ լուրը՝ որուն ինք չէր հաւատացած՝ բխած էր Մինաս Զերապէն, որ գայն մէկ քանի հոգիի պատմած է։

Ենթադրելով որ սուտին բուն հեղինակը

ԲՐԻՒՆ ՄԱՆՈՒ

ՏՍՏՂՑԻ ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ

10·

— Շ–շաբաթ տալ: Ինչո՞ւ չսպասի-ս–սիրելի եղբայրս, — նկատեց Հոսէ յա-ստաղատ:

— Ինչո՞ւ, ա՛լ, դու եիեխայ, բրթիր եղ պիտակիս: Ա՛յ, եւ մարդիկ չեն խօսիր ընդ մարդս:

Հոսէն սկսաւ նայիլ իր սրընկեր-նուն եւ տեսաւ շատ մարդիկ մի տուրճ շաբաթ ակնարկով մի կենդանու-նուն, որ սեր է խօսիր:

Հոսէ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չեն ուզեր Ղեմէնը ամուսնանալ Ղուլիթայի հետ, որ ինչ-որ կերպով ազգակից է իրեն:

— Ա՛յդ ես կ՚իմանամ, — պատաս-խանեց Ղեմէնը: — Ես ինքս ալ ուզեցի ամուսնանալ Ղուլիթայի հետ, բայց ան չուզեց ինձ:

— Ա՛յդ ինչո՞ւ:

— Ես աղքատ եմ, իսկ Ղուլիթան հարուստ է:

— Ես կը կարծեմ, որ ինքն ալ կը սիրէ զքեզ:

— Ես ալ կը կարծեմ այդպէս, բայց ան ինծի չի ներեր, որ աղքատ եմ:

— Ա՛յդ ինչո՞ւ չի ներեր:

— Ես չեմ գիտեր: Ես ինքս ալ չեմ ներեր ինծի, որ աղքատ եմ:

— Ինչո՞ւ չես

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Սարգիս Զօքաղլեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Մարի Զօֆագլեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վալանսէն Պ. Յ. Պօյաճեան իր խնամիին Ղազարոս Ճոզիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ.— 30 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 20 ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 20 ֆր. Վալանսի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաճեան խումբին (Մշակոյթի Տան գումարը ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուէրները.—

Լօրան–Ստեփան Փափազեանի մկրտութեան առթիւ Պ. Փափազեան 50, Ե. Պ. Տիկին Մարիամ Մէրտինեան 50, տարաբախտ Ալիս Մուրատեանի (ծնեալ Օհաննէսեան) թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Զրբաչեան դպրոցին 250, Տիկին Մ. Գործունեան սրահի չինութեան 250, Տիկին Ս. Ամէչեան 50, Պ. Ժ. Մելեան 50, Տէր եւ Տիկին Վ. Սիմէոնեան 30, Տէր եւ Տիկին Ա. Վանեան, Պ. Մ. Թուրիկեան 20ական: Տարաբախտ Ելա Մակարեանի (ծնեալ Մանուկեան) թաղման առթիւ Մակարեան ընտանիք 150, Քանատայէն Տէր եւ Տիկին Ժ. Զավզավաթճեան 50 տոլար, Տէր եւ Տիկին Ս. Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տատուբեան, Պ. Ա. Թումայեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Վ. Գայթէրլեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մեսրոպեան, Պ. Գ. Նաճարեան 20ական: Ոսկիան ժամկոչեանի մահուան քառասունքի հոգեհան–դիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ց. Թանապազեան 30, Տիկին Մ. Ժամկոչեան 10:

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի: Արեւագալի արարողութիւնները յաւարտ պատարագի ժամը 11·15ին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Թէրզիպաշեան ընտանիքը (Լիոն) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր սիրելի կնքահօր՝ Գարեգին Բարունակեանի (Վիէն):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ (Մարտ 30) ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՊԱՆԿՒՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Արծիւ հնչակոմիտէի ժողովը այս Շորեքշաբթի Ապրիլ 3, ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պէաթրիս Արապեանի հոգեհանգիստին առթիւ.— Պ. Պ. Ժողովարեան, Արապեան ընտանիք 10ական, Ս. Յակոբի մատաղին առթիւ, Օր. Սիրուն Ճէլալեան 100: Արաքսի Ճամպազեանի, Մանաս Մելեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Քէօմիւրեան 40, Գոմանեան ընտանիք 50, Յովհաննէս Սահակեանի թաղումին առթիւ.— Պալիքեան 50, Խաչատուր Սուլալեան 50, Ֆրունու 20, Տէրտէրեան 20, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան, Գր. Պօյաճեան 50ական, Գր. Ելթուվանեան 20, Գր. Գասպարեան, Գր. Համբարձումեան 10ական:

(Շար.)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Մարսէյ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Մշակոյթի Տան՝ 17 Ռիւ Պլէօ յաւուկ դասարանին մէջ Շորեքշաբթի օրերը ժամը 14·30էն 16·30:

Ծնողքներ, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ:

ՓԱՌԱՏՕՆ

ԼԻՈՆ.— Կիրակի Մայիս 19, Սալ Ռամոյի մէջ, մասնակցութեամբ ծանօթ երգչուհի ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ Նայիրի պարախումբին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթել Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվել

կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱԹՋ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՍ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր.

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝
ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱԶԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ 357–42–71

Pour :
VENDRE
ACHETER
LOUER
GERER
Immeubles — Appartements — Villas — Locaux

J. TORANIAN
Conseil immobilier
Administrateur de Biens
FNAIM

ETUDE RIVE-GAUCHE
122, Bd Raspail
PARIS (6e)
Tél. : 548-67-61 — 222-70-63
544-19-46 — 544-11-25

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՋԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ԱՆԱՐԱՍ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՑՐԵՐԸ
167, Avenue des Caillols
13012 Marseille — Tél. 93-50-91

ուրախութեամբ կը յիշեցնեն հայ ընտանիքներուն, որ յառաջիկայ տարւոյն 1974–1975 դպրոցական արձանագրութիւնները կը սկսին Մայիս մէկէն մինչեւ Յունիս 25:

Իւրաքանչիւր դասարանի տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ջերմապէս կը խընդրուի հայ ընտանիքներէն որ չուտով արձանագրել տան իրենց զաւակները, որպէսզի վերամուտին դժուարութեան առջեւ չգտնուին:

Ֆրանսերէն դիտութեան առընթեր հայ մանուկին կ'ապահովուի հայկական դաստիարակութիւն եւ մշակոյթ:

Կ'ընդունուին մանկապարտէզէն սկսեալ (երկուքուկէս տարեկան) մինչեւ վեցերորդ դասարան, որմէ յետոյ աշակերտը կրնայ լիսէի մէջ ընդունուիլ առանց որեւէ քննութեան՝ վարժարանը «Բոնիթրա սէնփլը» ունենալուն համար:

Հայ մանուկներուն մասնաւոր պիներ:

ՎԱՐՁՈՒ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԵԴՐՈՆ ՏԵՂ

Վարձու սենեակ մը փոքր խոհանոցով, առանձին հայ օրիորդի մը կամ կնոջ մը համար:

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել՝ 252–18–52 ժամը 7էն 10 եւ իրիկուան ժամը 20–22:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր.
Հոգեհանգիստ	40 ֆր.
Յաւակցութիւն	20 ֆր.
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր.
Ծնունդ	40 ֆր.
Կը փնտռուի	20 ֆր.
Կ'ուզուի	30 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ թերթին վարչութեան:

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դ. Վարուժան» խումբին

Շաբաթ, Մարտ 30, ժամը 20ին

SURPRISE-PARTY
Organisée par le NOR SEROUND D'ALFORTVILLE
30 Mars à 20 heures, Salle de Patronage, Rue de Toulon, Alfortville
AMBIANCE MUSICALE
BUFFET GRATUIT
Entrée 10 Frs.

ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ

Պաքալորէայի պատրաստութեան կամ այլ պարագաներու համար, երիտասարդ համալսարանական մը տրամադիր է հայերէնի, ֆրանսերէնի կամ գերմաներէնի դասեր տալ:

Դիմել «Յառաջ»ի:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի 24 աշխարհական նոր անդամներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1974 Ապրիլ 28ին՝ Կիրակի օր:

Համաձայն Ծրագիրը – Կանոնադրի 12րդ յօդուածի տրամադրութեան,

«Ընտրութեան մասնակցելու համար ամէն անդամ պէտք է վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու իր բոլոր անդամատուրքերը, վերջին ընտրութեան թուականէն սկսեալ, եւ առնուազն, մէկ տարիէ ի վեր անդամ արձանագրուած Ընկերակցութեան»:

Կը խնդրենք բոլոր անդամներէն, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքերը, բարեհաճին ամէնէն ուշ մինչեւ Ապրիլ 5 ներառեալ՝ վճարել, անձամբ կամ իրենց յարմար դասած եղանակով, որպէսզի ընտրող եւ ընտրելի ըլլան:

Կը խնդրենք նաեւ, որպէսզի փոփոքողները մինչեւ 1974 Ապրիլ 5ը ներառեալ՝ դրաւոր կերպով իրենց թեկնածութիւնը դնեն ներկայացուցիչներու ժողովին անդամակցութեան, որպէսզի ընտրելիներու ցանկին մէջ երեւին:

Ընտրողներու եւ թեկնածուներու ցանկերը կը փակուին 1974 Ապրիլ 5ին:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 23 Մարտ 1974

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի չրջանի (Մոնմորանսի եւ Անտիլի) Հանգստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան գործօն յանձնախումբը դեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւնները ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Յանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտակնօրէն, ամէն ամսուան վերջին երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Աղքատասիրաց դրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(Երկրորդ յարկ)
Հեռ. 878–02–99

Դիւան Աղքատասիրաց

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ՆՈՐ ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2550 ՖՐ.

(Օդանաւային սակերու յաւելման իբրեւ հետեւանք)

Այս գիներն մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
31
DIMANCHE
31 MARS
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·977

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.977

ՄԱԿ-Ի ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՆԻՍՏԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Մարտ 22ի մեր թիւով տուած էինք Պ· Լեւոն Քէշիշեանի հաղորդած տեղեկութիւնները, Մարտ 6ի նիստին վերաբերեալ, ուր Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտալիա, Նիժերիա, Հնդկաստան, Իրաք, Իրան, Էֆուաթոր, Փաբիստան, Աւս – տրիա, Թունուզ եւ Ռումանիա ըպատասխանած էին Թուրքիոյ պատուիրակին ելոյթին ընդդէմ: Ծանօթ է որ Թուրքիա կ'ուզէր որ ջնջուի տեղեկագրին 30րդ յօդուածը որ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան:

Այս նոյն նիստին մասին, Պ· Լեւոն Քէշիշեանի տուած նոր տեղեկութիւններէն կը պարզուի որ վերոյիշեալ հարցին դէմ արտայայտուած են Իրաք, Իրան, Էֆուաթոր, Փաբիստան, Աւստրիա, Թունուզ եւ Ռումանիա ըպատասխանած էին Թուրքիոյ պատուիրակին ելոյթին ընդդէմ: Ծանօթ է որ Թուրքիա կ'ուզէր որ ջնջուի տեղեկագրին 30րդ յօդուածը որ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան:

Այս նոյն նիստին մասին, Պ· Լեւոն Քէշիշեանի տուած նոր տեղեկութիւններէն կը պարզուի որ վերոյիշեալ հարցին դէմ արտայայտուած են Իրաք, Իրան, Էֆուաթոր, Փաբիստան, Աւստրիա, Թունուզ եւ Ռումանիա

ԾԱԿԸ ՊՏՈՒԿԻՆ

01.— Դժուար է գրել Օշականի մասին թէեւ անդիմադրելի փորձութիւն մը: Մութեցում մը անոր արտադրութիւններուն կը բախի կրկնակ դժուարութեան մը. նախ՝ չըջապիծը այդ վաստակին որ, անթափ ու ապագիր, կը մնայ անտիրապետելի կայտրութիւն: «Աչխարհներ նուաճելու» ելած այս մարդը կ'արտադրէ անհուսաճելի աչխարհամաս մը ցրուած մատուռի ու հատորներու էջերուն: «Աչխարհամաս» բառը քանակին ու լայնքին աւելցնելու է նաեւ ծաւալի, խորութեան ու խորանարդի մակարդակ ալ: Աւիկա սակայն կարելի է արտաքին դժուարութիւն նկատել. ի վերջոյ, օր մը, լեզուի ու մտածման մեքենաները կը գտնեն օժանդակ յիչողութիւններ որոնց, մարդիկ կը յանձնեն դիրքերէ առնուած «տպաւորութիւններ» ու «ըսելիքներ» եւ որոնցմով կը կարենան ցուցակագրել գրութիւններ թեմաներ, մտապատկերներ, յաճախանքներ, չգրուած ախորժակներ, եւայլն. այն բոլորը որով գրութիւն մը կը չինուի մարդէն ու ասոր դիտակցութենէն անկախ:

Միւս դժուարութիւնը՝ Օշականի մասին գրողի գրութեան հարցն է. ու՞ր զետեղել գրութեան վայրը: Տպաւորապա՞շտ աչք որ նկարագրէ գործերու «բովանդակութիւնը» կամ անոնցմէ ստացուած տպաւորութիւնը: Քննադատութի՞ւն այնպէս ինչպէս կը կարծենք (գրեթէ ճշմարտութիւն դարձած կարծիքի համաձայն) Օշական կ'ընէ իր հատորներուն մէջ իրեն առելի կամ սիրելի արտադրութիւններու առջեւ: Աւիկա սակայն նախ՝ անկարելի է.

Օշականի մօտ քննադատութեան մեթոտ կոչուած – կարծուածը էապէս ենթակայական կնիք ունի եւ կրկնելի, հետեւաբար փոխանցելի չէ. փաստ անկէ ներչնչուող «քննադատութեան» ճախողութիւնը:

Ցետոյ՝ հիմնովին հնարաւոր ու չատ աւելի յետապահ է քան Օշականի իսկ իրագործումները: Օշական կը գրէ. «Քննադատը, ինչ արժանիքներ ալ մէկտեղէ իր անունին չուրջ, չի դադրիր վաւերական մակարոյծ մը ըլլալէ խմացական գործադրանաւորութեան վրայ, ու նման ամէն մակարոյծի կը պնդի խմացական գործին ներքին կենսահիւթովը: Ասկէ՝ մանաւանդ իր պարարտ տպիտութիւնը զոր կը պաչպանէ կարելի զուրգուրանքով» (1):

Աւիկա կրնայ յարակարծիք մը թուիլ դրչին տակ մէկու մը որ կը կարծենք քննադատութիւն է բրած տարիներով: Պէտք չէ մոռնալ սակայն «մակարոյծին» իսկական խմասը, եւ ասոր հակազիր՝ Օշականի եզանակը գործեր կարդալու: Քննադատը կը փակչի գործերու մակերեսին ու իր խօսքը կ'առնէ անոնցմէ առանց գնահատելու, առանց դնելու «ինքզինքէն»: Ասոր դէմ Օշականի վտանգաւոր կեցուածքը, գործերու իր «ապատ» ընթերցումը, ազատ՝ նախանիչներու համակարդէն, հասարակաց կարծիքէն, ազատութեամբ մը որ չի հիմնուիր «տեսականի պարագի» մը վրայ, եւ յարակցութիւն կ'ենթադրէ իր իրագործումին մէջ, ընելու համար կրկին գրութեան հիմնասորը նկատուող փորձառութիւնը: Աչլ հարց որ փորձառութիւնը չի կրնար ըլլալ գրութեան փորձառութիւնը: Բայց իրրեւ կիրք ու ջիղ, իրրեւ ենթակայական ներկայութիւն «կրկնատիպը» ըսենք կ'աւելցնէ գրութիւնը. մակարուծում չէ բնաւ ու կը կենայ հեռու՝ քննադատութեան կազապարէն:

Հետեւաբար՝ մտնել քննադատի աչքին մէջ, Օշականի գրութեան առջեւ, կը նշանակէ անտեսել այդ գրութեան մէկ հիմնական եղրը ու գտնել մակարոյծ: Դժուարը այլ աչքի մը, աչքէ աւելի ականջի, տահմանադրումն է, որոչումը որ Օշականի գրութիւնը կարդայ իրրեւ վէպ, գրուագ վէպ իր բազմաթիւ ու այլազան աչխատանքին մէջ, իրրեւ վէպը մէկ ու մի կիրքին. գրելուն: Տրամը (հին երկու իմաստով) Օշականի գրութեան. մէկ կողմէ կեանքը պատմելն է, միւս կողմէ պատմելով իսկ գրելը, այսինքն՝ «թուղթին յանձնել, աւազ, ոչ իսկ մոխիրը այդ կըրակներուն» (2): Հանել Օշականի գրութեան մեքենայութիւնները, անոր չինուող կազմածը, անոր «գործարանաւորութիւնը» ահաւասիկ բոլորովին այլ ծրագիր որ գրութեան առջեւ է առանց վրան մտածելու ու մէջը առանց անկէ բուծանելու:

Այսպէս որոչուած՝ կը վերնայ երկրորդ դժուարութիւնը: Իսկ առաջինը կը գտնուի հոս Օշականի «հիմնական» նկատուած վէպերէն «Ծակ-Պտուկը»ի ընտրութեամբ (3):

02.— Վէպը՝ Օշականի արտադրութեան մէջ կուգայ Շահպազէն անմիջապէս ետք (4) ուր Օշական արդէն կը քանդէ տահմանները արեւմտահայ վիպակին: Ըսուածի տահմաններուն մէջ, պատմութիւնն է անիկա գիւղի ծակ-պտուկներէն մէկուն՝ Նազիկին որ իր կուսութիւնը Թոքախտաւոր Թումասիկին հետ կորնդնելէ յետոյ, ամուսնութեան գիչերն իսկ դուրս կը դրուի ամուսնի՝ Զաքարի կողմէ, եւ կը վերամուսնանայ ժառանգական ախտ տառապող Սահակին հետ բայց կը մնայ կապուած Զաքարին. կը հետեւի անոր մինչեւ լեռ. կը մեռնի ճակտէն զարնուած: Ահաւասիկ վէպը՝ առանց իր ենթա-պատմութիւններուն ու չրջապատին:

Անոր կեդրոնին կը կենայ ծակ-պտուկը, այսինքն՝ սեռի անհատնում հոսում, սերմ ու արգանդ, արիւն ու «չնութիւն» եւ մանաւանդ կիրք եւ ասով պայմանաւոր հոգեկան «կլիմաներ»: Նման թեմաներ նոր չեն Օշականի մօտ անշուչտ: Կը մոռնանք յաճախ որ Օշական իր առաջին պատմուածքէն արդէն կը սկսի սեռի տրամաբանած կացութեամբ: «Գեղին կեանքէն» կոչուած անոր Առաջին Արցունք գրութիւնը իր 5 էջերուն վրայ կը փռէ Եդիպեան բարդոյթի կառոյցը եւ ասիկա Ֆրէօյտի տեսարանական խարխափումներու օրերուն: Վարվառ հանըմի իշխանութիւնը՝ իր մէկ հատիկ զաւկին վրայ կ'արգիլէ ասոր գեղացի աղջկան մը հետ ամուսնութիւն եւ ասիկա մինչեւ ծերութիւնը տգուն: Ասրքին մէջ պատմուածքը կը բացայայտէ մօր կապը որդիին, արգանդէն դուրս, հոգեկան պորտին վրայ ապուցուաց: Կարդացէք սա հատուածը ուր դիտակցութեան հպիւ հասնող ուժեր կը խաղան տղերու մակերեսին:.

«Ի՞նչ պատճառաւ սակայն տղան անպակ կը թողուր անոր այս տարիքին մէջ, տասիկա տասդ չէր դիտեր. միայն սա կը զգար, որ տղան կարգելու խօսք եղած տաեն, չատ անգամ, գրեթէ ամէն հեղ, ակամայ ինքզինքին վրայ մտածելէր, վախնալով հոդիին խորունկէն, կարծես գէշ բան մը ըրածի պէս ալ կարմրելով:

Տղաս, ես քեզի Պրուսայէն աղջիկ կ'առնեմ, դուն հոդդ մի ըներ, ուզածդ աղջիկ թող ըլլայ:(...)

Ուզածիդ պէս, մայրիկ, կը պատասխանէր:

Վարվառ հանըմ կը պատնէր, ասոր վրայ, տղուն ճակատը, երեսները, վերջը սիկառը կը փակցնէր բերնին, բաղմոցին անկիւնը կ'անցնէր ու կը սկսէր ինք իրեն երգել: Տղան վար կ'իջնէր»: (5)

Կարելի չէ չնչմարել ըսուածին ու չըսուածին, չըսուելիքին աչխատանքը, ընդհարումը, պիտի ըսէի, տղերուն ու կացութեան տակ. արենակցական անգիտակից կառոյց մը, ինչ որ հասկնալի կը դարձնէ պատմուածքի հրատարակութեան տեղծուած դայթակղութիւնը:

Ծակ-Պտուկը եթէ անմիջականէն չի չարժիր արենակցական յարաբերութիւններու ծիրին մէջ, կը կազմէ սակայն «արգանդի պատմութեան» մէկ կատարեալ համակարդումներէն մէկը: Առաջին պատմուածքը կը խաղայ ծածկուածին տակ կարծէք խաղար դիտակցութեան ծուռակին մէջ: Առաջին վէպը արեան, ոճիրի, նախնականութեան աչխարհը կը պեղէ անդութ ու գրեթէ բնազանցական մօտեցքով:

Գանի մը տարի վերջ Օշական պիտի գրէ տեսութիւնը՝ ուղղող ու հիմնող իր ամբողջ արտադրութիւնը. «Մի մոռնաք, որ ինծի համար գոնէ արուեստը սեռն է (սեֆս) եւ այդ մարդին վրայ կարծեմ թէ հարապատութիւնը ուչ փնտռուելիք առաքինութիւն մըն է. կ'ընդունիմ, թէ մարդերը հողի վրայ եւ ընկերութեան մը մէջ կ'ապրին: կ'ընդունիմ թէ ժողովուրդը այն ենթահողն է, ուրկէ տիպարները պէտք է հարստացնելու, առանց գնելու «ինքզինքէն»: Ասոր դէմ Օշականի վտանգաւոր կեցուածքը, գործերու իր «ապատ» ընթերցումը, ազատ՝ նախանիչներու համակարդէն, հասարակաց կարծիքէն, ազատութեամբ մը որ չի հիմնուիր «տեսականի պարագի» մը վրայ, եւ յարակցութիւն կ'ենթադրէ իր իրագործումին մէջ, ընելու համար կրկին գրութեան հիմնասորը նկատուող փորձառութիւնը: Աչլ հարց որ փորձառութիւնը չի կրնար ըլլալ գրութեան առջեւ է առանց վրան մտածելու ու մէջը առանց անկէ բուծանելու:

Այսպէս որոչուած՝ կը վերնայ երկրորդ դժուարութիւնը: Իսկ առաջինը կը գտնուի հոս Օշականի «հիմնական» նկատուած վէպերէն «Ծակ-Պտուկը»ի ընտրութեամբ (3):

02.— Վէպը՝ Օշականի արտադրութեան մէջ կուգայ Շահպազէն անմիջապէս ետք (4) ուր Օշական արդէն կը քանդէ տահմանները արեւմտահայ վիպակին: Ըսուածի տահմաններուն մէջ, պատմութիւնն է անիկա գիւղի ծակ-պտուկներէն մէկուն՝ Նազիկին որ իր կուսութիւնը Թոքախտաւոր Թումասիկին հետ կորնդնելէ յետոյ, ամուսնութեան գիչերն իսկ դուրս կը դրուի ամուսնի՝ Զաքարի կողմէ, եւ կը վերամուսնանայ ժառանգական ախտ տառապող Սահակին հետ բայց կը մնայ կապուած Զաքարին. կը հետեւի անոր մինչեւ լեռ. կը մեռնի ճակտէն զարնուած: Ահաւասիկ վէպը՝ առանց իր ենթա-պատմութիւններուն ու չրջապատին:

Անոր կեդրոնին կը կենայ ծակ-պտուկը, այսինքն՝ սեռի անհատնում հոսում, սերմ ու արգանդ, արիւն ու «չնութիւն» եւ մանաւանդ կիրք եւ ասով պայմանաւոր հոգեկան «կլիմաներ»: Նման թեմաներ նոր չեն Օշականի մօտ անշուչտ: Կը մոռնանք յաճախ որ Օշական իր առաջին պատմուածքէն արդէն կը սկսի սեռի տրամաբանած կացութեամբ: «Գեղին կեանքէն» կոչուած անոր Առաջին Արցունք գրութիւնը իր 5 էջերուն վրայ կը փռէ Եդիպեան բարդոյթի կառոյցը եւ ասիկա Ֆրէօյտի տեսարանական խարխափումներու օրերուն: Վարվառ հանըմի իշխանութիւնը՝ իր մէկ հատիկ զաւկին վրայ կ'արգիլէ ասոր գեղացի աղջկան մը հետ ամուսնութիւն եւ ասիկա մինչեւ ծերութիւնը տգուն: Ասրքին մէջ պատմուածքը կը բացայայտէ մօր կապը որդիին, արգանդէն դուրս, հոգեկան պորտին վրայ ապուցուաց: Կարդացէք սա հատուածը ուր դիտակցութեան հպիւ հասնող ուժեր կը խաղան տղերու մակերեսին:.

«Ի՞նչ պատճառաւ սակայն տղան անպակ կը թողուր անոր այս տարիքին մէջ, տասիկա տասդ չէր դիտեր. միայն սա կը զգար, որ տղան կարգելու խօսք եղած տաեն, չատ անգամ, գրեթէ ամէն հեղ, ակամայ ինքզինքին վրայ մտածելէր, վախնալով հոդիին խորունկէն, կարծես գէշ բան մը ըրածի պէս ալ կարմրելով:

Տղաս, ես քեզի Պրուսայէն աղջիկ կ'առնեմ, դուն հոդդ մի ըներ, ուզածդ աղջիկ թող ըլլայ:(...)

Ուզածիդ պէս, մայրիկ, կը պատասխանէր:

Վարվառ հանըմ կը պատնէր, ասոր վրայ, տղուն ճակատը, երեսները, վերջը սիկառը կը փակցնէր բերնին, բաղմոցին անկիւնը կ'անցնէր ու կը սկսէր ինք իրեն երգել: Տղան վար կ'իջնէր»: (5)

Կարելի չէ չնչմարել ըսուածին ու չըսուածին, չըսուելիքին աչխատանքը, ընդհարումը, պիտի ըսէի, տղերուն ու կացութեան տակ. արենակցական անգիտակից կառոյց մը, ինչ որ հասկնալի կը դարձնէ պատմուածքի հրատարակութեան տեղծուած դայթակղութիւնը:

Ծակ-Պտուկը եթէ անմիջականէն չի չարժիր արենակցական յարաբերութիւններու ծիրին մէջ, կը կազմէ սակայն «արգանդի պատմութեան» մէկ կատարեալ համակարդումներէն մէկը: Առաջին պատմուածքը կը խաղայ ծածկուածին տակ կարծէք խաղար դիտակցութեան ծուռակին մէջ: Առաջին վէպը արեան, ոճիրի, նախնականութեան աչխարհը կը պեղէ անդութ ու գրեթէ բնազանցական մօտեցքով:

Գանի մը տարի վերջ Օշական պիտի գրէ տեսութիւնը՝ ուղղող ու հիմնող իր ամբողջ արտադրութիւնը. «Մի մոռնաք, որ ինծի համար գոնէ արուեստը սեռն է (սեֆս) եւ այդ մարդին վրայ կարծեմ թէ հարապատութիւնը ուչ փնտռուելիք առաքինութիւն մըն է. կ'ընդունիմ, թէ մարդերը հողի վրայ եւ ընկերութեան մը մէջ կ'ապրին: կ'ընդունիմ թէ ժողովուրդը այն ենթահողն է, ուրկէ տիպարները պէտք է

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Մեծամտութեամբ եւ մասամբ նորին

—o—

Առաջին անգամ տեսայ զայն Սէնի սրճարաններէն մէկուն մէջ: Նստաւ քովի սեղանիս առջեւ եւ մէկ անգամէն ապսպրեց եօթը սուրճ:

— Հիմա ուր որ չեն, ընկերներն ալ կուգան, մտածեցի:

Կը սխալէի ենթադրութեանս մէջ, որովհետեւ քիչ ետք, երբ սպասեակը եօթը դաւաթ սուրճերը բերաւ, ան սկսաւ մէկը միւսին եռեւէն եօթն ալ խմել... եւ երբ նչմարեց, թէ զարմացած իրեն կը նայիմ, ինծի դարձաւ եւ ըսաւ.

— Գիտէ՞ք, ես Պալզաքին կը նմանիմ, իրենց անունը առնեն: Բայց ինծի համար՝ կեանքին պլիսաւոր հեզեզը սերմով ու արիւնով կը քալէ եւ իմ պրակտութիւնս այդ երկու տարրերուն վերլուծումն է առաւելապէս» (6): Ծակ-Պտուկին մէջ սեռը կը կազմէ ընդարձակ ցանցը բոնող հերոսներն ու ասոնց արարքները: Հայրապենց Նազիկին մէջէն կը քալէ ան ինչպէս անոր խեղդամահ մօր ու Հաճի հօր: Գեղեցիկ՝ եւ ասոր համար չարժող սեռի ձգողութեան մէջ. «Մեր օրերուն թուրքի վախ չկար թէեւ, բայց հին առնդութեան մը պէս, այդ աղջիկներուն անունին հետ կը պարտէր արիւնը, ոճիրը, խենթութիւնը, ով գիտէ ինչքան հեռաւոր տրամներէ տեղաւորուած, բիւրեղացած՝ այդ յղացքին խորը: Անոնց ճակատագիրը, Աստուած թչնամուն չտայ: Ու Հայրապենց Նազիկը մէկն էր անոնցմէ» (7): Եւ վէպը կ'ընթանայ արեան ու արգանդի դիծով, դեղեցկութեան մահացու հմայքին, լայնքին ու խորութեան մէջ ընտանիքին ու սերունդին:

Գր. ՓԼԱՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

(1).— Զուարթնոց, ամսագիր, 1929, Գրականութեան համար էջ 282–283:

(2).— Համապատկեր, Ա հատոր, էջ 14

(3).— Հրատարակութիւն Գ. Մելիտենեցի Մրցանակի: Հատորը կը խմբէ Օշականի 3 վէպերը. Ծակ-Պտուկը, Հաճի Մուրատ, Հաճի Ապտուլլահ: Խմբագիր՝ Պ. Մնացեան, Պէյրութ 1973, 534 էջ:

(4).— Տես Խոնարհները Բ. տպագրութիւն, Պէյրութ:

(5) Խոնարհները, էջ 9:

(6).— Մայրիկներու Շուքին տակ, Հայրենիք 1932 Մարտ, էջ 132:

(7).— Երկեր. Ծակ-Պտուկը, էջ 24: Այս հատորին բոլոր յղումները ասկէ անդին կը տրուին միայն էջաթիւով եւ մէջբերումէն վերջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Քէլէկեան բացատրեց թէ Պոլսէն կուդար Ահմէտ ձէլալէտտինն փաչային հետ եւ քանի մը օրէն Քոնթրէքտէվիլ պիտի երթային, ըստ յանձնարարութեան թիւրկներու, որովհետեւ փաչան իր հիւանդութիւնը դարմանելու եկած էր Եւրոպա:

Քէլէկեան աւելցուց թէ փաչային կ'ընկերանար նաեւ տոքթոր Հէքիմեան՝ հօրս եւ մեր ընտանիքին բարեկամը:

— Ցետոյ աւելցուց.

— Հայրդ տոքթոր Հէքիմեանին յանձնարարեց որ Փարիզ գտնուած միջոցին անպատճառ քեզ տեսնէ ու քու մասիդ լուր տանի իրեն:

— Լաւ, ո՞ւր կարելի է գինքը տեսնել, հարցուցի:

— Առաւն Շան գ'էլիզէ Փալաս եկուր, անպատճառ գինքը հոն կը գտնես, ըսաւ:

Հետեւեալ առաւ դացի Շան գ'էլիզէ Փալաս: Դռնապանին քով չարաւած էին մէկ քանի փախստական թուրք երիտասարդներ, որոնք հաւանօրէն կ'ուզէին փաչային հետ բանակցութեան կամ ատկարութեան մտնել Պոլիս վերադառնալու համար:

Իրենց հետ կը գտնուէր նաեւ տոքթոր Ռոպէնսոնը:

Սպասուրի մը՝ Ահմէտ ձէլալէտտինն փաչայի յարկաբաժինը հարցուցի, որովհետեւ Քէլէկեան ըսած էր որ փաչան իր եւ իր հետեւորդներուն համար ամբողջ յարկաբաժին մը վարձած էր այդ հոյակապ օթեւանին մէջ:

Սպասուրը պիս առաջնորդեց վեր, ուր թուրք ծառաներ կեցած էին: Ըսի իրենց որ տոքթոր Հէքիմեանը տեսնել կ'ուզէի եւ իսկոյն պիս իր մօտը տարին: Ցետոյ դացի տեսնել Քէլէկեանն ալ ու ժամը մը չափ հոն մնալէ եաքը վար իջայ եւ տեսայ որ թուրք երիտասարդները եւ տոքթոր Ռոպէնսոն տակաւին կը սպասէին:

Անկէ եաքը տակաւին երկու անգամ դացի Շան գ'էլիզէ Փալաս Քէլէկեանը տեսնելու եւ երկու անգամին ալ տեսայ տոքթոր Ռոպէնսոնը, որ ունկնդրութեան կը սպասէր վարը, գռնապանին քով:

Կ'երեւայ որ այս այցելութիւններս ո՛չ միջոցին նոյնիսկ անգամ մը առիթ չունեցայ Ահմէտ ձէլալէտտինն փաչան հեռուէն տեսնելու, իրրեւ առաջ ծառայած էին ամբողջ պրպարատական աուտին:

Զուարճալին այն է որ, տարի մը եաքը, Թուլինի պահանջքներու խնդրին առթիւ երբ Ֆրանսա Թչնամական դիրք մը բռնեց Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան հանդէպ եւ իր մարտանաւերը ղրկեց Միթիլլի, Ֆրանսական կառավարութիւնը ա՛լ աւելի ազդեցիկ ճնչում մը բանեցնելու համար Ապտիւլ Համիտի վրայ՝ Փարիզէն աքսորել տուաւ բոլոր թուրք դեսպանատան լրտեսները:

Այդ արտաքսուած լրտեսներու ցանկին մէջ, զոր Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթը հրատարակեց, կը գտնուէր նաեւ տոքթոր Ռոպէնսոնի անունը, սակայն տոքթորը յաջողած էր վերջին վայրկեանին Փարիզ մնալ, մինչեւ կայսրան առաջնորդուելէ եաքը: Այսպէս ուրեմն դրպարտիչը իր պատիժը չուտով գտած էր:

×

Հինդ – վեց ամիսէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուէինք, երբ օր մը յանկարծ Ցովհաննէս Շահնազար եկաւ մեզ գտաւ:

Իտալիայէն կուգար՝ Թրինեէն ու Փարիզէն անցնելով: Այսպէս ուրեմն պահ մը ամբողջ Հայրենիքի խումբը հաւաքուե – ցաւ Լոնտոնի մէջ, երեք չորս տարուան բաժանումէ մը եաքը:

Շահնազար մասնաւոր նպատակով մը եկած էր Լոնտոն, այն է՝ Դաշնակցական եւ Հնչակեան կուսակցութիւնները իրարու հետ միացնել:

Այս կուսակցութիւններու միացումը փիլիսոփայական բարին կամ յաւիտենական շարժումին պէս խնդիր մըն էր, որուն վրայ չատեր միտք յղնեցուցած էին առանց արդիւնքի մը հասնելու:

Շահնազարէն առաջ ու իրմէ եաքն ալ չատեր փորձեցին այդ միացումը՝ առանց յաջողցնելու:

Յեղափոխականներու մէջ «միանանք ու Հայաստանը փրկենք» վարդապետութիւնը այնքան կը յեղյեղուէր որ օր մը Սուրէն Պարթեւեան «Վաղուան Ձայն»ին մէջ գրեց.

—Աստուածնիդ սիրէք, միացէք ու մեզ ձենէ փրկեցէք»:

Պէտք է ըսել որ այն տաեն Պարթեւեան ո՛չ Հնչակեան, ո՛չ Վերակազմեալ, ո՛չ Սահմանադրական – Ռամկավար, ո՛չ հրաժարեալ Սահմանադրական – Ռամկավար, ո՛չ Դաշնակցական մըն էր, ինչպէս հետեւեալ եղաւ «Հոսանք»էն տարուելով:

(72 – Շար.)

օրական տասը–տասնըհինգ սուրճ կը խըմեմ:

Գացի իր սեղանը եւ սկսանք խօսակցիլ:

Քիչ ետք ուզեց թուղթ եւ մելան եւ երը սպասեակը բերաւ ուզածը, սկսաւ գրել: Հակիւ սակայն քանի մը տող գրած, պատռեց թուղթը եւ նետեց: Այս բանը ըրաւ տասն անգամ յաջորդաբար: Եւ ո–րովհետեւ յարաճուն զարմանքով կը դի–տէի գինքը, բացատրեց.

— Ես Ֆլորէրին պէս մէկն եմ, չատ դժուարութեամբ կը գրեմ: Կը գրեմ ու կը պատռեմ, կը պատռեմ ու կը գրեմ:

Խօսքը անցաւ ծննդավայրիս մասին: Ես ծնած եմ Նորմանտիա, ըսի իրեն:

— Իսկ ես, պատասխանեց ան, կը նմա–նիմ Շարլըմանյին. Նորմանտիան չատ չեմ սիրեր: Ինչ կը վերաբերի իմ ծննդա–վայրիս, այդ կէտին մէջ Մոնթոանն եմ: Ծնած եմ Սէնի վարի չրջանին մէջ:

Ցիշեց նաեւ, որ հայրը մոպզարծ էր եւ կ'ուզէր գինքն ալ մոպզարծ դարձնել:

— Ահա, այս կէտի մէջ կը նմանիմ Շէյքսփիրին, որ նոյնպէս իր պատանե–կութեան մոպզարծի աշկերտ էր ինծի պէս:

Եւ չմոռցաւ աւելցնելու, որ ամուսնա–ցած էր:

— Ուրեմն այստեղ ալ կը յիշեցնեմ Նա–փոլէոնը: Կնոջս անունը Ժոզեֆին էր:

Բայց դժբախտաբար կինը պանուած էր անհաւատարիմ եւ կապ ունէր Անգլիա–ցիի մը հետ:

— Կը նմանիմ Մոլիէրին, որովհետեւ կինս խաբեց դիս:

Այս առօրեայնակ մարդուն հանդիպեցայ դարձեալ ամիս մը ետք: Սարսափելի աչ–քի ցաւ ունեցած էր եւ մաղ մնացեր էր, որ կուբանար:

— Քիչ մնացեր էր, որ Հոմերոս կամ Միլթըն զառնայի եւ կորսնցնէի տեսո–ղութիւնս:

Ակէ ատին զարձանք բարեկամներ եւ յաճախ միասին կ'ըլլայինք: Առաջին կնո–ջը՝ Ժոզեֆինին յիշատակը մեռած էր իր մօտ եւ կը սիրէր ուրիշ մը: Բայց դիշեր մը սպաննեց զայն երբ յանցանքի վրայ բռնեց իր բարեկամին հետ:

Ջերթակալուեցաւ եւ տարուեցաւ հար–ցաքննիչ դատաւորին մօտ, որուն ըսաւ.

— Ես, պարոն հարցաքննիչ, Թոսքայի Բարաւոտոսիին պէս եմ: Բան մըն ալ պիտի չխոստովանիմ:

Բայց երբ դատուեցաւ ոճրագործ ատ–եանին առջեւ, խոստովանեցաւ ամէն ինչ եւ ըսաւ.

— Ես Անթուանին պէս մէկն եմ: Խա–բեց պիս եւ սպաննեցի:

Երդուեալները մահուան դատապարտե–ցին զայն: Երբ հասաւ գլխատման օրը, գացի մօտը, որպէսզի վերջնական հրա–ժեշտ առնեմ:

Բաւեւս փոխադարձելով եւ իրրեւ վեր–ջին խօսք ըսաւ ինծի.

— Գիտե՞ս, բարեկամս, ես Քրիստոսի պէս մէկն եմ: Կը մեռնիմ 33 տարեկան հասակիս:

ԱԼՖՈՆՍ ԱԼԷ

Ե. ՍԻՄՔԷՉԵԱՆԻ
ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻԻ

Պոլսոյ մէջ, Մխիթարեան Սանուց Մի–ութեան նախաձեռնութեամբ, Մարտ 22–ին, գրական – գեղարուեստական երե–կոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ «Ջա–հակիրներ»ու հեղինակ Տօքթ. Եղուարդ Սիմքէչեանի, անոր գրական եւ մտաւո–րական երկարամեայ վաստակին համար: Ներկայ գտնուած են Պատրիարքը, հոգե–ւորականներ, Մխիթարեան Հայրերը, մը–տաւորականներ, արուեստագէտներ, կըր–թական մշակներ, մամուլի ներկայացու–ցիչներ եւ գրասէր հոծ հասարակութիւն մը:

Երեկոյթին բացումը կատարած է ի–րատադէտ եւ ուսուցիչ Արա Կիւրէղեան, որ պատշաճ ձեւով ներկայացուցած է Տօքթ. Եղ. Սիմքէչեանի կեանքն ու աշխատանքը իր բազմապիսի երեսներով. ապա խօսած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան նախ–կին առենապետը՝ Թօկօ Ա.Հէմեան, որ իր ուղերձով մէկ առ մէկ թուած է Տօքթ. Սիմքէչեանի մատուցած ծառայութիւն–ները Մխիթարեան Սանուց Միութեան:

Տօքթ. Վարդ Շիկահեր գրական երկար վերլուծումով մը մեկնաբանած է «Ջա–հակիրները» եւ գրուատած է հեղինակին պեզապաչա ոգին, խուզարկու նայուած–քը, պատկերացումի եւ վերաստեղծումի կարողութիւնները:

Ցայտատրին երկրորդ մասին մէջ գրա–գէտ եւ ուսուցիչ Տօքթ. Վարդան Կոմիկ–եան իւրայատուկ վերլուծումով մը պատ–կերացուցած է Սիմքէչեանի գրական եւ մտաւորական անհատականութեան յայտ–նի եւ անյայտ գիծերը:

Ցետոյ տեղի ունեցած է այլապէս չա–հեկան հարցազրոյց մը Ռոպէր Համաէ–ճեանի եւ Տօքթ. Եղուարդ Սիմքէչեանի միջեւ, որ պատասխանելով իրեն ուղ–ղուած հարցումներուն, բացատրած է թէ ինչպէս յղացած է «Ջահակիրներ»ու ծրա–գիրը եւ ուզած է մեր մէջ վիպական կեն–սագրութիւններու առաջին հեղինակը ըլ–լալ եւ նոր ակօս մը բանալ, բացատրած է, թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ մամուլին կոչումը, որ է ծառայել առաւելապէս հայ մշակոյթին եւայլն:

Հարցազրոյցէն ետք, Տօքթ. Սիմքէչ–եան յայտարարած է, թէ իր էութիւնը խառնուրդ մըն է պաշտամունքներու, գարնան, մայրական սիրոյ, հայ եկեղե–ցիի, արուեստի, գրականութեան եւ հայ ժողովուրդի մշակոյթի նուիրուած:

Երեկոյթին փակման խօսքը արտասա–նած է Պատրիարքը, որ գովաբանած է «Ջահակիրներ»ու հեղինակին անձանձիր վաստակը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

Դ.

Ներկայիս Մշակոյթի Տան կեանքը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.—

Շինարարական աշխատանքները վեր–ջացած են 4րդ յարկի լրացումով, որոնց տասը սենեակները մոբէքներով ծած–կուած, հեռախօսներով ճոխացած ու տրամադրուած են զանազան կազմակեր–պութիւններու, իբր դրասենեակ, հոն է նաեւ չարաթօրեայ դպրոցը:

Շէնքին մէջ իրենց յատուկ սենեակները ունին՝ Կապոյտ Աչը, Նոր Սերունդը, «Հայաստան» Թերթը, Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբը, Նայիրի պարախումբը, «Բեմասիրաց»ը, Տան Ցանճնախումբը, Խաեան Սանուց Միութիւնը:

Սաորնայարկը կը ծառայէ դիւաններու անկիսելի երկաթէ պահարաններով, կեդ–րոնական ջեռմութեան ջեռմանոցը, «Ցա–ռաջ»ի տպարանը, ինչպէս ծանօթ է, փո–խադրուած է իր նոր խմբագրատան մէջ:

Գետնայարկը, «Թեհլիրեան Սրահ»ը կը դրաւէ հարիւր քառակուսի մեթր սրահ մը որ կը ծառայէ խնջոյքներու, հարսա–նիքներու, զանազան հաւաքոյթներու, պարախումբի, երգչախումբի եւ թատե–րական փորձերու, հոն է նաեւ պառը գովացուցիչներու եւ ճաշերու սպասար–կութեամբ:

Առաջին յարկի «Շաւարշ Միսաքեան» հանդիսասրահը տրամադրուած է մխի–թարեան ժողովներու եւ դասախօսութիւննե–րու, հոն է նաեւ գրադարանը, ուր կը տրամադրուին ձրի դիրքեր գրադարանա–պետի միջոցաւ, որու ժամերը պիտի յայ–տարարուին ի մօտոյ:

Երկրորդ յարկին մէջ է թանգարանը, նմանապէս հարիւր քառ. մեթր տարա–ծութեամբ. հոն են Մասիսն ու Արարատը, Անդրանիկը, Սեպուհը, Արամը, Աղբիւր Սերոբը, Զաւարեանը, Քրիստափորը, Ռոստոմը եւ բազմաթիւ անմահ հայ հե–րոսներ, գրադէտներ եւ ազգային դէմ–քեր, իրենց անձնական եւ պատմական առարկաներով ու նկարներով, որոնք գե–տեղուած են, «Լուվր»ի թանգարանի յար եւ նման սրահներու մէջ երկու–եւհէս միլիոն արժողութեամբ, գնուած են Ամերիկայէն՝ Մելիտինեցիի նուիրա–տուութեամբ:

Այցելուներու կը տրուին բացատրու–թիւններ եւ որոնք կրնան իրենց տպաւո–րութիւնները արձանագրել պատուոյ մատեանին վրայ:

Երրորդ յարկին մէջ են Կապոյտ Աչի ժողովասեղին, Նոր Սերունդի ակումբը եւ հաւաքավայրը եւ երկու ժողովասեն–եակները:

Չորրորդ յարկին մէջ են դպրոցը, Խա–եան Սանուցը, «Հայաստան» Թերթի, պարախումբի, երգչախումբի, թատերա–խումբի սենեակները:

Շէնքի տաքութիւնը ապահովուած է կեդրոնական ջեռմութեամբ:

Բացի հեռախօսային գործիքներէ որոնք գետեղուած են սենեակներու մէջ, հաս–տատուելու վրայ է կեդրոնական հեռա–խօս մը գետնայարկին մէջ ծլըթոնով խո–սողներու համար:

Առանձինն կ'ուզենք ծանրանալ Թան–գարանի վրայ, որ իսկապէս հետա–քրքրական է եւ կ'արժէ որ իւրաքան–չիւր Հայ այցելէ, հոն է որ գետեղ–ուած է Տէր Զօրէն բերուած անծանօթ Հայու մը դանկը, որու համար մասնա–ւոր խորան մը շինուած է եւ գետեղուե–լու վրայ է: Հայկական հին զրամներ, Ջարդարար Հրէշները պատուհասողներու չորս նկարները, նաեւ զանազան առար–կաներ:

Հայաստանէն Փարիզ այցելող զօրավար Մարտիրոսեան Ցանճնախումբին հրաւէ–րին վրայ այցելած է Թանգարանը եւ գնահատանքի խօսքեր արձանագրած է մատեանին մէջ, մաղթելով որ աւելի ճո–խացուի Թանգարանը նորանոր առարկա–ներով:

10րդ Թաղամասի երեսփոխան Պր. Մար–քիւս, որ միաժամանակ խորհրդականն է 9րդ Թաղամասին, մի քանի տարիներ ա–ռաջ եկաւ այցելեց լուսանկարիչի մը ըն–կերակցութեամբ եւ մի քանի տեսարան–ներ առաւ եւ 9րդի Թերթին մէջ կը գրէր. «Կը ճանչնանք հայկական Թանգարանը Փարիզի մէջ»:

Երեսփոխան Մարքիւս գտած էր որ մեր Թանգարանը ճոխ է եւ գնահատելի եւ այդ իսկ պատճառաւ կրնայ նոյնիսկ օ–տարներու հետաքրքրութեան առարկան դառնալ, պայմանաւ որ հայերէնի կոզ–քին, Փրանսերէնին եւս արձանագրուին բա–ցատրագիրները:

Նոյն Թերթին մէջ 9րդի քաղաքապետ Ժէռվիլլ Ռէշէ գրած էր.— «Ինծի համար մեծ գոհունակութիւն պատճառած է այն իրազութիւնը, որ իմ Թաղամասիս մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Հայեր եղան Մշակոյթի Տուն մը հիմնող»:

Հայ ժողովուրդ, Փրանսացի երեսփո–խաններ եւ քաղաքապետներ կ'այցելեն ու կը գնահատեն, դուք կը ճանչնա՞ք հայկական Թանգարանը Մշակոյթի Տան մէջ:

Ջանացէք ծանօթանալ անոր:

Պ. ԶՊՈՒՐՃԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Օրսըն Ուելսի ձեռքը դիրք մը կ'անցնի, որուն մէջ կը տեղեկագրուի ճանճերու սեռային կեանքի մասին: Այդ օրէն ի վեր, Օրսըն Ուելս ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ, իր բարեկամներուն կը հարցնէ.

— Գիտէ՞ք, թէ ինչպէս կը զանազան–ուի արու ճանճ մը էգ ճանճէն:

— Ոչ, — կը պատասխանեն բարեկամ–ները:

— Ուրեմն սորվեցէք: Բոլոր ճանճերը կը սիրեն ապակիի վրայ թառիլ: Սակայն էգ ճանճը հայելիի վրայ կը թառի, մինչ արուն՝ չիշերու:

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

10.

Բոռը հանդիսատ զարձաւ իր տեղը ու սպասում էր, որ կինը զադարէր արտաս–ուելուց, երբ յանկարծ զլաց նրա ձեռ–քերը իր մարմնի չուրջը. կինը ծունկի էր եկել.

— Ֆելիչէ, մի գնա, մի գնա:

— Դրա մասին վերջը կը խօսենք, — ասաց նա՝ մեղմ հեռացնելով իրենից նրա թեւերը: — Նախ ասա ինձ, ի՞նչ է եղել, ինչո՞ւ վախեցար:

Չիտտան կամաց չարժեց գլուխը:

— Մի որեւէ բանով քեզ ցա՞ւ եմ պատ–ճառել:

— Ոչ: — Ու ձեռքը տարաւ կոկորդին:

— Ուրեմն ի՞նչ:

— Քեզ կը սպանեն: — Ասաց վերջա–պէս: Քեզ մօտ եկող–գնացողներից մէկ–կեցը իմացայ, որ քեզ վտանգ է սպաս–նում: Իսկ երբ քեզ եմ հարցնում, հէնց միայն ծիծաղում ես վրաս:

— Սիրելիս, — ասաց Բոռը՝ քիչ լռելուց յետոյ, — Դու չափազանցրած զաղա–փարներ ունես իրերի մասին: Ի հարկէ, ինձ, երբեւիցէ սպանելու են: Ցեղափո–խականի սովորական վերջն է դա, բայց ոչ մի պատճառ չկայ ենթադրելու, որ ինձ հէնց հիմա պիտի սպանեն: Ես այն–չափ եմ վտանգուած, որչափ եւ բոլոր միւսները:

— Միւսնե՞րը: Ի՞նչ զործ ունեմ ես ու–րիշների հետ: Եթէ դու ինձ սիրէիր, ինձ այսպէս մտատանջութեան մէջ չէիր թող–նի ու գնայ: Գիւղերները ես չեմ քնում, վախենում եմ, որ քեզ կը ձերբակալեն, իսկ քնելիս երազում եմ, որ քեզ սպանել են: Դու իմ մասին աւելի քիչ ես մտա–ծում, քան ա՛յ, այդ չան մասին:

Բոռը վեր կացաւ ու դանդաղ դնաց պատշգամի միւս ծայրը: Բոլորովին պատրաստ չէր մի այսպիսի տեսարանի ու չէր իմանում ինչ պատասխանի: Ճիշդ է, Ջեմման իրաւունք ունէր. իր թեթե–ւամտութեան չնորհիւ մի այնպիսի կծիկ էր խճողել, որ հիմա քանդելու չատ պէ–տի դժուարանար:

— Նստենք ու այդ բոլորի մասին խո–սենք հանդիստ, — ասաց՝ Չիտտայի մօտ վերադառնալով: — Կարծեմ, իրար լաւ չենք հասկանում: Ի հարկէ, ես չէի ծի–ծաղի եթէ դիտենայի, որ լրջօրէն ես ան–հանդիստ: Բացատրիր, ի՞նչն է քեզ վախ պատճառում, ու կը պարզենք, եթէ որեւէ թիւրիմացութիւն կայ:

— Պարզելու ոչինչ չկայ. տեսնում եմ, որ դու ինձ բնաւ չես սիրում:

— Թանկագի՛նս, լաւ է բոլորովին բաց լինենք իրար հետ: Ես միշտ աշխատել եմ անկեղծ լինել մեր յարաբերութեան մէջ եւ կարծեմ երբեք չեմ խաբել, թէ...

— Ա՛հ, ոչ, դու միշտ բոլորովին էլ ան–կեղծ չես եղել: Դու երբեք չես ասել, որ ինձ մի այլ բան ես համարում, քան մի ընկած կին, որ քեզնից առաջ մատչելի է եղել ամէնքին:

— Չիտտա, ի՞նչ ես խօսում: Ես այդ տեսակ բան չեմ մտածած ոչ մի էակի մասին:

— Դու ինձ երբեք չես սիրել, — պըն–դում էր կինը՝ մի քմահաճ չեչտով:

— Ա՛յ, ես երբեք չեմ սիրել քեզ: Բայց լսիր ու աչքաւոիր, որ չմեղադրես ինձ:

— Ես քեզ չեմ մեղադրում: Ես...

— Սպասիր: Ա՛հ, ինչ եմ ուզում ա–սել... Ես չեմ հաւատում ոչ մի պայմա–նական բարոյականութեան ու չեմ կա–տարում նրա պահանջները: Մարդու ու կնոջ մէջ եղած յարաբերութիւնը ես հա–մարում եմ անձնական համակրանքի ու հակակրանքի հարց...

— Եւ փողի, — ընդհատեց կինը մի սուր ու ընդհատող ծիծաղով:

Բոռը մռայլուեց ու մի վայրկեան կանգ առաւ:

— Ա՛յ, անչուչա: Ինդրի զգուելի կող–մը դա է: Բայց հաւատա ինձ, եթէ նա–ոէի, որ քեզ չեմ դուր գալիս, ես երբեք չէի օգտուի քո նիւթական նեղ դրու–թիւնից՝ քեզ մօտս պահելու համար: Ես իմ կեանքում ոչ մի կնոջ հետ այդ–պէս չեմ վարուած, եւ ոչ մի կնոջ էլ չեմ տուած իմ զգացումների մասին. հաւատա, որ ճշմարիտն եմ խօսում:

Բոռը կանգ առաւ մի վայրկեան, բայց կինը ոչինչ չպատասխանեց:

— Ես մտածել եմ, — չարունակեց նա, — եթէ մի մարդ մենակ է կեանքում ու պահանջ է զգում մի կնոջ ներկայութեան, եւ եթէ կարողանում է դանել մի կին, որ դուր է գալիս իրեն, եւ որին ինքն էլ համակրանք է ներշնչում, այն ժամանակ նա իրաւունք ունի չնորհակալութեամբ ընդունելու այդ կնոջ հակումը՝ առանց աւելի տեւական կապեր հաստատելու նրա հետ:

Լ. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Յ· Ճ· ՍԻՐՈՒՆԻ-Ի

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ճօլօլեան եւ զաւակները՝ Գլօտ-Հայկ, Տէր եւ Տիկին Խտուար-Աբա եւ Բաթրիս-Արմէն, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Ապրիլ 7ի կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, իրենց ողբացեալ եղբօր եւ հօրեղբօր

Ց· Ճ· ՍԻՐՈՒՆԻԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս եւ ի յիշատակ իրենց մօր եւ մեծ մօր ՄԱՐԻԱՄ ՃՕԼՕԼԵԱՆԻ, ՆՈՒԱՐԴ ՍԻՐՈՒՆԻԻ եւ իրենց նահատակ եղբօր եւ հօրեղբօր ՀԱՅԿԻ՝ զոհ 1915ի եղեռնին։

Ի պիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն։

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ի յիշատակ իրենց հօր՝ Նահապետ Ալալէմճեանի, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ալալէմճեան եւ Տէր եւ Տիկին Պերճ Ալալէմճեան 500ական ֆր· կը նուիրեն Հայ Աւուեստի Զարգացման Միութեան (Քարքրա)։

ՆՈՒԷՐ

Սէն-Ժերմէն ան Լէյէն Պ· Հայրանեան, իր պիւղին, Փոքր Արմտանի հայկ· յարդին իրրեւ հետեւանք անհետացող ընտանիքներու եւ իր գերդաստանի յիշատակին 25 ֆր· կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 25 ֆր· «Ցառաջ»ի։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԿԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ· Ց· Դ· Աբժիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ-Կիրակի Ապրիլ 3, ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ· Պատրիկ Պետեան 50 ֆր· կը նուիրէ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կաթակատար Պր· Միքայէլ Եավէրի հետ համախորհուրդ, Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի վարչութեան մատակարարած հանդուցեալ Անդրանիկ Տէմիր – ճեանի կտակէն հետեւեալ յատկացում – ները եղած են 1974ի համար·—

Մարսէյլի Պոլսեցիներու Մշակութային Միութիւն 1000 ֆր·, Մարսէյլի Հայ Աբեղոյչներու Միութիւն 1000 ֆր·, Մարսէյլի Հ· Մ· Ը· Մ·ին 1000 ֆր·։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուվ· Օտտոյի Ս· Ժակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է·—

Թորգոմ Քէօմիւրեանի *թաղումին առթիւ·— Սկիֆլեան, Զիֆթէեան, Քէօմիւրեան 50ական, Խոդիկեան ընտանիք 10։ Յակոբ Սարօղլուեանի հոգեհանգիստին առթիւ·— Այրի Տիկին Սարօղլուեան 50, Ա· Մարգարեան 100, Ա· Յով – սէփեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 20ական։* Աբաքսի Ձամպազեանի *հոգեհանգիստին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սամսոն Սողոմոնեան 10։* Խոսրով Ադամեանի *թաղումին, Գարբիճլեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան 50, Տէրտէրեան 30,* Արշակ Սամուէլեանի *մահուան առթիւ, Սեդրակ Սամուէլեան 50,* Թորգոմ Քէօ – միւրեանի *հոգեհանգիստին, Պետրոս Քէօմիւրեան 20, Գր· Քէօմիւրեան 10,* Ադամ Կոնոյեանի *հոգեհանգիստին, Կարապետ Կոնոյեան 30, Մարիամ 20, Տէր եւ Տիկին Յ· Տէրտէրեան 10։*

(Շար·)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

EXPOSITION
DE CARTES
GÉOGRAPHIQUES
à impression en relief

Karl WENSCHOW GmbH.
éditeur cartographique et imprimeur offset

ORGANISATION GLORIG
ARSAVIR GLORIKIAN

HOTEL MODERNE
PLACE DE LA REPUBLIQUE
DU 3 AU 8 AVRIL
DE 10 HEURES A 19 HEURES

Հ· Յ· Դ· ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ուրբաթ, 5 Ապրիլ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իմմիրի եւ չրջականերու Հայրենակցական Միութեան կողմէ Օթէլ Փավիյոնի չքեղ սրահներուն մէջ Լէշիճիէ փողոց թիւ 36, Մէթրօ Պոն Նուվէլ

կիրակի Ապրիլ 7, կէսօրէ ետք ժամը 17էն 24

Նուագախումբ ՍԵՐԺ ՄԱՐԻ եւ ՓԱՌԱՏՈՒՍ
Գեղարուեստական բաժին
Մուտք եւ ճաշ 50 ֆր·

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆՆԵՐ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ 580–66–27, ՓԱՓԱՋԵԱՆ 206–14–39 եւ ՊԱՐՈՆ ԱՒԱԼԵԱՆԻ 357–42–71

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄԸ
ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութեան մէկ մասը նորոգելի ըլլալով Փարիզի Աղքատաւանամ Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուները պարտին Աղքատաւանատի գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Ապրիլ 20 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

ԴԻՒԱՆ ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄԻ

ԵՂԱՆԱԿԻ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 6 Շաբաթ երեկոյեան մինչեւ լոյս, Գաղինօ Շարպոնիէռի չքեղ սրահը։

Նուագախումբ՝ ԺԱՒ ԳՈԺԱՔԵԱՆԻ
Աքրաբախոն
ROLAND ET MICHELE
Կը ներկայացնեն իրենց
« CHARLEY-SHOW »
Հայկական պարեր ու երգեր «կռունկ» խումբին կողմէ։
Արեւելեան ճոխ պիւֆէ
ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Մշակ· Տան վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, նուիրատուներն ու բարեկամները, վերակառուցման աշխատանքները սկսելէ առաջ, լսելու համար նիւթական եւ բարոյական ընդհանուր տեղեկատուութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր։

Ապրիլ 19, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, *Մշակոյթի Տան մէջ, Սէն Պաւիլ փողոց։*

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՎԱԼԱՆՍ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Ամէն Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 20·30էն սկսեալ Հ· Բ· Ը· Միութեան Ե· Հիւսիսեան սրահին մէջ՝

6, Rue Faventine — VALENCE

Հայերէնը կը դասաւանդէ՝
Նարեկ Խաչակիր Քհնյ· Վարդանեան

Ֆրանսերէնը կը դասաւանդէ փորձառու ուսուցչուհի Օր· Տանիէլ Վարպետեան։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին Մայիս 3ին։

Վալանսի եւ չրջակայքէ հայ երկսեռ երիտասարդները ու պատանիները սիրով կը հրաւիրուին օգտուիլ այս պատեհ առիթէն։ Դասաւանդութիւնները ձրի են։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ· ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Փարիզի եւ չրջակայքէ կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի 24 աշխարհական նոր անդամներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1974 Ապրիլ 28ին՝ Կիրակի օր։

Համաձայն Ծրագիրը – Կանոնագրի 12րդ յօդուածի տրամադրութեան,

«Ընտրութեան մասնակցելու համար ամէն անդամ պէտք է վճարած ըլլայ անցեալ տարիներու իր բոլոր անդամատուրքերը, վերջին ընտրութեան թուականէն սկսեալ, եւ առնուազն, մէկ տարիէ ի վեր անդամ արձանագրուած Ընկերակցութեան»։

Կը խնդրենք բոլոր անդամներէն, որոնք ցարդ վճարած չեն իրենց անդամատուրքերը, բարեհաճին ամէնէն ուշ մինչեւ Ապրիլ 5 ներառեալ՝ վճարել, անճամբ կամ իրենց յարմար դասած եղանակով, որպէսզի ընտրող եւ ընտրելի ըլլան։

Կը խնդրենք նաեւ, որպէսզի փափաքողները մինչեւ 1974 Ապրիլ 5ը ներառեալ՝ գրաւոր կերպով իրենց թեկնածութիւնը դնեն ներկայացուցիչներու ժողովին անդամակցութեան, որպէսզի ընտրեալներու ցանկին մէջ երեւին։

Ընտրողներու եւ թեկնածուներու ցանկերը կը փակուին 1974 Ապրիլ 5ին։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 23 Մարտ 1974

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան Մշակոյթի Տան՝ 17 Ռիւ Պլէօ յատուկ դասարանին մէջ Շաբաթ օրերը ժամը 14·30էն 16·30։

Ծնողքներ, մի զրկէք ձեր զաւակները իրենց մայրենի լեզուն սորվելէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	100 ֆր·
Հոգեհանգիստ	40 ֆր·
Ցաւակցութիւն	20 ֆր·
Փոխան ծաղկեպսակի	20 ֆր·
Հարսնիք, նշանտուք	40 ֆր·
Ծնունդ	40 ֆր·
Կը փնտռուի	20 ֆր·
Կ'ուզուի	30 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծանօթով աղդերու համար են, չորրորդ էջ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ աղդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել՝ Թերթին վարչութեան։